אין זה כי אם בית אלהים
וזה שער השמים:

הקשיבו אלי עמי ואומי

ה׳ תשועתך באמרתך׳ בכל דור ודור ממשלתך:
אשר בדרכי מעם׳ הרימות בחור מעם׳ והוא האדון
לוקוינ קיכ״נ שמו׳ אשר בטוב שכלו וטעמו׳ ראה כי חלפו
ורבו הסני׳ אשר נדפסו העשרים וארבע נדולים יסנים׳
ונכר ה׳ יקר בהימי׳ כמעט שפירושם אינ נשתכתו מהעמי׳
ואחר הפחזקו וסיו לאכסי׳ בדפוס הכל הקדסי׳ ונעשה לנו
שס נאלכן׳ לחסיר מהס כל מכשול ופכן׳ בכל מאודנו
נשתדל לנומרס׳ מכל שניאות נשומרס:

ואלה החונים עליו׳ תש״י על כל הכ״ד: ואבן עזרא
על החומש׳ תהילים משלי איוב וחמש מגילות׳ דניאל עזרא
ונחמיה: על ישעיה ועל תרי עשר הוספנו פירושו על הראשוני׳
ופרפיראות מבעל הטורי׳ על החומש: רדק׳ על נביאי׳ הראשוני׳
ואחרונים וזה: רלב״ג׳ על נביאים הראשונים ומשלי
ואיוב: ר׳ סעדיה נאק׳ על דניאל: קצור
פי׳ ר׳ ישעיה׳ על שמואל:

והמקבלות מתוכניתים מבוקדים ומוטעמים ונמקדים על פי דרכי
הסופרים קדמוכינו אכשי כנסת הגדולה והסופרים הכאים אחריהם
אשר על משעולם ומסלולם דרכנו בנין אותיות תלויות וקטנות
וגדולות ועקומות ונקוד שרבה על הכתב וכתב שרבה על
הנקוד ופתוחות ופתוחות וכתב ולא נקדא ונקדא
ולא נכתב ואותיות מנוזרות:

כל אלו מונים משני עבריהם מזה ומזה מכל הסיר ויתיר
וקילוף ושינוי מקומו אשר כפל בראשונים׳ העיבו באחרונים׳
כאשר יראה הקורא ויגל לנו וישמח בכודו:

נדפסו בשנת למען יברכך ה׳ אלהיך בכל משלח ידיך
בבאזיליא הכירה במנות אלדן לודוויג
ק״ניג הנל׳ ובניתו:

אלי ראשון בי אם אתה אני

אלי אלהים אלהי אבי

גדול יהיה כבוד הבית הזה
האחרון מן הראשון:

אליכם

אישים אקרא וקולי אל בני אדם ׳ האישים בכלל בני אדם ׳ ולא יכאו ללמד לעצמן ׳ אלא ללמד אל הכלל ׳ והקריאה אל האישים לעורר המשכילים כזוהר הרקיע לעיין ולחפש ולבדוק ולשפוט משפט צדק ׳ וליתן תודה לה׳ אלהי יעקב שהורנו בדרכיו לילך וליסר אורחות החיים ׳ יען אשר הטבנו לעשות היטר בעיני אלהים ואדם ׳ אחר אשר העיר ה׳ את רוח הנדיב המהולל האדון לודווינ קינינ מתושבי בחזיליאה להדפיס הספר הקדוש של עשרים ואחבע נדולים להקים עדות ביעקב ותורה ביישראל ׳ ואקדב אל המלאכה מלאכת הקודש לזקק לנקות ולצרף הדפוס על מקום האחשר ביל אחשרות האמוסי׳ בעזרת השי׳ בצירוף החכם מחכמי הנוצרים המלומד הנדול בלשון הקודש ובלשון התרגום ובדקדוקיהם אשר כמוהו לא נמצא בינינו הה׳ האדון יוחנן בוקשד׳ ארף אשר ברומי קרת מושבו וחבריו מקשיבים לקולו ׳ בטוב שכלו הטוב בלשון התרגום אשר המעיין ימצא בו נחת רוח ׳ להיות שהחזיר הלשון ליושנו כבורין וכלשונו האמתית בתוספות ובחסרות ובשינוי איזה אותיות ונקודות לפי מקור הלשון ׳ ובהשלמת הספר אדבר בזה יותר אם יגזור לי הגוזר את בחייו :

וברחותינו ההפוכות וההסתבכות ׳ חסירות ויתירות ׳ מוקדם ומאוחר במסרה גדולה וקטנה ובבעל הטורים במציאות שתים שהן ארבע ׳ אשר בכל שלשה הדפוסים שנדפסו מקדם בווינציאה ׳ אמרנו נעשה לנו שם באדון להשיב דברו הטוב כל אחד על מקומו בשלימותו באותות על מקומו ׳ וכל יתור לבטל והחסרון במקום האחשרי למלא ׳ כאשר בסוף הספר כל אחד ואחד באריכות אל בני אדם נגלה ׳ ולא חס האדון קינינ הכל על ממונו והוציאו כדי להעביר כל הכרך של כל דפוס ווינציאה ׳ ובכל מקום שימצא בו שום פסול פינול נותר או חוץ למקומו להרשימו כדי לתקן כל דבר ודבר על אמיתתו ׳ וביתר שאת ועוז התקינו הכל כפי הנורך ׳ כאשר עיני הקור׳ תחזינה מישרים : ואם ימצא בו שום טעות באיזה נקוד או אות כדרך כל הדפוס כי השגיאות מי יבין ׳ אלא הקורא משכיל בנקל יוכל לתקן המעוות ׳ אבל באלה הדברים אשר הטבנו אם לא עכשיו הוי פסילא דלא

הדר ׳ ולקחתם לכם פרי עץ הדר ׳ והחכם ישמע ויוסיף בי לקח ׳ ואנב מעליותיה על חד

תרין יקח ׳ כי לעלות השמימה הוא סולם ׳ וה׳ יזכנו להנבואה

ולא יבושו עמי לעולם ׳ במהרה

בימינו אמן :

כע אהוב עבדכם הדורש טוב לעמו ודובר

שלום הצעיר והמצער

אברהם בן לא״מ האר אליעזר זצל

ברונסווייג :

1837 года сентября 2 дня. Сходно книгу М. Р. от 27 ноября 1836 года. Из книги Иного переведено и подписан сроки переводчиком. —

ПЕЧ. ГРОДТУБ. ОТДѢЛ. ЕВРЕЙСКАГО ПЕЧАТИ

אילין סדרי התורה על פי המסרה

בראשית

סדריו מב

א בראשית
ב אלה תולדות השמים
ג ויאמר י׳ אלהים הן
ד זה ספר תולדות
ה אלה תולדות נח
ו וידבר אלהים אל נח
ז ויהיו בני נח
ח לך לך מארצך
ט ויהי העב בארץ
י ויהי בימי אמרפל
יא אחר הדברים האלה
יב ושרי אשת אברם
יג ויהי
יד וירא אליו י׳
טו ויבאו שני המלאכים
יז ויסע משם אברם
יז וי׳ פקד את שרה
יח ויהי אחר הדברים
יט ואברהם זקן
כ ואבא היום אל העין
כא ויוסף אברהם
כב ואלה תולדות יצחק
כג ויהי כי זקן יצחק
כד ויתן לך האלהים
כה ויצא יעקב מבאר
כו וירא י׳ כי שנואה
כז ויזכר אלהים את רחל
כח ויאמר י׳ אל יעקב שוב
כט וישלח יעקב מלאכים
ל ויבא יעקב שלם
לא וירא אלהים אל יעקב
לב וישב יעקב
לג ויהי בעת ההיא
לד ויוסף הורד מצרימה
לה ויהי מקץ
לו ויאמר פרעה אל עבדיו
לז ויאמר אליהם יוסף
לח ואל שדי יתן לכם
לט וינש אליו יהודה
מ ואת יהודה שלח
מא ויהי אחרי הדברים
מב ויקרא יעקב אל בניו

ספר שמות

סדריו כט

א ואלה שמות
ב ומשה היה רועה
ג וילך משה וישב אל יתר
ד וידבר דוארא
ה ויאמר דכי ידבר
ו ויאמר דהשכם קדמאה
ז ויאמר דבא אל פרעה
ח ויאמר דעוד נגע
ט ויהי בחצי הלילה
י ויאמר דקדש לי
יא ויאמר דמה תצעק
יב ויאמר דהנני ממטיר
יג ויאמר דעד אנה
יד וישמע יתרו
טו ואתם תהיו לי
יז ואלה המשפטים
יז אם כסף תלוה
יח וידבר דויקחו לי
יט ואת המשכן תעשה
כ ועשית פרכת
כא ואתה תצוה
כב וזה הדבר
כג ועשית מזבח
כד וידבר דראה קראתי
כה ויפן וירד משה
כו ויאמר דכתב לך
כז ויעש בצלאל
כח אלה פקודי
כט ויביאו את המשכן

ספר ויקרא

סדריו כג

א ויקרא
ב וידבר דנפש כי
ג וידבר דזה קרבן
ד וידבר דקח את אהרן
ה וידבר דיין ושכר
ו וידבר דזאת התורה
ז וידבר דאשה כי תזריע
ח ואיש או אשה קדמאה
ט וידבר דזאת תהיה
י וידבר דונתתה נגע
יא וידבר דאיש איש כי יהיה
יב ואשה כי יזוב
יג וידבר דאשר אוה
יד וידבר דכמעשה ארץ
טו וידבר דקדשים תהיו
טז ומי תבאו אל הארץ ונטעתם
יז ויאמר דאמר אל הכהנים
יח וידבר דאשר יקריב
יט וספרתם לכם
כ וכי תמכרו ממכר
כא וכי ימוך אחיך תנינא
כב אם בחקתי תלכו
כג וידבר דאיש כי יפליא

במדבר

סדריו לב

א במדבר
ב איש על דגלו
ג אלה תולדות אהרן
ד אל תכריתו
ה כי תשטה אשתו
ו כה תברכו
ז ביום השביעי
ה וידבר דבהעלותך
ט וידבר דעשה לך
י אספה לי שבעים איש
יא היד י׳ תקצר
יב שלח לך אנשים
יג עד אנה ינאצוני
יד כי תבאו אל הארץ
טו ויקח קרח
יז מטה מטה לבית אב
יז ואל הלוים תדבר
יח וישלח מלאכים
יט וירא בלק בן צפור
כ מי מנה עפר יעקב
כא וישב ישראל בשטים
כב פינחס בן אלעזר
כג לאלה תחלק הארץ
כד יפקוד י׳ אלהי הרוחות
כה וביום הבכורים
כו אלה ראשי המטות
כז נקם נקמת בני ישראל
כח שא את ראש
כט ומקנה רב היה
ל אלה מסעי
לא וידבר דכי אתם באים
לב וידבר דכי אתם עברים

הדברים

סדריו כז

א ואלה הדברים
ב רב לכם סב
ג ראה החלותי
ד ואתחנן אל י׳
ה אז יבדיל משה
ו שמע ישראל
ז והיה עקב תשמעון
ח שמע דאתה עובר
ט פסל לך
י כי הארץ אשר
יא כי ירחיב י׳ אלהיך
יב בנים אתם לי׳ אלהיכם
יג כי יהיה בך אביון
יד שפטים ושטרים
טו אשימה עלי מלך
יז כי תקרב אל עיר
יז כי יקרא קן צפור
יח כי תצא מחנה
יט כי תדר נדר לי׳ אלהיך
כ כי תקצר קצירך
כא ולקחת מראשית
כב והיה אם שמע
כג אתם נצבים
כד כי המצוה
כה הן קרבו ימיך
כו האזינו השמים
כז וזאת הברכה

מספר הסדרים קנ״ד

נביאים ראשונים

ספר יהושע

סדריו יד

א ויהי אחרי מות משה
ב אחל נדלך
ג למען דעת
ד ויהי י׳ את יהושע
ה וכל ישראל וזקניו
ו ויאמר י׳ אל יהושע
ז ואת כל המלכים
ח ויהושע זקן בא
ט ושם חברון לפנים
י ותקרבנה בנות
יא וצלע האלף
יב אלה הנחלות
יג ויתן י׳ לישראל
יד ויקראו בני ראובן

שפטים

סדריו יד

א ויהי אחרי מות יהושע
ב ויעבדו העם את י׳
ג ואחריו שמגר
ד כן יאבדו כל איביך
ה ויעש אלהים כן בלילה
ו בידכם נתן אלהים
ז וינידו ליותם וילך
ח ויקם אחרי אבימלך
ט ויעבר יפתח אל בני
י ותלד האשה בן ותקרא
יא וישכב שמשון עד חצי
יב ויאמר להם הכהן לכו
יג ויאמר האיש הזקן
יד וישאלו בני ישראל

שמואל

סדריו לד

א ויהי איש אחד מן הרמתים
ב י׳ יחתו מריביו
ג וידע כל ישראל מן
ד והעגלה באה
ה ולו היה בן ושמו
ו ויאמר שמואל אל כל העם
ז כי לא יטוש י׳
ח ויושע י׳ ביום ההוא
ט ויאמר שמואל הלא
י ויען אחד מהנערים
יא ויאמר דוד י׳ אשר
יב ויהי דוד לכל דרכיו
יג ויאמר יהונתן אל דוד
יד ויאמר יהונתן לדוד לך
טו ויוסף עוד דוד לשאל
יו ועתה הנה ידעתי
יז וברוך טעמך
יח ויאמר שאול אל דוד
יט ולאשה ענל מרבק
כ ויהי מקום ההוא
כא ועתה תחזקנה ידיהם
כב ויאמר אבנר אל דוד
כג וילך דוד הלוך וגדל
כד ונאמן ביתך וממלכתך
כה חזק ונתחזק בעד
כו ויאמר דוד אל נתן
כז ויאמר המלך אל אבישי
כח ויאמר יואב אל המלך
כט ויאמר חושי רעה דוד
ל ויבאו עבדי אבשלום
לא ויאמר הצפה אני ראה
לב ויעבר כל העם את
לג ויחמל המלך על מפיבשת
לד מנחל ישועות מלכו

מלכים

סדריו לה

א והמלך דוד זקן בא
ב וגם ככה אמר המלך
ג והמלך שלמה
ד יהודה וישראל רבים
ה ושכנתי בתוך בני
ו ויקם את העמודים
ז ולא יכלו הכהנים
ח להטות לבבנו אליו
ט יהי י׳ אלהיך ברוך
י והאיש ידבעם גבור

כה אמר

סדרי התורה ונביאים וכתובים על פי המסרה

יא כה אמר י׳ לא תעלו
יב ויהי אחרי אכלו
יג וישכב אביה עם
יד בשנת עשרים ושבע
טו ותאמר האשה אל
יז ויראו כל העם
יז והנה נביא אחד נגש
יח ויהי דבר י׳ אל אליהו
יט וילך בכל דרך אסא
כ ויראהו בני הנביאים
כא עתה רוץ נא לקראתה
כב ויכרה לה כירה גדולה
כג ויצא העם ויבזו
כד ויסהרו ויקח איש
כה וילך משם וימצא
כו ויעש יהואש הישר
כז ויחן י׳ אותם וירחמם
כח וישכב עזריה עם אבותיו
כט וישכב אחז עם אבותיו
ל ודבק בי׳ לא סר
לא ועתה י׳ אלהינו הושיענו
לב ויאמר חזקיהו אל ישעיהו
לג ויעש הישר בעיני י׳
לד וכמהו לא היה לפניו מלך
לה בן עשרים ואחת שנה

נביאים אחרונים

ישעיה

א חזון ישעיהו בן אמוץ
ב והיה הנשאר בציון
ג לסרבה המשרה
ד וקרא זה אל זה ואמר
ה ונדה עליו רוח י׳
ו ולקחום עמים
ז והוכן בחסד כסאו
ח אשר ברכו י׳ צבאות
ט ותקעתיו יתר
י והפרה הלבנה
יא והיה ביום ההוא
יב כי בראותו ילדיו
יג וישב עמי בנוה
יד ופדוי י׳ ישובון
טו ועתה י׳ אלהינו הושיעה
יז נחמו נחמו עמי
יז ראשון לציון
יח כה אמר י׳ מלך ישראל
יט ישראל נושע ביי׳
כ כי מעיד הקדש
כא והאכלתי את מוניך
כב מה נאוו על ההרים
כג תחת הנעצוץ
כד אז תתענג
כה ונודע בגוים
כו והוצאתי מיעקב זרע

ירמיה

א דברי ירמיהו
ב הלא מעתה
ג שוטטו בחוצות
ד הנוה והמעונה
ה כי אם את הדבר הזה
ו כי אם בזאת יתהלל
ז ויהי אחרי נתשי
ח היש בהבלי הגוים
ט ברוך הגבר אשר יבטח
י הקשיבה י׳ אלי
יא שירו לי׳ הללו
יב בימיו תושע יהודה
יג ונתתי להם לב לדעת
יד בראשית ממלכת
טו אנכי עשיתי את
יו ודרשו שלום העיר
יז ועבדו את י׳ אלהיכם
יח כי זאת הברית
יט ותתן להם את הארץ
כ בימים ההם תושע
כא ונשב באהלים
כב ויצוה המלך את ירחמאל
כג ויצא עבד מלך
כד כי מלט אמלטך
כה ואתן להם רחמים
כו ויאמר ירמיהו אל כל
כז ואתה אל תירא
כח לכן הנה ימים באים
כט ציון ישאלו
ל הוציא י׳ את צדקותינו
לא הדבר אשר צוה ירמיהו

יחזקאל

א ויהי בשלשים שנה
ב ותשאני רוח
ג ויהי דבר י׳ דשים פניך
ד ויהי בשנה הששית
ה ואראה והנה ארבעה
ו למען בחקתי ילכו
ז ויבוא אלי אנשים
ח ויצא לך שם בגוים
ט וזכרתי את בריתי
י בחקתי תלך
יא ויהי בשנה השביעית
יב בריח נחוש ארצה
יג ונחלת בן לעיני
יד והשבתי זמתך ממך
טו והיה יחזקאל לכם
יו והורדתיך את יורדי בור
יז בעדן גן אלהים
יח ביום ההוא אצמיח
יט ויהי בעשתי עשרה
כ כל חטאתו אשר חטא
כא ונתתי אותם וסביבות
כב וזרקתי עליכם מים
כג וידעו הגוים כי אני
כד וידעו בית ישראל
כה ודבר אלי זה הלשכה
כו ויאמר אלי לשכות
כז ויכלו את הימים
כח ושה אחת מן הצאן
כט ועל הנחל יעלה

תרי עשר

א דבר י׳ אשר היה
ב יחינו מזמים
ג זרעו לכם לצדקה
ד אהיה כטל לישראל
ה ודעתם כי בקרב
ו ואנכי העליתי אתכם
ז דרשו טוב ואל רע
ח ויקחני י׳ מאחרי האון
ט ועלו מושיעים
י דבר י׳ דמיכה
יא כי כל העמים ילכו
יב תתן אמת ליעקב
יג המשא אשר משא
יד דבר י׳ אשר היה אל צפניה
טו בעת ההיא אביא
יו ביום ההוא נאם י׳
יז ויאסר אלי מה אתה
יח והעטרות תהיה
יט כה אמר י׳ צבאות
כ משא דבר י׳ דנינוה
כא והיה כל סיר בירושלם

דברי הימים

א אדם שת
ב ויקרא יעבץ
ג ואהרן ובניו
ד ויהיו בני אולם
ה וילך דוד וכל ישראל
ו וגם הקרובים
ז ברוך י׳ אלהי ישראל
ח חזק ונתחזקה
ט עתה תנו לבבכם
י עמיאל הששי
יא ראה עתה כי י׳
יב הנה אני בנה בית
יג ולא יכלו הכהנים
יד ויכל שלמה
טו והם מביאים איש
יו ובהכנעו שב מסנו
יז וישמחו כל יהודה
יח ויאמר לכן שמעו
יט ותשקט ממלכות יהושפט
כ ויוציאו את בן המלך
כא הוא בנה את אילות
כב בני עתה אל תשלו
כג ויאמר אליו עזריהו
כד ויעש הישר בעיני י׳
כה וישחטו הפסח

תהלות

אלף״ך וחצי ויפתיהו נפיהם וסדרים ״ט

א אשרי האיש
ב כי צדיק י׳
ג י׳ הושיעה
ד י׳ עוז לעמו
ה ולשוני תהגה צדקך
ו ברוך י׳ אלהי ישראל
ז כי נפשו בחייו יברך
ח רומה על השמים י׳
ט יברכנו אלהים
י כלו תפלות
יא והוא רחום
יב י׳ צבאות אשרי
יג ויהי נועם
יד לדוד מזמור
טו בעבור ישמרו
יז ראשית חכמה
יז טוב לי תורת פיך
יח וראה בנים לבניך
יט אך צדיקים

איוב

עלי וחצי אסר קמטו׳ וסדרים ח׳

א איש היה בארץ עוץ
ב הנה זאת חקרנוה
ג ורבצת ואין מחריד
ד ויאחז צדיק דרכו
ה ימלט אי נקי
ו צדק לבשתי וילבשני
ז אם אין אתה שמע לי
ח התשלח ברקים וילכו

משלי

סדרים ח׳

א משלי שלמה
ב יהי מקורך ברוך
ג כי בי ירבו ימיך
ד באין אלפים אבוס בר
ה מגדל עז שם י׳
ו להודיעך קשט
ז כצנת שלג
ח נגיד חסר תבונות

רות

פה וחצי ותאמר רות המואביה

שיר השירים

קיז וחצי כרל וכרכוס

קהלת

רכב וחצי ולא יוכל לחן וסדרים ל׳

א דברי קהלת
ב וגם כל האדם
ג טוב שם משמן טוב
ד לך אכול בשמחה

קינות

קכל וחצי לרכא תחת רגלי

אחשורוש

קמו וחצי ותען אסתר וסדרים ה׳

א ויהי בימי אחשורוש
ב איש יהודי היה
ג ויאמר המן המלך
ד ויקח המן את הלבוש
ה ליהודים היתה אורה

דניאל

סכו וחצי הרגיעו והסכחו וסדרים ז׳

א בשנת שלש
ב באדין דקו כחדא
ג באדין מלכא הצלח
ד כל קבל די רוח יתירא
ה ודניאל כדי ידע
ו ואתפללה לי׳
ז אבל אגיד לך

עזרא

סדרים י׳

א ובשנת אחת
ב ואין העם מכירים
ג והקימו כהניא
ד הבאים מהשבי
ה אנא י׳ תהי נא אזנך
ו ונבנה את החומה
ז ותשלם החומה
ח ויאמר להם לכו אכלו
ט ובכל זאת אנחנו
י ובחגכת חומת

נשלמו סדרי התורה ונביאים וכתובים על פי המסרה

חידה יפה זבה וצרופה להחכם אבן עזרא ובן מאיר

חברה במשקל השיר והנני את דרכה איישיר:

הבית הראשון תנועה ויתד וחומש תנועות ויתד וארבע תנועות, זהו הדלת,
ותנועה ויתד וחומש תנועות ויתד וארבע תנועות זהו הסגר:
שלשה בתים קצרים כל בית מתחיל גם כן תנועה ויתד וחומש תנועות
ויתד וארבע תנועות, וכן דרך כל השיר עד תמו ועמו בקרבו חתוס
ברלש בתים הקצרים דוק ותמצא,

ואחריו

אֶת דְּבַר חִידָתִי שִׁמְעוּ נְבוֹנִים נִפְלָאוּ
אָב בְּהָאֵ־ דָמָה הוֹלִיד אַ־
לֹא בְבֵ־ דִים לֹא קָלִים לֹא
בָם יְרוּ־ צוּן אוֹפַנֵּיהֶם
בָּם דְּמוּת אַרְבַּע הַחַיּוֹת בְּשַׁחַק נִבְרָאוּ
רָ אֵתָה עֵינְכֶם עֵת נִרְאָה
כִּי בְכוֹ־ רָם לָקַח חֵלֶק
גַּם שְׁמוֹ נוֹסֵף עַל שֵׁנִי
הַשְּׁלִי־ שִׁי בִּשְׁמוֹ כָּפוּל חֲכָמִים קָרָאוּ
הֵ בְּכוֹר זָכָר וּנְקֵבָה
בִּ נְקֵ־בָה הוּא וּשְׁלִישִׁי
אֶת פְּנֵי הָרְבִיעִי זָכָר
מִדְּיָ־ נִים עוֹשׂוּ בוֹאוּ וְאוּלַי תִּמְצָאוּ
מִ בְּכוֹר יִמָּצֵא שׁוֹכֵן
אַחֲרָיו יָבֹא הַשֵּׁנִי
מִשְּׁכֵנוֹת הַשְּׁנַיִם בִּשְׁנַיִם
בַּקְּשׁוּ מֵעַל סֵפֶר הָ־ אֱלֹהִים וּקְרָאוּ
מִסִּפֵּר הָרוּבַע עַל אָחִיו
כַּאֲשֶׁר שֵׁנִי עַל רִאשׁוֹן
סוֹר שְׁנֵי אַחִים תִּיכוֹנִים
מִשְּׁקָלֵי הָאַרְבָּעָה אִם בְּמֹאזְנַיִם בָּאוּ
רֹאשׁ וְרֶ־גֶל וּזְרוֹעַ עִם
גַּם שְׁתֵּי צוּרוֹת לַשֵּׁנִי
הַרְבִּי־עִי כַּחֲצִי נַלְגַּל
רַחֲצוּ עִם מֵי חָכְמַת לֵב בְּתוֹךְ מַיִם נָאוּ

אַךְ דְּעוּ כִּי כָל חַכְמֵי לֵב לְהַ גִּידָה לֵאוּ:
רַבָּ עָה הָאַחִים:
יְבֵ שִׁים לֹא לַחִים:
וְהֵם שׁוֹקְטִים נָחִים:
כִּי פְּעָ־מִים יִסָּתְרוּ גַּם פְּעָ מִים יֵרָאוּ:
דְּבָ רִי מַה נּוֹרָא:
וְשֵׁם רַב בַּבְּכוֹרָה:
וּבַ סֵּתֶר נִקְרָא:
הָרְבִּי־עִי גַּם כֵּן כָּפוּל בְּמִשְׁקָל מָצָאוּ:
וְאַח שֵׁנִי אַחֲרָיו:
יְדַעְתּוּ בִּזְכוּרָיו:
נִקְ־בָה בַּאֲחוֹרָיו:
שֵׁאֵלוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְבֵל תִּי תָּחֵטָאוּ:
בְּגַל־גַּלִּים שְׁשָׂרָה:
וְלוֹ שֵׁם בִּשְׁלִשָׁרָה:
וְד־בָתָם קָשָׁרָה:
יוֹם בְּרוֹא אָדָם אֵלֶּה אַ־רְבָּעָה נִבְרָאוּ:
בְּנוֹסֵף יֵשׁ יִתְרוֹן:
יְהִי לְזִכָּרוֹן:
כְּרֹא־ שׁוֹן עִם אַחֲרוֹן:
יִהְיוּ בָהֶם וּכְמוֹ כָל נְשׁוּאִים יִשָּׂאוּ:
גֹּר־ יָה לַקַּדְמוֹן:
וְאָ־ חִיו כָּאֲנִמוֹן:
וְהוּא בַּעַל הָמוֹן:
אַל תִּפְּר־שׁוּ אֶת חִידָתִי עֲדֵי תִתְחַטָּאוּ:

בשם האל הגדול והנורא אחל לפרש פירוש התורה

אנא אלהי אברהם: עשה חסד עם עבדך אברהם:
ויהי פתח דברך מאיר: לעבדך בן עבדך מאיר:
ומישועת פניך תבא עזרה: לכן אמתך הנקרא בן עזרא:

זה ספר הישר: לאברהם השר: ובעבותות הדקדוק נקשר: ובעיני הדעת יכשר: וכל תומכו מאושר:

נאם הדרך אברהם הספרדי המזכר מפרשי התורה הולכים על חמשה לרבי: החתת אבוכה ורחבה, ומנפשות אנשי דורנו נסגבה, ואם האמת כנקודה בתוך הענולה, זאת הדרך כיון הרחב הוא החוט הסובב בתחלה, ובה לרבו גדולים והמה חכמי הישיבות במלכות ישמעאלים, כרב יצחק שחבר שני ספרים, מבראשית עד ויכלו ועוד לא כלה מרוב דברים, ובפסוק יהי אור, אמונה בעלי האור, והחשך הזכיר, והוא הולך בחשך ולא הכיר, ובפי' תובא הארץ מלבו הוסי' מלים, ודבר על העצים וקמחים קטני' וגדולים, ובפירוש נפשות החיות, הביא חכמות נכריות, ובמסלה הזאת עלה רב סעדיה גאון הגולה, ופירוש יהי מאורות, הכניס דעות אחרות, לדעת המדות המזכרות, על פי חכמי הספירות, גם רב שמואל בן חפני אסף רוח בחפציו, בפירוש ויצא יעקב ברוב עניניו, כי הזכיר כל נביא בשמו, וכמה פעמים גלה ממקומו, וכמה תועלות יש בהליכת הדרך, ואין תועלת לפירוש הזה כי אם אורך, ועם ויחלוס כתב פתרון החלומות, ולמה ירחל בתנומות, והרוצה לעמוד על חכמות חיצונות, ילמד מספרי אנשי תבונות, אז יתבונן ברעיותם אם הן נכונות, כי הגאונים בלי רעיות בספריהם הביאום גם מהם שלא ידעו דרך חכמי קדם ומאין הוציאום:

הקדמה

הדרך הנ׳ בחדוה בתלתולי׳, ואם הם ישרצו׳, אשר חשבו כי עמדו על הנקודה בעצמ׳, והם לא ידעו את מקום׳, ונאת דרך הכדוקי׳ כענן ובמיין׳, וכן מעשה ויסוע׳ וכל אים כרצונו יפרש הפסוקי׳, גם במנות ובחקי׳, והם מדעת תוכאו׳ לפון הקדם ריקים׳, על כן יתענו גם בדקדוקים, ואיך יסמכו במנות על דעתם, וכל דנע יהפכו מכל אל בד כפי מחשבתם, בעבור שלא תמצא בתורה, מנוה אחת בכל ברכיה מביאה׳, ואחת מהנה הזכיר, והיא גדולה למכיל׳, כי תחתיה כרת על אכילת יום הכפורים, וחמץ בפסח שלא עשוהו טהורים, ושביתת ימים שבעה, וקרבנות וסכה ותרועה, כי אין בתורה חקי השנה מפורשים, ואיך נחשוב החדשים, ועניי הדעת מרודים, שמו אותותם מפסוק לאותות ולמועדים, ולא ידעו כי הוא לשון רבים, ועל המאורות והכוכבים, והאומר כי ״ו ולמועדים מוסף, כי לאות עם מועד נאסף, יבקש אדם שיהיה אוהבו, אולי יאמין בו, ואם מבאתו שנים ושלשה ו״ן מוספין מי יודענו כי זה הוא מהעודפים, אחר היות ו״ו הטעם לאלפים, ואין פי׳ עשה ירח למועדים, כדברי אלה שמתיהם מועדים, ואולו היה כתוב והיתה הלבנה לאות למועדי׳ בחדשי׳, מי יתן לנו אות שהם מועדי השם המקדושי׳, כי יש מועדים רבים, בתורה ובמקרא ובכתובים, ואלו היה למועדי השם מבואר, עוד הדבר הגדול נשאר, אם החדש על סוב הלבנה נלגל המזלות, שהם שבעה ועשרים יום ושעות מונבלות, ואם על סוב נוכה נלגל היונאל, אשר מונקו רחוק ממונאך הארץ ימצא, או עד סוב נלגל התלי כדעת חכמי׳, כי מהלך הגלגל הקטן הכך זה בחמת ובתמים, ואם נסמוך על דעת התחברות המאורות, גם הנה נ׳ מחברות, מחברת בגלגליה׳ תיכונ׳, ומחברת כנגד העליון בחמונה, ומחברת שני מחצה׳, ולא נדע אי זה יכשר הזה או זה, ואשר אמרו כי הדבר תלוי על מראה עינים נשאו, כי עינים להם ולא ירחו, אולי ירחונו בתורה ובתשובה, המקום שמצאו שם זאת האבנה, ולא דברו בפירוש חדש בחדשו נכונה, כי אין בכתוב זכר ללבנה, רק פירושו לעשות כל דבר בעתו, יום ביומו שבת בשבתו, וידוע כי בעם יהי׳ בין המולד לעת הסקיעה שם שעות, ותראה הלבנה אך על חקות ידועות, ובעם ביניהם שלשים שעות, ולא תראה אפילו בנבעות, כי תהלוכו׳ הלבנה מפאת גלגלה גם גלגל השמש משתנות, וגם מבני אדם ורחב המדינות, ואם שכנה על הארץ עצמה, ולא תראה בראש אלול ותשרי הלבנה, הנתענה נ׳ ימים בבכורים, ועוד מי שיפר לנו כי ימי החדש על שלשים יום שבורי׳, כי הנה יהודה הברשי חבר ספר, ובחשבון השמש השנה והחדשים שופך, גם לא נדע מהתור׳ עדות החדש, ומי העד ואם ילך דרך רב ביום קדם, ואם נקבל עדות אב ובנו ונדרים ונשים, וגם אם היו כל אלה מפורשים, עוד דבר קשה, אינם מפורש בתורת משה, לדעת כמה חדשי השנה, ואם היא באביב נשמנה, ההוא מחטיס או שעורים, ומתי יבוקש ואנה השעורים, ואם היתה שנת בצורת בארץ ישראל ומסביב, והנה אין זרע אף כי אביב, הנקבע השנה פשוטה או מעוברת, גם אין ספירה נשארת, ואין חנ שקראנוהו עברת, וכל אלה המנות ברוכות לקבלה ומסורת, והאומרים והנה אנשי המשנה, מעידי על ראיית הלבנה, והנה התשובה נכונה, אם היא עדותם בעיניהם נאמנה, יקבלו עדות ברכי השנה, כי על כי קריאת בל היא נתונה, כי יסוד העיבור, על אביב ותקופה וברכי דבור, ולמה במנות נגע ברעם מבואריים המשפטים, שהיא עצומה לאדם אחד ולפרקי׳ מעטים, ומנות המועדים חיוב לכל ישראל בכל זמן, ולמה אין בתורה עליהם עד נאמן, רק נחפש כה וכה רמיזות, ולמה בדברי תורה תמימה כזאת, וזה לנו האות שסמך משה על תורה שבעל פה, שהיא שמחה ללב ולעצם מרפא, כי אין הפרש בין שתי התורות, ומידי אבותינו שתיהן לנו מסורות, ובשם חזקיהו יחזיק ידי אמונה, כי נעשה על ידי בעלי עצה וזקנה, ולא הקריב הפסח במועדו, ולאכול חמץ בחדש הראשון שלא ידע, ופסח שני בראשון שבעת ימים עשה, ויש ראיות רבות שקבל מעשיו רש ונשא, כי בית דין היה, ואין ברוחו רמיה:

הדרך הנ׳ דרך חשך ואפלה, והיא מחון לקו הענולה, והם הבודאי׳ מלבש לכל הדברי׳ סודו׳, ואמונת׳ כי התורות והמשפטי׳ חידו׳, ולא תאריך להשיב עליה׳, כי עם תועי לבב הם, כי הדברי׳ על דרך לא חלקו, בלתי בדבר אחד בדקו, אשר כל דבר מצוה קטנה או גדולה, בכף מאזני הלב תהיה שקולה, כי יש בלב דעה, מחכמת יוסב קדם נטועה, ואם הדעת לא תסבול הדבר, או יפחית אשר בהרגשות יתבר, אז יבקש לו סוד, כי שקול הדעת הוא היסוד, כי לא נתנה התורה לאשר אין דעת לו, והמלאך בין אדם ובין אלהיו הוא שכלו, וכל דבר שהדעת לא תכחישנו, כפשוטו ומשפטו נפרשנו, ונעמידנו על מתכונתו, ונאמין כי ככה אמתו, ולא נגשם קיר כעורים, ולפי ערכנו נמשוך הדברים, ולמה נהפוך הגראין לסתרים, ואם יש מקומות שהם באמת נחברים, ושניהם נאמנים ברורים, מהם בגופות ומהם מחשבות, כמלת בשר וערלת לבבות, ובענן הדעת סוד יגעם, גם הדברים אמת כמשמעם, ואם יש אים לא יכלו זה רעונינו, אם הוא חכם יפקח את עיניו, כי יימצא בתולות רבים נוברים, כנחיריי׳ והלשון והרגליים לשני דברים:

הדרך הל׳ קרובה ל הנקוד׳, ודרכו אחריה תנוד׳, ונאת דרך החכמי׳, בחרנו׳ יונים ונחלומים, שלא יביטו אל מסקל מאזנים, רק יסמכו על דרך דרש בלקח טוב ואור עינים, ואחר שימצאו המדרשים בספרי הקדמונים, למה יגענו לכתבם שנית אלה האחרונים, ויש דרש הכך דרש, ויש לו סוד ואינם מפורש כדרש שהתורה קדמה אלפים שנה קודם העולם, וזה אמת רק על סוד דרך הנעלם, ורבים לא יבינוהו כן, ולהיות כמשמעו לא יתכן, ובעבור כי השנה מימים במספר היא מחוברת, ומדת הרגע והיום בתנועת הגלגל נספרת, ואם אין גלגל אין יום אף כי ימים, אז שנה אז מספר אלפים, והשואל מה היה העולם בתחלה הלא יתביים, למען אשר יבקש לאין יום, ומשיבין שברא השם את העולם בעת שידע כי טוב הוא, גם זו תשוב׳ בנויה על אבן בחי׳, גבן האומרי׳ שברא להראות גבורתו, לאדם שהוא סורם ידיעתו, והנה שמו תשובתם האמולה, חלק קטן מהשאלה הגדולה, כי יש ראיות נמורות, לאשר עינים להם ולא לעורות, כי הייסוד חכי שסית הארץ באמונה, וכלה כנקודה אל המכבה אשר עליה נתונה, ואף כי המסבה העליונה, ואם מדרך היסרה׳, אין דרש יום נדרש כדרך המקרא, כי אלו היה הטעם לאלפים, היה כתוב יומים, כי פירוש יום יום בכל יום ויום, וכן אים אים ובדרך יי׳ יום יום, גם סוף הפסוק יוכיח מפחקת לפנינו בכל עת, והנה אחרינו כתוב לשקוד על דלתותי יום יום, אם כן נשמור התורה הנאמנה, עד אלפים שנה, ועוד כי אלף שנים בעיניך אינם אלא אם, וימצאהו בפירושי בספר תהלות אשר יבקשם, וגם יש דרש להרוות נפש חלושה, בהלכה קשה, ויש דרש מסברת ידועה, ויש שהוא כהלכה שאינה קבועה, גם יש דרש שהוא טוב לאחרים, וידריך בדרך תבונה את הנערים, כי יש עוף שאינו רואה ביום בנגוהות, ובלילה רואה מפני שעינו כהות, כדרש שהעולם נברא בבי״ת בעבור ברכה, ואם הדבר ככה, הנה ביקק הארץ ובולקה, ואשתיהו בתה, ובטלו הטוחנות כל ידעוש משחת כלי בלו שמלתיעם בלע יי׳ בלל יי׳, ובתיקוך ובדרא אתהן בין בתרין בזין ויקף ילדו לבהלה בלהות אתכך, ואם הלים ריסיה די דהבא, הנה אים רע בליעל בעל פעור כרע כל כהני במות ואשר מעט השכל בלבו, ואף כי אשר חכמת אלהי׳ בקרבו, יוכל להוציא מדרשים, וכלם כנגד הנוף הפשוט הם כמלבושים, ונקדמונינו זכרם לברכה, אמרו על ככה, אין מקרא יוצא מידי פשוטו:

דרש בראשי׳ בתורה שב׳ יי׳ קנני ראשי׳ דרכו, אחר העולם נברא על לויתן שב׳ הוא ראשית דרכי אל, אחר. העולם נברא שיראו מלכיו כי כן כתיב ראשית חכמה יראת יי׳, אחר העולם נברא בעבור הבכורים שב׳ ראשית בכורי אדמתך ולמה בי״ת בתחלה להורות כי יי׳ אחד והנבראים שנים שהם עצם ונגרה אז שני עולמות, ולמה בי״ת ואחרינו ריש אלף׳ ש״ן ואח״כ יוד ות״ו רמז שהבית הראשון יעמוד אלבע מאות ל״ שנים כי הוא קודם השמים והארץ ואחר כך יסוד הבית וזה הוא והארץ היתה תהו ובהו וחשך שבא אחר לעולם כאשר נשתלקה השכינה ורוח אלהים שנחה רוח החכמה והבינה על מבראי התורה הנמשלת למים ובסוף יהי אור על ימות המשיח, אז יבדיל יי׳ בין המקום לישועתו ובין אשר במחשך מעשיהם דרש בראשית שתי מלות שהכל היה מהאש והוא היסוד אחר שית כמו אמין שית שהם שם הקנות הנמצאות לכל נוף וחשבון ראשי מלות פסוק בראשית כנגד כל האותיות והמלות שבע כשבעה מלכים או כשבעה ככבי לכת, והאותיות שמנה ועשרים כנגד מחנות הלבנה וכן מספר העתים בהלת, ותחלת הספר ב״ת וסופו מ״ם כנגד הפש המבורם היונאל מפי כהן גדול ביום הכפורים, ובסיני נתן למשה וכן כתוב יי׳ בם סיני בקדם, ובתחלה בראשית ולבסוף ישראל כי הם עלו במחשבה בראשית העולם, וסוף דבר אין לדרש סוף:

הדרך החמישית, מוסד פירושי עליה אשית, והיא היסרה בעיני, נכח פני יי׳, אשר ממנו לבדו אירא, ולא אשא פנים בתורה, ואחפש היטב דקדוק כל מלה בכל מאדי, ואחר כן אפרשנה כפי אשר תשיג ידי, וכל מלה שתבקשנה, בפירוש המלה הראשונה תמצאנה, כפירוש שמים תמצאנו בפסוק הראשון, ועל זה המשפט כל הלשון, ולא אחכיר טעמי אנשי המסורת, למה זאת מלאה ולמה נחסרת, כי כל טעמיה׳, כדרך הדרש הם, כי הכותב פעם יכתוב המלא מלאה מבואר׳, ופעם יחסר אות בעלם לאחז דרך קצרה, ואחר שידרשו טעם למלאים ולחסרי׳, ידרשו אך יוכל לכתוב הספרים, ומשה כתב בלא ו״ו ימלך, ומעתיק משלי כתב בו״ו תחת עבד כי ימלוך, ושניה רבות בין שניהם, רק לתיקון טעמיהם טובים הם, גם בפירושים הישרים, אין צורך לתיקון סופרים, ומתרגם התורה אדמית תרג׳ אמת, ובאר לנו כל נעלמת, ואם דלק במקומות אחרי מדרשים, ידענו כי יותר ממנו ידע הדרשים, רק חפץ להוסיף טעמים אחרים, כי פשוטו יבינוהו אפילו הבוערים, כמו עירה אלא תרגומו כבן אתון, ותרגם בני יבנון ואתונו שער האיתון, ובעבור הדרש דרך הפשט אינה סרה, כי שבעים פנים לתורה, רק בתורות ובמשפטים ובחקים, אם מצאנו שני טעמים לפסוקים, והטעם האחד כדברי המעתיקים, שהיו כלם נשען על אמתם בלי ספק בידים חזקים, ואילה אלה מלהתערב עם הנדוקים, האומרים כי העתקתם מוכחשת הכתוב והדקדוקים, רק קדמונינו היו אמת וכל דבריה׳ אמת ני׳ אלהים אמת, ינחה עבדו בדרך אמת:

הקדמה

הנה כל הוצלתי לדבר.
כי לא בינת אדם לי
ומילים לנבר. גם
כי לא מלין לחבר.
כי בער אנכי מאדם
ולא למדתי חכמה.
ואין כי דעת ומדע.
ולא אתי יודע עד
מה. אתנם נחלה
לב נפשי ובשרי לב
ביתי. אף אם נתתי
מחני ונבלתה. כי
היא מלאכת שמים.
וכל דבריה אל אמני
בדקדת היא לכל ש
שולן כם על ראיכים.
ולכל אשר יעה לה
אזכים. כי לא שיבר
לים היא ולא בסיני.
אכן קדוכה היא לכל
אשר יקרב אליה כלה
ובשבתי אשר יעזבכל
יום היא הנגבמיני
אחד התרבה ואחד
התעגיש ובלבל ש
שיכוין לבו לשמים.
על כן נלבה רוחי
לקרבה אל היולאה
בשעיים ובהגלים.
ולעשותה בלב שלם
ובעשבה הילים.
והנה ראיתי את היום
הגדול ורחב ידים.
פירוש התורה לרב
הגדול הלמבן ז״ל
גדול הנוב ורב בכפי
ונפשי אותה לעבור
בו אף אתי מתנים.
ואחרת כי גדול ואל
נאלו הנים. ואוביר
שבה לו על הספרי.
כי על ספרו עון רב
מאל חזה ומן כאמר
הוא לאמכול ותאלה
לעיני. ואקח מפרין
מלא כפי ואוכל ותהי
כי לאתני כפש לבקוש
עינים. ולשמוע
בלאמרים הבר לי
אוכים. ותאי רוח
יעקב ותהי אליו פי
סנים. כי יחיה כל
אשר יבא שמה בחלי:

לכן תחלת דברי
אני מבקש
רשו׳ אלת הרב הגדול
ואחר כך אני מחלה
פני כל קול בחנויי
זה לבל ידוכני לבף
חוכה לאור שעשיתיו
להתגל׳ בו כי לא
עשיתי דבר שראוי
להתגל׳ בו שאינו
אלא כתלקט אוכל
מתוך אוכל ולאחי ו
לא הייתי מחזיר א
אוכל לבמלת ואין
כונתי בזה רק כי ו
יען כפלאו מתני ל
דברי הרב והם ס
בתומי׳ אתרי׳ ולקטה
והם הדברי׳ הפשוטי׳
ואשליר הסתותי׳ כי
פשוטו לא כלה כפשי
לשון הי׳ נקל כעיני
לאמוד ואם מצאתי
פשט או טעם בתקו
אחר אבתיני עינו
אף כי הם מעטים.
ועל כן לא הזכרתי
שם הרב כדרכ כי ל
רוכם דברי ולא ה
הזכרתי רק בתקוים
הבריך כפי הענין.
ואחיתי שול לבתוב
בתחלת סדר ובדר
נעבע פרפראות מ
מנינוטריאות ונוצתי
התסורות להמשיך ה
הלב. ואחר כל מ
מחשבות לו נלוות
הוקר עונות וכלות
הו׳ יודע כל מחשבתי
והוא יחזיק ידי ה
הרפות ויאחז בדכי
הכוסלות. להוכיח
מחשבתי זאת אל
הפוגל ויטה לבבי
לדרכתו. ויקרבני
לעבודתו. ויאיר
עיני בתאור תורתו:

בית רבתי מאותיות גדולות דמשתמשי בהו דאינון א׳ אדם שת׳ ב׳ בראשית ברא׳ ג׳ והתגלח׳ ד׳ יי׳ אחד׳ ה׳ הליי׳ תגמלו׳ ו׳ של ויחתא׳ ז׳ זכרו תורת

בראשית

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ׃ בקדמין ג׳ נ׳ נסף

בראשית ה׳ נ׳ מנהון רפ וב׳ במצעו׳ וסי׳ בראשית ברא׳ בראשית ממלכו׳ יהויקים׳ בראשית ממלכת צדקיה׳ בראשית מלכות צדקיה׳ בראשית ברא אלהים נ׳ וסי׳ בראשית ברא אלהים׳ אשר ברא אלהים לעשות׳ למן היום אשר ברא׳ ואינון באוריי׳: הארץ נ׳ ספ ובתריהון והארץ וסי׳ בראשית ברא׳ והארץ היתה תהו׳ אבלה נבלה הארץ׳ והארץ חנפה׳ והם יענו את הארץ׳ והארץ תענה:

אמר ר׳ יצחק לא היה צריך ל להתחיל את התורה מהחלם הזה לכם שהיא מצוה רחשונה שנצטוו ישראל ומה טעם פתח בברחשית מפני כח מעשה הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים שהם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים הם אומרים להם כל הארץ של הקב״ה היא הוא ברחה ונתנה לאשר ישר בעיניו ברצונו נתן׳ להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו: ברחשית ברא׳ אין המקרא הזה אומר אלא דורשני כמו שדרשו רבותינו ז״ל בשביל התורה שנקראת רחשית דרכו ובשביל ישראל שנקראו רחשית תבואתו ואם באת לדרשו כפשוטו כך פרשהו ברחשית בריית שמים וארץ והארץ היתה תוהו ובוהו וחשך ויאמר אלהים יהי אור ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו שאם בא להורות כך היה לו לכתוב ברחשונה ברא את השמים וגו׳ שאין לך רחשית במקל׳ שאינו דבוק לתיבה של אחריו כמו ברחשית ממלכת יהויקים רחשית דנגב אף כאן אתה אומר ברחשית ברא אלהים את השמים וגו׳ כמו ברחשית ברא ודומה לו תחילת דבר יי׳ בהושע כלומר תחילת דבורו של הקב״ה בהושע ויאמר יי׳ אל הושע וגו׳ ואם תאמר להורות בא שאלו תחילה נברא׳ ופירושו ברחשית הכל ברא אלו ויש לך מקראות שמקצרים לשונם וממעטים תיבה אחת כמו כי לא סגר דלתי בטני ולא פי׳ מי הסגר וכמו ישא את חיל דמשק ולא פירש מי ישאנו וכמו אם יחרוש בבקרים ולא פירש אם יחרוש אדם בבקרים וכמו מגיד מרחשית אחרית ולא פירש מגיד מרחשית דבר אחרית דבר אם כן תימה על עצמך שהרי המים קדמו שהרי כתוב ורוח אלהים מרחפת על פני המים ועדיין לא גילה המקרא בסידור הקודמים והמאוחרים כלום ברייית המים מתי׳ הא למדת שקדמו לארץ ועוד שהשמים מאם וממים נברא׳ על כרחך לא לימד המקרא בסדר המוקדמים והמאוחרים כלום: ברא אלהים׳ ולא כתב׳ ברא יי׳ שבתחלה עלה במחשבה לברא׳ ורצה שאין העולם מתקיים והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין׳ והיינו דכתיב ביום עשות יי׳ אלהים ארץ ושמים: תוהו

חכמינו אומרים שהבית כנסת כשבית ברחשונה כי נמצא ל רחשונה ישנו ואלו היה טעמו כן היה הבית קמץ בקמץ גדול ויש אומרים כי ברחשית לעולם סמוך והטעם ברחשית הערב אז הלילה אז החשך והנה שכחו וירא רחשית לו ויש אומרים שהבית מוסב בלי טעם וטעמם שלא יעלה על לב שאין רחשית לשמים ולארץ על כן אמר ברחשית ולפי דעתי שהוא סמוך כמו ברחשית ממלכת יהויקים ואל תתמה איך נסמך על פועל עבר והנה כן תחלת דבר יי׳ קרית חנה דוד והטעם יתברר לך בפסוק הסמי׳: ברא׳ רובי המפרשים אומרו שהבריאה להוציא ים מאין וכן אם בריאה יברא ה׳ והנה שכחו ויברא אלהים את התנינים ושלם בפסוק אחד ויברא אלהים את האדם וברא אחשך שהוא הפך האור שהוא יום וזה דקדוק המלה ברא לשני טעמים זה האחד והשני לא ברא אתם להם וזה השני אלף תחת ה״א כי כמוהו להבדיל את דוד כי הוא מהבנין הכבד המוסף ואם הין בא״לף היה כמו להבריאכם ומבאלו מהבנין הכבד וברחת לך ואינו כמו ברו לכם אים רק כמו וברא אתהן וטעמו לגזור ולסוס נבול נגזר והמשכיל יבין: אלהים׳ אחר שמבאלו אלוה ידענו כי אלהים לשון רבים ושרש זה מדרך הלשון כי כל לשון יש לו דרך כבוד וכבוד לשון לועז שיאמר הקטן לגדול הנגדול לשון רבים ובלשון ישמעאל דרך כבוד שידבר הנגדול כמו המלך בלשון רבים ובלשון הקדש דרך כבוד לומר על הנגדול לשון רבים כמו אדונים ובעלים שאמרו אדונים קשה ולקח בעליו וכן מלת עליו אליו ועדיו על כן אמר הכתוב ברא ולא בראו ומדרך התושיה ידענו כי הדבורים יקראו שפה בעבור שיראו שממנה יבאו וכן בשמת האדם העליונה תקרא לב והלב נוף והיא תחונה נוף בעבור היות הלב המרכבת הרחשונה לה ובעבור היות כל מעשה הפס ביד המלאכים עושי רצונו נקרא כן ובפסוק כי שמי בקרבו אבאר קצת סוד הפס ואל תשים לבך אל דברי הנאון שאמר שהאדם נכבד מהמלאכים ונכבד ביאורתי בספר היסוד כי כל ראיותיו הפוכות וידענו כי אין בבני אדם נכבדים כמו הנביאים ויהושע נפל על פניו לפני מלאך ה׳ והשתחוה ואמר מה אדני מדבר אל עבדו וכן זכריה ודניאל ולמה אחריך וטעם אלהי הנבואות כמו אלהי האלהים׳ וטעם אלהים כמו מלך ובני אדם המתעסקים במשפט אלהים יקראו כן וזה הפס תאר ואינו עצם ולא ימצא ממנו עבר או עתיד ואל תתמה שהמלאכים הם מאם ורוח בעבור שמלאת עושה מלאכיו רוחות כי אין ככה דרך פשוטו רק דבר דוד בתחלה על מעשה ברחשית והחל מהאור ואמר עוטה אור ואחר כן נטה שמים והוא הרקיע והמים עליו והאם והשלג והרוח ואמר כי הרוח שלוחו של הפס ללכת אל מקום שישלחנו וכן האם ממשרתיו ואמר יסד ארץ על מכוניה וזאת היא הבנה וכן כתוב דוח סערה עושה דברו׳ וטעם את כמו עצם הדבר והוא שיתן עם הפעול כמו את השמים ופעם יחסרוהו כמו אשר ברא אלהים אדם ונמצא עם הפועל כמו בא אחרי ואת הדוב והם אתי מספר ויהיה תחת עם ותחת מן: השמים׳ בה״א הידיעה להורות כי על אלה הנראים ידבר ולעולם לשון רבים ויתכן להיות מסתר מסתר כל אחד ואחד וטעם שמים נובה ומעלה וכן בלשון ישמעאל שרובה על מתכונת לשון הקדש וים שמי השמים ולא יתברר כראוים ואחרי אמרו אלה הסודות ויאמר הנאון כי הארץ כנקודה והשמים כחוט הסובב ואחר שאלה שיהיה כל אשר בתוכם נברא כמים ואחרים אמרו כי המים בכלל הארץ והרוח בכלל השמים ולפי דעתי כי אלה השמים והארץ הם הרקיע והיבשה כי לא נברא ביום אחד כי אם דבר אחד בראשון האור ובשני הרקיע וכנ׳ הנמחים וברביעי המאורות ובחמישי ובששי נפשות החיות והמזמור המזכר לעד ולא יתכן להיות הקו הסובב קודם הנקודה אז הוא קודם שנברא׳ השמים והארץ בפעם אחת והעד קורא אני אלהים יעמדו יחדיו אחת העדות אינה ברורה בעבור שפירוש הפסוק אינו כן כי אין יאמר אליהם לאשר אינם ואין יקרא לתוהו רק פירושו אני ברא׳ אתים שאקראם יעמדו׳ אז לפני שיהם כעבדים לעשות רצוני כטעם דברך נגד בשמים ואחר כן הזכיר הארץ ואמר אחר כן כי נם היום יעמדו לעשות משפט שתבוש:

בעל הטורים

והארץ, המלה הזאת זרה בעבור קמצות החלף עם ה״א בכל מקום ואינה כמו החלף לך סלמה והחכן הזאת: תהו, אמר הנאון תהו שהוא שם לא יתכן כי מס תהוס סרס כמס הדוס ובספר יצירה תהו זה קו ירוק ובהו אלו אבנים מגולמות והנכון כאשר אמר המתרגם ארמית וכן ובתהו יולל ישימון

וכן אחרי התהו שאין בו ממש: ובהו, אחי תהו והוא״ן תחת ה״א כוי״ן ויעתאו באחו והטעם כי בראשי׳ ברית׳ הרקיע והיבשה לא היה בארץ ייסוד כי היתה מכוס׳ וכן שם שהים כת תולדתה להיות למטה מהמים, ולא תתמה על ו״ו והארץ כי פירושו כבר רפה בלשון ישמעאל וכמוהו ואיל יעלה מן הארץ כי לא דבר משה על העולם הבא שהוא עולם ה המלאכי׳ כי אם על עולם ההויה וההשחתה והמפרשים שהשמים בשסוק הראשון הם שמי השמים מה יעשו באר׳ והנה רחו׳ נמורו׳ לאנשי שיקול הדעת שאי׳ שם רק ארץ אחת ודרש סבע ארצות הוא שהייסוד נחלק על שבעה וכי׳ המקדש היה באמצע הייסוד כי רחוק הו׳ מאמצע האר׳: ורוח אלהי׳, שמך הרוח ל השם בעבור היותו שליח בחפץ השם לייסד המים והמים לשון רבי׳ גם לא יתפרדו והשם על בנין שני׳ כי השם זכרי׳ ונקבו׳ ונמצא על לשון יחיד לא זורק עלי׳, ונעשה מרחפת כושבת למעלה במי׳ וכן על גוזלת ירחף: ויאמר׳ אמר הנאון כי פי׳ ויאמ׳ כמו וירבה ואלו היה כן היה ראוי להיו׳ אור רק הוא כמשמעו וכן בדב׳ יי׳ שמי׳ נעשו כי הוא כוס ובברא׳ והטע׳ ככמי על המעש׳ שלא היה בניעה ועל דרך משל מלך ומשרתיו וזה האור היה למעלה מן הרוח: וירא׳ כמו ורא׳תי אני והיא במחשבה, ונעשה ויבדל בקדיאת הסמו׳: ויקרא׳ הא לילה נוסף כי הוא מלעיל ולעולם לשון זכר הוא: ערב׳ קדוב מטע׳ חשך ונקר׳ כן שנתערבו בו האורו׳ ובקר׳ הפך ערב שיוכל אדם לבק׳ בינות המראות, ונעשה יום אח׳ הוא על תמע׳ הגלגל ויש סוד לדרש שתא שפי ואחר שאמ׳ שהאור יקרא יום לא יתכן שיקול הדעת שאי׳ שם רק היה ערב גם היה בקר של יום אחד ואלו היה הערב והבקר יום אח׳ מה נעשה יום שני: ויאמ׳, אמ׳ הנאון על הרקיע דברי׳ שלא היו רק פירושו דבר נטוי כמו וירקעו הרקעים וכן ויתחם כאהל לשבת ומה נכבד דבר האור שקנות השמים עם קנות מימי אוקיינוס וזהו הרקיע הוא האויר כי כאשר התחזק האור על הארץ והרוח יבש מהארץ נהפך הלהט ונעשה הקרינע וכן אמר במחזור עם נוטה שמים כיריעה המקרה במים והזכיר העבי׳ והרחוק מהארץ והיא גבוה׳ על המים וכן כתוב כי הוא על ימים יסדה לרוקע הארץ על המים וכן כל הולך אל הים יורד יקרא וטעם הקורא למי הים שיעלו והם הענניים ואחר כן ושפכם: ויעש׳ ים הבדלה בבין עם למ״ד כמו בין מים למי׳ בין קדש לחול ים עם בין ובין כמו פה ויבדל בין המים אשר מתח׳ לרקיע ובין המים וגו׳ ים עם שניהם כמו ביניכם לבין אהיכם, וטעם ויהי כן דבק עם הבא אחריו כאשר היה כן קראו שמים: ויקרא׳ חמש׳ דברי׳ קראן הש כי אין אדם והם תור וחשך ושמים וארץ וימי׳ ואדם כן: ויאמ׳, כפי דעתי שזו הפרש׳ דבק׳ עם אשר עליה כי הרקיע לא נעש׳ על אשר יבשה הארץ והעד ביום עשות יי׳ אה׳ ארץ ושמי׳ והנה ביום אחד נעשו והראות דבר נסתר והקוות מפוזר אינה בריאה וכן שעמו וכבר אמר אלהים יקוו המים ים כמוהו בתורה למאות והנה בפרש׳ בראשי׳ אתן לך עדים שנים האחד ויסס שם את האדם אשר יבר ואחרי כן ויצמח יי׳ אלהי׳ ונקו׳ האל׳ הצמיחם והעד השני שמוה אדם שלא יאכל מעץ הדעת ואחרי׳ כתוב ויצו יי׳ אלהים מן האדמ׳ רק פירושו וכבר יבר ועל זה הפי׳ יהי וירא אלהים כי טוב דבק עם בריאת יום שני ותדשא הארץ תחלת יום שלישי׳, ופי׳ יקוו יתחברו וכן ונקוו אליה׳, ואמר ימים בעבור שאין שם יש שיקוף כל הארץ: ויאמר׳, אמר הכתוב תדשא הארץ ישרצו תונא והנה שם כח בארץ ובמים לעשות במצות השם ונו היא התולדת׳, טעם תדשא כמו תצמיח: אשר

והארץ ה׳ ראשי פסוקים וסי׳ והארץ היתה תהו ובהו׳, והארץ לא תמכר׳, והארץ תעזב מהם׳, והארץ אשר אתם עוברים׳, והארץ חנפה׳, והארץ הגבלי וכל הלבנון׳, והארץ הנשמה תעבד׳, והארץ תענה׳:
תהו ובהו ב׳ דסמיכי וסימנ׳ והארץ היתה תהו ובהו׳ ראיתי את הארץ׳: וחשך ב׳ וסימני׳ וחשך על פני תהום׳

וְאַרְעָא הֲוָת צַדְיָא וְרִיקַנְיָא וַחֲשׁוֹכָא עַל אַפֵּי תְהוֹמָא וְרוּחָא מִן קֳדָם יְיָ מְנַשְׁבָא עַל אַפֵּי מַיָּא: וַאֲמַר יְיָ יְהִי נְהוֹרָא וַהֲוָה נְהוֹרָא: וְחָזָא יְיָ יָת נְהוֹרָא אֲרִי טָב וְאַפְרֵישׁ יְיָ בֵּין נְהוֹרָא וּבֵין חֲשׁוֹכָא: וּקְרָא יְיָ לְנְהוֹרָא יְמָמָא וְלַחֲשׁוֹכָא קְרָא לֵילְיָא וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צַפְרָא יוֹמָא חַד: וַאֲמַר יְיָ יְהִי רְקִיעָא בְּמִצְעֲוַת מַיָּא וִיהֵי מַפְרִישׁ בֵּין מַיָּא לְמַיָּא: וַעֲבַד יְיָ יָת רְקִיעָא וְאַפְרֵישׁ בֵּין מַיָּא דִּי מִלְּרַע לְרְקִיעָא וּבֵין מַיָּא דִּי מֵעַל לְרְקִיעָא וַהֲוָה כֵן: וּקְרָא יְיָ לְרְקִיעָא שְׁמָיָא וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צַפְרָא יוֹם תִּנְיָן:

וַאֲמַר יְיָ יִתְכַּנְּשׁוּן מַיָּא מִתְּחוֹת שְׁמָיָא לַאֲתַר חַד וְתִתְחֲזֵי יַבֻּשְׁתָּא וַהֲוָה כֵן: וּקְרָא יְיָ לְיַבֻּשְׁתָּא אַרְעָא וּלְכִית כְּנִישְׁוָת מַיָּא קְרָא יַמִּין וַחֲזָא יְיָ אֲרִי טָב: וַאֲמַר יְיָ תַּדְשֵׁי אַרְעָא דְּתַאֲרָה עֲשָׂבָא דְּבַר זַרְעֵיהּ מִזְדְּרַע אִילָן עֲבַד פֵּרִין לְזִנּוּדֵהּ דִּי בַר־זַרְעֵיהּ בֵּהּ עַל אַרְעָא וַהֲוָה כֵן: וְאַפֵּיקַת אַרְעָא דְּתַאֲרָה עֲשָׂבָא דְּבַר זַרְעֵיהּ מִזְדְּרַע לְזִנּוּדֵהּ וְאִילָן עֲבַד־פֵּרִין

וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמָּיִם: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי־אוֹר: וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד: פ

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמָיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי: פ

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה וַיְהִי־כֵן: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבָּשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן: וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה־פְּרִי

ל״ל פ׳ ב׳ דס׳ ב׳ כ׳ א׳ ל״ה ל״ה ל״ה

אשר זרעו בו׳ הן נרעיני כל פרי שמהן החילן גומח כשנוטעין אותו: ותוצא הארץ וגו׳ אף על פי שלא נאמר למינהו בדשאים בעוייהן שמעו שנצטוו החילמות על כן נשאו קול ונאמר בעצמן כמצורם באגדה בשחיטת חולין: יהי מאורות וגו׳ מיום ראשון נברא׳ ובדביעי נמה עליהם להתלות בדקיע וכן כל תולדות שמים ואלו נברא׳ ביום ד׳ ראשון נברא׳ ובדביעי נמה עליהם להתלות בדקיע וכן כל תולדות שמים

לוי

שלישי

להבדיל ב׳ בטע׳ וס׳ להבדיל בין היום ובין הלילה׳ להבדיל בין הטמא ובין הטהור: ולמועדים ב׳ חד חס׳ וחד מל׳ וס׳ והיו לאתת ולמועדים׳ כה אמר יי׳ צבאות צום הרביעי׳ וא׳ עשה ירח למועדים: המארת ב׳ חס׳ דחס׳ וס׳ ויאמר אלהים יהי מארת׳ ויעש שני המארת: למשלת ג׳ וס׳ המארת הגדולים למשלת ב׳

אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים ט׳ נתוקה
כִּי־טוֹב׃ וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם
שְׁלִישִׁי׃ פ

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת בִּרְקִיַּע ג׳ חס׳ לחס׳
הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין ג׳ בטע׳
הַלָּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים ג׳ חס׳ כתו׳ כ׳
טו וּלְיָמִים וְשָׁנִים׃ וְהָיוּ לִמְאוֹרֹת בִּרְקִיַּע
הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן׃

וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת ג׳ חס׳
הַגְּדֹלִים אֶת־הַמָּאוֹר הַגָּדֹל לְמֶמְשֶׁלֶת ג׳ חס׳ כתו׳
הַיּוֹם וְאֶת־הַמָּאוֹר הַקָּטֹן לְמֶמְשֶׁלֶת לא נתלו׳ ג׳ את המאור
הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים׃ וַיִּתֵּן אֹתָם
אֱלֹהִים בִּרְקִיַּע הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־ לא חסר׳ ל׳
הָאָרֶץ׃ וְלִמְשֹׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה
וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיַּרְא
אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר
יוֹם רְבִיעִי׃ פ

כ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ
הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוּפֵף כ׳
עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רְקִיַּע הַשָּׁמָיִם׃
ג׳ חס׳ ל׳ תנינא
וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם
הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת ג׳ חס׳
אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל־ ל׳ ל׳
עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב כ׳
׃ וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ ל׳
וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף ג׳ ל׳ דגש׳ ג׳
יִרֶב בָּאָרֶץ׃ וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר כ׳
יוֹם חֲמִישִׁי׃ פ

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה חד מין סג׳ חד ליסן וכל חד נחל ל׳ דכו׳
לְמִינָהּ בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ־אֶרֶץ
כה לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן׃ וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־
חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה ג׳ דגש
לְמִינָהּ וְאֵת כָּל־רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים

דְּבַר־זַרְעִיהּ בֵּיהּ לְזִנּוֹהִי וַחֲזָא יְיָ
אֲרֵי־טָב׃ וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה־צַפְּר
יוֹם תְּלִיתָאי׃

וַאֲמַר יְיָ יְהֵוֹן נְהוֹרִין בִּרְקִיעָא ג׳ חס׳ לחס׳
דִּשְׁמַיָּא לְאַפְרָשָׁא בֵּין יְמָמָא וּבֵין ג׳ בטע׳
לֵילְיָא וִידֵהֵון לְאָתִין וּלְזִמְנִין ו ג׳ חס׳ כתו׳ כ׳
וּלְמִמְנֵי־בְהוֹן יוֹמִין וּשְׁנִין׃
וִיהֵוֹן לִנְהוֹרִין בִּרְקִיעָא דִּשְׁמַיָּא
לְאַנְהָרָא עַל־אַרְעָא וַהֲוָה־כֵן׃

וַעֲבַד יְיָ יַת תְּרֵין נְהוֹרַיָּא רַבְרְבַיָּא ג׳ חס׳
יַת־נְהוֹרָא רַבָּא לְמִשְׁלַט בְּיֹמָמָא ג׳ חס׳ כתו׳
וְיַת־נְהוֹרָא זְעֵירָא לְמִשְׁלַט ב לא נתלו׳ ג׳ את המאור
בְּלֵילְיָא וְיַת כּוֹכְבַיָּא׃ וִיהַב יַתְהוֹן
יְיָ בִּרְקִיעָא דִּשְׁמַיָּא לְאַנְהָרָא עַל־
אַרְעָא׃ וּלְמִשְׁלַט בְּיֹמָמָא לא חסר׳ ל׳
וּבְלֵילְיָא וּלְאַפְרָשָׁא בֵּין נְהוֹרָא
וּבֵין חֲשׁוֹכָא וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי־טָב׃

וַהֲוָה־רְמַשׁ וַהֲוָה־צַפְּר יוֹם
רְבִיעָאי׃ וַאֲמַר יְיָ
יִרְחַשׁוּן מַיָּא רְחִישׁ נַפְשָׁא חַיְתָא כ
וְעוֹפָא דְּפָרַח עַל־אַרְעָא עַל־אַפֵּי
רְקִיעָא דִּשְׁמַיָּא׃ וּבְרָא יְיָ יַת־
תַּנִּינַיָּא רַבְרְבַיָּא וְיַת כָּל־נַפְשָׁא ג׳ חס׳ ל׳ תנינא
חַיְתָא דְּרָחֲשָׁא דִּי אִרְחִישׁוּ מַיָּא ג׳ חס׳
לְזִנְיֵהוֹן וְיַת כָּל־עוֹפָא דְּפָרַח ל
לְזִנּוֹהִי וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי־טָב׃ וּבָרֵיךְ
יָתְהוֹן יְיָ לְמֵימַר פּוּשׁוּ וּסְגוּ וּמְלוּ כ
יַת־מַיָּא בִּימַמָּיָא וְעוֹפָא יִסְגֵּי ב
בְּאַרְעָא׃ וַהֲוָה־רְמַשׁ וַהֲוָה־צַפְּר
יוֹם חֲמִישָׁאי׃

וַאֲמַר יְיָ תַּפִּיק אַרְעָא נַפְשָׁא חַיְתָא
לִזְנָהּ בְּעִיר וְרִחְשׁ וְחֵוֹת אַרְעָא
לִזְנָהּ וַהֲוָה־כֵן׃ וַעֲבַד יְיָ יַת־
חֵוֹת אַרְעָא לִזְנָהּ וְיַת־בְּעִירָא
לִזְנָהּ וְיַת כָּל־רִחְשָׁא דְּאַרְעָא
לִזְנּוֹהִי וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי־טָב׃ וַאֲמַר יְיָ

בפסו׳ ואת השמש למשלת: ובלילה ה׳ וס׳ כו׳ במסר׳ רבת׳: יעופף ב׳: וס׳ ועוף יעופף על הארץ׳ ובשתים יעופף: התנינים ג׳ חס׳ יוד תניין׳ וס׳ ויברא אלהים׳ וישליכו איש מטהו׳ חמת תנינ׳: בימי ה׳ דנושי׳ וס׳ ומלאו את המים בימים והעוף׳ את זה תאכלו בכל אשר במים׳ כל אשר לו׳ וכל אשר אין לו׳ כל אשר חפץ יי׳ עשה בשמים: והעוף ג׳ באורי׳ וס׳ ויברך אתם אלהים לאמר פרו׳ והעוף אוכל אתם מן הסל׳ זאת תורת הבהמה והעוף׳ אילן אינון כן: ירב ב׳ וס׳ והעוף ירב בארץ׳ ירב המשא׳ והד ורב העם ורעצמו:

אחר זרעו בו׳ שהזרע בפרי וכל א׳ שומר מינו: ויאמר׳ מלת יהי יהיה בעבו׳ שילבלו בה הרב׳ הוא ליחיד ולרבי׳ גם לנקב׳ כי יהיה נער׳ בתולה: לאותו׳ רבעי׳: ולמועדי׳ שעות ויתכן להיות לאותו׳ על קדרות הלבנ׳ והשמש ונלונ׳ דמות הכוכבים כי הכוכבי׳ סבת דמות הכל׳ כטע׳ מאותות השמים והאומ׳ כי למד לאותו׳ נוסף לא אמ׳ כלו׳: והיו אמ׳ חבס גדול ספרדי כי הרקיע נחלק על שמנ׳ חלקי׳ לנ׳ הכוכבים ונגלגל המזלות וזה לא יתכן כי אין נוף למעלה מגלגל המזלות והנה הכתוב אומ׳ ברקיע השמים שיורה שם שמים למעלה ממנו וכן שמי השמים לרוכב בשמי שמי קדם וקדם במקום הזה אינו מזרח והנאון רב שעליה שכל ברח מזה המקום והנכון בעיני שהשמ׳ והלבנ׳ וכל הכוכבים הם מאורו׳ ברקיע כי שם ילאו: ויעש׳ לקראו השנים הגדולים כנגד הכוכבים וכן נקראו שלש׳ בני יפי הגדולים כנגד החחרים ואליאב היה הבכור גדול מכולם ולא זה גדול מזה יש לו סוד מ׳ ממשלת השמש ביום ולא בלילה כי אין לה אור גם ללבנ׳ וכוכבים לא ירלה אורם ביום ואם ישאל שואל הלא אמרו חכמי הספירו׳ שבכוכב גדול וכל הכוכבים אור מכוכב ומנה גדולי׳ מהלבנ׳ ואיך כתוב הגדולים התשובה אין פי׳ גדולים על מדתם בגופם רק על אורם ואור הלבנה כפלי כ׳ כפלים בעבור היותה קרובה מהארץ וכן כתו׳ מאו׳: ויתן׳ אל תתמה על מלת ויתן כי כן כתוב את קסתי נתתי: ולמשול׳ יום התור׳ מסע׳ אחת השמ׳ על בוחה והלילה מעת לאות הכוכבים ובדקו האומרים על פי שלשה עדי׳ ודע כי עת שתחסך השמש יהיה ערב על שעה ושלש שעה שילאה כמו אור בעבים הבקר אור קודם זריחת השמש ובאלת אור השמש ביום ואור הלבנה בלילה יבדילו בין האור ובין החשך: ויאמר׳ יפרדו יגל וכמוה ופרץ היאור בפרדעים וטעם יפרדו תולדת עם הנבהה׳ והכתוב כי העוף יעופף על פני הרקיע לעל על פי׳ רקיע ואמר הנאון כי על פני הוא עם פני אם כן פני השמים למטה הם ולא יעופף כמול כמן עד יכונן׳ ויברא׳ הלומשת כטעם הולכ׳ ויש אומרי׳ שהעין תחת שלך: ויברך׳ טעם פרו ורבו תפרו ותרבו וכן ומות בהר כי אין זה בכחו ובידו: ויאמר כפם חיה׳ כלל לאסר הוליד האם והמי׳ והארץ גם האדם: בהמה׳ שהם עם בני אדם לרכב ולאכול: ורמש׳ הם הקטנים ההולכי׳ על הארץ: וחיתו ארץ׳ שהם בשל׳ שאין שם יישוב והוא האחרון נוסף במלת וחיתו כמו למעיינו מים כמו בעור: נעשה אדם׳ יש אומ׳ כי מלת נעשה שם התאר מבנין נפעל כמו ואסר היה נעשה ליום אחד: ואמרו

בעל הטורים

יהי מאורות שמך מאורות לדשאים לפי שנאמרים לו׳ בלשון ומתנל ת תבואת שמש׳ מאורת חסר׳ שלא נברא להאיר אלא השמש׳ וירח לא נברא אלא כדי שלא יעבדו ל לאמה אם תהיה יחידה׳ מאורת ב בגימטריא שמש׳ אלהים יהי מאורות ברקיע שת עתים למפרע שעל ידי מאורו׳ מונים העתים לאותות ולמועדים׳ והילדים אשר נתן לי׳ לאותות ולמפתים׳ והילדים הייכו ת תלמידים הלומדים תורה דומי׳ למאורות כמו שאמרו פני משה ככבי אתה ופני׳ יהושע כפני לבנה׳ ולמועדים ב׳ במסרה׳ והיו לאותו׳ ולמועדי׳ ואיך׳ והיו לבית ישראל לשון ו לשאתה׳ ולמועדים שבים׳ בכל לא נברא לבנה אלא לקדש לח׳ ולח נמי תיקרי מועד ואסור בהספד ובתענית׳ ולהבדיל ב׳ במסרה׳ ולהבדיל׳ בין האור ולהבדיל׳ בין הקדש לאור כשנכדלין ב בין קדש לחול בריך לבריך גם בן על האור׳ יעופף שנים בתפורת הכל ועוף יעופף ואיך ובשתים יעופף והוא שלא נברא׳ בשתים׳ את התנינים חסר יוד לאחר לך שברא הקדמה ותלאה ל ירב בארץ ולא אמר יפרה ויברכה׳ ם שלא אמר כן אלא באדם ובבנים ס שמזונותיהם מבוייין ובנוי׳ לגדות ולרבו׳ אבל העופות וכן בהמה וחיה אין מזונותיהם מבוייים להם ורמז לבבר ו ובבר את לאחיך ואת מיתיך לא תהיה מבלה׳ והפרתי אתכם׳ ורבתי א אתכם׳ ומאיך ליה ואכלתם יפן נוסן׳ והעוף ג והעוף ירב והעוף אוכל אותם מעל הקל׳ זאת תורת הבהמה והעוף רמז לאה שאמר שעופות טהורות מ מרובין על הטמאין׳ ואו והעוף ירב פירו׳ שהן מרובין אינה והעוף אוכל אותם׳ פירות אותם טהורין שהם אוכל׳ וכן זאת תורת הבהמה והעוף אילו בטהורים׳ האדם

והמרו כי בצלמנו כדמותינו דברי משה ופירושו ויברא אלהים את האדם בצלמו שהיו שב אל האדם ויפרשו בצלם אלהים שהאלהים דבק עם עשה כאילו אמר כי האלהים עשה את האל' בצלם וזה הפירוש מסר לב כי היה הראשון ראוי להיות כן ויאמר אלהי' יהי נעשה אדם וכן עשהו בצלמו גם זו בצלמו אך יאוב אל האדם והנה יש לו צלם קודם שיהיה ומה טעם יש כי שוכך דם האל' באל' יפסך דמו בעבור שנברא האדם בצלם גם לכל נפש חיה צלם ויאמר הנאון כי פי' בצלמנו כדמותנו בממשלה וטעמו בצלם שראה בחכמה כי טוב היא ובעבור כבוד האל' סמכו ל אלהים וכן ומאדנו יצאו כי ליי' האל' ומלת' ואמ' במלת נעשה ואם היא לשון רבי' שכן מנהג המלכים לדבר וכמוהו ונתב' לך גם את זאת נאמ' קדם מלכא אולי אוכל נכה בו ואלה העדים עדי שקר הם כי ונתנה לך בריין נפעל וכמוהו והעיל כתב' והיו' הסיבו לעתיד כמשפ' כל פעל עבר והטעם ותנתן לך ונכה בו הי' ומחנהו אז יהיה שם הפעל כמו ונקה לא תנקה ואף כי שמאנו לא נכו כי לא יבא בין שלא נזב' שם פועלו כי אם מהנכבד ול' משה הכהן הספרדי טעה בספרו ומלת נאמר קדם מלכא תרגומ' היא ואיך ידבר לגיאל בלשון גדולה עם נבוכד נצר שהיה מלך מלכים ועתה תשרש דע כי כל מעש' בראשית לכבוד האדם נברא במנו' הסם והנמחים הוציאה אותם הארץ והמים וכל נפשות החיות ואחר כן אמר הסם למלאכים נעשה אל' אנחנו נתעסק בו ולא המים והארץ ואחר שידענו שהתורה דברה כלשון בני אדם כי המלבד אדם גם כן השומע ולא יוכל לדב' אים דברי' בנבוא עליו אז בשכל ממנו רק על דרך דמות האדם וכן אמר פי' הארץ יל הירדן וראם עבדות תבל ואלילה חלילה להיות דמות לשם וכן אמר ואל מי תדמיוני ובעבור שנשמת האדם העליונה שאינב' מתה נמשלת בחייתה לשם ו ושאינה נוף והיא מלאה כלו ונוף האל' כעולם קטן יהי השם מבורך אשר בגדול האל ובקטן כלה וגם אמר הנביא שראה כבוד אלהים כמראה אדם והשם הוא האחד והוא יוצר הכל והוא ולא אוכל לכל' ואל' כברא בתחלה בשני פרצופין והנו אחד וגם היא שנים והנה בצלם אלהים מלאך והוא נברא זכר ונקבה ומלת פריה ורביה באדם ברכה היא כמו בבריאו' המים רק היא מצוה העתיקה קדמוניו ז' ל ומנו זה הפסוק זכר לדבר: ויאמר אלהי' הנה נתתי לכם אדם ולכל שים בו בכם היה לאכול כל עשב וכל פרי עץ מותר לאדם והעשב הירק לחיות ולכל רומש ועד כה לא הגיד הבשר על אחר המבול: וירא יום השני' יש אומרי' שיום שמיך והטעם לגלגל השני וכן יום השביעי ואין זה אמת ובעל יום השני על דעת אנשי המזלות יוכיח רק פירושו יום שהוא שני ליום הראשון וכן יום השביעי ונמצא כן אים היפראלי ורבים כמוהם גם כן רקיע השמים הרקיע שהוא שמים: ויכלו' מהבנין שלא נקרא שם פועלו ומשקלו ויכסו כל ההרים וטעמו כשלמו והים בכלל הארץ כי הם כאגודה אחת: ויכל אלהים ביום השביעי' יש אומ' כי הימים נברא ובבריאת יום שביעי שלמה המלאכה וזה הפי' תפל ויש אומרי' כי יש בלת שטעמו קודם כמו לא תחסם שור בדישו אך ביום הראשון תשביתו שאר ולמה זאת הנרה וכלו מעשה היינו מעשה כאילו אמר לא עשה מעשה וכן פי' ויכל גם וישבת וטעם מלאכתו אשר עשה ביום השני טרם יום השבת וטעם ויבת ביום השביעי מכל מלאכתו מכל הבריאו' שברא: ויברך אלהים' פי' ברכה תוספת טובה וביום הזה תתחדש בגופות דמות כח בתולדת ובנשמות כח הכר והשכל: ויקדש אותו' שלא נעשתה בו מלאכה כמו הבריאו' ופי'

בעל הטורים

אדם: אותיות אדמה: שנברא מן האדמה: אדם כשהקיץ אפר דם מרה: והנו בדגת הים שנים במקומות הל ורדו בדגת בלשון אלו בהתשיתרדו אף בדגת הים ואם לא ירדו בדגת: בלשון תשתעבדו לפלשתי: פרי עץ שני בתורה אשר בו פרי עץ: פרי עץ הדר רמז לאל שאכל מעצו לדה הראשון ולה לתרוג הלה: זכר בגימטריא ברכה: ונקבה בגימטריא קללה: יום הששי ויכלו השמים: לת שם כן ל אותיות שחתם בו מלאכה ב בראשי: וכן ישמחו השמים ותגל הארץ לת שם כן ל אותיות שחתם הינולם כשם כל ל אותיות: ויכל אלהים תרגום ויגמלתי ונחמל זהו שאחר חמלת ימים אותו קרלת: כפרשת ויכלו שבה פעמים מלאכתו: כנגד מלאכתו: בשבת מים בים אחר: ויכל ויקי: ים בסמוכים: מחנו על הקרן: ויבשת כל בתחתית הכל ואיבד ויבשת החן והיו: בכתיב בפרשת המן הוא לא לבד מי: סכתון שבת קדש: ולא מצינו שאמר להם משה זה מקודש אלא בלמו בשבת ימי ב בראשית: ויבשת ביום השביעי: ויבשת הן: לבד אחר מלמל שהמן פסק מלירד בשבת כתוכח בקדושין: לא רמז לתם שלשו ברכו כתן וקדשו כתן: ויברך אלהי' ג לשמיני הכל: ואיבד ויברך אלהים את נח ואיבד ויברך אלהים את יצחק: בשעה שברא העולם כאיך השבת והעולם: ובמו בם מאלהו כל הרא חוכים והיה ה העולם חדש הוברך לברך פעם שנית ו ובירך את אברה כמו שים כמברש: עד עתה הייתי זקוק לברך את בריותי ת מכאן ואילך הברכות הם עסקים בירך בהבראם

ב

נַעֲבִיד אֲנָשָׁא בְּצַלְמָנָא כִּדְמוּתָנָא וְיִשְׁלְטוּן בְּנוּנֵי יַמָּא וּבְעוֹפָא דִּ
דְשָׁמַיָּא וּבִבְעִירָא וּבְכָל־אַרְעָא וּבְכָל־רַחֲשָׁא דִּרְחֵשׁ עַל־
אַרְעָא׃ וּבְרָא יְיָ יָת אָדָם בְּצַלְמֵהּ בְּצַלְמָא דַיְיָ בְּרָא יָתֵהּ דְּכַר וּנוּקְבָא בְּרָא יַתְהוֹן׃
וּבָרִיךְ יָתְהוֹן יְיָ וַאֲמַר לְהוֹן יְיָ פּוּשׁוּ וְסַגּוּ וּמְלוּ יָת אַרְעָא וּ
וּתְקִפוּהָ וְשָׁלְטוּ בְּנוּנֵי יַמָּא וּבְעוֹפָא דִּשְׁמַיָּא וּבְכָל־חַיְתָא דִּרְחֵשָׁא עַל אַרְעָא׃ וַאֲמַר יְיָ הָא יְהַבִּית לְכוֹן יָת כָּל עִשְׂבָא זְרַע זַרְעָא דִּי עַל־אַפֵּי כָּל־אַרְעָא וְיָת כָּל אִילָנָא דִּי־בֵיהּ פְּרִי־אִילָנָא זָרַע זַרְעָא לְכוֹן יְהֵי לְמֵיכַל׃ וּלְכָל חַיַּת אַרְעָא וּלְכָל עוֹפָא דִּשְׁמַיָּא וּלְכָל דִּרְחֵשׁ עַל־אַרְעָא דְּבֵיהּ נַפְשָׁא חַיְתָא יָת־כָּל־יְרוֹק עֵשְׂבָא לְמֵיכַל וַהֲוָה כֵן׃ וְחָזָא יְיָ יָת כָּל־דִּי עֲבַד וְהָא תַקִּין לַחֲדָא וַהֲוָה רַמַּשׁ וַהֲוָה־צַפְרָא יוֹם שְׁתִיתָאי׃
וְאִשְׁתַּכְלָלוּ שְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְכָל־חֵילֵיהוֹן׃ וְשֵׁיצֵי יְיָ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה עֲבַדְתֵּיהּ דִּי עֲבַד וּנְחָ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מִכָּל־עֲבִדְתֵּיהּ דִּי עֲבַד׃ וּבָרִיךְ יְיָ יָת יוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְקַדִּישׁ יָתֵיהּ אֲרֵי בֵיהּ נָחָ מִכָּל־עֲבִדְתֵּיהּ דִּי

נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ׃ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם׃ וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל־הָאָרֶץ׃
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב זֹרֵעַ זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְרִי־עֵץ זֹרֵעַ זָרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה׃
וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל רוֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב לְאָכְלָה וַיְהִי־כֵן׃ וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי׃ פ
וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם׃ וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה׃ וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ

ובכל ג יחידאין וסי' כו' במסר' רבת': בצלם ג' וסי' ויברא אלהים את האדם, כי בצלם אלהים, אך בצלם יתהלך איש: ורדו ב' בתרי לישני וסי' ורדו בדגת הים, ורדו גת פלשתים: ולכל ד' רפ וסי' כו' במסר' רבת': חית הארץ' בלישני' וסי' כו' במסר' רבת': וכל צבאם ד' וסי' ויכלו השמים,

והארץ ונמקו כל צבא השמי' אנכי עשיתי ארץ אתה יי' לבדך: צבאם ז' וסי' כו' במסר' רבת': וישב' ב' חס' וסי' ביום השביעי' וישבת המן: ויברך אלהים ג' וסי' ויברך אלהים, ויברך אלהים את נח, ויברך אלהים את יצחק:

ברא אותי', ולהלן הו' או' ויקח את' מצלעותיו וגו' ומדרש אגדה שברא שני פרצופים בריה ראשונה ואחר כך חלקו ופשוטו של מקר' כאן הודיעך שנברא שניהם בשני שלא פירש לך כיצד בריתן ופירש לך במקו' אחר: וכנסה, חסר ו' ללמדך שהזכר כובש את הנקבה שלא תהא יצאנית ועוד ללמדך שהאיש שדרכו לכבוש מצוה על פריה ורביה ולא האשה: לכם יהיה לאכלה ולכל חית הארץ, הסוה להם בהמות וחיות למאכל ולא הרשה לאד' ולאשתו להמית בריה ולאכול בשר אך כל ירק עשב יאכלו יחד כלם וכשבאו בני נח התיר להם בשר שנאמ' כל רמש אשר הוא חי וגו' כירק עשב שהתרתי לאדם הראשון נתתי לכם את כל: יום השני', הוסיף הא בשני בגמר מעשה בראשית לומר שהתנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה, דבר אחר יום השני כלם תלוים ועומדים על יום השני הוא ג' בסיון המוכן למתן תורה: ויכל אלהים ביום השביעי, רבי שמעון או' בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו צריך להוסיף מחול על הקדש שיודע עתיו ורגעיו נכנס בו כחוט השערה ונראה כאילו כלה בו ביום, דבר אחר מה היה העולם חסר מנוחה באת שבת באת מנוחה כלתה ונגמרה המלאכה: ויברך, ויקדש, ברכו במן שכל ימות השבוע ירד להם עומר לגלגל ובשני להם משנה וקדשו במן שלא ירד כלל והמקרא כתוב על העתיד: חסר

כעשה אדם, עצותמתו של הקב"ה לימדנו מכאן לפי שהאדם בדמות המלאכים ויתקנאו בו לפיכך נמלך בהם וכשהוא דן את המלכים הוא נמלך בפמליא של מטה מצינו באחאב שאמר לו מיכה ראיתי את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו וכי יש ימין ושמאל לפניו אלא אלו מיומנים לגבות ואלו מסמאילי' להובה וכן בנגזר עירי' פתגם' ובמאמר קדישין ס שלת' אף כאן בפמליא של מטה נטל רשו' אמ' להם יש בעליונים כדמותי אם אין כדמותי ב בתחתונים הרי יש קנאה במעשה בראשית: כעשה אדם, אף על פי שלא סייעוהו ב בבריאתו ויש מקום למינו' לדאות לא נמנע הכתוב מללמד דרך אדם ומדת ענוה שיה' הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן ואם כתב אעשה אדם לא למדנו שיהא מדבר עם בית דינו אלא עם עצמו ותשוב' המינים כתב בצלמו ויברא את האד' ולא כת' ויברא: בצלמנו, בדבוק שלנו: כדמותנו, להבי' ולהסכיל: ורדו בדג' הים, יש בלשון הזה לשון רידוי ולשון ירידה זכה רודה ב בחיות ובבהמות לא זכה נעש' ירוד לפניה' והחיה מושלת בו: ויברא אלהי' את האדם בצלמו, בדבוק העשוי לו שהכל נברא במאמר והוא נברא בידים שנאמר ותעת עלי כפכה נעשה בחותם כמטבע ה העשויה על ידי דוסס סקורין קוביי' וכן הוא אומר תתהפך כחומר חותם: בצלם אלהים ברא אותו, פירש לך שאותו צלם המתוקן לו בלם דיוקן יוצרו הוא: זכר ונקבה

אשר ברא אלהים לעשות, המלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת כפל ועשאה בששי כמו שמפורש בברא׳ שתים רבה: אלה, האמורים למעלה: תולדו׳ השמים והארץ: בהבראם ביום עשות ה׳, למדך שכלם נבראו בראשון, דבר אחר בהבראם בה״ בראשם שב׳ ביה ה׳ צור עולמים בשתי אותיות הללו של השם יצר שני עולמים ולמדך כאן שהעולם הזה נברא בה״ רמז שילדו למט׳ לראות שחת. כה״ת זאת שסתומה מכל נדרים ופתוחה למטה לדרת דרך שם:

אלה תולדות ד׳ וסי׳ השמים, נח נח, שם, יעקב יוסף: תולדות ב׳ מלאים דמלאים וסי׳ אלה תולדות השמים והארץ, אלה תולדות פרץ, חדר חס׳ דחס׳ אלה תלדת ישמעאל וג׳ כת׳ תלדות, עשו אבי אדו׳ ושל אחרון, אלה תלדות יעקב, ושאר אוריתא תולדת כתיב וכל קריין, ובעלי המסרה חלוקים בזה וזה מקובל לנו:

אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת׃ פ אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם׃ ה וְכֹל שִׂיחַ הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִהְיֶה בָאָרֶץ וְכָל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִצְמָח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָרֶץ וְאָדָם אַיִן לַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה׃ וְאֵד יַעֲלֶה מִן־הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת־כָּל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ וַיִּצֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם עָפָר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה׃ וַיִּטַּע יְהוָה אֱלֹהִים גַּן־בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם וַיָּשֶׂם שָׁם אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר׃ וַיַּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־עֵץ נֶחְמָד לְמַרְאֶה וְטוֹב לְמַאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגָּן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע׃ וְנָהָר יֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הַגָּן וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים׃ שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא הַסֹּבֵב אֵת כָּל־אֶרֶץ הַחֲוִילָה אֲשֶׁר־שָׁם הַזָּהָב׃ וּזְהַב הָאָרֶץ הַהִוא טוֹב שָׁם הַבְּדֹלַח וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם׃ וְשֵׁם הַנָּהָר הַשֵּׁנִי גִיחוֹן הוּא הַסֹּבֵב אֶת כָּל־אֶרֶץ כּוּשׁ׃ וְשֵׁם הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי

בראשית ב

דִּי־בְרָא אֱלֹהִים לְמַעֲבַד׃ אִלֵּין תּוֹלְדָת שְׁמַיָּא וְאַרְעָא כַּד־אִתְבְּרִיאוּ בְּיוֹמָא דִּי עֲבַד יְיָ אֱלָהִים אַרְעָא וּשְׁמַיָּא׃ וְכֹל אִילָנֵי חַקְלָא עַד־לָא הֲווֹ בְּאַרְעָא וְכָל־עִסְבָּא דְּחַקְלָא עַד־לָא צְמַח אֲרֵי לָא אַחֵית מִטְרָא יְיָ אֱלָהִים עַל־אַרְעָא וְאֵינָשׁ לֵית לְמִפְלַח יַת אַדְמְתָא׃ וַעֲנָנָא הֲוָה סָלֵק מִן־אַרְעָא וְאַשְׁקִי יַת כָּל־אַפֵּי אַדְמְתָא׃ וּבְרָא יְיָ אֱלָהִים יַת אָדָם עַפְרָא מִן־אַדְמְתָא וּנְפַח בְּאַנְפּוֹהִי נִשְׁמְתָא דְּחַיֵּי וַהֲוָת בְּאָדָם לְרוּחַ מְמַלְלָא׃ וּנְצִיב יְיָ אֱלָהִים גִּנְתָא בְּעֵדֶן מִלְּקַדְמִין וְאַשְׁרֵי תַמָּן יַת אָדָם דִּי בְרָא׃ וְאַצְמַח יְיָ אֱלָהִים מִן־אַרְעָא כָּל־אִילָן דִּמְרַגַּג לְמֶחֱזֵי וְטָב לְמֵיכָל וְאִילָן חַיָּא בְּמִצְעַת גִּנְתָא וְאִילָן דְּאָכְלֵי־פֵירוֹהִי חַכְמִין בֵּין־טָב לְבִישׁ׃ וְנַהֲרָא הֲוָה נָפֵק מֵעֵדֶן לְאַשְׁקָאָה יַת גִּנְתָא וּמִתַּמָּן מִתְפְּרֵשׁ וַהֲוָה לְאַרְבָּעָה רֵישֵׁי נַהֲרִין׃ שׁוּם חַד פִּישׁוֹן הוּא דְּמַקִּיף יַת כָּל־אַרְעָא דַחֲוִילָה דִּי תַמָּן דַּהֲבָא׃ וְדַהֲבָא דְּאַרְעָא הַהִיא טָב תַּמָּן בְּדֶלְחָא וְאַבְנֵי בוּרְלָא׃ וְשׁוּם נַהֲרָא תִּנְיָנָא גִּיחוֹן הוּא דְּמַקִּיף יַת כָּל־אַרְעָא דְכוּשׁ׃ וְשׁוּם נַהֲרָא תְּלִיתָאָה

ב׳ מ״ל דמ״ל
ג׳ ה׳ ושיר
ל
ה׳ רפ׳ בס׳
זת פסק ריסי׳ ומכעו׳ וכל וכל
ב׳ מ״ל ומ׳ חס
ג׳ ומ׳ מפק׳
בתרי יודין
כ׳
נ׳
ויבמח ויחד ויבמח׳ כ׳
ונהר
ל׳ יסי׳ מעדן יסוכבני׳ ונעתו חזנו׳
ט ל
ל
ג חס׳ ל
ל
כ׳ חס׳ בעין הבדלח
ב׳ מ״ל ל
ז ג לפ

ארץ ושמים ב׳ וסי׳ ארץ ושמים, הודו על ארץ ושמים: ושמים ד׳ וסי׳ ביום עשות יי׳ אלהים, ושמים בורת תכן, הודו על ארץ ושמים, ושמים לא זכו: וכל ה׳ רפ׳ בבראשית וכל ספר ואלה שמות דכו׳ רפ׳ וכל בסח כל וסי׳ וכל שיח השדה, וכל אנשי בית וילד, וכל הבארות אשר, וכל הארץ באו, וכל בית יוסף ואחיו: ואדם ט׳ וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳: ואד ב׳ א׳ חס׳ וא׳ מל׳ וסי׳ ואד יעלה מן הארץ, ואיד נכון לצלעי כתיב מלא: והשקה ג׳ רפין וא׳ מפקא וסי׳ והשקה את כל פני האדמה, והשקה את האשה, והשקה את נחל השיטים, והשקה את המים כתיב מפקא: ונהר ד׳ וסי׳ ונהר יצא מעדן, ונהר ידרב ויבש, אזלו מים מני ים, ונהר יסובבני: ומשם ט׳ וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳: יפרד ב׳ וסי׳ ומשם יפרד, ודל מרעהו יפרד: ושם ג׳ רפ׳ וסי׳ ושם הנהר השני, ושם הנהר השלישי, ושם אחיו יובל, ושם האחד אליעזר, ושם איש ישראל המכה, ושם האשה המכה, ושם בת אשר סרח, ושם אשת עמרם יוכבד, ושם אשת שאול, ושם חברון לפנים קרית ארבע, ושם האיש נבל, ושם אשת אבישור, ושם האיש אלימלך: גיחון ג׳ חסרים וג׳ מלאים וסימניהון ושם הנהר השני גיחון, ויוליכו אותו, והורדתם אותו, וימשחו אותו, סתם את מוצא מערבה לגיחון:

ואדם ט׳ אין ב׳ ל׳ פתח

ונהר ל׳ יסי׳ מעדן יסוכבני׳ ונעתו חזנו׳

בעל הטורים

בהבראם: אותיות אחריהם: בזכות אברהם בנראו שמים וארץ. ארץ ושמים כ׳ במס׳ הכא ואיך הוקנו על ארץ ושמי׳ לתה הולו על ארץ ושמים כשכיל שעשה ארץ ושמי׳. ואיך כ׳ במקומות הכא ואיך ואיך בכון לבלעי׳. רמז למה שאמרו חכמים לתה בקרא שמו איך שהבריות משבחים לכם כדי שיתן להם הקב״ה מטר. וייבר שניים חד מלא וחד חסר וייבר יי׳ אלהים את האדם מלא שיש לו שני יצרים יצר טוב ויצר רע. ויצר יי׳ אלהים מן האדמה כל חית השדה חסר. שאין להם אלא יצר אחד. ויפח באפיו נשמת חיים. כת׳ חותם. נשמת ל׳ ויפח באפיו נשמת׳ כל אשר נשמת רוח חיים. נר״ י׳ נשמת אדם ואם לאו נשמת יי׳ ככתל נפרית׳. האדם לנפש חיה לת חלה שהיה חלתו של עולם. יפרד כ׳ במס׳ הכא ואיך ולא מ מלשהו יפרד כשנעשה אדם הראשון דל מן המנו כפרל מן הגן. הבדולח כ׳ במס׳ הכא ואיך ושינו פיון שאכנים טובות ומ ומרגלית ירדו עם הגן:

ד׳ אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות יי׳ אלהים ארץ ושמים. אלה תולדות פרץ, אלה תולדות ישמעאל, אלה תולדות עשו אבי אדום, אלה תולדות יעקב, אלה תולדות יעקב, ושאר אוריתא תולדת כתיב וכל קריין, ובעלי המסרה חלוקים בזה וזה מקובל לנו:

ד׳ אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות יי׳ אלהים ארץ ושמים. אלה תולדות פרץ, אלה תולדות ישמעאל, אלה תולדות עשו אבי אדום, אלה תולדות יעקב, ושאר אוריתא תולדת כתיב וכל קריין, ובעלי המסרה חלוקים בזה וזה מקובל לנו:

אלה תולדות ד׳ וסי׳ השמים, נח נח, שם, יעקב יוסף: תולדות ב׳ מלאים דמלאים וסי׳ אלה תולדות השמים והארץ, אלה תולדות פרץ, חדר חס׳ דחס׳ אלה תלדת ישמעאל וג׳ כת׳ תלדות, עשו אבי אדו׳ ושל אחרון, אלה תלדות יעקב, ושאר אוריתא תולדת כתיב וכל קריין, ובעלי המסרה חלוקים בזה וזה מקובל לנו:

ד׳ אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות יי׳ אלהים ארץ ושמים. אלה תולדות פרץ, אלה תולדות ישמעאל, אלה תולדות עשו אבי אדום, אלה תול

ומפרשים אמרו כי חדקל הוא הנהר הסני העובר על בגדאד עם נהר פרת
אם כן הנם שלשתם מזרחיים ויאור מצרים יצא מהר הלבנון רחוק מקו הסוף
בצד נגב והרחיק גדולו בקרן וידענו כי גן עדן תחת הקו הסוף שלא יוסיף היום
ולא יחסר כל ימות השנה וריקי מוח תמהו איך יתכן זה והרחיות גמורות בלי
ספק יש עליהם אב"י ירד פישון
לכאת דרומית מערבית ואחר
כן יסוב דרך צפונית ואין ראיה
על פישון שהוא היאור רק ם
שתרג' החיילה כפי ערכו כי אין
לו קבלה וכן עשה במשפחות
ובמדינות וכתיות ובעופות
ובאבנים אולי באלמס ראש
נפבל טעה במקצתם כאשר
אמרם במקומו אם כן לא
נסען על מלומתיו אולי עשה
כן לכבוד הסם בעבור שתרגם
התורה בלשון ישמעאל ובכתיבת
שלא יאמרו כי יש בתורה מצות
לא ידענום והזכי' הזהב בעבור
כבוד הנהר היצא מהגן: ונהב
אמר הגאון כי הבדולח הם
האבנים הקטני' ענולי' היוצאים
מהמים שהם דקים ודמה המן
אליהם והכתוב אמר על עין המן
לבדו ואמ' כי הבהם תבן יקרה
לבנה והיא נחה ונחנו לא נדע
וכי' קדמת אשור התיו תחת
הא קדמה והפרש בינו ובין
קדם כי הא קדמה תחת אל
הפתות בפתח קטן וכן וירד
אברם מצרימה כמו אל מצרים
והנה קדמת אשור אל מזרח
אשור ודע כי מהפסוק הראשון
עד לעשות הזכיר הכתוב ה
אלהים ואחר כן הם הנכבד
והמורא עמו, ומה יקרו דברי
קדמונינו אל שאמרו נקרא שם
מלא על עולם מלא כי לא היה
שם כח מקבל זה הם ובפרש'
ואלה שמות אפרש סוד הם
ואם הוא שמוך אם יאחרני
הם ודע כי מקום האדמה
שנברא ממנה אדם קרוב אל גן
עדן כי יש אומרים כי האדמה
היא ארץ ישראל והנה שכחו
ויהי בנסעם מקדם: הגן,
לשון זכר ונקבה וכן חבורו
בנים בנות והאומרים כי
לעבדה ולשמרה שב אל האדמ'
איך יתכן לעבוד ולשמור מקום
גדול ממקום קטן ואחר שחטא
והוציאו לעבוד את האדמה
נכבר היה עובד האדמה רק פירוש לעבדה על הגן שמפרין יאכל ואחר
שחטא שב לאכל את עשב השדה והוא הלחם ונעשה לעבדה להשקות הגן
ולשמרה מכל החיו' שלא יכנסו שם ויטנפוהו ויש אומרים כי כן פירושו לעבוד
מצותו והמצוה לא תעבד: ויצו, מלת צוי עם על מצו' לא תעש' וכן על העבים תצוה
אף על כי שהתרתי לך פרי עץ הגן לא תאכל מפרי עץ הדע' ואחר שחמ' מעץ הדעת
לא תאכל מה צורך למלת ממנו רק הוסיף לבאר וכן ותפתח ותרחהו את הילד אוטעמו ממנו ולקדוק ממנו בספר היסוד תמצאנו ודע כי אדם מלא דעת היה
כי הם לא יצוה לאסר אין לו דעת רק דעת טוב ורע בדבר אחד לבדו לא ידע הלא תראה שקרא שמות לכל הבהמה והעוף כפי תולדת כל אחד ואחד והנה חכם גדול היה
ולולי שהיה כן לא הביא הם את בריאותיו אלו לראות מה יקרא אם הוא יודע ממנו שהוא בער גם הם הראה לו עץ הדעת כי הנה אסתו ידעה שהוא בתוך הגן: ויאמר,
טעם לא טוב לאדם ועזר, כטעם טובים השנים מן האחד ולמ' אשר יקרא לו האדם מוסף עצמו ואחר עמו וכן הוא אשר יקרא לו האדם לכפל חיה כי יש בו תוספת
באור כמו ותפתח ותראהו ורבים כמוהו ומלת לכל הבהמה נם היא מוסכת עצמה ואחרת עמה כי טעמו ולכל עוף השמים וכן ויהי מתיו מספר וכן ולא למדתי
הבמה ורבים כאלה וטעם ולאדם לא מצא ולכפסו לא מצא כי כן מנהג לשון הקדש כמו ויסלח יי' את ירבעם ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל ואחרים הוא בעיני סיסיב אל
הם ופה אמר כי העוף מצר מהאדמה ולמעלה מהמים כי מסניהם מצר: ויפל, מהבנין הכבד הנוסף וכן ויסב אותם אברם: תרדמה, יותר מסינה ושינה יותר
מתנומה והתי' נוסף: אחת מצלעותיו, שתי צלעות היו כענין ולצלע המסכן הסנית ומלת צלע לשון נקבה והטעם כד: תחתנה, מקומה והוא לשון יחיד הנ"ן נוסף
ותחתיה לשון רבים וכן תחתני גם תחתי: ויבן, מהבנין הכבד גם מהבנין הקל כמו ויפן ויבן: ויבאה, חשב בהקיצו ברואתו אותה כי הובאה אליו כאשר הובאו הבהמות
והכתוב דבר על מחשבתו וכן והאנשי' רדפו אחריה אל' כבנתה חוץ לגן ואחרי כן הובאה אליו וכאשר הסתכל ידע שנגזרה ממנו כי צלע האחת עם בשרה חיננה והרגיש
שבשר אחר הובא בו: ויאמר, אז אמר זאת הפעם מצאתי עזר כנגדי כמוני כי ממני היה ודבר לילת דרש: לזאת, בעבור זאת וכן אמרי לי אחי הוא ודנשות ס"ן
אשה תמורת הי"ו הנה הנעלם שהוא בהים ויתכן שסבת דבור אשה דנוש ולא רפה שלא יתערב עם אישה שהוא בעלה כי פעם יחסרו הרחות ההא נשים מן אנוש
ונשים וטעם יקרא על שם ולא כדגש קוף לקחה זאת להקל על הלשון והוא מהבנין הכבד ואם לא נמצא וטעם

בעל התורים

ולאדם לא מצא עזר
ג' הכא ואידך ולאדם
אמר כי שמעת לקול
אשתך. ולאדם שלא
עשלו יתנו חלקו
ולאדם לא היה לו
עזר. ויי' עשה עתו
טובה ובלא אשה
לעזר ואשת על ילד
זוהו ולאדם אמר כי
שמעת ואשת על
העזר על כן ולאדם
שלא כמהל בן יתנו
הלקו שנקנם עליו
חיתה. ויפל יי
אלהים ג' הכא ואידך
ויפל עליו ויתת.
ויפל בקרב מחנהו
זהו שלדזל באחד
שהרג שונג ואחד
מזיד שהקבה מ
מזמן בפולנק אחד
עשולה בכולם וכו'
וזהו ויפל בקרב
מחנהו שהקבה מ
תזמנן במחנהו.
ויסנור כ' בתקונות
הכא ויסנור בסר
תחתנה ואידך ו
ויסנור יי' בעדו רמז
לבנירת בסר שהיו
לבוריס בתשמים ה
חטה בתיכה.
כשסנור יי' בעדו לו
ויסנור בסר. ויבאה
בתיב חסר והוא
עולה כל שקשה
בכל קשורין והכיל
לו. ויביאה ל' כמס'
ויבאה אל האדם
ויבא' יבאה אל האדם
ויבאה אל שלמה
ויסקול יי' על הרעה
ויבאה. יקודם
שנשא בת פרעה
תשל בעליונים וזהו
לונת אדם הראשון
שנטרד מן העליונים
על ידי חוה ויבאה
היה כיסך. כי
היא היתה בתקום ם
פרה. כלאיתא ב
בקדלם:

חִדֶּקֶל הוּא הַהֹלֵךְ קִדְמַת אַשּׁוּר
וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי הוּא פְּרָת: וַיִּקַּח
יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנִּחֵהוּ בְּגַן־
עֵדֶן לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ: וַיְצַו יְהוָה
אֱלֹהִים עַל־הָאָדָם לֵאמֹר מִכֹּל עֵץ־
הַגָּן אָכֹל תֹּאכֵל: וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב
וָרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְּיוֹם אֲכָלְךָ
מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת: וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֱלֹהִים לֹא־טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ
אֶעֱשֶׂה־לּוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ: וַיִּצֶר יְהוָה
אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה
וְאֵת כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל־הָאָדָם
לִרְאוֹת מַה־יִּקְרָא־לוֹ וְכֹל אֲשֶׁר
יִקְרָא־לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:
וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁמוֹת לְכָל־הַבְּהֵמָה
וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל חַיַּת הַשָּׂדֶה
וּלְאָדָם לֹא־מָצָא עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ: וַיַּפֵּל
יְהוָה אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל־הָאָדָם
וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו וַיִּסְגֹּר
בָּשָׂר תַּחְתֶּנָּה: וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים
אֶת־הַצֵּלָע אֲשֶׁר־לָקַח מִן־הָאָדָם
לְאִשָּׁה וַיְבִאֶהָ אֶל־הָאָדָם: וַיֹּאמֶר
הָאָדָם זֹאת הַפַּעַם עֶצֶם מֵעֲצָמַי וּבָשָׂר
מִבְּשָׂרִי לְזֹאת יִקָּרֵא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ
לֻקְחָה־זֹּאת: עַל־כֵּן יַעֲזָב־
אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק

ל' חידקל לב מן חל חל פתח ויחל קמץ לגנ: חס בגנים
ט
ג
יו ל
ל
ל
ל
כא
ז
כ. ט מלאי בתורה
כ
ל
ב חס
ל
ל
ל

לבסר אחד: הולך נוכר על ידי שניהם ושם נעשה בשרם אחד: ולא יתבשמו׳ שלא היו יודעים דרך בגיעות להבחין בין טוב לרע ואף על פי שנתנה בו דעה לקרות שמו׳ לא נתן בו יצר הרע עד אכלו מן העץ וכשכם בו יצר הרע וידע מה בין טוב לרע: והנחש היה ערום׳ מה ענין זה לכאן היה לו לסמוך ויעש י׳ אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם אלא למדך מאי זו עצה קצץ ה׳ הנחש עליהם לאה אותם ערומים ועוסקי׳ בתשמיש לעין כל ו׳ ונתאוה להם: ערום מכל׳ לפי ערמתו ונדולתו היתה מפלתו ערום מכל אדור מכל: אף כי אמר וגו׳ שמא אמר לכם לא תאכלו מכל וגו׳ ואף על פי שראה אותם אוכלים משאר פירות הרבה עליה דברים כדי שתשיבנו ויבא לדבר באותו העץ: ולא תגעו בו׳ הוסיף על הצווי לפיכך באה לידי גירעון הא׳ שכ׳ אל תוסף על דבריו: לא מות תמותון׳ לחפה על שנגעה בו אמר לה כשם שאין מית׳ בנגיעה כך אין מיתה באכילה: כי יודע׳ כל אומן שונא את בני אומנותו מן העץ אכל וברא את העולם: והייתם כאלהים׳ יודעי עולמו׳: ותרא האשה׳ ראתה דבריו של נחש והנאתו לה והאמינתו: כי טוב העץ׳ להיות כאלהים: וכי תאוה הוא לעינים׳ כמו שאמר לה ונפקחו עיניכם: ונחמד להשכיל׳ כמו שאמר לה יודעי טוב ורע: ותתן גם לאישה׳ שלא תמות היא ויהיה הוא ישא אחרת: גם׳ לרבות בהמה וחיה: ותפקחנה וגו׳ לענין החכמה דבר הכתוב ולא לענין ראייה ממש ונסוף המקל מוכיח: וידעו כי עירמם הם׳ אף הסומא יודע כשהוא ערום אלא מהו וידעו כי עירמם הם מכוה אחת היתה בידם ונתעוררו היומה: עלה תאנה׳ הוא העץ שאכלו ממנו בדבר שנתקללו בו נתקנו אבל שאר העצי׳ מנעום מליטול עליהם ומכני מה לא נתפרס העץ שאין הקבה חפץ להזכות בריה אלא יכלימוהו ויאמרו זהו שלקה העולם על ידו מדרש רבי תנחומא: ויסמעו׳ יש מדרשי אגדה רבי׳ וכבר סדרום רבותינו על מכונם בבראשית רבה ובשאר מדרשות ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המיסבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו: ויסמעו׳ שמעו את קול הקבה שהיה מתהלך בגן: לרוח היום׳ לאותו רוח שהשמש באה משם וזו היא מערבית שלפנות ערב חמה במערב והם שרשו בעשירית: איכה׳ ידע היה היכן הוא אלא ליכנס עמו בדברים שלא יהא נכהל להשיב אם יענישהו פתאום וכן בקין אמר לו אי הבל אחיך וכן בבלעם מי האנשים האלה עמך ליכנס עמהם בדברי׳ וכן בחזקיה בשלוחי מרודך בלאדן: מי

אמר אלהי׳ ו׳ וסי׳ והנחש הי׳ ערום׳ ומפרי העץ אשר בתוך הגן׳ כי כל העשר׳ ויהי בשלח פרעה׳ וישם את פסל הסמל׳ ולרשע אמר אלהים: נאכל ג׳ וסי׳ מפרי עץ הגן נאכל׳ לחמינו נאכל׳ וארור נוכל ויש בעדרו: יודע אלהים ג׳ בלשניהו׳ בתורה וסי׳ כי יודע אלהים כי ביום׳ אחרי הודע אלהים׳ ודע אלהים:

ג

א וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם מִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכֹּל עֵץ הַגָּן׃ ב וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל־הַנָּחָשׁ מִפְּרִי עֵץ־הַגָּן נֹאכֵל׃ ג וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־הַגָּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְּעוּ בּוֹ פֶּן־תְּמֻתוּן׃ ד וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ אֶל־הָאִשָּׁה לֹא־מוֹת תְּמֻתוּן׃ ה כִּי יֹדֵעַ אֱלֹהִים כִּי בְּיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וְנִפְקְחוּ עֵינֵיכֶם וְהְיִיתֶם כֵּאלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע׃ ו וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תַאֲוָה־הוּא לָעֵינַיִם וְנֶחְמָד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל וַתִּקַּח מִפִּרְיוֹ וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם־לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל׃ ז וַתִּפָּקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירֻמִּם הֵם וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת׃ ח וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגָּן׃ ט וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה׃ י וַיֹּאמֶר אֶת־קֹלְךָ שָׁמַעְתִּי בַגָּן וָאִירָא

ב׳ מ׳ ל׳ ולגנ׳ ל׳ ל׳ ג׳ חל בג׳ ג׳ כולם חס׳ ל׳ קדמא במ׳ ג׳ יג׳ ג׳ ל׳ ל׳ כ׳ קמץ ל׳ ל׳ פתח׳ ל׳ כ׳ פתח בתנחתא ל׳ ל׳ כ׳ ל׳ כ׳ כתיב ה׳ ל׳ חס׳ ל׳ ל׳ כ׳ בתורה ל׳ חס׳

לעינים ר׳ ב׳ פתח וב׳ קמץ וסי׳ וכי תאוה הוא לעינים׳ כחמץ לשינים קמץ׳ כי האדם יראה לעינים׳ ומתוק האור לעינים פתחין: וידעו ו׳ וסי׳ וידעו כי עירמם׳ וידעו אתה ויתעללו בה׳ וידעו כי ארץ יי׳ בא אל המהנה׳ וידעו כל העם וכל ישראל׳ וידעו כי מאת אלהינו נעשתה׳ וידעו כן עניי הצאן׳ כי עירמם הם ל׳ וכתוב כן:

באשתיה ויהון לבסרא חד:

ג׳ ל׳ ל׳ ג׳ ל׳ ל׳ ל

לבלתי: עם למד כטעם שלא ובלא למד כטעם רק אך: אכל ממנו, שם הפועל וכן לבלתי סמוך מבמתין: אשר נתתה עמדי, אתה נתת הנותנת לי וטעם עמדי בגן והוא כמו עמי אכן לא מצאמיה כי אם בלשון יחיד המדבר: ואוכל, האלף סימן המדבר והנח הנעלם שים אחרון תמורת אלף הסרס ונא עם קמץ קטן בעבו שהוא סוף פסוק ולא יתכן שיבא ולו קמץ עם הפועל כי לעולם הוא בשוא: השיאני, פתני: אדור, לנחש שיהיו חיין קצרים והנכון שיהיה חסר ב בהליכתו: על גחונך, החזה ולא כדע אם הכון שרם כאדון אז מוסף בזדון והאומר שנקרא כן בעבור הרוח שנית ממנו זה דרך דרס וכן אמרו על גיחון גם פיטון מגזרת כי תכופו גם כרת מגזרת כרו ורבו והנה הנהר הגדול הוא חדקל עמל בכניסם ולא יכלו לעבור ו ויאמרו שתי מלות הן שהמים חדים וקלים: ואיבה הוא יסוכך ראש, זרעה יכבה בראש וכן אשר בשערה יסופני הלא תראה מהכתוב אחרון ויחסר הבית כמו בית הנמצא בית יי': עקב, הוא הרגל ואם הראש ראשון זה אחרון וכן את עקבו מים: הרב אדבה, שם הפועל: עצבונך, בעת העמי בצאת לם בתולים: והרונך, הכון נוסף כי ההריון כבד על האשה וכן הלידה: תשוקתך, משמעתך והטעם שתשמעי כל אשר יצוה עליך כי את ברשותו לעשות חפצו: ולאדם תורה האדמה, שלא תוציא תבואה רבה: בעצבון תאכלנה, תאכל תבואת והיא דרך קללה וכן והיו באוכלי שלחנך: ויקץ, נגזל ויקטן ממנו דרדר והוא לבדו דל כי אחיו כעדר וטעם בעצבון לפתח ולסדר ולזרוע ועוד רעה חולה שיצמח קוץ ב בתוך התבואה וטעם את עשב השדה הוא הלחם כי בגן עדן חיותו מפרי העץ וטעם בזעת אפך שהוא צריך לטרוח לזרות ולטחון וללוש ולבשל ולא כ מאכל הבהמה וכי בזעת ידוע מדברי זל והוא על משקל שיבה ושרשו יגע וכמוהו לא יחגרו ב בתע על שיבולו לידי זעה ואחר שידעתם שהאדם נברא מהל שרשים מה טעם כי ממנה ל לקחת והתשובה כי העצמות תולדתם מהעפר ועל כן הם כבולות ואין להם הרגשה והם מוכני הגוף הלא תרא ותקרבו עצמות עצם אל עצמו כי הם דומות בית בנוי ואחר כן והנה עליהם גידים ובשר עלה ויקרם עליהם עור וכן והעליתם את עצמותי: ויקרא חוה, הוא והיה מתחלפים וכן הנה יד יי' היה ואתה הוה להם למלך ולא קרא בשם כי מה הכרם יש בין שמה ובין שם החיות: אם כל חי, מבני אדם: כתנות

בעל השורים

אדם אנכי ב כתיב כן בתו: אנכי ה בטעם מלעיל וסי' ואירא כי עירם אנכי, לא איש דברים אנכי, הלא בן ימיני אנכי, ויאמר אליו לוי אנכי, עבד מצרי אנכי, הראש כלב אנכי, כי בוקר אנכי, וגאלתיך אנכי, וכל איזב דכוו וסף חקף דכוות במא מלרע, חף אנכי: לך יד זקפין בתו וסי' מי הגיד לך, ולך לך אל ארץ,

אֲרֵי־עַרְטֻלָּאי אֲנָא וְאִסְתַּמָּרִית׃ וַיֹּאמַר מַן חַוִּי לָךְ אֲרֵי עַרְטֻלָּאי אַתְּ הֲמִן־אִילָנָא דִּי פַקֵּדְתָּךְ בְּדִיל־דְּלָא־לְמֵיכַל מִנֵּיהּ אֲכַלְתְּ׃ וַאֲמַר אָדָם אִתְּתָא דִּיהַבְתְּ עִמִּי הִיא יַהֲבַת־לִי מִן־אִילָנָא וַאֲכָלֵת׃ וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לְאִתְּתָא מַה־דָּא עֲבַדְתְּ וַאֲמַרַת אִתְּתָא חִוְיָא אַטְעָיַנִי וַאֲכָלֵת׃ וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לְחִוְיָא אֲרֵי עֲבַדְתְּ דָּא לֵיט אַתְּ מִכָּל־בְּעִירָא וּמִכֹּל חַיַּת בָּרָא עַל־מְעָךְ תֵּיזִיל וְעַפְרָא תֵּיכוּל כָּל־יוֹמֵי חַיָּיךְ׃ וְרִבְבוּ אֲשַׁוֵּי בֵּינָךְ וּבֵין אִתְּתָא וּבֵין בְּנָךְ וּבֵין בְּנָהָא הוּא יְהֵי דָכִיר לָךְ מַה־דַּעֲבַדְתְּ לֵיהּ מִלְּקַדְמִין וְאַתְּ תְּהֵי נָטֵר לֵיהּ לְסוֹפָא׃ לְאִתְּתָא אֲמַר אַסְגָּאָה אַסְגֵּי צַעֲרֵיכִי וְעִדּוּיֵיכִי בְּצַעַר תֵּלְדִּין בְּנִין וְלוַת־בַּעְלִיךְ תְּהֵי תְּאִבְתִּיךְ וְהוּא יִשְׁלַט־בִּיךְ׃ וּלְאָדָם אֲמַר אֲרֵי קַבֶּלְתָּ לְמֵימַר אִתְּתָךְ וַאֲכַלְתְּ מִן־אִילָנָא דִּי פַקֵּדְתָּךְ לְמֵימַר לָא תֵּיכוּל מִנֵּיהּ לֵיטָא אַרְעָא בְּדִילָךְ בְּעָמָל תֵּיכְלִנָּהּ כָּל יוֹמֵי חַיָּיךְ׃ וְכוּבִין וְאַטְדִין תַּצְמַח לָךְ וְתֵיכוּל יַת עִסְבָּא דְּחַקְלָא׃ בְּזֵעַת אַפָּיִךְ תֵּיכוּל לַחְמָא עַד דְּתְתוּב לְאַרְעָא דְּמִנָּהּ אִתְבְּרִיתָא אֲרֵי עַפְרָא אַתְּ וּלְעַפְרָא תְּתוּב׃ וְקָרָא אָדָם שׁוּם אִתְּתֵיהּ חַוָּה אֲרֵי הִיא הֲוָת אִמָּא דְּכָל־בְּנֵי אֲנָשָׁא׃ וְעֲבַד יְיָ אֱלֹהִים לְאָדָם

כִּי־עֵירֹם אָנֹכִי וָאֶחְבָּא׃ וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לְךָ כִּי עֵירֹם אָתָּה הֲמִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְבִלְתִּי אֲכָל־מִמֶּנּוּ אָכָלְתָּ׃ וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נָתְנָה־לִּי מִן־הָעֵץ וָאֹכֵל׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לָאִשָּׁה מַה־זֹּאת עָשִׂית וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הַנָּחָשׁ הִשִּׁיאַנִי וָאֹכֵל׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הַנָּחָשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹאת אָרוּר אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל־גְּחֹנְךָ תֵלֵךְ וְעָפָר תֹּאכַל כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ׃ וְאֵיבָה אָשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זַרְעֲךָ וּבֵין זַרְעָהּ הוּא יְשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב׃ אֶל־הָאִשָּׁה אָמַר הַרְבָּה אַרְבֶּה עִצְּבוֹנֵךְ וְהֵרֹנֵךְ בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים וְאֶל־אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ וְהוּא יִמְשָׁל־בָּךְ׃ וּלְאָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתֶּךָ וַתֹּאכַל מִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ בְּעִצָּבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ׃ וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה׃ בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם עַד שׁוּבְךָ אֶל־הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לֻקָּחְתָּ כִּי־עָפָר אַתָּה וְאֶל־עָפָר תָּשׁוּב׃ וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִוא הָיְתָה אֵם כָּל־חָי׃ וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם

אנכי ה' מלעיל וכל אחיך דכו' במא

וקרא לך ואכלת, וחג שבעות תעשה לך, הנה נתתי לך, מה עשיתי לך, בצר לך, ושמרת את חקיו, ושמעת ישראל ושמרת, כי ירחק ממך המקום, ובאת אל הכהנים, ועשית על פי הדבר, ויד תהיה לך, והשיבך ה': הגיד לך ב דס וסי' הגיד לך כי עירם את, הגיד לך אדם מה טוב: וא והגיד לך: המן ג' וסי' המן העץ, המן הסלע: המן הגרן: אכל ב', א בחטף קמץ וא בחולם וסי' המן העץ, לבלתי אכל בתר חולם: צויתיך ב מלא' בתורה ובענין וכל נביא' וכתוב' דכוות במא חסר' בתראה ואשר צויתך, ואת הנערי' יודעתי: לאשה ה' קמצים וסי' הנחש השיאני, והשביע הכהן את האשה, וירד ודבר לאשה, ושלח דוד ודרש וישאל המלך לאשה, וחד ולאשה ענל מרבק: עשית ד' וסי' לאשה מה זאת, ראי דרכך בגיא, איפה לקטת היום, אשר עשית את ונכלמת, ומן הודע את ירושלם עד ונחלת בך דכוות: אישך ו בקריא וסי' כו' במסר רבת: וקוץ ג' וסי' וקוץ ודרדר, וקוץ מכאיב, וקוץ הוליד את ענב, בתראה שום איש אנך: אפיך ב מלאים וסי' בזעת אפיך תאכל לחם, וברוח אפיך נעדמו מים: אל האדמה ו וסי' כו' במסר רבת: ואל עפר ב דס וסי' ואל עפר תשוב, ואל עפר תשיבנו: לאדם ב וסי' כו' במסר רבת:

ומה קללה הי' זו והלא בברכה נאמר לו הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע וגו' הלא מה אמור כאן ברשם הענין תרורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנו ואחר העצבון וקוץ ודרדר תצמיח לך כשתזרענה קטנית הו ירקות גנה היא תצמיח לך קוצים ודרדרים ואחר עשבי שדה ועל כרחך תאכלם: בזעת אפיך, לאחר שתטרח בו הרבה: ויקרא האדם, חזר הכתוב לענייני הרשעון ויקרא האדם שמות ולא הפסיק הלא ללמדך שעל ידי קריאת שמות נזדווגה לו חוה כמו שכתוב ולאדם לא מצא עזר כנגדו לפי ויפל תרדמה ועל ידי שכת ויהיו ערומים שמך לו פרשת הנחש להודיעך שמתוך שרשה ערותה ורשה אותם עכוקים בהשמים נתאוה לה ונא עליהם במחשבה ובמרמה: תיה, נופל על לשון חיה שמחיה את ולדותיה כאשר תאמר מה הוה לאדם בלשון היה: כתנות

כתנות עור. יש דברי חנדה חומרי תלק כצפורן היו מדובקי על עורן, ויש חומרי דבר הבא מן העור כגון צמר תרכבים שהוא רך וחם ועשה להם כתנות ממנו: היה כאחד ממנו. הרי הוא יחיד בתחתוני כמו שאני יחיד בעליוני ומה היא יחידתו לדעת טוב ורע מה שאין כן בבהמה וחיה: ועתה פן ישלח ידו. ונשפיחיה

כאחד יב פתחין וסי כו במסר רבתא: לעלם יח חסרים וסי כו במסר רבת: וישלחהו ד וסי מנן עדן. בא אבנר בן נר אל המלך. ויכרת לו ברית וישלחהו. ותן לו רב טבחי: לקח ה ב קמצי וג פתחים וסי לעבד את האדם. ויאמר לאמו אלף ומאה. ועתה מה לי פה נאם ה. ויאמ לו הקשית לשאול י מעצר וממשפט לקח. ב בתראה

ולאשתו כתנות עור וילבשם: ג׳ ל׳ חס
פ ויאמר יהוה אלהים הן האדם זב פתחי
היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע
ועתה פן־ישלח ידו ולקח גם מעץ
החיים ואכל וחי לעלם: יח חס׳ ל
יהוה אלהים מגן־עדן לעבד את־
האדמה אשר לקח משם: ויגרש ל׳ נ׳ לפ
את־האדם וישכן מקדם לגן־עדן כ
את־הכרבים ואת להט החרב כל התורה חסר
המתהפכת לשמר את־דרך עץ ל׳ דפ׳
החיים: ס

ד א והאדם ידע את־חוה אשתו ותהר ל׳ כת׳ קמץ
ותלד את־קין ותאמר קניתי איש ה׳
את־יהוה: ותסף ללדת את־אחיו ה׳ לפ
את־הבל ויהי־הבל רעה צאן וקין ל׳
היה עבד אדמה: ויהי מקץ ימים ז׳ ת
ויבא קין מפרי האדמה מנחה ליהוה: כ׳ ת
והבל הביא גם־הוא מבכרות . .
צאנו ומחלבהן וישע יהוה אל־הבל
ה ואל־מנחתו: ואל־קין ואל־מנחתו ב׳ נקודות
לא שעה ויחר לקין מאד ויפלו פניו: ל׳
ויאמר יהוה אל־קין למה חרה לך ג׳ ה׳ הטיב
ולמה נפלו פניך: הלוא אם־תיטיב ד׳ מלאי׳ כתו׳
שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת ד׳ מלאי׳ כתו׳ ל
רבץ ואליך תשוקתו ואתה תמשל־ נ׳ נ׳ נ׳
בו: ויאמר קין אל־הבל אחיו
ויהי ל׳ פסו׳ פסקי
בהיותם בשדה ויקם קין אל־הבל במקצע פסוק
אחיו ויהרגהו: ויאמר יהוה אל־קין

ולאשתיה לבושין דיקר על משך־ ג׳ ל׳ חס
בשרהון ואלבשנון: ואמר יי
אלהים הא אדם הוה יחידי
בעלמא מגיה למדע טב ביש
וכען דלמא־ישיט ידיה ויהב אף
מאילן חייא וייכול ויחי לעלם:
ושלחיה יי אלהים מגנתא דעדן
למפלח ית־אדמתא דאתברי מ
מתמן: ותריך ית־אדם ואשרי
מלקדמין לגנתא דעדן ית־ ב
כרוביא וית שנן חרבא דמתהפכא
למטר ית־אורח אילן חייא:
ואדם ידע ית־חוה אתתיה
ועדיאת וילדת ית־קין ואמרת
קניתי גברא מן קדם יי:
ואוסיפת למילד ית־אחוהי ית־
הבל והוה־הבל רעי ענא וקין
הוה גבר פלח בארעא:
והוה מסוף יומין ואיתי קין
מאבא דארעא קורבנא קדם יי:
והבל איתי אף־הוא מבכרי
עניה ומשמניהון והות־רעוא
קדם־יי בהבל ובקרבניה:
והקין ובקרבניה לא הות־רעוא
ורתיך לקין לחדא ואתכביש
אפוהי: ואמר יי לקין למא
תקיף לך ולמא אתכביש אפך:
הלא אם־תוטיב עובדך ישתבק
לך ואם לא תוטיב עובדך ליום־
דינא חטאך נטיר דעתיד לאתפרעא
מיניך אם־לא תתוב ואם־תתוב
ישתבק לך: ואמר קין
להבל אחוהי והוה במהוותהון
בחקלא וקם קין בהבל אחוהי
וקטליה: ואמר יי לקין

בעל הטורים

ויקרא את שמה חוה. עליהם שתחוה. וזהו שאמרו. קנין שיחה ידעו לשולם. תשעה נעלו נשים. וילכו אם שנים כמה הם ואיזה נבי אהרן. וילכו אם כתנות. תלמד שעשה הקב״ה לאדם הראשון כנגדו כהונה. ואותה בכל שבתם היו ע עונדין הכתנות וה תיבות בזה הפסוק כנגד תיבה כנגד כהונה. תשוקתו שני כמה הם. ואיזה אלו לזולי ועלו תשוקתו. והוא שאמר חכמי ז׳ שני תשוקות הן ת תשוקתן של רשעים לעבירה שנאמר ואליך תשוקתו. תשוקתו של הקב״ה על ישראל שנאמר אני לדודי ועלי תשוקתו. לשחר את דרך עץ החיים. לשמר. נוטריקון לילן שדין מזיקין רוחין.

כתנות עור. יש אומ׳ כי בתחלה היו עצם וכשר ועתה קרם עליהם עור ויש אומרים כתנות לעורם ואחרים אומרים כי יש בהמה בדמות אל׳ והשם בזה ונפשט עורה ואין לנו לבקש בזאת רק כאמין שהשם עשה לאל׳ נם לאשתו כתנות עור ומי ימלל גבורותיו ומי יספר מעשה ונפלאותיו ואין חקר לגדולתו. ויאמ׳ כאשר יהיה אחל בפתח קטן יהיה בטעם ועניכו מוכרת ואם יהיה בפתח גדול יהיה סמיך וכן כאמ׳ שבטי יסר׳ על כן לא יתכן מדקדוק הלשון להיו פירושו כמו אחד ומה טעם יהיה לו והיה בעל הטעמי׳ ראוי להדביק ממנו עם לדעת ופי׳ ממנו לשון רבים כמו אים ממנו וכבר ביארתי בספ׳ היסוד למה כלנם לון הרבים ואמשי מזרח הקודמים אותו בלא דגשו ויטעו וטע׳ הפסוק כמו והיית׳ כאלהים יודעי טוב ורע אז פי׳ על מחשבתו ואל תתמה על ממנו כי כמוהו נעשה אדם בעלמנו הבה נרדה וזה דבור השם עם המלאכי׳ ויפלאהו׳ כל פלות ואחרון מם: כמו גרוס והוא לנגאי כמו שלח מועל כני ולא כאשר אמר חכם גדול ספרדי שהוא לשון כבוד כמו הולך עמם לשלחם וכמו ויפלאהו ילך בשלום שאם כן יהיה כבוד האדמ׳ גדול מכבוד גן עדן ואם אמר למה נכתב וינרשם את האדם אם פירושו ויפלאהו וינרשהו כן פירושו כאמ׳ גרשו השכין את הכרובי׳ ומלת כרובים יש אומרי׳ כנעדים תרגנו אדמי׳ כרביא ולפי דעתי שהיא מלת כלל מורות כולם ויחזקאל שאמ׳ בתחלה ופני שור לא התחלפ׳ המורה שהענל לא נעשה בימיו ואח׳ כן באמרו כני הכרוב בהא הידע׳ הפור מורת שור כאלו אמ׳ המורה שהזכרתי בתחלה על כן כל מורת שור כרוב ואין כל כרוב מורת שור והראיה הנמורה שאמר באחרונה כי כרובים המה וכה אמר הכרובים והם המלאכים הידועי׳ ובידם הרב יש לה להט ולא שתי פנות וזה כי׳ המתהפכ׳ והיתרשים שאומרים כי על הסמים דבר אינו אמת: מקדם׳ כי ממזרח ודע כי כל מה שמאלנו כתוב הוא אמת וכן היה ואין בו ספק ויש לו סוד כי מאור השכל יצא החכן ומהשני העולה למעלה כי תנועת החכן לפנים היא גם עלה תאנה לאות ונקל׳ הפליטי בשם הבחינה כי בתחלה יש כח בלי מפעל והמבין זה הסוד יבין איך יבדל הנהר ומה סוד גן ע עדן וכתנות העור גם יולה זה הסוד שיש יכולת באדם שיהיה לעולם והמשכיל יבין כי זה כל האדם: והאדם׳ כאשר דאה שלא יחיה בגופו בעצמו לעולם הוצרך להחיות המין על כן אמרה קניתי איש את ה׳ ואין שם זכר מלת אלהים כי הנה נמצא באדם במעלה בעצמו ומלת טוב כלל וכן כתוב וירא אלהי׳ את כל אשר עשה והנה טוב מאד ורע הלק: ויהי מקץ ימים׳ שעבד קין את האדמה הבינה המנחה אל המקום שקבע לתפלתו ולא ישרו בעיני דברי האומרים כי המנחה הביאו אל מזבח ובגבוי שכתוב מבכורות צאנו יש סמך כי לא הביא קין מן הבכורים: ויסע׳ על מסקל ויחר לקין וטעמו כמו קבל והקלוב הלא שנו מכי כדרך שור הקרבן ויתכן שילדה אם ודמנה מנחת הבל ולא מנח׳ קין ועל דעתי כי נקראת הסנה תמיד ימים וכן כתוב ימי תהיה נחלתי בעבור שיהיו בתחלה וכן מיני ימימה וכי׳ שנתים ימים שלמי׳ שנתי ואם נכת׳ שנתי יעבן שלמו מן אל יום וכן עד חדשו׳ שיבוא החלש כאשר היה על כן אמרתי בכי׳ דנהלל כי ימים אלף ומאתי׳ נ׳ שהם ימים ולא שני בעבו׳ שהם במסב׳: הלוא׳ וכי שאת על הבנת יפרשי׳ הבינו שאת עונך והנכון בעיני שאת כמו׳ כי כתו׳ בתחלה ויפלו פנים וזה דרך בושה כטעם תשא פנים וטעמו אם עם תטיב תשא פנך וכן כי אל תשא כמיך מעים: חטאת רובץ יש אומ׳ חטאת תחת עון גם יש מפרשי׳ לפתח הקבר ירבץ עונך ביום הדין ויפרשו ולו תשוקתו על הבל ובאמר למה חרה לך שקבלתי מנחת הבל והוא סר אל מפמעתך ואתה כמי מקבל בו ואחרי אמרו אמרו כתוב ואלה אמרו כי לפתח ביתך חטאתך רובצת והיא הולכת עיך ויש אומ׳ לפתח הבית כטעם שמור בתחי פיך והנכון בעיני חטאתך כמיך ויכל לב האדם הוא רובץ עמו: ואליך תשוקתו כי היכר יפוב אל מפמעתך ברמונך גם יש בך כח למשל בו: ויאמר קין׳ הקרוב אלי שאמר לו כל התוכחות שהוכיחו השם ושהאלים נולדו ביום שנגדיל ישאלו אליך הכהנו ואל חרב ואחת שאלת תהנו כי יהרגהו בידו בחנק ואלף עץ ואבן נמצאים: ונעשה

אי ח׳ וסי׳ אי הבל אחיך׳ ואמ׳ אי אלהימו׳ ועתה ראה איחנית המלך׳ אי לזאת אסלוח לך׳ ולרוזנים אי שכר: צעקים ב׳ וחס׳ וסי׳ קול דמי׳ כינרפים: תפסף ג׳ חס׳ מלרע וסי׳ לא תפסף תת׳ לא תפסף עליו ולא תגרע׳ תפסף רהחם יגועון: כחה ב׳ וסי׳ לא אסף תת כחה׳ אם כחה אכלתי: אסתר ב׳ וסי׳ הן גרשת אתי היום׳ אז מפניך לא

אֶן הֶבֶל אָחִיךָ וַאֲמַר לָא יָדַעְנָא הֲנַטֵּר אַחִי אָנָא: וַאֲמַר מָה עֲבַדְתָּא קָל דַּם־זַרְעַיִן דַּעֲתִידִין לְמִפַּק־מִן־אַחוּךָ קָבְלִין־קָדָמַי מִן־אַרְעָא: וּכְעַן לֵיט אַתְּ מִן־אַרְעָא דִּי פְתִחַת יַת־פּוּמָהּ וְקַבִּילַת יַת־דְּמֵי אַחוּךָ מִן־יְדָךְ: אֲרֵי תִפְלַח יַת־אַרְעָא לָא־תּוֹסִיף לְמִתַּן־חֵילָהּ לָךְ מְטַלְטֵל וְגָלֵי תְּהֵי בְּאַרְעָא: וַאֲמַר־קַיִן קָדָם־יְיָ סַגִּי חוֹבִי מִלְּמִשְׁבַּק: הָא תְּרַכְתָּא יָתִי יוֹמָא־דֵּין מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא וּמִן־קֳדָמָךְ לֵית־אֶפְשַׁר לְאִטַּמָּרָא וַאֲהֵי מְטַלְטֵל וְגָלֵי בְּאַרְעָא וִיהֵי כָּל־דְּיִשְׁכְּחַנְנִי יִקְטְלַנְנִי: וַאֲמַר לֵיהּ יְיָ בְּכֵן כָּל־דְּיִקְטֹל קַיִן לְשַׁבְעָא דָרִין יִתְפְּרַע מִנֵּיהּ וְשַׁוִּי יְיָ לְקַיִן אָתָא בְּדִיל דְּלָא־לְמִקְטַל־יָתֵיהּ כָּל־דְּיִשְׁכְּחַנְיֵהּ: וּנְפַק קַיִן מִן־קֳדָם יְיָ וִיתֵב בְּאַרְעָא גָלֵי וּמְטַלְטֵל דַּהֲוָת־עֲבִידָא־עֲלוֹהִי מִלְּקַדְמִין בְּגִנְתָּא דְּעֵדֶן: וְיָדַע קַיִן יַת־אִתְּתֵיהּ וְעַדְיָאת וִילִדַת יַת־חֲנוֹךְ וַהֲוָה בָּנֵי קַרְתָּא וְקָרָא שְׁמָא דְּקַרְתָּא כְּשׁוּם בְּרֵיהּ חֲנוֹךְ: וְאִתְיְלִיד לַחֲנוֹךְ יַת־עִירָד וְעִירָד אוֹלִיד יַת־מְחוּיָאֵל וּמְחוּיָאֵל אוֹלִיד יַת־מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל אוֹלִיד יַת־לֶמֶךְ: וּנְסִיב־לֵיהּ לֶמֶךְ תַּרְתֵּין נְשִׁין שֻׁם חֲדָא עָדָה וְשֻׁם תִּנְיָתָא צִלָּה: וִילִדַת עָדָה יַת יָבָל הַוָא הֲוָה רַבְּהוֹן כָּל־רָיְתְבֵי מַשְׁכְּנִין וּמָרֵי בְעִיר: וְשֻׁם אֲחוּהִי יוּבָל הַוָא הֲוָה רַבְּהוֹן כָּל־דְּמַמְנָן עַל־פּוּם נְבְלָא דְיָדְעֵי־זְמַר כִּנּוֹרָא וַאֲבוּבָא: וְצִלָּה אַף־הִיא יְלִדַת יַת־תּוּבַל קַיִן

אֵי הֶבֶל אָחִיךָ וַיֹּאמַר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי: וַיֹּאמֶר מֶה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן־הָאֲדָמָה: וְעַתָּה אָרוּר אָתָּה מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת־פִּיהָ לָקַחַת אֶת־דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדֶךָ: כִּי תַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה לֹא־תֹסֵף תֵּת כֹּחָהּ לָךְ נָע וָנָד תִּהְיֶה בָאָרֶץ: וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־יְהוָה גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂא: הֵן גַּרַשְׁתָּ אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפָּנֶיךָ אֶסָּתֵר וְהָיִיתִי נָע וָנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָּל־מֹצְאִי יַהַרְגֵנִי: וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לָכֵן כָּל־הֹרֵג קַיִן שִׁבְעָתַיִם יֻקָּם וַיָּשֶׂם יְהוָה לְקַיִן אוֹת לְבִלְתִּי הַכּוֹת־אֹתוֹ כָּל־מֹצְאוֹ: וַיֵּצֵא קַיִן מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־נוֹד קִדְמַת־עֵדֶן: וַיֵּדַע קַיִן אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־חֲנוֹךְ וַיְהִי בֹנֶה עִיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוֹךְ: וַיִּוָּלֶד לַחֲנוֹךְ אֶת־עִירָד וְעִירָד יָלַד אֶת־מְחוּיָאֵל וּמְחוּיָאֵל יָלַד אֶת־מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל יָלַד אֶת־לֶמֶךְ: וַיִּקַּח־לוֹ לֶמֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאַחַת עָדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלָּה: וַתֵּלֶד עָדָה אֶת־יָבָל הוּא הָיָה אֲבִי יֹשֵׁב אֹהֶל וּמִקְנֶה: וְשֵׁם אָחִיו יוּבָל הוּא הָיָה אֲבִי כָל־תֹּפֵשׂ כִּנּוֹר וְעוּגָב: וְצִלָּה גַּם־הִיא יָלְדָה אֶת־תּוּבַל קַיִן

בעל הטורים

בעקי׳ ב׳ במס׳ הכל בעקי׳ אלי ואיכך עב׳ כן הם מעקים וגו׳ ופלגי התם מלמד שנכנסו והיה שוחט תינוקות של ישראל ורוחן בדתם וזה הוא קול דמי אחיך מוכאי ב׳ בתשובת הכל ואיכך כי מוכאי מכל חייס וזה הוא שאתרו ח הכתינו ל׳ לעיימיני בה סמא לחיי׳ לתעקאלו׳ בה סמא דמותא ונהו והיה כל מוכאי יהרגני׳ הנה בשתים עדי בנטטרית חנוך׳ ובהדי בנטטרין אלקח הקבה אחד מאותן שלקוד דור המבול׳ של אחר דור המבול׳ דהיינו חנוך ופנחס והעלם לשתי פעמים עלין ובאל בחנוך שהיה דור שביעי ם שהקבה חפץ ב בשביעי׳ וכן משה שהיה שביעי לאמות תיב בה ותשל ע עלה אל האלהים׳ הנפלים

ה׳ וכל מי מזה דכל׳ ל׳ רפי׳

ג׳ וחס׳

ג׳ חס׳ מלרע ופי׳ מילת דמילת רוחק ג׳

ל׳ וחס׳ ל׳

ל׳

ל׳

ל׳

ל׳ ומל׳

ל׳

ג׳ רפ׳

ל׳ ל׳

ל׳ ל׳

ל׳ ל׳ חס׳

אסתר׳ ואחד ואסתר ממנו: מצאי ב׳ חס׳ וסי׳ הן גרשת אותי׳ כי מצאי מצא חיים: שבעתים׳ וסי׳ לכן כל הורג קין׳ כי שבעתים יקם קין׳ ואור החמה׳ אמרות ה׳ אמרות׳ והשב לשכנינו שבעתים׳ ונמצא ישלם: יקם ג׳ ב׳ קמץ וא׳ פתח וסי׳ קין קין׳ לא יקם כי כספו הוא׳ קדמאה קמץ: כשם ד׳ וסי׳ כשם בנו חנוך׳ כשם דן אביהם דיהושע׳ כשם הגדולים׳ וחברו: ויולד ג׳ וסי׳ ויולד לחנוך את עירד׳ ויולד ליוסף׳ ויולד לאהרן: ומקנה ו׳ ג׳ פתחין וג׳ קמצין וסי׳ ותלד עדה׳ ומקנה רב׳ רכוש ומקנה׳ ויהי לו מקנה צאן׳ ותתם השנה׳ ועדים עשה לו ומקנה צאן ובקר׳ ב׳ קדמאי פתחין: תובל ו׳ פתחין וסי׳ וצלה גם היא ב׳ בפסוק׳ ושמת בהם אות׳ יש תובל׳ ראש משך ותובל׳ לרקמות תובל:

תי הבל אחיך׳ להכנס עמו בדברי כחת אולי יסיב ויאמר אני הרגתי וחטאתי לך: לא ידעתי׳ כעשה כנוכב דעת העליונה: השומר אחי׳ לשון תימה הוא וכן כל הא הנקודה בחטף פתח: דמי אחיך׳ דמו ודם זרעותיו׳ דבר אחר שעשה בו פגעים הרבה שלא היה יולד מהיכן נפשו יצאה: מן האדמה׳ יותר ממה שנתקללה היא כבר בעונ׳ ונס בזו הוסיפה לחטא: תסר כחת׳ את פיה לקחת את דמי אחי׳ ונגי׳ והנני מוסיף לה קללה אחרת לא תוסף תת כחה: נע ונד׳ אין לך רשות לדור במקום אחד: גדול עוני מנשוא׳ בתמיה אתה טוען ע עליונים ותחתוני׳ ועוני אי אפשר לטעון: לכן כל הורג קין׳ זה אחד מן המקרלות שקרו דבריהם ורמזו ולא פירשו: לכן כל הורג קין׳ לשון נעלה כה יעשה לו כך וכך עונשו ולא פי׳ עונשו: שבעתים יקם׳ אינו רוצה להנקם מקין עכשו לסוף שבע דורו׳ אני מוקם נקמתי מ ממנו שיעמ׳ למך מובני בנו ויהרגהו וסוף המקרא שאמ׳ שבעתי׳ יקם והיא נקמת הבל מקין למדנו שתחלת מקל׳ לשון נעלה היא שלא תהא בריה מ מזיקתו וכיוצ׳ בו ואמ׳ מחייאל דור כל מבה יבוסי ה׳ זונין יון ב׳ בחד עניי׳ קדמ׳ ונגע בצימוד ולא פירש׳ תניין׳ מה יעשה לו אבל דבר הכתוב ברמז כל מכה יבוסי ונגע בצימוד ויקרב אל הסער ויכבשנו ואת העורים וגו׳ ונס אותם יכה על אסר אמרו העולד והפסח לא יבא דוד׳ אל תוך הבית המכה את אלו אני אעשנו ראש וסר כאן קבר דברי ובדברי הימים פירש יהיה ל לראש ולסר: ויסף יי׳ לקין אות׳ חקק לו אות מסמן במצחו ויצא קין׳ יצא בהכנעה כנוכב דעת העליונה: בארץ נוד׳ בארץ שכל הנולי׳ גדים שם: קדמ׳ עדן׳ שם נלה אבי כשנורש מגן עדן שב׳ ושכן מקדם לגן עדן

לשמור את שמיר׳ דרך מבוא הגן שים ללמוד שהיה אדם שם ומבינו רוח מזרחית קולטת בכל מקום את הרוצחים שב׳ אז יבדיל משה וגו׳ מזרחה שמש׳ דבר אחר בארץ נוד כל מקום שהולך היתה הארץ מזדעזעת תחתיו והבריות אומרים סורו מעליו זהו שהרג את אחיו: ויהי בונה עיר׳ ויקרא שם העיר לזכר בנו חנוך: ועירד ילד׳ יש מקום שהוא אומר בזכר הוליד ויש מקום שהוא אומר ילד שהולידה משמשת שתי לשונות לידת האשה ולשון זריעת תולדות האיש ומזיכירו אחר בלעז כשהוא אומר הוליד בלשון הפעיל מדבר בלידת האשה כלומר הוליד את אשתו כן אבת כשהוא אומר ילד מדבר בזריעת האיש והוא בלעז אנגרדיר: ויקח לו למך׳ לא היה לו לפרש כל זה אלא ללמדנו מסוף הענין שקיים הקבה הבטחתו שאמר שבעתים יקם קין עמד למך לאחר שהוליד בנים ועשה דור שביעי והרג את קין זהו שאמר כי איש הרגתי לפצעי וגו׳: שתי נשים׳ כך היה דרכן של דור המבול אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש זו שהיא לתשמיש משקה כוס של עקרים כדי שתעקר ומקשטה ככלה ומאכילה מעדנים ואבלה כאלמנה וזהו שפירש אויב רועה עקרה לא תלד ואלמנה לא ייטיב כמו שמפורש באגדת חלק: עדה: היא של פריה ורביה על שם שמנוחה עליו ומוסר מאכלו׳ עדה תרגום של סורה: צלה׳ היא של תשמיש על שם שיושבת תמיד בצלו דברי אגדה הם בבראשית רבה: אבי יושב אהל ומקנה׳ הוא היה הראשון לרועי בהמו׳ במדברות ויושב אהלים אדם כאן בשביל מרעה צאנו כשכלה המרעה במקום זה הולך ותוקע אהלו במקום אחר ומדרש אגדה בונה בתים לעז׳ כמה דאת אמר שמל הקנאה המקנה וכן אחיו תופש כנור ועונב לומר לעז׳: תובל קין׳ תובל לשון תבלין תבל והתקין אומנותו של קין לעשות כלי זין לרוצחים: לוטס

לוטש כל חרש נחשת וברזל׳ מחדד חומנות נחשת וברזל כמו ילטוש עיניו לי חורש חומו לטון פועל חלא לטון פועל בצירי שהרי ניקוד קמץ קטן וטעמו למטה כלומר מחדד ומכחכח כל כלי חומנות נחשת וברזל: נעמה׳ הי׳ חשתו של נח בברחשית רבה: שמען קולי׳ שהיו נשי פורשות ממנו מתשמים לפי שהרג את קין ואת תובל קין בנו שהיה למך סומא ותובל קין מושכו ורחה את קין וכלמ׳ לו כחיים ואמ׳ לחביו למשוך בקשׁ׳ והרגו וכיון שידע שהו׳ קין זקנו הכה כף חל כף וספק את בנו ביניה׳ והרגו והיו נשיו פורשו׳ ממנו והוא מביישן שמען קולי להשמע לי לתשמים וכי חיש חשר הרגתי לפצעי הוא נהרג וכי חכי פצעתיו מיד שיהא הפצע קרוי על שמי וילד חשר הרגתי לחבורתי נהרג כלומר על ידי חבורתי בתמיהה והלא שונג חכי ולא מזיד לא זהו פצעי ולא זהו חבורתי: פצע׳ מכת חרב הו חץ מחקחלורה בלטון לעז: כי שבעתים יקם קין׳ שהרג מזיד נתלה לו על שבעה דורות חכי שהרגתי שונג לא כל שכן שיתלה לי שביעיו הרבה: שבעים ושבעה׳ לטון רבוי שביעיות חחז לו כך לרש רבי תנחומא׳

ומדרש ברחשית רבה לא הרג למך כ כלום ונשיו פורשות ממנו מפקיימו פריה ורביה לכי שנגזרה גזרה לכלות זרעו של קין לחחר שבע׳ דורות חמרו מה חנו יולדות להבלה למחר המבול בא ושוטף את הכל והוא חומ׳ להן וכי חיש הרגתי לפצעי וכי חכי הרגתי את הבל שהוא חיש בקומ׳ וילד בשביל שיש׳ זרעי כלה בחותו עון ומה קין שהרג נתלו לו שבעה דורות חכי שלא הרגתי לא כל שכן שיתלו לי ש שביעיות הרבה ונהו קל וחומר של שטות חש כן חין הקבה נוכה את חובו ומקיים את דברו: וידע חדם וגו׳ בא לו למך חשל חדם הרחשון והכל על נשיו חמר להם וכי עליכם לדקדק על נ גזירתו של מקום חתם עשו מכותבכם והוא יעשה את שלו חמרו לו קשוט עצמך תחלה והלא פרשת מחשתך זה מחם ופלטיס שנה מסנקנסה מיתה על ידך מיד וידע חדם וגו׳ ומהו עוד ללמד שמתוספים לו תחוה על תחותו ב בברחשית רבה: חז הוחל לקרח׳ חת שמות החל׳ וחת שמות העשבים בשמו של הקבה לעשותן עו ולקרותן חלוהות: זה ספר תולדות חדם זו היח ספירת תולדות חדם ומדרשי חגדה יש רבי׳: ביום ברות וגו׳ מגיל שביום שנברח הולד: פלטיס ומחת שנה׳ עד בתן פירש מן החשם: ויתהלך

שמען חד מן לו דכל חד וחד לית דבוות׳

אבן עזרא

לוטש׳ כמו מחדד וכמוהו ללטוש חיש חת מחלטתו׳ ודע כי ויחמ׳ למך מחוחר בפרשה וכבר הזכרתי כמוהם שנים וכמוהו ויקח החיש מזס זהב וכן חומר חל בני ישרחל חתם עם קשה עורף וכן וחתחנן והטע׳ כחש חמרו חכמינו כי עדה ובלה כ כמנעו כי פחדו להוליד בנים ב בעבור שיהיו שביעיים לקין ויהרגו חו ימותו ועל כן חמ׳ למך לנשיו חי הוח בחמת השביעי וחם יפצעני חדם שהוח גדול חו ילד יעם׳ לי חבור׳ חז הרגתיו׳ ומלת הרגתי תמורת חהרגו

וכמוהו כתתי כסף השדה חשר לקחתי מיד החמורי ורבי׳ כמוה׳ וחם עד שבעתים יקם קין למך עד שבעים ושבעה בעבור שהוח הרג בזדון וחכי לא הרגתי והטעם שחומר לנשיו כי כבר בטלה הגזרה על קין ובחמת כי בני למך וכל זרעו מתו במבול ולא נשח׳ לקין שם מחמם חחיו׳ וטע׳ תחת הבל במקומו׳ ודקדוק הוחל מפעלי הכבל ולולי היות החית מהגרון היה כדגש והוא מגזרת תחלה והטעם שהחלו להתבלל ולא היה מחילול היה השם שמוך של המלה: זה ספר תולדות חדם׳ הבנים ובני בנים שהוליד רק הוא לא הולידוהו חב וחם רק בדמות חלהים נעשה׳ ומה טעם להזכיר ויולד בדמותו בצלמו שכתן בו השם כח ת תולדת להוכיח דמיתו על שידמה מעשהו לעליון ולא הזכיר כן על קין והבל גם לא הזכיר כמה שנים חיה קין וכן כמה שנים היה כשהוליד בנו חנוך בעבור שמחה שם הבל גם קין במבול והזכיר הרינת קין להרלות צדק׳ השם וחם החריך חמו הענינו בסוף בטעם ונקה לא ינקה:

חנוך

לו יהודע נשים שתים:

בנים ובנות כל קרי׳ בנים ובנות בשא׳ ויולד בנות ובנים׳ ושא לו יהודע נשים שתים: ויהיו כל ימי ז׳ בענין וכו׳ ויהיו כל ימי אדם׳ ויהיו כל ימי שת׳ ויהיו כל ימי אנוש׳ ויהיו כל ימי קינן׳ ויהיו כל ימי מהללאל׳ ויהיו כל ימי ירד׳ ויהיו כל ימי מתושלח: ויחי שת ה׳ בטעם׳ וכו׳ שילנע׳ שת׳ ירד׳ למך׳ נח׳ עבר׳

לוטש כל חרש נחשת וברזל וַאֲחוֹת
תּוּבַל־קָיִן נַעֲמָה׃ וַיֹּאמֶר לֶמֶךְ
לְנָשָׁיו עָדָה וְצִלָּה שְׁמַעָן קוֹלִי נְשֵׁי
לֶמֶךְ הַאֲזֵנָה אִמְרָתִי כִּי אִישׁ הָרַגְתִּי
לְפִצְעִי וְיֶלֶד לְחַבֻּרָתִי׃ כִּי שִׁבְעָתַיִם
יֻקַּם־קָיִן וְלֶמֶךְ שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה׃
כה וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן
וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שָׁת־לִי
אֱלֹהִים זֶרַע אַחֵר תַּחַת הֶבֶל כִּי הֲרָגוֹ
קָיִן׃ וְלְשֵׁת גַּם־הוּא יָלַד־בֵּן וַיִּקְרָא
אֶת־שְׁמוֹ אֱנוֹשׁ אָז הוּחַל לִקְרֹא בְשֵׁם
א יְהוָה׃ ס זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם
בְּיוֹם בְּרֹא אֱלֹהִים אָדָם בִּדְמוּת
אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ׃ זָכָר וּנְקֵבָה
בְּרָאָם וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָם
אָדָם בְּיוֹם הִבָּרְאָם׃ וַיְחִי אָדָם
שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בִּדְמוּתוֹ
כְּצַלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת׃ וַיִּהְיוּ
יְמֵי־אָדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁת
שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃
ה וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי אָדָם אֲשֶׁר חָיָה תְּשַׁע
מֵאוֹת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמֹת׃
ס וַיְחִי־שֵׁת חָמֵשׁ שָׁנִים וּמְאַת
שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אֱנוֹשׁ׃ וַיְחִי־שֵׁת
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אֱנוֹשׁ שֶׁבַע שָׁנִים
וּשְׁמֹנֶת מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
וּבָנוֹת׃ וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי־שֵׁת שְׁתֵּים
עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃
ס וַיְחִי אֱנוֹשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה
ט וַיּוֹלֶד אֶת־קֵינָן׃ וַיְחִי אֱנוֹשׁ אַחֲרֵי
הוֹלִידוֹ אֶת־קֵינָן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה
וּשְׁמֹנֶת מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
וּבָנוֹת׃ וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי אֱנוֹשׁ חָמֵשׁ
שָׁנִים וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃
ס וַיְחִי קֵינָן שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד
אֶת־מַהֲלַלְאֵל׃ וַיְחִי קֵינָן אַחֲרֵי
הוֹלִידוֹ אֶת־מַהֲלַלְאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה
וּשְׁמֹנֶת מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
וּבָנוֹת׃ וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי קֵינָן עֶשֶׂר
שָׁנִים וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃
ס וַיְחִי מַהֲלַלְאֵל חָמֵשׁ שָׁנִים
טז וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־יָרֶד׃ וַיְחִי
מַהֲלַלְאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־יָרֶד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶת מֵאוֹת שָׁנָה

רַבְּהוֹן דְּכָל־יָדְעֵי־עֲבִידַת נְחָשָׁא
וּפַרְזְלָא וַאֲחָתֵיהּ דְּתוּבַל־קַיִן
נַעֲמָה׃ וַאֲמַר לֶמֶךְ לִנְשׁוֹהִי
עָדָה וְצִלָּה שְׁמַעָן קָלִי נְשֵׁי לֶמֶךְ
אֲצִיתָא לְמֵימְרִי לָא־גַּבְרָא קְטַלֵת
דְּבְדִילִיהּ אֲנָא סָבֵל חוּבִין וְאַף־
לָא־עֻלֵימָא חַבֻּלַת דְּבְדִילֵיהּ
יִשְׁתֵּיצֵי־זַרְעִי׃ אֲרֵי שִׁבְעָה דָרִין
אִתְלִיאוּ לְקַיִן הֲלָא לְלֶמֶךְ בְּרֵיהּ
שַׁבְעִין וְשַׁבְעָא׃ וְיָדַע אָדָם עוֹד
יַת אִתְּתֵיהּ וְיָלִדַת בַּר וְקָרַת יַת־
שְׁמֵיהּ שֵׁת אֲרֵי אֲמַרַת יְהַב לִי יְיָ
בַּר אָחֳרָן חֲלַף הֶבֶל דְּקַטְלֵיהּ
קָיִן׃ וּלְשֵׁת אַף־הוּא אִתְיְלִיד בַּר
וּקְרָא יַת־שְׁמֵיהּ אֱנוֹשׁ בְּכֵן בְּיוֹמוֹהִי
חָלוּ בְּנֵי־אֱנָשָׁא מְלַצְלָאָה בִּשְׁמָא
דַיְיָ׃ דֵּין סִפְרָא דְתוֹלְדָת אָדָם
בְּיוֹמָא דְּבְרָא יְיָ אָדָם בִּדְמוּת
אֱלֹהִים עֲבַד יָתֵיהּ׃ דְּכַר וְנוּקְבָא
בְּרָאנוּן וּבְרִיךְ יָתְהוֹן וּקְרָא יַת־
שְׁמְהוֹן אָדָם בְּיוֹמָא דְאִתְבְּרִיאוּ׃
וַהֲוָא אָדָם מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין
וְאוֹלִיד בִּדְמוּתֵיהּ דְּדָמֵי לֵיהּ ו
וּקְרָא יַת־שְׁמֵיהּ שֵׁת׃ וַהֲווֹ יוֹמֵי
אָדָם בָּתַר דְּאוֹלִיד יַת־שֵׁת תְּמָנֵי
מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃
וַהֲווֹ כָּל־יוֹמֵי אָדָם דְּחַי תְּשַׁע מְאָה
וּתְלָתִין שְׁנִין וּמִית׃ וַהֲוָא־שֵׁת
מְאָה וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת־אֱנוֹשׁ׃
וַהֲוָא שֵׁת בָּתַר דְּאוֹלִיד יַת־אֱנוֹשׁ
תְּמָנֵי מְאָה וְשַׁבְעָ שְׁנִין וְאוֹלִיד
בְּנִין וּבְנָן׃ וַהֲווֹ כָּל־יוֹמֵי שֵׁת תְּשַׁע
מְאָה וְתַרְתֵּי עַשְׂרֵי שְׁנִין וּמִית׃
וַהֲוָא אֱנוֹשׁ תִּשְׁעִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת־
קֵינָן׃ וַהֲוָא אֱנוֹשׁ בָּתַר דְּאוֹלִיד יַת־
קֵינָן תְּמָנֵי מְאָה וַחֲמֵשׁ עַשְׂרֵי שְׁנִין
וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃ וַהֲווֹ כָּל־יוֹמֵי
אֱנוֹשׁ תְּשַׁע מְאָה וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וּמִית׃
וַהֲוָא קֵינָן שַׁבְעִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת־
מַהֲלַלְאֵל׃ וַהֲוָא קֵינָן בָּתַר דְּאוֹלִיד
יַת־מַהֲלַלְאֵל תְּמָנֵי מְאָה וְאַרְבְּעִין
שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃ וַהֲווֹ כָּל־
יוֹמֵי קֵינָן תְּשַׁע מְאָה וְעֲשַׂר שְׁנִין
וּמִית׃ וַהֲוָא מַהֲלַלְאֵל שִׁתִּין
וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת־יָרֶד׃
וַהֲוָא מַהֲלַלְאֵל בָּתַר דְּאוֹלִיד
יַת־יָרֶד תְּמָנֵי מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין

ויתהלך חנוך׳ צדיק היה וקל בדעתו לשוב להרשיע לפיכך מיהר הקב״ה וסילקו והמיתו קודם זמנו וזהו שאמר הכתוב במיתתו לכתוב ולוקנו בעולם למלאות שנותיו: כי לקח אותו׳ לפני זמנו כמו הנני לוקח ממך את מחמד עיניך: ויולד בן׳ שממנו נבנה העולם: זה ינחמנו׳ יניח ממנו: את עצבון ידינו׳ עד שלא בא נח לא היה להם כלי מחרישים׳ והו׳ הכין להם והיתה האדמה מוציאה קוצי׳ ודרדרי׳ כשזורעי׳ חטים מקללתו של א׳ אדם הראשון וביומי נח נחה וזהו ינחמנו ואם לא תפרשהו כך אין טעם הלשון נופל על השם ואתה צריך לקרות שמו מנחם: • בן חמש מאות שנה׳ אמר ר׳ יודן מה טעם כל הדורות הולידו למאה שנה וזה לחמש מאו׳ אמ׳ הקב״ה אם רשעי הן יאבדו בימים ורע לצדי׳ זה ואם צדיקים הם אטריח עליו לעשו׳ תיבות הרבה ככם את מעיינו ולא הוליד עד חמש מאות שנה כדי שלא יהא יפת הגדול שבבניו ראוי לעונשין לכני המבול דכתיב כי הנער בן מאה שנה ימות ראוי לעונש לעתיד וכן לפני מתן תורה: את שם ואת חם ואת יפת׳ והלא יפת הגדול הוא הלא בתחלה אתה דורש את שאות צדיק ונולד כשהוא מהול ושאברהם יצא ממנו כו׳ בבראשית רבה: בני האלהים׳ בני השרים והשופטים׳ דבר אח׳ בני האלהים הם השרים ההולכים בשליחותו של מקום אף הם הין מתערבין בהם כל אלהים שבמקרא לשון מרות וזה יוכיח אתה תהיה לו לאלהים רשה כתתיך אלהים: כי טובות הנה׳ אמר רבי יודן טבת כתיב כשהיו מטיבין אותה מקושט ליכנס לחופה היה גדול ככ׳ ובועלה תחלה: מכל אשר בחרו׳ אף בעולת בעל אף הזכר והבהמה: לא ידון רוחי באדם׳ לא יתרעם ויריב רוחי עלי בשביל האדם: לעולם׳ לאור׳ ימי הנה רוחי כדון בקרבי אם להשחית ואם לרחם לא יהיה מדון זה ברוחי לעולם כלומר לאורך ימים: בשגם

ן לרב כלם כן בא״ל לרוב לקוי

אבן עזרא

הנוך בן ירד ככתב עליו ויתהלך חנוך את האלהים כטעם אחרי יי׳ אלהיכם תלכו וכן כתיב על נח את האלהים התהלך נח ויש מפרשי׳ התהלך כמו הרגיל: כי לקח אותו אלהי׳, מת וכן קח נא את נפשי הנני לוקח ממך את מחמד עיניך ואחר כן כילם מה היה ותמת אשתו ואת הלקיחה על חנוך אין שם זכר מנפה ולא ויומת והטע׳ אם׳ כתו׳ בדברי אסף ואת׳ ככוד תקחני וכן במחמו׳ בני קרח אך אלהים יפדה נפשי מיד שאול כי יקחני סלה והמשכיל יבין וטעם זה ינחמנו ממעשינו שילע על יד אדם כי נביא היה כי על יד זה המולד תחיה ה׳ האדמ׳ אז ראו זה בדרך חכמה וכן היה כי על ידו נתקיי׳ העולם גם הוא היה אים האדמה כי כן כתוב גם יתכן שנקרא שמו נח כמו ירובעל אחר שעבד האדמ׳ והצלית׳ ונח הכך העצבון והטע׳ זה ינחמנו ונמות מעצבון ידינו גם נחמה מטאה מעצבון הלב כי העברים ישמרו הטעמי׳ ולא המלות והעד ירבעת וירבעל והסואלי׳ מי היתה אשת קין ומת מה טעם לשאלה הזאת כי כתוב בחל׳ ויולד בנים ובנו׳ וכן כלם: ומלת החל מתחלה והוא מבנין הבינל: לרוב׳ שם הפועל: בני האלהי׳, בני השופטי׳ שהיו עושים בחלק מקצת אלהים ויש אומרי׳ כי האלהים במקום הזה קדם והבנים הם הקדושים אשר ב בחלק כטעם בנים אתם ויש אומרי׳ כי בני האלהים בני שת ובנות האדם בנות משפחת קין והיפר בעיני להיות בני האלהי׳ היולעים דעת עליון בחרו להם נשים שהיתה מערכת שמים כל אחת נמשלת לכל אחד והתולדת כתולד׳ על כן יצאו מהם גבורים ויתכן שלקחו הנשי׳ גם בחזק׳: לא ידון רוחי יש אומ׳ שהו׳ כמו ויסב חרבו אל נדנה והעד אתכרית רוחי רק יהיה ידון שורש אח׳ כמו אם יעלה לשמים שיאו שהוא מנחי העין וכמהו נשא ורבים אחרים ויש אומרים שמשקלו כמו ויסב העפר והוא מגזרת דין כי הרוח דין בנוף: בשגם

ל׳ ל׳ חס׳
ג׳ ל׳ ג׳

וַיִּתְהַלֶּךְ חֲנוֹךְ׳ וְסִי׳ וַיִּתְהַלֶּךְ חֲנוֹךְ אֶת הָאֱלֹהִים׳ וְחַבְרוּ׳ וַיִּתְהַלֶּךְ בְּתוֹךְ אֲרִיוֹת: וַיְהִי כָל יְמֵי ג׳ בְּעָנָן וְסִי׳ וַיְהִי כָל יְמֵי חַיָּיךְ׳ וַיְהִי כָל יְמֵי לֶמֶךְ׳ וַיְהִי כָל יְמֵי נֹחַ: וְאִנְּנוּ יב וְסִי׳ כו׳ בְּמַסֶּר׳ רַבָּת׳: וְשִׁמּוּנִים׳ מְלֵאִים וְסִי׳ וַיְהִי מְתוּשֶׁלַח׳ וְתִשְׁקוֹט הָאָרֶץ דְּאַהוּד׳ וַיְהִי בִּשְׁמוֹנֵי׳ שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת׳ וְיָךְ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר דְּמַלְכִים׳ וְאַם בְּגִבּוֹרוֹת׳ בְּהַרְאוֹתוֹ

וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנָן׳: וַהֲווֹ כָּל־יוֹמֵי מַהֲלַלְאֵל תַּמְנֵי מְאָה׳ וְתִשְׁעִין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וּמִית׳: וַחֲיָא־יָרֶד מְאָה׳ וְשִׁתִּין וְתַרְתֵּין שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת־חֲנוֹךְ׳: וַחֲיָא־יָרֶד בָּתַר׳ דְּאוֹלִיד יַת־חֲנוֹךְ תַּמְנֵי מְאָה׳ שְׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנָן׳: וַהֲווֹ כָּל־יוֹמֵי יָרֶד תְּשַׁע מְאָה׳ וְשִׁתִּין וְתַרְתֵּי׳ שְׁנִין וּמִית׳: וַחֲיָא חֲנוֹךְ שִׁתִּין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת־מְתוּשֶׁלַח׳: וְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ בִּדְחַלְתָּא דַיְיָ׳ בָּתַר׳ דְּאוֹלִיד יַת־מְתוּשֶׁלַח תְּלָת מְאָה׳ שְׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנָן׳: וַהֲווֹ כָּל־יוֹמֵי חֲנוֹךְ תְּלָת מְאָה׳ וְשִׁתִּין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין׳: וְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ בִּדְחַלְתָּא דַיְיָ׳ וְלֵיתוֹהִי אֲרֵי לָא־אֲמִית יָתֵיהּ יְיָ׳: וַחֲיָא מְתוּשֶׁלַח מְאָה׳ וְתַמְנִין וְשַׁבְע שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת־לֶמֶךְ׳: וַחֲיָא מְתוּשֶׁלַח בָּתַר׳ דְּאוֹלִיד יַת־לֶמֶךְ שַׁבְע־מְאָה׳ וְתַמְנָן וְתַרְתֵּין שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן׳: וַהֲווֹ כָּל־יוֹמֵי מְתוּשֶׁלַח תְּשַׁע מְאָה׳ וְשִׁתִּין וְתִשַׁע שְׁנִין וּמִית׳: וַחֲיָא־לֶמֶךְ מְאָה׳ וְתַמְנָן וְתַרְתֵּין שְׁנִין וְאוֹלִיד בַּר׳: וְקָרָא יַת־שְׁמֵיהּ נֹחַ לְמֵימַר׳ דֵּין יְנַחֲמִנָּא מֵעוֹבָדָנָא וּמִלַּאוּת יְדָנָא מִן אַרְעָא׳ דִּי לַטִּירָה׳ יְיָ׳: וַחֲיָא־לֶמֶךְ בָּתַר׳ דְּאוֹלִיד יַת־נֹחַ חֲמֵשׁ מְאָה׳ וְתִשְׁעִין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן׳: וַהֲווֹ כָּל־יוֹמֵי לֶמֶךְ שַׁבַע־מְאָה׳ וְשַׁבְעִין וְשַׁבַע שְׁנִין וּמִית׳: וַהֲוָה־נֹחַ בַּר־חֲמֵשׁ מְאָה׳ שְׁנִין וְאוֹלִיד נֹחַ יַת־שֵׁם יַת־חָם וְיַת־יָפֶת׳: וַהֲוָה כַּד־שְׁרִיאוּ בְנֵי־אֲנָשָׁא לְמִסְגֵּי עַל־אַפֵּי אַרְעָא׳ וּבְנָתָא אִתְיְלִידָא לְהוֹן׳: וַחֲזוֹ בְנֵי־רַבְרְבָיָא׳ יַת־בְּנָת אֲנָשָׁא אֲרֵי שַׁפִּירָן אִנּוּן׳ וּנְסִיבוּ לְהוֹן נָשִׁין מִכֹּל דִּי אִתְרְעָיוּ׳: וַאֲמַר יְיָ׳ לָא־יִתְקַיֵּם דָּרָא־בִישָׁא הָדֵין קֳדָמַי לְעָלַם׳

וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׳: וַיִּהְיוּ כָל־יְמֵי מַהֲלַלְאֵל חָמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה׳ כג אחרי׳ חס׳ וְשִׁמֹּנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׳: ס ה׳ בטע׳ וַיְחִי־יָרֶד שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־חֲנוֹךְ׳: ז׳ מקפי׳ בעניין וַיְחִי־יָרֶד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־חֲנוֹךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׳: כ וַיִּהְיוּ כָל־יְמֵי־יָרֶד שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׳: ס וַיְחִי חֲנוֹךְ חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד ג׳ לפ׳ אֶת־מְתוּשֶׁלַח׳: וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ אֶת־הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מְתוּשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׳: ג וַיְהִי כָל־יְמֵי חֲנוֹךְ חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה׳: וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ זב אֶת־הָאֱלֹהִים וְאֵינֶנּוּ כִּי־לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים׳: ס ג׳ מ׳ל׳ וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח שֶׁבַע וּשְׁמֹנִים שָׁנָה כה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־לֶמֶךְ׳: וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־לֶמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׳: וַיִּהְיוּ כָל־יְמֵי מְתוּשֶׁלַח תֵּשַׁע וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׳: ס ל׳ בטע׳ וַיְחִי־לֶמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בֵּן׳: ל׳ בל טע׳ ל׳ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר׳ זֶה יְנַחֲמֵנוּ ג׳ מ׳ל׳ מִמַּעֲשֵׂנוּ וּמֵעִצְּבוֹן יָדֵינוּ מִן־הָאֲדָמָה׳ אֲשֶׁר אֵרְרָהּ יְהוָה׳: ל׳ נקפיק הא׳ וַיְחִי־לֶמֶךְ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חָמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה׳ וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׳: ל וַיְהִי כָל־יְמֵי־לֶמֶךְ שֶׁבַע וְשִׁבְעִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה׳ וַיָּמֹת׳: ג׳ חס׳ ס וַיְהִי־נֹחַ בֶּן־חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה׳ וַיּוֹלֶד נֹחַ אֶת־שֵׁם׳ אֶת־חָם׳ וְאֶת־יָפֶת׳: אלית כהין׳ אלית אלית אלית א וַיְהִי כִּי־הֵחֵל הָאָדָם לָרֹב עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׳ וּבָנוֹת יֻלְּדוּ לָהֶם׳: וַיִּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים׳ אֶת־בְּנוֹת הָאָדָם׳ כִּי טֹבֹת הֵנָּה׳ וַיִּקְחוּ לָהֶם׳ נָשִׁים׳ מִכֹּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ׳: וַיֹּאמֶר יְהוָה׳ לֹא־יָדוֹן רוּחִי בָּאָדָם׳ לְעֹלָם׳

את עושר׳ וכל זה דכו׳ במא ויעש סהם שבעים אלף סבל ושמנים: זה ה׳ מילק בתרי טעמי בתלשא גדולה וגריש וסי׳ זה׳ קרבו׳ שובו׳ ולאלה׳ זאת׳ והקורא יטעים הגריש קוד׳ התלש׳ אף על פי שהתלשא גדולה עומדת בראש התיבה קדמא דגרישין בתרא דתלשא וסי׳ כי תכלה לעשר: ידינו׳ מלאים וסי׳ זה ינחמנו׳ ידינו לא שפכה׳ רפו ידינו׳ אשור לא יושיענו׳ ויהי נעם ב׳ בפסו׳: יולדו ה׳ וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳: בני האלהים ד׳ וסי׳ ודאו בני האלהים׳ הנפלים היו בארץ׳ ויהי היום ויבאו וחברו: בחרו ג׳ קסץ ויקחו להם נשים׳ ובאשר לא חפצתי בחרו׳ ויראת יי׳ לא בחרו׳ אנך:

בשנס הוא בשר׳ כמו בשנס בסנול כלומר בשביל שנס זאת בו שהוא בשר ואעפ כן אינו נכנע לפני ומה אם יהיה אם אז דבר קשה כיונא בו על עקמתי דבורה במו שמקתי וכן שאתה מדבר עמי כמו שאתה אף בשנס כמו בשנס : והיו ימיו׳ עד קב שנה תאריך להם אבי ואם לא ישובו אביא עליהם מבול ואם תאמ׳ משמולל יבא על ה המבול אינו שא ק׳ שנה אין מוקדם ומאוחר בתורה כבר היתה ה הנזירה נזורה עשרים שנה קודם שהוליד בן תולדות וכן מצינו בסדר עולם יש מ מדרשי אגדה רבים בלא ידון אבל זה כ כאבות פשוטו :

הנפלים׳ על שם שנפלו והפילו את ה העולם ובלשון עברית לשון עניים הוא : בימים ההם׳ בימי דור אנוש ובני בן׳ וגם אחרי כן׳ אף על פי שראו באבדן של דור אנוש שעלה יש אוקיינוס והצף שלים העולם לא נכנע דור המבול ללמוד מהם : אשר יבואו׳ הין יולדות ענקים כמות׳ : הגבורים׳ למרבה בשמקים: אנשי השם׳ אותם שנקבו בשמות עולם שנקבו על שם אבדן שנמוחו והותשו׳ דבר אחר אנשי שמיין את העולם : ויאמר יי׳ כי עשה׳ נחמה היתה לפני שבראו בתחתונים ש שאילו היה מן העליונים היה ממריל בבראשי רבה : ויתעצב׳ התלם אל לבו שלא מקום עלה ב במחשבתו שלא מקום להעביבו זהו תרגום אונקלוס׳ דבר אחר ויאמר נהפך׳ מחשבתו שלא מקום ממדת ל רחמים למדת הדין עלה במחשבה לפני מה לעשות בתלם ש שעשה בארץ וכן כל לשון כחוש שבמקרא לשון נמלך מה לעשות וכן אלה ויתנחם ועל עבדיו יתנחם ויאמר יי׳ על הרעה נחמתי כי המלכתי כלם לשון מחשבה אחרת הם : ויתעצב אל לבו׳ כתאבל על אבדן מעשה ידיו כמו נעצב המלך על בנו׳ וזו כתבתי לתשובת הכותי׳ כותי אחד שאל את ר׳ יהושע בן קרחה אמ׳ לו אין אתם מודי׳ שהקבה רואה את הנולד אמר לו הן ואמ׳ לו והכתיב ויתעצב אל לבו אמר לו נולד לך בן זכר מיומך אמר לו הן אמר לו ומה עשית אמ׳ לו שמחתי ושמחתי את הכל אמר לו ולא היית יודע שסופו למות אמ׳ לו בשעת אבלותה בשעת אבלה אבלה אמר לו כך מעשה הקבה תעב שנלוי לפניו שסופן לחטוא ולאבדן לא נמנע מלברא בשביל הצדיקים העתידים לעמוד מהם : ואמר יי׳ אמחה את האדם׳ הוא עבר ואביא עליו מים ואמחה אותו לכך נאמר לשון מחוי : מאדם ועד בהמה׳ אף הן השחיתו דרכם לא הכל נברא בשביל אדם וכיון שהוא כלה מה צורך בהם : כי נחמתי כי עשיתים׳ חשבתי מה לעשות על אשר עשיתים :

אלה תולדות נח׳ נח איש צדיק תמים היה׳ בדרתיו את־האלהים התהלך־נח : ויולד נח שלשה בנים את־שם את־חם ואת־יפת : ותשחת הארץ לפני האלהים ותמלא הארץ חמס : וירא אלהים את־הארץ והנה נשחתה כי־השחית כל־בשר את־דרכו על־הארץ : ס

מחשבות לבו׳ דעת אלהי אביך : אל לבו ב׳ בתורה וסימן ויתעצב אל לבו׳ ורח יי׳ את ריח הניחוח׳ וכל שאר אוריתא על לבו׳ וכל נביאים וכתובים אל לבו בסב על לב וסי׳ אות׳ זכר יי׳׳ וישם דניאל את הדברים : מאדם עד בהמה כל בראשית ודבר ותילים מאדם עד בהמה וכל אלה שמות ורמיהו מאדם ועד בהמה : ונח נ׳ רפ׳ וסימן ונח מצא חן׳ ונח בן שש מאות שנה׳ ונח דניאל ואיוב : לפני האלהים׳ וסימן ותשחת הארץ׳ ויקח יתרו חתן משה׳ ויאסף יהושע׳ ויבא העם ביתאל׳ ודוד כול ישראל׳ ויקרבו עולות ושלמים דדברי הימים׳ וכל קהלת דכותיה :

בדיל דאנון בשרא ועובדיהון בישיא ארבא יהיב להון מאה ועשרין שנין אם יתובון :

גברייא הוו בארעא ביומיא האנון ואף בתר כן די יעלון בני רברביא לבנת אנשא וילדן מנהון אנון גברייא דמעלמא אנשין דשמא :

ואחזא יי׳ ארי סגיאת בישת אנשא בארעא וכל יצרא מחשבת לביה לחוד ביש כל יומיא :

ותב יי׳ במימריה ארי עבד ית־אדם בארעא ואמר במימריה למתבר תוקפיהון כרעותיה :

ואמר יי׳ אמחי ית אנשא די־בראתי מעל אפי ארעא מאנשא עד־בעירא עד־ריחשא ועד־עופא דשמיא ארי תבירת במימרי ארי עבדתנון : ונח אשכח רחמין קדם יי׳ :

פרשה

אלין תולדת נח נח גבר זכאי שלים הוה בדרוהי בדהלתא דיי הליך־נח : ואוליד נח תלתא בנין ית־שם ית־חם וית־יפת : ואתחבלת ארעא קדם יי׳ ואתמליאת ארעא חטופין : ואחזא יי׳ ית־ארעא והא אתחבלת ארי־חבילו כל־בשרא אנגש ית־ארחיה על־ארעא :

אל לבו׳ בתורה וסימן ויתעצב אל לבו׳ ורח יי׳ את ריח הניחוח׳ וכל שאר אוריתא על לבו׳ וכל נביאים וכתובים אל לבו בסב על לב וסי׳ אות׳ זכר יי׳׳ וישם דניאל את הדברים : מאדם עד בהמה כל בראשית ודבר ותילים מאדם עד בהמה וכל אלה שמות ורמיהו מאדם ועד בהמה : ונח נ׳ רפ׳ וסימן ונח מצא חן׳ ונח בן שש מאות שנה׳ ונח דניאל ואיוב : לפני האלהים׳ וסימן ותשחת הארץ׳ ויקח יתרו חתן משה׳ ויאסף יהושע׳ ויבא העם ביתאל׳ ודוד כול ישראל׳ ויקרבו עולות ושלמים דדברי הימים׳ וכל קהלת דכותיה :

פרשה

אלה תולדות נח׳ נח איש צדיק׳ במעשיו׳ תמים׳ בלבו ותמים תאר השם מפעלי הכפל והוא תמים׳ וטעם בדורותיו בדורו בעת המבול ובדורו׳ שהיו אחריו כי הוא היה עד שהיה אברהם בן נ׳ שנה והסימן היה ואברהם אבינו בן נ׳ שנה כאשר מת נח : ותשחת הארץ׳ הטעם אנשי הארץ וכן ארץ כי תחטא לי וכל הארץ באו׳ ויש אומרים כי טעם לפני האלהים בפרהסיא ואחרים אמרו כי הטעם שנשתנו בשתר ובדברים מכוסים שלא ידעם כי אם השם והקרוב אלי שהתורה דברה כלשון בני אדם על דרך שיבינו השומעים כעבד שעשה עבירה לפני רבו ולא יירא׳ והאומרים כי האלהים במקום הזה אינו קדם לא אמרו מאומה : חמס׳ בגזל ועשק וקחת נם הנשים בחזקה׳ ומה שאמרו קדמונינו ז׳ל כי טעם השחית כל בשר את דרכו שכל חי לא שמר דרך תולדתו ועות הנתיב הנטוע הילוע נכון הוא ומה נכבד דרש שדרשו שהשחיתו במים ולכן השם במים וכאשר מימיהם ממעל ומתחת כן היו המים שהשחיתם כם : ויאמר

בעל הטורים

הנפלים ג׳ אחד מלא שמי׳ חסרי׳ הנפלים היו בארץ חסר ושד לאינו את הנפלים בני ענק מן הנפלים תלאים זה פיחון ועוג כי בלאיתא בנדה׳ פיחון ועוג בני שמחזאי ועזאל ונפלו מן השמי׳ בימי דור המבול לכן כתי׳ כאן הנפלים היו ב בארץ חסר׳

אלה תולדות כח׳ ל דסתיכי׳ אלה תולדות השמי׳ אלה תולדות כח׳ אלה תולדות סם׳ אלה תולדות יעקב׳ בכולן פסל׳ שלפנין׳ אלה תולדות השמי׳ פסל׳ תיהו׳ והנה׳ אלה תולדות כח׳ פסל׳ דורות שלפנין׳ אלה תולדו׳ סם פסל׳ בני חם ובני יפת׳ אלה תולדות יעקב פסל׳ עשו ואליפז׳ כח כח ונו׳ ג׳ פעמים כתיב כח בפסוק ש שרשה שלא׳ תולדות׳ לא שהיה מעלא שבל אחד הגיל ג בזכותו׳ כח הגיל בנגיי שהם שם וחם ויפת׳ לגיאל הגיל חנוכה מיא ועזריה בחלום׳ חיוב הגיל שלשת רגיו אליפז׳ התיחסו׳ ובלבל ה השמי׳ ונוסף הגיעתי׳ לא כח לגיעים כח לבריות כח לעליוני׳ כח לתחתונים כח בעולם הזה וכח ב בעולם הבא׳ תיעוב׳ היה׳ היה׳ שלה לעונין עשרים לומר שהיה תיעוב בכל ע עשרי׳ דורו׳ שתלשם על אברהם׳ אבל משבא אברהם׳ לא נחשב תמים׳ את האלהים התהלך כח סופי תיבות חכם׳ זה הוא שלא לעקה בשבל חכם׳ ותתלא אחרן ב דשמיסין הבא׳ ולידך ותתלא הארן אות׳ שהארן עניה היתה מלאה מהם שהיו יולדות בשלה שם בכרם אחד והיו כבלעיים תחת הקרקע ואל׳ מבכבני ועלו׳ והבא ביי הארן עניה ה היתה תלאה חיים שהיה מפקיד כיסו אבל אחרינו ואפרסיון עמו׳ והיה הנפקל מכיח הכים עם ה האפרסיון תחת ה הקרקע עם אוכרותיו והתפקיד כח בלאה ויריות ה האפרסיון לעקה הכל׳ חיים׳ בנימטריא יי׳ נח׳ עלאל שפרע להם ילדה בעדה׳ חיים בנימטריא ניהבה׳ מלאל שבדותתין בזמנו׳

ויאמר אלהים לנח ד' דס' ללמד בליש' קדמאה ויאמר אלהים לנח' תניין ויאמר יי' לנח' ויאמר יי' לדנ' ויאמר יי' לשלמה דדה: והנני ג' וסי' והנני משחיתם' והנני אמר לבנות בית' והנני מקששת עצים: תכלנה ה' מלין דכל חד והד ל' דכו' דגש וסי' ויסגר בשר תחתנה' ואל אמה תכלנה' מרבכת תביאנה' הכמות שרותיה

בעל הטורים

ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר רמז לו לשון התכלה שהם כ' בתין קץ ארבעים יום של מטר וקבל מבול הנבואה. כי מלאה הארץ חמס מפניהם. בגימטריא גלוי עריות. והנני ג' בחסו' והנני משחית. והנני אותך לבנות בית בגילה. והנני מקששת עצים שני' אחר הקבה אני אחדתי לבנות ס' שיהיה עולם בנוי וקלקלו מעשיהם. והנני משחיתם. והנני מקשש לאחר לך שלא בשאר שום אילן עומד אלא כלם נתלזו. משחיתם בגימטריא היא ג' טעמים. משחיתם את הארץ ראוי ת' תיבות מלה לאחר לך שהיתה נמהה מלה אחת. וזה אשר תעשה ל' לשמיני הכא ואיל וזה אשר תעשה על המזבח. לאחר כשם שהמזבח מכפר כך אתה בריך לבנות המזבח לכפר עליו כשתבא. נחר בגימטריא לאחר ה' האחן. ואני הנני תעבה ל' בתבל הכא. ואיך ואני יסיגו. רמז לאחן לאחר שהגלגלים כ' בעבו כתיבה מרובע. דבר אחר שבזכות הגלגלים בנולו. תעשה ואני סיד ו' ואני לתעבה. לאחר מאני מסיעך ב' בגשמיות. שלמלא כן לא היה יכול ל' לעשות אותה. לחיות אתך זכר ונקבה. מהעוף לאיכא רמז לו ס' שהעוף יצאו אבן אבנים. זה הוא שכאמר ו' שלח את היונה מאתי. מלמל שהיה שכינה אצלו. ולהם שלשה בתפול הכל. והיה לך ולהם ל' לאכלה. ונבי יוסף ולהם לכלם. ולהם ולנמליה אין מספר כמו נבי יוסף שאכל היה לבדו. והתבריי לכלם. כך נח וכניו והחיות והבהמות כל אחד לבדו. לכל אחד כפי מאכלו. וזה היה ולהם ולנמליהם. שהבהמים זמירות לפילים. ומאכל לנמלים וכן לכל מין ומין. לחיות אתך. בגימטריא לא טריפה ולא מחוסר אבר. היקום

קץ כל בשר' הוא הנוף וטעם בא הניע קץ לילדים: את הארץ' מן הארץ וכן כשאתי את העיר לו עם כמו את יעקב לים ובתו' והנכון בעיני שמלת משחיתם מוסכת עצמה ואחרת עמה וכן אלהים כבאות כסאך אלהים והוא כן והנני משחית' ומשחית את הארץ: נפר' שם עץ קל הוא על פני מים ואין ריע לו במקל:

קנים' להיו' כל חיה ועוף ובהמה חים ואשתו שהם זכר ונקבה לבדו' ושם תיבה ולא שפינה כי אינה על צורת אניה ואין לה מפוטו': וכפרת אותה'ים אומרי' שהיא מנזרת כפרת והטעם מכסה משיחה ים אומ' שהכופר כדמות זפת ים אומרים שים טיט בארץ מהעפר והוא מדביק ועומד כזפת ים אומרים שהוא הנקרא בלשון ישמעאל בתמורת הכף בקוף והנכון שמלת וכפר' מנזר' בכפ': מבית' כמו לפני': וזה אשר תעשה' טעמו וזה הסיעור אשר תעשה והנה קומתה עשרית אלכה שתהיה כפה על פני המים ולא יהפכנה רוח: גפר' מקום שיכנס ממנו האור והוא מנזרת גפרים והוא נעשה למעלה כמשפט ואחר שהיה' למעלה אמה אחת באורך היה ברחב שתים אמה והנה התיבה כדמות מפלס ורחם חד וכן מקומותיו על כן לא תתהכך והפתח בצד האח' והיה עולה אלין בשלש וידענו כי התיבה גדולה מאד גם יתכן להי' קומתה גם גדולה מקומתינו כי האמה היא כמדתנו ויתכן היותה כאשר היא נחלקת על שלש גובה התחתיים עשר אמות ים אומרים כי רבים הי' והכתוב אחז דרך קצרה: תחתיים' תאר הפש וכן שניים וכן שלישים והשואלים למה לא אמר ושלישים עניים לפש ולא ירחו הלא ירחו שלא קשת גבב תאר הפש וגניד ופקיד וחכם ונכון תאר הפש וכל מלה כפי משקלה ומערכתה ומשקל שלישים כמשקל גנידים חסידים כי האחד הוא שלים כמו חסיד אז יתכן שיור שניים משמשת עצמה ומלת שלישים עמה אולי תנות דעת השואלים: ואני' מלת מבול יש אומרים שהדגש תחת ון מובלע כמו מבוע והוא מנזרת אבלה נבלה הארץ ויש אומרים שהוא מנזרת בלולה בשמן והיה ראוי להי' על משקל מבלול וכמוהו המשור והחולם והשורק מתחלפי' וטעם המבול מים דרך קצרה וכן הוא המבול מבול מים וכן למן היום הוסלה שטעמו ולמן היום הוסלה:

ויאמר יי' לנח קצא כל־בשרא על לקדמי ארי־אתמליארת ארעא חטופין מן־קדם עובדיהון בישא והא־אנא מחבלהון עם־ארעא: עביד לך תיבותא דאעין־דקדרום מדורין תעבד ית־תיבותא ותחפי יתה מגיו ומבראה בכופרא: ודין דתעביד יתה תלת מאה אמין אורכא דתיבותא חמשין אמין פותיה ותלתין אמין רומה: נהור תעביד לתיבותא ולאמתא תשכללנה מלעילא ותרעא דתיבותא בסטרה תשוי מדורין־ארעאין תנינין ותלתאין תעבדנה: ואנא הא־אנא מיתי ית־טופנא מיא על־ארעא לחבלא כל־בשרא די־ביה רוחא דחיי מתחות שמיא כל די־בארעא ימות: ואקים ית־קימי עמך ותיעול לתיבותא את ובנך ואתתך ונשי־בנך עמך: ומכל־דהי מכל־בשרא תרין מכלא תעיל לתיבותא לקיימא עמך דכר ונוקבא יהון: מעופא לזנוהי ומן־בעירא לזנה ומכל רחשא דארעא לזנוהי תרין מכולא יעלון לותך לקיימא: ואת סב־לך מכל־מיכל דמתאכיל ותכנוש לותך וידהי לך ולהון למיכל: ועבד נח ככל די פקיד יתיה יי כן עבד: ואמר יי לנח עול את וכל־אנש ביתך לתיבותא ארי יתך חזיתי

כה ויאמר אלהים לנח קץ כל־בשר בא לפני כי־מלאה הארץ חמס מפניהם
ג' ל והנני משחיתם את־הארץ: עשה לך תבת עצי־גפר קנים תעשה את־
התבה וכפרת אתה מבית ומחוץ
טו בכפר: וזה אשר תעשה אתה שלש
ל' מ' מאות אמה ארך התבה חמשים
ל' מ' אמה רחבה ושלשים אמה קומתה:
ל' לא צהר תעשה לתבה ואל־אמה
ל' ולגנ' ל' תכלנה מלמעלה ופתח התבה
ל' ל' ל' בצדה תשים תחתים שנים
ל' ל' ושלשים תעשה: ואני הנני מביא
ל' את־המבול מים על־הארץ לשחת
כל־בשר אשר־בו רוח חיים מתחת
השמים כל אשר־בארץ ינוע:
ז' כתע' בתל' והקמתי את־בריתי אתך ובאת אל־
התבה אתה ובניך ואשתך ונשי־
ל' ל' בניך אתך: ומכל־החי מכל־בשר
ל' ל' שנים מכל תביא אל־התבה להחיות
ל' אתך זכר ונקבה יהיו: מהעוף כ
ל' לזרע לך ולהם לאכלה:
ל' ל' ל' ויעש נח ככל אשר צוה אתו אלהים
ל' ל' ל'

רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בַּדּוֹר הַזֶּה: מִכֹּל׳ הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח־לְךָ שִׁבְעָה׳ שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהֹרָה הִוא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ: גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם שִׁבְעָה׳ שִׁבְעָה׳ זָכָר וּנְקֵבָה לְחַיּוֹת זֶרַע עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ: כִּי לְיָמִים עוֹד שִׁבְעָה׳ אָנֹכִי מַמְטִיר עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וּמָחִיתִי אֶת־כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּהוּ יְהוָה׳: וְנֹחַ בֶּן־שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה׳ וְהַמַּבּוּל הָיָה מַיִם עַל־הָאָרֶץ: וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי־בָנָיו אִתּוֹ אֶל־הַתֵּבָה׳ מִפְּנֵי מֵי הַמַּבּוּל: מִן־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן־הַבְּהֵמָה׳ אֲשֶׁר אֵינֶנָּה טְהֹרָה׳ וּמִן־הָעוֹף וְכֹל אֲשֶׁר־רֹמֵשׂ עַל־הָאֲדָמָה׳: שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה׳ זָכָר וּנְקֵבָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ: וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים וּמֵי הַמַּבּוּל הָיוּ עַל־הָאָרֶץ: בְּשְׁנַת שֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי־נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל־מַעְיְנֹת תְּהוֹם רַבָּה׳ וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ: וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה: בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְשֵׁם־וְחָם וָיֶפֶת בְּנֵי־נֹחַ וְאֵשֶׁת נֹחַ וְשְׁלֹשֶׁת נְשֵׁי־בָנָיו אִתָּם אֶל־הַתֵּבָה׳: הֵמָּה וְכָל־הַחַיָּה לְמִינָהּ וְכָל־הַבְּהֵמָה׳ לְמִינָהּ וְכָל הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ לְמִינֵהוּ וְכָל־הָעוֹף לְמִינֵהוּ כֹּל צִפּוֹר כָּל־כָּנָף: וַיָּבֹאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה שְׁנַיִם שְׁנַיִם מִכָּל־הַבָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים: וְהַבָּאִים זָכָר וּנְקֵבָה מִכָּל־בָּשָׂר בָּאוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר יְהוָה׳ בַּעֲדוֹ: וַיְהִי הַמַּבּוּל אַרְבָּעִים יוֹם עַל־הָאָרֶץ וַיִּרְבּוּ הַמַּיִם וַיִּשְׂאוּ אֶת־הַתֵּבָה׳ וַתָּרָם מֵעַל הָאָרֶץ: וְגָבְרוּ הַמַּיִם וַיִּרְבּוּ מְאֹד עַל־הָאָרֶץ׳ וַתֵּלֶךְ הַתֵּבָה׳ עַל־פְּנֵי הַמָּיִם: וְהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל־הָאָרֶץ׳ וַיְכֻסּוּ כָּל־הֶהָרִים הַגְּבֹהִים׳ אֲשֶׁר תַּחַת כָּל־הַשָּׁמָיִם: חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְּמַעְלָה גָּבְרוּ הַמָּיִם׳ וַיְכַסּוּ הָהָרִים׳: וַיִּגְוַע כָּל־בָּשָׂר הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ׳ בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה׳ וּבַחַיָּה׳ וּבְכָל־הַשֶּׁרֶץ׳ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ׳ וְכֹל הָאָדָם׳: כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו מִכֹּל׳ אֲשֶׁר בֶּחָרָבָה׳ מֵתוּ: וַיִּמַּח׳ אֶת־כָּל־הַיְקוּם׳ אֲשֶׁר׳ עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׳ מֵאָדָם׳ עַד־בְּהֵמָה׳ עַד־רֶמֶשׂ׳ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם׳ וַיִּמָּחוּ׳ מִן־הָאָרֶץ׳ וַיִּשָּׁאֶר׳ אַךְ־נֹחַ׳ וַאֲשֶׁר׳ אִתּוֹ בַּתֵּבָה׳: וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם׳ עַל־הָאָרֶץ׳ חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם׳: וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים׳ אֶת־נֹחַ׳ וְאֵת כָּל־חַיָּה׳ וְאֶת־כָּל־הַבְּהֵמָה׳ אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה׳ וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים׳ רוּחַ׳ עַל־הָאָרֶץ׳ וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם׳: וַיִּסָּכְרוּ מַעְיְנוֹת תְּהוֹם׳ וְאֲרֻבֹּת הַשָּׁמָיִם׳ וַיִּכָּלֵא הַגָּשֶׁם׳ מִן־הַשָּׁמָיִם׳: וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם׳ מֵעַל הָאָרֶץ׳ הָלוֹךְ וָשׁוֹב׳ וַיַּחְסְרוּ הַמַּיִם׳ מִקְצֵה׳ חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם׳: וַתָּנַח׳ הַתֵּבָה׳ בַּחֹדֶשׁ׳ הַשְּׁבִיעִי׳ בְּשִׁבְעָה׳ עָשָׂר יוֹם׳ לַחֹדֶשׁ׳ עַל־הָרֵי׳ אֲרָרָט׳: וְהַמַּיִם׳ הָיוּ הָלוֹךְ וָחֹסֵר׳ עַד׳ הַחֹדֶשׁ׳ הָעֲשִׂירִי׳ בָּעֲשִׂירִי׳ בְּאֶחָד׳ לַחֹדֶשׁ׳ נִרְאוּ רָאשֵׁי׳ הָהָרִים׳: וַיְהִי מִקֵּץ׳ אַרְבָּעִים׳ יוֹם׳ וַיִּפְתַּח׳ נֹחַ׳ אֶת־חַלּוֹן׳ הַתֵּבָה׳ אֲשֶׁר׳ עָשָׂה׳: וַיְשַׁלַּח׳ אֶת־הָעֹרֵב׳ וַיֵּצֵא׳ יָצוֹא׳ וָשׁוֹב׳ עַד־הִיבֵשׁ׳ הַמַּיִם׳ מֵעַל הָאָרֶץ׳: וַיְשַׁלַּח׳ אֶת־הַיּוֹנָה׳ מֵאִתּוֹ׳ לִרְאוֹת׳ הֲקַלּוּ׳ הַמַּיִם׳ מֵעַל פְּנֵי׳ הָאֲדָמָה׳: וְלֹא׳ מָצְאָה׳ הַיּוֹנָה׳ מָנוֹחַ׳ לְכַפָּהּ׳ וַתָּשָׁב׳ אֵלָיו׳ אֶל־הַתֵּבָה׳ כִּי׳ מַיִם׳ עַל־פְּנֵי׳ כָל־הָאָרֶץ׳ וַיִּשְׁלַח׳ יָדוֹ׳ וַיִּקָּחֶהָ׳ וַיָּבֵא׳ אֹתָהּ׳ אֵלָיו׳ אֶל־הַתֵּבָה׳: וַיָּחֶל׳ עוֹד׳ שִׁבְעַת׳ יָמִים׳ אֲחֵרִים׳ וַיֹּסֶף׳ שַׁלַּח׳ אֶת־הַיּוֹנָה׳ מִן־הַתֵּבָה׳: וַתָּבֹא׳ אֵלָיו׳ הַיּוֹנָה׳ לְעֵת׳ עֶרֶב׳ וְהִנֵּה׳ עֲלֵה׳ זַיִת׳ טָרָף׳ בְּפִיהָ׳ וַיֵּדַע׳ נֹחַ׳ כִּי׳ קָלּוּ׳ הַמַּיִם׳ מֵעַל הָאָרֶץ׳: וַיָּחֶל׳ עוֹד׳ שִׁבְעַת׳ יָמִים׳ אֲחֵרִים׳ וַיְשַׁלַּח׳ אֶת־הַיּוֹנָה׳ וְלֹא׳ יָסְפָה׳ שׁוּב׳ אֵלָיו׳ עוֹד׳: וַיְהִי׳ בָּאַחַת׳ וְשִׁשִּׁים׳ שָׁנָה׳ בָּרִאשׁוֹן׳ בְּאֶחָד׳ לַחֹדֶשׁ׳ חָרְבוּ׳ הַמַּיִם׳ מֵעַל הָאָרֶץ׳ וַיָּסַר׳ נֹחַ׳ אֶת־מִכְסֵה׳ הַתֵּבָה׳ וַיַּרְא׳ וְהִנֵּה׳ חָרְבוּ׳ פְּנֵי׳ הָאֲדָמָה׳: וּבַחֹדֶשׁ׳ הַשֵּׁנִי׳ בְּשִׁבְעָה׳ וְעֶשְׂרִים׳ יוֹם׳ לַחֹדֶשׁ׳ יָבְשָׁה׳ הָאָרֶץ׳: וַיְדַבֵּר׳ אֱלֹהִים׳ אֶל־נֹחַ׳ לֵאמֹר׳: צֵא׳ מִן־הַתֵּבָה׳ אַתָּה׳ וְאִשְׁתְּךָ׳ וּבָנֶיךָ׳ וְנָשֵׁי׳ בָנֶיךָ׳ אִתָּךְ׳: כָּל־הַחַיָּה׳ אֲשֶׁר׳ אִתְּךָ׳ מִכָּל׳ בָּשָׂר׳ בָּעוֹף׳ וּבַבְּהֵמָה׳ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ׳ הָרֹמֵשׂ׳ עַל־הָאָרֶץ׳ הוֹצֵא׳ אִתְּךָ׳ וְשָׁרְצוּ׳ בָאָרֶץ׳ וּפָרוּ׳ וְרָבוּ׳ עַל־הָאָרֶץ׳: וַיֵּצֵא׳ נֹחַ׳ וּבָנָיו׳ וְאִשְׁתּוֹ׳ וְנְשֵׁי׳ בָנָיו׳ אִתּוֹ׳: כָּל־הַחַיָּה׳ כָּל־הָרֶמֶשׂ׳ וְכָל־הָעוֹף׳ כֹּל׳ רוֹמֵשׂ׳ עַל־הָאָדָמָה׳ לְמִשְׁפְּחֹתָם׳ יָצְאוּ׳ מִן־הַתֵּבָה׳: וַיִּבֶן׳ נֹחַ׳ מִזְבֵּחַ׳ לַיהוָה׳ וַיִּקַּח׳ מִכֹּל׳ הַבְּהֵמָה׳ הַטְּהוֹרָה׳ וּמִכֹּל׳ הָעוֹף׳ הַטָּהוֹר׳ וַיַּעַל׳ עֹלוֹת׳ בַּמִּזְבֵּחַ׳: וַיָּרַח׳ יְהוָה׳ אֶת־רֵיחַ׳ הַנִּיחֹחַ׳ וַיֹּאמֶר׳ יְהוָה׳ אֶל־לִבּוֹ׳ לֹא׳ אֹסִף׳ לְקַלֵּל׳ עוֹד׳ אֶת־הָאֲדָמָה׳ בַּעֲבוּר׳ הָאָדָם׳ כִּי׳ יֵצֶר׳ לֵב׳ הָאָדָם׳ רַע׳ מִנְּעֻרָיו׳ וְלֹא׳ אוֹסִף׳ עוֹד׳ לְהַכּוֹת׳ אֶת־כָּל־חַי׳ כַּאֲשֶׁר׳ עָשִׂיתִי׳: עוֹד׳ כָּל־יְמֵי׳ הָאָרֶץ׳ זֶרַע׳ וְקָצִיר׳ וְקֹר׳ וָחֹם׳ וְקַיִץ׳ וָחֹרֶף׳ וְיוֹם׳ וָלַיְלָה׳ לֹא׳ יִשְׁבֹּתוּ׳:

אבן עזרא

טהרה ה׳ וסי׳ אשר לא טהרה׳ אשר איננה טהרה׳ לשמי מנחה טהרה׳ כל צפור טהורה׳ יראת יי׳ טהורה׳ תרי׳ בתר׳ מלאי׳ וחד וטהורה היא ונקתה ונזרעה: מן הבהמה ג׳ רפ בתו׳ יי׳ בדניא׳ ועזר׳ ודה וסי׳ כו׳ בם׳ רבת: צוהו יי׳ יי׳ וסי׳ ועש נח׳ ויגד משה לאהרן׳ ויבא משה ויקרא׳ ויקח משה את המטה׳ וישכם

כי לימים עוד שבעה׳ כי ביום השביעי ימטיר על סוף תרבעים יום והנה זה היה בעשר׳ לחדש השני וכסוף המ׳ יום מהתחלה יסוד התמצעי חל הנכח והוא סוד׳ ומלת היקום לא מצאנוה כי אם בפרשה הזאת ושרשו מ מהפעלים שהפ׳ שלהם היונו שלם על משקל כרוב ויא שהוא מהפעלים נחי העין והוא הסוך כמו ריבה יי׳ את יריבי׳ ומלת יקום כלל לכל חי שהוא על האדמה: ויעש נח׳ כאשר צוה ובא עם ביתו קרוב אל התיבה: מפני קרוב המבול׳ מפני פחד מי המבול והנה באותם השבעה ימי׳ בא מעצמם מן הבהמה הטהורה רבות וכן מהעוף הטהור ומהתחרי׳ וכל רומש זכר ונקב׳ בא: ויהי ביום השביעי נבקעו כל מעינות תהום רבה׳ מעינות סמוך בארץ מעינות מוכרת: תהום׳ לשון זכר ונקבה וכן תהום רוממתהו ולא הזכיל הנחלים כי מהמעינות יצאו וכאשר נבקעו עלו המי׳ ונפתחו חלונות האוכרות בשמים וירדו המים ונתבלבלה הארץ ואין מבדיל בין יום ובין לילה והעל שאמר יום ולילה לא יסבתו וכאשר נפסקו מימי השמים אז ידע נח כי עברו תרבעים יום ותרבעים לילה כי הפסיק נלה לו זה הסוד: ותרבות׳ כמו הנה יי׳ עושה תרבות והתוכר והחלון כלשון בני אדם ומספטס ויש אומ׳ שהחלף שורש כמו כבולות ויש אומ׳ שהחל״ף נוסף כמו חלף תנודות והם מפעלי הכפל ובי׳ שבעה עשר שהחל המבול נכנס נח וביתו בתיבה והכנים בתוכה החיה והבהמה והרמש והעוף׳ ומלת צפור שם כלל לאשר יש לו כנף׳ והפלא שבאו כלם מעצמם שנים שנים: והבאים זכר ונקבה טעמו ה הבאים בתיבה׳ ועשה ויסגור יי׳ בעדו הוא לשבח שהסגירה בעת הזאת טובה יותר מ מהפתיחה ובעת אחלת לנחי יסגור על אים ויסך אלוה בעדו והעל לאש הפסוק והנה סגר הפתח והשם עזרו שלא נכתת בתיבה מקום כי מיד היו כלם מתים וכבר נכתב ויהי הגשם על הארץ תרבעים יום ותרבעי׳ לילה אם כן מה טעם ויהי ה המבול על הארץ תרבעים יום וכן פירושו כאשר היה המבול תרבעים יום על הארץ רבו ה המים ונשאו התבה ונבהה מעל הארץ וזה אות כי עד ה תרבעים יום לא זזה ממקומה:

בעל חטורים

היקום אפר עשיתי׳ בגימטריא לא חיים לתחיית המתים׳ היקו׳ שלשה במסורת ומחיתי את כל ה היקו׳ ויתם את כל היקו׳ ואת כל היקום אשר בגלגלים׳ לומר כשם שחטאו דור המבול מפני רוב טובה ועושר ש שהיה להם כך קרה מרוב עושר שהיה לו בשתרר ונשתל׳ לשבעת הימים׳ בגמטריא לימי אבל מתושלח׳ כשבעה עשר יום לחדש׳ וזה הוא יבלו בטוב וימיהם׳ במנין טוב׳ לחדש ירד המבול׳ ולרוכו השמים בגימטריא שלקח שני בבכים ממנו׳ כמה׳ והבאים זכר ונקבה׳ ולדיך והבאים עם זרוכבל׳ לומר כתו בכאן כתו מאליהם כך הוא נמי עלו ת מאליהם׳ וזה הוא כמאן דאמר שעורא העלם׳ ויעלו

ומחיתי׳ ג׳ את יהושע וחל מחיתי פעב׳

מן׳ ג׳ רפ מן׳ ג׳ מלין קדמת לא כפי ע״ו׳

ישראל

רביעי

דוד בבכר׳ ועש דוד בן׳ וחברו דה״ה׳ אשר עשה דוד את הישר׳ ועש ברוך בן נריה׳ אלה פקדתם לעבדתם: ומן העוף יד זוגי׳ יחידי׳ וסי׳ כו׳ במס׳ רבת׳: שבע׳ הימי׳ ח׳ בלישנ׳ וסי׳ כו׳ במס׳ רבת׳: לחיי נ׳ וסי׳ לחיי נח׳ אלה לחיי עולם׳ ומצלין לחיי מלכא ובנוהי: ביום הזה ו׳ וסי׳ ביום הזה נבקעו׳ באו מדבר סיני׳ כאשר עשה ביום הזה׳ כי ביום הזה יכפר׳ מה עכרתנו׳ ויאמר שאול לא יומת איש׳ והד וביום הזה לא אמיתך: ואשתו׳ וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳: והבאים ב׳ וסי׳ והבאים זכר ונקבה׳ והיהודים והסגנים:

מאד מאד ו׳ וסי׳ והמים גברו׳ ויפרץ האיש׳ טובה הארץ׳ חיל גדול׳ ויראו מאד מאד׳ מרב מאד מאד: נשמת ד׳ וסי׳ ויפח באפיו׳ כל אשר נשמת׳ נר יי׳ נשמת: נשמת יי׳ בנחל נפרית: היקום ג׳ וסי׳ כי לימים עוד שבעה׳ ויסח את כל היקום׳ ואת כל היקום אשר: ויזכור אלהים ד׳ דס׳ בתו׳ וסי׳ ויזכר אלהי׳

וְאִתְרַמַּת מֵעַל אַרְעָא׃ וּתְקִיפוּ
מַיָּא וְסַגִּיאוּ לַחֲדָא עַל־אַרְעָא
וּמְהַלְּכָא תֵּיבוּתָא עַל־אַפֵּי מַיָּא׃
וּמַיָּא תְּקִיפוּ לַחֲדָא לַחֲדָא עַל־
אַרְעָא וְאִתְחַפִּיאוּ כָּל־טוּרַיָּא
רָמַיָּא דִּי תְחוֹת כָּל־שְׁמַיָּא׃ חָמֵשׁ
עֲשְׂרֵי אַמִּין מִלְּעֵלָא תְּקִיפוּ מַיָּא
וְאִתְחַפִּיאוּ טוּרַיָּא׃ וּמִית כָּל־
בְּשְׂרָא דְּרָחֵשׁ עַל־אַרְעָא בְּעוֹפָא
וּבְבְעִירָא וּבְחַיְתָא וּבְכָל־רִיחֲשָׁא
דְּרָחֵשׁ עַל־אַרְעָא וְכָל אֱנָשָׁא׃
כֹּל דִּי נִשְׁמַת־רוּחַ חַיִּין בְּאַפּוֹהִי
מִכֹּל דִּי בְיַבֵּשְׁתָּא מִיתוּ׃ וּמְחָא יַת־
כָּל־יְקוּמָא דִּי עַל־אַפֵּי אַרְעָא
מֵאֲנָשָׁא עַד־בְּעִירָא עַד־רִיחֲשָׁא
וְעַד־עוֹפָא דִּשְׁמַיָּא וְאִתְמְחִיאוּ
מִן־אַרְעָא וְאִשְׁתְּאַר בְּרַם־נֹחַ׃ ו
וְדִי עִמֵּהּ בְּתֵיבוּתָא׃ וּתְקִיפוּ
מַיָּא עַל־אַרְעָא מְאָה וְחַמְשִׁין יוֹמִין
׃ וְדַכַּר יְיָ יַת־נֹחַ וְיַת כָּל־חַיְתָא
וְיַת־כָּל־בְּעִירָא דִּי עִמֵּהּ בְּתֵיבוּתָא
וְאַעֲבַר יְיָ רוּחָא עַל־אַרְעָא וְנָחוּ
מַיָּא׃ וְאִסְתַּכְּרוּ מַבּוּעֵי תְהוֹמָא
וְכַוֵּי דִשְׁמַיָּא וְאִתְכְּלִי מִטְרָא מִן־
שְׁמַיָּא׃ וְתָבוּ מַיָּא מֵעַל אַרְעָא
אָזְלִין וְרַיְבִין וַחֲסַרוּ מַיָּא מִסּוֹף
מְאָה וְחַמְשִׁין יוֹמִין׃ וְנָחַת
תֵּיבוּתָא בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּשַׁבְעַת
־עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא עַל טוּרֵי
קַרְדּוּ׃ וּמַיָּא הֲווֹ אָזְלִין וְחָסְרִין
עַד יַרְחָא עֲשִׂירָאָה בַּעֲשִׂירָאָה בְּחַד
לְיַרְחָא אִתְחֲזִיאוּ רֵישֵׁי טוּרַיָּא׃
והוה

וַתָּרֻם מֵעַל הָאָרֶץ׃ וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם
וַיִּרְבּוּ מְאֹד עַל־הָאָרֶץ וַתֵּלֶךְ הַתֵּבָה
׃ עַל־פְּנֵי הַמָּיִם׃ וְהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד
׃ מְאֹד עַל־הָאָרֶץ וַיְכֻסּוּ כָּל־הֶהָרִים
הַגְּבֹהִים אֲשֶׁר־תַּחַת כָּל־הַשָּׁמָיִם׃
חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְּמַעְלָה גָּבְרוּ כ
הַמָּיִם וַיְכֻסּוּ הֶהָרִים׃ וַיִּגְוַע כָּל־
בָּשָׂר׃ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ בָּעוֹף
וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ
עַל־הָאָרֶץ וְכֹל הָאָדָם׃ כֹּל אֲשֶׁר
נִשְׁמַת־רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו מִכֹּל אֲשֶׁר
בַּחֲרָבָה מֵתוּ׃ וַיִּמַּח אֶת־כָּל־הַיְקוּם׃ ג וס׳ל
אֲשֶׁר׃ עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־ ג׳ פסו׳ לשית כהין על על ועל׃
בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם
׃ וַיִּמָּחוּ מִן־הָאָרֶץ וַיִּשָּׁאֶר אַךְ־נֹחַ וַאֲשֶׁר
אִתּוֹ בַּתֵּבָה׃ וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל־
הָאָרֶץ חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם׃ ל׳ דס׳ כתו׳ וַיִּזְכֹּר א
אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֵת כָּל־הַחַיָּה וְאֶת־
׃ כָּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה וַיַּעֲבֵר ט
׃ אֱלֹהִים רוּחַ עַל־הָאָרֶץ וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם׃
כ׳ ל׳ חס׳ וַיִּסָּכְרוּ מַעְיְנֹת תְּהוֹם וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמַיִם
׃ ל׳ העס וַיִּכָּלֵא הַגֶּשֶׁם מִן־הַשָּׁמָיִם׃ וַיָּשֻׁבוּ
׃ ל מל׳ נ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הָלוֹךְ וָשׁוֹב וַיַּחְסְרוּ
׃ הַמַּיִם מִקְצֵה חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם׃
ל׳ נתו׳ עליהם הרוח׃ וַתָּנַח הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי
בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל הָרֵי
׃ אֲרָרָט׃ וְהַמַּיִם הָיוֹ הָלוֹךְ וָחָסוֹר עַד ה
הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בָּעֲשִׂירִי בְּאֶחָד
׃ לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רָאשֵׁי הֶהָרִים׃

את נח׳ ויהי בשחת אלהים׳ ויזכר אלהים את רחל׳ וישמע אלהים את נאקתם: ויעבר ט׳ וסי׳ ויזכר אלהים את נח׳ ויקחם ויעבירם׳ ויעבר ישי שבעת בניו׳ ויעבר ישי שמה׳ ויעבר הקדשים׳ וכשמוע אסא את הדברים׳ ויגע הדבר אל מלך גנודה׳ ובשנת אחת לכורש׳ וחברו דעזר׳: ויסכרו כל לשני סלק כתי׳ במא׳ כתיב בשין כי יסכר פי דברי שקר׳ וכל אנרא כתיב שין במא וסכרו עליהם יעצים:
הלוך ד׳ מל׳ בתורה וסי׳ ושוב׳ וחסור׳ ונסוע׳ וגדל: ושוב ג׳ וסי׳ וישובו׳ ויצא יצוא׳ והחיות:
אררט ד׳ ג׳ קמץ וחד פתח וסי׳ התבה׳ והמה נמלטו׳ וחברו׳ ממלכות:

ותרם מעל הארץ׳ מסוקעת היתה במים יש אמה כספינה טעונה ממטוקעת מקצתה במים ומקצתה מלפנינו יוכיחו: ויגברו׳ מאליהן: חמש עשרה אמה מלמעלה׳ למעלה מל גובה כל ההרים לאחר שהשוו המים לראשי ההרים: נשמת רוח חיים׳ נשמה של רוח חיים׳ אשר בחרבה׳ ולא דגים שבים:

ויזכר׳ לשון׳ ויפעל הוא ואינו לשון׳ ויפעיל והוא מגזרת ויפן ויבן כל תיבה שסופ׳ ה׳ כגון בנה מחה קל׳ כשהוא נותן ו׳ אל בראשה נקוד בחירק תחת ה׳ אל: אך כח׳ לכל כח זהו פשוטו ומדרש אגדה נוסח וכוחה דס מטורח הבהמות׳ והחיות׳ ויש אומרים שאחר מזונות לארי והכיסו ועליו כתי׳ הן צדיק בארץ יסולם: ויזכר אלהים׳ זה הסס מדת הדין הוא ונהפכ׳ למדת רחמים על ידי תפלת הצדיק׳ ורפעתן של רשעים הופכת מדת רחמים למדת הדין שנאמר וירא יי׳ כי רבה רעת האדם ויאמר יי׳ אמת׳ והוא סס מדת רחמי׳:

ויסכו׳ כמו כשוך חמת המלך לשון ה הנחת חמה: ויזכור אלהים את נח וגו׳׳ מה זכר להם לבהמות זכות שלא השחיתו דרכם קוד׳ לכן ושלא שמשו בתבה: ויעבר אלהים רוח׳ רוח תנחומי׳ והנחה עברה לפניו: על הארץ׳ על עסקי הארץ: ויסכרו מעינות׳ כשנפתחו כתיב כל מעינו׳ וכאן אין כתיב כל לפי שנפתיילו מ מהם אותן שיש בהם צורך לעולם כגון חמי טבריא וכיוצא בהן: ויכלא׳ ויכנע כמו לא תכלא רחמיך לא יכלה ממך: מקצה חמשים ומאת יום׳ התחילו לחסור והוא אחד בסיון כיצד בכ״ז בכסלו פסקו הגשמים הרי שלשה מכסלו וכ״ט מטבת הרי לב׳ ושבט ואדר ונים׳ ואייר

ח

קית הרי קל׳: באחד השביעי׳ סיון והוא שביעי לכסלו שבו פסקו הגשמים: בשבעה עשר יום׳ מכאן אתה למד שהיתה התבה מסוקעת במים יש אמה שהרי כתי׳ בעשירי באחד לחדש נראו ראשי ההרי׳ זה אב שהוא עשירי למרחשון לידידת גשמים והן היו גבוהים על ההרים טו אמה וחסרו מיום אחד בסיון על אחד באב טו אמה לס׳ יום הרי אמה לל׳ ימי׳ נמצא שבשבעה עשר של סיון לא חסרו אלא ל׳ אמות ונחה התיבה ליום המחרת למדת שהיתה מסוקעת יש אמה במים שעל ראשי ההרים: בעשירי נראו ראשי ההרים׳ זה אב עשירי למרחשון שהתחיל הגשם וא״ת הוא אלול ועשירי לכסלו שפסק הגשם כשם שאתה אומר בחדש השביעי סיון והוא שביעי להפסקה אי אפשר לומר כן על כרחך שביעי אי אתה מונה אלא להפסקה שהרי לא כלו מ׳ של ידידת גשמים וקל של תגבורת המים עד אחד בסיון ואם אתה אומר שביעי לידידה אין זה סיון והעשירי אי אפשר למנות אלא לידידה שאם אתה אומר להפסקה והוא אלול אי אתה מוצא בראשון באחד לחדש הרבו המים מעל הארץ שהרי מקץ הרבעים יום מסגראו ראשי ההרים שלא את העורב וכא יום הוחיל בשליחות היונה הרי ס׳ יום הוסגראו ראשי ההרים על שחרבו פני האדמה אם תאמר באלול נראו נמצא שחרבו במרחשון והוא קורא אותו ראשון ואין זה אלא תשרי שהוא ראשון לבריאת עולם ולרבי יהושע הוא ניסן:

מקץ

בעל הטורים

ויסלח לך כח׳ אין מעינות אחר תיעוצו אלא לגנות לת׳ שלא עוד כשאר׳ אלא כח בגיטריא עוד׳ ותכנס שמים כתפורת ותכנס התיבה׳ ותכנס עליהם הרוח׳ לומר שרוח הקדש כאה על אותם אשר בתיבה׳ וזה הוא ותכנס עליהם הרוח׳ אחרים אלה בתפורת הבא ושמים בני כנחריב ויהי בנו׳ בית נסריך אלהיו׳ וגו׳׳ והתה כתלטו ארץ אחרים׳ ואחרי חבמינו זל לקח בכל אחד מן התיבה׳ ואמר דין אלהא לבזכיה לבא מ מטיבכא׳ נסריך לשון כפר׳ ויבלא׳ פנים כתפורת הבא ויבלא הגשם מן השמי׳ ואיבד ויבלא העם אהבית׳ לומר לך שבזכות ישראל בלא הגשם׳ ושוב ג׳ ויבשו המים מעל הארץ הלוך ושוב׳ עיבא ירא ושוב על יבשת המים׳ והחיות רבות ושוב׳ זה הוא שאמרו החיות׳ ובא בהר דיבור׳ כמו שוב להבא אחיי׳ כמו בגהר אף המים בתי׳ יבשת

ויסלח לך כח׳ אין מעינות הבא׳ ויבלא׳ הגשם מן השמי׳ ואיבד ויבלא העם אהבית׳ לומר לך שבזכות ישראל בלא הגשם׳ ושוב ג׳ ויבשו המים מעל הארץ הלוך ושוב׳ עיבא ירא ושוב על יבשת המים׳ והחיות רבות ושוב׳ זה הוא שאמרו החיות׳ ובא בהר דיבור׳ כמו שוב להבא אחיי׳ כמו בגהר אף המים בתי׳ יבשת

מקץ ארבעים יום, מסכרלו רחמי ההרי: את חלון התיבה אשר עשה, לגהר ולא זה פתח התיבה העשוי לביאה ויציאה: יצוא ושוב, הולך ומקיף כביבות התיבה ולא הלך בשליחותו שהיה חושדו על בת זונו כמו שמצינו באגדת חלק: עד יבושת המים, פשוטו כמשמעו אבל מדרש אגדה מוכן היה העורב לשליחות אחרת בעבורת נשמים בימי אליהו שנאמר והעורבים מביאים לו לחם ובשר: וישלח את היונה, לסוף ז' ימים שהרי כתיב ויחל עוד שבעת ימים אחרים מכלל זה אתה למד שאף בראשונה התחיל ז' ימים: וישלח, אין זה לשון שליחות אלא לשון שלוח שילחה ללכת לדרכה ובזו ירמה אם קלו המים שאם תמצא מנוח לא תשוב אליו: ויחל, לשון המתנה וכן לי שמעו ויחלו והדבה

ישלח כב וישלח את הערב, וישלח את, היונה, וישלח את לוט, וישלח את אחיו וילכו, וישלח משה את חתנו, וישלח את לוט מתוך, וישלח לבלע ולשרים, וישלח יהושע את העם, והבריו, ויהי כאשר כלה להקריב, ויבער אש בלפידים, ודבר שמואל אל העם, ויקח צמד בקר וינתחהו, ויבא דוד אל צקלג,

אבן עזרא

ומלת ויחל עוד על דעתי מתחלה כי אילו היה מנזרת תוחלת היה ויחל כמו וייקץ או ויחל כמו ויסב יעקב ויתכן להיותה מלה זרה בדקדוק: ויוסף שלח את היונה מן התיבה, בארבעה ועשרים בסבט: טרף בפיה, יש שהיא מלה מוכפלת בטעם כמו אדמת עפר ויפרשו טרף כמו עלה זית וכן כל טרפי שמיה והראיה שים תחת הליים קמץ גדול כמו זהב ועשן והנכון בעיני שיהיה הבית נוסף כבית ברוחו שמים שפרה והוא בחאל ובא בקמץ כמו כי הוא טרף אריה שחג וחבריהם אם יהיה טרף קמץ בעבור שהוא תואר הפעל כמו חכם והטעם כמו טרוף כי יש תואר דומה לפועל ויש תואר דומה לפעול: וייחל, מבכין כפעל ובא מלעיל כמו ויחלם ויצמד ויש מזה הבכין שהוא מלרע כמו ויפקד מקו' לוד ובא זוד וייחל בפרשו הפעל כיוד אם יבא ביה, ובאחד בחדר שלח את היונה ולא יספה כמשפטה לשוב אליו עוד לעולם וכן עוד טומאתו בו עוד כל ימי החרם: חרבו המים, לכן לא תוכל הרגל לדרוך על הארץ שהיא רכה כי פניה חרבו לבדם ואחר כך יבשה הארץ והאומרי' על שבת הלבנה נשען בעבור עשר' ימים שהם נוספי' בעבור שבת החמה צריכים להיות שנתם שלימה ועוד מי מלל להם שבנה עמל נח בתיבה רק עמד שבת החמה ועוד' ימים: היבש, כמו הפלס וכן היבש לפני דרכך: ושרצו, יולדו: למשפחותיהם, כמו למינם ויש אומרי' שהולידו בתבה וכל משפחה ידעה ולא התערבה בחברת זה אינם רחוק: הבהמה הטהור', עשר ולא נדע מספר העוף הטהור כי הוא יתר מהטמא, והנה המזבח בנחו בחא' הרי חרבו: וירח, על מקום ויבח בכל נבול מצרים ונפתח הליים בעבור החית שהיא מהנרון כמשפט לשון הקדש והלילה חלילה להי' הפס מריח ולא אוכל כי כן כ כתוב אשר חלב זבחימו יאכלו רק הטעם שקבל העולה ויפרה לפניו כאלם שמריח ריח טוב והוא ערב: הניחוח, מלשון מנוחה והחית כפול כהכפל כא ונאלמופיה והטעם שהניח הריח מהזעף אם שיניח כח ע עליון: ל לבו, כמו עם לבו ואחל כן נגלה סודו לנח כי נביא היה, וטעם

בעל הטורים

יבשת המים בנימטריא נחל כרית אלא לו הקבה אתה מזומן לשליחות א אחרת בימי אליהו. יבשת אותיו' תשבי. טרף שנים במסורת הכא והכא עלה זית טרף בפיה. ואיך כי הוא טרף וירפאנו מה אתם לשון סבול אף הכא כמי שהיא שברתו מן האילן ולא מצאה אותו נף על המים ובזה הכיר כי קלו המים. וירח שנים במסורת. הניחוח. ואיך וירח את ריח הניחוח. זה שבדרשו רז"ל אפילו פושעי ישראל עתידין שיתנו ריח זה הוא וירח את ריח הניחוח שעתידין לתת ריח ניחוח. דבר אחר רמז שבנכם עתה ריח נן עדן כשהריח ריח בגדיו אז ויברך ריח בגדיו אלא בגדיו. וירח יי' את ריח הניחוח שעתידין לתת ריח ניחוח. דבר אחר רמז שבנכם עתה ריח נן עדן כשהריח ריח בגדיו אז ויברך יי'. מבעורין

ויהי מקץ ארבעים יום ויפתח נח
את חלון התבה אשר עשה: וישלח
את הערב ויצא יצוא ושוב עד־
יבשת המים מעל הארץ: וישלח
את היונה מאתו לראות הקלו המים
מעל פני האדמה: ולא מצאה
היונה מנוח לכף רגלה ותשב אליו
אל התבה כי מים על פני כל־
הארץ וישלח ידו ויקחה ויבא אתה
אליו אל התבה: ויחל עוד שבעת
ימים אחרים ויסף שלח את היונה
מן התבה: ותבא אליו היונה
לעת ערב והנה עלה־זית טרף בפיה
וידע נח כי קלו המים מעל הארץ:
ויחל עוד שבעת ימים אחרים
וישלח את היונה ולא יסף שוב־
אליו עוד: ויהי באחת ושש־
מאות שנה בראשון באחד לחדש
חרבו המים מעל הארץ ויסר נח את־
מכסה התבה וירא והנה חרבו פני
האדמה: ובחדש השני בשבעה־
ועשרים יום לחדש יבשה הארץ:
ס וידבר אלהים אל־נח
לאמר: צא מן התבה אתה ואשתך
ובניך ונשי־בניך אתך: כל־
החיה אשר־אתך מכל־בשר בעוף
ובבהמה ובכל־הרמש הרמש על־
הארץ הוצא אתך ושרצו בארץ ופרו
ורבו על־הארץ: ויצא נח ובניו
ואשתו ונשי־בניו אתו: כל־החיה
כל־הרמש וכל־העוף כל רומש על־
הארץ למשפחתיהם יצאו מן התבה:
ויבן נח מזבח ליהוה ויקח מכל־
הבהמה הטהרה ומכל העוף הטהור
ויעל עלת במזבח: וירח יהוה את־
ריח הניחח ויאמר יהוה אל־לבו

והוה מסוף ארבעין יומין ופתח
נח ית כוות תיבותא די עבד:
ושלח ית עורבא ונפק מפק
ותאב עד דיבישו מיא מעל ארעא
: ושלח ית יונה מלותיה למחזי
אם קלו מיא מעל אפי ארעא:
ולא אשכחת יונה מנח לפרסת
רגלה ותבת לותיה לתיבותא
ארי מיא על אפי כל ארעא ו
ואושיט ידיה ונסבה ואעל יתה
לותיה לתיבותא: ואוריך עוד
שבעא יומין אחרנין ואוסיף שלח
ית יונה מן תיבותא: ואתת
לותיה יונה לעדן רמשא והא
טרף זיתא תביר מחרת בפומא
וידע נח ארי קלו מיא מעל א
ארעא: ואוריך עוד שבעא
יומין אוחרנין ושלח ית יונה ולא־
אוסיפת למתב לותיה עוד:
והוה בשית מאה ותרא שנין
בקדמאה בחד לירחא נגובו מיא
מעל ארעא ואעדי נח ית חופאה
דתיבותא וחזא והא נגובו אפי
ארעא: וברחא תנינא בעסרין
ושבעא יומא לירחא יבישת ארעא:
ומליל יי עם נח
למימר: פוק מן תיבותא את
ואתתך ובנך ונשי בנך עמך:
כל חיתא דעמך מכל בסרא
בעופא ובבעירא ובכל ריחשא
דרחיש על ארעא אפיק עמך ו
ורתילון בארעא ויפשון וסגון
על ארעא: ונפק נח ובנוהי
ואתתיה ונשי בנוהי עמיה:
כל חיתא כל ריחשא וכל עופא
כל דרחיש על ארעא לזרעיתהון
נפקו מן תיבותא: ובנא נח מדבחא
קדם יי ונסיב מכל בעירא דכיא
ומכל עופא דכי ואסיק עלון על־
מדבחא: וקביל יי ברעוא
ית קרבניה ואמר יי במימריה

ויאמר אבנר אל דוד, וישלח דוד את העם, ויבא אל העופל ויקח, ויהי בתחלת שבתם, ויאמרו ולמלך אשור, וישלח יי' בזאת גדודי, ויתן להם שאלתם: ז' פסו' דאית בהון אל על אל וסי' ולא מצאה היונה מנוח, וירד הגבול, ויאמר האיש אל יואב, ויאמר אוריה אל דוד, פתח הצלע התיכונה, וינוסו הגותרים אפקה, ויאמר אלי המים האלה: יצוא ז' מלאין וד' חסרים וסי' העזרב, יעקב הרצח, שמעי, נעמן, יואב, ירמיהו, סי' דמלאי' עשן: ויחל ט' וכי' ויחל עוד שבעה קדמא', ויחל נח, ויחל הע' לזנו', ויחל שער ראשו, ויחל מאד מהמורי', מן היזרי', ויחל יונה לבא, ויחל שלמה לבנות את בית יי', ויחל לבנות בחדש השני בשני, ואחד ויחל עוד שבעת ימים: טרף ב' קמצי' וסי' עלה זית טרף, כי הוא טרף, וחד פתח אפו טרף: קלו ד' וסי' המי', מנשרי' קלו, ימי קלו מני ארץ, וימי קלו מני רץ: ודבר אלהי' ג' דסמי' בתור' וסי' אל נח, אל משה דואר, את כל הדברי': כל החיה ד' פסוקי' כל כל וכל כל וסי' כל החיה כל הרמש וכל, ועת' כל נביאי הבעל, וראשית כל בכורי כל, כל קבל דנא ביה זמנא:

לא אוסיף עוד לא אוסיף, ככל הדבר לשבועה הוא שכתוב אחר נשבעתי מעבור מי נח ולא מצינו בה שבועה אלא זו שבכל דבריו והיא שבועה וכן לדעתו חכמים במס' שבועות, עוד כל ימי הארץ וגו' לא יפסקו, שסה עתים הללו שני חלקים לכל אחד ואחד כמו שסנינו חצי תשרי ומרחשון וחצי כסלו זרע וחצי שבט חורף כו' בבבא מציעא: קור, קשה מחורף: חורף, עת זרע שעורים וקטניות החריפין להתבשל מהר והוא חצי שבט ואדר וחצי ניסן: קץ, הוא זמן לקיטת תאנים וזמן שמיבשין אותן בשדות ושמו קץ כמו הלחם והקץ לאכול הנערים: חום, הוא סוף ימות החמה חצי אב ואלול וחצי תשרי שהעולם חם ביותר כמו שמצינו במסכת יומא שלהי קיטה קשי מקיטה: ויום ולילה לא ישבתו, מכלל שבתו כל יומו המבול שלא שמשו המזלות ולא ניכר בין יום ולילה: לא ישבתו, לא יפסקו כל אלה מלהתנהג כסדרן: חתכם, וחימתכם כמו תרלו חתת, ואנל לשון חיות שכל זמן שתיוק בן יומו חי אין צריך לשמרו מן העכבריס עמ מ מלך הבשן מת צריך לשומרו מן העכבריס שב' ומורלכם וחתכם יהיה חימתי: יהיה מורלכם על החיו' כל זמן שאתם חיי': לכם יהיה לאכלה, שלא הרשיתי לאל' הראשון אלא ירק עשב ולכם כירק עשב שהפקרתי לאדם הראשון נתתי לכם את כל: בנפשו דמו, אסר להם אכר מן החי כלו' כל זמן שנפשו בדמו לא תאכלו את תאכלו הנשר: בנפשו דמו, בעוד נפשו בו: בשר בנפשו לא תאכלו, הרי אכר מן החי: ואף דמו לא תאכלו, הרי דם מן החי: ואף את דמכם, אעפ שהתרתי לכם נטילת נשמ' בבהמ' את דמכם אדרוש הסופך דם עצמו: לנפשותיכם, אף החונק עצמו אעפ שלא יצא ממנו דם: מיד כל חיה, לפי שחטאו דור המבול והופקרו למאכל חיות רעו' לשלוט בהן שב' כמשל בבהמות נלמ' לפיכך הוצרך להזהי' עליהן את החיות: מיד האדם, מיד הורגנ במזיד ואין עדי' אחי אדרוש: מיד איש אחיו, שהו' אוהב לו כאח והרגנ שונג אחי אדרוש אם לא יגלה ויבקש על עונו ליתחל שאף ה

ט

אבן עזרא

ועתה לא אוסיף עוד לקלל כאשר קללה על ידי אדם כי כן כתו' אדורה האדמה: יצר, היא התולדות אשר מצרה לו: ולא אוסיף עוד, על המבול, ומלת עוד לעולם אז פעם שנית וכן ויבך על בוכלין עוד: עוד כל ימי הארץ, לאות כי יש לה קץ קבוע ומה נכבד לדם שביב שמנה עשרה אלף רק לא ידענו אחד מני אלף: זרע וקציר, חלק השנה לשנים ואחר כן לאחרנו: קור, כנגד החום: וקץ, כנגד החורף והם כנגד ל' תקופות בשנה וכלם יום ולילה יחלקו כי מה שחסר מזה נוסף בזה ואחר כן ישוב העולם ויחסר ו ויוסיף על החסר על היותם ב בשוה: ותתכם, מצעלי הכבל מגזרת תרלו חתת כמו תתתכם: בכל אשר תדמם האדמה, הטעם על האדמה אז תהיה האדמה פועלת: בידכם נתנו, כי בידכם ויש תומרי כי בית בכל ובכל מקום ון והקרוב שהוא דבק עם מורלכם: כל רמש, שם כלל לחיות השדה ולבהמת הישוב ולכל עוף ולכל דג והנה הכל מותר לאכילה: כירק, על שני משקלי וכן תמול עשן כעשן הכבשן: אך בשר בנפשו דמו, כן טעמו אך בשר עם נפשו שהוא דמו לא תאכלו כטעם לא תאכל הנפש עם הבשר כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא ואת הנפש המתנועעת והמרגשת היא נוף: ואך את דמכם, פירושו התרתי לכם לשפוך דם כל חי זולתי דמכם של נפשותיכם שאתם אדם לא התרתי רק אדרשנו כטעם דורש דמים וזה כלל ואחר כן ביאר ומיד האדם אם יהרגנו רבים את יחיד או יחיד את יחיד אני אדרש הדם נם אדרשנו מיד כל חיה שאכזה ל לאחרת שיהרגנה והנה החיות מותרות לכם ולא אתם להן והמפרש דמכם לנפשותיכם זה ההורג נפשו הוא רחוק בעיני והוסיף לבאר. אז היא מצוה לבני נח והוא היסר להרוג ההורג, וטעם באדם בעדים הוא לעיני הכל אז בעבור האדם שנשפך דמו. וכמוהו רבים: ויאמר אלהים אל נח ואל בניו, על ידי אביהם ויש אומרים שאדבעתם נביאים: ואת זרעכם, עם ואתכם הסליחי שהיה אתכם אז נכבל לתוספת ביאור והברית שאני אלא יברת כל בשר, ואלת

בעל הטעמים

מנעוריו. נ' כמסורת כי יצר לב האדם רע מנעוריו. אוש מלחמה מנעוריו. שאנן מואב מנעוריו. שתנעורת נריך אדם לשלחם עם יצר הרע ואם יגבר עליו והוא נ"ב: שאנן מואב מנעוריו ונוח שהוא על שמריו. וקציר סיים כמסורת הכל ולזה נפרשת ויבש. ואך נ' בשם הכל. ואך את דמכם ל לנפשותיכם אדרוש מיד כל חיה ומיד ואך אם טמאה ארץ ואת מחוזתכם. ואך את הדבר לומר כמו ם אשור להרע עצמו כך אשור לקלל ע עצמו. והוא אך אך את דמכם לנפשותיכם. ואך את הדבר שאני הדבור אדרוש ואך אם טמאה. לעתר שתכל חיה אדרשנו כין טהורה כין טמאה מקום את בריתי אתכם סופי תיבות מתים: רמז לתחיית המתי שהם מקיים להם בריתי להחיותם. ויש נ

אסף נ' כתי' כן בתורה וסי' וירח ה' את ריח, ב' בו, ויאמר משה כן דברת: מנעריו נ' בק' ב' חס' וא' מל וסי' כי יצר לב האדם, והוא איש מלחמה, שאנן מואב מנעוריו, בתרא מלא: עד יד חסרין וסי' עד כל ימי הארץ, עד מי לך פה חתן, טוב לי עד אני שם, למו עד שלשה ימים, דמלכים, לכן עד ארב אתכם,

לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעריו ולא אוסיף עוד להכות את כל חי כאשר עשיתי: עד כל ימי הארץ זרע וקציר וקר וחם וקיץ וחרף ויום ולילה לא ישבתו: ויברך אלהים את נח ואת בניו ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ: ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים בכל אשר תרמש האדמה ובכל דגי הים בידכם נתנו: כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה כירק עשב נתתי לכם את כל: אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו: ואך את דמכם לנפשתיכם אדרש מיד כל חיה אדרשנו ומיד האדם מיד איש אחיו אדרש את נפש האדם: שפך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלהים עשה את האדם: ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו בה: ס ויאמר אלהים אל נח ואל בניו אתו לאמר: ואני הנני מקים את בריתי אתכם ואת זרעכם אחריכם: ואת כל נפש החיה אשר אתכם בעוף בבהמה ובכל חית הארץ אתכם מכל יצאי התבה לכל חית הארץ:

אחרי מתי עד, עד תעברנה הצאן על ידי מונה, ויהודה עד רד עם אל, עד אושיבך באהלים, עד הזורש אביא לך, עד אשר יביאו עמים, עד ישבו זקנים, אמללה זולדת השבעה, אשמרה לפי מחסום, וב' בעד: וקציר ב' וסי' זרע וקציר, אשר אין חריש וקציר: וחרף ב' וסי' וקץ וחרף, אתה ישרתם: ומוראכם ב' וסי' ומוראכם וחתכם יהיה, פחדכם ומוראכם: ואך ב' רפ' וסי' ואך את דמכם לנפשתיכם, ואך אם טמאה ארץ: איש אחיו ב' וסי' מיד איש אחיו, ודעת איש אחיו, וחד ואיש אחיו לא: אילן פסו' דאית בהון ג' מילין דמלה קדמאה ובתר' לא נסב ו' ברישׁ תיבותא ומציעתא נסיב ו' וסי' ואך את דמכם: ולקחו מן הדם, אז ישוב הרוצח כל אשר יגע בשדה, הנני ענו בי, עד ה' בכם ועד, עלי עשור ועלי נבל עלי, לו חפץ ה' להמיתנו, ואמרת בלבבך מי ילד, אלהי אברהם ואלהי נחור, כי יצומו אזני, כח אמר ה' אל יתהלל חכם: נפש החיה ד' דסמיכי וסי' כו' במס' רבת': בבהמה ו' דגשים וסי' ואת כל נפש החיה אשר אתכם, מעלת גרה בבהמה, וחבירו דמשנה תורה, ולא תשקצו את נפשתיכ', ואם בבהמה הטמאה, ליש גבור בבהמה, וד' רפי וסי' ונפש כי תגע, אשר יתן שכבתו, לא יחליפנו, אך בכור אשר יבוכר,

המנגן ברוך כפרה ואם אין עדים לחייבו גלות והוא חוטא נכנע הקבה דורש ממנו כמו שדרשו רבותינו והאלהי' אנה לידו במסכ' מכו' הקבה מזמנן לפונדק אחד וכו': באדם דמו יספך, אם יש עדים המיתוהו אתם למה כי בצלם אלהים עשה את האדם זה מקרא חסר עשה העושה את האדם וכן הרבה במקרא: ואתם פרו ורבו, לפי פשוטו הראשונה לברכה וכאן לצוי ולפי מדרשו להקים מי שאינו עוסק בפריה ורביה לפופך דמי': ואני הנני, מסכים אני עמך שהיה נח דואג לעסוק בפריה ורבי' עד שהבטיחו הקבה שלא לשחת העולם עוד וכן עשה באחרונה אמר לו הנני מסכים לעשות קיום וחזוק ברית לאבסחתי ואתן לך אות: חית הארץ אתכם, הם המתהלכים עם הבריות: מכל יצאי התבה, להביא שרצים ורמשי': חית הארץ, להביא המזיקין שאינן בכלל החיה אשר אתכם, שאין הלוכן עם הבריות: והקיימתי

ל וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא
קכנ פסי׳ ולא ולא׳ יִכָּרֵת כָּל־בָּשָׂר עוֹד מִמֵּי הַמַּבּוּל וְלֹא
יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל לְשַׁחֵת הָאָרֶץ׃
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אוֹת־הַבְּרִית
נ אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל
ל׳ חס׳ נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם׃
ל׳ נח׳ וקשתי אֶת־קַשְׁתִּי נָתַתִּי בֶּעָנָן וְהָיְתָה לְאוֹת
טו בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ׃ וְהָיָה בְּעַנְנִי
ל עָנָן עַל־הָאָרֶץ וְנִרְאֲתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן
ל׳ וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי
וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־
בָּשָׂר וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל
ל׳ רפי׳ לְשַׁחֵת כָּל־בָּשָׂר׃ וְהָיְתָה הַקֶּשֶׁת
ל׳ ומל׳ כו׳ חס׳ בֶּעָנָן וּרְאִיתִיהָ לִזְכֹּר בְּרִית עוֹלָם
בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־
כה בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ׃ וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ זֹאת אוֹת־הַבְּרִית
נ׳ נ׳ מס׳ אֲשֶׁר הֲקִימֹתִי בֵּינִי וּבֵין כָּל־בָּשָׂר
אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ׃ פ
וַיִּהְיוּ בְנֵי־נֹחַ הַיֹּצְאִים מִן־הַתֵּבָה
כל׳ סס׳ כר׳ נס קמ׳ שֵׁם וְחָם וָיָפֶת וְחָם הוּא אֲבִי כְנָעַן׃
ג שְׁלֹשָׁה אֵלֶּה בְּנֵי־נֹחַ וּמֵאֵלֶּה נָפֹצוּ
כ כָּל־הָאָרֶץ׃ וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה
ט וַיִּטַּע כָּרֶם׃ וַיֵּשְׁתְּ מִן־הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר
ג׳ ג׳ וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אָהֳלֹה׃ וַיַּרְא חָם אֲבִי
ל׳ כתיב כן כְנַעַן אֶת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגֵּד לִשְׁנֵי־
אֶחָיו בַּחוּץ׃ וַיִּקַּח שֵׁם וָיֶפֶת אֶת־
הַשִׂّמְלָה וַיָּשִׂימוּ עַל־שְׁכֶם שְׁנֵיהֶם
יא וַיֵּלְכוּ אֲחֹרַנִּית וַיְכַסּוּ אֶת עֶרְוַת
ט׳ ג׳ אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אֲחֹרַנִּית וְעֶרְוַת
ל׳ ל מל׳ אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ׃ וַיִּקַץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע
כה אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן׃ וַיֹּאמַר
אָרוּר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו׃

וַאֲקִים אֵת־קִיְּמִי עִמְּכוֹן וְלָא־
יִשְׁתֵּיצֵי כָל־בִּשְׂרָא עוֹד מִמֵּי טוּפָנָא
וְלָא־יְהֵי עוֹד טוּפָנָא לְחַבָּלָא אַרְעָא׃
וַאֲמַר יְיָ דָּא אָת־קְיָם דִּי־אֲנָא
יָהֵב בֵּין־מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן וּבֵין כָּל־
נַפְשָׁא חַיְתָא דִּי עִמְּכוֹן לְדָרֵי ע
עָלְמָא׃ יַת־קַשְׁתִּי יַהֲבִית בַּעֲנָנָא
וּתְהֵי לְאָרַת קְיָם בֵּין־מֵימְרִי וּבֵין
אַרְעָא׃ וִיהֵי בְּעַנְנוּתִי עֲנָנָא עַל־
אַרְעָא וְתִתְחֲזֵי קַשְׁתָּא בַּעֲנָנָא׃
וְדָכַרְנָא יַת־קְיָמִי דִּי־בֵין מֵימְרִי
וּבֵינֵיכוֹן וּבֵין כָּל־נַפְשָׁא חַיְתָא
בְּכָל־בִּסְרָא וְלָא־יְהוֹן עוֹד מַיָּא
לְטוּפָנָא לְחַבָּלָא כָּל־בִּשְׂרָא׃ וּתְהֵי
קַשְׁתָּא בַּעֲנָנָא וְאַחֲזִנַּהּ לְדָכְרָן
קְיָם עָלָם בֵּין מֵימְרָא־דַיְיָ וּבֵין כָּל
נַפְשָׁא חַיְתָא בְּכָל־בִּשְׂרָא דִּי עַל־
אַרְעָא׃ וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ דָּא
אָת־קְיָם דִּי אַקִּימִית בֵּין־מֵימְרִי
וּבֵין כָּל־בִּשְׂרָא דִּי עַל־אַרְעָא׃
וַהֲוָוֹ בְנֵי־נֹחַ דִּי
נְפַקוּ מִן־תֵּיבוּתָא שֵׁם וְחָם וְיָפֶת
וְחָם הוּא אֲבוּהִי דִּכְנָעַן׃ תְּלָתָא
אִלֵּין בְּנֵי־נֹחַ וּמֵאִלֵּין אִתְבַּדְּרוּ
כָּל־אַרְעָא׃ וְשָׁרֵי נֹחַ גְּבַר פַּלַּח־
בְּאַרְעָא וּנְצִיב כַּרְמָא׃ וְשָׁתִי מִן־
חַמְרָא וְרַוִּי וְאִתְגְּלִי בְּגוֹ מַשְׁכְּנֵיהּ׃
וַחֲזָא חָם אֲבוּהִי דִּכְנָעַן יַת עֶרְיָתָא
דַּאֲבוּהִי וַחֲוָי לְתַרֵין אַחֲוֹהִי בְּשׁוּקָא׃
וּנְסִיב שֵׁם וָיֶפֶת יַת כְּסוּתָא וְשַׁוִּיאוּ
עַל־כְּתַף תַּרְוֵיהוֹן וַאֲזָלוּ מְחַזְּרִין
וּכְסִיאוּ יַת עֶרְיָתָא דַּאֲבוּהֶוֹן וּ
וְאַפֵּיהוֹן מְחַזְּרִין וְעֶרְיָתָא דַּאֲבוּהֶוֹן
לָא חֲזוֹ׃ וְאִתְעַר נֹחַ מֵחַמְרֵיהּ וִידַע
יַת דִּי־עֲבַד לֵיהּ בְּרֵיהּ זְעֵירָא׃ וַאֲמַר
לֵיט כְּנָעַן עֶבֶד פָּלַח יְהֵי לַאֲחוֹהִי׃
ואמר

ומלת בשר נוף כי הוא מרגיש כי העצם לא ירגיש והנה הברית שלא יכרת נוף במימי מבול ויתכן שימלטם אם יבא מבול הכנים בברית שלא יהיה עוד מבול ועל זאת הברית כאמר אשר נשבעתי מעבור מי נח׃ אות׳ זכר ונקבה׃ את קשתי׳ הנה נתתי עתה קשת בענן ואין פירושו כאשר אמר הנאון כי בתחלה היתה׃ בענני ענן׳ קל הלון הראשון והיה ראוי להדגש ב בעבור שהוא מהבנין הכבד כמו בדברי אתך׃ ונראתה הקשת׳ אולי היינו מאמינים בדברי חכמי יון שמלהט ה השמש תולד הקשת יש לומר כי השש חזק אור השמש אחר ה המבול והיא דרך נכונה למבין׳ מלת יהיה עם המי׳ איננה ראויה כי המים לשון יחיד וכן ויהי אנשים׳ וטעם והיתה הקשת בענן שהיא לעולם שם בשתל והשם ראוה אותה׃ ויאמר שהי׳ אל נח׳ זאת הברי׳ שאמרתי לך מן השבועה שהקימותי׃ נחס הוא אבי כנען׳ ללמד שסיחם רעים וכמעשה אבות יעשו בנים והזכיר כנען ולא כוש בעבור שיקלל כנען ונכתב׳ זאת הפרשה להודיע כי הכנעניים מקוללים וכן בנותיהם מימות נח וכן אמר אברהם לא תקח ה אשה לבני מבנות הכנעני וכן רבקה מבנות חת כאלה ושמא ישאל שואל מה חטאו בני חת למה לא פקח עיניו כי החתי והאמורי והאחרים כלם בני כנען הם על כן יאמר הכתוב אל ארץ כנען׃ ויחל׳ מתחלה מפעלי הכפל מהבנין הכבד הנוסף כמו ויסך בדלתים יט׃ אים האדמה׃ יודע עבודת האדמה והיא חכמה גדולה והדרש שבאים שנטעת שתה מיינו יש לו סוד ואינו כ כמשמעו וכן ותהר האשה ותלד בן לא היה ביום אחד׃ ויתגל׳ מלשון גלוי מבנין התפעל וכן ואל יתעל׃ ולא אהלה מקום ו׳ וכן את קול העם ברעה כי פרעה ה אהרן׃ על שכם שניהם׃ כל אחד שם קצת השמלה על שכמו ומלת שכם לא תתחבר׃ אחורנית׃ הפך הילוך האדם כי כל תנועתו לפנים׃ ויקץ נח׃ הכתוב לא גלה מה נעשה והעושה היה כנען וכן היה כי חם ראה ולא כסהו כאשר עשו אחיו רק גלה הדבר ושמע כנען ולא נודע מה עשה׃ וטעם בנו הקטן לעד כי כן הוא אומר ובני חם כוש ומצרים ופוט ו וכנען גם ו׳ בנו שב אל חם הנזכר על כן קולל כנען ו והאומר שקלל נח את בן בנו בעבור שכירך אלהים את בני זה דרך דרש׃ עבד עבדים׃ טעמו עבד כאחד העבדים ואילו היה עבד העבדים היה עבד לעבדים והעד קדש קדשים בקדש הקדשים׃ וטעם לאחיו לכוש ומצרים ופוט שהם בני אבי׳ ים אומ׳ כי הכושים הם עבדים בעבור שקלל נח את חם והנה שכחו כי המלך הראשון אחר המבול היה מכוש וכן כתוב ותהי ראשית ממלכתו בבל׃ ברוך

בעל הטורים

ויטע שלש בחסורת׳ ויטע כרם׳ ויטע יי׳ אלהים גן בעדן׳ ויטע אשל׳ דרשו רבותינו מהיכן לקח הכתוב מגן עדן וכן אברהם לקח ה אשל מגן עדן׳ ויתגל אותיות גליות שגלו כראש גולי על ידי היין׳ היין ב בגימטריא גלה׃ עבד עבדים יהיה׃ יהיה עולה שלשים׃ רמז לדמי שקלי של עבד׃ יאשר

והקימותי׳ אעשה קיום לבריתי ומהו קיומו את הקשת כמו שמשיים והולך׃ לדרת עולם׳ נכתב חסר שיש דורות שלא הוכרכו לאות לפי שצדיקים נמורי היו כמו דורו של חזקיהו מלך יהודה ודורו של רבי שמעון בן יוחאי׃ בענני ענן׳ כשתעלה במחשבה לפני להביא להבית אותה חשך ואבדון לעולם׃ בין אלהים ובין כל נפש חיה׃ בין מדת הדין של מעלה וביניכם שהיה לו לכתוב ביני ובין כל נפש חיה אלא זהו מדרשו כשתבא מדת הדין לקטרג ע עליכם לחייב אתכ׳ אני רואה את האות ומזכר׃ זאת אות הברית׃ הראשון הקם׳ ואמר לו הרי האות שאמרתי׃ נחס הוא אבי כנען׳ למה הוצרך לומ׳ כאן לפי שהפרשה עסוקה ובאה בסכרותו של נח שקלקל בה חם ועל ידו נתקלל כנען ועדין לא כתב תולדות חם ולא ידענו שכנען בנו לפיכך הוצרך לומר כאן וחם הוא אבי כ כנען׃ ויחל׳ עשה עצמו חולין שהיה לו לעשו׳ תחלה בנטיעה אחרת׃ אים האדמה׃ אדוני האדמה כמו אים כ כעמי׃ ויטע כרם׳ כשנכנס לתבה הכנים עמו זמורות וייחורי תאנים׃ אהלו׳ אהלה כתיב רמז לעשר׳ שבטי׳ שנקראו על שם שמו׳ שנקרא׳ אהלה שנלו על עסקי יין שנאמר השותים במזרקי יין׃ ויתגל׳ לשון ויתפעל׃ וירא חם אבי כנען׳ יש מדבותינו אומרים כ כנען ראה והגיד ל לאביו לכך הוצרך על הדבר ונתקלל׃ וירא את ערות אבי׳ יש אומ׳ שרשו אומרים רבעו׃ ויקח שם ויפת׳ אין כתו׳ ויקחו אלא ויקח לומר על שם שנתאמן במצוה יותר מיפת לכך זכו בניו לטלית של ציצית ויפת זכה לקבורה ל לבניו שנאמ׳ אתן לנוב מקום שם קבר וחם שבזה את אבי׳ נאמר בזרעו כן יהנה מלך אשור את שבי מצרים ואת נלות כוש נערים וזקנים ערום ויחף וחשופי שת וגו׳׃ ופניהם אחורנית׃ למה נאמר פעם שנייה ללמד שכשקרבו אצלו והוצרכו להפוך עצמם לכסותו הפכו פניהם אחורנית׃ בגו הקטן׳ הפסול והבזוי כמו הנה קטן נתתיך בגוי׳ בזוי׃ אדור כנען׳ אתה נדמית לו שלא תוליד בן רביעי אחר לשמשני אדור בכך הרביעי להיות משמש את זרעם של אלו הגדולי׳ שהוטל עליהם טורח עבודתי מעת ומה ראה חם שסרסו אמר להם לאחיו אדם הראשון שני בני׳ היו לו והרג זה את זה בשביל ירושת העולם ואבינו יש לו שלשה בנים ועודנו מבקש בן רביעי׃ ברוך

ויחל נח׳ ויטע אשל׃ אהלה ד׳ כתיב ה׳ וסי׳ ויתגל בתוך אהלה׃ ויעתק משם ההרה׃ ולך למסעיו׳ ויט אהלה מהלאה׃ אחרנית ז׳ וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳׃ ופניהם ט׳ וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳׃ וערות ג׳ וסי׳ וערות אביהם׃ ערות אביך וערות׃ ערות אחות אמך׃ וערות מלכא׃

ברוך יי' אלהי שם, חייבין אנו להוסיף תודות לשם שהוא אלהי שם והוא ישים כנען עבד לו ולשם והטעם שיכריחנו לעבוד את שם כי מלת למו כמו להם והו"ו נוסף כו"ו תביאמו לכן בחסרון ה"א ובלא ו"ו לא ימצא והזכי עם שם השם הנכבד והנורא בעבור כבוד שם ואין יפת כמוהו ואמר הנאון כי תחסר מלת אבי והיה ראוי להיותו אחור אבי כנען ו אמר כי כמוהו לעיני חכמאל דודי שהוא בן דודו ויתכן שהיה גדול מירמיה בשני' והיה קורא אותו בשם אבי בעבור כבוד התב וכן אשת אחי האב קראה הכתיב דודיך וזה אבי כנען אינו כן, וכי יפת מן יפה ולא כידע יכה רק הוא כמו ירחיב ובלשון ארמית כמוהו והוא מ מהבנין הכבד הנוסף כמו ו ומלכים ירל ובפסוק הזה ברך יפת גם שם כי פי' ויסכו באהלי שם שיסכון אלהי' באהלי שם כי בפסוק הראשון ברך השם, ויהי כנען עבד למו, לשם וליפת גם לאחיו והנה הוא עבד עולם כי מחלה נפלה כל הארץ וזה הדבר היה אחר שנים רבות אחר המבול: כתיים, שם והוא בן יון על כן אמרתי בפי' ספר בראשית מתלאכתו ב בכל זה הוא על כן יאמר בספר מלחמו ו. ולבנון יאמר שיהא כל הולד בה גבור גבה קומה כגמרול ויהא כיכר ויאמרו הבל זה ילד בה:

בעל הטורים

ואמר ברוך יי אלהיה דשם ויהי כ כנען עבדא להון: יפתי יי ליפת וישרי שכנתיה במשכניה דשם ויהי כנען עבדא להון:

וחיא נח בתר טופנא תלת מאה וחמשין שנין: והוו כל יומי נח תשע מאה וחמשין שנין ומית:

ואלין תולדת בני נח שם חם ויפת ואתילדו להון בנין בתר טופנא: בני יפת גומר ומגוג ומדי ויון ותובל ומשך ותירס: ובני גומר אשכנז וריפת ותוגרמה:

ובני יון אלישה ותרשיש כתים ודודנים: מאלין אתפרשו גנורת עממיא בארעתהון כל חד וחד לשונה לזרעיתהון בעממיהון:

ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען: ובני כוש סבא וחוילה וסבתה ורעמה ודדן: ורעמה שבא ודדן: וכוש אוליד ית נמרוד הוא שרי למהוי גבר תקיף ב בארעא: הוא הוה גבר תקיף קדם יי על כן יתאמר כנמרוד ג גבר תקיף קדם יי: והוה ריש מלכותה בבל וארך ואכד וכלנה בארעא דבבל: מן ארעא ההיא נפק אתורא ובנא ית נינוה וית רחובי קרתא וית כלח: וית רסן בין נינוה ובין כלח היא קרתא רבתא: ומצרים אליד ית לודאי וית ענמאי וית להבאי וית נפתוחאי: וית פתרוסאי וית כסלוחאי די נפקו מ מתמן פלשתאי וית קפוטקאי:

וכנען אוליד ית צידון בוכריה וית חת: וית יבוסאי וית אמוראי וית גרגשאי: וית חיואי וית ערקאי וית אנתוסאי: וית ארוואי וית צמראי וית חמתאי ובתר כן אתבדרו זרעית כנענאי: והוה

ג מלעי' לב

ל

ל נחס' וכל סלר ויסכון

ויהי על המסרה

ל

ל וכל קרי' דכות במלת ו

ג נחס:

ל. ג

ג. ב לפ

ה

ל חד כתיב ה' נחל ל'

ל' חד ל' ונחל הא.

ג נחס

ג. ל מל בתוריה

לח

ג לפ בתוריה

מ. ל חס

ל

ג לפ. ב

ג מלעי' דלה

ב

ל

ג מלעי

ויאמר ברוך יי אלהי שם ויהי כנען עבד למו: יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם ויהי כנען עבד למו: ויחי נח אחר המבול שלש מאות שנה וחמשים שנה: ויהיו כל ימי נח תשע מאות שנה וחמשים שנה וימת: פ

ואלה תולדת בני נח שם חם ויפת וילדו להם בנים אחר המבול: בני יפת גמר ומגוג ומדי ויון ותבל ומשך ותירס: ובני גמר אשכנז וריפת ותגרמה: ובני יון אלישה ותרשיש כתים ודדנים: מאלה נפרדו איי הגוים בארצתם איש ל לשונו למשפחתם בגויהם: ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען: ובני כוש סבא וחוילה וסבתה ורעמה ו וסבתכא ובני רעמה שבא ודדן: וכוש ילד את נמרד הוא החל להיות גבר בארץ: הוא היה גבר ציד לפני יהוה על כן יאמר כנמרד גבור ציד לפני יהוה: ותהי ראשית ממלכתו בבל וארך ואכד וכלנה בארץ שנער: מן הארץ ההוא יצא אשור ויבן את נינוה ואת רחבת עיר ואת כלח: ואת רסן בין נינוה ובין כלח הוא העיר הגדלה: ומצרים ילד את לודים וענמים ואת להבים ואת נפתחים: ואת פתרוסים ואת כסלחים אשר יצאו משם פלשתים ואת כפתרים: ס

וכנען ילד את צידן בכרו ט ואת חת: ואת היבוסי ואת האמרי ואת הגרגשי: ואת החוי ואת הערקי ואת הסיני: ואת הארודי ואת הצמרי ואת החמתי ואחר נפצו משפחות הכנעני:

ל מלעי

ל מלא בתוריה

ל

ל

ל

נבול׳ סוף תרגו כל נבול לשון סוף וקצה: בוחכה׳ שם דבר ולי נראה כתרגם
התומר לתברו נבול זה מגיע עד תשר מבח לנבול פלוני: ללשונתם בתרגומתם׳
תעבי שנחלקו ללשונות ותרגומות כלם בני חם הם: תבי כל בני עבר׳ הנהר היה
שם: תחי יפת הגדול׳ תיכי יודע תם יפת הגדול תם שם כשהוא תומר שם בן מאת
שנה וגו׳ שנתים תחר המבול הוי תומר יפת הגדול שהרי בן חמש מאות שנה היה כ
כשהתחיל להוליד ו והמבול היה בשנת שש מאות שנה נמצא שהגדול בבנין היה בן ק׳ שנה ושש לא הגיע למאה עד ש שנתים תחר המבול:
תחי יפת׳ ולא תחי תם שלא שניהם כ כבדו את תביהם וזה בזהו: כפלנה׳ כתבלבלו הלשונות ו נכפולו מן הבקעה ו ונתפלגו בכל העולם
למדנו שהיה עבר כביח שקדת שם בנו על שם העתיד ושבינו בסדר עולם שבסוף ימיו נתפלגו שתם ת תתמר בתחלת ימיו הרי יקטן תחיו צעיר ממנו והוליד כמה מ מספחות קודם לכן שנתמר ויקטן ילד ונו׳ ואחר כך ויהי כל הארץ שפה אחת ותם תתמר בתמצע ימיו לא בא הכתוב לסתום חלא לפר׳ הא למדת שבשנת מות פלג נתפלגו: יקטן׳ שהיה עכת ומקטן עכמו לכך זכה ל להעמיד כל ה המספחות הללו:
חברמות׳ על שם מקומו דברי אגדה: שפה אחת׳ לשון הקדש: ולברי אחדים׳ בתו בעב׳ אחת ותמרו לא כל הימנו שיכול לו את העליוני נעלה לריקיע ונעשה עמו מלחמה׳ דבר אחד על יחידו של עולם׳ דבר אחד ודברים אחדים אמרו אחת לאלף ותלש שניים הריקיע מתמוטט כ כשם שעשה בימי ה המבול בתו ונעשה לו סמיכות בראשית רבה: בנסעם מקל׳ שהיו יושבים שם כדכתי׳ למעלה ויהי מושבם וגו׳ הר הקדם ונסעו משם לתור להם מקום להחזיק את כלם ולא מצאו אלא שנער: אים ש רעהו׳ אומה לאומה מגדים לכום וכום לפוט ופוט לכנען: הבה׳ הזמינו עצמכם כל הבה לשון הזמנה הוא שמכינים עצמן ומתחברים למלאכה או לעצה או למשא הבה הזמינו אפרליר בלעז: לבנים׳ אבן חבנים בכבל שהיא בקעה: ונשרפה לשרפה׳ כך עושין הלבני שקורין טיולם שורפים אותן בכבשן: לחמר

שבעים יא

א ויהי כל־הארץ שפה אחת ודברים אחדים׳ ויהי בנסעם מקדם וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם׳ ויאמרו איש אל־רעהו הבה נלבנה לבנים ונשרפה לשרפה ותהי להם הלבנה לאבן והחמר היה להם׳ ויאמרו הבה נבנה־לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה־לנו שם׳ פן־נפוץ על־פני כל־הארץ׳ וירד יהוה לראת את־העיר ואת־המגדל׳ אשר בנו בני האדם׳ ויאמר יהוה הן עם אחד ושפה אחת לכלם׳ והוה תחום בנעתם מצידון מטי לגרר עד־עזה׳ מטי לסדום ו ועמורה ואדמה וצבוים עד־לשע׳ אלין בני־חם לזרעתהון ללישנהון בארעתהון בעממיהון׳ ולשם אתיליד׳ אף־הוא אבוהון דכל־בני־עבר אחוהי דיפת רבא׳ בני־שם עילם׳ ואשור׳ וארפכשד׳ ולוד׳ וארם׳ ובני ארם׳ עוץ וחול׳ וגתר׳ ומש׳ וארפכשד׳ אוליד׳ ית־שלח׳ ושלח׳ אוליד׳ ית־עבר׳ ולעבר׳ אתילידו׳ תרין בנין שום חד פלג׳ ארי׳ ב ביומוהי אתפלגת׳ ארעא׳ ושום אחוהי יקטן׳ ויקטן׳ אוליד׳ ית־אלמודד׳ וית־שלף׳ וית־חצרמות׳ וית־ירח׳ וית־הדורם׳ וית־אוזל׳ וית־דקלה׳ וית־עובל׳ וית־אבימאל׳ וית־שבא׳ וית־אופיר׳ וית־חוילה׳ וית־יובב׳ כל־אלין בני יקטן׳ והוה מותבהון ממשא׳ מטי לספר טור מדינחא׳ אלין בני־שם לזרעתהון׳ בארעתהון׳ בעממיהון׳ אלין זרעת בני־נח לתולדתהון ב בעממיהון׳ ומאלין אתפרשו ע עממיא בארעא׳ בתר טופנא׳ והוה כל־ארעא׳ לישן חד׳ ומלל חד׳ והוה׳ במישלהון׳ בקדמיתא׳ ואשכחו בקעתא׳ בארעא׳ דבבל׳ ויתיבו תמן׳ ואמרו גבר׳ לחבריה׳ הבו נרמי׳ לבנין׳ ו ונוקדנון׳ בנורא׳ והות׳ להון׳ ל לבינתא׳ לאבנא׳ וחימרא׳ הוה להון׳

ויהי נבול הכנעני מצידן באכה גררה עד־עזה באכה סדמה ועמרה ואדמה וצבים עד־לשע׳ אלה בני־חם למשפחתם ללשנתם ב בארצתם בגויהם׳ ס ולשם ילד גם־הוא אבי כל־בני־עבר אחי יפת הגדול׳ בני שם עילם ואשור וארפכשד ולוד וארם׳ ובני ארם עוץ וחול וגתר ומש׳ וארפכשד ילד את־שלח ושלח ילד את־עבר׳ ולעבר ילד שני בנים שם האחד פלג כי בימיו נפלגה הארץ ושם אחיו יקטן׳ ויקטן ילד את־אלמודד ואת־שלף ואת־חצרמות ואת־ירח׳ ואת־הדורם ואת־אוזל ואת־דקלה׳ ואת־עובל ואת־אבימאל ואת־שבא׳ ואת־אופיר ואת־חוילה ואת־יובב כל־אלה בני יקטן׳ ויהי מושבם ממשא באכה ספרה הר הקדם׳ אלה בני־שם למשפחתם ללשנתם בארצתם לגויהם׳ אלה משפחת בני־נח לתולדתם בגויהם ומאלה נפרדו הגוים בארץ אחר המבול׳ פ

ויהי כל־הארץ שפה אחת ודברים אחדים׳ ויהי בנסעם מקדם וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם׳ ויאמרו איש אל־רעהו הבה נלבנה לבנים ונשרפה לשרפה׳ ותהי להם הלבנה לאבן והחמר היה להם׳ ויאמרו הבה נבנה־לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה־לנו שם׳ פן־נפוץ על־פני כל־הארץ׳ וירד יהוה לראת את־העיר ואת־המגדל׳ אשר בנו בני האדם׳ ויאמר יהוה הן עם אחד ושפה אחת לכלם׳ ד׳ וסי׳ ולשם ילד גם הוא׳ ולתתך עליך׳ כי כאשר ידבק׳ הנני עושה את כל׳ הגדול ח׳ מלאים בתורה׳ וסי׳ אחי יפת הגדול׳ והכהן הגדול׳ הים הגדול וגבול׳ המדבר הגדול והנורא׳ הנהיה כדבר הגדול׳ הגוי הגדול הזה׳ מה חרי האף הגדול׳ ולכל מורא הגדול׳ ודברים ב׳ וסי׳ ויהי כל הארץ שפה אחת׳ כי ברב חלמות והבלים׳ אחדים ד׳ וסי׳ ויהי כל הארץ שפה אחת׳ ויהיו בעיניו כימים אחדים׳ וישבת עמו ימים אחדים׳ וביומים אחדים ישבר׳ והד והיו לאחדים בידך׳ בנסעם ב׳ וסי׳ ויהי בנסעם מקדם׳ בנסעם מן המחנה׳ ויאמרו ו׳ רפ׳ בטעם גריש וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳ לבנים ג׳ וסי׳ הבה נלבנה׳ ותכן לבנים׳ לבנים׳ נפלו וגדות נבנה׳ והד ולבנים אמרים לנו עשו׳ לאבן ב׳ וסי׳ להם לאבן׳ היה לאבן׳

ד׳ וסי׳ ולשם ילד גם הוא׳ ולתתך עליך׳ כי כאשר ידבק׳ הנני עושה את כל׳ הגדול ח׳ מלאים בתורה׳ וסי׳ אחי יפת הגדול׳ והכהן הגדול׳ הים הגדול וגבול׳ המדבר הגדול והנורא׳ הנהיה כדבר הגדול׳ הגוי הגדול הזה׳ מה חרי האף הגדול׳ ולכל מורא הגדול׳ ודברים ב׳ וסי׳ ויהי כל הארץ שפה אחת׳ כי ברב חלמות והבלים׳ אחדים ד׳ וסי׳ ויהי כל הארץ שפה אחת׳ ויהיו בעיניו כימים אחדים׳ וישבת עמו ימים אחדים׳ וביומים אחדים ישבר׳ והד והיו לאחדים בידך׳ בנסעם ב׳ וסי׳ ויהי בנסעם מקדם׳ בנסעם מן המחנה׳ ויאמרו ו׳ רפ׳ בטעם גריש וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳ לבנים ג׳ וסי׳ הבה נלבנה׳ ותכן לבנים׳ לבנים׳ נפלו וגדות נבנה׳ והד ולבנים אמרים לנו עשו׳ לאבן ב׳ וסי׳ להם לאבן׳ היה לאבן׳

באכה ו׳ כתי׳ ה׳ וסי׳ ויהי נבול הכנעני מצידן׳ ב׳ בו׳ ויהי מושבם ממשא׳ כגן י׳ כארץ מצרים׳ וישכנו מחולה׳ וד י׳ היתה אל אליהו׳ וה׳ בואך׳ וסי׳ ויחנו עליהם וישחיתו׳ ויקומו אנשי ישראל׳ וך שאול את עמלק׳ ופשטו על הגזרי והגשורי׳ ושבתך וצאתך ובואך׳ דישעיה׳ בואך כתי׳: ולשם

בחכה גרה׳ חל גרר: חלה בני חם ללשונתם׳ וכן תמר על בני יפת ועל בני שם׳ וטעם תבי כל בני עבר להודיע תבי העברי׳ כי תין למעלה ממנו והשם שהיו וכן כתוב כה תמר יי׳ תלהי העברים וכנען תבי חם שתן למטה ממנו ותין רתוי להתערב קדם בחול׳ וטעם תחי יפת הגדול שהיה יפת טוב והכתוב הקדים להזכיר שם שהוא קטן קודם יפת שהוא הגדול בעבור כבוד והעל שתמר הכתוב כי נח היה בן חמש מאות שנה כשהחל להוליד ותין בזה מקום לטעון כי תין פחות מתן שנה ובשנת תל׳ שנה בא המבול ובכאת נח מהמבול היה שם בן מאת שנה ושנה אחת והכתוב תמר שנתים אחר המבול ויש מפרשים כי תחי יפת הגדול ממנו הוא שם על כן הזכירו הכתוב בתחלה ותמר כי כאשר גולד שם לא כ נכנסו משנת תתן לנח כי תא ימים מועטו׳ כי יום אחד בשנה חשוב שנה ונח גולד בתייר ושם בסיון וכשבא המבול היו לנח תקלט שנים וימים והנה תן לשם ש״ט שנה שלמות לשנת ה המבול ויהיה שם כשגולד א תרכשל בן מאת שנה ותחדי׳: וכי׳ שנתי׳ שנכשנה השל׳ השנית מחשבון ראשית המבול גם יש תומרי׳ כי אחר חמשה חדשים מיו המבול שחשבו המי׳ הרתה תשת שם והנה היה שם בן מאת שנה וכחשבון היה ימצא בספר מלכים בעשרה מקומו׳: שפה אחת׳ בפתח קטן תחת האלף כשהוא מוכרת ותם הוא כסמך יבא בפתח גדול ובספר הדקדוק בארתי למה חסר לת אחת והפלגה היתה נראת מ מסקול הדע׳ כי אחר מאת שנה אחר המבול היתה ונקרא פלג כי בעת הולדו כפלגה הארץ כ כתרגום ארמית חבי וכמותה כלני מים הם חלקי המים ס שהנהר יחולק וכן לי כבוד גם עמנואל שהוא בן הגבי׳ גם דברי סדר עולם ככוכי׳ ועלין כ כסמוך ותם כן הוא היה אבהם מבוכי המגדל וא תתמה כי כח ושם היו שם כי לא מת שם עד שהיה יעקב אבינו בן חמשים ויותר׳ וטעם שפה אחת לשון אחת והקרוב אלי שהיה לשון הקדש ושם אדם ונחוה ויקן גם את ופלג לעדי׳ וטעם דברים אחדים בעבור שימצא היום בכל לשון דברי שלא ביומם כל אנשי הלשון וביומים ההם דברי חכם וכסיל הין אחדים והם רבים מגזרת אחד וזה שתמר הכתוב בנסעם מקדם לאות כי הרי אדרט במזרח׳ וטעם וימצאו בקעה שבקעה ערבה ישרה הפך הרכסים וכן כבהמה בבקעה תרד ויתכן שהיא בין הרים וכאילו בבקעו בתוך: כלבה׳ מגזרת לבנים זאף על פי שהחבור עם מם לשון נקבות הן כמו נשים ופלגשי׳ והנה שרפו הלבנים על שעמדו וזהו הבניין התקיף שלא ימס במים ולא בחם: ותהי להם הלבן לאבן׳ תחת חבן׳ והחמר׳ תחת טיט ופי׳ כמשמעו בלשון ישמעאל ואלה בוני המגדל לא היו טפשים שיחשבו לעלות אל השמים גם לא פחדו מהמבול כי נח ובניו שנשבע להם השם שם היו וכלם היו שרים ל משמעתם כי בניהם הם והנה הכתוב נלה חפצם וכוף דעתם לבנות עיר גדולה למושבם ולבנות מגדל גבוה להיות להם לאות ולשם ולתהלה לדעת מקום העיר להולכים חוצה כרוני המקום גם יעמד שמם אחריהם כל ימי המגדל וזהו שאמר הכתוב ונעשה לנו שם׳ ומלת

בעל הטורים

שפה אחת ודברים אחדים והבלים׳ ודברי׳ הרבה שהרבו לדבר הבלים הרבה׳ שפה אחת בנימעורי׳ לשון הקדש׳ בנסעו׳ כתיב הא בנסעם מקדם ואחיך בנסעו׳ מן המחנה׳ זה הוא שדרשו רבותינו זל אותו היום סרו מ מאחרי יי׳ מעל לתיבוק שבורח מן הספר׳ פי׳ בנסעם מקדם שנסעו מ מקדמונינו של עולם׳ אים אל רעהו הבה׳ סופי תיבות שלה׳ מפני שלה יתירה שהיה להם חעלו׳ לאבן שנים בתפל׳ ותהי להם הלבנה לאבן׳ ויאמר לבו בקרבו ותהי לאבן נגי בכל׳ מה להלן מיתה לף כאן מיתה שיותר היה קשה להם מן המות כ כשנפלה לבנה מן המגדל׳

ומלת הבה כמו תנה ופרשו יהב והעד הסלך על יי' יהבך ובעבור שידברו בה הרבה תמצא כן לשון רבים הבה נתחכמה גם לנקבה הבה נא תבא תלך, ואל תתמה על מלת ורחשו בשמים כי הנה כן דבר משה ערים גדולות ובצורות בשמים ואלה הבונים רחו בעצתם שלא יפלדו והשם לא יען כן והם לא ידעו, ומלת וירד יי' בעבור שכל מעשה התחתיים תלויים הם בכח ה הגבוהים ומהשמים יתכנו כל העלילות על כן נקרא השם ריכב שמים היושבי בשמים וכדרך לשון בני אדם אמר ה הכתוב וירד: ויאמר יי' הן עם אחד, זה הדבר אמר למלאכים וזה טרם וירד וטעמו ירד בעבור שאמר כן: עם אחד, שים להם דת אחת כי בהשתנות הדתות תתחדש הקנאה ו והשנאה גם כן בהשתנות הלשון על כן בזה מלך מדי ופרס ומדב כלשון עמו, ונפתח הא החלש בפתח נחל בעבור האות שהו' אחרי וכן החלותי, ומלת יבצ' כמו ימנע וכמוהו ערי בצורות וזה הטעם אם תעזבם יחשבו שזכלו לעשו כל חפצם, ומלת תמו כמו זממו והם שני שרשים: הבה נרדה, דבור השם עם המלאכי', ומלת ונבלה שם שפתם כל המדקדקים אומ' שהוא מבנין כפעל וכמוהו ונבקה רוח מצרים וכן אבלה נבלה וזה ראוק כי מה טעם כדל ותתבלבל לשונם ולשונם לא נבלה בעבור הירידה רק ונבלה כמו ונעשה והראיה שאמר בסוף כי שם בלל יי' וזה דקדוקו הוא מבנין הפעיל ו והיה ראוי להיותו שלם ונבלילה ובבילוע הכפל ונבלה על משקל ונסבה את ארון יי' ובחסרון הכפל ונבלה שם ויפה תרגמו הזקנים ואבלה תחת ונבלה ואילו היה כדברי המדקדקים למה חסרו הלון ויש אומרים שנהפך לבם לשנות זה את זה וכל אחד חדש לשון ויש אומרי' כי המלמד לאדם דעת שכחם דעת לשונם והנכון בעיני שנפולו משם ואחר שנפלו מלך נמרוד על בבל וקמו מלכים אחרים וביתי' רבים בימות הדור הראשון נשכח הלשון הראשונ' והשם הפיצם והוא טוב להם וכן אמ' ומלאו את הארץ, וטעם ויחדלו לבנות העיר להשלימה

כי כבר בנו קצת העיר וקצת המגדל כי כן כתוב אשר בנו בני האדם אז יהיה פי' אשר בנו בני האדם במחשבתם וכן וילאם ביסר על בלק והראשון נכון בעיני: בבל, שתי מלות והאלף חסר, וכן בנד ובמה,

ופי' שנתים בפסוק אחי יפת הגדול ויתכן שיקרא פלג בשם הזה ביום שנאסף כי שם חיה תרח שנה אחר המבול וארפכשד תלת שנה ושלח בנו תלג ועבר בנו תס"ל והנה כל ימי פלג ללט שנה והנה הם חצי ימי אבותיו גם רעו בנו אחרי כמספר שני פלג וגם שרוב יקרוב מהם וזה הכלל אין אחר פלג מי שחיה ללט שנה כמו פלג כי אם בנו לבדו ויש אומרים כי שבעים היו בוני המגדל ועל כן נמצאו לשבעים לשונות ונשאתה סופר בני שם גם בני יפת גם בני חם תמצאם שבעים וגם אינם נכון כי כי' כשתורים ופתרוסים אינם שני אנשים ועוד שלא הביא במספר רח ובנין ועל דעת שדר עולם יהיו אלפים ורבבות בוני המגדל,

בעל הטורים

ויפן שלא כמסורת ויפן יי אותם משם. ויפן העם בכל ארץ מצרים ויפן העם מיבלו נני שאול. ועוד שאחרי חכמינו ז"ל ראוין לאבות ת מגדל ולאבני מצרים לגזלעבות אחת ולא בפונו מן המגדל ואלו מצרים. וזהו ויפן העם מעליו. ויחללו שנים כמשל הבא ויחללו לבנות העיר. ויחללו הקולות ויהבדל ת תלמד שלא לו כדומן בקולות ובכדל שנתי אחר. שנים לשמיני שנתים אחר המבול. שנתים אחר הרעש שנם בחבול. היה רעש גדול. שרה

לחמר, לטות הקיר: כן נפץ שלא יבוא עלינו שום מכה להפיצנו מכאן: וירד יי' לראות, לא הודרך לכך אלא בא ללמד לדייני שלא ירשיעו הדון על שיראו ויבינו מדרש רבי תנחומא: בני האדם, אלא בני מי שמא בני חזירים ונמלי' אלא בני אדם הראשון שכפה את הטובה ואמר האשה אשר נתת עמדי אף אלו כפו בטובה למרוד במי שהשפיעם טובה ו ומלטם מן המבול: הן עם אחד, כל טובה זו יש עמהן שעם אחד הם ושפה אחת לכלן ודבר זה החלו לעשו': החלם, כמו אמרם עשותם להתחיל הם לעשות: לא יבצר, בתמיה יבצר לשון מ מניעה כתרגום ודומה לו יבצור רוח נגידי: הבה נרדה, בבית דינו כמלך מענותתותו יתיל' הבה מדה כנגד מדה הם אמרו הבה נבנה והו' כנגדם מדל ואמר הבה נרדה: ונבלה, ונבלבל מן משמש בלשון רבים והא אחרונה יתירה כהא של נרדה: לא ישמעו, זה שואל לבנה וזה מביא טיט וזה עומד עליו ופוצע את מוחו: ויפץ יי' אותם משם, בעולם הזה מה שאמרו פן נפוץ נתקיים עליהם הוא שאמר שלמה מגורת רשע היא תבואנו: ומשם הפיצם, למד שאי להם חלק לעולם הבא וכי אי זו קשה של דור המבול אלו של דור הפלגה אלו לא פשטו יד בעיקר ואלו כשטו יד בעיקר ל להלחם בו ואלו כשטפו ואלו לא כאבדו מן ה העולם אלא שדור המבול היו גזלנים ו והיתה מריבה ביניהם ואלו היו נוהגי' אהבה ורעות ביניהם שנאמ' שפה אחת ודברים א אחדי' למדת שסכאוי המחלוקת וגדול ה השלום: שם כן מאת שנה, כשהוליד את ארפכשד שנתים אחר המבול:

על

לשיע: ואמרו הבו נבני־לנא קרתא ומגדלא ורישיה מטי עד צית־שמיא ונעביד לנא שום דלמא נתבדר על־אפי־כל־ארעא: ואתגלי יי לאתפרעא על־עובדי־קרתא ומגדלא די בנו בני אינשא: ואמר יי הא עמא חד ולישן חד לכולהון ודין דשריאו למעבד וכען לא יתמנע מנהון כל דחשיבו למעבד: הבו נתגלי ונבלבל תמן לישנהון דלא ישמעון אינש לישן חברידה: ובדר יי יתהון מתפן על־אפי כל־ארעא ואתמנעו מלמבני קרתא: על־כן קרא שמה בבל ארי תמן בלבל יי לישן כל־ארעא ומתמן בדרינון יי על־אפי כל־ארעא:

אלין תולדת שם שם בר־מאה שנין ואוליד ית־ארפכשד תרתין שנין בתר טופנא: והוא־שם בתר דאוליד ית־ארפכשד חמש מאה שנין ואוליד בנין ובנן:

וארפכשד חיא תלתין וחמש שנין ואוליד ית־שלח: והוא ארפכשד בתר דאוליד ית־שלח ארבע מאה ותלתין שנין ואוליד בנין ובנן:

ושלח חיא תלתין שנין ואוליד ית־עבר: והוא־שלח בתר דאוליד ית־עבר ארבע מאה ותלת שנין ואוליד בנין ובנן:

והוא־עבר תלתין וארבע שנין ואוליד ית־פלג: והוא־עבר בתר דאוליד ית־פלג ארבע מאה ותלתין שנין ואוליד בנין ובנן:

וחיא

לחמר: ויאמרו הבה נבנה־לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה־לנו שם פן־נפוץ על־פני כל־הארץ: וירד יהוה לראת את־העיר ואת־המגדל אשר בנו בני האדם: ויאמר יהוה הן עם אחד ושפה אחת לכלם וזה החלם לעשות ועתה לא־יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות: הבה נרדה ונבלה שם שפתם אשר לא ישמעו איש שפת רעהו: ויפץ יהוה אתם משם על־פני כל־הארץ ויחדלו לבנת העיר: על־כן קרא שמה בבל כי שם בלל יהוה שפת כל־הארץ ומשם הפיצם יהוה על־פני כל־הארץ: פ

אלה תולדת שם שם בן־מאת שנה ויולד את־ארפכשד שנתים אחר המבול: ויחי־שם אחרי הולידו את־ארפכשד חמש מאות שנה ויולד בנים ובנות: ס

וארפכשד חי חמש ושלשים שנה ויולד את־שלח: ויחי ארפכשד אחרי הולידו את־שלח שלש שנים וארבע מאות שנה ויולד בנים ובנות: ס ושלח חי שלשים שנה ויולד את־עבר: ויחי־שלח אחרי הולידו את־עבר שלש שנים וארבע מאות שנה ויולד בנים ובנות: ס ויחי־עבר ארבע ושלשים שנה ויולד את־פלג: ויחי־עבר אחרי הולידו את־פלג שלשים שנה וארבע מאות שנה ויולד בנים ובנות: ס

ל: נרדה ג' וסי' הבה נרדה, נרדה ונשברה, נרדה אחרי' פלשתי': ויפץ ג' וסי' ופץ יי' אתם, ופץ העם בכל ארץ מצרים, ופץ את העם מעליו, והד יפץ קדים עלי ארץ: ויחדלו ב' וסי' ויחדלו לבנות העיר, ויחדלו הקולות והבדר: שם שם ב' דסמיכי וסי' אלה תולדת שם שם: אשר נקרא שם: אחרי הולידו את ארפכשד ל קמץ ומשמש אלף בית, וסי' אחרי הולידו את ארפכשד, אדע, ל קמץ, והיה אני אלך מאתך, אקח, ל קמץ, תגל ערותך גם תראה חרפתך, אזעק, ל קם', כי מדי אדבר אזעק, אשמע, ל קמץ, והיה כאשר קרא ולא שמעו, אקרע, ל קמץ, רק את הממלכ' לא אקרע, אין, ל קם', כי מקרה בני האדם מן הבהמה אין, אלף, ל קמץ, ואלה מספרם אגרטלי וחב אלף, אמרתי, ל קמץ, אדקתך לא כסתי:

על פני תרח אביו׳ בחיי אביו׳ ומדרש אגדה אומרי׳ שעל ידי אביו מת שקבל תרח על אברם בנו לפני נמרוד על שכתת את צלמיו והשליכו לכבשן האש והרן יושב ואומר בלבו אם אברם נוצח אני משלו ואם נמרוד נוצח אני משלו וכשיצא אברהם אמרו לו להרן משל מי אתה אמר להם הרן משל אברם אני השליכוהו לכבשן האש ונשרף וזהו אור כשדים ומנחם פירי׳ אור בקעה וכן באורים כבדו יי׳ וכן מאורת נשעוני כל חור ובקע עמוק קרוי אור: יסכה׳ זו שרה על שם שסוכה ברוח הקדש ושהכל סוכין ביופיה ולשון נסיכות כמו שרה לשון שררה: וילכו אתם׳ וילכו אתרח ואברם עם לוט ושרי: וימת תרח בחרן׳ לאחר שיצא אברם מחרן ובא לארץ כנען יותר מם׳ שנה שהרי כתוב ואברם בן חמש ו ושבעים שנה בצאתו מחרן ותרח בן ע׳ שנה היה כשנולד אברם הרי קמה לתרח כ כשיצא אברם מחרן עדיין נשארו משנותיו הרבה ולמה הקדים הכתוב מיתתו של תרח ליציאתו של א אבר׳ שלא יהא הדבר מפורסם לכל ויאמרו לא קיים אברם את כבוד אביו שהניחו זקן והלך לו לפיכך קדמו הכתוב מת ע שהרשעי אף בחייהם קרוים מתי׳ והצדיקים אף במיתתן קרויים חיים שנאמר ובניהו בן יהוידע בן איש חי: בחרן׳ הוא הפוכה נאמר לך על אברם חרון אף של מקום:

אבן עזרא

יב פסו׳ דאית בהון את את ואת את וסי׳ ויגרש את האדם׳ ואלה תולדות תרח תרח׳ וישא את עיניו וירא את הנשים׳ אלה תולדות יעקב יוסף׳ והוצאתם את שניהם׳ ויראו אותו העם ויהללו את׳ ידעת את אבנר בן נר׳ ויבנו את במות הבעל׳ וישב ישמעאל׳ ושברתי את זרועותיו׳ וכי יעשה הנשיא: יב

וַיְחִי־פֶלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־רְעוּ׃ וַיְחִי־פֶלֶג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־רְעוּ תֵּשַׁע שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס

וַיְחִי רְעוּ שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שְׂרוּג׃ וַיְחִי רְעוּ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שְׂרוּג שֶׁבַע שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס

וַיְחִי שְׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־נָחוֹר׃ וַיְחִי שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נָחוֹר מָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס

ל׳ בע׳ תניר בעינן

וַיְחִי נָחוֹר תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־תָּרַח׃ וַיְחִי נָחוֹר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־תָּרַח תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס

ג׳ נקודות

כה

וַיְחִי־תֶרַח שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אַבְרָם אֶת־נָחוֹר וְאֶת־הָרָן׃ ס

ו׳ מ׳ל

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הוֹלִיד אֶת־אַבְרָם אֶת־נָחוֹר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת־לוֹט׃ וַיָּמָת הָרָן עַל־פְּנֵי תֶרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ בְּאוּר כַּשְׂדִּים׃ וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אֵשֶׁת־אַבְרָם שָׂרָי וְשֵׁם אֵשֶׁת־נָחוֹר מִלְכָּה בַּת־הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה וַאֲבִי יִסְכָּה׃ וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלָד׃ וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת־אַבְרָם בְּנוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־הָרָן בֶּן־בְּנוֹ וְאֶת־שָׂרַי כַּלָּתוֹ אֵשֶׁת אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אִתָּם מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם׃ וַיִּהְיוּ יְמֵי־תֶרַח חָמֵשׁ שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן׃

ל׳ פסו׳ את את ואת

ל׳ פסו׳ את את ואת

כמן הפוכה

קנ״ג בצלאל סים׳ אבי יסכה לוט

פרשה

ויאמר

א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לֶךְ־לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ

ל׳ יחד ולך לך

ל׳ ו׳ מ׳ל

ל׳ נספל׳

פרשה

ואמר

אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ׃ וְאֶעֶשְׂךָ לגוי גָּדוֹל וַאֲבָרֶכְךָ וַאגַדְּלָה שְׁמֶךָ וְהִיֵה בְרָכָה׃ וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה׃

פסוק׳ דאית בהון את את ואת וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳: ואת לוט ב׳ וסי׳ ויקח תרח את אברם׳ ואת לוט בן אחיו: ואת שרי לחו׳ קמץ וחד את שרי: ארצה כנען ח׳ דסמיכי וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳: אל הארץ ד׳ דס׳ וסי׳ ויאמר יי׳ אל אברם לך לך׳ אולי לא תאבה ב׳ בפסו׳ ויאסר יוסף אל אחיו אנכי מת׳ ושארא בסיפרא על הארץ:

לך לך

לך לך׳ להנאתך ולטובתך ו ועשה לגוי גדול׳ וכאן לא אמרה זוכה לבנים׳ ועוד שאודיע טבעך בעולם: ואעשך לגוי גדול׳ לפי שדרך נורמית לשלשה דברים ממעטת פריה ורביה וממעטת את הממון וממעטת את השם לכך הוזקק לשלש ברכות הללו שהבטיחו על הבנים על הממון ועל השם: ואברכך׳ בממון בראשי׳ רבה׳ והיה ברכה׳ הברכו׳ כתובות בידך על ע עכשיו היו בידי ב ברכתי לאדם ונח ו ומעכשיו אתה תברך את אשר תחפץ ב ברחפית רבה׳ דבר את׳ ואעשך לגוי גדול׳ זה שאומרי׳ אלהי אברהם׳ ואברכך׳ זה שאומרי׳ שהי יצחק׳ ואגדלה שמך׳ זה שאומרי׳ אלהי יעקב יכול יהיו חותמין ב בכולן תלמוד לומר והיה ברכ׳ בך חותמי׳ ולא בהם: מאדנך׳ ואלא כבר יצא מעם עם אביו ובא על לחל׳ שא כך אמ׳לו התרחק עוד ובא מבית אביך: אשר

את יב פסו׳ את את ואת

בעל הטורים

שרה׳ כלות בם בנין שהיא בנוטריקון יכה׳ זה הוא רמז לתה שאמרו חכמים זכרם לברכה׳ יכלה זו שרה׳

לך לך

פתח באמיר׳ כלשון שנכנס בו העולם שבעשרה מאמרות נברא העולם וכולן לא נברא אלא בזכות אברהם לכך כתיב עליו מאמר לך לך׳ רמז לו בשתביה בן מאה כמנין לך לך אז ואעשך לגוי ב גדול שנולד לו יצחק׳ לבד אחר רמז לו שלאחר שתלך מ מארצ׳ תחיה כמנין לך לך שהרי בן מאה ושבעים שנים היה בשנת וכל ה שנותיו מאה וחמשה ושבעים׳ לבד אחר רמז לו הגלות ה השנים שבני פעמים יגלו ישראל בגלה׳ לבד אחר רמז לו שאחר חמשים דורו׳ כמנין לך יגלו׳ כ בגלות בימי בקייה׳ ובזכותך שלבלתי עמך בן חמשה ושבעים שנה בברית בין הבתרים יזכו לאחר שבעים׳ ולכך אמר ללך לך לפי שתהיו אפי׳ ה הקבה בעה בנו ו ואעשך לגוי גדול׳ כו׳ ברכו כאן שבעה ברכות והם אלו׳ ואעשך לגוי גדול׳ והיא הגדול שבכלם שיעשה לגוי שעם זאת גלגל השכול והשחול׳ והשנית שבהיות אברם ערם ה׳ נכו בברית יברכהו ברב התחון כמו שנאמר ואברם בכל מלל׳ והשלישי שיגדל שמו מאברם לאברהם׳ והרביעי שיהיה הוא בעצמו ברכה׳ והחמישי שיברך השם מ מבורכין׳ והששי שיאור כל מבקשי רעתו׳ והשביעי שיתברכו בו כל משפחות האדמה׳ אשר

אבן עזרא

ואברהם נולד במקו׳ נקרא אור כשדים וכמוהו על כן, באורים כבדו יי׳ והקרוב שהיה לו שם אחר כי כשדים מבני נחור אחי אברהם רק מפה כתב השם הנודע בימיו והעד כי שם נולד אברהם שם מת הרן אחיו וכתוב בארץ מולדתו ויתכן שאור עמו הכשדים במקום ה הנזכר ונקרא כן כמו אשר אור לו בבנין׳ ונעשם על פני לפני אביו שמת ואביו רואה וכמוהו על פני הרן אביהם׳ והזכיר שם אשת נחור להודיע יחוס רבקה ורחל ולאה וקדמונינו ז״ל אמרו שיסכה היא שרה ואם קבלה נקבל׳ והאומרים כי אבי׳ היה עקר ולא שרה אמרו הפך הכתוב והעד ישמעאל בנו ובני קטורה והאומרים כי שרה היתה אחות אברהם איננו יפר בעיני זה הטעם ואילו היה כן היה הכתוב אומר ויקח תרח את אברם בנו ושרי בתו אשת אברם בנו נם כן אילו היתה אחות לוט היה הכתוב אומר ואת שרי בת בנו כאשר כתב על לוט ויתכן שנאמר בנו הלך בתחלה אל חרן אז בא אחר אביו והנכון בעיני שפרשת לך לך שאמר השם לאברהם קוד׳ זה הפסוק שהוא ויקח תרח וכמוהו בתור׳ באחד לחדש השני בשנה השנית ואחר כן בחדש הראשון בשנה השנית והעד שאמר הכתו׳ ללכת ארצה כנען וכאשר בא תרח אל חרן יפר המקו׳ בעיניו ויסב שם ומת נאין מוקדם ומאוחר בתורה:

פרשת לך לך

השם

נזה לאברהם ועודנו באור כ כשדים שיעוב ארצו ומקום מולדתו גם בית אביו והטעם שידע השם שתרח אחר שיצא אל ארץ כנען יסב בחרן ותרח לא מת עד אחרי שנים שנה שיצא אברהם מבית אביו מחרן רק הכתו׳ לא פי׳ שני בנאתו מאור כשדים׳ ואחר

ואחר שאמר אשר אראך נגלה לו הסוד כי כן כתוב ויצאו ללכת ארצה כנען ולא היו
טעם הארץ הוא שאמר לו כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה:
מברכיך, רבים: ומקללך, יחיד: רבותם, מקנה וכן כי היה רכושם רב:
ואת הנפש, עבדים ילידי בית הן עשו כמו קנו וכן עשה לי את החיל הזה ויש
אומרים הנפשו שהורוס האמת
לעבוד את השם, וטעם ויצאו
ללכת אל המקום אשר אמ' השם
גם זה המקום שכם משה קראו
כן כי שכם לא היה בימי אברה':
אלון, כמו אלה והם עניים
ויש אומרים שהה כמו איל פארן:
מורה, יש אומרים שהוא
ממרא בעל ברית אברם
ויתכן שהוא את' ויהי אלון מורה
שם מקום: והכנעני אז בארץ,
יתכן שארץ כנען תפשה כנען
מיד אחר ואם אינו כן יש לו
סוד והמסכיל ידום: וירא יי',
בדרך נבואה' והמלה מבנין נפעל
תחת הדגש הראוי להיות בלי
להתבלע מן נפעל: הנראה
אלי, שם התאר מהבני' המזכר
וכמוהו ואשר היה נעשה:
ויעתק, מהבנין הכבד הנוסף
והוא פועל יוצא כי ויעתק מור
ממקומו עומד והפעול אהלה
נמשך הוא פעול ויו, וטעם
ויעתק ויסע והמות נעלם אחר
יוד ויו תחת נון שהוא פא הפעל
וכן את נכתב ושניהם פעלים
יוצאים, וטעם מים ממערב
כי למערב ארץ ישראל הוא הים
הגדול הספרדי ואינו יש
אוקיינוס כי רחוקה היא הארץ
הנזכר' ממנו והנה נסע ממזרח
בית אל אל מערבה עד שב העי
מזרח למחנהו, וטעם ויקרא
בשם יי' תפלה או קריאת בני
אדם לעבוד השם, הנגבה:
כאת דרום ונקרא כן בלשון א
ארמית נגיבו מיא כי בד דרום
שם ומרוב החום ייבש וכן טעם
כי ארץ הנגב נתתני: ויהי רעב
בארץ, בארץ כנען: כאשר
הקריב, מחנהו או הו' מהפעלי'
העומדי' כי ימצאו פעלים שיבאו
ויעמדו, ומלת נא כמו עתה וכן
הנה נא זקנתי אוי נא לנו והיא
הבוכה בלשון ישמעאל, וטעם
הנה נא ידעתי שהיה כיופי שרה
באברהם רק במצרים וארץ הנגב
לא היה כמוה כי הדורו' מסתמו'
בעבור החויר, וטעם ואותך
יחיו שיתנו לך כל ברכיך כי ימי
רעבו' היו, ובאה מלת אחותי את
מלעיל בעבור הי' הטעם במלה
שאחריה באו' הראשון וכן קרא
לילה וזה משפט הלשון ולנשות
תיו את להתבלע הנון כי אתה
מנוזרת הני: בגללך ובעבורך
לא יבאו כי אם בבית והשר ה
המסיר הבית הוא שר טעם,
וטעם ייטב לי דורון ומנחה וכן כתוב ולאברם היטיב בעבורה: ויהללו
רבה: רעב בארץ, באותה הארץ לבדה לנסותו אם יהרהר אחר דברי שלו

בעל הטעמים

אז אל אראך שנים
ביאורת הכל ואיך
בזכריה נני נליות.
מלאך שהראה הקב
לאברהם הגליות.
אראך בגימטריא ב
בעבנים מלאך שהיו
העבנים הולכים ל
לפנים ומראים לו
הדרך. ואעשך לגוי
גדול ואברכך
ואגדלה שמך ג
ברכות כנגד נברכת
כהני. וכן מברכיך
אתנין עלך. לומר
לך כי ג' פעמים כ
הם ס' כנגד ששים
אותיות בברכ' כהני
שהם יברכך ואל ישל
ואברכך בגימטריא
אברהם. ואברכך
מברכיך בגימטריא
יהיו כהני המברכי
בניך על כן מברכיך
לשון רבים. ומקללך
לשון יחיד. מקללך
אלוה בגימטריא ב
בלעם הכל לקללו
בניך. והיה ה' בא
והיה ברכה. והיה
תמיס. והיה בכון
לבקר עלה אלי הדרך
והיה שם והיה לי
לאב אם תהיה תמי
ונכון אז תהיה ברכה
ועלה אלי והיה לי
לאב. ואברכה ב
שם ואברכה מברכ
ואיך ואברכה שמך
לעולם. שברכו
ברכה שאין לה ה
הפסק. וזהו ואברכה
שמך לעולם הגדלה
שנים במסורת הכל
חד ואיך ביעקב.
לאמר. בשם שנגדלה
לאברהם בשנלה
כך יגדלה ליעקב ב
בשנלה. ואותך
שנים במסורת הכל
ואותך יחיו ואיך
יחיו דגן ויפרחו
כגפן. שביין שיחיו
אותך יתנו לך ת
מתנות שדו וכרמי
אחותי את. שנים
במסורת הכל ואיך
אחות לאחותי
את. לאחר שאברהם
נגנס שרה היו
נגדלים בחכמה
ולך

ד׳ אַחֲזִיקֶךָ׃ וְאַעֲבִרְךָ לְעַם סַגִּי ג׳ ל׳ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ׃ וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל
וַאֲבָרְכֶךָ וְאַגְדִּלָה שְׁמֶךָ וּתְהִי ג׳ ל׳ וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר
מְבֹרָךְ׃ וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר ג׳ וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה׃
וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה׃ ג׳ וַאֲזַל אַבְרָם
וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה ד׳ בְּמָא דְּמַלֵּיל עִמֵּיהּ יְיָ וַאֲזַל עִמֵּיהּ
וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן־חָמֵשׁ לוֹט וְאַבְרָם בַּר־שַׁבְעִין וְחַמֵּשׁ ש
שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן׃ שְׁנִין בְּמִפְּקֵיהּ מֵחָרָן׃ ודבר
ה וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־ ל׳ ג׳ אַבְרָם יָת שָׂרַי אִתְּתֵיהּ וְיָת לוֹט
לוֹט בֶּן־אָחִיו וְאֶת־כָּל־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר בַּר־אֲחוּהִי וְיָת כָּל קִנְיָנְהוֹן דִּי קְנוּ
רָכָשׁוּ וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְּחָרָן ל׳ וְיָת נַפְשָׁתָא דְּשַׁעְבִּידוּ לְאוֹרַיְתָא
וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אַרְצָה כְנָעַן וַיָּבֹאוּ בְּחָרָן וּנְפַקוּ לְמֵיזַל לְאַרְעָא
אַרְצָה כְנָעַן׃ וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ דְּכְנָעַן׃ ולא נתעלם
עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה וַעֲבַר אַבְרָם בְּאַרְעָא
וְהַכְּנַעֲנִי אָז בָּאָרֶץ׃ וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־ ג׳ עַד אֲתַר שְׁכֶם עַד מֵישַׁר מוֹרֶה
אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ וְכְנַעֲנָאָה בְּכֵן בְּאַרְעָא׃ וְאִתְגְּלִי
הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאֶה ג׳ יְיָ לְאַבְרָם וַאֲמַר לִבְנָךְ אֶתֵּן יָת־
אֵלָיו׃ וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה מִקֶּדֶם ג׳ אַרְעָא הָדָא וּבְנָא תַמָּן מַדְבְּחָא
לְבֵית־אֵל וַיֵּט אָהֳלָה בֵּית־אֵל מִיָּם ל׳ כ׳ קֳדָם יְיָ דְּאִתְגְּלִי לֵיהּ׃ וְאִסְתַּלַּק
וְהָעַי מִקֶּדֶם וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה מִתַּמָּן לְטוּרָא מִמַּדְנַח לְבֵית־אֵל
וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהוָה׃ וַיִּסַּע אַבְרָם ל׳ כ׳ וּפְרַסֵיהּ לְמַשְׁכְּנֵיהּ בֵּית־אֵל מִן
הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה׃ פ מִמַּעַרְבָא וְעַי מִמַּדְנְחָא וּבְנָא
תַמָּן מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ וְצַלִּי בִּשְׁמָא
דְיָיָ׃ וּנְטַל אַבְרָם אָזֵל וּנְטַל ל׳ מ׳ ל׳ כ׳
לְדָרוֹמָא׃ וַהֲוָה כַּפְנָא בְּאַרְעָא
וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה ה׳ כ׳ וּנְחַת אַבְרָם לְמִצְרַיִם לְאִתּוֹתָבָא
לָגוּר שָׁם כִּי־כָבֵד הָרָעָב בָּאָרֶץ׃ תַמָּן אֲרֵי תַקִּיף כַּפְנָא בְּאַרְעָא׃
וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבוֹא מִצְרַיְמָה׃ וַהֲוָה כַּד קָרִיב לְמֵיעַל לְמִצְרַיִם
וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה־נָא וַאֲמַר לְשָׂרַי אִתְּתֵיהּ הָא כְעַן
יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יְפַת־מַרְאֶה אָתְּ׃ וְהָיָה יָדַעְנָא אֲרֵי אִתְּתָא שַׁפִּירַת חֵזוּ
כִּי־יִרְאוּ אֹתָךְ הַמִּצְרִים וְאָמְרוּ אִשְׁתּוֹ ה׳ אָתְּ׃ וִיהִי אֲרֵי יְחַזּוּן יָתִיךְ מִצְרָאֵי
זֹאת וְהָרְגוּ אֹתִי וְאֹתָךְ יְחַיּוּ׃ וְיֵמְרוּן אִתְּתִיהּ הָדָא וְיִקְטְלוּן יָתִי ל׳
אִמְרִי־נָא אֲחֹתִי אָתְּ לְמַעַן יִיטַב־לִי ל׳ מ׳ לחמר לחכמה אמרי־נא אֲחָתִי אָתְּ לְמַעַן יִיטַב־לִי
בַּעֲבוּרֵךְ וְחָיְתָה נַפְשִׁי בִּגְלָלֵךְ׃ ל׳ מלאים בְּעַבּוּרֵךְ וְתִתְקַיֵּם נַפְשִׁי בְּפִתְגָמֵיכִי׃
וַיְהִי כְּבוֹא אַבְרָם מִצְרַיְמָה׃ וַהֲוָה כַּד־עָאֵל אַבְרָם לְמִצְרַיִם
וַיִּרְאוּ הַמִּצְרִים אֶת־הָאִשָּׁה כִּי־יָפָה הִוא מְאֹד׃ וַחֲזַוּ מִצְרָאֵי יָת אִתְּתָא אֲרֵי שַׁפִּירָא
הִיא לַחֲדָא׃ וַחֲזַוּ יָתָהּ רַבְרְבֵי פַרְעֹה

ג׳ וסי׳ כו׳ במס׳ רבת׳: הנגבה ב׳ באו׳ וסי׳ הלוך ונסוע הנגבה׳ ויעל לוט ממצרי׳: המצרים ה׳ וסי׳ והיה כי יראו אותך׳ ויהי כבוא אברם׳ כי לא יוכלון המצרים׳ וירעו אותנו המצרי׳ ושם מאפל ביניכם ובין: אמרי נא ב׳ וסי׳ אמרי נא אחתי את׳ אמרי נא לשלמה: יחיו ב׳ וסי׳ ואתך יחיו׳ יחיו דגן ויפרחו כגפן: וחיתה ב׳ וסי׳ וחיתה נפשי בגללך׳ ויאמר ירמיהו אל צדקיהו: כבוא ב׳ מל באו׳ ויהי כבוא אברם׳ כבוא השמש מועד צאתך ממצרים׳ וחד וכבוא השמש תשיב לו את העבוט:

אשר אראך, לא גלה לו האל מיד כדי להבחנה בעינו ולתת לו שכר על כל דבור ודבור כיוצא בו את בנך את יחידך אשר אהבת כיוצא בו על אחד ההרים כיוצא בו ונקרא עליה את הקריאה אשר אנכי מדבר אליך: ונברכו בך, יש תנלו רבות וזהו פשוטו אלא אומ' לכנו תהא כאברהם וכן כל ונברכו בך שבמקרא זה מוכיח כך יברך ישר' לאמר ישימך אלהי' כאפרים וכמנשה: אשר עשו בחרן, שהכניסן תחת כנפי השכינה אברהם מנייר את האנשי' ושרה מניירת הנשים ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאום ופשוטו של מקרא ע עבדים ושפחות שקנו להם כמו עשה את כל הכבוד הזה ויש לו עושה חיל לשון קונה וכונס: ויעבור אברם בארץ, נכנס לתוכה: עד מקום שכם, להתפלל על בני יעקב כשיבאו להלא לשכם: אלון מורה, הוא שכם הראהו הר גריזי והר עיבל שם קבלו יש' שבועת התורה:
והכנעני אז בארץ, היה הולך וכובש את ארץ ישראל מזרעו של שם שבחלקו של שם נפלה כשחלק את הארץ לבני שי' ומלכי צדק מלך שלם לפי' ויאמר אל אברם לזרעך אתן את הארץ הזאת עתיד אני להחזירה לבניך שהם מזרעו של שם: ויבן שם מזבח, על בשורת הזרע ועל בשור' ארץ ישראל: ויעתק משם, אהלו: מקדם לבית אל, במזרחה של בית אל ממאת בית אל במערבו הוא שנאמר בית אל יום: אהלה כתיב בתחלה נטה את אהל אשתו ואחר כך את שלו בל': ויבן שם מזבח, כתבה שעתידין בני להקטיר שם על עון עכן והתפלל עליהם, הלוך ונסוע, לפרקים יעשה כאן חדש או יתי' ומסע ונטה ה אהלו במקום אחר וכל מסעיו הנגבה ללכת לדרום של ארץ ישראל והיא לגד ירושלם שהוא בחלקו של יהודה שנטלו בדרומה של ארץ ישראל להר המוריה שהיא נחלתו ברחמים רבה: רעב בארץ, באותה הארץ לבדה לנסותו אם יהרהר אחר דברי שלו הקבה שאמר לו ללכת אל ארץ כנען ועכשיו משיאו לבאת ממנה: הנה נא ידעתי, מדרש אגדה עד עכשיו לא הכיר בה מתוך צניעו' שבשניהם ועכשיו הכיר בה ע' מעשה דבר אחר מנהג העולם שעל ידי טורח הדרך אדם מתבזה וזאת עמדה ביופיה ופשוטו של מקרא הנה נא הגיע שעה שיש לדאג על יפיך ידעתי זה ימים כי יפת מראה את ועכשיו אנו בתוך בין הנשים שחוריים ומכוערים אחיהם של כושים ולא הורגלו באשה יפה ודומה לו המה נא אחותי סורו נא: למען ייטב לי בעבורך, יתנו לי מתנות: ויהי כבוא אברם מצרימה: היה לו למוד ברומה אלא לימד שהטמין אותה בתיבה ועל ידי שתבעו את המכס פתחו ולא אותה: ויהללו

ויהללו אותה אל פרעה, הללוה ביניהם לומר הנוכה זו למלך: ולאברם היטיב, פרעה בעבורה: וינגע, במכת רתתן לקה שהתשמים קשה לו ברתפת רבה: על דבר שרי, על פי דבורה תומרת למלאך הך והוא מכה: קח ולך, לא כאבימלך שאמ׳ לו הנה ארצי לפניך אלא אמ׳ לו לך ואל תעמוד שהיבארים שנתני זמה הם שב׳ ונרמת סוסים זרמתם: ויצו עליו, על אודותיו לשלחו ולשמרו: ויסלחו, כתרגומו ואלוויהו: כבד מאד, טעון מפאות: ויעל אברם הנגבה, לבא לארומה של ארץ ישראל כמו שאמר למעלה הלוך וכסוע הנגבה להר המוריה ומכל מקום כשהוא הולך ממצרים לארץ כנען מדרום לכפון הוא מהלך שארץ מצרים בדרומה של ארץ יפר׳ כמו שמוכיח במסעות ובגבולי ה

ארץ: ויהלו׳ וסי׳ ויהללו אותה אל פרע׳, ויהללו את אלהיה׳ דשמשו׳, ויהללו עד לשמחה, דה׳, ויהללו את יי׳ ויעש העם, עזר׳: ושפחת ג׳ חס׳ וסי׳ ולאבר׳ היטיב, ויקח אבימלך, ויי׳ בירך את אבר׳ מאד ויגדל: וינגע ב׳ וסי׳ וינגע יי׳ את פרעה, וינגע את המלך עזיהו: ואת ביתו ז׳ וסי׳ וינגע יי׳ את פרעה, כי ידעתיו, והנה כל

אבן עזרא

ויהללו, קל הלל הרחסו׳ להקל על הלשון והוא רחוי להדגש וכמוהו ותתפללה בדניאל:

ותקח האשה, מהכנין הכבל המוסף ואם לא נמצא והסלם ותוסלכי: וינגע יי׳ את פרעה על דבר שרי, כמו בעבור והטעם על זה הדב׳, ומלת הנגעת מבעלי המוכן׳, וטעם ואקח אותה לי לאשה פלקחה להיותה אשתו לסבב עמה והסם הביא עלי נגעים שלא ינע בה והנגעים פלרם הסם לשמור אשת אוהבו והיו הנגעים גדולים ולא יכול לגעת בה וכעוהו והסרת בה ולקחת לך לאשה, ואמר אחר כן והבאת אל תוך ביתך ונלחה ואחר כן תבא אליה ובעלתה, וקמצות ו׳ ולך ב בעבור שהטעם הנקרא ענין מוכרת וכן לאם ויין: ויצלחו אותו, דרך לוי בכבוד וכן והברהם הולך עמם לשלחם והכהן בעיני להיות פירוש ויצו עליו בעבור היו׳ על אחרי המצוה שהזהיר ומה להבדיל אלא יגע אים בו ובאשתו ודקדוק ויעל פירשתיו בספר היסוד: ואברם כבד מאד, שים לו כבודה רבה ומי שים לו כן תנועתו כבדה הלא תראה כי כבוד מנזר כובד אבן וקלון מנזרת קל ברגלין והוא היה בעל מקנ׳ רב נם כסף ונהב הרבה היה לו: למסעיו, מסעים רבים כאשר שב מפאת דרום אל בית אל שהיא בבטון ובא אל מקום המזבח להודות לשם שבא בשלום:

ואהלים, לפי דעתי שלשון יחיל על מפקל קדם והוא הנמצא והרבים כי באהלי׳ כמו בקדשים לא יאכל ואהלים בחולם בין האלף והיו׳ לשון יחיל כמו נורל ואם לא נמצא: יחדו׳, לשון שנים ורבים ויענו כל העם יחדו והיא מלה זרה ואין פירוש כמו יחד רק כמו יחיל׳, וטע׳ והכנעני והפריזי כרעי ויתכן הי׳ הפריזי מבני כנען והוא ה׳ מהמזכרים ים לו שני שמות כאשר מצאנו שני שמות לבן שמואל ונ׳ לאבי אביו: ואימינה, מנזרת ימין ונראה אלף שמאל ולא ידענו אם הוא שרש כי נעדר ממלת הימיני השמילי: ככל הירדן, מקום במים והכף כקול אז נעדר מכר נראה וכן בת עין מן בבת עינו: מפקה, זכר אחר נקבה וכן תחבלה אם לא נפח: לפני שחת יי׳, קודם שישחית והוא כשם הראל מהבנין הכבד הנגוש:

ויהללו אתה אל פרעה ותקח האשה
בית פרעה: ולאברם היטיב
בעבורה ויהי־לו צאן־ובקר וחמרים
ועבדים ושפחת ואתנת וגמלים:
וינגע יהוה׳ את־פרעה נגעים גדלים
ואת־ביתו על־דבר שרי אשת אברם:
ויקרא פרעה לאברם ויאמר מה־
זאת עשית לי למה לא־הגדת לי כי
אשתך הוא: למה אמרת אחתי הוא
ואקח אתה לי לאשה ועתה הנה א
אשתך קח ולך: ויצו עליו פרעה
אנשים וישלחו אתו ואת־אשתו
ואת־כל־אשר־לו: ויעל אברם
ממצרים הוא ואשתו וכל־אשר־לו
ולוט עמו הנגבה: ואברם כבד
מאד במקנה בכסף ובזהב: וילך
למסעיו מנגב ועד־בית־אל עד־ה
המקום אשר־היה שם אהלה
בתחלה בין בית־אל ובין העי:
אל־מקום המזבח אשר־עשה שם
בראשנה ויקרא שם אברם בשם
יהוה: וגם־ללוט ההלך את־אברם
היה צאן־ובקר ואהלים: ולא־נשא
אתם הארץ לשבת יחדו כי־היה
רכושם רב ולא יכלו לשבת יחדו:
ויהי־ריב בין רעי מקנה־אברם ובין
רעי מקנה־לוט והכנעני והפרזי אז
ישב בארץ: ויאמר אברם אל־
לוט אל־נא תהי מריבה ביני ובינך
ובין רעי ובין רעיך כי־אנשים אחים
אנחנו: הלא כל־הארץ לפניך
הפרד נא מעלי אם־השמאל ואימנה
ואם־הימין ואשמאילה: וישא־
לוט את־עיניו וירא את־כל־כפר
הירדן כי כלה משקה לפני שחת
יהוה את־סדם ואת־עמרה כגן־יהוה

ל׳ נ׳ נאו׳ ושבחו יתה לפרעה ואדברת
אתתא לבית פרעה: ולאברם
אוטיב בדילה והוו־ליה ען ותורין
וחמרין ועבדין ואמהן ואתנן ו
וגמלין: ואיתי יי׳ על־פרעה
מכתשין רברבין ועל־אנש־ביתיה
על־עיסק שרי אתת אברם:
וקרא פרעה לאברם ואמר מה־
דא עבדת לי למא לא חויתא לי
ל׳ נ׳ לפ׳ רפ׳ ארי אתתך היא: למא אמרת
אחתי היא ודבריה יתה לי לאנתו
וכען הא אתתך דבר ואזיל:
ה נ׳ ופקיד עלוהי פרעה וברין ו
ואלוויהו יתיה וית־אתתיה וית־כל־
דילה: וסליק אברם ממצרים
הוא ואתתיה וכל־דילה ולוט
עמיה לדרומא: ואברם תקיף
להדא בבעירא בכספא ובדהבא:
ואזל למטלנוהי מדרומא ועד־
בית־אל עד־אתרא דפרסה תמן
משכניה בקדמיתא בין בית־אל
ובין עי: לאתר מדבחא די־
עבד תמן בקדמיתא וצלי תמן א
אברם בשמא דיי: ואף־ללוט
דאזיל עם־אברם הוה־ען ותורין
ומשכנין: ולא־סוברת יתהון
ארעא למתב כחדא ארי־הוה ק
קנינה־ון סגי ולא יכילו למתב
כחדא: והות מצותא בין רען
בעיריה דאברם ובין רען בעיריה
דלוט וכנענאה ופריזאה בכין
יתיב בארעא: ואמר
אברם ללוט לא־כען תהי מצותא
בינא ובינך ובין רעותי ובין ר
רעותך ארי־גברין אחין אנחנא:
הלא כל־ארעא קדמך אתפרש
כען מלותי אם־את לצפונא אנא
לדרומא ואם־את לדרומא אנא
לצפונא: וזקף־לוט ית־עינוהי
וחזא ית־כל־מישר ירדנא ארי כ
כולה בית־שקיא קדם׳ דחבל יי
ית־סדום וית־עמורה כגנתא דיי
כארעא

ל׳ נ׳ לפ׳ רפ׳ ל׳ נ׳ ל׳ נ׳ ל׳ נ

בארץ מצרים, לזרעים: בראש צער על צער, ומדרש אגדה דורשו לנחלי על שהיו שטופי זמה בחר לו לוט בשכונתם במסכת הוריות: ככר, מיסור כתרגומו: מקדם כשע מאצל אברם והלך לו למערבו של אבר כמצא מוסע ממתרח למערב ומדרש אגדה הסיע עצמו מקדמונו של עולם אמר אי איפשי לא באברם ולא באלהו: ויאהל, נטה אהלים לרועיו ולמקנהו עד סדום: ואנשי סדום רעים, ואף על פי כן לא נמנע לוט מלשכון עמהם ורבותינו למדו מכאן שם רשעים ירקב רעים בגופם וחטאים בממונם: לוי מאד, יודעים רבונם ומתכוונים למרוד בו: אחרי הפרד לוט, כל זמן שהרשע עמו היה הלבור פורש ממנו: אשר אם יוכל אים, כשם שאי אפשר לעפר לעמוד כך זרעך לא יעמוד: ממרא: שם אדם: אמרפל, מלך גויים, מקום שם שמנו גויים על שם שנקבצו שמה מכמה אומות ומקומו והמליכו אים עליהם ושמו תדעל ברחפית רבה: שנאב, שונא אבי שבשמים: שמאבר, שם אבר לעוף ולקבץ ולמרוד בהקדו ברוך הוא: בלע, שם העיר: עמק השדי, כן שמו על שם שהיו בו שדות הרבה: הוא ים המלח, לאחר זמן נמשך הים לתוכו ונעשה ים המלח, ומדרש אגדה אומר שנתבקעו הצורים ם שביבותיו ונמשכו יאורים לתוכו: שתים עשרה שנה ע עבדו, המשה מלכים הללו אם כדר לעומר וביד שנה למרדן בא כדר לעומר לפי שהוא היה בעל המעשה כ ככנס בעובי הקיבה: והמלכים אשר אתו, אלה ג' מלכים: זוזים, הם זמזומי: בהרדם, בהר שלה: איל פארן, כתרגומו מיסר, ואומר אני שאין איל לשון מיסור אלא מיסור של פארן איל שמו ושל ממרא אלוני שמו ושל ירדן ככר שמו ושל שטים אבל שמו אבל השטים וכן בעל גד בעל שמו וכלן מתורגמי מיסר וכל אחד שמו עליו: על המדבר, אבל המדבר כמו ועלין מטה מנשה: עין משפט, על שם העתיד שעתידי משה והאדון להשפט שם על עסקי אותו העין והם מי מריבה ואיקלוס תרגמו כפשוטו מקום שהיו בני המדינה מ מתקבצים שם לכל משפט: שלה

יד

אבן עזרא

ויסע לוט מקדם, כי סדום מערב בית אל: ויאהל, נטה אהלו: רעים, לבני אדם ויחזקאל כי זה ויד עני ואביון לא החזיק: לך אתנה, בדבור וכן ונתן אותם על ראש הסעיר וכה כי כי אלוני ממרא בחברון היא: מלך גוי, שם מדינה כמו עילם כי שמן הכירה תרמין היה בתוכה אז מלך גוים ולא הזכירם והטעם כי הם אחרי מהשנעדי ואחיריהם: חברו, מהבנין הקל: השדים, כמו ושדת אותם בשיד ותפש בשל רגלי כמו כת כתים: ועמק, מוסך עצמו ואחר עמו כמו אל באחך תוכיחני וכן הוא עמק יש המלח, וטעם ושלם עשרה בשלש עשרה כמו כי שבת ימים עשה יי' ובעל שדר עולם חבר ודעתו רחב מדעתינו, רפאים, שכל הרואה אותם ימות לבו ויחשב מהרפאי שהם מתים: האימים, שם מהם אימה: בהרדם, מהבנין הדגוש כמו בדברם וכי בעלות אל הר שעיר: את

בעל הטורים

ויפרדו אים ויעל אחיו אברם סופי תיבות שלום לומר לך כלי לעשות שלום בתפלה גם רמז לו שיהיה שלום לבניו. וזהו שנאמר אל תבר אל מולך: אברם ל' יש פסוק הבא ואיך אברם הוא אברהם וזהו שדרשו רבותינו ז"ל כל מי שנאמר בו הוא הוא בנדקו תחלה ועד סוף. וזהו אברם הוא אברהם בנדקו תחלה ובל סוף ועל אברם יש ליפרד מלוט הרשע. ואבני שהם ג' ואבני קדם תהיו לי ואיך ואבני תמיד יבדילו עוברים בארץ. ביריב ואבני קדם ובסר בשדה טריפה זה אבר מן החי זה הוא ואבני תמיד יבדילו שהיו מ מזהירים לחיותם קדושי שלא להטמא. גם הקבדים ילבו אבני הרעונים. ואבני שהם רשע וחטאים מה היתה רעתם מעבדים העוברים בארץ שלא יכנס להם אורחים. וזהו ואבני תמיד יבדילו עוברי בארץ הם שדומיים הבדלין והמעבדין העוברים בארץ. וחטאים ארבעה במסר הכל רעים וחטאים ואיך ובסר פושעים וחטאים ועוזבי יי יכלו. וחטאים אלין יזכו. וחטאים בעדת צדיקים. פירשים וחטאים על כן פושעים וחטאים יחדו יכלו אבל אם יעבו תשובה בדתיב וחטאי אלין יזכו יהיו בעדת צדיקים כדכתיב וחטאים בעדת צדיקים. בפומה ובנבך וקדתה ויתה. ולעקב אחר ימה וקדמה ובפומה ובנבה. לאברהם התחיל להראות זכות הקרבנות שבשחטים בפסון. ולעקב הראה שבזכותו יעבדו הים. והיינו דכתי' ויבא ישראל את היד הגדולה וכו' ישראל בכל' ויכן שם מזבח. וקמיך ליה ויהי בימי אמרפל מלך שנער וגו'. עשו מלחמה. רמז שצריכים להכין קרבן קודם שיעלו למלחמה. והיינו דכתיב יזכור כל מנחותיך ועולתך יעלה יבאה סלה יתן לך כלבבך וכל עצתך יתלא בדבנה בישועתך ובשם אלהינו נדגול. ויהי בימי אחשורוש דכתיב הכא ויהי בימי אמרפל. ואיך ויהי בימי שפוט השופטים. ויהי בימי אחשורוש כלומר אמרפל שבלן היתה ביתיהן ווי. ובארבע עשרה. שנים היו בסוק ובארבע עשרה שנה כל כדר לעמר. ובארבע עשרה שנה לאלך חזקיהו עלה סנחריב. לומר לך כשם שבאו האומות על חזקיהו ונפלו בידו כך באו על אברם ונפלו בידו: ויבא

בארעא דמצרים מטי לצוער: ובחר־ליה לוט ית כל־מישר ירדנא ונטל לוט בקדמיתא ואתפרשו גבר מלות אחוהי: אברם יתיב בארעא דכנען ולוט יתיב בקרוי מישרא ופרס עד־סדום: ואנשין דסדום בישין ממונהון וחיבין בגויתהון קדם יי לחדא: וי אמר לאברם בתר דאתפרש־לוט מנה זקוף כען עינך וחזי מן־אתרא דאת תמן לצפונא ולדרומא ולמדנחא ולמערבא: ארי כל־ארעא די־את חזי לך אתננה ולבנך עד־עלמא: ואשוי ית־בנך סגיאין כעפרא דארעא כמא דליית אפשר לומר לממני ית־עפרא דארעא אף בנך לא יתמנון: קום הליך בארעא לאורכה ולפותיה ארי לך אתננה: ופרס אברם ואתא ויתיב במישרי ממרא די בחברון ובנא תמן מדבחא קדם־יי: והוה ביומי אמרפל מלכא דבבל אריוך מלכא דאלסר כדר־לעומר מלכא דעילם ותדעל מלכא ד דעממין: עבדו קרבא עם־ברע מלכא דסדום ועם ברשע מלכא דעמורה שנאב מלכא ד דאדמה ושמאבר מלכא דצבוים ומלכא דבלע היא צוער: כל־אלין אתבנשו למישר דקליא הוא אתר ימא דמלחא: תרתא עשרי שנין פלחו ית־כדר־לעומר ותלת־עשרי שנין מרדו: ובארבע עשרי שנין אתא כדר־לעומר ומלכיא דעמיה ומחו ית־נברא די־בעשתרת קרנים וית־תקיפיא דבהמתא וית־אמתני די בשוה קריתים: וית־חוראי די־בטורא דשעיר עד מישר פארן דסמיך על־מדברא: ותבו ואתו למישר פלוג־דינא הוא רקם ומחו ית

כארץ מצרים בואכה צער: ויבחר־לו לוט את כל־ככר הירדן ויסע לוט מקדם ויפרדו איש מעל אחיו: אברם ישב בארץ־כנען ולוט ישב בערי הככר ויאהל עד־סדם: ואנשי סדם רעים וחטאים ליהוה מאד: ויהוה אמר אל־אברם אחרי הפרד־לוט מעמו שא נא עיניך וראה מן־המקום אשר־אתה שם צפנה ונגבה וקדמה וימה: כי את־כל־הארץ אשר־אתה ראה לך אתננה ולזרעך עד־עולם: ושמתי את־זרעך כעפר הארץ אשר אם־יוכל איש למנות את־עפר הארץ גם־זרעך ימנה: קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה: ויאהל אברם ויבא וישב באלני ממרא אשר בחברון ויבן־שם מזבח ליהוה: פ

ויהי בימי אמרפל מלך־שנער אריוך מלך אלסר כדר־לעמר מלך עילם ותדעל מלך גוים: עשו מלחמה את־ברע מלך סדם ואת־ברשע מלך עמרה שנאב מלך אדמה ושמאבר מלך צבים ומלך בלע היא־צוער: כל־אלה חברו אל־עמק השדים הוא ים המלח: שתים עשרה שנה עבדו את־כדרלעמר ושלש־עשרה שנה מרדו: ובארבע עשרה שנה בא כדרלעמר והמלכים אשר אתו ויכו את־רפאים בעשתרת קרנים ואת־הזוזים בהם ואת האימים בשוה קריתים: ואת־החרי בהרם שעיר עד איל פארן אשר על־המדבר: ושבו ויבאו אל־עין משפט הוא קדש ויכו

ל' לפ: ל' לפ' ל' לפ: ל' לפ: ל' לפ:

שדה העמלקי. עדין לא מלא עמלק ונקרא על שם העתיד: בחצצון תמר. הוא עין גדי מקרא מלא בדברי הימים ביהושפט: הרבעה מלכים. המועטים לחדיך מגבורים הן ואעפב לא כמנע תברם מלרוף אחריהם: בחלות בחרות חמר. בחלות בחרות הרבה היו שם שמוטלין משם חלמה לטיט של בנין. ומדרש אגדה שהיה הטיט בהם ונעשה כם למלך סדום שיצא משם לפי שהיו בחומת מקצתן שלא היו מחמיצין שניטל חברהם מתו כפדי מכבשן האש וכיון שיצא זה מן החמר החמיצו בחברם למצרע: הרה נסו. להר נסו. הרה כמו להר כל תיבה שנריכה לל"ל בתחילתה הטילה לה הא בסופה ויש חלוק בין הרה להרה שהא שבסוף התיבה עומדת במקום לל"ל שבראשה אבל איכה עומדת במקום לל"ל ונקולה פתח תחתיה והרי הרה כמו להר לו כמו אל הר ואינו מצרע לאי זה הר שכל אחד כם באשר מצא תחלה וכשהוא נותן ה' ברחם לכתו' ההרה המלכרה פ פתרונו כמו אל ההר לו כמו להר ומשמע לאותו הר הידוע ומפורש בפרשה: והוא יושב בסדום. מי נרם לו זאת יסיבתו בסדום, ויבא הפליט. לפי פשוטו זה עוג שפלט מן המלחמה הוא שכתוב כי רק עוג כ נשאר מיתר הרפאים נשאר שלא הרגוהו אמרפל וחבירו כ כשהכו הרפאים ב בעשתרו קרני תכחומ' ומדרש בראשית רבה זה עוג שפלט מדור המבול ונהו מיתר הרפאים שנאמ' הנפילים היו בארץ ענ' ומתכוין שיהרג אברם ויפא את שרה: העברי. שעבר הנהר: בעלי ברית אברם. שכרתו עמו ברית: וירק. כתרגומו וזרק וכן והריקותי אחריכם חרב אזליין בחרבי עליכ' וכן אליך חרבי וכן והלך חנית וסגור: חניכיו. חנכיו כתי' זה אליעז' שחנכו למצות והוא לשון התחלת כניסת החלש לו כלי לאומנו שהוא עתיד לעמוד בה וכן חנוך לנער חנכת ה' המזבח חנכת הבית ובלעז קוירן לו הוא אינכנייר: שמנה עשר ענו' רבותינו אמרו אליעזר לבדו היה והו' מבני נימטרי של שמו: על דן. שם תשם כחו שרחה שעתידי בניו להעמיד שם עגל: ויחלק עליהם. לפי פשוטו שרם המקרא ויחלק הוא ועבדיו עליהם לילה כדרך הרודפים שמתפלגים אחר הנרדפים כשבורחין זה לכאן וזה לכאן: לילה. כלומר אחר שחשכה לא נמנע מלרדפם, ומדרש אגדה שנחלק הלילה ובחצות ראשון נעשה לו נס וחצי הארי נשמר ובא לו לחצות לילה של מצרים: עד חובה. אין מקום שמו חובה ואין קורא חובה על שם עז שעתידה להיות שם: עמק שוה. כך שמו כתרגומו למישר מפנא פנוי מחילות ומכל מכשול: עמק המלך. בית דיסא דמלכא בית ריש אחד שהוא שלשים אמה ויחד למלך לנחק שם, ומדרש אגדה עמק שהושוו שם כל החומות והמליכו את אברהם עליהם לנשיא אלהים ולקצין: ומלכי צדק. מדרש אגדה הוא שם כן כא: לחם ויין. כך עושים ליגיעי מלחמה והרחה לו שאין בלבו עליו על שהרג את בניו, ומדרש אגדה רמז לו על המנחות ועל הנסכים שיקריבו שם בניו: קונה שמים וארץ. כמו עושה שמים וארץ על ידי עשייתו קנאן להיות שלו: אשר מגן. אשר הסגיר וכן אמנך ישראל: ויתן לו. אברהם מעשר: מכל אשר לו. לפי שהיה כהן: תן לי הנפש. מן השבי שלי שהשלת החזר לי הנפשים לבדם: הרמותי

את כל שדה ב' וסי' ויכו העמלקי, תאן כל שדה שאו' אביך: השדים ג' וסי' כל אלה חברו, ויערכו אתם מלחמה, ועמק השדים בארות: בחצצן ב' א' מלא וא' חסר וסי' בחצצון תמר, והנס בחצצון תמר: את ג' רפ את כדר לעומר, את מי נועץ, את פני: נפילת שמה ב' באו' וסי' והנשארים הרה נסו, ונפל שמה שור או: הרה נסו ל דס: ויבא הפליט ל דס: אשכול ה' חס וסי' ויבא הפליט, בלעדי רק, ועלו עד נחל אשכל וראו את הארץ,

אֶת כָּל־שְׂדֵה הָעֲמָלֵקִי וְגַם אֶת־
הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּחַצְצֹן תָּמָר: וַיֵּצֵא
מֶלֶךְ־סְדֹם וּמֶלֶךְ עֲמֹרָה וּמֶלֶךְ אַדְמָה
וּמֶלֶךְ צְבוֹיִים וּמֶלֶךְ בֶּלַע הוּא־צֹעַר
וַיַּעַרְכוּ אִתָּם מִלְחָמָה בְּעֵמֶק הַשִּׂדִּים:
אֶת כְּדָר־לָעֹמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל
מֶלֶךְ גּוֹיִם וְאַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנְעָר וְ
אַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלָּסָר אַרְבָּעָה מְלָכִים
אֶת־הַחֲמִשָּׁה: וְעֵמֶק הַשִּׂדִּים בְּאֵרֹת
בֶּאֱרֹת חֵמָר וַיָּנֻסוּ מֶלֶךְ־סְדֹם וַעֲמֹרָה
וַיִּפְּלוּ־שָׁמָּה וְהַנִּשְׁאָרִים הָרָה נָסוּ:
וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־רְכֻשׁ סְדֹם וַעֲמֹרָה
וְאֶת־כָּל־אָכְלָם וַיֵּלֵכוּ: וַיִּקְחוּ אֶת־
לוֹט וְאֶת־רְכֻשׁוֹ בֶּן־אָחִי אַבְרָם וַיֵּלֵכוּ
וְהוּא יֹשֵׁב בִּסְדֹם: וַיָּבֹא הַפָּלִיט וַיַּגֵּד
לְאַבְרָם הָעִבְרִי וְהוּא שֹׁכֵן בְּאֵלֹנֵי
מַמְרֵא הָאֱמֹרִי אֲחִי אֶשְׁכֹּל וַאֲחִי עָנֵר
וְהֵם בַּעֲלֵי בְרִית־אַבְרָם: וַיִּשְׁמַע
אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיָּרֶק אֶת־
חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנֶה עָשָׂר וּ
טו וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד־דָּן: וַיֶּחָלֶק
עֲלֵיהֶם לַיְלָה הוּא וַעֲבָדָיו וַיַּכֵּם
וַיִּרְדְּפֵם עַד־חוֹבָה אֲשֶׁר מִשְּׂמֹאל
לְדַמָּשֶׂק: וַיָּשֶׁב אֵת כָּל־הָרְכֻשׁ וְגַם
אֶת־לוֹט אָחִיו וּרְכֻשׁוֹ הֵשִׁיב וְגַם אֶת־
הַנָּשִׁים וְאֶת־הָעָם: וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סְדֹם
לִקְרָאתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מֵהַכּוֹת אֶת־
כְּדָר־לָעֹמֶר וְאֶת־הַמְּלָכִים אֲשֶׁר
אִתּוֹ אֶל־עֵמֶק שָׁוֵה הוּא עֵמֶק הַמֶּלֶךְ:
וּמַלְכִּי־צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לֶחֶם
וָיָיִן וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן: וַיְבָרְכֵהוּ
וַיֹּאמַר בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה
כ שָׁמַיִם וָאָרֶץ: וּבָרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן אֲשֶׁר־
מִגֵּן צָרֶיךָ בְּיָדֶךָ וַיִּתֶּן־לוֹ מַעֲשֵׂר מִ
כֹּל: וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־סְדֹם אֶל־
אַבְרָם תֶּן־לִי הַנֶּפֶשׁ וְהָרְכֻשׁ קַח־
לָךְ: וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־מֶלֶךְ סְדֹם

ת־כָּל־חֲקֵלֵי עֲמַלֵּקָאֵה וְאַף יַת־
אֱמוֹרָאָה דְּיָתֵיב בְּעֵין־גֶּדִי:
וּנְפַק מַלְכָּא דְּסְדוֹם וּמַלְכָּא
דַּעֲמוֹרָה וּמַלְכָּא דְּאַדְמָה וּמַלְכָּא
דְּצְבוֹיִים וּמַלְכָּא דְּבֶלַע הִיא־צוֹעַר
וּסְדַרוּ עִמְּהוֹן קְרָבָא בְּמֵישָׁרָ
חֲקַלְיָא: עִם־כְּדָרְ־לָעוֹמֶר מַלְכָּא
דְּעֵילָם וְתִדְעָל מַלְכָּא דְּעַמְמִין
וְאַמְרָפֶל מַלְכָּא דְּבָבֶל וְאַרְיוֹךְ
מַלְכָּא דְּאֶלָּסָר אַרְבְּעָה מַלְכִין
לְקֻבֵּיל חַמְשָׁא: וּמֵישַׁר חֲקַלְיָא
בֵּירִין בֵּירִין מַסְקִין־חֵמָרָא וַעֲרַקוּ
מַלְכָּא־דְּסְדוֹם וַעֲמוֹרָה וּנְפַלוּ
תַמָּן וּרְאִשְׁתַּאֲרוּ לְטוּרָא עֲרָקוּ:
וּשְׁבוּ יַת־כָּל קִנְיָנָא דְּסְדוֹם
וַעֲמוֹרָה וְיַת־כָּל מֵכְלְהוֹן וַאֲזָלוּ:
וּשְׁבוּ יַת־לוֹט וְיַת־קִנְיָנֵיהּ בַּר־
אֲחוּהִי דְּאַבְרָם וַאֲזָלוּ וְהוּא יָתֵיב
בְּסְדוֹם: וַאֲתָא מְשֵׁיזְבָא וְחַוִּי
לְאַבְרָם עִבְרָאָה וְהוּא שָׁרֵי
בְּמִישְׁרֵי מַמְרֵא אֱמוֹרָאָה אֲחוּהִי
דְּאֶשְׁכּוֹל וַאֲחוּהִי דְּעָנֵר וְאִנּוּן
אֲנָשֵׁי קְיָמֵיהּ דְּאַבְרָם: וּשְׁמַע
אַבְרָם אֲרֵי אִשְׁתְּבִי אֲחוּהִי וּ
וְזָרִיז יַת עוּלֵמוֹהִי יְלִידֵי בֵיתֵיהּ תְּלָת
מְאָה וְתְמָנֵי עֲסַר וּרְדַף עַד־דָּן:
וְאִתְפְּלַג עֲלֵיהוֹן לֵילְיָא הוּא
וְעַבְדּוֹהִי וּמְחוֹנְנוּן וְרַדְפִנּוּן עַד־
הוֹבָה דְּמִצְפּוּנָא לְדַמָּשֶׂק:
וַאֲתֵיב יַת כָּל־קִנְיָנָא וְאַף יַת־לוֹט
בַּר־אֲחוּהִי וְקִנְיָנֵיהּ אֲתֵיב וְאַף יַת־
נְשַׁיָּא וְיַת עַמָּא: וּנְפַק מַלְכָּא־
דְּסְדוֹם לְקַדְמוּתֵיהּ בָּתַר דְּתָב
מִלְּמִמְחֵי יַת־כְּדָרְ־לָעֹמֶר וְיַת־
מַלְכָיָא דִּי עִמֵּיהּ לְמֵישַׁר מְפַנְּא
הוּא אֲתַר בֵּית־רִיסָא דְּמַלְכָּא:
וּמַלְכִּי־צֶדֶק מַלְכָּא דִירוּשְׁלֵם
אַפִּיק לְחֵם וַחֲמָר וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ
קֳדָם־אֵל עִלָּאָה: וּבָרְכֵיהּ וַאֲמַר
בְּרִיךְ אַבְרָם קֳדָם־אֵל עִלָּאָה
דְּקִנְיָנֵיהּ שְׁמַיָּא וְאַרְעָא: וּבְרִיךְ
אֵל עִלָּאָה דִּי־מְסַר סַנְאָךְ בִּידָךְ
וִיהַב־לֵיהּ הַד־מִן־עַסְרָא מִכּוֹלָא:
וַאֲמַר מַלְכָּא־דְּסְדוֹם לְאַבְרָם הַב־לִי נַפְשָׁתָא וְקִנְיָנָא דְּבַר־לָךְ: וַאֲמַר אַבְרָם לְמַלְכָּא דְּסְדוֹם

אבן עזרא

את כדר לעומר: כמו עם בחר בכל המקר' מבעת והיא מסונה בעבור הסמיכה: ויפלו שמה, ברבוי להמלט וכן ויפל על פניו: הרה נסו, אל ההר נסו והיא מלה זרה: והוא יושב, והוא היה ביום ההוא יושב בסדום: ופי' הפליט שברח ונמלט מבני סדום וכן בא אלי הפליט מירושלם ויש לדק דרש: ויקר, שנתן להם כלי מלחמה כטעם והדק חנית ויש אומרים להוכיח החרב מתערה כטע' על הארץ יקיקו מריקים שקיהם נם יש לחנית כן: חניכיו, שחנכם פעמים רבות במלחמה ואם לא מזכר וחשבון אותיו אליעזר דרך דרש כי אין הכתוב מדבר בנימטרית כי יכול יוכל הרוגה להוכיח כל שם לטוב ולרע רק השם כמשמעו: ומלכי צדק, מקרא כן בעבור שהוא מלך על מקו' צדק ו"א כי הוא שם, ושלם היא ירושלם והעד ויהי בשלם סכו': והוא כהן, כדברי המתרגם חרמית וכן כל כהן והעד וכהנו לי ופי' על דברתי מלכי צדק בספר תהלות כי כהונן דבר ויפה עשה שבירך אברה' בתחלה בעבור שהתנדב להוסיע אחר נשבו ואחר כן אמ' ובריך השם שעזרו ונתן צריו בידיו: מגן כמו נתן וכן עטרת תפארת תמנך והמ"ם שורש ואברהם הוכיח המעשר לכבוד השם ולא מצא אדם ראוי לתתו לו כמלכי צדק: הרמותי

ויבא הפליט בפיקי דרבי אליעזר בשעה שהגיע הקבה לבחא מתקומו אחז בכנפו' מיכאל הפילו עמו ופלטו הקבה מידו וכן ביחזקאל בא עלי הפליט לאחר הכתה העיר. למשק. שנים במסל. הבא אשר משאל למשק. והנלתי אתכם ע מהגלה למשק. בשביל חטא שעשו למשק גלו זוה חוכה אשר משאל למשק. מלך שלם. לאשי תיבו שם לוח לך שזה שם בן נח. בריך אברם לאל עליון. שבעה פסוקים בתורה ש שפתו' בריכה לקנה. בריך י' אלהי שם. ובריך אל עליון. ויאמר בריך י' אלהי אלהי אברה. ואקול ואשתחו לי' ואברך. ויאחר יתרו בריך י'. ואכלת ושבעת ובריכת את י' ולנד אמר בריך. ובהם תלה תיבות בנגד תלה ברכות שבכל יום. ושבעה פסוקים בנגד שבעה ברכות שבשבת ויום טוב. ובחתנה מהם השם אל בריך בנגד חמשה חומשי תורה שבריך לבריך עליהם ואל תעיר עליהם ובריך אל עליון יהיו שם בנגד שש פלגים:

רפנו ויעלו ההרה, אשכל הכפר דחדי לי: נשבה ג' וסי' וישמע אברם כי נשבה, אז נשבה אז נשבר, כי נשבה עדד י': וישב ג' בכפ' וסי' וישב את כל הרכוש, וישב לו את שרה, וישב את שר המשקים וא' וישב וישב אותם אברם: ואת העם יב' וסי' כו' במסר' רבת': ויקן ז' וסי' כו' בסס' רבת': ויאמר אא' וסי' כו' במסר' רבת': וברוך ז' ג' רפ וסי' וברוך אל עליון, וברוך טעמך וברוך שם כבודו לעולם, אנ"ך, וד' באמצע פסוק וסי' ברוך אתה בעיר, ברוך אתה בבואך, חי י' וברוך צורי, דשמואל וחבירו דתהלים: מעשר ג' רפים וסי' ויתן לו מעשר, ולבני לוי הנה, ואל הלוים תדבר וכל המעשרו דכו':

ת־כָּל־חַקְלֵי עֲמָלֵקָאֵה וְאַף יַת־
אֱמוֹרָאָה דְּיָתֵיב בְּעֵין־גֶּדִי:
וּנְפַק מַלְכָּא דְּסְדוֹם וּמַלְכָּא
דַּעֲמוֹרָה וּמַלְכָּא דְּאַדְמָה וּמַלְכָּא
דְּצְבוֹיִים וּמַלְכָּא דְּבֶלַע הִיא־צוֹעַר
וּסְדַרוּ עִמְּהוֹן קְרָבָא בְּמֵישָׁרָ
חֲקַלְיָא: עִם־כְּדָרְ־לָעוֹמֶר מַלְכָּא
דְּעֵילָם וְתִדְעָל מַלְכָּא דְּעַמְמִין
וְאַמְרָפֶל מַלְכָּא דְּבָבֶל וְאַרְיוֹךְ
מַלְכָּא דְּאֶלָּסָר אַרְבְּעָה מַלְכִין
לְקֻבֵּיל חַמְשָׁא: וּמֵישַׁר חַקְלַיָּא
בֵּירִין בֵּירִין מַסְקִין־חֵמָרָא וַעֲרַקוּ
מַלְכָּא־דְּסְדוֹם וַעֲמוֹרָה וּנְפַלוּ
תַמָּן וּרְאִשְׁתַּאֲרוּ לְטוּרָא עֲרָקוּ:
וּשְׁבוּ יַת־כָּל קִנְיָנָא דְּסְדוֹם
וַעֲמוֹרָה וְיַת־כָּל מֵכְלְהוֹן וַאֲזָלוּ:
וּשְׁבוּ יַת־לוֹט וְיַת־קִנְיָנֵיהּ בַּר־
אֲחוּהִי דְּאַבְרָם וַאֲזָלוּ וְהוּא יָתֵיב
בְּסְדוֹם: וַאֲתָא מְשֵׁיזְבָא וְחַוִּי
לְאַבְרָם עִבְרָאָה וְהוּא שָׁרֵי
בְּמִישְׁרֵי מַמְרֵא אֱמוֹרָאָה אֲחוּהִי
דְּאֶשְׁכּוֹל וַאֲחוּהִי דְּעָנֵר וְאִנּוּן
אֲנָשֵׁי קְיָמֵיהּ דְּאַבְרָם: וּשְׁמַע
אַבְרָם אֲרֵי אִשְׁתְּבִי אֲחוּהִי וּ
וְזָרִיז יַת עוּלֵמוֹהִי יְלִידֵי בֵיתֵיהּ תְּלָת
מְאָה וְתְמָנֵי עֲסַר וּרְדַף עַד־דָּן:
וְאִתְפְּלַג עֲלֵיהוֹן לֵילְיָא הוּא
וְעַבְדּוֹהִי וּמְחוֹנְנוּן וְרַדְפִנּוּן עַד־
הוֹבָה דְּמִצְפּוּנָא לְדַמָּשֶׂק:
וַאֲתֵיב יַת כָּל־קִנְיָנָא וְאַף יַת־לוֹט
בַּר־אֲחוּהִי וְקִנְיָנֵיהּ אֲתֵיב וְאַף יַת־
נְשַׁיָּא וְיַת עַמָּא: וּנְפַק מַלְכָּא־
דְּסְדוֹם לְקַדְמוּתֵיהּ בָּתַר דְּתָב
מִלְּמִמְחֵי יַת־כְּדָרְ־לָעֹמֶר וְיַת־
מַלְכָיָא דִּי עִמֵּיהּ לְמֵישַׁר מְפַנְּא
הוּא אֲתַר בֵּית־רִיסָא דְּמַלְכָּא:
וּמַלְכִּי־צֶדֶק מַלְכָּא דִירוּשְׁלֵם
אַפִּיק לְחֵם וַחֲמָר וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ
קֳדָם־אֵל עִלָּאָה: וּבָרְכֵיהּ וַאֲמַר
בְּרִיךְ אַבְרָם קֳדָם־אֵל עִלָּאָה
דְּקִנְיָנֵיהּ שְׁמַיָּא וְאַרְעָא: וּבְרִיךְ
אֵל עִלָּאָה דִּי־מְסַר סַנְאָךְ בִּידָךְ
וִיהַב־לֵיהּ הַד־מִן־עַסְרָא מִכּוֹלָא:
וַאֲמַר מַלְכָּא־דְּסְדוֹם לְאַבְרָם הַב־לִי נַפְשָׁתָא וְקִנְיָנָא דְּבַר־לָךְ: וַאֲמַר אַבְרָם לְמַלְכָּא דְּסְדוֹם

הרימותי ידי, לשון שבועה מרים אני את ידי לאל עליון וכן כי נשבעתי נשבע אני וכן נתתי כסף השדה קח ממני נתן אני לך כסף השדה וקחהו ממני: אם מחוט ועד שרוך נעל, אעכב לעצמי מן הסדי: ואם אקח מכל אשר לך, ואת לתת לי שכר מבית נמזיך לא אקח: ולא תאמר ונו', שהקב"ה הבטיחני לעשרני שנאמר ואברכך ונו': הנערים, עבדי אשר הלכו אתי ועוד ענר אשכל וממרא ונו' אעפ"י שעבדי נכנסו למלחמה שנאמר וירדף עד דן וענר ואשכול יסבו על הכלים לשמור, הם יקחו חלקם, וממנו למד דוד שאמר כחלק היורד למלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדיו יחלוקו ולכך נאמר ויהי מהיום ההוא ומעלה וישימה לחוק ולמשפט ולא נאמר והלאה לפי שנכנס כתן החוק בימי אברהם: אחר הדברים האלה, הדברים האלה הדברים הרבה אחר שנעשה לו נס זה ס שהרג את המלכים והיה דואג ואומ' שמא קבלתי שכר על כל צדקותי לכך אמר לו המקום אל תירא: אנכי מגן לך, מן העונש שלא תענש על כל אותן שפשו' שהרגת ומה שאתה דואג על קבול שכרך הרבה מאד: הולך ערירי, מנחש בן שרוק כירשו לשון יורש ונחבר לו ער ועונה ע ערירי בלא יורש כ כאשר תאמר ובכל תבואתי תשרש תעקר שרשיה כך לשו' ערירי חטר בנים ובלעז ל ס"נכה פ"לייולי: ולי נראה ער ועונ' מנזרת ולבי ער וערירי לשון חרבן וכן ערו ערו גכן ערות יסוד וכן ערער תתערער וכן כי תרוש ערה: ובן משק ביתי, כתרגומו שכל ביתי כזון על פי ואילו היה לי בן היה בני ממונה על שלי: דמשק, לפי התרגום מדמשק היה ולפי מדרש חגדה שרדף המלכי' עד דמשק ובתלמוד שלנו דורשו מוטריקין דולה ומשקה מתורת רבו לאחרי': הן לי לא נתת זרע, ומה תועלת בכל אשר תתן לי: ויוצא אותו החוצה, לפי פשוטו הוציאו מאהלו לחוץ לראות הכוכבי', ולפי מדרשו אמר לו צא מאצטגנינות שלך שראית במולד שאינך עתיד להעמיד בן א אברם אין לו בן שרי לא תלד אבל שרה תלד אני קורא לכם

אבן עזרא

בעל הטורים

הרימותי ידי, שבועה כמו כי אשבע אל שמים ידי, ונעשה אל עליון כי הנה נשבעתי בשם שברכני זה הכהן: אם מחוט, שממנו תופרין כל בגד, שרוך, העור הקושר הנעל: אך בלעדי, אשר לקחו והוא שאכלו עבדיו: במחנה, במלחמת הנכואה, ונעשה אנכי מגן לך והצלתיך מיד המלכים גם אתן לך שכר שנכנסה רוחך להושיע בן אחיך במתי מעט ונשענת עלי, ויש ערירי כ"ל אנכי ושם נלו ל אנכי שהוא בכל. ויוכל אותו החוכה בני ונאוצטגנינותו. כה יהיה זרעך פירוש כשיהיה לו עוד יעשה נחמה שנים כמנין כה יהיה לו זרע ש שהרי בברית בין הבתרי' היה אברהם בן חמש ושבעים שנה. יהיה בנימטריא עולה לחמין שנים לו יהיה לך שלין בוד שלין בו שנים בדיקים. וכן כאשר כמנין יהיה בדיקים היו בזרעך שנאמר ויאמר לו כה יהיה זרעך. ויחשבה שנאה בחכמת הכל ויחשבה לו בדקה ואיך ויחשבה לזונה נבי תמר. ויחשבה עלי לשכול נבי חנה. היינו דאל ויסי יכל מלקיעים מי שחוטאי אותי ואין בו שהרי תתר בשכול שחשל יהודה זכתה ויצאו מתנה פרץ וזרח ש מיכאל' מהם מלכים ונכיאי' ואנה בזכות שחזרה עלי זכות ויכל מתנה שמואל. בשבי! שנחזרו לזוב' ולשכירה בחשב לבן לבר בקר. אמרו אמרי אבי הרב רבינו אשר בתה אדע כי אירשנה. בתה בלת כם שון ישאלה לחשבון אדבע מ זות לבך בנוזר על בנין נרות אדבע מלא נ. חשבון בתה מ"ב אנים שנים ח חגשים וחנים לא עבר חים ויהודה ושבעים שנה היו בגלות.

אחר הדברים האלה ג' דס' וסי' היה דבר יי', כשך חמת, גדל המלך אחשורוש: יצא כל בראשי' יצא בטא יצא בצרי וסי' והנה דבר יי' אליו לאמ', וכל שאר אוריי' יצא בטב יצא וסי' ויאמ' משה אל אהרן קח את המחתה, הנה עם יצא ממצרים: ויוצא יב מלאי' וסי' כו' במסר' רבת': החוצה יו וסי' כו' במסר'

ג' חס' הָרִמֹתִי יָדִי אֶל־יְהוָה אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה
ג' ניתק שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃ אִם־מִחוּט וְעַד־שְׂרוֹךְ־
ואם ואם נַעַל וְאִם־אֶקַּח מִכָּל־אֲשֶׁר־לָךְ וְלֹא
ג' תֹאמַר אֲנִי הֶעֱשַׁרְתִּי אֶת־אַבְרָם׃
בִּלְעָדַי רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וְחֵלֶק
הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי עָנֵר
ל' ג' אֶשְׁכֹּל וּמַמְרֵא הֵם יִקְחוּ חֶלְקָם׃
ג' לפ ס אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
ג' הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־אַבְרָם בַּמַּחֲזֶה
לֵאמֹר אַל־תִּירָא אַבְרָם אָנֹכִי מָגֵן לָךְ
שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד׃ וַיֹּאמֶר אַבְרָם
ל' כתול אֲדֹנָי יֱהוִה מַה־תִּתֶּן־לִי וְאָנֹכִי
מ"ל כתול הוֹלֵךְ עֲרִירִי וּבן־מֶשֶׁק בֵּיתִי הוּא
כלוש כ' דַּמֶּשֶׂק אֱלִיעֶזֶר׃ וַיֹּאמֶר אַבְרָם הֵן
ל' לשון אסתר לִי לֹא נָתַתָּה זָרַע וְהִנֵּה בֶן־בֵּיתִי
ל' אליעזר יוֹרֵשׁ אֹתִי׃ וְהִנֵּה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו
ל' מוקפים לֵאמֹר לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי־אִם אֲשֶׁר
ל' נסו' יב מל יֵצֵא מִמֵּעֶיךָ הוּא יִירָשֶׁךָ׃ וַיּוֹצֵא
ה
ז' אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבֵּט־נָא
ז' ח הַשָּׁמַיְמָה וְסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם־תּוּכַל
לִסְפֹּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ׃
ל' יחס ג' וְהֶאֱמִן בַּיהוָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לּוֹ צְדָקָה׃
ג' וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר
הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָתֶת לְךָ
אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ׃ וַיֹּאמַר
אֲדֹנָי יֱהוִה בַּמֶּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה׃
וַיֹּאמֶר אֵלָיו קְחָה לִי עֶגְלָה
ל' ל' מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאַיִל מְשֻׁלָּשׁ
ל' ל' ל'

על הפנרים׳ על הבתרים: ויסב׳ לשון נסיבה והסרחה כמו יסב רוחו רמז שיבת דוד בן ישי לכלותם ואין מניחין אותו מן הסמים על שיבת מלך המשיח: והנה אימה ונו׳ רמז לגרות וחושך של גלות: כי גר יהיה זרעך׳ משמולל יצחק על שיבתו ישראל ממצרים תרבע מאות שנה כיצד יצחק בן ששים שנה כשמולל יעקב ויעקב כשירד ל למצרים אמר ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה הרי ק׳ ובמצרי היו מאתים ועשר כ כמנין ל״ו הרית שנה נאם תאמר במצרים היו תרבע מאות הרי קהת מיורדי מצרים היה בת וחשוב שנותיו של קהת ושל עמרם ושמוני של משה שהי׳ כשיצאו ישר׳ ממצרים אין אתה מוצא אלא שלש מאות וחמשים ואתה צריך להוציא מהן כל השנים שחי קהת את לידת עמרם ושחי עמרם את לידת משה: בחר לא להם׳ ולא נאמר בארץ מצרי׳ שלא לא להם ומשמולל יצחק וינר אברם ונו׳ ויצחק וינר בגרר ויעקב גר בארץ חם לגור בארץ בארץ: ונם את הגוי׳ ונם לרבות תרבע מלכיות שאף הן כלים על ם שעבדו את ישר׳: דן אנכי׳ בעשר מכות: ברכוש גדול׳ בממון גדול כמו שכ׳ ויגאלו את מצרים: ואתה תבא אל אבותיך׳ ולא תראה כל אלה: אל אבותיך׳ אביו עובד עו״ז והוא מבשרו שיבת אלין למלך שעשה תרח תשובה: תקבר בשיבה טובה׳ בשרו שיעשה ישמעאל ת תשוב׳ בימיו ולא יכא עשו לתלבות רעה בימיו ולפיכך מת חמש שנים קודם זמנו ובו ביום מלך עשו: ודור רביעי׳ לאחר שיגלו למצרים יהיו שם שלשה דורות ו

ל״ז

ל״ח

ל״ט

מ

מא

מב

מג

מד

מה

מו

מז

מח

מט

נ

נא

נב

נג

נד

נה

נו

נז

נח

נט

ס

סא

סב

סג

סד

סה

סו

סז

סח

סט

ע

עא

עב

עג

עד

עה

עו

עז

עח

עט

פ

פא

פב

פג

פד

פה

פו

פז

פח

פט

צ

צא

צב

צג

צד

צה

צו

צז

צח

צט

ק

קא

קב

קג

קד

קה

קו

קז

קח

קט

ר

רא

רב

רג

רד

רה

רו

רז

רח

רט

ש

שא

שב

שג

שד

שה

שו

שז

שח

שט

ת

תא

תב

תג

תד

תה

תו

תז

תח

תט

בעל הטורים

ויהי השמש לבוא ל כתוסרת ... ולידך ויהי השמש בלה׳ כנגד שני מקדשים כלבאי ושתיתי כלבל שמשותיך ושעריך ל לאבני אקלים ונחרבנו׳ כי גר סופי תיבות עולה לשנין רלו׳ ודור שנים בתסורת הכל ודור רביעי שיבו הנה ואיל דור הולך ודור כל פירוש דור הולך כי עדיין יבאו כניך מהארץ ודור אחר כל לרשת את הארץ׳ ודור רביעי ישובו הנה׳ דור שנים יהיו שמה ואז ישובו הנה׳ ענלשה היה והנה תנור ראשי תיבות בהפך תוהו שהראה לו הגלות שלותין לתוהו׳ ושני שנים בתסורת ושני אחים׳ ... בשנשבר עם לבורה׳ מלאך שהיה חשוכה בחמהות׳ ולה אברכ בתקרא ולה שפחה מצרית׳ ולה שתי פיות׳ ולה אחר עלי לשנים׳ ולה נפשן אברכ בחיה שרה דניאל ונהנ שרשו ותלך ותתנ שחוזה ונגלה אחיה׳ והיינו ולה שתי פיו׳ שחוזה לה פה אחר להודות לעבודה זרה וכיון שעשת תשובה חזר ולקחה כמו ש שאמרה קטורה זו הגר זה הוא ולה אחר עלי לשנים ולה נפשן אברכ בחיה כן במלכו׳ ישמעאל׳

על הפנרים׳ על הנוסות: ויסב׳ בהנשות השון תחת המון המבולע כמו ינרש ויסלח מהפנרים וכן יסב רוחו אל הסיב הפנרים להכריח העוף: ויהי השמש לבא׳ זה למו לאות כי ויקח לו את כל אלה ביום אחד שהקון ממחזה הנבואה: כי גר יהיה זרעך׳ נקרא בלשון הקדש הים שם לו מספחה כסעיף שהוא דבק בשרש על כן נקרא אזרח כי טעמו כאזרח רענן׳ וטעם גר כמו הנרגיר שבכרת מן הסעיף ים חסרי לב שזה הטעם רחוק בעיניה׳ ואילו היו ידעי׳ טעם כל אות ומולתו אז יכירו האמת: תרבע מאות שנה׳ עד סוף זה הקץ מהיום: אשר יעבדו׳ שיהיו להם עבדים: תבא אל אבותיך׳ כמו על המית׳ כדרך כל הארץ׳ וטע׳ בשלום שתהיה בכבוד ולא כמו זרעך: ודור רביעי׳ רבי המפרשי השתבשו בפי׳ דור והנה אמרו הרקמונים עשרה דורות ונמצא לאלף דור ובאיזב תרבעה דורות והכמון בעיני כי פי׳ דור כמו יסב מדור באהלי רשע ומדתו הקץ שידור אדם בחלון ים אחרון ים קדם ודור רביעי אחר הית זרעו גר והטעם על מצרים וכן כתוב כי גר היית בארצו וכן היה קהת גר ועמר׳ ומשה גם אהרן ובניהם שבו אל ארץ כנען: עון האמורי מגורם בעסוק גדול עוני מנשות׳ והיכיל האמורי בעבור תקנו והנה משה הרג המלכים הגדולים והם מלכי האמורי כתחברו על יהושע ים לחיות אחרות וכן אמר הנביא אשר כנבה ארזים נבהו והמפרש האמורי מגזרת אומר לא אמר כלום: ויהי השמש באה׳ בתחלה עולכה לא באה וכן כתוב לבוא: ועלטה׳ חשך וריעו ביחזקאל והטעם כי הלילה מעונן אז פירושו אחר בוא האור הגדולה בעבים: והנה תנור עשן׳ כדמות תנור העולה עשן ממנו ובתוכו לפיד אש: בין הגזרים׳ בין הבתרים ונאת היא ה הסבועה וכן הענל אשר כרתו לשנים על כן כתוב אחרי זאת ביום ההוא כרת יי׳ את אברם ב ברית: מנהר מצרים׳ הוא שיחור ולא היאור: יקיני וקנזי וקדמוני מבני כנען ים להם שני שמות׳ והרפאים זה שכתוב

ל״ח ויחל יסב רוחו

כ״ל חס כמ״ל מ״ל

נ״ל אמון דיש קמץ ל״ל

ל״ח כמ״ל ל״ל

ל״ל למ״ל בתי׳

ל״ל

ל״ל

ל״ל

ל״ל

ל״ל ונסע

כ״ל מ״ל נ״ל חס

ל״ל

ל״ל ויחל ואכנה שמיעה לקול ל״ז

באה כלה מ״ל ל״ל במיה מלרע

ין זלה ל״ל נ״ל מפיק קמץ ולא כלה מפיק בלה נפין מלרע׳

עַל־הַפְּנָרִים וַיֵּשֶׁב אֹתָם אַבְרָם׃ וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא וְתַרְדֵּמָה נָפְלָה עַל־אַבְרָם וְהִנֵּה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נֹפֶלֶת עָלָיו׃ וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדֹעַ תֵּדַע כִּי־גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה׃ וְגַם אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל׃ טו וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל־אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקָּבֵר בְּשֵׂיבָה טוֹבָה׃ וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא־שָׁלֵם עֲוֹן הָאֱמֹרִי עַד־הֵנָּה׃ וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה וַעֲלָטָה הָיָה וְהִנֵּה תַנּוּר עָשָׁן וְלַפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה׃ בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת־אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פְּרָת׃ אֶת־הַקֵּינִי וְאֶת־הַקְּנִזִּי וְאֶת־הַקַּדְמֹנִי׃ כ וְאֶת־הַחִתִּי וְאֶת־הַפְּרִזִּי וְאֶת־הָרְפָאִים׃ וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַגִּרְגָּשִׁי וְאֶת־הַיְבוּסִי׃ ס א וְשָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית וּשְׁמָהּ הָגָר׃ ב וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל־אַבְרָם הִנֵּה־נָא עָצַרְנִי יְהוָה מִלֶּדֶת בֹּא־נָא אֶל־שִׁפְחָתִי אוּלַי אִבָּנֶה מִמֶּנָּה׃ ג וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרָי׃

עַל־פַּלְגֵי וְאַפְּרָח יַתְהוֹן אַבְרָם׃ וַהֲוָת שִׁמְשָׂא לְמֵעַל וְשִׁנְתָּא נְפָלַת עַל־אַבְרָם וְהָא אֵימָה קְבֵל סַגִּי נְפָלַת עֲלוֹהִי׃ וַאֲמַר לְאַבְרָם מְדַע תֵּדַע אֲרֵי־דַיָּרִין יְהֵוֹן בְּנָךְ בְּאַרְעָא דְּלָא דִילְהוֹן וְיִפְלְחוּן בְּהוֹן וַיְעַנּוּן יַתְהוֹן אַרְבַּע מְאָה שְׁנִין׃ וְאַף יַת־עַמָּא דִּיפְלְחוּן בְּהוֹן דָּאֵן אֲנָא וּבָתַר־כֵּן יִפְּקוּן בְּקִנְיָנָא סַגִּי׃ וְאַתְּ תִּתְבְּנֵשׁ לְוָת אֲבָהָתָךְ בְּשְׁלָם תִּתְקְבַר בְּסֵיבוּ טָבָא׃ וְדָרָא רְבִיעָאָה יְתוּבוּן הָכָא אֲרֵי לָא־שְׁלִים חוֹבָא דְּאֱמוֹרָאָה עַד־כְּעַן׃ וַהֲוָה שִׁמְשָׂא עָלַת וְקַבְלָה הֲוָה וְהָא תַּנּוּר דְּתִנָּן וּבְעוּר דְּאֶשָׁא דִּי עָבְרָא בֵּין פַּלְגֵיָא הָאִלֵּין׃ בְּיוֹמָא הַהוּא גְּזַר יְיָ עִם־אַבְרָם קְיָם לְמֵימַר לִבְנָךְ יְהַבִּית יַת־אַרְעָא הָדָא מִנַּהֲרָא דְּמִצְרַיִם וְעַד־נַהֲרָא רַבָּא נַהֲרָא דִּפְרָת׃ יַת־שַׁלְמָאֵי וְיַת־קְנִזָּאֵי וְיַת קַדְמוֹנָאֵי׃ וְיַת־חִתָּאֵי וְיַת־פְּרִזָּאֵי וְיַת־נְפִילָאֵי׃ וְיַת־אֱמוֹרָאֵי וְיַת־כְּנַעֲנָאֵי וְיַת־גִּרְגָּשָׁאֵי וְיַת־יְבוּסָאֵי׃

וְשָׂרַי אִתַּת אַבְרָם לָא יָלְדַת לֵיהּ וְלָהּ אַמְתָא מִצְרִיתָא וּשְׁמָהּ הָגָר׃ וַאֲמַרַת שָׂרַי לְאַבְרָם הָא־כְעַן מַנְעַנִי יְיָ מִלְּמֵילַד עוֹל־כְּעַן לְוָת־אַמְתִּי מָאִים אִתְבְּנֵי מִנָּהּ וְקַבֵּיל אַבְרָם לְמֵימַר שָׂרַי׃

ל״ל חס כמ״ל מ״ל

ל״ל

ל״ל

ל״ל

ל

ותקח שרי׳ לקחתה בדברי׳ אשריך שזכית לילדך בנוף קדוש כזה: מקץ עשר שנים׳ מועד הקבוע לאשה שמתה עשר שנים ולא ילדה לבעלה חייב ליפח אחרת:
לשבת אברם׳ מגיד שאין ישיבת חוכה לארץ עולה לו מן המנין לפי שלא כתוב לו ואעשך לגוי גדול עד שיבא לארץ ישראל: ויבא אל הגר ותהר׳ מביאה ראשונה:
ותקל גברתה בעיניה׳ תמרה שרי זו אין כתיבה כגלויה מראה עצמה כאילו היא צדקת שלא זכתה להיות כל השנים הללו ואני נתעברתי מביאה ראשונה:
חמסי עליך׳ חמס העשוי לי עליך אני מטיל העונש כשהתפללת להקב״ה מה אתן לי ואנכי הולך עדיין לא התפללת אלא עליך והיה לך להתפלל על שניהם והייתי אני
נפקדת עמך׳

לשבת ב׳ ואינון באורין׳ וסי׳ לשבת אברם׳ לשבת ער: גברתה ד׳ וסי׳ ותקל גברתה בעיניה׳ ותאמר אל
גברתה אחלי אדני׳ כעיני שפחה אל יד גברתה׳ וחד כשפחה כגברתה: חמסי ב׳ וסי׳ ותאמר שרי אל
אברם חמסי׳ חמסי ושארי: אנכי נתתי ג׳ וסי׳ אנכי נתתי שפחתי׳ ועתה אנכי נתתי את כל הארצות האלה׳

אבן עזרא

בעל הטורים

מקץ עשר שנים׳ העתיקו קדמונינו אל שלא יטעה אדם עם אשתו יותר מעשר שנים אם לא תלד וזה הפסוק הוא כדמות אסמכתא וטוב הוא: ותקל׳ הנה הנעלם אשר בין האות המסל׳ ואות הסרס תחת הדגש הנתון להתבלע אות הכפל והוא מבכין כפעל: וימאסה׳ מלה זרה כי המספט כמו ויסנאה: אי מזה׳ כמו איה וכן אי הבל׳ ונעשה מזה מקום באת: בורחת׳ כאשתה הלים בעבור אות הנדון שהוא אחרון וכן בורחת כל העיר והיא כפורחת ברחת ובמזרה וכן יודעת אים בעביר אותיות הנדון שהם אההע וכן מספט הלשון אין זר אתנו: הנך׳ לקבה כי הן מלת עכין כמו עם ומשקלו עמך: ישמעאל׳ בהעלם האלף להקל על הלשון: פרח אדם׳ חפשי בין האדם כטעם מי שלח פרא חפשי והטעם שלא ימשול בו זר ממשפחתו ויש אומ כרא ואדם כמו שמם ירח עמל זבולה׳ ובעבור שהוא כרא ידו בכל ובעבור שהוא אדם ויל כל בו והנכון בעיני שיהיה בין האדם כפרא שינאת הכל בכחו ואחר כן ויל כל בו וכן מפורש בדניאל כי הוא החיה הרביעית: על פני כל אחיו׳ שהם בני קטורה וכן כתיב על פני כל אחיו נפל וכן בני מדינים מבני קטורה ונקראו ישמעאלים בתור׳ וכסף׳ סופטים: אל אחיו׳ על משקל ראה עני כטעם אל מראה: הנם הלוס׳ כמו עתה והנכון שהיא כמו כה וכן הבא עול הלוס אים והטעם הנם כה ראיתי מלאך השם אחר שראה השם בעיני כי הוא ראה תמיד: ובאר לאי׳ לאשר יהיה אי לשם׳ האחרת כטעם כה לאי כי בכל שנה היו חוננים ישמעאלי׳ אל הבאר הזאת נס היום יקרא באר זמוס: אל

לשבת ב׳ ואינון באורין׳ וסי׳ לשבת אברם׳ לשבת ער׳ גברתה ד׳ וסי׳ ותקל גברתה בעיניה׳ ותאמר אל
גברתה אחלי אדני׳ כעיני שפחה אל יד גברתה׳ וחד כשפחה כגברתה: חמסי ב׳ וסי׳ ותאמר שרי אל
אברם חמסי׳ חמסי ושארי: אנכי נתתי ג׳ וסי׳ אנכי נתתי שפחתי׳ ועתה אנכי נתתי את כל הארצות האלה׳

וְדַבֶּרֶת שָׂרַי׳ אִשְׁתּ אַבְרָם יַת־הָגָר מִצְרִיתָא אַמְתָהּ מִסּוֹף עֲסַר שְׁנִין לְמִתַּב אַבְרָם בְּאַרְעָא דִכְנָעַן וַיְהַבַת יָתָהּ לְאַבְרָם בְּשֻׁלְהָא לְיִרְתָּא לְאִנְתּוּ׳ וְעָל לְוַת הָגָר וְעַדְיָאַת וְחֲזַת אֲרֵי עַדְיָאַת וְקַלַת רְבוּתָהּ בְּעֵינָהָא׳ וַאֲמָרַת שָׂרַי׳ לְאַבְרָם דִּין לִי עָלָךְ אֲנָא יַהֲבַית אַמְתִּי לָךְ וְחֲזַת אֲרֵי עַדְיָאַת וְקַלַת בְּעֵינָהָא דִּין יְיָ בֵּינִי וּבֵינָךְ׳ וַאֲמַר אַבְרָם לְשָׂרַי הָא אַמְתִּיךְ בִּידָךְ עֲבִידִי לָהּ כְּדְתַקִּין בְּעֵינָיְכִי וְעַנַיְתַהּ שָׂרַי וְשַׁרַקַת מִן קֳדָמָהָא׳ וְאַשְׁכְּחַהּ מַלְאָכָא דַיְיָ עַל־עֵינָא דְמַיָא בְּמַדְבְּרָא עַל עֵינָא בְּאוֹרְחָא דְחַגְרָא׳ וַאֲמַר הָגָר אַמְתָא דְשָׂרַי מִנַּן־אַתְּ אָתְיָא וּלְאַן אַתְּ אָזְלָא וַאֲמַרַת מִן קֳדָם שָׂרַי רְבוּנְתִּי אֲנָא עָרְקַת׳ וַאֲמַר לַהּ מַלְאָכָא דַיְיָ תּוּבִי לְוַת רְבוּנְתִּיךְ וְאִשְׁתַּעְבְּדִי תְּחוֹת יְדָהָא׳ וַאֲמַר לַהּ מַלְאָכָא דַיְיָ אַסְגָּאָה אַסְגֵּי יַת־בְּנָיְכִי וְלָא יִתְמְנוּן מִסְּגִי׳

וַאֲמַר לַהּ מַלְאָכָא דַיְיָ הָא־אַתְּ מְעַדְיָא וְתֵלְדִין בַּר וְתִקְרֵין שְׁמֵהּ יִשְׁמָעֵאל אֲרֵי קַבִּיל יְיָ צְלוֹתֵךְ׳ וְהוּא יְהֵא מְרוּד בְּאֱנָשָׁא הוּא־יְהֵא צָרִיךְ לְכוֹלָא וְאַף־כָּל־בְּנֵי אֱנָשָׁא יְהוֹן צָרִיכִין לֵיהּ וְעַל־אַפֵּי כָל־אַחוֹהִי יִשְׁרֵי׳ וְצַלְיָאַת בְּשֻׁבָא־דַיְיָ דְאִתְמַלֵּל עִמָּהּ אֲמַרַת אַתְּ־הוּא אֱלָהָא חָזֵי כּוּלָּא אֲרֵי אֲמַרַת אַף אֲנָא שְׁרִיתִי חָזֵיתָא בָּתַר דְּאִתְגְּלִי־לִי׳ עַל־כֵּן קָרָא לְבֵירָא לְבֵירָא דְמַלְאַךְ־קַיָּמָא אִתְחֲזֵי עֲלָהּ הָא בֵּין־רֶקֶם וּבֵין חַגְרָא׳ וְיָלְדַת הָגָר לְאַבְרָם בַּר וְקָרָא אַבְרָם שׁוּם־בְּרֵיהּ דְּיָלְדַת הָגָר יִשְׁמָעֵאל׳ וְאַבְרָם בַּר־תְּמָנָן וְשִׁית שְׁנִין כַּד־יָלְדַת הָגָר יַת־יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם׳

וַהֲוָה אַבְרָם בַּר־תְּשְׁעִין וְתִשַׁע שְׁנִין וְאִתְגְּלִי יְיָ לְאַבְרָם וַאֲמַר לֵיהּ

וַתִּקַּח שָׂרַי׳ אֵשֶׁת אַבְרָם אֶת־הָגָר
הַמִּצְרִית שִׁפְחָתָהּ מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים
לְשֶׁבֶת אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַתִּתֵּן
אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁהּ לוֹ לְאִשָּׁה׃
וַיָּבֹא אֶל־הָגָר וַתַּהַר וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה
וַתֵּקַל גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ׃ וַתֹּאמֶר שָׂרַי
אֶל־אַבְרָם חֲמָסִי עָלֶיךָ אָנֹכִי נָתַתִּי
שִׁפְחָתִי בְּחֵיקֶךָ וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה
וָאֶקַּל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי
וּבֵינֶיךָ׃ וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־
שָׂרַי הִנֵּה שִׁפְחָתֵךְ בְּיָדֵךְ עֲשִׂי־לָהּ
הַטּוֹב בְּעֵינָיִךְ וַתְּעַנֶּהָ שָׂרַי וַתִּבְרַח
מִפָּנֶיהָ׃ וַיִּמְצָאָהּ מַלְאַךְ יְהוָה עַל־
עֵין הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר עַל־הָעַיִן בְּדֶרֶךְ
שׁוּר׃ וַיֹּאמַר הָגָר שִׁפְחַת שָׂרַי אֵי־
מִזֶּה בָאתְ וְאָנָה תֵלֵכִי וַתֹּאמֶר מִפְּנֵי
שָׂרַי גְּבִרְתִּי אָנֹכִי בֹרַחַת׃ וַיֹּאמֶר
לָהּ מַלְאַךְ יְהוָה שׁוּבִי אֶל־גְּבִרְתֵּךְ
וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ׃ וַיֹּאמֶר לָהּ
מַלְאַךְ יְהוָה הַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֵךְ
וְלֹא יִסָּפֵר מֵרֹב׃ וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ
יְהוָה הִנֵּךְ הָרָה וְיֹלַדְתְּ בֵּן וְקָרָאתְ
שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל כִּי־שָׁמַע יְהוָה אֶל־
עָנְיֶךְ׃ וְהוּא יִהְיֶה פֶּרֶא אָדָם יָדוֹ
בַּכֹּל וְיַד כֹּל בּוֹ וְעַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו
יִשְׁכֹּן׃ וַתִּקְרָא שֵׁם־יְהוָה
הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ אַתָּה אֵל רֳאִי כִּי אָמְרָה
הֲגַם הֲלֹם רָאִיתִי אַחֲרֵי רֹאִי׃ עַל־כֵּן
קָרָא לַבְּאֵר בְּאֵר לַחַי רֹאִי הִנֵּה בֵּין־
קָדֶשׁ וּבֵין בָּרֶד׃ וַתֵּלֶד הָגָר לְאַבְרָם
בֵּן וַיִּקְרָא אַבְרָם שֵׁם־בְּנוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה
הָגָר יִשְׁמָעֵאל׃ וְאַבְרָם בֶּן־
שְׁמֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלֶדֶת־הָגָר
אֶת־יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם׃ ס
וַיְהִי אַבְרָם בֶּן־
תִּשְׁעִים שָׁנָה וְתֵשַׁע שָׁנִים וַיֵּרָא
יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו

ובינך נקוד על׳ בתרא

ברחת אל מן חד אל חד פתח ואל נחל קמץ והוא חד מן אל פתחין דסי׳ פסי׳ דבראשית

שם כל שם קמץ במו פתח וסי׳ לאברם אברהם נטל קרית אל בראיה בנכרא:

יז

והיא לא ידעה: ובינך נקוד על׳ בתר׳ חד מן י׳ נקודות בתורה ד׳ בנביאי׳ וא׳ בכתובי׳ וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳: על העין ב׳ וסי׳ ומצאה מלאך יי׳, ויהי
כראת את הגים: באת ב׳ בקמץ וסי׳ אי מזה באת, אשר באת להסו׳: ברחת חד פתח וחד קמץ וסי׳ אנכי ברחת׳ ברחת כל העיר׳ בתר׳ קמץ:
ויאמר לה מלאך יי׳ ג׳ דסמיכי וסי׳ שובי אל גברתך׳ הנך הרה׳ הרבה ארבה: וילדת ג׳ וסי׳ ויאמר לה מלאך יי׳, כי הנך הרה וילדת בן
ומורה׳ ויאמר לי הנך הרה וילדת בן: וקראת ד׳ ורפק וסי׳ כו׳ במס׳ רבת׳: פרא ו׳ וסי׳ והוא יהיה פרא אדם׳
פרא למוד מדבר׳ פרא בודד לו׳ מי שלח פרא חפשי׳ הנהק פרא׳ ועיר פרא: בכל ז׳ דנשים וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳: הלם ב׳ חסרים וסי׳ כו׳
במס׳ רבת׳: ראי ו׳ בחולם וסי׳ הגם הלם׳ על כן קרא לבאר׳ ויצחק בא מבא׳ וישב יצחק עם באר לחי׳ והוא אדמוני וטוב ראי׳ לא תשורני
עין ראי׳ וחד אל ראי בחטף קמץ: ויקרא אברם שם כל שם קמ׳ במו פתחי׳ וסי׳ ויקרא אברם שם בנו׳ ויקרא אברהם שם בנו׳ על שם שסר
אדני ההר שמרן׳ וגם שם עיר המנה׳ מה שמו ומה שם בנו׳ ויהי שם בנו הבכור יואל:

ראתה הרבע׳ זה אחר זה ולא חכלה: באר לחי ראי׳ כתרגומו דמלאך קיימא איתחזי עלה: ויקרא אברם שם ובנו׳ אעפ״ שלא שמע אברם דברי המלאך שאמ׳ יר״ת שמו
ישמעאל שראתה רוח הקדש עליו ויקרא׳ ישמעאל: ואברם בן שמנים ובנו׳ לשבחו של ישמעאל נכתב להודיע שהיה בן ג׳ שנה כשנמול ולא עכב: אני

אני אל שדי, אני הוא שיש לי כחלהותי לכל בריה לפיכך התהלך לפני והיה לך לאלוה לפטרון וכן כל מקום שהוא במקרא פירושו לי שלו לפי הענין: התהלך לפני, כתרגומו פלח קדמי הדבק בעבודתי: והיה תמים, אף זה כיוני אחר מווי היה שלם בכל כסיוכותי, ולפי מדרשו התהלך לפני במצות מילה ובדבר הזה תהיה תמים שכל זמן שהערלה בך אתה בעל מום לפני, דבר אחר והיה תמים עכשיו אתה חסר ה' אבריה ב' עינים ב' אזנים וראש הגויה שאוסיף לך אות על שמך ויהיו מכין אותיותך לימ כמכין אבריך: ואתנה בריתי, ברית של אהבה ובריית הארץ להוציאה לך על ידי מכות זו: * ויפול אברם על פניו, ממורא השכינה שעל שלא מל לא היה בו כח לעמוד ו

ואתנה כל אורי ונביאי ואתנה בשבא במא ואתנה קס, ואתנה את הלוים, וכל כתו דכו ואתנה קם במא ואתנה בשבא, שאל ממני ואתנה גוים: אותך יז מלאים בתו בלשן זכר וסי כו במסר רבת: ולא יקרא ב' דס וסי את שמך אברם, ולא יקרא למקום הזה: יצאו ד' וסי ומלכי ממך יצאו, ומלכים

אֲנִי־אֵל שַׁדָּי הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וְהְיֵה תָמִים: וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וְאַרְבֶּה אוֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד: וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל־פָּנָיו וַיְדַבֵּר אִתּוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר: אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתָּךְ וְהָיִיתָ לְאַב הֲמוֹן גּוֹיִם: וְלֹא־יִקָּרֵא עוֹד אֶת־שִׁמְךָ אַבְרָם וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם כִּי אַב־הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ: וְהִפְרֵתִי אֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד וְנָתַתִּיךָ לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמְּךָ יֵצֵאוּ: וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם לִבְרִית עוֹלָם לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ: וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֶת־אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֶת כָּל־אֶרֶץ כְּנַעַן לַאֲחֻזַּת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת־בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אַתָּה וְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם: זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ הִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר: וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשַׂר עָרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם: וּבֶן־שְׁמֹנַת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם יְלִיד בַּיִת וּמִקְנַת־כֶּסֶף מִכָּל בֶּן־נֵכָר אֲשֶׁר לֹא מִזַּרְעֲךָ הוּא: הִמּוֹל יִמּוֹל יְלִיד בֵּיתְךָ וּמִקְנַת כַּסְפֶּךָ וְהָיְתָה בְרִיתִי בִּבְשַׂרְכֶם לִבְרִית עוֹלָם: וְעָרֵל זָכָר אֲשֶׁר לֹא־יִמּוֹל אֶת־בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ אֶת־בְּרִיתִי הֵפָר: ס וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם שָׂרַי אִשְׁתְּךָ לֹא־תִקְרָא אֶת־שְׁמָהּ שָׂרָי כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ: וּבֵרַכְתִּי אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לְךָ בֵן וּבֵרַכְתִּיהָ וְהָיְתָה לְגוֹיִם מַלְכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ:

אל שדי, שם התאר וטעמו תקף וכן כקול שדי והיה שדי בבריך כי טעמו כטעם ושית על עפר בכר ושדי על מסקל לבי דוי ורבים פירשוהו מגזל שולל שהוא מנכח ומתגבר וטעם להזכיר השם הזה בברם' הזאת לירא אברהם ויומל והנכון כי השם הנכבד והמורא נקרא כ כנגדו וזה שם התאר כנגד המעשה כי העולם עומד על שה שני השמות והמכין סוד השם יחמין: והיה תמים, שלא תשא למה המילה: אברה', עם תוסף הלים אביר המין גויס ולא בא השם לחסר משמו אות כי אם להוסיף: ושרה, שם תאר כלל לא כשרי ובריך השם אשר לו נתכנו עלילות שהקדים ובזה אברהם להמול קודם שתהר שרה להיות זרעו קדוש, ומלת המול לשם כמו להמול והוא שם הפועל מהפעלים השניי' הנראי' כמו וימל את בשר ערלתם ומשקלו להכון: ונמלתם, כמו ושמרתם והכון שרש וכן לא ידין רוחי עם אדם: ימול לשם, מבנין נפעל וכן המול ימול ומה טעם לאמר המול ימול יליד ביתך פעם שנית וכן הפירוש ובן שמונת ימים ימול לשם כל זכר כל מי שהוא לשם מזרעכם גם כן יליד בית אז מקנת כסף ואתה אברהם המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך היום אם הם גדולים: ועדל זכר אשר לא ימול, פי' ימול יפעיל כמו כי ידור כדר והוא מן ונמלתם את בשר ערלתכ' וטעמו אם היה בר מצוה ולא ימול את בשר ע ערלתו ים עליו כרת כי מצו' הנער הקטן על האב ואם אבין לא מלהו ימול עצמו בהיותו ברשותו וכרת בידי שמים והטועי' יחשבו כי אם מת הנער ולא נמול אין לו חלק לעולם הבא ואין פיל' הנפש כרצונם כי נפש כמו אים וטעמו נוף שים לו נפש וכן נפש כי תחטא ולא כי כרת המת קול' לב סנה ולא כי כרת שיכרת שמו במות זרעו על כן אמר הכתוב מעמיה כי מי שים לו בני כאילו הוא חי ושמו לא נכרת: ונם נתתי, כמו נתתי כסף השדה והנה שניהם על לשון עבר ב במקום עתיד: הלבן

בעל השורש

שני פעמי' לב המון בפרשה והוא עולה בחשבון יצחק: וכן אברה בגימטריא ויצחק: הפר שנים בתקורת הכא את בריתי: ואילך את ממותי הפר שורש אותו במדרש על המושך ערלתו: כמו הפר דהנא בברית מילה: אף ממותי הפר בברית מילה: ואת בריתי אקים את יצחק:

אבן עזרא

ואתנה בשבא, אל ממני ואתנה גוים: אותך יז מלאים בתו בלשן זכר וסי כו במסר רבת: ולא יקרא ב' דס וסי את שמך אברם, ולא יקרא למקום הזה: יצאו ד' וסי ומלכי ממך יצאו, ומלכים

אֲנָא אֵל שַׁדַּי פְּלַח קָדָמַי וְהַוֵי שְׁלִים: וְאֶתֵּן קְיָמִי בֵּין־מֵימְרִי וּבֵינָךְ וַאֲסַגֵּי יָתָךְ לַחֲדָא לַחֲדָא: וּנְפַל אַבְרָם עַל־אַפּוֹהִי וּמַלֵּל עִמֵּיהּ יְיָ לְמֵימַר: אֲנָא הָא גְזַר־קְיָמִי עִמָּךְ וּתְהֵי לְאַב סַגִּי עַמְמִין: וְלָא־יִתְקְרֵי עוֹד יַת־שְׁמָךְ אַבְרָם וִיהֵי שְׁמָךְ אַבְרָהָם אֲרֵי לְאַב־סַגִּי עַמְמִין יְהַבְתָּךְ: וְאַפְּיֵשׁ יָתָךְ לַחֲדָא לַחֲדָא וְאִתְּנִנְךָ לְכִנְשִׁין וּמַלְכִין דְּשַׁלִּיטִין בְּעַמְמַיָּא מִנָּךְ יִפְקוּן: וְאָקִים יַת־קְיָמִי בֵּין־מֵימְרִי וּבֵינָךְ וּבֵין בְּנָךְ בַּתְרָךְ לְדָרֵיהוֹן לְקִיָּם עָלָם לְמֶהֱוֵי לָךְ לֵאלָהָא וְלִבְנָךְ בַּתְרָךְ: וְאֶתֵּן לָךְ וְלִבְנָךְ בַּתְרָךְ יַת אַרְעָא תּוֹתָבוּתָךְ יַת כָּל־אַרְעָא דִכְנָעַן לַאֲחֻסַנַת עָלָם וְאֶהֱוֵי לְהוֹן לֵאלָהָא: וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם וְאַרְתְּ יַת־קְיָמִי תִּטַּר אַתְּ וּבְנָךְ בַּתְרָךְ לְדָרֵיהוֹן: דֵּין קְיָמִי דִּי תִטְּרוּן בֵּין־מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן וּבֵין בְּנָךְ בַּתְרָךְ לְמִגְזַר לְכוֹן כָּל־דְּכוּרָא לְדָרֵיכוֹן יְלִיד בֵּיתָא וְזָבִין כַּסְפָּא מִכָּל־בַּר־עַמְמִין דְּלָא מִבְּנָךְ הוּא: מִגְזַר יִגְזַר יְלִיד בֵּיתָךְ וְזָבִין כַּסְפָּךְ וּתְהֵי קְיָמִי בְּבִסְרֵיכוֹן לְקִיָּם עָלָם: וַעֲרֵל דְּכוּרָא דְּלָא יִגְזַר יַת בִּסְרֵיהּ דְּעָרְלָתֵיהּ וְיִשְׁתֵּצֵי אֱנָשָׁא הַהִוּא מֵעַמֵּיהּ יַת־קְיָמִי אַשְׁנִי: וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם שָׂרַי אִנְתְּךָ לָא תִקְרֵי יַת־שְׁמַהּ שָׂרַי אֲרֵי שָׂרָה שְׁמַהּ: וַאֲבָרֵךְ יָתַהּ וְאַף אִתֵּן מִנַּהּ לָךְ בַּר וַאֲבָרְכִנַּהּ וּתְהֵי לְכִנְשִׁין מַלְכִין דְּשַׁלִּיטִין בְּעַמְמַיָּא מִנַּהּ יְהוֹן:

ונפל

מחלציך, מהרסיך ומהרביך, והנשיא בתוכם, וחד מבית שכם ויצאו: ויאמר אלהים לה וסי כו במס רבת: ואתה ו' פסו ואתה אתה וסי ואתה את בריתי תשמור, ואתה תשמע השמים, ואתה פשחור, ואתה בן אדם אל תירא, ואתה קח לך חטן, ואתה תשמע מן השמים, דר"ה: הפר ב' באו פתח חד בסף וחד באתנחתא וסי את בריתי הפר, כי דבר ה' בזה: אשתך ז' וסי ויקרא פרעה לאברם, למה אמרת אחתי, שרי אשתך לא תקרא, אבל שרה אשתך, ויקרא אבימלך ליצחק, וכמו השחר עלה, אשתך בעיר תזנה, וחד אשתך כגפן פוריה:

אבל אלהי אמי אלהי הוא שים לי כחלהותי לכל בריה לפיכך התהלך לפני ותהיה לך לאלוה לפטרון וכן כל מקום שהוא במקרא פירושו לי שלו לפי הענין: התהלך לפני, כתרגומו פלח קדמי הדבק בעבודתי: והיה תמים, אף זה כיוני אחר מווי היה שלם בכל כסיוכותי, ולפי מדרשו התהלך לפני במצות מילה ובדבר הזה תהיה תמים שכל זמן שהערלה בך אתה בעל מום לפני, דבר אחר והיה תמים עכשיו אתה חסר ה' אבריה ב' עינים ב' אזנים וראש הגויה שאוסיף לך אות על שמך ויהיו מכין אותיותך לימ כמכין אבריך: ואתנה בריתי, ברית של אהבה ובריית הארץ להוציאה לך על ידי מכות זו: * ויפול אברם על פניו, ממורא השכינה שעל שלא מל לא היה בו כח לעמוד ו

ורוח הקל' נכבת עלי ונהו שנאמר בבלעם נופל וגלוי עיניים ב' בבריית דרבי אליעזר מבאתי כן: כי אב המון גוים, לשון מוטריקון של שמו ולים שהיתה בו בתחלה שלא היה אב אלא לאדם שהוא מקומו ועכשיו לא זה מ ממקומה שאף אול של שרי כתרגמה על ה השכינה על שהוסיפה ליהושע שנאמר ויקל' משה להושע בן נון יהושע: וכתתיך לגויים, ישראל ואדום שהרי ישמעאל כבר היה לו ולא הי' מבשרו עליו: והקימותי את בריתי, ומה היא הברית להיות לך ל לאלהים לאחזת עולם ושם אהיה לכם לאלהי אבל הדר בחוב לארץ כמו שאיני אלהו: ואתה, ון זו מוסף על עכין ראשון אני הנה בריתי אתך, ואת' הוי זהיר לשמרו ומה היא שמירתו ואת בריתי אשר תשמרו המול לכם וגו': ביני וביניכם, אותם שלו עכשיו: ובין זרעך, העתידין להולד אחריך: המול, כמו להמול כמו שאתה אומ' עשות כמו לעשו': ונמלתם, כמו ומלתם והכון בו יתירה ליסוד המופל בו לפרקים כגון נון שלו מוסך ונון של מושל ונמלתם כמו ונשאתם אבל יימול לשון יפעל כמו יעשה יאכל: יליד בית, שילדתו הספחה בבית: מקנת כסף, שקנאו מעמולל: המול ימול יליד ביתך, כאן כפל עליו ולא אמר לשמנה ימים ללמדך שים יליד בית כמול לשמנה ימים כמו שמפורש במסכ' שבת: ועדל זכר, כאן למד שהמילה ב באותו מקום שהוא מבדיל בי' זכר לנקב': אשר לא ימול, מסיגיע לכלל עונשין ונכרתה אבל אביו אין עונש עליו כרת אבל עובר בעשה: ונכרתה הנפש, הולך עלילי ומת קודם זמנו: לא תקרא את שמה שרי, דמשמע שרי לי ולא לאחרים כי שרה שתה שמה מתהא שרה על כל: וברכתי אותה, ומה היא הברכה שחזרה לנערותה שנאמר היתה לי עדנה: וברכתיה, בהנקת שדים כשנברכה לכך ביום משתה יצחק שהיו מדנין עליהם שהביאו אשפי מן הסוף ואומרי בנימו הוא והביאה כל אחת בנה עמה ומיניקתה לא הביאה והיא היניקה את כלם הוא שב' הינקה בנים שרה בראשית

רבה רמזו במקנת: ויפול

ויפול אברהם על פניו ויצחק׳ זה תרגם אונקלוס לשון שמחה וחדי ושל שרה לשון מחוך למדת שאברהם האמין ושמח ושרה לא האמינה ולגלגה והוא שהקפיד הקב״ה על שרה ולא הקפיד על אברהם: הלבן יש תמיהות שהן קיימות כמו הגגלה כגליתי הרואה אתה אף זו היא קיימת וכך אמר בלבו הנעשה חסד זה לאחר מה שהבא עושה לי ואם שרה הבת תשעים שנה היתה כדאי לילד ואף על פי שדורות הראשונים היו מולידין בני חמש מאות שנה בימי אברהם נתמעטו השנים כבר ובא תשעות כח לעולם ועל למד מעשרה דורות שמנח ועד אברהם שמהרו תולדותיהן בני שלשים ובני ע׳: לו ישמעאל יחיה׳ הלואי שיחיה ישמעאל אינו כדאי לקבל מתן שכר כזה: יחיה לפניך: יחיה ביראתך כמו התהלך לפני פלח קדמי: אבל׳ לשון אמתת דברי וכן אבל אשמי אנחנו אבל בן אין לה: וקראת שמו יצחק׳ על שם הצחוק ועל שם הי׳ נסיונות וב׳ שנה

אבן עזרא

הלבן מלה שנה ילד׳ תמה בעבור היות זרע הזקן קל על כן לא יולד והתימה הגדול איך תלד אשה שבשבע דמה והבן מהדש יבנה ויכון ואשר ת תשתכל ותדע כי דבר שרה כבלא מדבר אברהם כי הנה מבאנו אבות שכל אחד הוליד בן והוא גדול יותר מתשעי שנה וחיי הדורות בימי אבר׳ אברוכים מחיי דור ודור ואשר נשתלק המלאך מיד מל בנו וכל ילדי ביתו ומקנה כספו: בעצם היום הזה׳ ולא אחר לעשות הדבר והנה היו שמנה עשר ושלש מאות ילדי ביתו חוץ ממקנת כספו ואחר כן נמול אברהם גם ביום בעצמו וישמעאל בנו וילדי ביתו ומקנת כספו כלם נמולו אתו ברמוז הטעם שלא ה הבריחם רק מהרו כלם לעשות ולמלאת רצון השם: נמולו אתו׳ מבנין נפעל מן נמל וכן ונשלות ספרים:

פרשת וירא אליו

הנה קבת אמרו כי השם ג׳ אנשים הוא אחד והוא ג׳ ולא יתפרדו׳ והנה שבאו ויבאו שני המלאכים שדומה ו ומפרשים אמרו שהשם נראה אלא במראות נבואה ואחר כן נשא עיניו וראה ג׳ מלאכי׳ האחד בא לבשר שרה והשנים הלכו לסדום האחד להשחית והשני להגיל את לוט ופי׳ ויאכלו כי באכל הלחם כטעם אשר תאכל האש׳ ופי׳

פרשה

ואתגלי ליה יי׳ במישרי ממרא והוא יתיב בתרע משכנא כמיחם יומא: וזקף עינוהי וחזא

בעל הטורים

אקים מוטריקו׳ אשר אקים ילד מכטן: חסלת פרשת לך לך

וירא אליו

אמר מישלו אל מרא׳ אלמד שנראה לו בשבל החולה אבקרי׳ (כל המילה) לא כתוב אתו ואתיך לא יהיה יעשה פתח האהל בחם היום׳ נזה הוא שאתרו חזל אברהם יושב על פתח נוהגים ואינו מניח לתי שמעמל ליכנס שם חוץ ממי שבא על הנייה ש שמשב ערלתו ואינו מכירו׳ וירא אליו׳ פנוי׳ תיבות אור׳ אלמד שאין לשון אברהם; וירא אליו׳ כנגד אלהי׳ כנגד אלהי׳ יי׳ כאלהי בנגד לבקר בחולה׳ יושב פתח האהל בנגד לבקרי׳ את האורחי׳ בחם אורבעה בתקרא׳ פתח האהל בחם היום׳ בחם בחמתם׳ בחם בח עלי אור׳ ויבאו אל בית אים בנשת בחם היי׳ שאברהם היה יושב פתח האהל ואינו מניח לתי שבאים ליכנס בחם היי׳ אלא בחום בח עלי אור׳ דהיינו בנן עדן׳ בלבתיב והיה לך יי׳ לאור עולם׳ אבל אים בנשת׳ פירוש שבא על הנייה שאין לך בנשת גדול ממני שבא על הנייה׳ בחום השמש יבנס לביתכם לכתיב הנה יום בא נוער כתנו׳ בחום היי׳ בניתטרי׳ והו בניתכם׳ ובניתטרי׳ לב מילה

ונפל אברהם על־אפיו וחדי ו ואמר בלבו הלבן מאה שנה יולד ואם־ יהי׳ ולד ואם שרה הבת־תשעים שנין תליד׳: ואמר אברהם קדם יי׳ לוי ישמעאל יתקיים קדמך׳: ואמר יי׳ בקושטא שרה אתתך תליד לך בר ותקרי ית־ שמיה יצחק ואקים ית־קימי עמיה לקים עלם לבנוהי בתרוהי׳: ולישמעאל קבלית צלותך הא׳ ברכית יתיה ואפיש יתיה ואסגי יתיה לחדא לחדא תרי־עסר רברבין יוליד ואתננה לעם סגי׳: וית־קימי אקים עם־ יצחק די תליד לך שרה לזמנא הדין בשתא אוחרנתא׳: ושיצי למללא עמיה ואסתלק יקרא די מעלוהי דאברהם׳: ודבר אברהם ית־ישמעאל ברי׳ה וית כל־ילדי ביתיה וית כל זביני כספיה כל־רכורא באנשי בית אברהם וגזר ית־בסרא ד דערלתהון בכרן יומא הדין כמא די־מלל עמיה יי׳: ואברהם בר־תשעין ותשע שנין כד־גזר ב בסרא דערלתיה׳: וישמעאל ברי׳ה בר־תלת עסרי שנין כד־גזר ית־בסרא דערלתיה׳: בכרן יומא הדין גזר אברהם ו וישמעאל ברי׳ה׳: וכל־אנשי ביתיה ילדי ביתא וזבני כספא מן בני־עממיא גזרו עמיה׳:

ויאמר בלבו אמירה בלבו׳ וסי׳ ויאמר יי׳ אל לבו׳ אברהם׳ עשו׳ ירבעם׳ נבל׳ המן׳ אמר בלבו בל אמוט׳ ויאמר דוד אל לבו׳ אמר בלבו שכח אל׳ אמר בלבו לא תדרוש: הלבן ו׳ בליש׳ בנינן ופתחין וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳: לו כב׳ וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳: וסי׳ בלשון ארמי׳ ישמעאל׳ מיתא׳ לבן׳

ויפל אברהם על־פניו ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה־שנה יולד ואם־ שרה הבת־תשעים שנה תלד׳:

ויאמר אברהם אל־האלהים לו׳ ישמעאל יחיה לפניך׳: ויאמר אלהים אבל שרה אשתך ילדת לך בן וקראת את־שמו יצחק והקמתי את־בריתי אתו לברית עולם לזרעו אחריו׳: ולישמעאל שמעתיך הנה׳ ברכתי אתו והפרתי אתו והרביתי אתו במאד מאד׳ שנים־ עשר נשיאם יוליד ונתתיו לגוי גדול׳: ואת־בריתי אקים את־ יצחק אשר תלד לך׳ שרה למועד הזה בשנה האחרת׳: ויכל לדבר אתו ויעל אלהים מעל אברהם׳:

ויקח אברהם את־ישמעאל בנו ואת כל־ילידי ביתו ואת כל־מקנת כספו כל־זכר באנשי בית אברהם ויגל את־בשר ערלתם בעצם היום הזה כאשר דבר אתו אלהים׳:

ואברהם בן־תשעים ותשע שנה בהמלו בשר ערלתו׳: וישמעאל בנו בן־שלש עשרה שנה בהמלו את בשר ערלתו׳: בעצם היום הזה נמול אברהם וישמעאל בנו׳: וכל־אנשי ביתו ילד בית ומקנת כסף מאת בן־נכר נמלו אתו׳:

קמו׳ נמלו׳ סימן מגדיב׳ סימן

פרשה

ויראא אליו יהוה באלני ממרא והוא ישב פתח־האהל כחם היום׳: וישא עינו וירא

יח

ויראא

שטמא׳ יסופון בארעא ובמדנרא׳ בלעם׳ חכימא יהושע׳ קטליה אתתיה׳ בזניה׳ אתקיל אבשלום׳ בזכותה׳ לא שלטא בדה׳ היתא בישתא׳ גברא׳ דשמע׳ לא מתעכסא׳ נפשיה׳ ומנהון ג׳ ולו וסי׳ ולו נוענו בגוע׳ ויאמר יהושע אהה יי׳ אלהים׳ ויאמר האיש אל יואב: חדה יח יחידאן וסי׳ כו׳ במסרא רבתא: והפרתי ג׳ ב׳ מלאים וא׳ חסר וסי׳ והפרתי אתך במאד מאד׳ ולישמעאל שמעתיך׳ ופניתי אליכם׳ קדמאה חסר: במאד מאד ו׳ וסי׳ וארבה אתך במאד׳ והפרתי אתך במאד׳ ולישמעאל שמעתיך׳ עון בית ישראל ויהודה גדול׳ ותיפי במאד: נשיאם כל אורי׳ נשאים כתיב במ״ד נשיאם וסי׳ ולישמעאל שמעתיך׳ שנים עשר נשיאם לאמתם׳ ויקריבו הנשיאם׳ תני׳ דפסוק׳ ותעמדנה לפני משה׳ וחד חסר דחסר והנשאם הביאו׳ וחד מלא דמלא ונועדו אליך הנשיאים׳ וכל נביאו׳ וכתובי׳ נשיאם כתיב במ״ד נשאים וסי׳ ועשרה נשאים עמו׳ ויעל נשאים מקצה׳ ועלה נשאים׳ מעלה נשאים: ויעל אלהים עליית אלהים ג׳ וסי׳ מעל אברהם׳ ויעל מעליו אלהים׳ עלה אלהים בתרועה: בשר ערלתו ב׳ חס׳ את וסי׳ ואברהם בן תשעים׳ וביום השמיני ימול: בית ד׳ קמצים בליש׳ וסי׳ וילד בית ומקנת׳ אנשי בית וילד בית׳ ויעש לבית הלוני׳ ליסד את הבית: כחם ד׳ וחס׳ וסי׳ כחם היום׳ ויבאו כחם היום׳ בית איש בשרת׳ תהיה לכם תשועה כחם השמש׳ כחם אח עלי אור׳ וחד כחם קציר ב׳ בפסוק: וישא עיניו ה׳ חסרי׳ את וסי׳ וישא עיניו וירא׳ והנה גמלי׳ באי׳ וירא את בנימן׳ וירא את עשו׳ והנה איש עומד לנגדו׳ ושארא את עיניו: ורא ג׳ אברהם ב׳ בו׳ לוט׳

ויצחק חד מן ז׳ פת׳ כאתבא דספרא׳

ל׳ רפי׳

כל

חד מן ז׳ יחידים ל׳ ות׳ ולדת

ין הוא לזרעו אחריו

ל׳ לחסי׳ בתו׳

ל׳ בלשניה

ז׳ פסוקי׳ לת׳ ות׳ ות׳

ג׳ זוגין קדמא׳ לת׳ לבב ות׳ תרין נסב ות׳

ל׳ מ״ל

ה׳ לפ נסב

ל׳

ל׳ וחס

ל׳ ל׳ דל׳

בית ל׳ קמ׳ כלים וכל ת׳ נחת׳ נכס רבו׳

ויאא ה׳ חסרי׳ ות׳

אבן עזרא

מעבר לנמל׳ אל מרא׳ אלמד שנראה לו בשבל החולה׳ אבקרי׳ (כל המילה) לא כתוב אתו ואתיך׳ לא יהיה יעשה פתח האהל בחם היום׳ נזה הוא שאתרו חזל אברהם יושב על פתח נוהגים ואינו מניח לתי שמעמל ליכנס שם חוץ ממי שבא על הנייה ש שמשב ערלתו ואינו מכירו׳ וירא אליו׳ פנוי׳ תיבות אור׳ אלמד שאין לשון אברהם׳ וירא אליו׳ כנגד אלהי׳ יי׳ כאלהי בנגד לבקר בחולה׳ יושב פתח האהל בנגד לבקרי׳ את האורחי׳ בחם אורבעה בתקרא׳ פתח האהל בחם היום׳ בחם בחמתם׳ בחם בח עלי אור׳ ויבאו אל בית אים בנשת בחם היי׳ שאברהם היה יושב פתח האהל ואינו מניח לתי שבאים ליכנס בחם היי׳ אלא בחום בח עלי אור׳ דהיינו בנן עדן׳ בלבתיב והיה לך יי׳ לאור עולם׳ אבל אים בנשת׳ פירוש שבא על הנייה שאין לך בנשת גדול ממני שבא על הנייה׳ בחום השמש יבנס לביתכם לכתיב הנה יום בא נוער כתנו׳ בחום היי׳ בניתטרי׳ והו בניתכם׳ ובניתטרי׳ לב מילה

והנה שלשה אנשים. אחד לבשר את שרה ואחד להגיד את שרה ואחד לרפאות
את אברהם שלא מלאך אחד עושה שתי שליחיות תדע לך שכן כל הפרשה הוא
מדברין בלשון רבים ויאכלו ויאמרו אליו. ובבשורה נאמר ויאמר
שוב אשוב ובהגיד שרה הוא אומר כי לא אוכל לעשות דבר לבלתי הפכי
ורבאל שרפת את
אברהם הלך משם
להגיד את לוט הוא
שנאמר ויהי כהוציאם
אותם החוצה ויאמר
המלט על נפשך
למדת שהאחד היה
מגיד: נצבים עליו.
לבני אבל לשון נקיה
הוא כלבי המלאכים:
וירא. מהו וירא וירא
שני פעמים הראשון
כמשמעו והשני לשון
הבנה כמיגבל שהיו
נצבים במיקום אחד
והבין שלא היו רואים
להטריחו ואף על פי
שיודעים היו שיצא
לקראת עמדו במקומו
לכבודו להראותו שלא
רצו להטריחו ונקדם
הוא ורץ לקראתם.
בנבא מציעא כתיב
נצבים עליו וכתיב
וירץ לקראתם כל א
חזיוה דהוה שרי ו
ואסר פירסו חימנו
מיד וירץ לקראתם:
ויאמר אדני אם נא.
בקש כי תעבר לגדול שבהם אמר
נקראם כלם אדונים
ולגדול אמר אל נא
תעבור וכיון שלא
יעבור הוא יעמוד א
חבריו עמו ובלשון
זה הוא אול. דבר
אחר קודם הוא והיה
אומר להקבה להמתין
לו עד שירץ ויכנים
את האורחים ואף על
פי שכתיב אחר וירץ
לקראתם האמירה
קודם לכן היתה ודרך
המקראות לדבר כן
כמו שפירשתי אבל
לא ילון רוחי בחלם
שנכתב אחר ויולך נא
ואי אפשר לומר אלא
אם כן קודם נזירת
כ' שנה ופתי הלסונות
בבל: יקח נא. על ידי שליח והקבה שלח לבנין על ידי שליח שנאמר וירא משה
את ידו ויך את הסלע: ורחצו רגליכם. כשבור שהם ערביים שמשתחוים
לאבן רגליהם והקפיד שלא להכנים עד לביתו אבל לוט שלא הקפיד הקדים ליכה
לרחיצה שנאמר ולינו ורחצו רגליכם: תחת העץ. תחת האילן: ואסעדו לבכם.
בתורה בנביאים ובכתובים מצינו דפתח סעדתא דלבא בתורה ואסעדו לבכם
בנביאים סעד לבך פת לחם בכתובים ולחם לבב אנוש יסעד אמר רבי חמא לבבכם אין כתיב כאן אלא לבבכם מגיד שאין הדע שולט במלאכים: אחר תעבורו,
אחר כן תלכו: כי על כן עברתם. כי הדבר הזה אני מבקש מכם מאחר שעברתם עלי לכבודי. כי על כן כמו על אשר וכן כל כי על כן שבמקרא כי על כן ראיתי
פניך כי על כן לא נתתים כי על כן ידעת חנותינו: קמח סלת. סולת לעונות קמח לעמלן של טבחים לכסות את הקדירה לשאוב את הימהמת: בן בקר רך וטוב.
שלשה פרים היו כדי להאכילן ג' לסעודות בחדרל: אל הנער. זה ישמעאל לחנכו במצות: ויקח חמאה וגו'. ולחם לא הביא לפי שפירשה שרה נדה שחזר לה אורח
כנשי אותו היום ונטמאת העיסה: חמאה. שומן החלב שקולטין מעל פניו: ובן הבקר אשר עשה אשר תיקן קמח קמח שתיקן אמטי ואיתי קמיהו: ויאכלו. נראו כמו
שאכלו מכאן שלא יאכלו אדם מן המנהג: ויאמרו אליו. נקוד על א"ו. ותני רבי שמעון בן אלעזר אומר כל מקום שהכתוב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב וכאן
נקודה רבה על הכתב ואתה דורש הנקודה אף לשרה שאלו היו אברהם למדנו שיאשל אדם באכסניא שלו לאים על האשה ולאשה על האיש. בבבא מציעא אומרי יודעים
היו מלאכי השרת שרה אמנו היכן היתה אלא להודיע שצנועה היתה כדי לחבבה על בעלה אמר ר' יוסף בר' חנינא כדי לשגר לה כוס של ברכה: הנה באהל. צנועה היא:
כעת חיה. כעת הזאת לשנה הבאה ובשת היה ולפשח הבא מולד יצחק מדלא קרינ' כעת אלא כעת חיה כעת הזאת שתהא חיה לכם שתהיו כולכם שלמים וקיימים: שוב
אשוב. לא בשרו המלאך שיבוא אליו אלא בשליחותו של מקום אמ' לו כמו ויאמר לה מלאך יי' הרבה אהרבה נהוא אין בידו להרבות אלא בשליחותו של מקום אמ' לו כן בל:
והוא אחריו. הפתח היה אחר המלאך: חדל להיות. פסק ממנה דרך נשים כדות: בקרבה. משתכלת במעיה ואמרה אפשר הקרביים הללו טוענין ולד השדים הללו
שנמקו מושכין חלב תנחומא: עדנה. בחנות בשר ולשון משנה מעיר את השער ומעדן את הבשר. דבר אחר לשון עידן זמן ושת נדות. אף

יקח נ' ב' קמ' וא' פתח וסי' יקח נא מעט מים. ברזל מעפר יקח. גם שבי גבור. קדמ' פתח. אנ"ך: ורחצו
ג' ב' פת' ואחד קמ' וסי' יקח נא מעט. סורו נא אל בית עבדכ'. רחצו הזכו. בתר' קמ': לבכם ג' וסי' ואקחה פת.
וראיתם ושש. שיתו לבכם לחילה. אנ"ך: וטוב ה' קמ' וסי' והנער שמואל. ולו היה בן ושמו שאול. ואל

בעל הטורים

והנה שלשה כנגד
אלו מיכאל גבריאל
ורפאל. יקח נ
במסורת. יוקח נא
מעט מים. ברזל
מעפר יוקח. גם שבי
גבור יוקח. פי' גם
השבי גדיק גבור יק'
בזכות יוקח נא מעט
מים. ברזל מעפר
יוקח. פי' ברזל חרב
של פורענות יוקח
מיגאל שמתגלגל
לנעפר בזכו' אברהם
שלא ואכני עפר
ואפר. יוקח נא מעט
מים בגימטר מכלן
זכו לכאר. ורחצו
רגליכם ג' במסרה
הבא ואיכד בהאי
פרשתא נבי לוט.
מהבא ילפינן שהשם
ליצ' מלגוא הקדים
ליכה לרחיצה ואחרה
הקדים רחיצה לליכה
מלתך שהיה חושש
שמא ערביים הם ו
ויכניסו עבודה זרה
לתוך ביתו. ואקחה
פת לחם היה לו ל
לומר קחו פת לחם
מכאן רמז שנעל
הבית בוצע. לבבכם.
ג' כתסורת הבא ו
ושעדו לבבכם ואיכד
שיהו לבבכם לחילה
ואחיתם ושש לבבכם
וזה הוא שאמרו ש
שהיה מנטער על
שלא באו לו אורחים
וזהו שיתו לבבכם שהיה
מנטער בלבו. כיון
שראה אלו ושש ל
לבבכם. ואל הבקר
שלשה תני על הקוף
ואחר שלשה היו
וכנגדות זה כיתן לו
כן לאלה שנה. ואל
הבקר רץ. שרץ
לאחריו לעשרה. ואל
הבקר רץ בגימטריא
רץ לעשרה. ויאכלו
ידע. ויאמרו אליו
רמז לתה שאחרו
אין מסיחין בסעודה
שמא יקדים קנה ל
לנשב. ויאמרו אליו
בגימטרי' אחרו אליו
אין. אורח כנשים.
ראשי תיבות והופי
תיבות בגימטריא
בידה. ולאחרו זקן
טוחן ולא פולש:

ג' אנשים. ג' לאברהם לוט. ויקם. מ' כתי. קלל
סלה
ג' וסי' מיי דגבל פרזלא ג' ל
ל' ל' ג' ה' מלי עטור סופרי
ל
מ'
ל ל
ל
ה' קמ' וסי' שמואל טליא בחיירה דהא ואשכח ח תוכמא:
נקוד על אין.
ל' קמן
ל'
ה' לפ
ל חס. ג' ל
ל חס
ל
ל

וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו
וַיַּרְא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֹהֶל
וַיִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה: וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אִם־
נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אַל־נָא תַעֲבֹר
מֵעַל עַבְדֶּךָ: יֻקַּח־נָא מְעַט־מַיִם
וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ:
וְאֶקְחָה פַת־לֶחֶם וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם
אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל־
עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתָּ: וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אֶל־
שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח
סֹלֶת לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת: וְאֶל־הַבָּקָר
רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר רַךְ וָטוֹב
וַיִּתֵּן אֶל־הַנַּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ:
וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר
עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם
תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ: וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו
אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָּאֹהֶל:
וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה
וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וְשָׂרָה שֹׁמַעַת
פֶּתַח הָאֹהֶל וְהוּא אַחֲרָיו: וְאַבְרָהָם
וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים בַּיָּמִים חָדַל לִהְיוֹת
לְשָׂרָה אֹרַח כַּנָּשִׁים: וַתִּצְחַק שָׂרָה
בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה־לִּי
עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר

וְהָא תִלְתָא גַּבְרִין קָיְמִין עֲלַוְהִי
וְחַזְיָא וּרְהַט לְקַדְמוּתְהוֹן מִתְּרַע
מַשְׁכְּנָא וּסְגִיד עַל אַרְעָא: וַאֲמַר
יְיָ אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין בְּעֵינָךְ
לָא כְּעַן תְּעֵבַר מֵעַל עַבְדָּךְ:
יִסְבּוּן־כְּעַן זְעֵיר מַיָּא וְאִסְחוּ
רַגְלֵיכוֹן וְאִסְתְּמִיכוּ תְּחוֹת אִילָנָא:
וְאֶסַּב פְּתָתָא דְלַחְמָא וְסַעֲדוּ
לִבְּכוֹן בָּתַר־כֵּן תַּעְבְּרוּן אֲרֵי־עַל־
כֵּן עֲבַרְתּוּן עַל־עַבְדְּכוֹן וַאֲמַרוּ
כֵּן תַּעֲבֵיד כְּמָא דְמַלֵּלְתָּא: וְאוֹחֵי
אַבְרָהָם לְמַשְׁכְּנָא לְוַת שָׂרָה וַאֲמַר
אוֹחֵי תְּלָת סְאִין קְמְחָא דְסוֹלְתָּא
לוּשִׁי וַעֲבִידִי גְרִיצָן: וּלְוַת
תּוֹרֵי רְהַט אַבְרָהָם וּנְסִיב בַּר־תּוֹרֵי
רַכִּיךְ וְטַב וִיהַב לְעֻלֵּימָא וְאוֹחֵי
לְמֶעְבַּד יָתֵיהּ: וּנְסִיב שֻׁמֶּן וַחֲלָב
וּבַר־תּוֹרֵי דִּי עֲבַד וִיהַב קֳדָמֵיהוֹן
וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ עֲלֵוֵיהוֹן תְּחוֹת
אִילָנָא וַאֲכָלוּ: וַאֲמַרוּ לֵיהּ אֵן שָׂרָה
אִתְּתָךְ וַאֲמַר הָא בְּמַשְׁכְּנָא: וַאֲמַר
מֵיתַב אֵתוּב לְוָתָךְ כְּעִדָּן דְּאַתּוּן
קַיְמִין וְהָא בַר לְשָׂרָה אִתְּתָךְ
וְשָׂרָה שְׁמִעַת בְּתְרַע מַשְׁכְּנָא וְהוּא
אֲחוֹרוֹהִי: וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה סִיבוּ
עָלוּ בְּיוֹמִין פְּסַק מִלְּמֶהֱוֵי לְשָׂרָה
אוֹרַח כְּנִשְׁיָא: וְחַיְכַת שָׂרָה בְּמֵעְדָּהּ
לְמֵימַר בְּחֵיל דְּסִיבוּת תְּהֵי־לִי עוֹלֵימוּ
וְרִבּוֹנִי סִיב: וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם
לְמָא דְנָן חַיְכַת שָׂרָה לְמֵימַר

הכרם

הבקר רץ. ומצאו מרעה שמן וטוב. הוספת חכמה וטוב: וחלב ג' וסי' ויקח המאה. ובלא מחיר יין.
דבש וחלב תחת לשונך. אנ': אלו' נקוד על א"ו חד מן י' נקודי' בתור' וסי' כו' במסר' רבת': והנה ג' יחידאין
וסי' כו' במסר' רבת': שמעת. ו' ה' פתחי' חד קמץ וסי' ושרה שמעת. ורבקה שמעת בדבר. ומלכת שבא.
אזן שמעת תוכחת חיים. אזן שמעת ועין ראה. מוכיח חכם על אזן שמעת. בתר' קמץ: ואברהם ושרה
ל' וחד אברהם ושרה אשתו.

ויקח נא. על ידי שליח והקבה שלח לבנין על ידי שליח שנאמר וירא משה
את ידו ויך את הסלע: ורחצו רגליכם. כשבור שהם ערביים שמשתחוים
לאבן רגליהם והקפיד שלא להכנים עד לביתו אבל לוט שלא הקפיד הקדים ליכה
לרחיצה שנאמר ולינו ורחצו רגליכם: תחת העץ. תחת האילן: וסעדו לבכם.
בתורה בנביאים ובכתובים מצינו דפתח סעדתא דלבא בתורה וסעדו לבכם
בנביאים סעד לבך פת לחם בכתובים ולחם לבב אנוש יסעד אמר רבי חמא לבבכם אין כתיב כאן אלא לבבכם מגיד שאין הדע שולט במלאכים: אחר תעבורו,
אחר כן תלכו: כי על כן עברתם. כי הדבר הזה אני מבקש מכם מאחר שעברתם עלי לכבודי. כי על כן כמו על אשר וכן כל כי על כן שבמקרא כי על כן ראיתי
פניך כי על כן לא נתתים כי על כן ידעת חנותינו: קמח סלת. סולת לעונות קמח לעמלן של טבחים לכסות את הקדירה לשאוב את הימהמת: בן בקר רך וטוב.
שלשה פרים היו כדי להאכילן ג' לסעודות בחדרל: אל הנער. זה ישמעאל לחנכו במצות: ויקח חמאה וגו'. ולחם לא הביא לפי שפירשה שרה נדה שחזר לה אורח
כנשי אותו היום ונטמאת העיסה: חמאה. שומן החלב שקולטין מעל פניו: ובן הבקר אשר עשה אשר תיקן קמח קמח שתיקן אמטי ואיתי קמיהו: ויאכלו. נראו כמו
שאכלו מכאן שלא יאכלו אדם מן המנהג: ויאמרו אליו. נקוד על א"ו. ותני רבי שמעון בן אלעזר אומר כל מקום שהכתוב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב וכאן
נקודה רבה על הכתב ואתה דורש הנקודה אף לשרה שאלו היו אברהם למדנו שיאשל אדם באכסניא שלו לאים על האשה ולאשה על האיש. בבבא מציעא אומרי יודעים
היו מלאכי השרת שרה אמנו היכן היתה אלא להודיע שצנועה היתה כדי לחבבה על בעלה אמר ר' יוסף בר' חנינא כדי לשגר לה כוס של ברכה: הנה באהל. צנועה היא:
כעת חיה. כעת הזאת לשנה הבאה ובשת היה ולפשח הבא מולד יצחק מדלא קרינ' כעת אלא כעת חיה כעת הזאת שתהא חיה לכם שתהיו כולכם שלמים וקיימים: שוב
אשוב. לא בשרו המלאך שיבוא אליו אלא בשליחותו של מקום אמ' לו כמו ויאמר לה מלאך יי' הרבה אהרבה נהוא אין בידו להרבות אלא בשליחותו של מקום אמ' לו כן בל:
והוא אחריו. הפתח היה אחר המלאך: חדל להיות. פסק ממנה דרך נשים כדות: בקרבה. משתכלת במעיה ואמרה אפשר הקרביים הללו טוענין ולד השדים הללו
שנמקו מושכין חלב תנחומא: עדנה. בחנות בשר ולשון משנה מעיר את השער ומעדן את הבשר. דבר אחר לשון עידן זמן ושת נדות. אף

ופירוש כי על כן עברתם כדברי קדמונינו ז"ל הוא יל ועברתם כמו כי על כן בא'
כן תעשה. דרך מוסר שפת לחם די: לוטי. כמו ותלם: כעת חיה. כעת
הזאת בשנה האחרת ושרה חיה כמו כה לחי: והוא אחריו. זה המלאך
המדבר עם אברהם היה אחרי האהל ואברהם יושב בפתח האהל ולא ראה שרה
ויש אומרי' פתח האהל שלה היה
אחרי אהל אברהם: בא'ים
בימים. הגיעו לימים רבים:
היתה לי. כמו תהיה לי:
ועדנה. כמו עדון ועונג וכן
ויתעדנו והטעם אחרי שבליתי
וזקנתי איך תתחדש לי עדון
ועונג המוער ועוד כי אדוני זקן
וטעם בקרבה בנפשה והשם
נלה סודה למלאך: ואני
זקנתי. פירושו אחרי בלותי
והמלאך אמר אמת ומ"ש אמנם
נוסף כמ"ש שלשם ומבראשים
אחרים אמרו כי אלו ג' אנשים
נביאים היו ואם טען טוען
והלא אברהם נביא היה ואיך בא
נביא אל נביא רק אם היה גדול
ממנו בנבואה כמשה ואהרן
ותשובתם שלא באו לאברהם
רק לשרה וכן אמרו היה שרה
אפתך והשנים הלכו אל סדום
ואל תתמה על מלת כי מפחיתים
אנחנו כי כן כתוב ומשה ואהרן
עשו את כל המופתים והשם
עשאם וסמכם אליהם בעבור
שנעשו על ידם. והנה יהיה כי
ויאכלו כמשמעו. ופי' ויאמר
אדני אם נא מצאתי חן אינו
קדם רק הוא כמו רבותי על
כן פתוח הלון ולא נקמץ כ
כמשפטו ובספרים שהוא קמוץ
יהיה פירושו נביא השם. וטעם
בעיניך שדבר בתחלה עם ה
הגדול שבהם ואחר כן עם כלם
ומצאנו שבקרא הנביא מלאך
בתני ויש אומרים כי אברהם
בקש רשות מהשכינה ויש אומרי'
שהוא מוקדם ומאוחר וכן הוא
ויפה ובכל נשא עינינו ועשה כך
וכך ואחר כך נראה אלינו השם
ואמר המכסה אני מאברהם
גם זעקת סדום ואלו ההולכים
הגיעו אל סדום ואברהם עודנו
עומד לפני יי' ועל כל פנים יי'
אמר עם אברהם ידבר אז עם
המלאכים שיאמרו לו רק ויאמר
יי' זעקת סדום עם אברהם דבר
ואברהם נגש ואמ' האף תספה
ונכנס פסוק ויפמ מעם האנשים
להודיע כי בעת שבאו אל סדום
אז אמר השם לאברהם זעקת סדום. וכן אמור לנער ויעבר לפניו ויעבור ואתה
עמוד כיום ואין לנו צורך לתקון סופרים והעל שאמר באחרונה אל המקום אשר
עמד שם את פני יי' והנכון בעיני תמצאנו רמוז בפרשת ואלה שמות. ומלת

הלף לאמנם, הנס לאמת הלך: ואני זקנתי, סבה הכתוב מפני השלום שהרי היא אמרה ואדוני זקן: היפלא, כתרגומו היתכשי וכי שום דבר מוכלא ומוכרח ומכוסה
ממני מלעשות כרצוני: למועד, לאותו מועד המיוחד שקבעתי לך לתשמול למועד הזה בשנה האחרת: כי ירחה כי בחקת, הרחשון מסמס לשון דהא הוא שנות
שעם לדבר ותכחש שרה לפי שירחה והשני מסמס בלשון הלא ויאמר לא כדברך הוא הלא בחקת שאמרו רבותינו כי מסמס באלבע לשונות לי ולמאן הלא דהא: ויפקיבו,
כלה השקיבה שבמיקר לרעה חון מהשקיבה ממעין קלשך שגדול כח מתנות עניים שהוכך מלת הרגנ לרחמים: לשלחם, ללותם כשבור חורחים הם: המכסה אני,

בתמיהה מה שאני
עושה בסדום לא יפה
לי לעשות דבר זה ס
שלא מודעתו אני כתתי
לו את הארץ הזאת
וחמשה כרכין הללו
שלו הן שנאמר נבול
הכנעני מגידון באכה
טו שדומה ועמורה ונומ'
קראתי אותו אברהם
כשתא והלל מעשה
שלוקרים
אחר שהוא
בקרן לפי
שלא היתה
רגילה
לבחש.

זקנתי
חל מן זא
פתחי לפ
דבראשית:

שני
ותכחש
כל הנקלני
מנקלים
כשתא והלל
מעשה
שלוקרים
אחר שהוא
בקרן לפי
שלא היתה
רגילה
לבחש.

הון
פלוני בה
אבל כן הוא
בדרגא והיא
מן ו' פסו
דמשנה ל'
בדרגא ול'
ביריעה.

זקנתי ד' וסי' ויאמר יי' אל אברהם, ויאמר הנה נא זקנתי, ואני זקנתי ושבתי, נער הייתי גם זקנתי:
לשלחם ג' וסי' ואברהם הלך עמם, ולא אבה לשלחם, למהר לשלחם מן הארץ: אמר ג' קמצי' וסי' ויי'
אמר המכסה, וי' פקד, וישמע משה לקול חתנו: ואברהם ה' רפ' וסי' ואברהם בן תשעים ותשע, ואברהם

אבן עזרא

ומלת היפלא יעלם וכן עשה כלא ולא הינו דבר כלא בעיני הסס לעשות כן ואילו היה כן לא היה מס דבק עם הסס:
ובברכו בו, מבכין נבנל וטעמו סיהיו מבורכים בשבילו ומלת והתברכו אינה כן רק הס מתברכים בו, ובירו' זעקת כדים שהברו דבריס כנגד הסס אז זעקת החמס: וחטאתם כי כבדה, ולא תכילנה הארץ, ולא הכעקתה הבאה אלי אם כן עשו תעשה בהם כלה:
ואם לא תדעה, תרחם אותם וכן יפרסו ודע אלהים ועל דעתי כירחסו תרחה אם עשו כלם כ כרעה הזאת כי האמת שהכל ידע כל הלך על דרך כל ולא על דרך חלק והעל כי זה הפירוש הוא האמת ואם הוא סוד גדול שאמ' אברה' האף תספה וכפתה הא האף ואם הוא לתיא בעבור ה'אלף שהוא מהגרון שמשבט לפו' הקל להרחיב אשר לפניו:
תספה, כועל יונא וטעמו תכלה וכן אספה עליהו רעות ואם הס שני בנים: ולא תשא למקום, כטעם תסלח כמו נושא עון ולמקום הוא שדוס כי בעבורו כנס אברהם להגיל את לוט:
חלילה, דבר שלא יתכן ולא שהמלה כטעם חליל שאין בו כלום: והיה כצדיק כרשע כאשר יתחברו שני כפין היא דרך קצר והטע' והיה הצדיק כרשע והרשע כצדיק וכן כי כמיך כפרעה כעמי כעמך כחשכה כאורה,

בעל הטורים
עלפני אדוני. סיפי תיבות תיל. שמעיק מיל הלך עמם ל לשון לשישור לויה מיל. הלך עמם לשלחם ויי' מלאך שהשכינה מלוה ל לצדיקי. ואנכי עפר ואפר. מכאן זכה לאפר פרה. ועפר סוטה. עפר בנימע לאשה. ואפר בנימע בפרה. עפר ואפר ל בתשובת הכא ואחיך בחיוב. ונחמתי על עפר ואפר. וזהו מה שאחרו גדול מה ס שלאחר כאיוב מתה שלאחר באברהם. ואברהם ג' לא פקיק ואברהם זקן. ואברהם היו יהיה ואברהם זקן. פי' לף עלפי שאברהם ושרה זקנים. אברהם היו יהיה לגוי גדול. היו יהיה לגוי בנימקפי' כאיהיה כן ק' לו יהיה לגוי גדול. ו זהו שנאמר כי כן יצוה נכר. אשר יצוה את בניו סופי תיבות תורה. אשר יצוה בנימטרי תורה ובנימטריא ברית. כי רבה בנימטריא בחטא ריבה. בזיקס הנקקס כנגד ל לייזי. שהיו בשלים נכלם חסרים דשלחי הכתיא הוא.

ואברהם הלך עמם לשלחם, ולא אבה לשלחם, למהר לשלחם מן הארץ: אמר ג' קמצי' וסי' ויי' אמר המכסה, וי' פקד, וישמע משה לקול חתנו: ואברהם ה' רפ' וסי' ואברהם בן תשעים ותשע, ואברהם

הַבְרֵם־בְּקוּשְׁטָא אֵילִיד וַאֲנָא סַבְּית: הֵיתַבְּסָא מִן־קָדָם־יְיָ פִּתְגָמָא לְזַמָּן אָתוּב לְוָתֵךְ כְּעִדָּן דְּאַתּוּן קַיְמִין וְלִשְׂרָה בְּרַ: וְכַדִּיבַת שָׂרָה, לְמֵימַר לָא חַיְכִית אֲרֵי דְּחֵילַת וַאֲמַר, לָא בְּרַם חַיְכִית:
וְקָמוּ מִתַּמָּן גְּבָרַיָּא וְאִסְתַּכִּיאוּ עַל אַפֵּי סְדֹם וְאַבְרָהָם אָזֵיל עִמְּהוֹן לְאַלְוָאוּתְהוֹן: וַיְיָ אֲמַר הַמְכַסֵּי אֲנָא מֵאַבְרָהָם דִּי אֲנָא עָבִיד: וְאַבְרָהָם מֶהֱוֵה יֶהֱוֵי לְעַם סַגִּי וְתַקִּיף וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילֵיהּ כָּל עַמְמֵי אַרְעָא: אֲרֵי גְלֵי־קֳדָמַי בְּדִיל דִּיפַקֵּד יָת־בְּנָוֹהִי וְיָת אֶנְשׁ בֵּיתֵיהּ בַּתְרוֹהִי וְיִטְרוּן אוֹרְחָן דְּתַקְנָן־קֳדָם־יְיָ לְמֶעְבַּד צִדְקָתָא וְדִינָא בְּדִיל דִּיתֵי יְיָ עַל־אַבְרָהָם יָת דִּי־מַלִּיל עֲלוֹהִי: וַאֲמַר יְיָ קְבֻלַת סְדוֹם וַעֲמוֹרָה אֲרֵי סַגִּיאַת וְחוֹבַתְהוֹן אֲרֵי תְקִיפַת לַחֲדָא: אֶתְגְּלִי־כְעַן וְאֶחֱזֵי לְסְדוֹם וְאַבְרָהָם עַד־כְּעַן מְשַׁמֵּשׁ־בְּצִלּוֹ קֳדָם יְיָ: וְקָרִיב אַבְרָהָם וַאֲמַר הֲבְרַנְּזַ תְּשֵׁיצִי זַכָּאָה עִם־חַיָּבָא: מָאִים־אִית חַמְשִׁין זַכָּאִין בְּגַו קַרְתָּא הֲבְרַנְּזַ תְּשֵׁיצִי וְלָא תִשְׁבּוֹק לְאַתְרָא בְּדִיל חַמְשִׁין זַכָּאִין דִּי בְגַוָּהּ: קוּשְׁטָא אִנּוּן־דִּינָךְ מִלְּמֶעְבַּד כִּפְתְגָמָא הָדֵין לְשֵׁיצָאָה זַכָּאָה עִם־חַיָּבָא וְיֶהֱוֵי זַכָּאָה כְּחַיָּבָא קוּשְׁטָא אִנּוּן־דִּינָךְ

ל' וכל' האמ' דכמו' ל' פתח דסמ' ל
ג
ל ל
ל
ל וחס
ג
ג ל
ל ל
ל
ל
ל
ל מלעי
ה
ל' ג' כ' מלעי
ל וחל הולעיני ולעיני ג
ל' מלין תקון סופרי: ג' כ' כתו'
ג
ג
לך לך ל' פסו' ל' כ' חס' הסעלת
ג חסר

הַאַף אַמְנָם אֲבַד וַאֲנִי זַכָּאִי: הֲיִפָּלֵא מֵיהוָה דָּבָר לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וּלְשָׂרָה בֵן: וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה, לֵאמֹר לֹא צָחַקְתִּי כִּי יָרֵאָה וַיֹּאמֶר, לֹא כִּי צָחָקְתְּ: וַיָּקוּמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיַּשְׁקִפוּ עַל־פְּנֵי סְדֹם וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם: וַיהוָה אָמָר הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה: וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם וְנִבְרְכוּ בוֹ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ: כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת־בָּנָיו וְאֶת־בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְהוָה עַל־אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלָיו: וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה כִּי־רָבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד: אֵרְדָה־נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ כָּלָה וְאִם־לֹא אֵדָעָה: וַיִּפְנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עֹמֵד לִפְנֵי יְהוָה: וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הַאַף תִּסְפֶּה צַדִּיק עִם־רָשָׁע: אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר הַאַף תִּסְפֶּה וְלֹא־תִשָּׂא לַמָּקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ: חָלִלָה לְךָ מֵעֲשֹׂת כַּדָּבָר הַזֶּה לְהָמִית צַדִּיק עִם־רָשָׁע וְהָיָה כַצַּדִּיק כָּרָשָׁע חָלִלָה לָךְ

אבן עזרא

בעל הטורים

ושרה זקנים, ואברהם היו יהיה, ואברהם בן מאת שנה בהולד, ואברהם זקן: ו' פסו' למען וסי' כי ידעתיו, כי מאת יי' היתה, למען דעת כל עמי הארץ, ואטמא אתם במתנותם, למען תינקו, למען טבח טבח: צדקה ומשפט ג' דסמ' וסים' כי ידעתיו למען, אהב צדקה ומשפט, עשה צדקה ומשפט: זעקת ג' וסי' זעקת סדו', לקול זעקת חבליך, זעקת שבר: וארדה, וארדה את אחי, אעבר נא ואראה, וחברו אעברה, אמלטה נא ואראה: הבאה ג' מלעיל וסי' הכצעקתה, ובני יוסף אשר ילד לו, ושמעו שלשת רעי איוב: האף ג' פתחין וסי' האף תספה, וחברו, האף אמנם אלד: תספה ג' וסי' ויגש אברהם, אולי יש המשים, הם את הזקן: ולא תשא ג' דס' וסי' אולי יש חמשים, הוכח תוכיח, ונשאו אתך במשא העם ולא: הצדיקם ו' וסי' אולי יש המשים, אולי יחסרון, כי לא יוה שבט, ב' בו, אשר יש צדיקים, אשר הצדיקים והחכמים, כל אודי צדיקם כתיב חס' במא מלא ויסלף דברי דואלה שמות וכל נביאים וכתו' מל במד חס' וסי' במסר רבת': חללה ג' חסרי וסי' חללה לך ב' בפסוק, לכן אנשי לבב: לך ד' פסוקים לך לך וסי' כו' במסרה רבת': מעשת ה' חס' בליש' מסר בביום השמיני,

יפסקו ליכו נפשות הלא בדאיה הכל כמו שפירשתי בפרשת הפלגה, לא אחדה נא לסוף מעשיהם: הכצעקתה, שלא מדינה: הבאה אלי עשו, וכן עומדין במדרש כלה אני עושה בהן ואם לא יעמדו במדרש אדעה מה אעשה להפרע מהן ביסורין ולא אכלה אותם וכיוצא בו מצינו בעמקים אחר ועתה הורד עדיך מעליך ואדעה מה אעשה לך ולפיכך יש הפסק נקודת פסק בין עשו לכלה כדי להפרידם תיבה מחברתה ורבותינו דרשו הכצעקתה צעקת ריבה אחת שהרגו מיתה מסוכנת על שתיה מזון לעני כמפורש בחלק: ויפנו משם, ממקום שאברהם ליווה שם: ואברהם עודנו עומד לפני יי', הלא לא הלך לעמוד לפניו אלא הקבה בא אצלו ואמר לו זעקת סדום ועמורה כי רבה, והיה לו לכתוב ויי' עודנו עומד על אברהם אלא תקון סופרים הוא זה אשר הפכוהו רבותינו ז"ל לכתוב כן: וגם אברהם, מצינו הנשה לאלחיה וגם יואב ונו', הנשה לפיוס, וגם אליו יהודה והנשה לתפלה, וגם אליהו הנביא: ולכל אלה נכנס אברהם לדבר קשות ולפיוס ולתפלה, האף תספה הגם תספה ולתרגום של אנקלוס שתרגמו לשון רוגז כך פירושו האף ישיאך שתספה צדיק עם רשע: חמשים צדיקים, עשרה צדיקים לכל כרך וכרך חמשה מקומות יש ואת לא יכילו הצדיקים את הרשעים למה תמית הצדיקים: חלילה לך חולין הוא לך יאמרו כך היא אומנתו שוטף הכל צדיקים ורשעים כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה:
כדבר הזה, לא הוא ולא כיוצא בו: חלילה לך, לעולם הבא: הסיבה

זקנתי ד' וסי' ויאמר יי' אל אברהם, ויאמר הנה נא זקנתי, ואני זקנתי ושבתי, נער הייתי גם זקנתי:
לשלחם ג' וסי' ואברהם הלך עמם, ולא אבה לשלחם, למהר לשלחם מן הארץ: אמר ג' קמצי' וסי' ויי'
אמר המכסה, וי' פקד, וישמע משה לקול חתנו: ואברהם ה' רפ' וסי' ואברהם בן תשעים ותשע, ואברהם

השופט כל הארץ, נקוד בחטף פתח ה"א של השופט לשון תמיה וכי מי שהוא שופט לא יעשה משפט חמת: אם אמצא בסדום וגו', לפי שסדום היתה מטרפולין וחשובה מכולם תלה בה הכתוב: התשחית בחמשה, והלא הן תשעה לכל כרך ואתה צדיקו של עולם תצטרף עמהם: אולי ימצאון שם אדבעים הכרכים וכן שלשים יבלו שלשה מהם או עשרי' יבלו שנים מהם או עשרה יבלו אחד מהם: הואלתי, רציתי כמו ויואל משה: אולי ימצאון שם עשרה, על הפחות לא בקש אמר דור המבול היו שמנה נח ובניו ונשיהם ולא הבלו על דורם ועל תשעה על ידי ברוף כבר בקש ולא מצא: וילך יי' וגו', כיון שנשתתק השכינור הלך לו הליין:

ג' הה"ן בתורה דנרא' תמוהות ואינן תמוהות וס' השופט כל הארץ, האחד בא לגור, האיש אחד יחטא, וכל ה"א תמוהה פתח כשהתימה בה"א כמו האלהים אני, אבל אלו התימה אינו בה"א אכן בא אחרי כן וישפוט שפוט: עפר ואפר ב' וס' ואנכי עפר ואפר, נחמתי על עפר ואפר: ג' פסו

הֲשֹׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט׃ ל
וַיֹּאמֶר יְהוָה אִם־אֶמְצָא בִסְדֹם
חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר וְנָשָׂאתִי ל
לְכָל־הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם׃ וַיַּעַן אַבְרָהָם
וַיֹּאמַר הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־ נ"ל · ב' נוסעין
אֲדֹנָי וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר׃ אוּלַי יד בתו · כ
יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם חֲמִשָּׁה ל
הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה אֶת־כָּל־הָעִיר
וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית אִם־אֶמְצָא שָׁם סי' שעה פש
אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה׃ וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר למ"ל
אֵלָיו וַיֹּאמַר אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם ל וסי' מלכו
אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר נ
הָאַרְבָּעִים׃ וַיֹּאמֶר אַל־נָא יָחַר ל
לַאדֹנָי וַאֲדַבֵּרָה אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם ל
שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם־ שעה פש
אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים׃ וַיֹּאמֶר הִנֵּה־
נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי אוּלַי נ"ל ונעני
יִמָּצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא
אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֶשְׂרִים׃ וַיֹּאמֶר נ
אַל־נָא יָחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבְּרָה אַךְ־
הַפַּעַם אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה
וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה׃ נ
וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל־
אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ׃
וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בָּעָרֶב א
וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם וַיַּרְא־
לוֹט וַיָּקָם לִקְרָאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ א
אַפַּיִם אָרְצָה׃ וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא־
אֲדֹנַי סוּרוּ נָא אֶל־בֵּית עַבְדְּכֶם ל"ל ודגש
וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם ל' פתח
וַהֲלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי נ' נ
בָרְחוֹב נָלִין׃ וַיִּפְצַר־בָּם מְאֹד וַיָּסֻרוּ ל' דגשי
אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם ל מ"ל · ל
מִשְׁתֶּה וּמַצּוֹת אָפָה וַיֹּאכֵלוּ׃
טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וַאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדֹם ל' בלי אם · ל
נָסַבּוּ עַל־הַבַּיִת מִנַּעַר וְעַד־זָקֵן ית' ולפה
ל' וכל תלכי
ויעשיה לכו
בעל אל הבית

הַדָּיָן כָּל־אַרַע בְּרַם יַעְבִּיד דִּינָא׃
וַאֲמַר יְיָ אִם־אַשְׁכַּח בִּסְדוֹם חַמְשִׁין
זַכָּאִין בְּגַו קַרְתָּא וְאֶשְׁבּוֹק לְכָל־
אַתְרָא בְּדִילְהוֹן׃ וַאֲתִיב אַבְרָהָם
וַאֲמַר הָא־כְעַן אַסְגֵּיתִי לְמַלָּלָא
קֳדָם־יְיָ וַאֲנָא עָפָר וְקִטְם׃ מָאִים
יַחְסְרוּן חַמְשִׁין זַכָּאִין חַמְשָׁא ה
הַתְחַבֵּל בְּחַמְשָׁא יַת־כָּל־קַרְתָּא
וַאֲמַר לָא אֶחַבֵּיל אִם־אַשְׁכַּח תַּמָּן
אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא׃ וְאוֹסִיף עוֹד
לְמַלָּלָא קֳדָמוֹהִי וַאֲמַר מָאִים
יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן אַרְבְּעִין וַאֲמַר לָא
אַעְבִּיד־גְּמִירָא בְּדִיל אַרְבְּעִין׃
וַאֲמַר לָא־כְעַן יִתְקַף רוּגְזָא דַיְיָ
וַאֲמַלֵּיל מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן ת
תְּלָתִין וַאֲמַר לָא אַעְבִּיד־גְּמִירָא
אִם־אַשְׁכַּח תַּמָּן תְּלָתִין׃ וַאֲמַר
הָא־כְעַן אַסְגֵּיתִי לְמַלָּלָא קֳדָם־יְיָ
מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן עַסְרִין וַאֲמַר
לָא אֶחַבֵּיל בְּדִיל עַסְרִין׃ וַאֲמַר
לָא־כְעַן יִתְקַף־רוּגְזָא דַיְיָ וַאֲמַלֵּיל
בְּרַם־זִמְנָא חָדָא מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן
תַּמָּן עַסְרָא וַאֲמַר לָא אֶחַבֵּיל בְּדִיל
עַסְרָא׃ וְאִסְתַּלַּק יְקָרָא־דַיְיָ כַּד ו
שְׁצִי לְמַלָּלָא עִם־אַבְרָהָם
וְאַבְרָהָם תָּב לַאֲתָרֵיהּ׃ וְעַלוּ
תְּרֵין מַלְאָכַיָּא לְסִדוֹם בְּרַמְשָׁא
וְלוֹט יָתֵיב בְּתַרַע־דְּסִדוֹם וַחֲזָא־
לוֹט וְקָם לְקַדָּמוּתְהוֹן וְסָגִיד עַל־
אַפּוֹהִי עַל־אַרְעָא׃ וַאֲמַר בְּבָעוּ
כְּעַן רְבוֹנַי זְוָרוּ כְעַן לְבֵית ע
עַבְדְּכוֹן וּבִיתוּ וְאַסְחוּ רַגְלֵיכוֹן
וּתְקַדְּמוּן וְתֵהֲכוּן לְאוֹרְחֲכוֹן
וַאֲמַרוּ לָא אֱלָהֵן בְּרְחוֹבָא נְבִית׃
וּתְקֵף־בְּהוֹן לַחְדָא וְזָרוּ לְוָתֵיהּ
וְעָלוּ לְבֵיתֵיהּ וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתְּיָא
וּפַטִּיר אֲפָה לְהוֹן וַאֲכָלוּ׃ עַד־לָא
שְׁכִיבוּ וְאֲנָשֵׁי קַרְתָּא אֲנָשֵׁי דְסִדוֹם
אַקִּיפוּ עַל בֵּיתָא מֵעֻלֵּימָא וְעַד־סָבָא
כל

אבן עזרא

ואיך יתכן שלא יעשה משפט מי שהוא שופט כל הארץ, וטעם בתוך העיר שהם ירחיק את העם בפרהסיא וכן שנטנו בחוצות ירושלם, ואין מלת הואלתי כמו החלותי רק פירושה רציתי וכן הואיל משה, וכף מלת אכני נוסף או הם שתי מלות והטעם אחד, וטעם ואכני עפר ואפר כי עפר הייתי ואפר אשוב והעקר על יסוד הנוף והם העצמו: אולי יחסרון חמשה, והטעם אולי תחסר עשירית מהמספר, וטעם התשחית בחמש בעבור החמש שיחסרו את הכל ואם כן אמר אולי יחסרון העשירי מהמספר אשר אמרתי אם ימצאון שם לא אשחיתם, וטעם לא אעשה בעבור הארבעים לא אעשה השחתה ושלא יאריך חבר שני החסרונים אחר כן אם יחסר הרביעית גם השלישי גם החמי ויא למה לא הפחי מעשר בעבו' היות שנים בכל עיר כי חמש ערים הין זה תינכו נכון בעבור שאמר בסדום לבדה ואף על פי שחכמינו ז"ל העתיקו שאין תפלה בעבור פחות מעשרה גם זה הפסוק יחזיק ידי אמונתינו: ואברהם שב למקומו, אל חברון ואת המרדה היתה במקום שהלך אברהם לשלוח המלאכי ומשם ישקיף על פני סדום ואף על פי שהו' כתו' ויסכם אברהם בבקר ויסקף על פני סדם אחר צאת השמש היה כי לא נהפכה סדו' בלילה כי כן העיד הכתוב, ופי' בערב בפסח מצרי': אפים, עד שם אמרו בארץ והם ה הנחילי' שהם נבוהים על הפני': הנה נא אדני, רבותי לשון חול וכאשר תמצא מלת סור ואחריה מם היא כמשמעה ואם אחריה אלף הפתוח בפתח קמון טעמה שיסור ממקומו ו ילך אל הקולא או אל המקום הנקרא כמו סורה אלי: ויאמרו לא, אם לא תפצר ואחת המלה רבוי דברים כטעם פיוסים וכן ואון ותרפים הפצר: נסבו נפעל: כל

בעל השורים

ותנות. כ' בתסורת ותמות אפה ואלכנו. ולידך בלי אם ותנות מלמל שנפסח היה דולפיכן ומנו' דהכא תמנות לדתם. ישכבו ג' בתסורת טרם ישכבו. ערלים ישכבו. יחד עם עפר ישכבו. ניהגם כיחזקאל פי' ערלים ישכבו האומות שהם כאנשי סדום. כי על סדומי ונאנא בהם נאחר אותו פסוק:

ואנשי

ח' יחידאי בתנעו' פסו' מסורת מכא ואלה ביהיהון קדל כסיב ו' מתכיין לא פסיב ו'.

לאדני

ז' כ' וסי' תלתין ועשל תקיעין ב' בלבתהון ג' לאלהא ל' לתפלחיה בנפסהון.

הנה

כל הנה ש שהוא כמו הן קמן בלא פתח והוא הה:

שלישי

יט

אית בהו ויאמר וסי' ויוסף עוד לדבר אליו, ויקן השליש, וחברו: הארבעים ג' וסי' לא אעשה בעבור הארבעים, בשנת הארבעים לצאת בני ישראל, בשנת הארבעים למלכות דוד: העשרים ג' וסי' לא אעשה בעבור העשרים, נגד העשרים אשר לחצר, ליחזקאל העשרים: לאדני ז' כתיב כן מסר בתלים סימן כב: ואדברה ד' וסי' אל נא יחר, האונו, אנידה, שמעה עמי, וחד אדברה גם אנכי בכם: סדמה ג' וסי' באכה סדמה ועמרה, ויפנו משם האנשים, ויבאו שני המלאכים: והשכמתם ג' וסי' והשכמתם והלכתם, והשכמתם מחר, דפלגש בגבעה, ועבדי אדנך אשר באו: לא ב' דגושי' וסי' ויאמרו לא כי ברחוב נלין, ויאמרו לא כי מלך ימלך עלינו, וב' לו וסי' ויאמרו לו חכמיו, ויאמרו לו הזרש: ברחוב ד' וס' כי ברחוב נלין, רק ברחוב אל תלן, כי כשלה ברחוב אמת, ברחוב אכן מושבי: ויפצר ד' וסי' ויפצר בם מאד, קח נא את ברכתי, ויקם האיש ללכת, ויאמר חי יי' אשר עמדתי, וכל ויפצר דכו' במא ויפרצו בו עבדיו: ומצות ב' וסי' ומצות אפה, צלי אש ומצות: ישכבו ג' וסי' טרם ישכבו, ערלים ישכבו, יחד על עפר ישכבו, אנך: נסבו ב' וסי' סדם נסבו על הבית, נבעה נסבו: על הבית ד' וסי' סדם נסבו, ושלח את הצפור החוצה, וכל ישראל ראים ברדת, כי שמך נקרא על הבית, דלה:

ובסוטו של מקרא ואנשי העיר אנשי רשע נסבו על הבית על שהיו רשעים נקראים אנשי סדום כמו שאמר הכתוב: ואנשי סדום רעים וחטאים, כל

ספר בראשית יט רשי

כל העם מקצה׳ מקצה העיר עד הקצה שאין אחד מוחה בידם שאפילו כדיק אחד אין בהם: ונדעה אותם׳ במשכב זכור כמו אסר לא ידעו איש: האל׳ כמו האלה: כי על כן באו׳ כי הטובה הזאת תעשו לכבודי על אסר באו בכל קורתי תרנוס בטלל שריתי תרנוס של קורה שריתא: נס הלאה׳ קרב להלאה כלומר התקרב לכדלין והתרחק ממנו וכן כל הלאה שבמקרא לשון רחוק כמו זרה הלאה הנה אחרי ממך והלאה נס הלאה המשך להלן בלשון לעז טליטי דלוס לדבר נויפה הוא לומר אין אנו חוטשין לך ודומה לו קרב אליך אל תגע בי וכן נשה לי ואשכה המשך לכדלין בעבורי ואשב אצלך אתה מלץ על האורחין איך מלאך לבך על שאמר להם על הבמות אמרו לו נשה הלאה לשון כחת ועל שאתה מלין על האורחים׳ האחד בא לגור׳ אלס ככרי יחידי אתה ב בגימ׳ שבאת לגור ונעשת מוכיח אותנו: דלת׳ הסובבת לבעול ולפתוח: פתח׳ הוא החלל שבו כ ככנסין ויוצאין: בסנורי׳ מכת עורון: מקטן ועד גדול׳ הקטנים התחילו ב בעביל תחלה שנאמר מנער ועד זקן לפיכך התחילה הפורענות מהם: עוד מי לך פה׳ פשוטו של מקל מי יש לך עוד בעיל הזאת חון מאשתך ובנותיך שבבית: חתן ובניך ובנותיך׳ אם יש לך חתן אנו בנים ובנות הנוא מן המקום: ובניך׳ בני בנותיך הנשואות׳ ומדרש אגדה עוד מ מאחר שעושין כבלה כזאת מי לך פתחון פה ללמד סנגוריא עליהם שכל הלילה היה מלין עליהם ט טובות קדי ביש מי לך פה: חתניו׳ שתי בנות הנשואות היו לו בעיר: לוקחי בנותיו׳ את המקום שאותן שבבית ה נספר לאבותיו לרוסות להם: ויאיצו אחר נשמן כתרגומו ירחיקו מ אל המקום מהרוהו: הממהות׳ המ׳ומנות לך בבית להבילם ומדרש אגדה ים זה יסובו של מ מקדש: תספה׳ תהיה כלה עד תם כל הדו׳ מתורגם עד דסף׳ ויתמהמ׳ כדי להכ׳ל את ממונו: ויחזיקו׳ אחד מהם היה שליח להבילו וחבדו להפיך סדום לכך נאמר ויאמר המלט ולא נאמר ויאמרו׳ המלט על כפשך׳ דייך להכיל בנפשות אל תחוס על הממון: אל

ויתמהמה ל׳ לפ׳ מ תרעומי׳ מ״ס סנוהגי׳ כאן פס ונטעות כי ולא ביאנה

אבן עזרא

כל העם מקצה׳ כלל הת סמוכים אל הבית: ונדעה אותם׳ כמו לשכיבה: הפתח׳ אל הפתח ת״ו דלת סימן נקבה ונמצא חסר: ידעו איש׳ לשון רבים ורבות בפעל שעבר בלא תוספת ו״ו פתוח שוה: האל׳ כמו האלה׳ ויאמר הנאון כי בעבור הסליסי שלא בא אמר כן וזה הטעם לחוק כי גם שתי הלשונות תמצאם בלשון הרמית: בסנורים׳ מלה רבעית וחברתה במעם אליסע ופירושו מחסך העין והלב: עוד מי לך פה׳ אם יש לך חתן ובניך אנו חתנים שהם כבניך ובבנותיך והנה פה טענה על האומ׳ כי האחד הלך להביל את לוט כי הנה שניהם דברו אלו ועוד כי משחיתי׳ אנחנו גם הא׳ שדבר לוט אחר כן עמו שאמר לו ותגדל חסדך הוא אמר כי לא אוכל לעשות דבר: לוקחי בנותיו׳ ב׳ בנות אחרות היו לו ומתו בסדום והעד הנמצאות׳ ויאמ׳ ל׳ יאל׳ הספרדי המדקד׳ כי לא יתכן לאמ׳ וכמו עלה השחל ונשכה ודבו כמו דבו׳ ויאיצו׳ כמו ויביקו כמו אנשים לאמר ונאתמה מהפי׳ שחבר בן אפריס שאמר כי ויתמהמה מנזרת מה והנה שכח כי שני ההיין מ מפיקין רק הוא לשון עכוב ונשרשו מעולם והפא כפול: ויחזיקו׳ יבאר שפחד ואי בו כח לברוח׳ ומלת כהוציאם שם הפועל כמו להוציאם מחוץ מנרים והמ״ם סימן הפועלי והם המלאכים ואותם פעולים:

אל

בעל הטורים

מקצה ב׳ בחסרות כל העם מקצה׳ כי בלבדה שיהו מקצה׳ נבי בבוכך נאבר לומר לך אדוניו לנו לתפילת כאנו׳ ועאל כי בסנסי ככלן בלבדה גם שיהם תקנה׳ מי לך פה׳ בגימטריא בועז רמז לבועז שיבא׳ קומו צאו מן המקום׳ ב׳ במסורת הרא״ש לך לך קומו צאו מתוך עתי מלמד שבתחלקו ישראל לבתות ותהם שלא היו דומים לבתות ואתו בשלשה ישי אפילה:

ה כָּל־הָעָם מִקָּצֶה׃ וַיִּקְרְאוּ אֶל־לוֹט
וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַיֵּה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בָּאוּ
אֵלֶיךָ הַלָּיְלָה הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנֵדָעָה
אֹתָם׃ וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט הַפֶּתְחָה
וְהַדֶּלֶת סָגַר אַחֲרָיו׃ וַיֹּאמַר אַל־נָא
אַחַי תָּרֵעוּ׃ הִנֵּה־נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת
אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָה־נָּא
אֶתְהֶן אֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב ב
בְּעֵינֵיכֶם רַק לָאֲנָשִׁים הָאֵל אַל־
תַּעֲשׂוּ דָבָר כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצֵל
קֹרָתִי׃ וַיֹּאמְרוּ גֶּשׁ־הָלְאָה וַיֹּאמְרוּ
הָאֶחָד בָּא־לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט עַתָּה
נָרַע לְךָ מֵהֶם וַיִּפְצְרוּ בָאִישׁ בְּלוֹט
מְאֹד וַיִּגְּשׁוּ לִשְׁבֹּר הַדָّלֶת׃ וַיִּשְׁלְחוּ
הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט
אֵלֵיהֶם הַבָּיְתָה וְאֶת־הַדֶּלֶת סָגָרוּ׃
וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פֶּתַח הַבַּיִת הִכּוּ
בַּסַּנְוֵרִים מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיָּלְאוּ
לִמְצֹא הַפָּתַח׃ וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים
אֶל־לוֹט עֹד מִי־לְךָ פֹה חָתָן וּבָנֶיךָ
וּבְנֹתֶיךָ וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ בָּעִיר הוֹצֵא
מִן־הַמָּקוֹם׃ כִּי־מַשְׁחִתִּים אֲנַחְנוּ
אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־גָדְלָה צַעֲקָתָם
אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיְשַׁלְּחֵנוּ יְהוָה
לְשַׁחֲתָהּ׃ וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר אֶל־
חֲתָנָיו לֹקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְאוּ
מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מַשְׁחִית יְהוָה
אֶת־הָעִיר וַיְהִי כִמְצַחֵק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו׃
וְכֶמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ הַמַּלְאָכִים טו
בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת־אִשְׁתְּךָ
וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסָּפֶה
בַּעֲוֹן הָעִיר׃ וַיִּתְמַהְמָהּ וַיַּחֲזִיקוּ
הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד־אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי
בְנֹתָיו בְּחֶמְלַת יְהוָה עָלָיו וַיֹּצִאֻהוּ
וַיַּנִּחֻהוּ מִחוּץ לָעִיר׃ וַיְהִי כְּהוֹצִיאָם
אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ

ב׳ לפ׳ ל׳ לכ׳ ל׳ ל׳ לא׳ פת׳ ל׳ ל׳ ל

אל תביט אחריך, אתה הרשעת עמהם ובזכות אברהם אתה ניצול איך כדאי לראות בפורענותם ואתה ניצול: בכל הככר, ככר הירדן: ההרה המלט, אצל אברהם ברח שהוא יושב בהר שנאמר ויעתק משם ההרה ואף עכשו היה יושב שם שנאמר אל המקום אשר היה שם אהלו בתחלה ואף על פי שכתוב ויאהל אברם וגו' אהלים הרבה היו לו ונמשכו עד חברון: המלט, לשון השמטה וכן כל המלטה שבמקרא היא מלשון בלעז וכן והמליטה זכר שנשמט העובר מן הרחם כשפור נמלטה ולא יכלו מלט משא להשמיט משא הרעי שבנקביהם: אל נא אדוני, רבותינו אמרו משם זה קולם שנאמר בו להחיות את נפשי מי שיש בידו להמית ולהחיות ותרגומו בבעו כען יי': אל נא, אל תאמרו אלי להמלט ההרה:

אבן עזרא

אל תביט אחריך, אתה וכל אשר לך וכן לא תאכל ממנו: אל נא אדוני, חול ונקמן בעבור שהוא סוף פסוק ויאמר רבי שמואל הספרדי הנגיד ז"ל כי אל נא מגזרת הואל ועל דעתי שהוא כמו לא כי כשאמרו לו ההרה המלט הסיב לא כן רבותי, ואמ' לאחד מהם עבדך שחשב בעינין שהוא גדול גם יש במלאכים שליש, ותיו מות מובלע בתיו ומתי כי התיו והיוד סימן היחיד בפעלי והיה כן בעבור התחברות שני תיו"ן וכן אותו תשחית וכרת:

מצער, קטנה מנזר' צעיר והוא תאר השם ובא בלא סימן נקבה כמו שגל: מאת יי', לשון נחות והטעם מאתו וכן תמצא בפסוק אחד ה' פעמים בני ישראל:

ונמח האדמה, נשרפו האילנות: מאחרי, מאחרי לוט: נביב, כטעם מנבה כי נשרפו עצמיה בנפרית והית' עם מלח כי כן כתו' נפרית ומלח וגו' כמהפכת סדו', גם זה הפסוק יורה שנמלטה צוער גם כן אמ' המלאך: כקיטור, כעשן מגזרת קטור': הכבשן, מקום אש דולקת תמיד:

אשל

בעל הטורים

ותבט אשתו בנימטרי' היא עירית. היא עם יבא וכו'. הפסוק הזה מתחיל בהא ונגמר בהא מלאך שיבא ה' מילין קודם שיבא היא עם:

תביט ה' וסי' אל תביט אחריך, למה תראוני און: טהור עיני' מראו' רע, עמל וכעס תבי', רק בעיניך תבי': כל ר"פ דספר' והנה בס"ו הנה וסי' במס' רבת': ותגדל חסדך, תגדל ל', ותגדל חסדך, תגדל ל', אל תרא ביו' אחיך, ותפל ל', ותגד' עד צבא השמי', וחד תפל ויאמ' המלך להמ', ותשמע ל', ויזכחו ביו' ההו', וחד תשמע זעקה מבתיהם,

אַל־תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכָל־ כ' על הפרק
הַכִּכָּר הָהָרָה הִמָּלֵט פֶּן־תִּסָּפֶה׃ ז"נ
וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אַל־נָא אֲדֹנָי׃ קל"ה
הִנֵּה־נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ ז' לפ' בפ'
וַתַּגְדֵּל חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי ל
לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאָנֹכִי לֹא אוּכַל
לְהִמָּלֵט הָהָרָה פֶּן־תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה ל
וָמָתִי׃ הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה כ' חס' ונפי' לונ':
לָנוּס שָׁמָּה וְהִוא מִצְעָר אִמָّלְטָה נָּא ל
שָׁמָּה הֲלֹא מִצְעָר הִוא וּתְחִי נַפְשִׁי׃ ל' פסו' שמה שמה: ג' ט"ת
וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נָשָׂאתִי פָנֶיךָ גַּם
לַדָּבָר הַזֶּה לְבִלְתִּי הָפְכִּי אֶת־הָעִיר
אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ מַהֵר הִמָּלֵט שָׁמָּה ל' חס' בתו'
כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד־בֹּאֲךָ
שָׁמָּה עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צוֹעַר׃
הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא ג' סביריו יצאה:
צֹעַרָה׃ וַיהוָה הִמְטִיר עַל־סְדֹם וְעַל־ ל' ז' בטע' רביע ר"פ
עֲמֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן־
הַשָּׁמָיִם׃ וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים הָאֵל כ' ח' בלי חול:
וְאֵת כָּל־הַכִּכָּר וְאֵת כָּל־יֹשְׁבֵי הֶעָרִים
וְצֶמַח הָאֲדָמָה׃ וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ
מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח׃ וַיַּשְׁכֵּם ל
אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־
עָמַד שָׁם אֶת־פְּנֵי יְהוָה׃ וַיַּשְׁקֵף
עַל־פְּנֵי סְדֹם וַעֲמֹרָה וְעַל כָּל־פְּנֵי ל
אֶרֶץ הַכִּכָּר וַיַּרְא וְהִנֵּה עָלָה קִיטֹר
הָאָרֶץ כְּקִיטֹר הַכִّבְשָׁן׃ ל' ויחס' ויחל בקיטר: וַיְהִי
בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכִّכָּר

ותהלך ל', וט משה את מטהו, וחד תהלך לשונם, ותרץ ל', ותשלך אשה, וא' תשלך: אמלטה חד מן יב' זונין חד מלרע וחד מלעיל וסי' רוחא מלרע וכו' במסר' רבת': ד' פסו' אית בהון שמה שמה וסי' מהר המלט, ויסר ל' העליה וישכב, מקום המשפט, מתרפקת על דודה: מצער ד' וסי' הנה נא העיר הזאת קרבה, ב' בו, והיה ראשיתך מצער, וחרמנים מהר מצער: ותחי ג' וסי' ותחי נפשי, ויאמר ירמיהו לא יתנו, הטו אזנכם ולכו אלי: נשאתי ט"ת וסי' כו' במסר' רבת': יצא ג' סבירין יצאה וקרי' יצא וסי' השמש יצא, כצל השבון עמדו, ומן אחת מהן יצא קרן אחת: ויי' ז' בטע' ר"פ וסי' המטיר על סדם, נתן חכמה לשלמה, נתן קולו לפני חילו, הטיל רוח גדולה, שב את שבות איוב, ברך את אחרית, ויי' השמיע אל מחנה: האל ח' סבירין אלה מסור בפרשת תולדת: וישקף ד' וסי' וישקף על פני סדם, וישקף אבימלך וישקף יי' אל מחנה, וישקף ארונה: קיטר ד' וסי' עלה קיטר הארץ, ב' בו, כנאד בקיטר, אש ובדד:

עוכותיה מוטעין ויכול אתה להכיחה: ותחי נפשי, בה זהו מדרשו ופשוטו של מקרא הלא עיר קטנה היא ואנשים בה מעט אין לך להקפיד אם תניחנה ותחי נפשי בה: גם לדבר הזה, לא דייך שאתה כיבל הלא אף כל העיר אכיל בגללך: הפכי, הופך אני כמו עד בואי אחרי רוחי מדי דבריבו: כי לא אוכל לעשות, זה עונשן של מלאכים על שאמרו כי מפחיתי אנחנו ותלו הדבר בעצמן לפי' לא זזו מפה עד שהזקיקו לומ' שאין הדבר ברשותן: כי לא אוכל, לשון יחיד מכאן אתה למד שהאחד הופך והאחד מגיל שאין שני מלאכים נשלחים לדבר אחד: על כן קרא שם העיר צוער, על שם והיא מצער: ויי' המטיר, כל מקום שכ' ויי' הוא ובית דינו: המטיר על סדום, בעלות השחר כמו שנאמר וכמו השחר עלה שעה שהלבנה עומדת בריקיע עם החמה לפי שהיו מהם עובדין לחמה ומהם ללבנה אמר הקב"ה אם אפרע מהם ביום יהיו עובדי לבנה אומרים אילו היתה לבנה מושלת לא היינו חרבין כולנו ואם אפרע מהם בלילה יהיו עובדי החמ' אומרי' אילו היה בי' כשהחמה מושלת לא היינו חרבי' לכך כתוב וכמו השחר עלה ונפרע מהם בשעה שהחמה והלבנה מושלים: המטיר גפרית ואש: בתחילה מטר ונעשה גפרית ואש: מאת יי' דרך מקראות לדבר כן כמו נשי למך ולא אמר נשי וכן אמר דוד קחו עמכם מעבדי אדוניכם ולא אמר מעבדי וכן אחשורוש בשם המלך ולא אמר בשמי אף כאן מאת יי' ולא אמר מאתו: מן השמים, והוא שאמר הכתוב כי בם ידין עמים וגו' כשבא ליסר הבריות מביא אש עליהם אם מן השמים כמו שעשה לסדום וכשבא להוריד המן מן השמים הנני ממטיר לכם לחם מן השמים: ויהפוך את הערים וגו', הרבעתם יושבות בשלא אחד והפכן מלמעלה למטה שנאמר בחלמים שלח ידו וגו':

ותבט אשתו מאחרי ז', מאחרי של לוט: ותהי נציב מלח, במלח חטאה ובמלח לקח אמר לה תני מעט מלח לאורחים הללו אמרה לו אף המנהג הרע הזה אתה בא להנהיג במקום הזה: קיטור, תימור של עשן עולה בלעז: כבשן, חפירה שעורפין בה את האבנים לסיד וכן כל כבשן שבתורה: ויזכור

ספר בראשית כ רשי

ויזכר אלהים ד׳ דסמיכי באו׳ וסי׳ ויזכר אלהים את נח׳ ויזכר אלהים את אברם׳ ויזכר אלהים את רחל׳
ויזכר אלהים את בריתו: וישלח כ״ב וסי׳ מסר בפר׳ נח׳ ישב ט״ו פתחין וה׳ קמצין וסי׳ בסס׳ רבת׳: בהן ח״ת ט״ו
קמץ וג׳ פתחין וסי׳ בסס׳ רבת׳: ונחיה ג׳ וסי׳ מאבינו זרע׳ והבירו׳ ונחיה סוס ופרד: אביהן ז׳ וסי׳ ותשקן

אבן עזרא

חסר יסב בהן׳ בחתת מהן
וכן ויקבר בערי גלעד בן אתונו
בחס ישרפו אותו ואתהן:
ותאמר הבכירה׳ יתכן שהיתה
לו חסה אחרת ומתה בתחלה
והבנו׳ חשבו כי חס ונבדית היה
בכל הארץ כמבול הימים:
בשכבה׳ שם הבועל ואם הוא
בחירק וכן בשכבי לבם:
מואב׳ כמו מאב׳ וטעם עד
היום שלא התערב עמם גוי זר
או זה הדבר ידוע עד היום:
אל שרה אשתו: כמו על וכן אל
הנער הזה׳ וכא המלאך בחלום
אל אבימלך בעבור כבוד אברהם
ומה כתב לקיחה וכן עם שרה
לק על שרה הבית נגעי׳ גדולים
ועל ביתו ונגעי אבימלך וביתו
לא היו כן כי צדיק היה יפרעה׳
וטעם הגוי גם צדיק תהרוג בעל
כבשו ובביתו וממלכתו וכן כתוב
ואל תשמע אל דברי חולם החלום
המחליף מלה במלה שביל׳ הגוי
הים ובמלת לעם נכרי
אחריך מעט:

לנגוע

בעל השורים

כדרך שנים בחסורת כדרך כל הארץ׳
כדרך יום כה גוי שלא מה כאן תשמיט
המטה אף כאן נזהו מה שאולגל שנתאון
לעריות בשאלת השלוי׳ ונחיה ג׳ כמס
ג׳ בכאן ואיל׳ ונחיה סוס ופרד ולא בכרית
מהבהמה מלמד שעשו בנות לוט מעשה
בהמה׳ ובקיתה בקיר על הר׳ אי לוה שבכה
בתו קולם ג׳ שינו׳ וקול חמות בעוד שבתו
חזק ועל כן לא ידע בקיתה אבל רות לא
שבכה עם בועז אלא לאחר שם שעו׳ והיכו
לפתיח ותקם בטרם יסיר אוש את רעהו
בולם שלא קתה עד לאחר שם שעות על כן
ידע בקיתה׳ הבשירה הן שבכתי אתם שופי
תיבות לתפרע שיכה ליחר לך שיטן היה
ולא הרגיש כה׳ הגוי גם צדיק תהרוג׳
אי אם תהרוג אותי גם אברהם הצדיק
תהרוג כי הוא אשם וגרם לי זאת׳

ל׳ כ״ב וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח
אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה בְּהַהְפֹּךְ אֶת־
הֶעָרִים אֲשֶׁר יָשַׁב בָּהֶן לוֹט:
ל וַיַּעַל לוֹט מִצּוֹעַר וַיֵּשֶׁב בָּהָר וּשְׁתֵּי
בְנֹתָיו עִמּוֹ כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת בְּצוֹעַר
וַיֵּשֶׁב בַּמְּעָרָה הוּא וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו:
לא וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה אָבִינוּ
זָקֵן וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ
לב כדרך כָּל־הָאָרֶץ: לְכָה נַשְׁקֶה אֶת־
לג אָבִינוּ יַיִן וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵ
לד מֵאָבִינוּ זָרַע: וַתַּשְׁקֶיָן אֶת־אֲבִיהֶן
ל״ח סס נתו׳ יַיִן בַּלַּיְלָה הוּא וַתָּבֹא הַבְּכִירָה
ל״ח וַתִּשְׁכַּב אֶת־אָבִיהָ וְלֹא יָדַע בְּשִׁכְבָהּ
ל״ח יקוד על ו׳ וּבְקוּמָהּ: וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַתֹּאמֶר
הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה הֵן שָׁכַבְתִּי
אֶמֶשׁ אֶת־אָבִי נַשְׁקֶנּוּ יַיִן גַּם־הַלַּיְלָה
ל״ח סס נטע נחל מל׳ וּבֹאִי שִׁכְבִי עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע
לה: וַתַּשְׁקֶיָן גַּם בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶת־
לו אֲבִיהֶן יַיִן וַתָּקָם הַצְּעִירָה וַתִּשְׁכַּב
לא חס עִמּוֹ וְלֹא יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ:
וַתַּהֲרֶיָן שְׁתֵּי בְנוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן:
ט וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ
ט מיחלין מוֹאָב הוּא אֲבִי־מוֹאָב עַד־הַיּוֹם:
וְהַצְּעִירָה גַּם־הִוא יָלְדָה בֵּן וַתִּקְרָא
שְׁמוֹ בֶן־עַמִּי הוּא אֲבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־
א הַיּוֹם: ס וַיִּסַּע מִשָּׁם
ל אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב בֵּין קָדֵשׁ
ח וּבֵין שׁוּר וַיָּגָר בִּגְרָר: וַיֹּאמֶר
אַבְרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲחֹתִי הִוא
וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת־
שָׂרָה: וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ
ל״ח חס בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְּךָ מֵת
יש מדגישי הלמד וטועי׳ ס״ת עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהִוא בְּעֻלַת
בָּעַל: וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר
ל״ח ויפי אֲדֹנָי הֲגוֹי גַּם־צַדִּיק תַּהֲרֹג: הֲלֹא־
ה לא כתי׳ כתו׳ הוּא אָמַר־לִי אֲחֹתִי הִוא וְהִיא־גַם־
הִוא אָמְרָה אָחִי הוּא בְּתֹם־לְבָבִי

ל׳ כל לוט
ל״ח כתב מל׳
ל״ח טו קמ׳
ג פתחי׳
ג מל׳ בלוט
ל מל׳
ל מל׳
ל חס
ל חס נתו׳
ל״ח
ל״ח
ל״ח

ובנקיון כפי׳ נקי הכי מן החטא שלא נגעתי בה: ידעתי כי בתם לבבך וגו׳ חמת שלא דמית מתחלה לחטא הבל נקיון כפים אין כאן שלא ממך היה שלא נגעת בה הלא חשכתי אני אותך מחטא: לא נתתיך׳ לא נתתי לך כח וכן לא נתנו אלהים וכן לא נתנה אביה לבא: הסב אשת האיש׳ ואל תהא סבור שתתנבא בעיני הוא ישמאך ולא יתפלל עליך׳ כי נביא הוא ויודע שלא נגעת בה לפיכך ויתפלל בעדך: מעטי׳ אשר לא יעשו׳ מכה אשר לא הורגלה לבא על בריה בחלה לנו על ידך עצירת כל נקבים של זרע ושל קטנים ורעי ואזנים וחוטם: רק אין יראת אלהים׳ אכסנאי שבא לעיר על עסקי אכילה ושתייה שואלים אותו הוא על עסקי אשתו אותו אשתך היא הוא אחותך היא: אחותי בת אבי׳ ובת אב מותרת לבן בת אחיו אבות לבני ובני לאמת דברי השיבם כן ואם תאמר והלא בת אחיו היתה בני בנים הרי הן כבנים והרי היא בתו של תרח וכך הוא אומר ללוט כי אבשיב אחים אנחנו: אך לא בת אמי׳ חדן מאם אחרת היה: ויהי כאשר התעו אותי׳ וגו׳ אבקלוס תרגם מה שתרגם ויש ליסבו עול דבר דבור על אופני כשהוכיחני הקלוס ב ברוך הוא מבית אבי להיות משוטט וכל מ ממקום למקו׳ וידעתי שאעבור במקו׳ רשעים ואומ׳ לה זה חסדך: כאשר התעו׳ לשון רבים ואל תתמה כי הרבה מקומות לשון אלהות ולשון מרות קרוי בלשון רבים אם הלכו אלהים אלהים חיים אלהים קדושים וכל לשון אלהים לשון רבים וכן ויקח אדוני יוסף אדוני האדון וכן בעלת עמו והוא׳ בבעליו ואם תאמ׳ מהו לשון התעו. כל הגולה ממקומו ו ואינו מיושב קרוי תועה׳ כמו ותלך ותתע תעיתי כשה אובד יתעו לבלי אוכל ינאו ויתעו לבקש אכלם: אמרי לי׳ עלי וכן ויאמלו אנשי המקום לאשתו על אחותו וכן ואמ׳ פרעה לבני ישראל פן יאמרו לי אשה הרגתהו: ויתן לאברהם׳ כדי שיתפיים ויתפלל עלין: הנה ארצי לפניך׳ אבל פרעה אמ׳לו הנה אשתך קח ולך לפי שנתיירא מ שהמצרים שטופי זמה: ולשרה אמר הנה נתתי׳ אבימלך לכבודה כדי לפייסה הנה עשיתי לך כבוד זה נתתי ממון לאחיך שאמרת עליו אחי הוא הנה הממון והכבוד הזה לך כסות עיניים: לכל אשר אתך׳ יכסו עיניהם שלא יקילוך שאילו האביותיך ריקני יש להם לומר לאחר שנתעלל בה החזירה עכשו שהוכרכתי לבזבז ממון ולפיים יודעים יהיו שעל כרחי האביותיך ועל ידי נס: ואת כל׳ ועם כל בתי עולם: ומוכחת׳ אשת לך פתחון פה להתוכח והרשות דברים נכרים הללו ולשון תוכחה בכל מקום ברור דברים ובלעז אספלוביר ואנקלוס תרגם בפנים אחרים ולשון המקרא כך הוא נופל על תרגום הנה הוא לך כסות של כבוד על העינים שלי שמלטו בך ובכל אשר אתך ועל כן תרגם וחזית יתיך וית כל דעמך ויש מדרש אגדה הכל יש לשון המקרא פרשתי: וילדו׳ כתרגומו ואיתרגומו כשתחו נקביהם והולידו והיה לידה שלהם:

אנכי ידעתי ג׳ וס׳ גם אנכי ידעתי כי בתם לבב׳, כי אנכי ידעתי את מרך׳ כי אנכי ידעתי את המחשבת מחטו לי חד בתורה חד בנבי׳חד בכתובים וסי׳ ואחשך גם אנכי אותך מחטו׳ חלילה לי מחטא׳ אשמרה דרכי מחטוא׳ דאו׳ כתיב טו דנבי׳ כתיב טא׳ דכתובים כתיב טוא: לנגע ג׳ ב׳ חס׳ וא׳ מלא וסי׳ על כן לא

ובנקיון כפי עשיתי זאת: ויאמר אליו האלהים בחלם גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך עשית זאת ואחשך גם אנכי אותך מחטו לי על כן לא נתתיך לנגע אליה: ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך וחיה ואם איננך משיב דע כי מות תמות אתה וכל אשר לך: וישכם אבימלך בבקר ויקרא לכל עבדיו וידבר את כל הדברים האלה באזניהם ויראו האנשים מאד: ויקרא אבימלך לאברהם ויאמר לו מה עשית לנו ומה חטאתי לך כי הבאת עלי ועל ממלכתי חטאה גדלה מעשים אשר לא יעשו עשית עמדי: ויאמר אבימלך אל אברהם מה ראית כי עשית את הדבר הזה: ויאמר אברהם כי אמרתי רק אין יראת אלהים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי: וגם אמנה אחתי בת אבי הוא אך לא בת אמי ותהי לי לאשה: ויהי כאשר התעו אותי אלהים מבית אבי ואמר לה זה חסדך אשר תעשי עמדי אל כל המקום אשר נבוא שמה אמרי לי אחי הוא: ויקח אבימלך צאן ובקר ועבדים ושפחות ויתן לאברהם וישב לו את שרה אשתו: ויאמר אבימלך הנה ארצי לפניך בטוב בעיניך שב: ולשרה אמר הנה נתתי אלף כסף לאחיך הנה הוא לך כסות עינים לכל אשר אתך ואת כל ונכחת: ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו ואמהתיו וילדו: כי עצר עצר יהוה בעד כל רחם לבית אבימלך על דבר שרה אשת אברהם:

ל׳ וחס׳ ובזכאות ידי עבדית זאת: ואמר לי חלמא אף קדמי גלי ארי בקשיטורת לבב עבדת זא ומנעית אף אנא יתך מלמחטי קדמי על כן לא שבקתך למקרב לותה: וכען אתיב אתת גבר ארי נביא הוא ויצלי עלך ותיחי ואם לית יתך מיתיב דע ארי ממרת תמות את וכל די לך: ואקדים אבימלך בצפרא וקרא לכל עבדוהי ומליל ית פתגמיא האלין קדמיהון ודחילו גברייא לחדא: ק׳ כל אל׳ מ׳ מל׳ וקרא אבימלך לאברהם ואמר ליה מה עבדת לנא ומה חבית לך ארי אתית עלי ועל מלכותי חובא רבא עובדין דלא כשרין לאתעבדא עבדת עמי: ואמר אבימלך לאברהם מה חזיתא ארי עבדת ית פתגמא הדין: ואמר אברהם ארי אמרית לחוד לית דחלתא די באתרא הדין ויקטלונני על עיסק אתתי: וברם בקושטא אחתי בת אבא היא ברם לא בת אמי והות לי לאנתו: והוה כד תעו עממיא בתר עובדי ידידון ית קריב לדחלתיה מבית אבא ואמרית לה דא טיבותיך די תעבדין עמי לכל אתרא דנהך לתמן אמרי עלי אחי הוא: ודבר אבימלך ען ותורין ועבדין ואמהן ויהב לאברהם ואתיב ליה ית שרה אתתיה: ואמר אבימלך הא ארעי קדמך בדתקין בעינך תיב: ולשרה אמר הא יהבית אלף סלעין דכסף לאחוך הא הוא ליך כסות דיקר חלף דשלחית דברתיך וחזית יתיך וית כל דעמך ועל כל מה דאמרת אתוכחת: וצלי אברהם קדם יי ואסי יי ית אבימלך וית אתתיה ואמהתיה ואתרוהו: ארי מיחר אהר יי

נתתיך׳ ואמרו כל הנשיאים׳ מאנה לנוע נפשי בתרא׳ מלא׳ אנך: ויתפלל ג׳ רפים וסי׳ ויתפלל בעדך׳ וישתחו ויתפלל עליו׳ ויתפלל בעדו תמיד׳ אנך: באזניהם ח׳ וסי׳ מסור פרש׳ כי תשא: יראת אלהי ג׳ וסי׳ רק אין יראת אלהים׳ צדיק מושל יראת אלהים׳ ואני לא עשיתי כן מפני יראת אלהים׳ אנך: והרגוני ב׳ א׳ מלא וא׳ חסר׳ וסי׳ והרגוני על דבר אשתי׳ והרגני ושבו אל רחבעם׳ בתרא׳ חס׳: חסדך ב׳ וסי׳ זה חסדך׳ השבת חסדך האחרון: בטוב ט׳ דגושי׳ מסור בישעיה סימן ז׳: אלף כסף ג׳ וסי׳ נתתי אלף כסף לאחיך׳ ולא אנכי שוקל על כפי׳ איש יביא בפרו אלף כסף׳ אנך: כסות ג׳ וסי׳ עינים׳ לאבדון׳ בקרה: ורפא ב׳ וסי׳ אלהים את אבימלך׳ וישמע אלהים אל חזקיהו:

אבן עזרא

לנגוע׳ ולנגעת כמו לנטוע ולנטעת וכלם הם שמות פועל: מה עשית לנו׳ בפתח קטן תחת מה בעבור אות הגרון הבא אחרינו וכן המפסט: אחותי בת אבי׳ יש שהוא כמו אלהים אבי אברהם והנכון בעיני שדחה אבימלך בדבריו כפי צורך השעה ובפסוק אנכי עמו בצורך אביו אבריהם: התעו אותי אלהים׳ לשון קלם והטעם שהוא נוסע ממקום למקום ולא ידע אנה ילך וכן והנה תועה בשדה ואין זו התעייה בלב גם כן כתוב למה תתענו יי׳: אמרי לי׳ בשבילי וכן ואמ׳ פרעה לבני ישראל: הנה הוא לך כסות עיניים׳ יש כי הו׳ רמז על כהות עיני בנה וזה דרך דרש והיסר בעיני שיהיה כסות עיניים מושך עצמו ואחר עמו כמו אל בקצפך תוכיחני ורבים אחרי׳ והנה הוא לך כמו מכסה עיניים בעבור אברהם שהוא בעלך והטעם שלא יסת אים את עיני אליך גם הוא כסות עיניים לכל אשר אתך מהמסחות שהם כפי עבדיו ויהיה ו״ו ומוכחת כפל רפה בלשון ישמעאל ובמקרא אלפי׳ כמוהו כמו ביום הסליחי ויסת אברהם את עיני׳ וטעם ומוכחת דברי מפה שלא אמרה עוד שרה על אברהם׳ אחי הוא והנה כי׳ ואת כל ועם כל זה מתוכח׳ שרה׳ ויש כי הנה הו׳ לך על הכסף לקנות מלבוש׳ ומלת נתתי מושכת עצמ׳ ואחרת עמה וכן הוא הנה נתתי אלף כסף לאחיך לקנות לך בו מכסה כמו כסות שיהיה תאוה לעיני׳ ונתתי לכל אשר אתך ואת כל אשר כ נתתי לאברהם׳ אתן ובקר ועבדים ושפחות ויותר נכון להיות כילום כאשר אמרתי כי אברהם הוא כסות עיניים לך ולעבדים אשר אתך שהיו לך גם אשר נתתים גם אחי׳ ואת כל ועם כל בני אדם הוא לך כסות עיני׳ ומוכחת דברי מפה ויעמוד טעם הש״ב במקומו והנאון אמ׳ שהוא מן נוכח ואין דברי נכוחי׳: ולדו׳ שב אל אשת אבימלך וכן ויפס דמי מלחמה בשלום בעמוד ענן ידב׳ אליהם אלה בני עדה אשר עבדתי אותך בהן אבי אברהם ואבי כאיל ויעבה אלא תראה שהוא מפור׳ בפסוק הסני כי עצר עצר יי׳ בעד כל רחם לבית אבימלך ולא הזכיר אבימלך והזכרתי כל כך בעבור מצרים שהיו אומרי׳ שהיה עצור לנאת לחוץ׳

בעל התורים

ויתפלל ג׳ במסורת ויתפלל בעדך ואיך ויסמוך ויתחנו ויתפלל׳ ויתפלל בעדו תמיד׳ אלמלא שהיה לאבימלך נריך לפיים לאברהם ש שיתפלל בעדו וזהו ויסמוך לו ויתחנו ויתפלל ולא באותה שעה היה נריך לתפלתו כדכתי׳ ויתפלל בעדו תמיד׳ והרגוני כ׳ במסורת והרגוני על דבר אשתי׳ והרגוני ושבו אל רחבעם׳ נבו ירבעם שתעה ישראל שבאותה היומים ל לאומות העולם׳ ויהיו הכל כתי׳ אל והתם חסך שאינם רשעים אל כך כתי׳ אומות העולם׳ ולשרה ב׳ במסורת ולשרה אמר׳ ולשרה כן שבתוב כאן נבי שרה׳ הנה הוא לך כסות עיניים ראוי ש שיהיה כן לשרה יהיה לו כסות עיני׳ דכתיב ויהי כי זקן יצחק ותכהן עיניו מראות׳

זגם

כל לא׳ לאו׳ אם בגנגס׳

לאחיך

ל׳ וכל סמוך׳ לכו׳ בעל אחיך

אמהתיו

כל לא׳ חס׳ בעב מלאי׳

בעד כל רחם, כנגד כל כתח: על דבר שרה, על כי דבורה של שרה: וי"פקד את שרה, סמך פרשה זו ללמדך שכל המבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה שנאמר ויתפלל ונו' וסמיך ליה וי"פקד שפיקד' כבר קול' שרפא את אבימלך! פקד את שרה, בהריון: כאשר דבר, בלידה ומה היא אמירה והיכן הוא דבור אמירה ויאמר אלהי' אבל שרה אשתך דבור היה דבר י"אל אברהם בברית בין הבתרים שם נאמר לא יירשך זה והבית היורש ממעה: ויעש י"לשרה כאשר דבר, לאברהם: אשר דבר אתו, דמליל יתיה את המועד דבר וקבע כשאמר לו למועד אשוב אליך שרטו לו שריטה בכותל אמ"לו כשתניע חמה לשריטו' זו בשנה האחר' תלד:

דבר אתו אלהים, כל דבור אתו אתם אתך בכ"מ אותו אותם אותך, וסי' ותהר ותלד שרה, ודבר משה ואלעזר, ויש צדקיה בן כנענה, וחברו, ודברתי משפטי אותם, רוח מלא מאלה יבא לי, אלכה לי אל הגדולים, צדיק אתה י"כי אריב, הלוך אל בית הרכבים, וכל דבור דיחזקאל דבו': שם ו' פתח מסור

אבן עזרא

ומלת כל רחם טעמה עליהם, ומלת וילדו לנפים כמו ויחמו ה הצאן: למועד אשר דבר אתו המלאך שפחל היה שרה אשתך גם שב אלינו כי כן אמ' לו ולא הוסיף הפס על שם יצחק ולא החליפו כי הוא נוה לקרוא כן: מצחק, כי כן מנהג כל נער ותקרא בו בעבור היותו גדול מבנה: תולות, כמו דבר: וחמת מים, כלי ויתכן להיותו מעור או מעץ וכמוהו מספח חמתך ורבים יתמהו מאברהם איך נרם בנו גם שלא בן עם אמו ריקם ואיה כתבת לבו והתימ' משה שיתמהו כי אברהם עשה ככל אשר צוהו יי' ואולו היה נותן ממון להגר שלא ברצון שרה לא שמר מצות הפס והנה באחרונ' אחרי מות שרה כתן מתנות לבני ישמעאל: לחם וחמת מים, כתן ל הגר ופס על שכמה ואמר לה קחי אתך בנך ויפלא' ויתכן שנתן לה כסף וזהב ולא פי' הכתוב וכתן לה לחם ומים מה שיסביק לה על באר שבע כי בנגב היה אברה' והנה היא הלכה ולא ידעה ה הדרך ותתע והנה בנה חלה ומחסרון המים ואחר שלקחתו בחיקה ורחמה שנפשו יונאה בצמא הטליכתו: תחת אחד השיחים, האילנים:

כמטחוי

בעל הטורים

וי' פקד כל מקום שנאמר ויי' הוא ובית דינו שלמעלה עליה שכינו' ולאמרו אם לא יתן לה עתה בן אם כן תאחר את הקץ שנזרת ועכו אות לרבע מלו שנה מעיניה לו זרע והוא כן תלד עתה וגרוך סיתיכו מעתה. לא שאחרו בנות לוט שנתעברו בביאת אביהן מלכיהן. ועדה לא תתעבר מאברהם. לא שאחרו כשתרה עם אבימלך ובתכת ואם טהורה היא ונקתה וכזרעה זרע. ומה שלא נפקדה אחר שתירת פרעה לפי שכאן היה משמוש ידים ולא היה חסר כי אם ביאה. פקד את שרה בנימטריא אף כל העקרות פקד. מלא שנים כתפר כתרי ליסני מי מלל לאברהם ואיכך שומר מה מליכה שומר מה מליל מדבר במפלת אדום לומר שנזכו אברהם היה מפלת אדום. מלא בנימטריא ק' לומר כשהיה אברהם בן ק' הניקה בניס שרה. מצחק. בנימטריא להרג. זהו שאר זל שהיה ירה בו מן בדי להורגו. גרש גרש בגמ סורת גרש את האמה. גרש לץ כלה גרש ינרש. גרש את האמה הזאת ואת בנה ואו תגרש הלץ וכשביל שגרשה שרה להגר מביתה כעגשה ונשתעבדו בניה והזכרנו להתגרש משם. ויכלו ג' במסור הכא ויכלו המים ואילך ויכלו באמצ ח תקוה. ויכלו בכוסת ימי. כיון שכלו המים ומי קלו ויכלו בכוסת שתיית נקא אנגה קלל.

אבן עזרא

בעד כל־רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל־
דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם: ס

א וַיהוָה פָּקַד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר
ב אָמָר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר
: וַתַּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֵּן
ג לִזְקֻנָיו לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ
ד אֱלֹהִים: וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת־שֵׁם־
ה בְּנוֹ הַנּוֹלַד־לוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה־לּוֹ שָׂרָה
יִצְחָק: וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק
בְּנוֹ בֶּן־שְׁמֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ
ו אֱלֹהִים: וְאַבְרָהָם בֶּן־מְאַת שָׁנָה
בְּהִוָּלֶד לוֹ אֶת יִצְחָק בְּנוֹ: וַתֹּאמֶר
ז שָׂרָה צְחֹק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל־
הַשֹּׁמֵעַ יִצְחַק־לִי: וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל
לְאַבְרָהָם הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי־
יָלַדְתִּי בֵן לִזְקֻנָיו: וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד
ח וַיִּגָּמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָּדוֹל
ט בְּיוֹם הִגָּמֵל אֶת־יִצְחָק: וַתֵּרֶא
שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־
י יָלְדָה לְאַבְרָהָם מְצַחֵק: וַתֹּאמֶר
יא לְאַבְרָהָם גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת־
בְּנָהּ כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן־הָאָמָה הַזֹּאת
עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק: וַיֵּרַע הַדָּבָר
יב מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אֹדֹת בְּנוֹ:
יג וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אַל־יֵרַע
בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנַּעַר וְעַל־אֲמָתֶךָ כֹּל
אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ
כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע: וְגַם אֶת־
בֶּן־הָאָמָה לְגוֹי אֲשִׂימֶנּוּ כִּי זַרְעֲךָ
הוּא: וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח־
לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הָגָר שָׂם
עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיְשַׁלְּחֶהָ
וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר בְּאֵר שָׁבַע:
יט וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֵמֶת וַתַּשְׁלֵךְ אֶת־
הַיֶּלֶד תַּחַת אַחַד הַשִׂّיחִם:
כ וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנֶּגֶד הַרְחֹק

בְּאַפֵּי כָּל־פְּרַח־וַלְדָא לְבֵית
אֲבִימֶלֶךְ עַל־עִסַּק שָׂרָה אִנְתַּת
אַבְרָהָם: וַיְיָ דְּכִיר יַת־שָׂרָה
כְּמָא דַאֲמַר וַעֲבַד יְיָ לְשָׂרָה כְּמָא
דְּמַלִּיל: וְעַדְּיַאת וְיַלִּדַת שָׂרָה
לְאַבְרָהָם בַּר לְסִבְתּוּתֵי לִזְמַנָּא
דְּמַלִּיל יָתֵיהּ יְיָ: וּקְרָא אַבְרָהָם
יַת־שׁוּם־בְּרֵיהּ דְּאִתְיְלִיד לֵיהּ ד
דְּיִלִּידַת־לֵיהּ שָׂרָה יִצְחָק:
וּגְזַר אַבְרָהָם יַת־יִצְחָק בְּרֵיהּ בַּר
תְּמַנְיָא יוֹמִין כְּמָא דְּפַקִּיד יָתֵיהּ יְיָ:
וְאַבְרָהָם בַּר־מְאָה שְׁנִין כַּד־
אִתְיְלִיד לֵיהּ יַת יִצְחָק בְּרֵיהּ:
וַאֲמַרַת שָׂרָה חֲדוּא עֲבַד־לִי יְיָ כָּל־
דְּשָׁמַע יְהַדֵּי־לִי: וַאֲמַרַת
מְהֵימָן דַּאֲמַר לְאַבְרָהָם וְקַיֵּם־
דְּתוּנִיק בְּנִין שָׂרָה אֲרֵי־יְלִידַת
בַּר לְסִבְתּוּתִי: וּרְבָא רַבְיָא
וְאִתְחַסֵּל וַעֲבַד אַבְרָהָם מִשְׁתְּיָא
רַבָּא בְּיוֹמָא דְּאִתְחַסֵּל יַת יִצְחָק:
וַחֲזַת שָׂרָה יַת־בַּר־הָגָר מִצְרִיתָא
דְּיִלִּידַת לְאַבְרָהָם מְהַיֵּךְ:
וַאֲמַרַת לְאַבְרָהָם תְּרֵיךְ יַת אַמְתָּא
הָדָא וַיַת בְּרֵהּ אֲרֵי לָא יַרֵת בַּר־
אַמְתָּא הָדָא עִם־בְּרִי עִם יִצְחָק:
וּבְאֵישׁ בְּתַגְמָא לַחֲדָא בְּעֵינֵי
אַבְרָהָם עַל עִסַּק בְּרֵיהּ:
וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם לָא יַבְאַשׁ בְּעֵינָךְ
עַל־עוּלֵימָא וְעַל־אַמְתָּךְ כֹּל
דְּתֵימַר לָךְ שָׂרָה קַבֵּיל מִנַּהּ אֲרֵי
בְּיִצְחָק יִתְקְרוּן לָךְ בְּנִין:
וְאַף יַת־בַּר־אַמְתָּא לְעַמָּא אֶשְׁוֵינֵיהּ
אֲרֵי בְרַךְ הוּא: וְאַקְדִּים אַבְרָהָם
בְּצַפְרָא וּנְסִיב לַחְמָא וְרֻקְבָּא
דְּמַיָּא וְיַהֵב לְהָגָר שַׁוִּי עַל־כַּתְפָּהּ
וַיַת־רַבְיָא וְשַׁלְחַהּ וְאַזְלַת וּטְעַת
בְּמַדְבַּר בְּאֵרָא דְשָׁבַע: וּשְׁלִימוּ
מַיָּא מִן־רוּקְבָּא וּרְמַת יַת־רַבְיָא
תְּחוֹת חַד מִן־אִילָנַיָּא:
וְאַזְלַת וְיָתְבַת לָהּ מְקָבֵּיל אַרְחִיק

ו

בעד כל־רחם: השמע ד' וסי' כל השמע יצחק לי, כנפל בהם בתחלה ושמע השמע, ושמע השמע, ובדברי אתך: מלל ב' כתרי לישני וסי' מי מלל לאברהם, שמר מה מליל בתרא' מל': הניקה ה' מל בליש' הניקה וסי' בנים שרה, גמלים מניקות, להניק את בני, ושרותיהם מניקותיך, הניקו גוריהן: משתה גדול ב' וסי' ועשה אברהם משתה גדול, ועשה המלך משתה גדול: גרש ג' וסי' גרש האמה הזאת, כשלהו כלה גרש, גרש לץ: ואת בנה ב' דסמיכי וסי' גרש האמה, ואת בנה המת השכיבה: אודת ד' כתיב כן וסי' על אודת בנו, על אודת הבאר, ויספר משה לחתנו, אל אודת הרעה: יקרא כא וסי' כו' במסר' דבת: וישלחה ב' וחס' וסי' וישלחה ותלך ותתע, ותלך בכל גבול ישראל: ויכלו ג' וסי' המים מן החמת, בשת ימי, באפס תקוה, אנך: ותשלך ג' וסי' ותשלך את הילד, ותשלך אשה אחת פלח, ותשלך דברי אחרך, אנך: אחד כה פתחין נסי' כו' בפסרה רבת:

בעל הטורים

יצחק לי, ישמח עלי ומלרש אגדה הרבה עקרות נפקדו עמה הרבה חולים נתרפאו בו ביום הרבה תפלות נענו עמה ודב שחוק היה בעולם: מי מלל לאברהם, לשון שבח ותשובות לאו מי הוא וכמה הוא גדול שומ' הבטח' ומבטיח ועושה: מלל, שיחה הכתו' ולא אמר דבר בימטריא שלו ק' כלומר לשוף ק' לאברה': הניקה בניס שרה, ומהו בני' לשון רבים ביום המשתה הביאו הסרות בניהן עמהן שהיו אומרות לא ילדה שרה אלא אסופי הביאה מן השוק והניקה אותם: וגמל, לשון כל חדש: משתה גדולי, שהיו שם גדולי הדור שם ועבר ואבימלך: מצחק, לשון עג כמו שנאמר ויקומו לצחק, לא לשון גלוי עריות כמה דתימ' לצחק בי, לא לשון רביע' יקומו כל הנערים ויפחקו לפניהם ונו', היה מריב עם יצחק על הירושה ואומר אני בכור ומוטל פי שנים גיונאים בשדה ומוטל קשתו ויורה בו חנים כלא כמתלהלה היום' זקים ונו' ואמר הלא מצחק אני: עם בני עם יצחק, מכיון שהו' בני אם אינו הנון כיצחק אבי' אינו בני אל' זה כלאי ל לידם עמו קו' עם בני עם יצחק שאתיהם בו: על אודו' בנו שיצא לתרבות רעה ופשוטו על שאומרת לו לשלחו: שמע בקולה, למדנו שהיה אברהם טפל לשרה בנבואות: לחם וחמת מים, אלא כסף וזהב לפי שהי' שונאו על שיצא לתרבו' רעה: ואת הילד, אף הילד שם על שכמה שהכניס בו שרה עין רעה ואחזתו חמ' ולא יכול לילך ברגלו, ותלך ותתע, חזרה לגלולי בית אביה: ויכלו המים, לפי שדרך תולי' לשתות ארב: מנגד מרחוק:

כמטחוי

המישי

כא

אתו ט' רפי' בנים

מלל ב' כתרי ל"ש חל חס ואל מל

ויגמל חל מן י"ב פתחין, באתנחתא דבר אמצעי

יתו ב' כך תאמר אל מלכי

במטחוי קשת׳ כשתי טיחות והו׳ לשון ירייה חץ בלשון ערבית ומשנה שהטיח בחשתו על שם שהזרע יורה כחץ ואם תאמר היה לו לכתוב כמטחי קשת מפני הוא׳ ליכנס לכאן כמו בחנני הסלע מנ״רת והית׳ תלמת יהול׳ למכרים לחנה ומנזרת יחונו ויכונו כשכור וכן קנוי תרן מנזרת קנה: ותשב מנבל׳ כיון שקרב למות הוסיפה להתרחק: את קול הנער׳ מכאן שיפה תפלת החולה מתפלת אחרים עליו והיא קולמת להתקבל: באשר הוא שם׳ לפי מעשיו שהוא עושה עכשיו הוא נדון ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים רבונו של עולם מי שעתיד להמית בניך במדבר אתה מעלה לו באר והוא מפיבש עכשיו מה הוא בדיק או רשע אמרו לו בדיק אמר להם לפי מעשיו של עכשיו אני דנו וזהו באשר הוא שם והיכן המית את ישמעאל במדבר כשהגלם נבוכד נצר שנא׳ משא בערב ונום׳ לקרות במדבר התיו מים ונו׳ כשהיו מוליכין אותן אצל ערביי היו ישראל אומ׳ לשבאי בבקשה מכם הוליכונו אצל בני אדונינו ישמעאל וירחמו עלינו שנאמר אורחות דדנים אל תקרי דדני׳ אל דודי׳ אלא יונאי׳ לקראתם ומביאין להם בשר מלוח ונודות כמוחים כשבורי ישראל שהם מלאי מי וכשמגיעים לתו׳ פיו זפותתו ברוח כ כנגשת בנופו ומת׳ רבה קשת׳ יורה חצים בקשת: קשת׳ על שם האומנות כמו חמר גמל גייל לפיכ׳ הש״ן מודגשת היה יושב במדב׳ ומלשטים את העוברי הוא שנא׳ ידו בכל ונו׳: מארץ מצרי׳ ממקו גדוליה שנ׳ ולה שפחה מצרית ונו׳ היינו דאמ׳ איכפי ורוק חוטרא לאוירא אעיקליה קאי: שהיה עמך׳ לפי שראו כה שיבא משכונת שלום לשלום ועם המלכים כלחם ונפלו בידו ונפקל אשתו לזקונו: ולניני ולנכדי׳ על כאן רחמי האב על הבן: כחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי׳ שאמרתי לך הנה אלכי לפניך: והוכיח׳ כתוכח עמו על כך: בעבור תהיה לי׳ זאת: לעדה׳ לשון עדות של נקבה כמו ועדה המגבב׳: כי חפרתי את הבאר׳ מריבו׳ היו עליה רועי אבימלך ואומרים אנחנו חפרנוה אמרו ביניה׳ כל מי שיתראה על הבאר ויעלו המים לקראתו שלו היא ועלו לקראת אברהם: אשל׳ רב ושמואל חד אמר פרדס להכנה וחד אמר פונדק לאכסניא וכו׳ כל מיני פירו׳ ומצינו לשון נטיעה באהלים שב׳ ונטע אהלי אבלנו: ויקרא

ל בְּמִטַּחֲוֵי קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה אַל־אֶרְאֶה
לא בְּמוֹת הַיָּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד וַתִּשָּׂא אֶת־
ל״ח סת״ו קֹלָהּ וַתֵּבְךְ׃ וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־
ל״ב ל״ג שאר מלאך האלהי׳ קוֹל הַנַּעַר וַיִּקְרָא מַלְאַךְ אֱלֹהִים אֶל־
הָגָר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ
ג״ל ת״ל שת״ת כל הָגָר אַל־תִּירְאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל
ס״ו ול״ל ונאסר קוֹל הַנַּעַר בַּאֲשֶׁר הוּא־שָׁם׃ קוּמִי
ל״ח ל״ח ר״ל שאי אֶת־הַנַּעַר וְהַחֲזִיקִי אֶת־יָדֵךְ בּוֹ
ל״ל כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימֶנּוּ׃ וַיִּפְקַח
אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא בְּאֵר מָיִם
ל״ל וַתֵּלֶךְ וַתְּמַלֵּא אֶת־הַחֵמֶת מַיִם וַתַּשְׁקְ
אֶת־הַנָּעַר׃ וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנַּעַר
ל״ח ס״ל וַיִּגְדָּל וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר וַיְהִי רֹבֶה קַשָּׁת׃
וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּארָן וַתִּקַּח־לוֹ אִמּוֹ
אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ פ
ג וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ
ג כ״ב וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר
ל״ב כתי׳ אֱלֹהִים עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה׃
ל וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִּי בֵאלֹהִים הֵנָּה אִם־
ל״ל ל״ל תִּשְׁקֹר לִי וְלִנִינִי וְלִנְכָדִי כַּחֶסֶד אֲשֶׁר
עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעִם־
ל״ל ומ״ל הָאָרֶץ אֲשֶׁר־גַּרְתָּה בָּהּ׃ וַיֹּאמֶר
ל״ח אַבְרָהָם אָנֹכִי אִשְׁבָּע׃ וְהוֹכַח אַבְרָהָם
כ״ל כ״ב כמ״ג אֶת־אֲבִימֶלֶךְ עַל־אֹדוֹת בְּאֵר הַמַּיִם
אֲשֶׁר גָּזְלוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר
מ״ו פסוק׳ נ״ח נ״ח אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־
ג הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם־אַתָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִּי
ל וְגַם אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בִלְתִּי הַיּוֹם׃
וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן
לַאֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית׃
ל״ח ס״ל וַיַּצֵּב אַבְרָהָם אֶת־שֶׁבַע כְּבְשֹׂת הַצֹּאן
לְבַדָּהֶן׃ וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם
ל״ל נ״ח ס״ל מָה הֵנָּה שֶׁבַע כְּבְשֹׂת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר
ל״ל הִצַּבְתָּ לְבַדָּנָה׃ וַיֹּאמֶר כִּי אֶת־שֶׁבַע
ל״ח ס״ל כְּבָשֹׂת תִּקַּח מִיָּדִי בַּעֲבוּר תִּהְיֶה־לִּי
ג לְעֵדָה כִּי חָפַרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר הַזֹּאת׃
ג עַל־כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע
כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם׃ וַיִּכְרְתוּ בְרִית
בִּבְאֵר שָׁבַע וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל
שַׂר־צְבָאוֹ וַיָּשֻׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים׃
ג וַיִּטַּע אֶשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע

בְּמֵימַר בְּקַשְׁתָּא אֲרֵי אֲמָרַת לָא־
אֶחֱזֵי בְּמוֹתָא דְּרַבְיָא וִיתֵיבַת
מְקָבֵיל וַאֲרִימַת יַת־קָלָהּ וּבְכָת׃
וּשְׁמִיעַ קֳדָם־יְיָ יַת־קָלֵיהּ דְּרַבְיָא
וּקְרָא מַלְאָכָא דַיְיָ לְהָגָר מִן־שְׁמַיָּא
וַאֲמַר לָהּ מַה־לָּךְ הָגָר לָא תִדְחֲלִי
אֲרֵי־שְׁמִיעַ קֳדָם־יְיָ לְקָלֵיהּ דְּרַבְיָא
בְּאָתַר־דְּהוּא תַמָּן׃ קוּמִי טוֹלִי יַת־
רַבְיָא וְאַתְקִיפִי יַת־יְדִיךְ בֵּיהּ אֲרֵי־
לְעַם סַגִּי אֲשׁוּינֵיהּ׃ וּגְלָא יְיָ יַת־
עֵינָהָא וַחֲזַת בֵּירָא דְמַיָּא וְאַזְלַת
וּמְלַת יַת־רוּקְבָא מַיָּא וְאַשְׁקִיאַת
יַת־רַבְיָא׃ וַהֲוָה מֵימְרָא־דַיְיָ
בְּסַעֲדֵיהּ דְּרַבְיָא וּרְבָא וִיתֵיב
בְּמַדְבְּרָא וַהֲוָה רַבִּי קַשְׁתָּא׃ וִיתֵיב
בְּמַדְבְּרָא דְּפָארָן וּנְסִיבַת־לֵיהּ
אִמֵּיהּ אִתְּתָא מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
וַהֲוָה בְּעִדָּנָא הַהִיא
וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל רַב־חֵילֵיהּ
לְאַבְרָהָם לְמֵימַר מֵימְרָא־דַיְיָ
בְּסַעֲדָךְ בְּכֹל דִּי־אַתְּ עָבִיד׃ וּכְעַן
קַיְּמוּ לִי בְּמֵימְרָא־דַיְיָ הָכָא דְּלָא־
תְשַׁקַּר בִּי וּבִבְרִי וּלְבַר־בְּרִי כְּ
כְּטִיבוּתָא דִּי עֲבַדִית עִמָּךְ תַּעְבֵּד
עִמִּי וְעִם אַרְעָא דְּאִתּוֹתַבְתָּא בָּהּ
׃ וַאֲמַר אַבְרָהָם אֲנָא אֲקַיֵּם׃
וְאוֹכַח אַבְרָהָם יַת־אֲבִימֶלֶךְ עַל־
כ״ל כ״ב כמ״ג עִיסַק בֵּירָא דְמַיָּא דִּי אֲנַסוּ עַבְדֵי
אֲבִימֶלֶךְ׃ וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ
מ״ו פסוק׳ נ״ח נ״ח לָא יְדַעִית מַאן עֲבַד יַת־פִּתְגָמָא
ג הָדֵין וְאַף־אַתְּ לָא־חַוַיְתָא לִי וְאַף
ל אֲנָא לָא שְׁמִעִית אֶלָּהֵין יוֹמָא־
דִין׃ וּרְבַר אַבְרָהָם עֵן
וְתוֹרִין וּיְהַב לַאֲבִימֶלֶךְ וּגְזַרוּ תְ
ל״ח ס״ל תַרְוֵיהוֹן קְיָם׃ וַאֲקִים אַבְרָהָם יַת־
שְׁבַע חוּרְפָן דְּעֵן בִּלְחוֹדֵיהֶן׃
וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה
ל״ל נ״ח ס״ל אִינוּן שְׁבַע חוּרְפָן אִלֵּין דַּאֲקִימְתָּא
ל״ל בִּלְחוֹדֵיהֶן׃ וַאֲמַר אֲרֵי יַת־
ג״ח ס״ל שְׁבַע חוּרְפָן תְּקַבֵּל מִן־יָדִי בְּדִיל
דְּתְהֵי־לִי לְסַהֲדוּ אֲרֵי חַפַּרִית יַת־
ג בֵּירָא הָדָא׃ עַל־כֵּן קָרָא לַאֲתַרָא
ג הַהִוא בְּאֵר־שָׁבַע אֲרֵי תַמָּן קַיְּמוּ
תַרְוֵיהוֹן׃ וּגְזַרוּ קְיָם בְּבְאֵר שָׁבַע
וְקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל רַב חֵילֵיהּ
וְתָבוּ לְאַרְעָא דִּפְלִשְׁתָּאֵי׃
ג וְנָצֵיב אֵילָנָא בְּבְאֵר שָׁבַע

רבת׳: וגם אתה ג׳ וסי׳ וגם אתה לא הגדת׳ וגם אתה ידעת׳ וגם אתה תדין את: וגם אנכי ה׳ וסי׳ וגם אנכי לא שמעתי׳ וגם אנכי השאלתיהו׳ וגם אנכי שמעתי נאם ה׳ דמלכים׳ וגם אנכי אעשה אתכם׳ וגם אנכי מנעתי מכם: מה הנה ב׳ דס׳ וסי׳ מה הנה שבע כבשות׳ דראשונת מה הנה: לעדה ג׳ וסי׳ בעבור תהיה לי לעדה כי חפרתי׳ הנה האבן הזאת תהיה בנו לעדה׳ ב׳ בו: ויטע ג׳ וסי׳ גן׳ כרם אשל:

אבן עזרא

במטחוי קשת׳ בדל יפה וטעמו ידוע כהפלכת החץ: רבה קשת׳ כמהו הסמיעו ל בבל רבי׳ ואם הם שני פרשים כמו שרל ושרה גם רבה ורבב מנזרת רבה: קשת׳ שם התאר כמו נגב: הנם הלוס׳ פשט נראה לה המלאך בתחלה בפעם ה הראשונה: אם תשקור לי׳ מהבני׳ הקל ואין לו אח: ובכלי׳ בן בני: מה הנה׳ לשון נקבו׳: לבדנה׳ עם ה״א ויש לבדה: לעדה: כמו לעדות׳ ודע כי מלת שבועה עקרה שבע ובמלת אז השבע שבועה תמרסנה: אשל׳ אילן גם ויטע לאות: והאלהים

בעל הטורים

לבכלי בניתטריא בן בני׳ הנבת ל׳ ומקבי׳ הנבת לבדנה׳ אתה הנבת כל נבואות תרן׳ בזכות אברהם בכראתו כל נבואות תרן:

ויקרא שם וגו׳ על ידי אותו אשר הוקרא שמו של הקב״ה אלוה לכל העולם לאחר שאוכלין ושותין אומר להם ברכו למי שאכלתם משלו שבורים אתם שמשלי אכלתם
משל מי שאומר והיה העולם אלתם: ימים רבים׳ מרובים על של חברון בחברון עשה כ״ה שנה וכאן כ״ו שהרי בן ע״ה שנה היה בצאתו מחרן אותה שנה ויבא ויטב
באלוני ממרא שלא מבינו קודם לכן שבתיישב אלא שם שבכל מקומותיו היה כאורח חונה ונוסע והולך שם׳ ויעבור אבר׳ ויעתק משם ויהי רעב וירד אבר׳ מצרים ובמצרי׳ לא
עשה אלא ג׳ חדשים שהרי שלחו פרעה מיד וילך למסעיו על ויבא ויטב באלוני ממרא אשר בחברון שם יטב על שנהפכה שדום מיד ויסע משם אברהם מפני בושה של לוט
ובא לארץ כלעתים וכן כ״ט שנה היה שהרי בשליבי למילתו באו אצלו המלאכים הרי כ״ה שנה וכאן כתו׳ ימים רבים מרובים על הראשונים ולא בא הכתוב לסתום אלא
לפרש ואם היו מרובי׳
עליהם שתי שנים אלו
יותר היה מפרשם על
כרחך אינם יתרי׳ ית׳
משנה הרי כ״ו שנה
מיד יצא משם וחזר
לחברון ואותה שנה
קדמה לפני עקידתו
של יצחק יב שנים כך
בשדר עולם: אחר
הדברים האלה׳ יש
מרבותינו אומ׳ אחר
דברי׳ של שטן שהיה
מקטרג ואומר מכל
שעודה שעש׳ אברהם
לא הקריב לפניך פר
אחד אלו איל אחד אמ׳
לו כלום עשה אלא ב
בשביל בנו אילו הייתי
אות׳ לו זבח אותו לפני
לא היה מעכב׳ ויא
אחר׳ דברי של ישמעאל
שהיה מתגאה על
יצחק שמל בן שלש
עשרה שנה ולא מיחה
אמר לו יצחק באבר
אחד אתה מילאתי אני
אמר לי הבה זבח ע
עצמך לפני לא הייתי
מעכב׳ הנני׳ כך
היא עניותם של ח
חסידי׳ לשון ענוה הוא
ולשון זימון: קח נא׳
אין נא אלא לשון בקשה
אמר לו בבקש ממך
עמוד לי בזו שלא י
יאמרו הרשעים לא
היה בהן ממש:
את בנך׳ אמר לו
שני בנים יש לי אמר
לו את יחידך אמר לו
זה יחיד לאמו וזה
יחיד לאמו אמ׳ לו אסר
אהבת אמר לו שניהם
אני אוהב אמר לו את
יצחק ולמ״ל נלה לו
מתחלה שלא לערבבו
בתחום ותזות דעתו
עליו ותטרף וכדי ל
לחבב עליו את המצוה
וליתן לו שכר על כל
דבור ודבור: ארץ
המוריה׳ ירושלים וכן
בדברי הימי׳ לבנו׳ בית
לי״ כהר המוריה ו
ורבותי׳ פירשו על שם
שמשם הוראה יוצאה
לכל העולם:

שביעי

כב

לך
חל יון יל
זקבין כאלא

ויאמר
כ׳ פסוקי׳ לעיל
בהין ל״ואל
ויאמר אחאב
במי:

אבן עזרא

והאלהים ז׳ וסי׳ והאלהים נסה׳ והאלהים יענני׳ והאלהים אנה׳ והאלהים אמר לי לא תבנה׳ והאלהים
נגף׳ והאלהים עשה שיראו׳ והאלהים יבקש: נסה ו׳ ב׳ כתיב סה וד׳ כתיב שא וסי׳ והאלהים נסה׳ ויואל
ללכ׳ כי לא נסה׳ אם נשאת נשא׳ ועל כל נשא ושפל׳ חירם מלך צר נשא׳ נשא לבבינו אל׳ ב׳ קדמאי

והשני׳ נסה את אברהם ישאומ׳
כי הסמך תחת ס״ן והה״ת תחת
החלף ונעם כל הפרשה יכחישם
רק נסה כמשמעו ואנשי שקול
הדעת אמרו כי הדעו׳הם שתים
האחת דעת העתיד בטרם היותו
והשנית דעת היש הנמצ׳ וזה פי׳
נסה נס כי עתה ידעתי והנאון
אל׳ שמלת נסה להראות צדקתו
לבני אדם נס מלת ידעתי כטעם
הודעתי והלא ידע זה הנאון כי
בשע׳ שעקד בנו לא היו שם אפי׳
כערי׳ ואחרי׳ אמ׳ כי פי׳ והעלהו
שם לעולה שיעלהו ל ההר ונאת
תחשב לו לעולה ואברהם לא
ידע סוד הנבואה וימהר לשחוט
אותו והשם אמר לו לא בקשתי
זאת ואחרי׳ אמ׳ הראה שתעלהו
לעולה כמו והשקית אותם יין
והוצרכו אלה הנאונים לפי׳ האלה
כי יאמרו לא יתכן אחר שיבוה
השם מצוה שיאמר אחר כן לא
תעשנה והנה לא שמו על לב
הבכורים שהחליפם בלוים אמ׳
שנה ואחר שהכתו׳ אמ׳ בתחלה
והאלהים נסה את אברהם שרו
כל הטענות והשם נסהו כדי
שיקבל שכר: וטעם כי עתה
ידעתי כמו ואם לא אדעה ועוד
אפרש שורו בפסוק ידעתיך
בשם אם יעזרני השם יודע ה
הנסתרות: אחר ההריס׳
שם נבנה הבית וכן מפורש
ויבן שלמ׳ את הבית בהר המוריה
ואינם הר גבוה וגם היה נורן
אורנה: ויבקע עצי עולה׳
ושמש על החמור: בי׳ השליש׳
שיצא מבאר שבע׳ יש אומרי׳
אין אמ׳ אברהם ונשובה ואחרי׳
ענו כי היה בדעתו להביא ע
עצמותיו ואברהם לחש כדי שלא
יסורו עד שובו ושלא ירגיש יצחק
ויברח ורבותינו ז״ל אמרו שהיה
יצחק כאשר כעקד בן שלשים
ושבע שנים ואם לבדי ק
קבלה נקבל ומדרך שברא אין
זה נכון שהיה ראוי שתהיה ב
צדקת יצחק גלויה ויהיה שברא
כפול משכל אבינו שמסר עצמו
ברצונו לשחיטה ואין בכתוב
מאומה על יצחק ואחרים אמרו
שהיה בן חמש שנים גם זה לא
יתכן בעבור שכשא עצי העולה
והקריב אל הלעת שהיה קרוב
ל״ב שנים והכריחו אבינו ועקדו
שלא ברצונו והעד שאבינו ה
הסתיר הסוד ממנו ואמ׳ אלהים
יראה לו השה כי אולי אמר לו
אתה העולה יתכן שיברח׳
ואברהם

בעל הטורים

את המקום בגיטע
זה ירושלם. מרחק.
חסר כתי׳ קריה כיה
מרחוק שהשטן היה
מרחוק המקום. מ
מלפניהם. אל ארץ
המוריה בגיטעריא
בירושלם. ונשובה
ז׳ כמסורת ונשתחוה
ונשובה. כתבה לשם
ונשובה. לכו ונשובה
אל עיר יי׳. נחפשה
דרכינו ונחקורה ו
ונשובה. השיבנו יי׳
אליך ונשובה. לכו
ונשובה עד יי׳. כזכו
אברה שלא כשתקום
ונשובה זכו ישראל
לעשות תשובה והיו
לכו ונשובה. נחפשה
דרכינו השיבנו יי׳
אליך ונשובה ובזכות
הגליות מתקבצו לכו
ונשובה אל עיר יי
אם לא זכו אומר
כתבה רשם ונשובה
הכל בזכות אברהם

וְצַלִּי תַּמָּן בִּשְׁמָא דַיְיָ אֱלָהָא
דְעַלְמָא: וְאִתּוֹתֵב אַבְרָהָם
בְּאַרְעָא פְלִשְׁתָּאֵי יוֹמִין סַגִּיאִין:
וַהֲוָה בָתַר פִּתְגָמַיָּא
הָאִלֵּין וַיְיָ נַסִּי יַת־אַבְרָהָם וַאֲמַר
לֵיהּ אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא־אֲנָא:
וַאֲמַר דְּבַר־כְּעַן יַת־בְּרַךְ יַת־יְחִידָךְ
דִּי־רְחִימְתָא יַת־יִצְחָק וְאֵזֵיל־לָךְ ל
לְאַרְעָא פּוּלְחָנָא וְאַסְקֵיהּ קָדָמַי
תַּמָּן לְעָלְתָא עַל חַד מִן־טוּרַיָּא דִּי־
אֵימַר לָךְ: וְאַקְדִּים אַבְרָהָם
בְּצַפְרָא וְזָרִיז יַת־חֲמָרֵיהּ וּדְבַר יַת־
תְּרֵין עוֹלִימוֹהִי עִמֵּיהּ וְיַת יִצְחָק
בְּרֵיהּ וְצַלַּח אָעֵי לְעָלְתָא וְקָם וַאֲזַל
לְאַתְרָא דִּי־אֲמַר־לֵיהּ יְיָ: בְּיוֹמָא
תְלִיתָאָה וּזְקַף אַבְרָהָם יַת־עֵינוֹהִי
וַחֲזָא יַת־אַתְרָא מְרַחִיק: וַאֲמַר
אַבְרָהָם לְעוֹלִימוֹהִי אוֹרִיכוּ לְכוֹן
הָכָא עִם־חֲמָרָא וַאֲנָא וְעוֹלִימָא
נִתְמְטֵי עַד־כָּא וְנִסְגּוּד וּנְתוּב ל
לְוָתְכוֹן: וּנְסִיב אַבְרָהָם יַת־אָעֵי
דְעָלְתָא וְשַׁוִּי עַל־יִצְחָק בְּרֵיהּ
וּנְסִיב בִּידֵיהּ יַת־אֶשְׁתָּא וְיַת־סַכִּינָא
וַאֲזַלוּ תַרְוֵיהוֹן כַּחֲדָא: וַאֲמַר
יִצְחָק לְאַבְרָהָם אֲבוּהִי וַאֲמַר אַבָּא
וַאֲמַר הָא־אֲנָא בְרִי וַאֲמַר הָא
אֶשְׁתָּא וְאָעֵיָא וְאָן אִמְּרָא ל
לְעָלְתָא: וַאֲמַר אַבְרָהָם קָדָם־יְיָ
גְּלֵי־לֵיהּ אִמְּרָא לְעָלְתָא בְּרִי וַאֲזַלוּ
תַרְוֵיהוֹן כַּחֲדָא: וַאֲתוֹ לְאַתְרָא
דִּי אֲמַר־לֵיהּ יְיָ וּבְנָא תַּמָּן אַבְרָהָם
יַת־מַדְבְּחָא וְסַדַּר יַת־אָעֵיָא
ועקד

ל׳ ב׳ כת׳ נסה
ול׳ כת׳ נסה

ל״ה כטעם

אל
ב׳ חל חס
נחל מל׳:
ל׳ כה פת

ל׳ ל׳ ל׳

ל״ל

מ״כ

ל׳ חס

א׳ כתו׳

ל

ל

ל׳ ל

ל

ל׳ לנוסי׳

וַיִּקְרָא־שֵׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם:
וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים
רַבִּים: פ וַיְהִי אַחַר א
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת־
אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר
הִנֵּנִי: וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בִּנְךָ אֶת־
יְחִידְךָ אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־
לְךָ אֶל־אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם
לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר
אֵלֶיךָ: וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר
וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי
נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי
עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־
אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים: בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־
הַמָּקוֹם מֵרָחֹק: וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־
נְעָרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וַאֲנִי
וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד־כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה
וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם: וַיִּקַּח אַבְרָהָם
אֶת־עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנוֹ
וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכֶלֶת
וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: וַיֹּאמֶר יִצְחָק
אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר
הִנֵּנִי־בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ
וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה:
וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ
הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם
יַחְדָּו: וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם
אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים

כתיב סה: ולך יא וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳: המריה ב׳חד חסר וחד מלא וסי׳ ולך לך אל ארץ המריה׳ בהר
המוריה קדמאה חסר: עצי עלה אב דע׳ א׳ נסיבה׳ וא׳ לא נסיב ה׳ וסי׳ עצי עלה׳ וישכם אברהם בבקר׳
עצי העלה׳ ויקח אברהם את עצי העלה׳ עיר אלהים׳ עיר אלהים׳ נהר פלגיו ישמחו׳ עיר האלהים׳ נכבדות מדבר
עיר האלהים׳ עד חרמה׳ ויצא האמרי׳ עד החרמה׳ ויכום ויכתום׳ עם קדש׳ ואשמע את האיש׳
עם הקדש׳ וקראו להם׳ עם אלהים׳ ותאמר האשה׳ עם האלהים׳ ויתיצבו כל פנות: ביום השלישי
ב׳ דפ באו׳ וסי׳ וישא אברהם את עיניו׳ ביום השלישי נשיא: שבו ה׳ בתו׳ וסי׳ עם החמור׳ שבו וסחרוה׳
שבו איש תחתיו׳ שבו נא בזה׳ שבו נא בזה גם אתם: ונשובה ז׳ מסר בירמיה סימן מו: המאכלת נ׳ וסי׳
ויקח בידו את האש׳ וישלח אברהם את ידו׳ ויבא אל ביתו ויקח את המאכלת׳ דפלגש בגבעה: ב׳ פסו׳
דאית בהון ד׳ ואמר וסי׳ ואמר יצחק אל אברהם אביו׳ ואמר אחאב במי:

ליסר׳: ואנקלוס תרגמו על שם עבודת הקטורת שים בו מור כרל ושחל בשמים: והעלהו׳ לא אמר לו שחטהו לפי שלא היה חכן הקרבה
לשחטו אלא להעלהו לחסר לעשות עולה ומשהעלהו אמר לו הורידהו: אחד ההרים׳ הבה מתהא הגדיקי׳ ואחר כך מגלה להם וכל זה
כדי להרבות שכרן וכן אל הארץ אשר אראך וכן ביונה וקרא עליה את הקריאה: ויסכם׳ מזדרז למצוה: ויחבש׳ הוא בעצמו ולא נתן
לאחד מעבדיו שהאבה מקלקלת הסורה: את שני נעריו ישמעאל ואליעזר שאין אדם חסיב רשאי לצאת לדרך בלא שני אנשים שאם
יכטל האח׳ לנקביו ויתרחק יהי׳ השני עמו: ויבקע׳ תרגו׳ ונלח כמו ונלחו הירדן לשון ביקוע פיגדלא בלעז: ביום השלישי׳
למה אחר מלהראות מיד כדי שלא יאמרו הממו ועלבבו פתאום וטרף דעתו ואולי היה לו שהות להמלך אל לבו לא היה עושה: וירא
את המקום׳ ראה ענן קטור על ההר: עד כה׳ כלומר דרך מועט למקום אשר לפנינו ומדרש אגדה אראה היכן הוא מה שאמר לי המקום כה יהיה זרעך:
ונשובה׳ נתבאר שישובו שניהם: המאכלת׳ סכין על שם שאוכל את הבשר כמה דתימא ואחרי תאכל בשר ושמאכלת בשר לאכילה׳ לא זאת נקראת מאכלת
על שם שישראל אוכלים מתן שכרה: ולבו שניהם יחדיו׳ אברהם שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו היה הולך ברצון ושמחה כיצחק שלא היה מרגיש בדבר: ראה לו
השה׳ כלומר יראה ויבחר לו השה ואם אין שה לעולה בני ואף על פי שהבין יצחק שהוא הולך לשחטו ולבו שניהם יחדיו בלב שוה: ויעקד

ויבקש׳ ידיו ורגליו מלחתיו הילים והרגליים ביחד היו עקודים והוא לשון עקודים שהיו קשורים לבנים מקום שעוקדים אותן בו היה נכר: אברהם אברהם׳ לשון הבא הוא שכופל את שמו: אל תשלח: לשחוט אמר לו אל תכה לחנם באתי לכאן לעשות בו חבלה ותוציא ממנו מעט דם אמר לו אל תעש לו מאומה אל תעש בו מום: כי עתה ידעתי׳ אמר רבי אבא אמר לו אברהם אבינו לפניך את שיחותי אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע וחזרת ואמרת קח נא את בנך עכשו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער אמר לו הקבה לא אמרתי לך מנסה שבתי לא אמרתי לך קח מנסה כשאמרתי לך קח מנסה שבתי לא אמרתי לך שחטהו אלא העלהו אסקתיה אחתיה: כי עתה ידעתי׳ מעתה

לשחוט ב׳ א׳ מ׳ ל׳ ו׳ א׳ הס׳ וסי׳ לשחט את בנו׳ לשחוט אליה׳ את העולה בתר׳ מל׳: ואל תעש ב׳ וסי׳ ואל תשלח ידך׳ ואל תעשה לו רע: ירא אלהים ד׳ וסי׳ אל תשלח ידך אל הנער׳ שא את כלם׳ השמת לבך אל׳ וחברו: אתה יד׳ בטע׳ לעיל וסי׳ במסר׳ דבת׳: בהר יי׳ נ׳ דס׳ וסי׳ בהר יי׳ יראה׳ לבא בהר יי׳ מי יעלה בהר יי׳

אבן עזרא

אברהם אברהם פעמים כמו בהשון: אחר כאחז׳ אחל שנאחז בסבך בקרניו ואם הוא חוט נאחז קמון לו תחסר מלת היה וכן טעמו אחר היותו נאחז ורבים כמוהו ויש מפרש כי אחר דבק עם ויפא אברהם את עיניו ואילו היה כן היה אחרי אחר כן לו אחרי זאת כמשפט הלשון בכל מוכרת׳ וטעם בהר יי׳ יראה באלה הדברים: כי כשבעתי׳ זו היא השבועה הגדולה העומדת לעד: יען׳ מטעם ענה זה המעשה יענה ויעיל: שער אויבו׳ מלינו בעלו שערים: עקב׳ שכר באחרית: ויסב אברהם׳ ולא הזכיר יצחק כי הוא ברשותו והאומר שחטו ועבו ואחר כן מיה אמר הפך הכתוב: ילדה מלכה׳ להזכיר יחס רבקה:

בעל הטורים

לשחוט ב׳ בתסורת׳ לשחוט את בנו׳ לשחוט את העולה בפר יחזקאל נבי קרבנו׳ שאמו לומדי׳ עבי הקרבנו׳ מלכרה כלאמרין כופתין היו התמיד יל ורבנו׳ בעקידת יצחק כן אברהם׳ ויקרא אליו מלאך יי׳ חן הסמיס את בנימטריא ת מיכאל היה׳ יי׳ יראה בנסק׳ לומר לך שקרא שם המקו׳ יי׳ וזהו שאמרו חזל אפילו שם אדם ש שעתיד הקבה לאדם לירושלים ידע׳ וזהו שנאמר ושם העיר מיום יי שתם׳ בהר יי׳ ב׳ בחסורה בתורה בנביאים בכתובים׳ בתור׳ בהר יי׳ יראה׳ לבא בהר יי׳ כיצעו׳ מי יעלה בהר יי׳ ל בכתובים כנגד ג׳ רגלים שנצטוו להר הבית לרגל׳ והרבה אברהם את זרעך׳ ג׳ פעמים כתיב זרעך בפרש׳ כנגד ג׳ פעמי׳ זרע שנקראו ישראל׳ כי הם זרע כרך יי׳ בנתיב׳ זרע אברהם׳ ונתיב יי׳ ברך את אברהם בכל׳ זרע קדש מנכתה כנגד יצחק שקדש שמו של הקבה׳ כלו זרע אמת בנגד יעקב שהיה מעתו שלמה והיה לכתיב תתן אמת ליעקב׳ ובחול ל במסורת ובחול אשר על שפת הים׳ ובחול אדם יי׳ ונה הוא שנאמר כי כיתי הוא ימי עמי שהכשיתי גם כן בחריבו ימי׳ עקב אם שמע בקולי׳ סופי תיבות ברית׳

מסרה

אנך: יראה יג׳ וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳: ובחול ב׳ בתרי לישני וסי׳ ובחול אשר על שפת הים׳ ובחול ארבה ימים: ורש ז׳ חס׳ מסר ביהושע סמן יט׳: קדם׳ שער איבו׳ תני׳ שער שנאו׳ ואפס על איבך ועל שנאך אשר רדפוך: ויהי אחרי הדברי׳ האלה נ׳ וסי׳ ילדה מלכה׳ הנה אביך חלה׳ ויסת יהושע:
ויגד כד׳ וסי׳ במס׳ רבת׳: קמואל נ׳ וסי׳ ואת קמואל אבי ארם׳ קמואל בן שפטן׳ ללוי השביה: ידלף ב׳ חד מלרע וחד מלעיל׳ וסי׳ ואת פלדש ואת ידלף׳ מלר׳ ובשפלות ידים ידלף׳ מלעיל: ופילגשו ב׳ רפ׳ וסי׳ ופלגשו ושמה ראומ׳ ופילגשו אשר בשכם:

ויעקד׳ את־יצחק בנו׳ וישם אתו׳ על־ ל
המזבח׳ ממעל׳ לעצים׳: וישלח׳
אברהם׳ את־ידו׳ ויקח׳ את־המאכלת׳ ג
לשחט׳ את־בנו׳: ויקרא׳ אליו׳ מלאך׳ ב׳ חד חס׳ וחד מל׳
יהוה׳ מן־השמים׳ ויאמר׳ אברהם׳ ג׳ סמו׳ מוכפ׳ נפש
אברהם׳ ויאמר׳ הנני׳: ויאמר׳ אל־
תשלח׳ ידך׳ אל־הנער׳ ואל־תעש׳ לו׳ ג׳ ריש
מאומה׳ כי׳ עתה׳ ידעתי׳ כי׳ ירא׳ ל
אלהים׳ אתה׳ ולא׳ חשכת׳ את־בנך׳ יה מלעיל
את יחידך׳ ממני׳: וישא׳ אברהם׳ כפיל׳ את עיניו׳ ע׳
את־עיניו׳ וירא׳ והנה־איל׳ אחר׳ נאחז׳ ל
בסבך׳ בקרניו׳ וילך׳ אברהם׳ ויקח׳ ל
את־האיל׳ ויעלהו׳ לעלה׳ תחת בנו׳:
ויקרא׳ אברהם׳ שם־המקום׳ ההוא׳ טו
יהוה׳ יראה׳ אשר׳ יאמר׳ היום׳ בהר׳ פס׳ נ׳
יהוה׳ יראה׳: ויקרא׳ מלאך׳ יהוה׳ אל־ זנ
אברהם׳ שנית׳ מן־השמים׳: ויאמר׳
בי׳ נשבעתי׳ נאם־יהוה׳ כי׳ יען׳ אשר׳ נ׳ כתי׳
עשית׳ את־הדבר׳ הזה׳ ולא׳ חשכת׳ נ
את־בנך׳ את־יחידך׳: כי׳ ברך׳
אברכך׳ והרבה׳ ארבה׳ את־זרעך׳ ל
ככוכבי׳ השמים׳ וכחול׳ אשר׳ על־
שפת׳ הים׳ וירש׳ זרעך׳ את־ ל
איביו׳: והתברכו׳ בזרעך׳ כל גויי׳
הארץ׳ עקב׳ אשר׳ שמעת׳ בקולי׳: וישב׳
אברהם׳ אל־נעריו׳ ויקמו׳ וילכו׳ יחדו׳
אל־באר׳ שבע׳ וישב׳ אברהם׳ בבאר׳
שבע׳: פ ויהי׳ אחרי׳ הדברים׳ כ
האלה׳ ויגד׳ לאברהם׳ לאמר׳ הנה׳
ילדה׳ מלכה׳ גם־הוא׳ בנים׳ לנחור׳ פל
אחיך׳: את־עוץ׳ בכרו׳ ואת־בוז׳ אחיו׳
ואת־קמואל׳ אבי׳ ארם׳: ואת־כשד׳ ל
ואת־חזו׳ ואת־פלדש׳ ואת־ידלף׳ ל׳ ל
ואת בתואל׳: ובתואל׳ ילד׳ את־
רבקה׳ שמנה׳ אלה׳ ילדה׳ מלכה׳
לנחור׳ אחי׳ אברהם׳: ופילגשו׳ ושמה׳ ל׳ לפ
ראומה׳ ותלד׳ גם־הוא׳ את־טבח׳ ל׳ שם בריבע
גחם׳ ואת־תחש׳ ואת־מעכה׳: ל

קמו׳ אמנ״ן סימן

ויעקד׳ ירת־יצחק׳ בריה׳ ושוי׳ יתיה׳
על־מדבחא׳ עיל׳ מן־אעיא׳:
ואושיט׳ אברהם׳ ית־ידיה׳ ונסיב׳ ית־
סכינא׳ למכס׳ ית־בריה׳: וקרא׳
ליה׳ מלאכא׳ דיי׳ מן־שמיא׳ ואמר׳
אברהם׳ אברהם׳ ואמר׳ הא אנא׳:
ואמר׳ לא׳ תושיט׳ ידך׳ לעולימא׳
ולא׳ תעביד׳ ליה׳ מדעם׳ ארי׳ כען׳
ידעית׳ ארי׳ דחלא׳ דיי׳ את׳ ולא׳
מנעת׳ ית־ברך׳ ית־יחידך׳ מני׳:
וזקף׳ אברהם׳ ית־עינוהי׳ בתר׳ אלין׳
וחזא׳ והא׳ דכרא׳ חדא׳ אחיד׳ באילנא׳
בקרנוהי׳ ואזל׳ אברהם׳ ונסיב׳ ית־
דכרא׳ ואסקיה׳ לעלתא׳ חלף׳
בריה׳: ופלח׳ וצלי׳ אברהם׳ תמן׳
באתרא׳ ההוא׳ אמר׳ קדם׳־יי׳ הכא׳
יהון׳־פלחין׳ דריא׳ בכן׳ יתאמר׳
ביומא׳ הדין׳ בטורא׳ הדין׳ אברהם׳־
קדם׳־יי׳ פלח׳: וקרא׳ מלאכא׳ דיי׳
לאברהם׳ תנינות׳ מן־שמיא׳:
ואמר׳ במימרי׳ קימית׳ אמר׳ יי׳ ארי׳
חלף׳ די׳ עבדתא׳ ית־פתגמא׳ הדין׳
ולא׳ מנעתא׳ ית־ברך׳ ית־יחידך׳:
ארי׳־ברכא׳ אברכנך׳ ואסגא׳
אסגי׳ ית־בנך׳ כוכבי׳ שמיא׳ וכהלא׳
די׳ על־כיף׳ ימא׳ ויתון׳ בנך׳ ית׳ קרוי׳ ז׳ חס׳ בלים
סנאיהון׳: ויתברכון׳ בדיל־בנך׳ כל חס׳ בלים
כל׳ עממי׳ ארעא׳ חלף׳ דקבלתא׳
במימרי׳: ותב׳ אברהם׳
לות׳־עולמוהי׳ וקמו׳ ואזלו׳ כחדא׳
לבאר׳ שבע׳ ויתיב׳ אברהם׳ בבאר׳
שבע׳: והוה׳ בתר׳ פתגמיא׳
האילן׳ ואתחוא׳ לאברהם׳ למימר׳ פל
הא׳ ילידת׳ מלכה׳ אף־היא׳ בנין׳
לנחור׳ אחוך׳: ית׳ עוץ׳
בוכריה׳ וית־בוז׳ אחוהי׳ וית־
קמואל׳ אבוהי׳ דארם׳: וית׳ כשד׳ ל
וית־חזו׳ וית־פלדש׳ וית־ידלף׳ וית׳
בתואל׳: ובתואל׳ אוליד׳ ית־רבקה׳
תמניא׳ אלין׳ ילידת׳ מלכה׳ לנחור׳
אחוהי׳ דאברהם׳: ולחינתיה׳ ושמה׳ ל׳ לפ
ראומה׳ וילדת׳ אף־היא׳ ית־טבח׳ ל׳ שם בריבע
וית־גחם׳ וית־תחש׳ וית־מעכה׳: ל

פרשה

פרשה

שבע ובא לו לחברון כמו שאמר׳ וגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים מרובים משל חברון הראשונים והם שבה ועשרים שנה כמו שפרשנו למעלה: אחרי הדברי׳ האלה׳ וגדלונו׳ בשובו מהר המוריה היה אברהם מהרהר ואומ׳ אלו היה בני שחוט כבר היה הולך בלא בני׳ היה לי להשיאו אשה מבנות ענר אשכל וממרא בשדי הקבה שמולדה רבקה בת זונו וזהו הדברי׳ האלה הרהורי דברים שהיו על ידי עקידה: גם היא: אף היא השוות משפחותיה למשפחות אברהם ב׳ מה אברהם שבטים שיצאו מיעקב ח׳ בני הגבירות ול׳ דיי משפחות אף אלו ח׳ בני גבירות ול׳ בני פלגש: ובתואל ילד את רבקה׳ כל היחוסין הללו לא נכתבו אלא בשביל פסוק זה׳ חסלת וירא אלין

ויהיו

חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים, לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל לומר לך שכל אחד כדרש לעצמו בת ק׳ כבת כ׳ לחטא מה בת כ׳ לא חטאת שהרי היכה בת עוכשין אף בת ק׳ בלא חטא ובת כ׳ כבת ז׳ ליופי: שני חיי שרה, כולן שוין לטובה: בקרית ארבע, על שם ארבעה ענקים שהיו שם אחימן שיסי ותלמי ואביהם, דבר אחר על שם ל׳ זוגות שנקברו שם הם ואשתו אדם וחוה אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה: ויבא אברהם, מבאר שבע: לספוד לשרה ולבכותה, ונסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק לפי שעל ידי בשורת העקידה שנזדמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט פרחה נשמתה ומתה:

ויקם אברהם מעל פני מתו׳ ויקם אברהם וישתחו לארץ׳ מעל׳ וישתחו לארץ: גר ג׳ רפ׳ וסי׳ גר ותושב אנכי עמכם׳ גר בארץ ההיא׳ גר יתום ואלמנה׳ אנ׳ך׳: ואקברה מתי׳ ג׳ זוגי׳ מן כ׳ב בעיני׳ קדמא׳ חס׳ את תני׳ נסב את וסי׳ בהמלו בשר דאברה׳ בהמלו את בשר דישמעאל׳ ואקברה

אבן עזרא

חיי

לשון רבים ולא יתפרדו ומנהג ה בעל הטורים חיי שרה הלשון להקדי׳ המספר הרב על המעט והבן הדבר כמו שני יעקב: ארבע שם אדם גדול בענקים ולהיותו אברהם הוא על דרך דרש כי לא היה מ מהענקים וכאשר מתה שרה היה אברהם בעוקום אחר על כן אמר ויבא אברהם: ולבכותה, לבכות עליה׳ וכן ובכתה את אביה: פני מתו: רמז לנוף ועוד תמצא כי׳ לאמר: גר׳ לבדו הוא הגר היושב בארץ ותושב׳ הוא הגר אני תושב עמכם ג והמות נזור עלינו ואין לי מקום שיהיה לי אחוזה כמו נחלה אז מקום שאחוז אותו בכסף להיו׳ קבר למתי: אדני׳ ולא אלונינו לשון המדבר ואין מדרך מיסר לשום אחרים ם שותפי׳ עמו: נשיא אלהי׳ דרך גדולה בעבור כי אתה נביא: יכלה׳ ימנע כי ימנע בהא נס בחלף באחרונה׳ ודקדוק ויפתחו בספר היסוד והאומרי׳ כי הפתחותו היתה לשם לא אמרו כלום כי הכתוב אמר ם שהפתחוה לבני חת והפתחוי׳ שיסוח לאשו וזה משבט הנותן שכח לאחל ונם מטה הפתחוה לאחותנו: מערת המכפלה׳ מערה בתוך מערה: בכסף מלא וההסך חסר׳ לא כן אדני אך שמעני׳ וזאת ההפתחויה היתה לבני עם הארץ לעפרון לתת שכח לו: אך אם אתה לו שמעני׳ אם אתה תעשה כן לו תשמעני אז טעמו אם אתה תעש׳ כן לו נתתי כסף השדה: עובר

מסרה

מתי גר ותושב׳ ואקברה את מתי׳ ודבר אל עפרון׳ ובנו במו׳ התפת׳ ובנו את במות הבעל: מלפני יב וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳ ויענו טו׳ רפ׳ וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳: נשיא ז׳ רפים וסי׳ אתה בתוכנו׳ שכם בן חמור׳ הקרב נתנאל׳ זמרי בן סלוא בת נשיא מדין׳ ורם הוליד את עמינדב׳ ועמינדב הוליד׳ וכל יחזקאל דכו׳ נשיא במה נשיא וסי׳ המלך יתאבל׳

ויהיו

וַהֲוֹוּ חַיֵּי שָׂרָה מְאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה׃ וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִיא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ׃ וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל־בְּנֵי חֵת לֵאמֹר׃ גֵּר־וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם תְּנוּ־לִי אֲחֻזַּת־קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלְּפָנָי׃ וַיַּעֲנוּ בְנֵי־חֵת אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ׃ שְׁמָעֵנוּ אֲדֹנִי נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ קְבֹר אֶת־מֵתְךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת־קִבְרוֹ לֹא־יִכְלֶה מִמְּךָ מִקְּבֹר מֵתֶךָ׃ וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם־הָאָרֶץ לִבְנֵי־חֵת׃ וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם־יֵשׁ אֶת־נַפְשְׁכֶם לִקְבֹּר אֶת־מֵתִי מִלְּפָנַי שְׁמָעוּנִי וּפְגְעוּ־לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן־צֹחַר׃ וְיִתֶּן־לִי אֶת־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־לוֹ אֲשֶׁר בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִי בְתוֹכְכֶם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר׃ וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת־אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ לֵאמֹר׃ לֹא אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לָךְ וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְךָ נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נְתַתִּיהָ לָּךְ קְבֹר מֵתֶךָ׃ וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם־הָאָרֶץ׃ וַיְדַבֵּר אֶל־עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אַךְ אִם־אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתִי שָׁמָּה׃ וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ׃ אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאֹת שֶׁקֶל־כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה־הִוא וְאֶת־מֵתְךָ קְבֹר׃ וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל־עֶפְרוֹן

וכספרי׳ המלוקטי׳ נמצא כך ויהיו׳ ב׳ ו׳

כל ל׳ חס׳ במלא מל׳ ל׳ כף ושיל׳

אב׳ מן חל חל

ג׳ לפ

ד׳ ט׳ ו׳ לפ

ל׳ ו׳ רפי׳

ל׳ ומל׳ ל׳ ומל׳

ג׳ כ׳

ו׳

ל׳ וכל׳ לה דכו׳ ד׳ ג׳ לפ

ט׳ רפי׳ בתול׳

ד׳ ל׳

ל׳ ל׳

ג׳ לפ

ד׳ ט׳ ל׳

ד׳ ל׳

ד׳ ל׳

ד

ויקחו אברהם לעברן: חסר ו׳ לפי שאמר הרבה ואצילו מעט לא עשה שנטל ממנו שקלים גדולים שהן קנטרין שנאמר עובר לסוחר שמתקבלים בשקל בכל מקום ויש מקום ששקליהן גדולים שהן קנטרין בעטיגאלש בלע״ז: ויקח שדה עפרון׳ תקומה היתה לו שיצא מיד הדיוט ליד מלך ופשוטו של מקרא ויקם השדה והמערה אשר בו וכל העץ לאברהם למקנה וגו׳: בכל באי שער עיריו׳ בקרב כולם ובמעמד כולם הקנהו לו: ברך את אברהם בכל׳ בכל עולה בגימטריא בן ומאחר שהיה לו בן היה צריך להפיתו אשה: זקן ביתו׳ לפי שהוא דבוק ויקול זקן: תחת ירכי׳ לפי שהנשבע צריך ליטול בידו חפץ של מצוה כגון ספר תורה או תפלין

עפרן ד׳ חסרי׳ וסי׳ וישקל אברהם לעפרן׳ ויקברו אותו יצחק וישמעאל׳ אשר בשדה׳ וישאו אתו בניו: גבלו בגבלו ה׳ חס׳ וסי׳ ויקם שדה עפרון׳ ומאן אדום׳ ולא נתן סיחון׳ ולא האמין סיחון׳ דשפטים׳ זאת תורת הבית: כל בראשית מקנה בסגול במ״א לאברהם למקנה בקמץ וכל ירמיה מקנה

והמילה היתה מצוה לאבינו לו ובאה לו על ידי נער והיתה מ חביבה עליו ונטלה: יי׳ אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי׳ ולא אמ׳ ואלהי הארץ ולמעלה אמ׳ ואשביעך לוי וגו׳ אמר לו עכשו הוא אלהי השמים ו ואלהי הארץ שהרגלתיו בפי הבריות אבל כשלקחני מבית אבי היה אלהי השמים ולא אלהי הארץ שלא היו בני עולם מכירין בו ושמו לא היה רגיל בארץ׳ מבית אבי׳ ומארץ מולדתי׳ מאור כשדים: ואשר דבר לי׳ לברכי כמו אשר דבר עלי וכן כל לי ולו ולהם הסמוכים אצל דבור מבורסי׳ בלשון על ותרגום שלהם עלי עלוהי עליהון ס שאין מוסב אצל דבור לשון לי ולו ולהם אלא אלי אלין׳ אליהם ותרגום שלהם עמו עמיה עמהון אבל אצל אמירה מוסב לי ולו ולהם: ואשר נשבע לי׳ בין הכתרים׳ ונקיית

בקרבו קרוב אבינו יושב בקרבו תני׳ אבינו יושב בארבו ואלכס כי אבינו יושב בקרב ת״ בקרב ת הארץ׳

כי ה׳ פסו׳ למטעי׳ בהון אם׳

השמר פול מלעי׳ בעל השמר והשקע

בעל הטורים

ויקם שדה עפרון לת בהפך עשו רמז לעשו שיקום לנעבר על המערה׳ ואברהם זקן ונמיך ליה ויי׳ בירך כ כשהזקין ולא יכול עוד לנשת ולבוא ליפא ונתן לו הזכיר לברכה ויי׳ ברכו׳ בא כיתים בשנא כמנין ימים שנים ב ברכו בנו שנולד יצחק׳ בא גלך׳ בגימטריא מילה שהשכינו במילה׳ המוסל שנים בעקורת הכא המוסל בכל אשר לו׳ ואיך אם רוח המוסל יעלה עליך׳ שאמר לו אברהם אפילו אם רוח ה המוסל או שום אונס יעלה עליך תקומך אל תבח אל לך לארצי׳ ישלח מלאכו המיוחד לו כדכתיב כי ילך מלאכי לפניך׳ אבל לא אותו שכתוב בו מלאך ונשלחתי לפניך מלאך׳ ושני פעמים כתיב מלאכי בפרשה שנקש על שנים אחד בהליכה ואחד בחזרה׳

אבן עזרא

עובר לסוחר׳ שלא יקח כי אם כסף נכחר׳ ויקם׳ נתקיים ועמד השדה למקנה והנה זה הפסוק דבק עם הפסוק שהוא למעלה וכן גר ותושב אנכי והעשרה שחזיר הנאון אינם לבקיים׳ וטעם לעיני בני חת את לאנשי המקום׳ וטעם לכל באי שער עירו כל עובר ושב: ואחרי כן קבר אברהם את שרה׳ ומאז נתקיים השדה לאחזת קבר לו ולזרעו ונזכרה זאת הפרשה להודיע מעלת ארץ ישראל על כל הארצות לחיים ולמתים ועוד לקיים דבר יי׳ לאברהם להיות לו נחלה: ברך את אברהם בכל׳ בחוק ימים ועושר וכבוד ובנים מכל חמודת האדם ודרש שבתו היתה שמה בכל צריך להוסיף בית מעלת: שים נא ידך תחת ירכי׳ יש אומר רמז למילה ואולי היה כן היה נשבע בברית המילה לא בשם והקרוב אלי שהיה משפט בימים ההם לשום אדם ידו תחת ירך מי שהוא ברשותו והטעם אם אתה ברשותי שים נא ידך תחת ירכי והאדון יושב והידך על היד כטעם הנה ידי תחת רשותך לעשות רצונך וזה המשפט עדיין הוא בארץ הודו׳ וטעם אלהי השמי׳ ואלהי הארץ במקו׳ הזה כי בת פלוני לפלוני בארץ מן השמים והוא סוד: הכנעני׳ כלל לעשתי עשר גוי׳: כי אל ארצי׳ זאת הארץ שלא שם: מולדתי׳ אור כשדים: אולי׳ ימצא על טעמים רבים וכן אולי יעשה זרים׳ נפתח הא׳ ההשב בפתח קטן בעבור שים הא׳ הכנין קמץ ואילו כ נפתח בפתח גדול היה כבד על הלשון׳ כל השמר מלעיל מלשון שמיר׳ ואשר מלרע לשון שמרים כמו השמר והשקט כטעם שקט הוא על שמרין: הוא ישלח מלאכו׳ תפלה ואילו היתה נבואה למה אמר ואם לא תאבה האשה׳ לא

בעה״

עפרן חסר כתיב בגימטריא עין רע עולה ת׳ בנגד ל׳ מאות שקלי שלקח בשערה:

וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן אֶת־הַכֶּסֶף לחס׳
אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת אַרְבַּע
מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לַסֹּחֵר׃ וַיָּקָם׳ ל׳ ולכ
שְׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בַּמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר
לִפְנֵי מַמְרֵא הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־
בּוֹ וְכָל־הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר
בְּכָל־גְּבֻלוֹ סָבִיב׃ לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לחס׳ ל׳ נכ
לְעֵינֵי בְנֵי־חֵת בְּכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ׃
וְאַחֲרֵי־כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת־שָׂרָה
אִשְׁתּוֹ אֶל־מְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה
עַל־פְּנֵי מַמְרֵא הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ ל׳ לחס׳ אשר מעטעי׳ ביה
כְּנָעַן׃ וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־
בּוֹ לְאַבְרָהָם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר מֵאֵת בְּנֵי־
חֵת׃ ס וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַיָּמִים ל
א וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אַבְרָהָם בַּכֹּל׃ וַיֹּאמֶר זב׳ ז׳ דגש
אַבְרָהָם אֶל־עַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ הַמֹּשֵׁל ל׳ אהרן בכל ליש
בַּכֹּל־אֲשֶׁר־לוֹ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת
יְרֵכִי׃ וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי ל׳ בלש
הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־תִקַּח
אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר
אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ׃ כִּי אֶל־אַרְצִי וְאֶל ז׳ מל כתי׳
מֹולַדְתִּי תֵּלֵךְ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי
ה לְיִצְחָק׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָעֶבֶד אוּלַי כל מל במא׳ ואמ׳ אל אלהי
לֹא־תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי אֶל־ ל בסל׳
הָאָרֶץ הַזֹּאת הֲהָשֵׁב אָשִׁיב אֶת־בִּנְךָ ל
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָצָאתָ מִשָּׁם׃ וַיֹּאמֶר ל׳ לס כפל׳ כ׳ לס בתל׳
אֵלָיו אַבְרָהָם הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תָּשִׁיב
אֶת־בְּנִי שָׁמָּה׃ יְהוָה׳ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם ז׳ לס
אֲשֶׁר לָקָחַנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ
מֹולַדְתִּי וַאֲשֶׁר דִּבַּר־לִי וַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע ל׳ לס׳ ל׳ לס
־לִי לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ
הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ לְפָנֶיךָ
וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי מִשָּׁם׃ וְאִם־ ל׳ לס בענין
לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרֶיךָ

וְתִקַּל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן יַת כַּסְפָּא
דִּי מַלֵּל קֳדָם בְּנֵי חִתָּאָה אַרְבַּע
מְאָה סְלָעִין דְּכַסְף דְּמִתְקַבֵּל
בְּסַחֲרְתָּא בְּכָל מְדִינָתָא׃ וְקָם׳ חֲקַל
עֶפְרוֹן דִּי בְּכַפְּלְתָּא דִּי קֳדָם מַמְרָא
חֲקַלָּא וּמְעָרָתָא דִּי בֵּיהּ וְכָל־
אִילָנָא דִּי בְחַקְלָא דִּי בְּכָל־תְּחוּמֵיהּ
סְחוֹר־סְחוֹר׃ לְאַבְרָהָם לְזִבְנוּהִי ל׳ נכ לחס׳
לְעֵינֵי בְנֵי חִתָּאָה בְּכֹל עָלֵיל תְּרַע־
קַרְתֵּיהּ׃ וּבָתַר־כֵּן קְבַר אַבְרָהָם
יַת־שָׂרָה אִתְּתֵיהּ בְּמְעָרַת חֲקַל
כַּפְלְתָּא דְּעַל־אַפֵּי מַמְרָא הִיא
חֶבְרוֹן בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן׃ וְקָם
חַקְלָא וּמְעָרָתָא דִּי בֵיהּ לְאַבְרָהָם
לְאַחֲסָנַת קְבוּרָא מִן בְּנֵי חִתָּאָה׃
וְאַבְרָהָם סִיב עָאל
בְּיוֹמִין וַיְיָ בָּרִיךְ יַת־אַבְרָהָם
בְּכוֹלָא׃ וַאֲמַר אַבְרָהָם לְעַבְדֵיהּ
סָבָא דְּבֵיתֵיהּ דְּשַׁלִּיט בְּכָל־דִּי לֵיהּ
שַׁוִּי־כְּעַן יְדָךְ תְּחוֹת יַרְכִּי׃
וַאֲקִים עָלָךְ בְּמֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהָא־
דִּשְׁמַיָּא וֵאלָהָא דְּאַרְעָא דְּלָא
תְּסַב אִתְּתָא לְבְרִי מִבְּנָת ב
כְּנַעֲנָאֵי דִּי אֲנָא יָתִיב בֵּינֵיהוֹן׃
אֱלָהֵן לְאַרְעִי וְלִילִדוּתִי תֵּיזֵיל
וְתִסַּב אִתְּתָא לְבְרִי לְיִצְחָק׃
וַאֲמַר לֵיהּ עַבְדָּא מָאִים לָא תֵּיבֵי
אִתְּתָא לְמֵיתֵי בַּתְרִי לְאַרְעָא הָדָא
הַאֲתָבָא אָתִיב יַת־בְּרָךְ לְאַרְעָא
דִּי־נְפַקְתָּא מִתַּמָּן׃ וַאֲמַר לֵיהּ
אַבְרָהָם אִסְתַּמַּר לָךְ דִּלְמָא
תָּתִיב יַת־בְּרִי לְתַמָּן׃ יְיָ אֱלָהָא
דִּשְׁמַיָּא דִּי דַּבְּרַנִי מִבֵּית אַבָּא
וּמֵאַרְעָא יַלְדוּתִי וְדִי־מַלֵּל לִי וְדִי
קַיֵּם לִי לְמֵימַר לְזַרְעָךְ אֶתֵּן יַת־אַרְעָא
הָדָא הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכֵיהּ קֳדָמָךְ
וְתִסַּב אִתְּתָא לְבְרִי מִתַּמָּן׃
וְאִם לָא תֵּיבֵי אִתְּתָא לְמֵיתֵי בַּתְרָךְ

בקמץ במא׳ ולא שמעו קול מקנה בסגול וכל קריין דכו׳: זקן בא בימים ד׳ וסי׳ ואברהם זקן בא׳ ויהושע זקן בא׳ ויהי מימים רבים׳ והמלך דוד זקן בא׳ וחד זקן בא באנשים: ברך ב׳ וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳: בכל ז׳ דגשי׳ וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳: זקן ב׳ בתרי לישני וסי׳ עבדו זקן ביתו׳ זקן אחרן: אנכי יושב ה׳ דסמיכי יושב בקרבו׳ וישבעני אדני׳ בבית הארזים׳ דה״ה׳ בית ארזים׳ דשמואל׳ כי נדמיתי: ה׳ פסו׳ לית בהון אם ומטעי׳ בהו׳ וסימ׳ כי אל ארצי׳ אין חפץ למלך במהר׳ כי ביי׳ נשבעתי כי אינך׳ כי במקום אשר הגלו אתו שם ימות׳ דרמיה׳ לא תבנה הבית כי בנך׳ דה״ה: ביי׳ אלהי השמים ו׳ בלישו׳ וסי׳ ואשביעך ביי׳ אלהי השמים׳ יי׳ אלהי השמים אשר לקחני׳ ויאמר אליהם עברי אנכי׳ כה אמר כרש׳ דריש עזרא׳ והבירו דסוף ה״ה׳ ואמר אנא יי׳ אלהי השמים׳ דנחמיה: כל אולי מלאים במא׳ חס׳ ואמר אל ארני: כל ל״פ דבראשית ודנזקן אם בסי׳ ואם וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳:

ונקית מהשבועתי, ואם לא תהא מבטחת עבר השכול וממרת: רק את בני ובנו, רק מעוט הוא בני אינו חוזר אבל יעקב בן בני סופו לחזור: מגמלי אדוני, נכרים היו משאר גמלים שהיו יוצאין זמומין מפני הגזל מפני שלא ירעו בשדות אחרים: וכל טוב אדוניו בידו, שטר מתנה כתוב ליצחק על כל אשר לו כדי שיקבלו לשלוח לו בתם: ארם נהרים, בין שתי נהרות יושבת: ויברך הגמלים, הרבינם: אותה הזכות, רחוייה היא לו שתהא גומלת חסדים וכדי ליכנס בביתו של אברהם ולשון הזכות בירכת אברהם אבינו בלעז: ובה אדע, לשון תחנה הודע לי בה: כי עשית חסד, אם תהיה ממשפחתו והוגנת לו אדע כי עשית חסד: בתולה, ממקום בתולים: ואיש לא ידעה, שלא כדרכה לפי שבטות הגויים משמרות מקום בתוליהן ומפקידות עצמן ממקום אחר העיד על זו שניקייה מכל: וירץ העבד לקראתה, לפי שראה שעלו המים לקראת: הגמיאיני, לשון גמיעה הומיר בלעז: ותורד כדה, מעל שכמה: על אם כלו, הרי אם משמש בלשון אשר אם כלו, דיספקו שזו היא נמר שתייתן כשעתו לי ספוקן: ותער, לשון כפיצה והרב"ם בלשון משנה המערה מכלי אל כלי וכמקרא ים לו דומה ל תער כפסי אשר הער למות נפשו: סוקת, אבן חלולה שאותים בה הגמלים: משתאה, לשון שאיה כמו שאו עדים תשאה שממה: משתאה, מתמיהים ומתבהל על שראה דברו קרוב ל להצלו אבל אינו יודע אם ממשפחת אברהם היא אם לאו ואל תתמה בתו של משתאה אין לך תיבה שתחלתה שין ומדבר בלשון מתפעל שאין תיו מפרידה בין שתי אותיות של עקר היסוד כגון משתאל מגזרת שואל ומשתומם מגזר שממה ומשתמר חקות עמרי מגזרת ושמר אף כאן משתאה מגזרת תשאה וכאם שאתה מוכה לשון מ משומם באלם נבהל ונאלם ובעל מחשבות כמו על יומו כשמו אחרונים שומו שמים אשתומם כשעה אחת כך תפר לשון שאייה באלם נבהל ובעל מ מחשבות, ואנקלוס תרגם לשון שאייה ונבהל שהי שוהה ו ועומד במקום אחד לראות ההצליח האם דרכו ואין לתרגם שתי שהרי אינו לשון שתיי שאין אלף נוכלת ב בלשון שתיי: משתאה לה, משתומם עליה כמו אמרי לי אחי הוא אנשי המקום לאשתו: בקע, רמז לשקלי ישראל בקע לגלגלת:

ושני

אבן עזרא

לא תשב שמה, שיעמוד בארץ ישראל, ונעם לא תשב בעבור אברהם שהוא העיקר: ויברך הגמלי, הבריכם על ברכיהם: הקרה נא לפני, כנעם הכן חפצי לפני וכן כי הקרה יי אלהיך: אותה הזכות, נסמך העבד על תפלת הנביא שהאם ענתו והוכיח בחלום על יד המלאך שהוא שליח האם לעזרו והעבד חשב בלבו כי אין עם נדיב כמו משפחת אדוניו ורבים יתמהו ואמרו שלא שאל כהונן ולא ידעתי למה כי אילו היתה נערה אחרת שתשקהו ו ותשקה לגמלו ומצאה שהיא ממשפחה אחרת היה עוזב אותו ולא הפסיד כלום כי ויאמר בת מי את פירושו וכבר אמר לה קודם שיתן לה כלום וכן אמר ואשאל אותה ואשים המזם וכלל הדבר שהתפלל לאם שיזכיר אחת ממשפחת אדוניו וההזכרה שתעשה לדרך מוסר כמו בת כ נדיב והאם שמע תפלתו ודרך יהונתן אחרת: ואם לא ידעה, רחוק שיהבר הכתוב על חוק הדרך רק כי שיתכן שתהיה הנערה בתולה ויסבב עמה אים גם תהר ואין ראוי לגלות דבר ערוה: והאיש משתאה, כמו משתומם מגזרת שאו עדים ת תשאה שממה, ונעם לה כמו בשבילה וכן אשתומם כשעה אחת ואתו מכנין התפעל כמו נתרא פנים ולא יתכן היותו מן שתה: כזה, יש כזה שהוא באף גם באזן ושעל האף ירד מעל פתיל קטור במצח: בקע, חצי שקל מגזרת נבקע: ונמידים

בעל הטורים

וכל טוב שנים במסורת הכא ואילך וכל טוב למשק לגיעור לקח גם תטוב למשק. עם אדוני אברהם. סופי תיבות מים. ליתר בשבר יוקח כא מעט מים עכשו על המים: וכשתוסיף לגלות של חסד יהיה סופי תיבות דמי שאמר בזכות דמו שנשפך בפחד העקידה עכשו. וכה שלשה במסורת הכא וכה אדע כי עשית חסד ואיל ונה ייחסו עכשיעתו. וכה אבן. פירו וכה אדע כי עשית חסד. אם תהיה בקשת גמלת חסדים וכה אבן יקרה שנתן לה כלי כסף וזהב ואבן יקרה והכי איתא בבר רבי הונא בשם רבי יוסי אומר אבן יקרה היתה משקלה בקע. לא ידעה ב' במסורת הכא בתולה ואיש לא ידעה. והמלך לא ידעה. מה להלן לא ידעה בין כדרכה בין שלא כדרכה אף הכא כמו איש לא ידעה בין כדרכה בין שלא כדרכה. ותכל שנים במסורת הכא ותכל להשקותו ואילך ותכל דוד לגלות אל אבשלום כי כחס על אמנון כי מת ותכל דוד לגלות לחה ותכל להשקותו כי שתה כוס תנחומין על אמנון בקע שנים במסורת הכא בקע משקלו אילך בקע לגלגלת. שרמז לה זכות השקלים

ותהי זבאה מבוטחתי דא לחור ית־
ברי לא תתיב לתמן: ושוי
עברא ית־ידיה תחות ירכא
דאברהם רבוניה וקים ליה על
פתגמא הדין: ודבר עבדא
עסרא גמלין מגמליה דרבוניה
ואזל וכל־טוב רבוניה בידיה וקם
ואזל לארם די־על־פרת לקרתא
דנחור: ואשרי גמליא מברא
לקרתא לבאירא דמיא לעדן ר
רמשא לעדן דנפקן מליתא:
ואמר יי אלהיה דרבוני אברהם
זמן־כען קדמי יומא־דין ועבד־
טיבו עם רבוני אברהם: הא
אנא קאם על־עינא דמיא ובנת
אנשי קרתא נפקן למלי מיא:
ותהא עולימתא די אימר לה
ארכיני כען קולתיך ואשתי ו
ותימר אשתי ואף לגמלך אשקי
יתה זמינתא לעבדך ליצחק ובה
אדע ארי עבדת טיבו עם־רבוני:
והוה־הוא עד־לא שיצי למללא
והא רבקה נפקת דאתילדת
לבתואל בר־מלכה אתת נחור
אחהוהי דאברהם וקולתה על־כ
תפה: ועולימתא שפירא למחזי
לחדא בתולתא וגבר לא ידעה
ונחתת לעינא ומלת קולתה ו
וסליקת: ורהט עבדא
לקדמותה ואמר אטעמני כען
זעיר־מיא מקולתיך: ואמרת
אשתי רבוני ואוחיאת ואחיתת
קולתה על־ידה ואשקיתיה:
ושיציאת לאשקיותיה ואמרת אף
לגמלך אמלי עד די ספקון ל
למשתי: ואוחיאת ונפצת
קולתה לבית־שקיא ורהטת עוד
לבירא לממלי ומלת לכל־ ג
גמלוהי: וגברא שהי כה־
מסתכל שתיק למדע האצלח יי
אורחיה אם־לא: והוה כד
ספיקו גמליא למשתי ונסיב גברא
קדשא דדהבא תקלא מתקליה

ג׳ ל׳חס׳ ונקיתי משבעתי זאת רק את־בני לא
ל׳קמ׳ ומלרע תשב׳ ויבא האשה אהלה יצחק אמו ויקח את־רבקה ותהי לו לאשה ויאהבה ויתנחם יצחק אחרי אמו׃
ד׳ ויהי אברהם זקן בא בימים ויברך יי׳ את־אברהם בכל׳ מלעי׳ ופסק׳ ויאמר אברהם אל־עבדו זקן ביתו המשל בכל־אשר־לו שם־נא ידך תחת ירך׃
ה׳ ואשביעך ביי אלהי השמים ואלהי הארץ אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבו׃
ו׳ כי אם־אל־ארצי ואל־מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק׃
ז׳ ויאמר אליו אברהם השמר לך פן־תשיב את־בני שמה׃
ח׳ יי אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי אשר דבר־לי ואשר נשבע־לי לאמר לזרעך אתן את־הארץ הזאת הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני משם׃
ט׳ ואם־לא תאבה האשה ללכת אחרי הזה ונקית מאלתי זאת רק את־בני לא תשיב שמה׃
י׳ ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדניו וילך וכל־טוב אדניו בידו ויקם וילך אל־ ל׳ דמסק׳
ארם נהרים אל־עיר נחור׃ ויברך ל׳
הגמלים מחוץ לעיר אל־באר המים ל׳
לעת ערב לעת צאת השאבת׃
יא׳ ויאמר יי׳ אלהי אדני אברהם ל׳
הקרה־נא לפני היום ועשה־חסד ל׳
עם אדני אברהם׃ הנה אנכי יב׳ ל׳חס׳ נצב על־עין המים ובנות אנשי
ל׳חס׳ ל׳חס׳ העיר יצאת לשאב מים׃ והיה
יד׳ ל׳ ל׳ הנערה אשר אמר אליה הטי־נא כדך ל׳
ואשתה ואמרה שתה וגם־גמליך
ל׳חס׳ אשקה אתה הכחת לעבדך ליצחק
ג׳ ובה אדע כי־עשית חסד עם־אדני׃
ויהי־הוא טרם כלה לדבר והנה
כ׳ ל׳חס׳ ל׳מ׳ רבקה יצאת אשר ילדה לבתואל בן
מלכה אשת נחור אחי אברהם
יט׳ ל׳חס׳ ל׳ק׳ וכדה על־שכמה׃ והנער טבת
ל׳ מראה מאד בתולה ואיש לא ידעה
ותרד העינה ותמלא כדה ותעל׃
וירץ העבד לקראתה ויאמר
ל׳ ומ׳ל׳ הגמיאיני נא מעט־מים מכדך׃
ל׳חס׳ ל׳חס׳ ל׳מ׳ ל׳ ותאמר שתה אדני ותמהר ותרד
כדה על־ידה ותשקהו׃ ותכל
להשקתו ותאמר גם לגמליך א
אשאב עד אם־כלו לשתת׃ ותמהר כ
ל׳חס׳ ל׳ת׳ת׳ ותערה כדה אל־השקת ותרץ עוד אל
ל׳ ל׳ ל׳

ופני צמידים, רמז לפני לוחות מצוחלות: עשרה זהב משקלם, רמז לעשרת הדברות שבהן: ויאמר בת מי את, לאחר שנתן לה שאלה לפי שהיה בטוח בזכותו של
אברהם שהכלית הקב"ה לרבו: ללון, ליכה אחת, לין שם דבר והיא אומרת ללון כמה לימות: בת בתואל, הסיבתו על ראשון ועל אחרון אחרון: מספא,
כל מאכל הנמלים קרוי מספא כגון תבן ושעורים: בדרך, דרך המזומן לדרך היסר באותו דרך שהייתי בדרך וכן כל בית ומלון והא המסמסים בראש התיבה ונקודים
בשתא מדברים בדבר הפשוט שנזכר כבר במקום אחר או שהוא מבורר ונכר באיזו הוא מדבר: לבית אמה, דרך הנשים היתה להיות להן בית ליבד בו למלאכתן
ואין הבת מנדת אלא
לאמה: וירן, למה
וירן ועל מה רן ויהי
כראות את המס אמ'
עשיל הוא זה ונתן ע
עיניו בממון: על
הנמלים, לשמור
כמו והוא עומד עליה
לשמשם: פניתי
הבית, מעון: ויפתח
התיר זמם שלהם
שהיה סותם את פיהם
שלא יראו בדרך ו
בשדות אחרים:
עד אם דברתי, הרי
אם מסמם בלשון אשר
ובלשון כי כמו על כי
יבא שילה וזהו ש
שאמרו חכמים כי מ
מסמם בל לשומת
והאחד לו והוא אם:
ויתן לו את כל אשר לו,
ושטר המתנה שידי
לא תקח אשה
מבנות הכנעני, אם
לא תלך תחלה אל בית
אבי ולא תאבה ללכת
אחריך: אולי לא תלך
האשה, אולי כתיב
בת היתה לו לאליעזר
והיה מחזר למצות
עילה שיאמר לו א
אברהם לפנות אלינו
להשיאו בתו אמר לו
אברהם בני ברוך ו
ואתה אדור ואי אדור
מדבק בברוך:
ואבא

לבית אמה
ל' ומבאן
קבלתה:
ל' לפ' ות' סלפ
יתהיון תרגם
רוח:
הצמדים
ל' ויחס' ל'
קדמ

מסרה

ויהי כראות הנזם, ותרין אל העין,
וסי' ולדבקה אח ושמו לבן,
ואבא היום אל העין: בוא ג
מלאי וסי' פו' במס' רבת': ומקום
ב' וסי' לנמלים, לזהב זקו:
ויפתח ב' בתרי ליש' וסי' ויבא
האיש הביתה, ויפתח על
הלוחות: אם לא כל דישי
פסו' דקריא' ואם לא במח אם לא
וסי' אם לא אל בית תלך,
אם לא ימצא הנגב, אם לא
תשמר לעשות, אם לא את
דמי נבות, אם לא תשמעו
ואם לא תשימו, אם לא ישוב
חרבו ילטוש, אם לא שויתי
ודוממתי, אם לא תדעי לך
היפה, וכל רפ דאיזב דכוו'
במ' וסי' ואם לא אפו מי יכזיבני
ואם לא ישמעו בשלח יעברו
אלי מח מילין מיחדין חס' ו'
וסי' במסרא רבתא:

ושני צמידים על־ידיה עשרה זהב
משקלם: ואמר בת־מי את הגידי
נא לי היש בית־אביך מקום לנו
ללין: ותאמר אליו בת־בתואל
אנכי בן־מלכה אשר ילדה לנחור:
ותאמר אליו גם־תבן גם־מספוא רב
עמנו גם־מקום ללון: ויקד האיש
וישתחו ליהוה: ויאמר ברוך יהוה
אלהי אדני אברהם אשר לא־עזב
חסדו ואמתו מעם אדני אנכי בדרך
נחני יהוה בית אחי אדני: ותרץ
הנערה ותגד לבית אמה כדברים
האלה: ולרבקה אח ושמו לבן וירץ
לבן אל־האיש החוצה אל־העין:
ל ויהי כראת את־הנזם ואת־הצמדים
על־ידי אחתו וכשמעו את־דברי
רבקה אחתו לאמר כה־דבר אלי
האיש ויבא אל־האיש והנה עמד
על־הגמלים על־העין: ויאמר בוא
ברוך יהוה למה תעמד בחוץ ואנכי
פניתי הבית ומקום לגמלים:
ויבא האיש הביתה ויפתח הגמלים
ויתן תבן ומספוא לגמלים ומים
לרחץ רגליו ורגלי האנשים אשר
אתו: ויישם לפניו לאכל ויאמר
לא אכל עד אם־דברתי דברי ויאמר
דבר: ויאמר עבד אברהם אנכי:
לה ויהוה ברך את־אדני מאד ויגדל
ויתן־לו צאן ובקר וכסף וזהב ו
ועבדם ושפחת וגמלים וחמרים:
ותלד שרה אשת אדני בן לאדני
אחרי זקנתה ויתן־לו את־כל־אשר־
לו: וישבעני אדני לאמר לא־
תקח אשה לבני מבנות הכנעני
אשר אנכי ישב בארצו: אם־
לא אל־בית־אבי תלך ואל־
משפחתי ולקחת אשה לבני:
ואמר אל־אדני אולי לא־תלך האשה
אחרי: ויאמר אלי יהוה אשר־
התהלכתי לפניו ישלח מלאכו אתך
והצליח דרכך ולקחת אשה לבני
ממשפחתי ומבית אבי: אז תנקה
מאלתי כי תבוא אל־משפחתי ואם־
לא יתנו לך והיית נקי מאלתי:

סיעה מן כו' דל! חד נחל ליה לכו

קדמ' נון תניל' נון ותפס הלולי

קדמ' לחי תני' לחי תלני ותפס לחי ולחי

ל' כ

ל' בחס פני שהי' ותרגמי

ל

ל' ג מ'ל

ל

ל: ל'ונהב יזקו:

ל' כ' בתרי ל'ש

ל' ולב

ויישם ק

ל

ל' כטע'ל פ: ל

ל' ויחס:

כ' ל חס' על ויפרון הלוים

ל' ויחס

מ' לפ

מ' מ'ל מיחדין חס' ל

ל

כל לאורי מ'ל כתו: ון בתני כפל

אבן עזרא

ונמידים, מנזרת נמיד פתיל
כי על היד האחת הנמיד האחד
הוא שניים ונורתו ידועה:
ללין, מן הבנין הכבד המוסף
כי ללון מן הקל: מספא, שם
מאכל בהמות והוא שם כלל
ותחתיו שעורה: ויושם, מהבנין
שלא נזכר שם פועלו כמו ויושב
את משה ויש אומרים כי טעם
עבד אברהם אנכי נלבן עם
דבר המאכל והטעם כי יש מ
מאכלים אסורים לנו והנכון
שדברו כמשמעם: אז תנקה
מאלתי, ולא אמר
משבועתי והטעם כי
אפחד מאלתי
ומאלתו:

חסל

בעל הטורים

ולרבקה כ' במסורת חד ריש פסוק ולרבקה
לא: ויחל סיף פסוק ותהיין מורת רוח
ליצחק ולרבקה: כהו עיניו מעשן עבודה
זרה ש"ל עשו אבל לרבקה לא הזיק לפי
שהיא רואה בן בניה אביה שהיה כומר
לבן ועל כן הקדים הכתוב שם יצחק לומר
שלא היו מורת רוח לרבקה כמו ליצחק.
אי כמי רמז למה שאמרו הנושא אשה
ובדוק באחיה שהוא בנים דומין לאחי
האם. וכשביל שהיה אחיה רשע ילדה עשו
הרשע. וזהו ולרבקה אח ושמו לבן.
ותהיין מורת רוח ליצחק ולרבקה
ומקום כ' הכא ומקום לבמלי ואחיך ומקום
לזהב יזקו. וכשביל מקום לזהב שלחה
מה שנתן לאחותו פיהם מקום לבמלים.
ויפתח שנים ויפתח הנמלים. ויתתח על
הלוחות ידועים בבנין הבית. מה התם
לשון ביור אף הכא היו הנמלי של אברהם
מנויירין ומסומנין ונכירין לכל שהיו שלו
שהנמלים לא היו רועים בשדות אחרים.
ויישם כתיב מלמד שנתנו לו שם המות
בקבר ומיהרו עליו לאכול כדי שלא יריחו.
ויישם שנים דשמיכי ויישם הכא ואחיך
ויישם באחרון רמז שרמו להמיתו ונתנו
באחרון והוא הרגיש ואמר לא אוכל עד אם
דברתי דברי. כי עבד אברהם אנכי הכהתי
בביתו שלא לאכול עד שאדבר דברי ברכת
בטילת ירים וברכת המוכיח ובזה חשב כי
יבטל שנוס של ברכה לטובה מבטרף ולא
לרעה. וכן היה לו שכל מלאך והחזיר שם
המות לבד בתואל ואכל ומת. ולא שנתנו
לו דבר אסור ואמ' לא אוכל עד אם דברתי
דברי עבד אברהם אנכי ואיכי אוכל דבר
איסור. אז תנקה מאלתי ואברהם אמר
משבועתי שהוא המיר עליהם לומר ש
שהביאו באלה שהיא חמורה יותר כדי
שיתרגו. כי תבוא אל משפחתי ולא אל
בית אבי לומר שאם לא יתנו אבית אב
יקח מבית אם:

ואבא היום׳ היום יצאתי והיום באתי מכאן שקבצה לו הארץ׳ אמר ר׳ אחא יפה שיחתן של עבדי אבות לבני המקום מתורתן של בני׳ שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה והרבה גוכי תורה לא ניתנו אלא בארמיזה׳ נס אתה׳ נס לרבות אנשים שעמו׳ הוכיח׳ בידיל והודיע וכן כל הוכחה שבמקרא ברור דבר׳ טרם אכלה׳ טרם אכלה׳ אחרי מכלה׳ וכן כל לשון הוה פעמים שהוא מדבר בלשון עבר ויכול לכתוב טרם כליתי ופעמים שמדבר בלשון עתיד כמו כי אמר אויב הרי לשון עבר ככה יעשה אויב הרי לשון עתיד׳ וכירום שניהם לשון הווה כי אומר היה אויב אולי חטאו בני והיה עושה כך׳ ואשאל ואשים׳ שנה הסדר שהרי הוא תחלה נתן ואחר שאל אלא שלא יתפשוהו בדברי׳ ויאמרו היאך כתב לה ועדיין איך ידע מי היא׳ על ימין׳ מבמות ישמעאל׳ על שמאל׳ מבמות לוט שהיה יושב לשמאלו של אברהם׳ ברחשי רבה׳ ויען לבן ובתואל׳ רשע היה ויקנן להשיב לבני אביו׳ לא נוכל דבר אלך׳ למאן בדבר הזה לא על ידי תשובת דבר רע ולא על ידי תשובת דבר הגון ויכול לפי שמה׳ יצא הדבר לבני דברך שזימנה לך׳ ויפתחו אלבה׳ מכאן שמודים על בשורה טובה׳ ומנדמות׳ לשון מנדים שהביא עמו מיני פירות של ארץ ישראל׳ וילכו׳ כל ליבה שבמקרא לינת לילה אחד׳ ויאמר אחיה ואמה׳ ובתואל היכן היה הוא רוצה היה לעכב ובא מלאך והמיתו׳ ימי׳ שנה כמו ימים תהיה נאולתו סבך מתכין לבתולה זמן יב חדש לבדקם עצמה ב בתכשיטיה׳ אל נסור׳ ר׳ אחדים ואם תאמר ימים ממש אין דרך הייבקשי׳ לבקש דבר מועט ואם לא תרצה תן לנו מדובה מזה׳ ונשאלה את פיה׳ מכאן שאין מושיאין האשה אלא מדעתה׳ ותאמר

והצמדים כלים מלאים בלא אחד קדמא

ואם׳ פסי׳ כתי׳ והיומיה אם ואם פסי׳ יצא׳ ל׳ נו׳ דבר

שלחני׳ ל׳ אחד מ׳ ל׳ ואל אחד קדמא אחד

אבן עזרא

חסד׳ דבר שאינו חיוב׳ ואמת׳ נקיי׳ דבר החסד והאמת מגזרת אמונה והתל׳ לשון נקבה׳ דבר יי׳׳ נזר וכן בדבר יי׳ שמים נעשו׳ אל הוכיח בחלו׳ ומנדמו׳ מגזרת מגדים אל מי׳ מלבושים נכבדים ויהיה המן שרם כמו מטפחות׳ ויאמר אחיה ואמה׳ הם שקבלו המתנו׳ והאב מחרים ויתכן שלבן היה גדול מאביו בחכמה וכבוד כי כן מצאנו ויען לבן ובתואל׳ מניקתה׳

בעל הטורים

ואשם הנוס אחר יוד לומ׳ שלא נגע בכסף מחמת בנושות׳ על ימין לו על שמאל לת בגיטריא ישמעאל לו בגיטריא בעמון ומואב׳ אל תאחרו אותי ויי׳ סופי תיבות אליה אליהו׳ עם האיש הזה את הפסר׳ הלך כדת עשה ישראל׳

מסורה

רבת׳: ואשם ה׳ חס׳ וסי׳ ואשם הנוס על אפה׳ ואשם את הלחות בארון׳ ואשם שם מקום לארון׳ ואשם דבר׳ כפך׳ ואשם השק על מתני׳ ז׳ פסו׳ באורי׳ דאית בהון אם ואם במצע׳ פס׳ וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳: ועק ואמרת ד׳ פסו׳ ועק ואמרו וסי׳ ועק לבן ובתואל ואמרו׳ ועק כל איש רע ובליעל׳ ועק כל העם ואמרו טוב׳ ויבא משה ויספר לעם את כל דברי׳: רע יא פתחי׳ וסי׳ במסר׳ רבת׳: ותהי יד רפו׳ וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳: ומנדנות ב׳ א׳ סל וא׳ חס׳ וסי׳ ומנדנות נתן לאחיה ולאמה חס׳ ומנדנות לידקיהו מל׳: ויקומו ט׳ מלא׳ וסי׳ בשופטים סימן ב׳: שלחני ב׳ א׳ מלא וא׳ חס׳ שלחני לאדני חס׳ שלחוני ואלכה לאדני מל׳: ואמרו אליה ב׳ דסמיכי וסי׳ ואמרו אליה התלכי עם האיש׳ ואמרו אליה והאנשי׳ נקים אנחנו משכעת׳:

אבא ואבא ה׳ חס׳ וסי׳ ואבא היום אל העין׳ אתנהלה לאטי׳ אם תתן לי את חצי ביתך׳ אבא נס אודה ידה׳ אם אבא באהל ביתי׳ העלמה ג׳ וסי׳ והיה העלמה׳ ותלך העלמה ותקרא׳ העלמה הרה׳: השקיני נא מעט מים ב׳ דס׳ וסי׳ השקיני נא מעט מים מכדך׳ כי צמאתי׳: גם אתה ט׳ פסו׳ גם וגם וסי׳ מו׳ במסר׳

ה׳ חס׳ ל׳ וַאֲבָא הַיּוֹם אֶל־הָעַיִן וָאֹמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אִם־יֶשְׁךָ־נָא
מַצְלִיחַ דַּרְכִּי אֲשֶׁר אָנֹכִי הֹלֵךְ עָלָיהּ׃
ז׳ לא נקפ׳ הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין הַמָּיִם וְהָיָה
ג׳ כל חס׳ בתלה קדמ׳ הנמלי׳ בתל הסקיני׳ הָעַלְמָה הַיֹּצֵאת לִשְׁאֹב וְאָמַרְתִּי
אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ׃
וְאָמְרָה אֵלַי גַּם־אַתָּה שְׁתֵה וְגַם
לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב הִוא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־
ל׳ ופס׳ ו׳ הֹכִיחַ יְהוָה לְבֶן־אֲדֹנִי׃ אֲנִי טֶרֶם מה
ג׳ אֲכַלֶּה לְדַבֵּר אֶל־לִבִּי וְהִנֵּה רִבְקָה
כל חס׳ במלה יֹצֵאת וְכַדָּהּ עַל־שִׁכְמָהּ וַתֵּרֶד הָעָיְנָה
וַתִּשְׁאָב וָאֹמַר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא׃
ל׳ מלא וכ׳ חס׳ וַתְּמַהֵר וַתֹּרֶד כַּדָּהּ מֵעָלֶיהָ וַתֹּאמֶר
ל שְׁתֵה וְגַם־גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה וָאֶשְׁתְּ וְגַם
ל׳ הַגְּמַלִּים הִשְׁקָתָה׃ וָאֶשְׁאַל אֹתָהּ
וָאֹמַר בַּת־מִי אַתְּ וַתֹּאמֶר בַּת־בְּתוּאֵל
בֶּן־נָחוֹר אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ מִלְכָּה
ה׳ חס׳ וָאָשִׂם הַנֶּזֶם עַל־אַפָּהּ וְהַצְּמִידִים עַל־
ל יָדֶיהָ׃ וָאֶקֹּד וָאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה
ל וָאֲבָרֵךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם
מ׳ אֲשֶׁר הִנְחַנִי בְּדֶרֶךְ אֱמֶת לָקַחַת אֶת־
בַּת־אֲחִי אֲדֹנִי לְבְנוֹ׃ וְעַתָּה אִם־
ל יֶשְׁכֶם עֹשִׂים חֶסֶד וֶאֱמֶת אֶת־אֲדֹנִי
ל הַגִּידוּ לִי וְאִם־לֹא הַגִּידוּ לִי וְאֶפְנֶה
ל׳ פסו׳ ויען ויאמרו׳ ל׳ נא׳ יצא׳ דבר׳ עַל־יָמִין אוֹ עַל־שְׂמֹאל׃ וַיַּעַן לָבָן נ
וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מֵיהוָה יָצָא הַדָּבָר
חל מן ז׳ פתחי׳ לֹא נוּכַל דַּבֵּר אֵלֶיךָ רַע אוֹ־טוֹב׃
ה׳ ז׳ הִנֵּה רִבְקָה לְפָנֶיךָ קַח וָלֵךְ וּתְהִי אִשָּׁה
לְבֶן־אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃
וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד אַבְרָהָם אֶת־
דִּבְרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה לַיהוָה׃
יב מ׳ ל וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב
ל׳ חל חס׳ וחל מלא׳ וּבְגָדִים וַיִּתֶּן לְרִבְקָה וּמִגְדָּנוֹת נָתַן
לְאָחִיהָ וּלְאִמָּהּ׃ וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ
יא וכל לה דכו׳ ט׳ מ׳ ל הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עִמּוֹ וַיָּלִינוּ
וַיָּקוּמוּ בַבֹּקֶר וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֻנִי לַאדֹנִי׃
יד ק וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ תֵּשֶׁב הַנַּעֲרָ נה
אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עָשׂוֹר אַחַר תֵּלֵךְ׃
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־תְּאַחֲרוּ אֹתִי
ל׳ ומ׳ ל וַיהוָה הִצְלִיחַ דַּרְכִּי שַׁלְּחוּנִי וַאֲלֵכָה
יד ק לַאדֹנִי׃ וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לַנַּעֲרָ וְנִשְׁאֲלָה
אֶת־פִּיהָ׃ וַיִּקְרְאוּ לְרִבְקָה
ל וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתֵלְכִי עִם־הָאִישׁ הַזֶּה

ותאמר אלך׳ מעצמי ולא אם אינכם רוצים: את היי לאלפי רבבה׳ את זרעך תקבלו אותה ברכה שנאמר לאברהם בהר המוריה הרבה ארבה את זרעך יהי רצון שיהא אותו הזרע ממך ולא מאשה אחרת: מבא באר לחי ראי׳ שהלך להביא הגר לאברהם אביו שישאנה: יושב בארץ הנגב׳ קרוב לאותו באר שנאמר ארבה הנגב ויסב בין קדש ובין שור ושם היה הבאר שנאמר הנה בין קדש ובין ברד: לשוח׳ לשון תפלה כמו יעפך שיחו: ותרא את יצחק׳ לאתה אותו הדור ותוהה מפניו: ותכול׳ השמיטה עצמה לארץ כתרגומו ואיתרכינת הטתה עצמה לארץ ולא הניעה עד הקריקע כמו הטי כא כדך ארכיני ויט שמים וארכין לשון מוטה לארץ ודומה לו כי יכול לא יוטל כלו׳ אם יטה לארץ לא יניע עד הקרקע: ותתכס׳ לשון ותתפעל כמו ו ותקבר ותסבר:

ויספר העבד׳ גלה לו כסי׳ שנעשו לו שקפדה לו הארץ ושנזדמנה לו רבקה בתפלתו: ס האהלה שרה אמו: ויבאה האהל׳ ונעשית דוגמת שרה אמו כ כלומר והרי היא שרה אמו שכל זמן ששרה קיימת היה כל דלוק מערב שבת לערב שבת וברכה מצויה בעיסה ונכן קשור על האהל ומשמת׳ פסקו וכשבאתה רבקה חזרו ברלשונות רבה: אחרי אמו׳ דרך ארץ כל זמן שאמו של אדם קיימת כדרך הוא אהלה ומשמתה הוא מתנחם באשתו: קטורה׳ זו הגר ונקראת קטורה׳ על שם שנאי׳ מעשיה כקטורת וקשרה פתחה שלא נזדווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם: אשורים ולטושי׳ שם ראשי אומו׳ ותרגו׳ של אנקלוס אין לי ליישבו על לשון המקרא׳ ויתן אברהם וגו׳ אמר רבי נחמיה ברכה ד׳ דיאתיקי שאמר לו הקב׳ לאברהם והיה ברכה הברכו׳ מסורו׳ בידך לברך את מי שתרצה ואברהם מ מסרן ליצחק: הפלגשים׳ חסר כתיב שלא היתה אלא פלגש אחת היא הגר היא קטורה נשים בכתובה פלגשים בלא כתובה כדאמרינן בסנהדרין בנשים ופלגשי׳ דדוד: נתן אברהם מתנות׳ פירשו רבותינו שם טומאה מסר להם: מאה

מבוא ל׳ מל׳ וחד חס׳ יושב חד מן ל׳ מל׳ בתר׳ לפנות ל׳ וחד לפנות ערב יצחק בשדה׳

שבעי

וינחם ל׳ מלרע:

בה

את ל׳ פסו׳ דאית בהון את ואת ואת ואת ואת׳

ולאמים ל׳ מרווייקי׳ כתו׳ ולאמים׳

אחתנו נ׳ בספר׳ ב׳ חס׳ וא׳ מל׳ וסי׳ אחתנו את היי לאלפי׳ לתת את אחתנו׳ הכוונה יעשה את אחותנו מל׳: רבבה ד׳ וסי׳ וברכו את רבקה׳ איכה ירדף אחד אלף׳ ורדפו מכם חמשה מאה׳ רבבה כצמח השדה׳ וחד ורבבה מימינך: ויצחק ה׳ וש׳ ויצחק בא מבוא׳ ויצחק בן ששים׳ אשר גר שם אברהם ויצחק׳ אשר

אבן עזרא

מנקתה׳ בימים הקדמונים: ותרכבנה על הגמלים׳ בעל הטורים

שהביא העבד: וילך׳ פתוח ואם הוא סוף פסוק ולא נקמן כי בתחלה היה בפתח קטן ולא יוכל לעלות שתי מדרגו׳ וכן כל ויאמ׳ וטעם ויקח העבד את רבקה וילך הוא היה הולך עם רבקה ולא הרגים על בא יצחק: בא מבוא׳ שם מקום יקרא בב׳ שמות ויא בא מבא מבפנים וכן יפרשו סונר כל בית מבוא והיסר בעיני שהוא שם הפועל וכן טעמו בא מבוא באר לחי: והוא יושב׳ כי בימים ההם שם היה דר והוא בפאת נגב מארץ ישראל: לשוח׳ ללכת בין השיחים: לפנות ערב קרוב מביאת השמש וההפך לפנות בקר ובפרשת כי תצא אחרנו באר היטב׳ וטעם ותפל מעל הגמל ברגונה כמו ויפל על פניו והפסוק הבא מ מאוחר הוא מוקדם כי ותאמר אל העבד ובבר אמר׳ אל העבד: ותתכס׳ מבנין התפעל הראשון לנקבה שאינה נמצאה והשני להתפעל: האהלה שרה אמו׳ דרך קבורה האהלה אהל שרה אמו וכן הנבואה עודד הנביא כשאך אלהים: קטורה׳ אינה הגר כי כתוב ולבני ה הפלגשים נתן אברהם ופירוש פילגש שכתה וזה השם אינו נופל על זכר ונוכל לפרש על פ פלגשים נשים: אשורים׳ יש אומרי׳ כי אשורים שהיו יולעים הדרכים׳ ולטושים בוני׳ מרחוק והנכון בעיני כי הם שמות ואין בהם תאר שם: מתנות׳ ממון נתן להם: קדמה

לת היי: היה בנים בה בלשון תזכי לשה שנאמר כה יהיה זרעך׳ רבבה ל בתפוזות היו לאלפי רבבה׳ ושנים יביאו רבבה׳ ומאה תכפו כמאה אלפים׳ רבבה שלמה בתתיך שלמה לה שתהיי מאותם ששני׳ יביאו רבבה ורבבה בתתיך הבלה׳ לשון בשלה היינו שיבקש תקון תפלת המנחה ואין נזדמנה לו רבקה׳ והיינו לכתיב על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא והיינו לא עשה בכתיב מבא אשה מבא טוב׳ לפנו׳ ערב ל׳ בתפוזות לשון בשלה לפנות ערב׳ והיה לפנות ערב׳ ויחן בשיח׳ דרש לשה שאמרו חז׳ל טוכלים מן ה המבא ולתעלה לתת תפלת המנחה אף בתם מתי מנחה׳ ויבאה ל בתפו׳ בפל בלשון׳ ובתוב בלשון׳ ובתוב שקשה בכל קשוטי׳ האהלה׳ ל בתפ׳ דמז שבשמונה מ מקומו׳ שרתה שכינה׳ משכן׳ נגלו׳ שילה בוב׳ נבנו׳ בית ראשון בית שני לעתי׳ לבת׳ והוא יושב בארץ ה הנגב׳ וסמיך ליה ויבא יצחק לשון ב בשדה׳ דרש לשה שא׳ הרוב שיחכו׳ ילדים׳ ויאהבה׳ פנים ותהי לו לאשה ויאהבה׳ ויאהבה׳ אמנו׳ התם היתה אהבה התלויה בדבר על כן בטלה אבל הכא אינה ת תלויה בדבר על כן לא בטלה׳ ויינחם ל ויינחם יצחק ויינחם ב בדבר חסדיו ויינחם ל׳ אמנו׳ כי אינה לתה כרוב חסדיו׳ פי׳ שהיתה נקבת ואהילה׳ ותהי לו לאשה ויסף אברה׳ דרך ארץ שמי שתתה אשתו והכניסה לו בנים ישיאם קודם שיגיע לאחרת׳ לא זהו שאתר שתין ת תבלי מעשיה לבבא דקל חברים שתיב ו ותהיו לא אבל׳

ויאמר אלך׳ ויאמר אל העבד׳ ויאמר אל אחתם׳ ויאמר אל אמו׳ ויאמר אל אחיו׳ ויאמר אל אביו׳ ויאמר אל אדני׳ ויאמר אל אמו׳ ויאמר אל אחי׳ ויאמר אל אביו

ק׳ שנה וע׳ שנה וה׳ שנים, בן ק׳ כנגד ע׳ ובן ע׳ כנגד ה׳ בלא חטא: יצחק וישמעאל, מכאן שעשה ישמעאל תשובה והוליך את יצחק לפניו והיא שיבה טובה שנאמרה באברהם: ויהי אחרי מות אברהם ויברך ונו׳, כאמור תנחומי אבלים, דבר אחר אע״פ שמסר הקב״ה את הברכות לאברהם נתירא לברך את יצחק מפני שנפה את עשו תבא ממנו אמר יבא בעל המעלה ויברך את אשר ייטב בעיניו ובא הקב״ה וברכו: בשמותם לתולדותם סדר לידתן זה אחר זה: בחבריהם, כרכים שאין להם חומה תרגומו בנאחיהון שהם מצוחים לשון פתיחה כמו פתחו ורננו: נאלה שני חיי ישמעאל ונו׳ אמר רבי חייא ברבא למה נמנו שנותיו של ישמעאל כדי ליחס בהם שנותיו של יעקב מ מפני שנותיו של ישמעאל למדנו שסמך יעקב בבית עבר ל״ז שנה כשפירש מאביו קול שבא אצל לבן שהרי כשפירש יעקב מאביו מת ישמעאל שנאמר וילך עשו אל ישמעאל ונו׳ כמו שמפורש בסוף מגלה נקראת: ויגוע, לא נאמרה גויעה אלא בצדיקי: נפל, שכן כמו מדין ועמלק ובני קדם כ נופלים בעיניך כאן הוא אומר לשון נפילה ולהלן אומר על פני כל אחיו ישכון עד שלא מת אברהם ישכן מפמת אברהם כפל:

ואלה תולדת יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק: ואלה תולדות ישמעאל בן הגר המצרית שפחת שרה לאברהם: ואלה שמות בני ישמעאל בשמתם לתולדתם בכר ישמעאל נביות וקדר ואדבאל ומבשם: ומשמע ודומה ומשא: חדד ותימא יטור נפיש וקדמה: אלה בני ישמעאל ואלה שמותם בחצריהם ובטירותם שנים עשר נשיאם לאמתם: ואלה שני חיי ישמעאל מאת שנה ושלשים שנה ושבע שנים ויגוע וימת ויאסף אל עמיו: וישכנו מחוילה עד שור אשר על פני מצרים באכה אשורה על פני כל אחיו נפל:

הה יהודע סימן

פרשה

ואלה

תולדת יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק: ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה:

ויגש: וקדר ג׳ וסי׳ וקדר ואדבאל ומבשם, וחברו דדה׳ וקדר שלהו והתבננו: ותימא ה׳ בליש׳ ר׳ מלאים וחד חס׳ וסי׳ חדד ותימא יטור, וחברו דדה׳ יושבי ארץ תימא, ואעברך, הביטו ארחות תמא, בתר׳ הס׳: באבה ו׳ מסר בפרשת נח: אשורה ו׳ בקמץ וסי׳ ושכנו מחוילה עד שור, בימי פקח מלך ישראל, בת תגלת פלאסר, ויגל מלך אשור את ישראל, עד אשר הסיר ה׳ את ישראל, בשנה התשיעית להושע לכד מלך, מסילה ממצרים אשורה: אברהם אברהם ב׳ וסי׳ ויקרא, הוליד: בקחתו ב׳ וסי׳ את רבקה, אתו והוא אסור:

אבן עזרא

בעל השורים

תולדות יצחק

תולדת

אחר

שהזכיר תולדות ישמעאל סב ל להזכיר תולדות יצחק שהם עשו ויעקב ולא כי טעם הוליד את יצחק שהיה דומה לאביו וכל רואיו יעידו כי אברהם הוליד ויש אומרים כי טעם הוליד גדל ורבה כמו יולדו על ברכי יוסף והעד שאמר ויסלחם מעל יצחק בנו: מפדן, שדה וכן בלשון ישמעאל: אחות לבן, הוא יחוס ונכבד מאביה וכן אחות נחסון: ויעתר

פרשה

ואלין

תולדת יצחק בר אברהם אברהם אוליד את יצחק: והוה יצחק בר ארבעין שנין כד נסיב ית רבקה בת בתואל ארמאה מפדן ארם אחתיה דלבן ארמאה ליה לאנתו:

ויגש: וקדר ג׳ וסי׳ וקדר ואדבאל ומבשם, וחברו דדה׳ וקדר שלהו והתבננו: ותימא ה׳ בליש׳ ר׳ מלאים וחד חס׳ וסי׳ חדד ותימא יטור, וחברו דדה׳ יושבי ארץ תימא, ואעברך, הביטו ארחות תמא, בתר׳ הס׳: באבה ו׳ מסר בפרשת נח: אשורה ו׳ בקמץ וסי׳ ושכנו מחוילה עד שור, בימי פקח מלך ישראל, בת תגלת פלאסר, ויגל מלך אשור את ישראל, עד אשר הסיר ה׳ את ישראל, בשנה התשיעית להושע לכד מלך, מסילה ממצרים אשורה: אברהם אברהם ב׳ וסי׳ ויקרא, הוליד: בקחתו ב׳ וסי׳ את רבקה, אתו והוא אסור:

אחות לבן, וכי עליין לא כתב שהיא בת בתואל ואחות לבן ומפדן ארם אלא להגיד שבחה שהיתה בת רשע ואחות רשע ולא למדה ממעשיהם: כדן ארם, גלא מס שמי ארם היו ארם נהרי, נארם נוכה קול אותו כדן לשון כמו בקר תלבוש כדן תורין ויש פותרין כדן ארם כמו שדה ארם שבלשון יסמוך קורין לשדה כדן: ויעתר

ויעתר׳ הרבה והפציר בתפלה: ויעתר׳ שפצר ונתפייס ונתפתה לו ואומר אני כל לשון עתר לשון הפצרה ורבוי הוא וכן עתי ענן הקטר׳ מרבית עליית הענן וכן העתרת׳ עלי דבריך׳ וכן בעתרות נסיקות סוף דומ׳ למרובות והנס למשה הניקליסרא בלעז: לנכח אשתו׳ זה עומד בזויתו ומתפלל וזו עומדת בזוית זו ומתפללת: ויעתר לו׳ ולא לה שאין דומ׳ תפלת צדיק כן צדיק לתפלת צדיק בן רשע לפיכך לו ולא לה: ויתרוצצו׳ על כרחך המקרא הזה אומר לרשני שסתם מה היא רוצ׳ זו וכת׳ אם כן למה זה אנכי רבותי׳ לרשותו לשון ריצה כשהית׳ עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת׳ עוברת על פתח עז׳ ועשו מ מפרכס לצאת׳ לבל כח אחר מתרוצצים זה עם זה ומריבי׳ בנחלת שני עולמות: ותאמר אם כן בזול ערך ה העבור למה זה אנכי מתאוה ומתפללת על הריון: ותלך לדרוש׳ לבית מדרשו של שם: לדרוש את יי׳ להגיד לה מה תהא בסופה: ויאמר יי׳ לה׳ על ידי שליח לשם אמ׳ ברוח הקדש והוא אמ׳ לה: שני גוים בבטנך׳ גיים כתיב חלו ל חכמים ורבי שלא פסקו מעל שולחנם לא בזמן ולא חזרת לא בימות החמה ולא ב בימות הגשמים: ושני לאמים׳ אין לאום אלא מלכות: ממעיך יפרדו׳ מן המעים הם נפרדים זה לרשעו וזה לתומו: מלאם יאמץ׳ לא יסוו בגדולה כשזה קם זה נופל וכן הוא אומר אמלאה החרבה לא כתמלאה צור אלא מ מחורבן׳ של ירושלם: וימלאו ימיה׳ אבל בתמר כתיב ויהי בעת לדתה שלא מלאו ימיה כי לז׳ חדשים ילדתם: והנה תומים׳ חסר וכתמר תאומים מלא לפי שפניהם צדיקים אבל כאן אחד צדיק ואחד רשע: אדמוני׳ סימן הוא שהיא עשוי בן נח׳ כזיק בגיא אל אלנו׳ הלייטיטי כל מן לת אתן לוחר בשם שיעקב קנה מ מעשו בכורתו בלחם ועדשים כך קנה מרדכי את המ לענבל בפת לחם׳

ויעתר׳ מבנין הקל כי העתירו אל יי׳ מהכבד וטעמו שרצה השם בדבריהם: ויעתר׳ ויתרצה מבנין נפעל: ויתרוצצו׳ מלשון מרוצה והכלי כפול ואחיו כברקים ירוצו ונקראו בניס על שם סופם וכן ובגדי ערומים תפשיט והיא שאלה לנפשי׳ שילדו אם אלדע להם ככה ותאמרנ׳ לא׳ וטעם ותאמר אם כן הדבר והמנהג למה זה אנכי בהריון מפורש: ויאמר יי׳ לה׳ על ידי נביא אלהרהם בעצמו כי לא מת עד שהיו בניה בני ט״ו שנה. ורב׳ הוא הפועל וכן בן יכבד אב ועוד אפרש זה הפסוק: תומים׳ בחסרו׳ אלף הסורם כמו אם לא שריתיך לטוב׳ שפירושו נתתי שאיריתיך לטוב׳ יוד אדמוני נוסף כ״יוד אכזרי׳ ואין מלת כאדרת׳ סמוכה רק טעמו כלו שער כאדרת׳ ועל דעת אחרים שהיא סמוכה: ויקרא שמו׳ רואין ויתכן שפירושו מעשה בפני עצמו ופליאה גדולה היא׳ זאת הלידה בעבור שכל בן אדם יונא בשליאה שהיא מכסה עלין והנה שתי השליות נפתחו רגע אחד: ויקרא שמו׳ הקורא אז יצחק אביו: יודע ציד׳ לעולם מלא מרמו׳ כי רוב החיות בדרך מרמ׳ יתפסו׳ ויעק׳ המך עשו כי הוא איש תם נם עשו איש שדה ויעקב יושב אהלים ויתכן להיות פירושו כמו יושב אהל ומקנה: כי ציד בפיו׳ היה מביא ציד בפיו: והוא עיף׳ כטעם בארץ עיפה רעב ונמא׳: הלעיטני׳ אין לו חבר והטעם האכילני׳ ושעם נזיד תבשיל רק ויזד מהשנייס הנחים והם שני שרשי׳ והפירוש אחד וכן לא יהין רוחי עם כלב׳: מכרה׳ בחירק כמו שלחה הנער שכבה עמי והנכור׳ שיקח פי שנים בממון אביו ויש אז׳ לכבוד לעולם מעלה על הבעיר לקוס מפניו ולשרתו כבן לאב׳ ונעשה הנה אנכי הולך למות שבכל יום ויום הוא מסתכן בעצמו כאשר יצא לבוד שמא יהרגנהו החיות ויתכן שימות קודם אביו: ויבז

בעל הטורים

ויתהר רבקה אשתו בנו׳ ויתמרו׳ קם ולא ויהיה בית יעקב לא ובית עשו לקם. ויתרוצצו זה הולך אחר בו את בני ישראל וזה הולך אחר עבודה זרה. לדרוש׳ הולך ואחר בו זה מתיר מוציא שלא זה נזה מ מתיר מוציא שלא זה. גוים׳ שני גוים כתי׳ רמז לעשרה אומות שבאו להחרב׳ בית המקדש אלה אלו׳ ויאמר׳ ויאמר׳ בכו׳ הם עשרה׳ לא גוים עולה סג זה נתבר בן סג זה בא בסג אומות ב בחרבן בית שני זו אומות נעקרו והיו לדרוש׳ בהל סג יחלו כאלה׳ שני גוים בגיטטריא ר׳ יהודה ואלטוניוס׳ ולאום מלאום ואמץ׳ יגבר על חבירו׳ ויחריבו׳ והיו לבתי׳ אמלאה החרבה׳ תומים חסר יו״ד ואף שחסרה אל׳ כנגד אל׳ שבעים ם שהיתה ראוי להולדי׳ כלאיתא במדרש׳ אדמוני׳ ב׳ בחסורת ויבא הראש׳ אדמוני׳ עם יפה עינים עם דעת כשהדרין הוא עושה שבקראו עינים שלא אדמוני׳ מלאך ם שבשחית רחם אחר ונתנוני כלם׳ ל״ א אדמוני מלאכן אדם גדול והיו כאדרת שער שהיה מלא ם שעבות כאדרת שאם הוא מלבן אודם אדרת שער אוכה׳ אדומה׳ עשו שהיה עשוי ונגמר׳ עשו בנים׳ שלם שלמה שהו שלו׳ היה מחריב העולם׳ דבר אחר עשו ע״ז שו שנת זה הסלים לע אומו׳ שבראתי בעולם׳ ואחרי כן יבא אחיו׳ כן עולה ע שם אומות הן חזן מיעקב׳ וידו נ כמ׳ וידו אוחזת ב בקב עשו׳ וידו חלקה להם ביסשו׳ בתפלת האומות שבשעת ל לידתן יחזו שיפלו בידו האומות׳ אים תם׳ כלת שם שיסב באהלי שם לעמו תם שנים יושב תשנכנסו לארץ על שנכנה ה הבית רמז לאחר תם שנים׳ יושב אהלים של שכינה׳ יושב אהלים עולה תו שכן שרתה שכינה באהל׳ יעקב בגיל מלאך האלהים בני׳ הגן עדן ובגיטטריא ויברך לא יאסף׳ לדרוש׳ בגיל מן שם בן נח׳ כזיק בגיא אל אלנו׳ הלייטיטי כל מן לת אתן לוחר בשם שיעקב קנה מ מעשו בכורתו בלחם ועדשים כך קנה מרדכי את המ לענבל בפת לחם׳

ויעתר ד׳ וסי׳ ויעתר יצחק לי״ וצא משה מעם פרעה. דערוב׳ ויצא מעם פרעה׳ דארב׳ מנוח: ויעתר ה׳ וסי׳ ויעתר לו יי׳׳ ויעתר אלהים לארץ׳ דגבעונים׳ ויבן דוד מזבח׳ ויתפלל אליו׳ דמנשה׳ ונצומה ונבקשה: גיים חד מן ה׳ זוגין ם כ״ב דכתיב יוד במצע תיבותא וקרי׳ ו׳ וסי׳ כו׳ במסר׳ רבתא: ללדת ד׳

ל׳ וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי
ה׳ עֲקָרָה הִוא וַיֵּעָתֶר לוֹ יְהוָה וַתַּהַר
רִבְקָה אִשְׁתּוֹ: וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים
בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי
ז׳ וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה: וַיֹּאמֶר יְהוָה
לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים
מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְּאֹם יֶאֱמָץ
ח׳ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר: וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ
לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם בְּבִטְנָהּ: וַיֵּצֵא
הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר
ט׳ וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו: וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא
אָחִיו וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא
שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה
בְּלֶדֶת אֹתָם: וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי
יא׳ עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה וְיַעֲקֹב
יב׳ אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים: וַיֶּאֱהַב יִצְחָק
אֶת־עֵשָׂו כִּי־צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה אֹהֶבֶת
אֶת־יַעֲקֹב: וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד
יג׳ וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיֵף:
יד׳ וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי
נָא מִן־הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה כִּי עָיֵף
אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ אֱדוֹם:
טו׳ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כַיּוֹם אֶת־
בְּכֹרָתְךָ לִי: וַיֹּאמֶר עֵשָׂו

ל׳ וְצַלִּי יִצְחָק קֹדֶם־יְיָ לְקֹבֶל אִנְתְּתֵיהּ
מ׳ אֲרֵי עֲקָרָה הִיא וְקַבֵּל צְלוֹתֵיהּ יְיָ
מא׳ וְעִדַּיְתַר רִבְקָה אִנְתְּתֵיהּ: וְדָחֲקִין
בְּנָיָא בְּמֵעָהָא וַאֲמַרַת אִם־כֵּן לְמָה
דָנָן אֲנָא וְאֶזְלַת לְמִתְבַּע אוֹלְפָן
מִן־קֳדָם יְיָ: וַאֲמַר יְיָ לָהּ תְּרֵין
עַמְמִין בְּמֵעָיְכִי וְתַרְתֵּין מַלְכְוָן מ
מִמֵּעָיְכִי יִתְפְּרְשָׁן וּמַלְכוּ מִמַּלְכוּ
יִתְקַף וְרַבָּא יִשְׁתַּעְבִּיד לְזְעִירָא:
מב׳ וּשְׁלִימוּ יוֹמָהָא לְמֵילַד וְהָא תְּיוֹמִין
בְּמֵעָהָא: וּנְפַק קַדְמָאָה סְמוּק
כּוּלֵּיהּ כְּגֻלְּמָא דִּשְׂעָר וְקָרוּ שְׁמֵיהּ
מג׳ עֵשָׂו: וּבָתַר כֵּן נְפַק אֲחוּהִי וְיָדֵיהּ
אָחִידָא בְּעִקְבָא דְּעֵשָׂו וְקָרָא
שְׁמֵיהּ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בַּר־שִׁתִּין שְׁנִין
כַּד־יְלִידַת יַתְהוֹן: וּרְבִיאוּ עוּלֵימָיָא
מד׳ וַהֲוָה עֵשָׂו גֻּבְרָא נַחְשָׁרְכָן גֻּבְרָא נָפִיק
חַקְלָא וְיַעֲקֹב גֻּבְרָא שְׁלִים מְשַׁמֵּשׁ
מה׳ בֵּית־אוּלְפָנָא: וּרְחִים יִצְחָק יַת־
עֵשָׂו אֲרֵי־מְצֵדֵיהּ הֲוָה־אָכֵיל
מו׳ וְרִבְקָה רְחִמַת יַת־יַעֲקֹב: וּבְשִׁיל
יַעֲקֹב תַּבְשִׁילָא וְעָל עֵשָׂו מִן־חַקְלָא
מז׳ וְהוּא מְשַׁלְהֵי: וַאֲמַר עֵשָׂו
לְיַעֲקֹב אַטְעִימְנִי כְעַן מִן־סְמוּקָא
מח׳ סְמוּקָא הָדֵין אֲרֵי מְשַׁלְהֵי אֲנָא עַל־
כֵּן קְרָא שְׁמֵיהּ אֱדוֹם: וַאֲמַר
מט׳ יַעֲקֹב זַבֵּן כְּיוֹם דִּילְהֵן יַת־
בְּכֹרוּתָךְ לִי: וַאֲמַר עֵשָׂו

ל׳ ויעתר יחד מפיק הא

כל אוריי׳ חס גיים ק כל חס במלא מל׳ לרבי׳

לרבי׳ ת תומים

ל׳ ב׳ פסל חס לת׳ ה

ל׳ ויעתר יחד מפיק הא

ל׳ ל׳ ל׳ ל׳

ל׳ ל׳ ל׳

ויבז עשו, גם זאת הבכיר בעבור שרצה שאין לאביו עושר ורבי יתמהו כי אחב לו אברהם ממון רב וכאילו לא ראו בימיה עשיר גדול בגעוריו ובא לידי עוני בזקוניו והעד שהיה יצחק אביו אוהב את עשו בעבור צדכו ואילו היה הלחם רב בבית אביו והוא מכבד בעיניו לא יוכר בכורתו בעבור נזיד ואם היה אוכל בכל יום מיטעמי מה טעם אמר הביאה לי ציד ולמה לא היו ליעקב בגדים חמודות ולמה לא נתנה לו אמו כסף ויהב בדרך שהוא אומר ונתן לי להם לאכול ובגד ללבוש ולמה לא שלחה אליו הן והיא אוהבת אותו כי הוצרך לשמור הצאן והבכור שאמר וגדל החיים קודם זקנותו ועודי לב יחשבו כי העושר מעלה גדולה לצדיקים והנה אליהו יוכיח ועוד יש לומר חסר הפס ממון ליצחק אולי יודיעונו למה חסר מאור עיניו ואל ידאגו בקנה על דרם כי יש לו סוד ואין לנו לחקר כי עמקו מחשבות הפס ואין כח בדעת האדם להבינם וכן אחרים אמרו הנה צאן יש לו כי רבקה אמרה לו לך נא אל הצאן ויתכן שנשאל לו מקנה מעט גם נכון הוא להיות פי לך כא אל הצאן אל מקום הצאן שהן נמכרו: ושמור משמרתי, פס כלל כל מה שהוא חייב לשמור ממצות וחוקים ותורות ויתכן המצוה לך לך גם קח את בכך: והחוקים, הם חוקות הפס שילך האדם אחרי מעשיו כאשר אצרם בפנים שעטנז ואלה החוקות נטועות בלב והתול שמל עצמו ובניו ועבדיו ובפסוק התורה והמצוה אבאדם היטב: ויסב יצחק בגרר,

עשה כאשר צוהו הפס: לאשתו, בעבור אשתו כמו כן יאמרו לי: כי ירא, כועל עבר וכן ויהי כי זקן יצחק ותחסר מלת כי אמר כן יהרגוני וכן כי הפלני אלהים: מאה

בעל הטורים

ולמה זה. כ' בתחלת ולמה זה לי בכורה ולמה זה הכל תהבלו מלאך שבפר בעיקר והלך לאחרי ההבל. ויבז כ' ויבז עשו ויבז בעיני נכי היין והיולי בזה בן בזה זה המן שיבא מעשו: ויהי רעב שמך לויבז עשו וזהו שבלשון בנא בא בשם בא גם בזו. האדמה הא ראיתו לא מלאכים. האדם אם יש ויתכנה לו לאחר ר' דורו והם יצחק ויעקב לוי קרת עמרם משה. עקב אשר שמע וכו'. יש בפסוק ד' תיבות כנגד עשרת הדברות שנתנו עקב תיבות ולכנגדם נתנה עשר נסיונות נקיים עולם שנברא בי מאמרו עקב שניים שמע בקולי לכן ג' שנים הביר בולמו ד' שנותיו קיים. עקב אשר שמע אברהם בגזירתו קיים אף עירובי תבשילין ונתוסף לו ה' לויתיה על שמו בכנגד בקולי ומשמרתי מצותי חקותי ותורתי. מנחק כ' והנה יצחק מצחק. אשר ילדה לאברהם מצחק מלאך שהיה ישמעאל בן פשים תחת בעליהן ומזנה עתהן מה מצחק דבכא אשת אים אף התם אשת אים. אחד העם ב' כי בא אחד העם להתם אוירי בעוד המלך בסלק החנית מלאשותיו של שאול מה התם אוירי המלך אף הכא אף בעגל עגלו שהוא המלך: ויגדל

הוא אנא אזיל למות ולמה דנן לי בברותא: ואמר יעקב קיים לי ביום דלהין וקיים ליה וזבין ית בברותיה ליעקב: ויעקב יהב לעשו לחם ותבשיל דטלופחין ואכל ושתי וקם ואזל ושט עשו ית בכרותא:

והוה כפנא בארעא בר מכפנא קדמאה דהוה ביומי אברהם ואזל יצחק לות אבימלך מלכא דפלשתאי לגרר: ואתגלי ליה יי ואמר לא תחות למצרים שרי בארעא די אימר לך: דור בארעא הדא ויהי ממרי בסעדך ואברכנך ארי לך ולבנך אתן ית כל ארעתא האלין ואקים ית קימא דקימית לאברהם אבוך: ואסגי ית בנך כוכבי שמיא ואתן לבנך ית כל ארעתא האלין ויתברכון בדיל בנך כל עממי ארעא: חלף די קבל אברהם למימרי ונטר מטרת ממרי פקודי קימי ואורייתי: ויתיב יצחק בגרר: ושאלו אנשי אתרא על עיסק אתתיה ואמר אחתי היא ארי דחיל למימר אתתי דלמא יקטלונני אנשי אתרא על רבקה ארי שפירת חיזו היא: והוה כד סגיאו ליה תמן יומיא ואסתכי אבימלך מלכא דפלשתאי מן חרכא וחזא והא יצחק מחייך עם רבקה אתתיה: וקרא אבימלך ליצחק ואמר ברם הא אתתך היא ואיכדין אמרת אחתי היא ואמר ליה יצחק ארי אמרית דלמא אתקטיל עלה: ואמר אבימלך מה דא עבדת לנא כזעיר פון שכיב חד דמיחד בעמא עם אתתך

הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכרה: ויאמר יעקב השבעה לי ביום ישבעלו וימכר את בכרתו ליעקב: ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת ויקם וילך ויבז עשו את הבכרה:

פ ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה: וירא אליו יהוה ויאמר אל תרד מצרימה שכן בארץ אשר אמר אליך: גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך כי לך ולזרעך אתן את כל הארצת האל והקמתי את השבעה אשר נשבעתי לאברהם אביך: והרביתי את זרעך כוכבי השמים ונתתי לזרעך את כל הארצת האל והתברכו בזרעך כל גוי הארץ: עקב אשר שמע אברהם בקולי ושמר משמרתי מצותי חקותי ותורתי: וישב יצחק בגרר: וישאלו אנשי המקום לאשתו ויאמר אחתי הוא כי ירא לאמר אשתי פן יהרגני אנשי המקום על רבקה כי טובת מראה הוא: ויהי כי ארכו לו שם הימים וישקף אבימלך מלך פלשתים בעד החלון וירא והנה יצחק מצחק את רבקה אשתו: ויקרא אבימלך ליצחק ויאמר אך הנה אשתך הוא ואיך אמרת אחתי הוא ויאמר אליו יצחק כי אמרתי פן אמות עליה: ויאמר אבימלך מה זאת עשית לנו כמעט שכב אחד העם את אשתך

ט מ"ל בתו' ל לק ל
ז' ל בעונין
פ
א
סג
ב' ל
לח
ל לק כתוי לגס: לב
כל תורי' חס במ"ת מל' ג חס
ח חסמין בלשון אלה:
ג' ל מל בתו'
ב' כל
לחס ל
ל
ג
כ' ל מל' חס יסב כל עבדך ואמת בעיני: חל מן כלה פתקין.

הבל תהבלו, אגך: וילך ז' ופתח מס בפרשת חיי: ויעקב יד וסי' במסר רבת': ויבז ב' וסי' ויבז עשו, ויבז בעיניו לשלח: גור ב' רפ בספר בתרי לשני וסי' גור בארץ הזאת, גור אריה יהודה: הארצת כל אוריתא חסרי במא מל וסי' ויהי רעב בכל הארצות, וכל נביאי וכתובי דכוו במא חס וסי' ותתנם ביד עמי הארצת: האל ח' סבירי בלשון אלה וסי' רק לאנשים האל, ויהפך את הערים האל, גור בארץ הזאת, והרבתי את זרעך, כי ארת כל התועבות, לנוס שמה רוצח, ונשל יי אלהיך, וארב לו וקם עליו: השבעה ג' חס וסי' והקמתי את השבעה, כי ירא העם את השבעה, ותתך עלינו את האלה: חקותי ל מל בתו' וכל נביאים וכתו' דכו' במט חס וסי' הבית הזה אשר אתה בונה, אם שוב תשובון אתם ובניכם, קרע אקרע את הממלכ', ושתחוו לעשתרת, ולא אקח את כל הממלכה, למען בחקתי ילכו, ועל ריב המה יעמדו, לא דכאו עד הום הזה, אם חקתי יחללו: מצותי חקותי ג' דס' וסי' עקב אשר שמע אברהם בקולי, אם שוב תשובון, דמלכים ועד יי ישראל: ותורתי ב' כ' וסי' מצותי חקותי, עד אנה מאנתם לשמר: וישקף ד' מס בפרשת חיי: באיש ח' וסי' בפרש קדשי': אחד כה פתחון וסי' במס רבת': אחד העם ב' דסמיכי וסי' כסעט עכב, כי בא אחד העם להשחית: אשתך ז' וסי' מסר פרשת לך לך:

הנה אנכי הולך למות, אמר עז מה טיבה של עבודה זו אמר לו כמה אזהרות ומיתות תלוין בה כאומה שסנינו אלו הן שבמיתה שתויי יין וכרועי לאם אמר אני הולך למות על ידה ש כן מה חפץ לי בה: ויבז עשו, העיד הכתיב על רשעו שביזה עבודתו ש מקוס: אל תרד מצרימה, שהיה דעתו לרדת מצרי כמו שירד אביו בימי הרעב, אל תרד מצרימה, שאתה עולה תמימ' ואין חוצה לארץ כדאי לך: אל, כמו האלה, והתברכו בזרעך, אלס לבנו יהא זרעך כ כזרעו של יצחק וכן בכל המקרא וזה אב לכולן בך יברך ישראל לאמר ואף לעכין ה הקללה יבינו כן ו והיתה האמה לאלה שהמקלל אוכאו אומר תהא כסלונית וכן ו והנחתם שמכם ל לשבועה לבחירי ש שהנשבע אומר אהא כפלוני אם עשיתי כך וכך: שמע אברהם בקולי, כשנסיתי אותו: ומשמר משמרתי, נזרות להרחקה על אזהרות שבתורה כגון שניות לעריו ושבות לשבת: מצותי, דברי שאינו לא ככתבו ראוין הם להצטוות כגון גזל ושפיכות דמים: חקותי, דברים שיצר הרע ואומות העולם מפיבים עליהם כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז שאין טעם בדבר אלא גזר המלך חקותיו על עבדיו: ותורתי, להביא תורה שבעל פה הלכה למשה מ מסיני: לאשתו, על אשתו כמו אמרי לי אחי הוא: כי ארכו, אמר מעתה אין לי ל לדאג מאחר שלא ה אנסוה עד עכשיו ולא נזהר להיות כשמר: וישקף אבימלך, ראהו משמש מטתו: אחד העם, המיוחל בעם זה המלך: והבאת

יצחק חל מן ל' פסי' כתובי מן ג' מלוי'

והבאת עלינו׳ אם שכב כבר הבאת אסר עלינו׳ בארץ ההיא׳ אף על פי שאינה חשובה כארץ ישראל עכשיו כארץ שבעה נויס: בשנה ההיא׳ אעפי שאינה
כתקנה שהיתה שנת רעבון׳ בארץ ההיא׳ בשנה ההיא׳ לומר שהארץ קשה והשנה קשה: מאה שערים׳ מאה שערים׳ שאמדוה כמה ראויה לעשות ועשת על אחת שאמדוה מאה
ורבותינו אמרו אומר זה למעשרות היה: כי גדל מאד׳ שהיו אומרים זכל גדלותיו של יצחק ולא כספו ויהבו של אביימלך: ועבדה רבה פעולה רבה בלשון לע
אובריינא עבודה מסמע עבודה חצת עבדה מסמע פעולה רבה׳ שתמום פלשתים: מפני שאמרו תיקלה הם לנו מפני הנישות הבאות עלינו טמונין פלשתאי לשון
סתימה ובלשון מסנה
מטמטם את הלב:
בנחל גרר׳ רחוק מן
העיר: ויסב ויחפור את
הבארות אשר חפרו
בימי אברהם אביו׳
ופלשתים שתמו׳ קולס
שנסע יצחק מגרר חזר
וחפרן: עשק׳ ערער:
שלישי כי התעשקו עמו׳
כתעשקו עליה במריב׳
ועדע שטנה׳ מש״מנט
׳ ופרינו בארץ׳
כתרגומו וניפוש ב
בארעא: ואחזת מרעהו
׳ כתרגומו ורעית מ
מרחמוהי סיעת מ
מאוהבי ואל תתמה
על ת״ו של אחזת ואף
על פי שאין תיבה
שמוכה יש דוגמתה
במקרא עזרת מכר
ושכורת ולא מיין:
אחזת׳ לשון קבינה
ואנגל שבאחזין יהל:
רחב לנו׳ רחב
באבינו בך:
תהי נא אלה בימותינו׳
תהי נא האלה אשר
בימותינו מימי אביך
תהי גם עתה בימינו
ובינך: לא

ומקנה
ג׳ קתני וסי׳
פלשתים:
הנהתם
ויגרים כנה
דלה:

אבן עזרא

מאה שערים׳ בדברי קדמונינו
אל שיעור כי מצא מאה משעור
הזרע והוא מגזרת כי כמו שער
בנפשו: וגדל׳ פועל עבר:
ועבדה׳ עבדים ושפחות
שיעבדוהו והוא תואר האם לא
שם כמו סגולה׳ בא סמיכות
בארות על שני דרכים: מים
חיים׳ שהם נובעים תמיד:
עשק׳ ידוע בדברי קדמונינו רק
במקרא אין לו ריע: ויכרו׳
חפרו וכן אשר כריתי לי וכן
כי יכרה כורה שחת: בימותינו׳
ליבוי אחר ליבוי: באר

בעל הטורים

וגדל האיש וילך הלוך וגדל על כי גדל שלשה גדולות כנגד ג׳ ברכות שנתברך בעקידה כי כרך אברכך והתברכו זרעך׳ ועבודה רבה שנים במקרה ואיך באיוב מה היתה גדולו מכל בני קדם אף הכא היה גדול מכל אף מאביימלך שהיה מלך׳ וימלאום ב׳ וימלאום למלך שאול נבי מאה ערלות של פלשתים רמז לתה שנותנין הערלה בעפר׳ ל״א לפי שעבר אביימלך על שבועתו וחלא הבורות עפר׳ מלא דול לשאול ערלות פלשתי בכפלים ונתן לוד׳ בתקוים ק׳ עשק כנגד בכל שעשקו את בית יהולה ואיל עשקיה׳ כח׳ שטנה כנגד המן שכת שטנה על יהי״ג׳ שם׳ ולכן שטנה ב׳ דהכא׳ והיא דתתם דאמרו׳ כנגד יון שגזרו שלא יטבלו לחתנעשם מפריה ורביה ונעשה להם כם וכזדמן להם מקיה כל אחד ואחד וזהו ופריהו בארץ׳ שטנה כנגד אדום על כן בכלם כתי׳ שתה לו שם׳ ובאן כתיב ויקרא לותה שטנה שלא שם׳ ובאן כתיב ויקרא לותה שטנה ולא שם לו שם׳ אם לא לעקרא קרי ביה רחב שהוא לשון יחיד: לתה

מסרה

ויחפרו באר אחרת וריבו גם עליה׳ כתבו שטנה: ויעתק ב׳ וסי׳ ויעתק משם ההרה׳ ויעתק משם ויחפר: וירא כ׳ וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳: ראו ב׳ וסי׳ ראו ראינו כי היה ז׳׳ וראו ראו ואל תדעו׳ אילן כתיבן ו״ו ואילן כתיבן הא ראה ר ראיתי את עני עמי׳ אם ראה תראה בעני אמתך׳ וחד וראה וסי׳ שבתי וראה תחת השמש: בינותינו ג׳ ב׳ מל׳ וא׳ חס׳ וסימני׳ בשפטים סימן יא׳:
תעשה ד׳ קמץ וסי׳ אם תעשה עמנו רעה׳ ויאמר גדליהו בן אחיקם׳ וישמעו הכנעני׳ ותאמר לו אל אחי אל תענני:

וגדל ג׳ וסי׳ יצחק׳ שמואל׳ יהושפט׳ וחילופיהן ג׳ וגדול׳ משה׳ דוד׳ מרדכי: גדל ג׳ וסי׳ עד כי
גדל מאד׳ כי ראתה כי גדל שלה׳ ראו כי גדל מכאוב: וימלאום ב׳ וסי׳ סתמום פלשתים׳ וימלאום
למלך: להן יד וסי׳ במגלת רות סי׳ א׳: שמות ט׳ מלאים מסור בפרשת בראשית: שטנה ב׳ בתרי לישני וסי׳

וְהַבְאֹתָ עָלֵינוּ אָשָׁם׃ וַיְצַו אֲבִימֶלֶךְ
אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר הַנֹּגֵעַ בָּאִישׁ הַזֶּה ל״ק
וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוּמָת׃ וַיִּזְרַע יִצְחָק ל״ל לפ
בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִיא
מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה׃ וַיִּגְדַּל ל״ל כלים
הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וָגָדֵל עַד כִּי־גָדַל ל״מ בתו׳ ג׳
מְאֹד׃ וַיְהִי־לוֹ מִקְנֵה־צֹאן וּמִקְנֵה
בָקָר וַעֲבֻדָּה רַבָּה וַיְקַנְאוּ אֹתוֹ
פְּלִשְׁתִּים׃ וְכָל־הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר ה׳ לפ כספ
חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו
סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים וַיְמַלְּאוּם עָפָר׃ ל׳ ל ומלאו׳ למלך
וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ
כִּי־עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד׃ וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם ל׳ ולכ
יִצְחָק וַיַּחַן בְּנַחַל־גְּרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם׃
וַיָּשָׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר׳ אֶת־בְּאֵרֹת הַמַּיִם כ״ל חס׳ פס׳
אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו כ״ל חס׳
וַיְסַתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת ל׳ ומל׳
אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת ל״ל: ל׳ כתו׳
אֲשֶׁר־קָרָא לָהֶן אָבִיו׃ וַיַּחְפְּרוּ ל׳ וחס׳
עַבְדֵי־יִצְחָק בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר
מַיִם חַיִּים׃ וַיָּרִיבוּ רֹעֵי גְרָר עִם־ כ״ל מל׳
רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמַּיִם וַיִּקְרָא
שֵׁם־הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ׃ ל׳ וחל וכני
עשק לחיי׳ ל׳
וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיָּרִיבוּ גַּם־עָלֶיהָ
וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה׃ וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם
וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ
וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי עַתָּה
הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וּפָרִינוּ בָּאָרֶץ׃ ל׳ ומל׳
וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע׃ וֵיֵרָא אֵלָיו
יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי
אַבְרָהָם אָבִיךָ אַל־תִּירָא כִּי־אִתְּךָ ז״ן
אָנֹכִי וּבֵרַכְתִּיךָ וְהִרְבִּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ
בַּעֲבוּר אַבְרָהָם עַבְדִּי׃ וַיִּבֶן שָׁם כה
מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וַיֵּט שָׁם
אָהֳלוֹ וַיִּכְרוּ־שָׁם עַבְדֵי־יִצְחָק בְּאֵר׃
וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגְּרָר וַאֲחֻזַּת ל׳ סוס כל
מְרֵעֵהוּ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ׃ וַיֹּאמֶר ל״ל
אֲלֵהֶם יִצְחָק מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי וְאַתֶּם
שְׂנֵאתֶם אֹתִי וַתְּשַׁלְּחוּנִי מֵאִתְּכֶם׃ ל׳ ומל׳
וַיֹּאמְרוּ רָאוֹ רָאִינוּ כִּי־הָיָה יְהוָה ל״ל כתו׳ כו׳
עִמָּךְ וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ ל״ל כתו׳ ג׳ מל׳ וא׳
בֵּינֵנוּ וּבֵינֶךָ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ׃ חס׳ ל״ל מל׳ כמלא
אִם־תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר ה׳ לקמ׳
בֵּרַכְנוּךָ וּבֵיגֶךָ וְנִגְּזֹר כָּרֵת עִמָּךְ׃ אִם־תַּעֲבִיר עִמָּנוּ בִּישָׁא כְּמָא

וְאִיתֵיתָא עֲלָנָא חוּבָא׃ וּפַקִּיד
אֲבִימֶלֶךְ יַת כָּל־עַמָּא לְמֵימַר ד
דְּיִנְזַק לְגַבְרָא הָדֵין וּלְאִתְּתֵיהּ א
אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל׃ וּזְרַע יִצְחָק
בְּאַרְעָא הַהִיא וְאַשְׁכַּח בְּשַׁתָּא הַהִיא
עַל־חַד־מְאָה דְּשַׁעֲרוֹהִי וּבָרְכֵיהּ
יְיָ׃ וּרְבָא גַּבְרָא וַאֲזַל סַגִּי וְרַבִּי
עַד דִּי־רְבָא לַחֲדָא׃ וַהֲוָו לֵיהּ
בֵּיתֵי עָנָא וְגֵירֵי תּוֹרֵי וַעֲבוּדָא
סַגִּי וְקַנְיָאוּ בֵּיהּ פְּלִשְׁתָּאֵי׃
וְכָל־בֵּירִין דִּי חַפְּרוּ עַבְדֵי אֲבוּהִי
בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם אֲבוּהִי טְמוּנָן פ
פְּלִשְׁתָּאֵי וּמְלוּנָן עַפְרָא׃
וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק אֲזֵיל מ
מֵעִמָּנָא אֲרֵי־תְקִפְתָּא מִנָּנָא
לַחֲדָא׃ וַאֲזַל מִתַּמָּן יִצְחָק וּשְׁרָא
בְּנַחֲלָא־דִגְרָר וִיתִיב תַּמָּן׃ וְתָב
יִצְחָק וְחַפַּרוּ׳ יַת־בֵּירָא דְמַיָּא דִּי
חַפְּרוּ בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם אֲבוּהִי
וּטְמוּנָן פְּלִשְׁתָּאֵי בָּתַר דְּמֵית
אַבְרָהָם וּקְרָא לְהֵן שְׁמָהָן כִּשְׁמָהָן
דִּי־הֲוָה קָרֵי לְהֵן אֲבוּהִי׃ וְחַפַּרוּ
עַבְדֵי־יִצְחָק בְּנַחֲלָא וְאַשְׁכַּחוּ תַּמָּן
בֵּירָא דְמַיִן נָבְעִין׃ וּנְצוּ רַעֲוָתָא
דִּגְרָר עִם־רַעֲוָתָא דְיִצְחָק לְמֵימַר
דִּי־לָנָא מַיָּא וּקְרָא שְׁמָא דְּבֵירָא
עֵסֶק אֲרֵי אִתְעַסְקוּ עִמֵּיהּ׃
וַפְּחַרוּ בֵּירָא אָחֳרִי וּנְצוּ אַף עֲלָהּ׃
וּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה׃ וְאִסְתַּלַּק
מִתַּמָּן וְחַפַּר בֵּירָא אָחֳרִי וְלָא נְצוּ
עֲלָהּ וּקְרָא שְׁמָהּ רְחוֹבוֹת וַאֲמַר
אֲרֵי־כְעַן אַפְתִּי יְיָ לָנָא וְיַפְשִׁינָנָא
בְּאַרְעָא׃ וְסַלֵּיק מִתַּמָּן לְבֵאר
שָׁבַע׃ וְאִתְגְּלִי לֵיהּ יְיָ בְּלֵילְיָא
הַהוּא וַאֲמַר אֲנָא אֱלָהֵיהּ דְּאַבְרָהָם
אֲבוּךְ לָא תִדְחַל אֲרֵי בְּסַעֲדָךְ
מֵימְרִי וַאֲבָרְכִינָךְ וְאַסְגֵּי יַת־בְּנָךְ
בְּדִיל אַבְרָהָם עַבְדִּי׃ וּבְנָא
תַּמָּן מַדְבְּחָא וְצַלִּי בִּשְׁמָא דְיְיָ
וּפְרַסֵיהּ תַּמָּן לְמַשְׁכְּנֵיהּ וּכְרוּ תַּמָּן
עַבְדֵי־יִצְחָק בֵּירָא׃ וַאֲבִימֶלֶךְ
אֲזַל לְוָתֵיהּ מִגְּרָר וְסִיעַת מ
מְרַחֲמוֹהִי וּפִיכֹל רַב חֵילֵיהּ׃
וַאֲמַר לְהוֹן יִצְחָק מַה־דֵּין אֲתֵיתוּן
לְוָתִי וְאַתּוּן סְנֵיתוּן יָתִי ו
וְשַׁלַּחְתּוּנִי מִלְוָתְכוֹן׃ וַאֲמַרוּ
מְחַזָּא חֲזֵינָא אֲרֵי הֲוָה מֵימְרָא
דְיְיָ בְּסַעֲדָךְ וַאֲמַרְנָא תִּתְקַיֵּים כְּעַן
מוּמָתָא דַהֲוָה בֵּין אֲבָהָתָנָא
וּבֵינָנָא וּבֵינָךְ וְנִגְזַר קְיָם עִמָּךְ׃ אִם־תַּעֲבִיד עִמָּנָא בִּישָׁא כְּמָא

מאה שערים׳ בדברי קדמונינו
אל שיעור כי מצא מאה משעור
הזרע והוא מגזרת כי כמו שער
בנפשו: וגדל׳ פועל עבר:
ועבדה׳ עבדים ושפחות
שיעבדוהו והוא תואר האם לא
שם כמו סגולה׳ בא סמיכות
בארות על שני דרכים: מים
חיים׳ שהם נובעים תמיד:
עשק׳ ידוע בדברי קדמונינו רק
במקרא אין לו ריע: ויכרו׳
חפרו וכן אשר כריתי לי וכן
כי יכרה כורה שחת: בימותינו׳
ליבוי אחר ליבוי: באר

רחבות

כן כתוב:
נכתיקון סת
רחיתי רחבת
חס ותנגד
חס׳

אהלה

בתיקון סת
ונס בספרים
מדוייקים
רחיתי אהלו
פו׳ אהל בעל
היסר אומר
אהלה בה׳
ויש חילוק
גם כתסל
סים קבת
ספרי שאיפס
תוכין זה
בקזנון׳

בעל הטורים

דְּלָא אִנְזַקִינָךְ וּכְמָא דִּי עֲבַדְנָא
עִמָּךְ לְחוֹר־טָב וּנְשַׁלְחִנָּךְ בְּשָׁלָם
אַתְּ פְּגַן בְּרִיכָא דְיְיָ׃ וַעֲבַד
לְהֵן מִשְׁתְּיָא וַאֲכָלוּ וּשְׁתִיאוּ׃
וְאַקְדִּימוּ בְּצַפְרָא וְקַיְמוּ גְּבַר
לַאֲחוּהִי וְשַׁלְחִנּוּן יִצְחָק וַאֲזָלוּ
מִלְּוָתֵיהּ בְּשָׁלָם׃ וַהֲוָה בְּיוֹמָא
הַהוּא וַאֲתוֹ עַבְדֵי יִצְחָק וְחַוְיָאוּ
לֵיהּ עַל עֲסַק בֵּירָא דִי הַפָּרוּ׃ וַ
וַאֲמַרוּ לֵיהּ אַשְׁכַּחְנָא מַיָּא׃
וּקְרָאָ יָתֵהּ שִׁבְעָה עַל כֵּן שְׁמָא־
דִקְרְתָא בְּאֵר־שֶׁבַע עַד יוֹמָא הָדֵין׃
וַהֲוָה עֵשָׂו בַּר־
אַרְבְּעִין שְׁנִין וּנְסִיב אִתְּתָא יַת־
יְהוּדִית בַּת־בְּאֵרִי חִתָּאָה וְיַת־
בָּשְׂמַת בַּת־אֵילוֹן חִתָּאָה׃
וַהֲוָאָה מְסָרְבָן וּמַרְגְּזָן עַל־מֵימַר
יִצְחָק וְרִבְקָה׃ וַהֲוָה
כַּד־סֵיב יִצְחָק וְכַהֵיָא עֵינוֹהִי
מִלְּמֶחֱזֵי וְקָרָא יַת־עֵשָׂו בְּרֵיהּ רַבָּא
וַאֲמַר לֵיהּ בְּרִי וַאֲמַר לֵיהּ הָא
אָנָא׃ וַאֲמַר הָא־כְעַן סִיבֵית
לֵית־אֲנָא יָדַע יוֹמָא דְּאִמּוֹת׃
וּכְעַן סַב־כְּעַן זֵינָךְ סִיפְּךָ וְקַשְׁתָּךְ
וּפוֹק לְהַקְלָא וְצוּד לִי צַיְדָא׃
וַעֲבֵיד־לִי תַבְשִׁילִין כְּמָא־דְרַחִימֵת
וְתַעֵל לִי וְאֶכּוֹל בְּדִיל דִּי־תְבָרְכִנָּךְ
נַפְשִׁי עַד־לָא אִימוֹת׃ וְרִבְקָה
שְׁמַעַת כַּד־מַלֵּיל יִצְחָק עִם־עֵשָׂו
בְּרֵיהּ וַאֲזַל עֵשָׂו לְהַקְלָא לְמֵיצַד
צַיְדָא לְאַיְתָאָה׃ וְרִבְקָה אֲמַרַת
לְיַעֲקֹב בְּרָהּ לְמֵימַר הָא שְׁמִעִית
יַת־אֲבוּךְ מְמַלֵּיל עִם־עֵשָׂו אָחוּךְ
לְמֵימַר׃ אַיְתָא לִי צַיְדָה וַעֲבֵיד־
לִי תַבְשִׁילִין וְאֵיכוֹל וַאֲבָרְכִנָּךְ
קֳדָם יְיָ קֳדָם מוֹתִי׃ וּכְעַן בְּרִי
קַבֵּיל מִנִּי לְמָא דִי־אֲנָא מְפַקֵּד
יָתָךְ׃ אֲזֵיל כְּעַן לְעָנָא וְסַב־לִי
מִתַּמָּן תְּרֵין גַּדְיֵי עִזִּין טָבִין וְאֶעְבֵּד
יַתְהֶון תַּבְשִׁילִין לַאֲבוּךְ כְּמָא
דְרַחֵם׃ וְתָעֵיל לַאֲבוּךְ וְיֵכוֹל
בְּדִיל דִּי־יְבָרְכִנָּךְ קֳדָם מוֹתֵיהּ׃
וַאֲמַר יַעֲקֹב לְרִבְקָה אִמֵּיהּ הָא
עֵשָׂו אָחִי גְּבַר שַׂעֲרָן וַאֲנָא גְּבַר
שְׁעִיעָ׃ מָאֵים יְמוּשֵׁנִי
אַבָּא וַאֲהֵי בְעֵינוֹהִי כְּמִתְלָעֵב
וַאֲהֵי־מַיְתֵי עֲלַי לְוָטִין וְלָא
בְרָכָן׃ וַאֲמַרַת לֵיהּ אִמֵּיהּ

לא ומלי: יב
לא בתי׳ ג
ל
לא ועלי סגנ
לא כל כמנ
לא סוס בלר
ז׳ ג
לא כל בתורה
ג
לא חס׳
ד
לא כל נוס׳ פת
לא בלוח
ג רפ
ה׳ ג
ג רפ
ג רפ׳ ג׳ קמץ וה פת
ג רפ
ג
ה
ו
לא חס׳
ט
לא חס׳ וכעניין
ל׳ ג
לא חס׳
ג קמצ׳ ה׳ חס כלוח לורל ת׳ לתנשת

לָא נְגַעְנוּךָ וְכַאֲשֶׁר עֲשִׂינוּ עִמְּךָ רַק־
טוֹב וְנְשַׁלֶּחְךָ בְּשָׁלוֹם אַתָּה עַתָּה
בְּרוּךְ יְהוָה׃ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה
וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃ וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר
וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיְשַׁלְּחֵם יִצְחָק
וַיֵּלְכוּ מֵאִתּוֹ בְּשָׁלוֹם׃ וַיְהִי בַּיּוֹם
הַהוּא וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל־
אֹדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפָרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ
מָצָאנוּ מָיִם׃ וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה עַל־
כֵּן שֵׁם־הָעִיר בְּאֵר שֶׁבַע עַד הַיּוֹם
הַזֶּה׃ ס וַיְהִי עֵשָׂו בֶּן־
אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת־
יְהוּדִית בַּת־בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת־בָּשְׂמַת
בַּת־אֵילֹן הַחִתִּי׃ וַתִּהְיֶיָן מְרַת לְה
רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה׃
ס וַיְהִי כִּי־זָקַן יִצְחָק וַתִּכְהֶין
עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת־עֵשָׂו בְּנוֹ
הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו
הִנֵּנִי׃ וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקַנְתִּי לֹא
יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי׃ וְעַתָּה שָׂא־נָא
כֵלֶיךָ תֶּלְיְךָ וְקַשְׁתֶּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה
וְצוּדָה לִי צָיִדָה׃ וַעֲשֵׂה־לִי
מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי וְהָבִיאָה לִי
וְאֹכְלָה בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי בְּטֶרֶם
אָמוּת׃ וְרִבְקָה שֹׁמַעַת בְּדַבֵּר
יִצְחָק אֶל־עֵשָׂו בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו הַשָּׂדֶה
לָצוּד צַיִד לְהָבִיא׃ וְרִבְקָה אָמְרָה
אֶל־יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי
אֶת־אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל־עֵשָׂו אָחִיךָ
לֵאמֹר׃ הָבִיאָה לִי צַיִד וַעֲשֵׂה־
לִי מַטְעַמִּים וְאֹכְלָה וַאֲבָרֲכֶךָּ לִפְנֵי
יְהוָה לִפְנֵי מוֹתִי׃ וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע
בְּקֹלִי לַאֲשֶׁר אָנִי מְצַוֶּה אֹתָךְ׃ לֵךְ־
נָא אֶל־הַצֹּאן וְקַח־לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְדָיִ
עִזִּים טֹבִים וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מַטְעַמִּים
לְאָבִיךָ כַּאֲשֶׁר אָהֵב׃ וְהֵבֵאתָ
לְאָבִיךָ וְאָכָל בַּעֲבוּר אֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ
לִפְנֵי מוֹתוֹ׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־
רִבְקָה אִמּוֹ הֵן עֵשָׂו אָחִי אִישׁ שָׂעִר
וְאָנֹכִי אִישׁ חָלָק׃ אוּלַי יְמֻשֵׁנִי
אָבִי וְהָיִיתִי בְעֵינָיו כִּמְתַעְתֵּעַ
וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בְּ
בִרְכָה׃ וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ

לא נבעונך, כשאמרנו אנ לך מעמנו: אתה, גם אתה עשה לנו כן: שבעה, על שם הברית: בן ארבעים שנה, עשו כמשל לחזיר שנאמר יכרסמנה חזיר מיער החזיר הזה כשהוא שוכב פושט טלפיו לומר ראו שאני טהור כך אלו גוזלי וחומסי ומלאים עצמם כשרי׳ כל מ׳ שנה היה עשו כל נשים תחת בעליהן ומענה אותם כשהיה בן מ׳ אמר אבא אבי לי מעמנו: לאיחק ולרבקה, שהיו עובדות עו׳:

ותהיין, בעשן של אלו דבר אחר כלי שיטול יעקב את הברכות: לא ידעתי יום מותי, אמר רבי יהושע בן קרחה אם מניע אדם לפרק א אבותיו ילחב חמש שנים לפני כן וחמש לאחר כן ויצחק היה בן קכ׳ אמר שמא לפרק אחי אני מניע והיא מתה בת קכ׳ והריני בחמש שנים שמוך לפרקה לפיכך לא ידעתי יום מותי הוא בקיצן שמוא לפרק אמת סמ׳ אמנת אם לא לפרק אבא: תלייך, חרבך שדרך לתלותה: שא נא, לשון השאה כאותה שנאמרו אין מסחיתין את הנכסים אבל מושיב על נבי חברתה חדל סכיך ופחוט יפה שלא תאכילני נבלה: ונאולה לי, מן ההפקר ולא מן הגזל: לפני יי׳, ברשותו שיסכים על ידי: לכול ציד, להביא, מהו להביא אם לא ימצא ציד יביא מן הגזל: וקח לי, מעלי הם ואינם גזל שכך כתב לה יצחק בכתובתה ליטול שני גדיי עזים בכל יום בראשית רבה: שני גדיי עזים, וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק אלא האחד הקריב פסח בו ביום והאחד עשה מטעמים בפרקי דר׳ אליעזר: כאשר אהב, כי טעם הגדי כטעם הצבי: אים שער, בעל שער: ימושני, כמו ממשש בגדים: החמודות

שבעו

בשמת

בן

ותהיין

ציידה

ואברכנה

בדבר

עמך בב בתו׳ וסי׳ כו׳ במסר׳ רבתא: אתה עתה ג׳ וסי׳ ברוך יי׳, אביך הקשה את עולינו, דמלכים, ותאמ׳ לו איזבל: ברוך יי׳ ב׳ דס׳ בוא ברוך יי׳, אתה עתה ברוך יי׳: ויהי ביום ההוא ב׳ וסי׳ ויבאו עבדי יצחק, ויהי ביום ההוא ועלי שכב: ויגדו ד׳ חס׳ וסי׳ ויבאו עבדי יצחק, עוד יוסף חי, וישובו המלאכים, ויגדו לו

מסרה

דברי רב שקה, דמלכים, וכל שפטים ושמואל דכו׳ בסב מלאי׳ וסי׳ ויגידו לאנשי יבש׳ ויגדו לשאול לאמר הנה העם: יהודית ז׳ וסי׳ בישעידה סימן לו׳: ולרקבה ב׳ א׳ רפ׳ וא׳ ספ׳ וסי׳ ולרבקה אח ושמו לבן, ותהיין מרת רוח: וצא ב׳ וסי׳ וצא השדה, וצא הלהם: צידה חד בן סא תיבן כתי׳ ה׳ בסוף תיבו׳ ולא קרי׳ וסי׳ כו׳ במסר׳ רבתא: ועשה הד כן יב זונן מן ג׳ ג׳ ראשי פסי׳ נסבן ו׳ בריש תיבות׳ וסי׳ כו׳ במסר׳ רבתא: שמעת ו׳ ה׳ פתח וא׳ קמץ וסי׳ בפרש׳ ורא: בדבר ג׳ וסי׳ בדב׳ יצחק אל עשו, בדבר שפתך מישרים, וכלי כלי רעים: מטעמים ה׳ וסי׳ ועשה לי מטעמים, הביאה לי צד, לך נא אל הצאן, ולך ויקח ויבא לאמו, ויעש גם הוא: הביאה ג׳ וסי׳ הביאה לי צד׳, הביאה ונשתה, הביאה למוסר לבך, והד והביאה לי ואוכלה: גדיי עזים ל הד גדיי העזים, ואת עזרת גדיי העזים הלבישה: טבים הטבים ה׳ חס׳ וסי׳ שני גדיי עזים טבים, ובתים טבים תבנה, והאנשים טבים לנו, אשר פגע בשני, ומחמדי הטבי׳: אהב חד מן ט׳ וסי׳ בשמואל ס׳ א׳: לפני מותו ד׳ וסי׳ והבאת לאביך ואכל, אביך צוה, וזאת הברכה, ויכן דוד לרוב לפני: חלק ג׳ קמצ׳ וסי׳ ואנכי איש חלק, חזון שיא ומקסם הלק, ופה חלק עשה מדהה, אנ״ך, חד וחלק משכן הכה: ישנני ה׳ חס׳ בלוש וסי׳ אולי ימשני אבי, נשה נא ואמשך, ונש יעקב אל יצחק, אל נא תמש מדה, אם ימשו החקים, בני כרדי מחלי ומשי, ואלה, דדה, וצע כי לא הביא

דמסורת זיתר:

עלי קללתך׳ אל תפחד שיקלל ואם יקלל תהי קללתו עלי ולא עליך וזה משפטו דברי הנשים והנאון פי׳ עלי להסיר קללתך ים אומ׳ חלילה לכזב הנביא רק הוא כן׳ אבי׳ מי שאבי ועשו בכורך ואחרים אמרו פי בנחת אמר אבי נשא קול במלת עשו בכורך ואלה דברי רוח כי הנביאים יתחלקו לב׳ חלקי׳ החלק הא׳ שליח במצות והחלק השני נביאי העתיד ואם יבטלכו לאמר דבר שאינו כהונן לא יזיק רק השליח לא יתכן שיכזב כלל גם הנה דוד נכתב עליו אים האלהים ואמר רוח יי׳ דבר בי בלבל דברו עם אחיומלך ואמר ויהי כלי הנערים קדם לבורך שעה גם אלישע שאמר לחזאל לך אמור לו חיה תחיה אף על פי שפירשו חיה תחיה מחולי זה והראבי השם כי יהרג וכן מיכיהו אמר תפלת שוא עלה והשלח דרך מוסר וכן אמר לבלעם אל מרי אלם׳ לשנאך ולהיותו כנגד השם דרך לרש וכן אמר אברהם גם אמנה ונשתחוה ונשתחוה: ואכלה מצידי׳ כמו זכרה לי אלהי לטובה והאלף סורם: ואמושך׳ קל השון להקל על הלשון: ואכלה מציד בני׳ האלף שיון המדבר והנת הנעלם שהוא אחרון תחת אלף הסורש וכן אומרה לאל סלעי׳ דנשות לון תברכני לחסרון לון הנוסף כמו יסובבנהו וכן יאחרוכני׳ כשיקם עם למל ביל אז בכתף אז בנאחר ובלי למל בפה: וירח׳ במתח הליש בעבור אות הנרון וכן ויגע לבבו ויגח בכל גבול מגדיש וכלם מהשנייש הנרחי: רחח׳ דבור עם הלב והיה ריח טוב בבגדים כאשר חשב בלבו שהוא עשו ו והוא בא מהשדה הריחו בגדיו כריח ביתי האילנים כי יתכן כי זה המעם היה בחלם הראשון׳ מש מטל מושך עצמו ואחר עמו וכן האתן בכולי כשעי:

לאחיך

בעל הטורים

בכורך לעפי בכורך׳ אלהי הורגו את בנך בכורך שאחר יעקב אלהי הוא שאחר עשו בנך בכורך כאשר עלין הנני הורג את בנך בכורך׳ ויאמר מי איפוא׳ לת אמר מי כעשה סרסור בדבר רבקה׳ איפוא׳ בגימטריא ביהכם כנעשה ביהכם עתו׳ וגא ב׳ במסרת וגא הסדה וגא הלאם בלאיתא בכר׳ כלוך זה בכל שבאו אם כלי בית המקדש תלוך זה מלי שם המן שהיה מתלי׳ קשתך זה יון׳ הסדה זה אדום ורמז לו בל אר בנה בנית ושעתידין ליפול ביד ישראל שהקב׳ אלאם בהם ויקיצו דבתיב וגא הלאם בעתלם׳ וירא ב׳ במסרה וירח ריח בגדיו וירח יי׳ את ריח הניחוח מלאך שבכבש עתו ריח בן עדן׳ וירח בגימטריא ליל פסח׳ כריח ב׳ כריח שדה׳ כריח לבנון סוכות ריח ניחוח העולה מן לבנון׳ כירוש בית המקדש עתל לו׳ ויתן לך׳ עשרה תיבות בפסוק זה ברכות כתבך בנגד עשרת הדברות שעתידין בניו לקבל׳ ויפתחון לך חסד יי׳ כנגד׳ דורות שמדוד עד הרס שעבדו אדום את ישראל ומבלן ואילך פשעו בו ויש בזו הברכה כ׳ תיבות לומר לך שברכו בשם הנכבד שעלה כ׳. הוה ב׳ במסול הוה נביר לאחיך׳ כי לשלנ יאחר הוה ארן׳ בוכות יעקב יורד גשם ושלנ׳ ואברכהו

ויבא חד מן כא וסי׳ במס׳ רבתי: החמדת לחוד חס׳ דחס׳, כי חמודו׳ אתה מל דמל׳, חמודת בזהב׳, דעזרא כב ושאר המדת כתיב: עשתה ה׳ קמץ וסי׳ ותתן אתה מטעמים׳, ותקח תמר את הלביבות׳, ואת כל אלה ידי עשתה׳, זכר את ושתי׳, אף לא הבואה אסתר: הנני ב׳ דגשי׳ וסי׳ הנני בני׳, מי אתה בני: נשה ג׳ וסי׳ נשה נא

רשי

עֲלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי אַךְ שְׁמַע בְּקֹלִי וְלֵךְ קַח־לִי׃ וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהֵב אָבִיו׃ וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת־בִּגְדֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל הַחֲמֻדֹת אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבָּיִת וַתַּלְבֵּשׁ אֶת־יַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן׃ וְאֵת עֹרֹת גְּדָיֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה עַל־יָדָיו וְעַל חֶלְקַת צַוָּארָיו׃ וַתִּתֵּן אֶת־הַמַּטְעַמִּים וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב בְּנָהּ׃ וַיָּבֹא אֶל־אָבִיו וַיֹּאמַר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי מִי אַתָּה בְּנִי׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלָי קוּם־נָא שְׁבָה וְאָכְלָה מִצֵּידִי בַּעֲבוּר תְּבָרֲכַנִּי נַפְשֶׁךָ׃ וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־בְּנוֹ מַה־זֶּה מִהַרְתָּ לְמְצֹא בְּנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנָי׃ וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב גְּשָׁה־נָּא וַאֲמֻשְׁךָ בְּנִי הַאַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו אִם־לֹא׃ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו וַיְמֻשֵּׁהוּ וַיֹּאמֶר הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו׃ וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי־הָיוּ יָדָיו כִּידֵי עֵשָׂו אָחִיו שְׂעִרֹת וַיְבָרְכֵהוּ׃ וַיֹּאמֶר אַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנִי׃ וַיֹּאמֶר הַגִּישָׁה־לִּי וְאֹכְלָה מִצַּיִד בְּנִי לְמַעַן תְּבָרֲכְךָ נַפְשִׁי וַיַּגֶּשׁ־לוֹ וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לוֹ יַיִן וַיִּשְׁתְּ׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו גְּשָׁה־נָּא וְשָׁקָה־לִּי בְנִי׃ וַיִּגַּשׁ וַיַּשֶּׁק־לוֹ וַיָּרַח אֶת־רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרֲכוֹ יְהוָה׃ וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ׃ יַעַבְדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲוּ לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר לְאַחֶיךָ וִישְׁתַּחֲוּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרֲכֶיךָ בָּרוּךְ׃

ויבא חד מן כא וסי׳ במס׳ רבתי: החמדת לחוד חס׳ דחס׳, כי חמודו׳ אתה מל דמל׳, חמודת בזהב׳, דעזרא כב ושאר המדת כתיב: עשתה ה׳ קמץ וסי׳ ותתן אתה מטעמים׳, ותקח תמר את הלביבות׳, ואת כל אלה ידי עשתה׳, זכר את ושתי׳, אף לא הבואה אסתר: הנני ב׳ דגשי׳ וסי׳ הנני בני׳, מי אתה בני: נשה ג׳ וסי׳ נשה נא

עלי קללתך בני אך שמע בקולי ולך קח לי׃ וילך ויקח ויבא לאמו ותעש אמו מטעמים כאשר אהב אביו׃ ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמדת אשר אתה בבית ותלבש את יעקב בנה הקטן׃ ואת עורת גדיי העזים הלבישה על־ידיו ועל חלקת צוארו׃ ותתן את־המטעמים ואת־הלחם אשר עשתה ביד יעקב בנה׃ ויבא אל־אביו ויאמר הנני מי אתה בני׃ ויאמר יעקב אל־אביו אנכי עשו בכרך עשיתי כאשר דברת אלי קום־נא שבה ואכלה מציידי בעבור תברכני נפשך׃ ויאמר יצחק אל־בנו מה־זה מהרת למצא בני ויאמר כי הקרה יהוה אלהיך לפני׃ ויאמר יצחק אל־יעקב גשה־נא ואמשך בני האתה זה בני עשו אם לא׃ ויגש יעקב אל־יצחק אביו וימשהו ויאמר הקול קול יעקב והידים ידי עשו׃ ולא הכירו כי־היו ידיו כידי עשו אחיו שערת ויברכהו׃ ויאמר אתה זה בני עשו ויאמר אני׃ ויאמר הגישה־לי ואכלה מציד בני למען תברכך נפשי ויגש־לו ויאכל ויבא לו יין וישת׃ ויאמר אליו יצחק אביו גשה־נא ושקה־לי בני׃ ויגש וישק־לו וירח את־ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו יהוה׃ ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירש׃ יעבדוך עמים וישתחו לך לאמים הוה גביר לאחיך וישתחו לך בני אמך ארריך ארור ומברכיך ברוך׃

ויבא

ים מנקדין הדבנת תחת היוד אבל טעות כי לא תמצא מסרת לתרי חוטרין כי אם כאלת אחרון של היבה ואת מנוס קרוב אנמיות נס ניקל לה בכח היה לך לתן הנגיעה לעיל לכן לא ית׳ דברי המנקד הנגיעה תחת היוד ועוד המסרה מורה עליו שאינו יכול להיות וכן לשון בעל המסורת כל ויבא מלרע בעלת מלעיל ויבא לי ואכל מכל׳

ואכלה

ל׳ חטף קמץ גא׳ אחרי אכלה בשילה

ששי

ויברכהו

ל׳ בטע׳ בתי׳ סף דסמיך לאתבאתא

ויבא

ים מנקדין הדבנת תחת היוד אבל טעות כי לא תמצא מסרת לתרי חוטרין כי אם כאלת אחרון של היבה ואת מנוס קרוב אנמיות נס ניקל לה בכח היה לך לתן הנגיעה לעיל לכן לא ית׳ דברי המנקד הנגיעה תחת היוד ועוד המסרה מורה עליו שאינו יכול להיות וכן לשון בעל המסורת כל ויבא מלרע בעלת מלעיל ויבא לי ואכל מכל׳

ואמשך׳ נשה נא ושקלי׳ נשה לי ואשבה: האתה זה ד׳ דסמיכי וסי׳ האתה זה בני עשו׳ האתה זה עשאל אחי׳ האתה׳ זה אדני אליהו׳ האתה זה עכר ישראל׳ וחד אתה זה בני עשו ויאמר אני: הקל ו׳ חס׳ בליש׳ וסי׳ הקל קול יעקב והידי׳, והקל נשמע בית פרעה׳ והיה אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקל האות ב׳ בו: וקל שופר חזק מאד ויחרד׳ ויהי מקל זנותה׳ ושארא מלאים: שערות ד׳ חס׳ בלישני׳ וסי׳ הן עשו אחי איש שער׳ כי היו ידיו כידי עשו אחיו שערו׳ ולקח מדם הפר ומדם השעיר׳ על ראש השעיר החי: ויגש ה׳ פתיח׳ וסי׳ ויאמר הגישה לי׳ ועיני ישראל כבדו מזקן׳ ויקח יוסף את שניהם׳ ויגש את פר החטאת׳ ואמר דוד אל אביתר הגישה׳ וחד ויגש ונדעקא בא ויעש גדי עזי׳: ויבא חד מן כא וסי׳ במס׳ רבתי: וירח ב׳ וסי׳ וירח את ריח בגדיו ויברכהו׳ וירח יי׳ את ריח הניחה: כריח ב׳ וסי׳ ראה ריח בני׳ וריח שלמותיך כריח: ברכו ד׳ וסי׳ ויגש וישקלו וירח׳ וישטם עשו׳ אשר ברכו יי׳ צבאות׳ עמיאל הששי ישכר: נתינת האלהים ז׳ וסי׳ בדניאל סימן א׳:

לאחיך, בני הבילבוים: בני אמך, עשו ובניו: אוריך ארור, כל אחד מאורריך וכן וגדיקים ככפיל יבטח ורבים ככה וכן ומברכיך: מי איפה: מי זה ואיכה הוא עתי מלות, ויו והברכהו קמון בעבור היותו פועל עבר ואלו היה בפתח גדול היה לעתיד: במרמה, שלא דבר אמת: הכי, כמו אמת וכן הכי אחי אתה: קרא, הקורא שמו יעקב: ויעקבני, כמו מרמה וכן בעקבה ויתכן היותו מגזר עקב הלב והעקוב הפך המישור: אכלת לי, עשית לי אכלך והוא מגזרת ואכלתי מן הרוח: הן נביא שמתיו לך, בברכתי גם כן נתתי לו בדבור,

יט אומרים כי איפה עם אלף בסוף מלה אחת כמו עתה: והיה כאשר תריד, כמו תדלה והם ב' שרשים ויש שהוא כמו אריד בשיתי והטעם כאשר תריד לשם ירחמך: ופרקת, מגזרת מפרק הריס ומהם מפרקתו ויש בברכות אלו כמה שאלות קשות אם הברכה היתה נבואה איך לא ידע את מי יברך והשיבו נבוני הדור כי השם אמר לו כשבא יעקב ברך את זה ואילו היה כן היה אומר יצחק לעשו השם מוכי ועוד למה ביקש לעשו בעבור שבכה ואחרים אמרו כי לא היה יצחק נביא וברכתו לא כתקיימה גם אלה טענו כי הנה הכתוב אמר וירא יי' אלו גם אמ' דוד ובנביאי ל תרגו ואחרי' אמרו מה תועלת יש בדברים אחרי שהיתה מחשבתו על עשו והנה הדבר היה בסתר אמנם כי כן אמר הקול קול יעקב ובירך מי שיהיה מהם כי בנו הוא סניהם ויש אומ' איך אמר השם ורב יעבד צעיר גם כן אמ' יצחק ואת אחיך תעבד,

והנאמן לחה זו השאלה ברכה לגון בעבור שמא ולך אל ארץ מבני יעקב אחיו והנה שכח ויסתחו אדרכה שבע כעמי' והנכון בעיני שברכת הנביא כעין תפלה היא והשם שמע תפלתו כי עיקר זאת הברכה על זרעם ויסנים שלא הקימו מסכת המולת יתשבו כי אמנו בגלות אדום ולא כן הדבר רק אדום היה תחת יד יהודה וכן כתוב ויפשע אדום מתחת יד יהודה גם יואב הכרית כל זכר באדום ובעבור שהיו תחת יד יהודה שמאו ביום אידינו והיו אומרים לבבליים ערו ערו עד היסוד בה. ויותר היה קשה על ישראל החרב שהיה אדום מחרף אותם מרעתם וכן טעם שיסי ומחי בת אדום ב"כ אל תשמח לבני יהודה גם בימי הורקנוס הזקן שמש שומרי ירושלם ו והכניסם בברית מילה גם בימי הגריפס כאשר נלכדה ירושלם בחו גדולי אדום לעזור ליהודה ורומי שהגלתנו היא מרע כתיב וכן אמר המתרגם ויש מיד כתים והיא מלכות יון בעצמה כאשר בירשתי בספר דניאל והיו אנשים מתי מספר שהאמינו רומי בימי קוסטנטין שחלם כל הדת ושם על דגלו צורת הצלם ההוא, ולא היו בעולם שיסמרו התורה החדש הון מאדומיי מנטוש על כן נקראה רומי מלכו אדום ג"כ יקראו הנשי מגרי ושכח וארץ עילם ישמעאלי ואין בהם מי שהוא מזרע ישמעאלים כי אם מתי מעט,

ויסעוש

ביעל הטורים

ואברכהו כ' בטרם תבא יאברכהו כי אחד קראתיו ואברכהו נגי אברהם ריתן ברכת אברהם ביריך את יעקב ונכתוב אתי ויתן לך את ברכת אברהם: בתרמה כ' בתסו' בא אחיך במרמה ויעשו בני את במרמה. ב בזכיל שהוא בא לאביו בתרמה כשלא בנו במרמה. ברכתך כ' בתסו' ויקח ברכתך ועל עתך ברכתך סלה. שחזו הברכה היה לפניו ברכה סלה: ברכתי סלזה בתסורת לקח ברכתי: קח נא את ברכתי ופיתי את ברכתי והקדים מה אל ברכתי ולא חסר כלום אכל הדורון ברכתיב ויבא יעקב אלם: קנתי

יצא ז' ג' מל' וד' חס' מס' בפרשת נח: מאת פני ה' וסי' ויהי כאשר כלה יצחק, לכו נא הגברים, שאו את אחיכם מאת פני, וקרב מאת פני הבית מבין המזבח, דמלכי, ויצא השטן מאת פני, תנינא: ויאכל ה' רפין וסי' יקם אבי ויאכל, נטה את ידך בארב ויעל, קראן לו ויאכל לחם, ואם לו גם אני נביא כמוך, יבא דודי לגנו: ויחרד

ז לאחיך ויסגדון לך בני אמך ליהוה
ז' ל' אוריך ויברכך יהון ברכין: ארריך ארור ומברכך ברוך: ויהי
ט כאשר כלה יצחק לברך את יעקב
ז' ל' ויהי אך יצא יצא יעקב מאת פני
ל יצחק אביו ועשו אחיו בא מציד:
כ"ל ויעש גם הוא מטעמים ויבא לאביו
ל' חס' ויאמר לאביו יקם אבי ויאכל מציד
ל' חס' בנו בעבור תברכני נפשך: ויאמר
ל' חס' לו יצחק אביו מי אתה ויאמר אני
ל בנך בכרך עשו: ויחרד יצחק חרדה
כל אות חס' גדלה עד מאד ויאמר מי אפוא
ל' ל' מלרע הוא הצד ציד ויבא לי ואכל מכל
ל' ל' קמ' ות' בטרם תבוא ואברכהו גם ברוך
ל' רפ' וחד כשמע אפס יהיה: כשמע עשו את דברי אביו
ויצעק צעקה גדלה ומרה עד מאד
ויאמר לאביו ברכני גם אני אבי:
ל ויאמר בא אחיך במרמה ויקח
ל ברכתך: ויאמר הכי קרא שמו
לה יעקב ויעקבני זה פעמים את
ל' קמ' זק' ל בכרתי לקח והנה עתה לקח ברכתי
ל ויאמר הלא אצלת לי ברכה: ויען
ל יצחק ויאמר לעשו הן גביר שמתיו
ל לך ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים
ל ודגן ותירש סמכתיו ולכה
מה אעשה בני: ויאמר עשו אל
ל אביו הברכה אחת הוא לך אבי
ל' כל אות חס' ברכני גם אני אבי וישא עשו קולו
ל ויבך: ויען יצחק אביו ויאמר אליו
ל הנה משמני הארץ יהיה מושבך
ל' נ' קמ' ומטל השמים מעל: ועל חרבך
ל תחיה ואת אחיך תעבד והיה כאשר
ל תריד ופרקת עלו מעל צוארך:

ג' וסי' יצחק אחימלך ויחרד האיש ולפת: ואוכל ל' ואכל מכל' וחד ואוכל פתי לבדי: ואברכהו ב' אפתח וא' קמץ וסי' בטר' תבא ואברכהו, ואברכהו וארבהו דאו' קמץ: במרמ' ב' באו' וסי' בא אחיך במרמ' ואת חמו' אביו במרמה: ויאמ' ז' פסו' אית בהון ויאמ' ויאמ' וסי' במס' רבת: הכי ה' וסי' הכי קרא שמו הכי אחי אתה הכי יש עוד אשר נותר לבית שאול, מן השלשה הכי נכבד, הכי אמרתי הבו לי: לקח ב' זקף קמ' וסי' את בכרתי לקח, מעני השיב ידו: ולכה ד' כתיב ד"א בסוף תיבות' וסי' ולכה איפא מה אעשה בני, ולכה אין בשורה מוצאת, שמלה לכה קצין, ולכה לישועתה לנו, וכל לשון הליכה כת' ד"א בס"ג וסי' לך נא אתי אל מקום, ויאמר לנערו לך וקרבה, לך נתראה פנים, דד"ה: קלו כל אוריי' חס' במ"א מלא ונשמע קולו בבאו: מושבך ג' וסי' הנה משמני הארץ, איתן מושבך, כי יפקד מושבך: מעל ג' ומטל השמים: ברכות שמי, יקרא אל השמי:

בני אמך, ויעקב אמ' ליהודה בני אביך לפי שהיו לו בני' מכמה אמהות וכאן שלא כשא אלא אחת אומר בני אמך: אוריך ארור ומברכיך ברוך, ובבלעם הוא אומר מברכיך ברוך ואוריך ארור הבדיקים תחלתם יסורים וסופן שלום ואוריהם ומנעריהם קודמי למברכיהם לפיכך יצחק הקדי' קללת אוריי' לברכת מברכים והרשעים ת' תחלתם שלוה וסופן יסורין לפיכך בלעם הקדים ברכ' לקללה: יצא יצא, זה יוצא ונה בא: ויחרד, כמשמעו לשון תמיה ומדרשו ל' רוחה נהיכם פתוחה מתחתיו: מי איפה, לשון לעצמו משמש עם כמה דברי' איפה איה פה מי הו' ואיפה הוא הנד ציד: ואוכל מוכל, מכל טעמים שבשקתי לטעו' טעמתי בו: גם ברוך יהיה, שלא תאמר אילולי ש ברכה שריתה יעקב לאביו לא נטל את הברכות לכך הסכים וברכו מ מלעתו: במרמה, בחכמה: הכי קרא שמו, לשון תימה הוא כמו הכי אחי אתה ש שמא לכך נקרא שמו יעקב על שם סופו ש שהוא עתיד לעקבני תנחומא למה חרד יצחק אמר מה עון יש בי שברכתי קטן לפני גדו' וסניתי סדר היחס התחיל עשו מצעק ויעקבני זה פעמים אמר לו אביו מה עשה לך אמ' לו את בכורתי לקח אמר בכך הייתי מוכר וחרד שמא ע עברתי על סורת הדין עכשיו לבכור ברכתי גם ברוך יהיה: ויעקבני, כתרגומו וכמני אחרבי ואחב וכמן ויש מתרגמין וחכמני נתחכם לי: אכלת, לשון הפרשה כמו ויאכל: הן נביא, ברכה זו שביעית ה היא והוא עושה אותה ראשונה אמר לו מה תועלת לך בברכה אם תקנה נכסים שלו הם שהרי נביא שמתיו לך ומה שקנה עבד קנה רבו: ולך איפה מה אעשה, איה איפה אבקש מה לעשות לך: הברכה אחת, הא זו מממשת לשון תמיה כמו הבמחני' השמנה היא הכמות נכל: משמני הארץ וגו': זו איטליא של יון: והיה כאשר תריד, לשון נער כמו אחריד בשיתי כלומר כשיעברו ישראל על התורה ויהיה לך פתחון פה להשגיח על הברכות שנטל ופרקת עלו וגו': יקרבו ימי אבל אבי כמשמעו שלא אהרג את אחי ומדרש אגדה לכמה פנים יש: וגנב

ויאכל ל' יסי' קם עשב לאחת ונכר בנתיה

ויאמר ג' בטע' פול שבע גם מב' מן חד חד מן תריק תיב לא נפקי כ' כרי' תיבות למטעי' לגו'.

הכי ל' יסי' יעקב פלא תלת פנין בשופל

ולכה ל' כתיב ה בסוף

ועל חבי הספל בפסוקים

ויצא לרבקה׳ ברוח הקדש הודע לה מה שעשו מהרהר בלבו: מתנחם׳ ינחם על הרעה להשוב מחשבה אחר׳ להתנכר לך ולהרגך׳ ומודיע לבן׳ כבר אתה מת בעיני ושתה עליך כוס תנחומי׳ ופשוטו לשו׳ תנחומי׳ מתנחם הוא על הברכו׳ בהליצתך: אחדי׳ מועטי׳: למה אשכל׳ אהיה שכולה משניכם הקובר את בני קרוי שכול וכן ביעקב אמר כאשר שכלתי שכלתי: גם שניכם׳ אם יקום עליך ואתה תהרגנו יעמדו בני ויהרגוך ורוח הקדש נזרקה בה ונתנבאת שביום אחד ימותו כמו שמפורש בהמקנה לאשתו:

קצתי בחיי׳ מאסתי בחיי: פלגה׳ כמו לפלג: ביתה בתואל׳ לבית בתואל כל תיבה שבריכה למ״ל בתחלתה הטל לה הא בסופה: ואל שדי׳ מי שדי בברכותיו למתברכין מעין יברך אותך: את ברכת אברהם׳ שאמר לו ואעשך לגוי גדול׳ והתברכו בזרעך׳ יהיו אותן ברכות האמורות בשבילך ממך יצא אותו הגוי ואותו הזרע המבורך: אם יעקב ועשו׳ אינו יודע מה מלמדנו: ושמע יעקב׳ מחובר לענין של מעלה וירא עשו כי ברך יצחק וגו׳ וכי שלח אותו פלגה אלם וכי שמע יעקב אל אביו והלך פלגה אלם וכי רעות בנות כנען והלך גם הוא אל ישמעאל: אחות נביות׳ ממשמע שנאמר בת ישמעאל איני יודע שהיא אחו׳ נביות אלא למדנו שמת ישמעאל משיעל׳ לעשו קודם נישואין והשיא נביות אחיה ולמדנו שהיה יעקב באותו הפרק בן ס״ב שנים שהרי ישמעאל בן ע״ד שני׳ היה כשמולד יעק׳ וד שנה היה גדול ישמעאל מיצחק ויצחק בן ששים שנה בלדת אותן הרי שבעים ול׳ שנותיו היו קלו שנא׳ ואלה שני חיי ישמעאל וגו׳ נמצא יעק׳ כשמת ישמעאל בן ס״ב היה ולמדנו מכאן שנטמן בבית עבר׳ ל שנה ואחר כך הלך לחרן שהרי לא שהה בבית לבן לפני לידתו של יוסף אלא ל שנה שנ׳ עבדתיך ל שנה ב בשתי בנותיך ושם שנים בצאנך ושכר הצאן משמולד יוסף היה שנא׳ ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו׳ וכתיב ויוסף בן ל שנה היה כשמלך ומשם על שירד יעקב לימברים ט שנים ז׳ של שובע וב׳ של רעב ויעק׳ אמר לפרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה אלא אחשוב ל׳ שנה לפני לידת יוסף ול׳ של יוסף וט׳ משמולך על שבא יעקב הרי נ״ב וכשפירש מחבין היה בן ס״ב הרי קי״ו והוא אומ׳ שלשי׳ ומאת שנה הרי חסרים ל׳ שנים הא למדת שאחר שקבל הברכות נטמן בבית עבר׳ ל שנה: על נשיו הנסיף רשעה על רשעתו אלא גרם את הראשונות: חסלת אלה תולדות

אמידה בלבו׳ וסי׳ בפרשת לך לך: קריבת מיתה ד׳ וסי׳ ויקרבו ימי אבל אבי ואהרג׳ ויקרבו ימי ישר׳ למו׳ הן קרבו ימיך למות׳ ויקרבו ימי דוד למות: קטן הקטן ה׳ קמצין וסי׳ ותשלח ותקרא ליעקב בנה הקטן׳ עוד שאר הקטן׳ ולמפיבשת בן קטן׳ אחד למאה קטן׳ למגדל ועד קטן׳ וכל אתנח וסף דכותי׳: להרגך ג׳

אבן עזרא

ויסטוס׳ כטר חיבה וכן ויסטמוהו: ויאמר עשו בלבו׳ יתכן שנלה סודו לאחד מאוהבי ויש אומרי׳ על דרך נבואה היה והראשון קרוב: מתנחם מנזרת נחמה והטעם זאת היא כחמתו שיוכל להרגך והנאמן אמר מנזרת וועל בלשון ערבי: ימים אחדים׳ כמו ימים תהיה נאלתו שנים מעטות והאחדים פחותים מעטר: למה אשכל׳ פחדה שמא יהרוג זה את זה או יהרגוהו אם יהרגו אותך ויש דרש שביום אחד מתו שניהם: קצתי בחיי׳ כמו הפוך וכן נעלה ביהולה ונקיצה וכן אמר הכתוב אשר אתה קן׳ וכאשר שמע עשו שבירך יצחק עול את אחיו ונזה שלא יקח אשה מבנו כנען הלך אל דודו ולקח בתו ושמה בשמת גם מחלת כמו יתרו שהוא על דעתי חובב: אחות נביות׳ נכבד היה מכל אחיו אז שהיו לישמעאל כשים רבות ונאת היתה אחות נביות:

וסי׳ מתנחם לך להרגך׳ ולילה באים להרגך ב׳ בו: יום אחד ב׳ שם ויהי ערב ויהי ערב ויהי בקר למה אשכל: יום אחד י׳ וסי׳ ויהי ערב ויהי בקר׳ למה אשכל גם שניכם׳ ודפקום יום אחד׳ לא יום אחד תאכלון׳ ויי׳ גלה את אזן שמואל׳ עתה אספה יום אחד׳ דאש וזנב כפה ואגמון׳ ודחל ינוה לבא בעיר׳ והיה יום אחד הוא יודע׳ ויכלו בכל אנשים׳ דעזרא׳ והר עד יום האחד ועשרים: לקח ה׳ וחס׳ וסי׳ ביחזקאל סי׳ כ״ד: קום ט׳ רפ׳ וסי׳ כו׳ במס׳ רבת׳: פדנה ארם ד׳ וסי׳ קום לך פדנה׳ ושלח אתו׳ וישלח יצחק את יעקב׳ וישמע יעקב: ויתן חד מן ג״ר פ׳ וסי׳ כו׳ במסר רבת׳: לקחת ד׳ וסי׳ את בת אחי אדני׳ לקחת לו משם אשה׳ ותלך לקחת׳. ויפצר בו לקחת: ויצו עליו ב׳ דס׳ וסי׳ ויצו עליו לאמר לא תקח אשה׳ ויצו עליו פרעה: מחלת ד׳ וסי׳ וילך עשו אל ישמעאל׳ ויקח לו רחבע׳ אשה את מחלת׳ למנצח על מחלת משכיל לדוד׳ למנצח על מחלת לענות משכיל: מחלת א״א בטעם לגרמיה משרת לגרשה אבל לא תסגע האולא מבוא ביניהם וסי׳ את מחלת בת ישמעאל׳ אי כבוד בן פנחס בן עלי׳ ויען יונדב בן שמעה אחי דוד׳ בכל איביו במואב ובבני עמון ובאדו׳ את הרתן ואת רב שקה מלכיש ירוש׳ וגם כל היהודי׳ אש׳ במואב׳ באים מדרך שער העליון׳ מעי מעי אוחילה׳ ויקח עבד מלך האנשי׳ הן ישא איש בשר קדש׳ ויעש בירושלם חשבונו דדה:

ויבא יעקב׳ ל״ג ויבא יעקב׳ ל״ג ונקיל בקמץ׳ ל״ג ויצו׳ ל״ג פרעה׳ ל״ג אנשים׳ מחלת׳ ל״ג ויהיו חל בטעם לגרמי׳ משרת לגרש׳ כל לשון חולי׳ בחטף פתח׳ אנשים בר בש׳ אל תתיל׳ בחטף לכל מחלה נעה מקלי ומקוטי׳

בעל הטורים

קצתי בחיי׳ קיף קיטב׳ שראיתה שיתיל׳ ל׳ ליחרב הבית שנוכרן׳ ק׳ אמה׳ יקיף של ודרור קן לה גדולה׳ שבקש דוד על׳ ה׳ הקיבל שנוכרו׳ ק׳ אמה שלא יחרב׳:

ויצא יעקב׳ יש אומרים שפרשה זו שתוקה והטעם לפי שיצא בסת וכרח׳ בהחבא׳ לגיל מיכיה׳ כתי׳ לו לאשה ושמיך׳ ויצא יעקב שיצא׳ ליצא אשה׳ ויצא׳ יעקב מבאר שבע׳ בגיל׳ פנה זיה פנה׳ הדרה׳ יעקב מבאר שבע׳ סופי תיבות׳ עבר׳ שנטמן בבית ערבי׳ ויצא יעק׳ מבאר שבע׳ ס״ת תרכ״ב׳ מבאר שבע ושון׳ של שבע׳ עשר׳ ס״ל שנים נטמן בבית עבר׳ מבאר שבע ל״ת שס שנים נטמן בבית שס׳ ילך׳ בגימטריא כו׳ ביום׳ ויפגע במקום גם כתיב מקום בכסוק רמז לג׳ רגלי׳ שיעלו בבית למקום הזה׳: כי בא השמש ראשי תיבות׳ בה שבבה מאור השמש שלא בעונותי׳ חלום בגימטריא׳ זה בבואה׳ שלם בגימטריא זה בכל הכבוד׳ שלם בגימטריא׳ קול שקול תפלת הצדיקי׳ הוא כלם למלאכי׳ לעלות בו וכן עלה המלאך בלב הקרבן והתפלה היא העבוד לבך כל מי שמתבוני בתפלתו הכולם שלם׳ כ בשליחותיו׳ ויכלים לעלות בו׳ שלם בגימטריא תמון׳ ובגימטריא ענוני כי זה יספיל זה ימים׳ שלם תותיות סתל׳ שהלהו הילך בנו׳

בס

ויקרבו ימי׳ ל״ל קריבת מיתה׳

הקטן׳ ה׳ קמץ׳ נכל לתכחת׳ וסף דכוו׳

קצתי׳ קיף זעיל מן אל׳ מתותיות׳ ל״שנות׳

מחלת׳ ל׳ והוא חל מן לא בטעם לגרמי׳ משרת לגרש׳ כל לשון חולי׳ בחטף פתח׳ אנשים בר בש׳ אל תתיל׳ בחטף לכל מחלה נעה מקלי ומקוטי׳

ויאמר יצחק אל־יעקב׳ ל״ג ויאמר׳ ל״ג אל׳ ל״ג ונתן׳ ל״ג לי׳ ל״ג ונתן׳ ל״ג לי׳ ל״ג ונתן׳ ל״ג לי

ויצא יעקב׳ על ידי שבשביל שרעות במות כנען בעיני יצחק אבינו הלך עשו אל ישמעאל הפסיק הענין בפרשתו של יעקב וכתוב וירא עשו כי ברך ונו׳ ומשנמר חזר לענין הראשון: ויצא׳ לא היה צריך לכתוב שלא וילך יעקב חרנה ולמה הזכיר יציאתו שאם מגיד שיציאת צדיק מן המקו׳ עושה רושם שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה יצא משם פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה וכן ותצא מן המקום האמור בנעמי ורות: וילך חרנה׳ יצא ללכת לחרן: ויפגע במקו׳ לא הזכיר הכתוב בתי זה מקום אלא במקום המזכר במקום אחר הוא הר המוריה שם׳ בו וירא את המקו׳ מרחוק: ויפגע׳ כמו ופגע ביריחו ופגע בדבשת

בעל הטורים

מראשתיו ה׳ ה׳ מלאים וג׳ חס׳ וסי׳ ויפגע במקום׳ וישכם יעקב בבקר׳ ותקח מכל את התרפים׳ ויבאו המלאכים׳ וחניתו מעוכה׳ חס׳ חלילה לי מיי חס׳ ועתה ראה׳ חס׳ ויבט והנה מראשתיו׳ וחברו: מצב ג׳ וסי׳ ויחלם והנה סלם׳ עם אלון מצב אשר בשכם׳ וצרתי עליך מצב: וראשו ד׳ וסי׳ ומגדל וראשו

אבן עזרא

אמר הנאון כי וילך חרנה ללכת ואינו רק כ כמשמעו ושב לבאר מה שפגע בדרך ולא הלך ביום אחד כי בדרך לן׳ ופעם פתחות בית במקום דברי משה והטעם במקום הידוע היום וכן אמר הוסע ושם ידבר עמנו כי הוא התנבא על ירבעם בן יואש והוא היה בבית אל ואמר לשון דבים בעמו ובעד עמום ובספר עמוס מבואר׳ ועל דרך הפשט לא יתכן להיות ויפגע כמו וא תפגע בי כי לא מצאנו במקרא שנקר׳ הפשר מקום אל אחר לדבר לדרש ממקום אחר כי אינו כלל על הפשר ומלת אחר לעד: מלאכי המקום׳ טעמו אחת מלאכי המקו׳: מרחשותיו: לשון רבים כמו מרגלותיו והתימה מרב שמואל שערב חלומות בא אלדס עם חלום הנבואה׳ ודרך סלם להיות סמל או על מספר סיני דרש הוא וה״ר שלמה הספרדי אמר כי סלם רמז לנשמה העליונה ומלאכי שהי׳ מחשבות החכמה ואמר רבי יהושע כי טעם סולם שעלתה בו תפלתו וירדה ישועתו מן השמים ואלה המפרשי׳ לא רצו נבואת זכריה ועמוס וירמיה והטעם דרך משל כי כל דבר לא יבחל מן הפשר ודברי משה תלויי׳ בעליוני׳ ובאלו כלם ביניהן שיעלו המלאכים בו להודיע הדברים אחר שהתהלכו בארץ גם כן כתיב ומלאכים אחרים יורדים למלאת שליחו׳ הפשר כדרך מלך עם משרתיו: ופרצת׳ כמו ורבית וכן ויפרוץ הים: אבן יש יי׳ הטעם בעבור שימצאו מקומות ירחו פשר נסי׳ ולא תוכל לברם למה זה כי סוד מופלא הוא: כי אם בית אלהי׳ שיתפלל אדם בו בשעת ברכו ותשמע תפלתו כי המקו׳ נבחר׳ ורבים יתמהו איך הקים יעקב מצבה והנה שכחו כי יב מצבות הקים משה והכתוב לא אסר לשום מצבה לשם רק אמ׳ לא תקי׳ לך מצבה אשר שנא ובנעתי אל מקומו אפרשמו: ויצק שמן על ראשה׳ להכירה בשובו׳ וטעם בלשון כי: דברתי לך׳ לברכך ועליך מה שהבטחתי לאברהם על זרעו לך הבטחתיו ולא לעשו אלא אמרתי לו כי יצחק יקרא לך זרע אלא כי ביצחק ולא כל יצחק וכן כל לי ולך ולו ולהם הסמוכי׳ אבל דבור מסמסי׳ לשון על וזה יכיח שהרי עם יעקב לא דבר קודם לכן: ואכני לא ידעתי׳ שאם ידעתי לא יסכתי במקו׳ קדוש כזה: כי אם בית אלהי׳ אל אע זר בשם ר׳ יוסי בן זמרא הסולם הזה עומד בבאר שבע ושפועו מגיע כנגד בית המקדש שבאר שבע עומד בדרומו של יהודה וירושלם בצפונו בנבול שבין יהודה ובניימן ובית אל היה בצפון של נחלת בניימן ובין בני יוסף נמצא סולם שרגליו בבאר שבע וראשו בבית אל מגיע אמצע שפועו כנגד ירושלם וכלפי שאמ׳ דבותינו שאמר הקב״ה צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא ליב׳ ועוד אמרו יעקב קראו לירושלם׳ בית אל וזו לא היא ולא ירושלם ומהיכן למדו לומר כן אלא אומ׳ שנעקר הר המוריה ובא לכאן וזו היא קפיצת הארץ האמורה בשחיטת חולין שבא בית המקדש לקראתו עד בית אל וזהו ויפגע במקום וכשעבר יעקב על בה מדוע לא עכבו שם אלהו לא יהיה ליבה להתפלל על מקום שהתפללו אבותיו ומן השמים יעכבוהו אלהו עד אחרן אזל כדאמרי׳ בפרק גיד הנשה וקרא מוכיח וילך חרנה כי מטא לאחרן אמר אפשר עברתי כל מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו יהב דעתיה למהדר ואחר עד בית אל וקפצה לו הארץ עכ׳: מה מורא׳ תרגו׳ מה דאלו אתרא הדין דאלו שם דבר הוא כמו סוכלתנו וכסו למלבש: זה שער השמים׳ מקום תפלה לעלות תפלתם השמימה׳ ומדרשו שבית המקדש שלמעלה מכוון כנגד בית המקדש שלמטה:

ונפק יעקב מבארע שבע וילך חרנה: ויפגע במקום ויולן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשתיו וישכב במקום ההוא: וחלם והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עלים וירדים בו: והנה יהוה נצב עליו ויאמר אני יהוה אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננה ולזרעך: והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה ונברכו בך כל משפחת האדמה ובזרעך: והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך והשבתיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך: ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש יהוה במקום הזה ואנכי לא ידעתי: ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים:

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה: ויפגע במקום וישכם מראשתיו ויבאו המלאכים׳ וחניתו מעוכה׳ חס׳ חלילה לי מיי חס׳ ועתה ראה׳ חס׳ ויבט והנה מראשתיו׳ וחברו: מצב ג׳ וסי׳ ויחלם והנה סלם׳ עם אלון מצב אשר בשכם׳ וצרתי עליך מצב: וראשו ד׳ וסי׳ ומגדל וראשו

ויקרא את שם המקום ההוא בית אל וברם לוז שם העיר לראשנה: וידר יעקב נדר לאמר

בשמים׳ וראשו מגיע השמימה׳ וראשו יהיה פרוע׳ וראשו לעב יגיע: מלאכי אלהי׳ ב׳ בעני׳ וסי׳ ויפגעו בו מלאכי אלהי׳ והנה מלאכי אלהי׳ עולים ויורדי׳: והנה יי׳ ד׳ וסי׳ והנה יי׳ נצב׳ ויאמר צא העמדת בהר׳ ויען השליש׳ תניי׳ דספר׳ כה הראני יי׳: צפנ׳ וצפנה ת׳ בתור׳ דחסרי׳ וסי׳ אחרי הפרד לוט מעמו׳ והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת׳ ושחט אתו על ירך המזבח׳ דגל מחנה דן׳ צוריאל בן אביחיל׳ רב לכם סב׳ עלה ראש הפסגה׳ ויתן את השלחן באהל מועד: והנה אנכי ה׳ וסי׳ והנה אנכי עמך׳ והנה אנכי הולך בדרך כל׳ והנה אנכי בא׳ דגדעון׳ והנה אנכי ממציא את האדם׳ זכריה׳ וירדת לפני הנלגל והנה אנכי׳ בכל אשר תלך ג׳ וסי׳ ושמרתיך׳ הלא צויתיך חזק רק חזק ואמץ מאד: והשבתיך ג׳ ב׳ מלאי׳ וא׳ חס׳ וסי׳ והנה אנכי עמך׳ והשבותיך בדרך אשר באת דמלכים׳ והשיבותיך בדרך אשר באת׳ דישעיה׳ דאורי׳ חס׳: אל האדמה חד מן ו׳ וסי׳ במסר רבת׳: ראשה ז׳ וסי׳ וישכם יעקב׳ וגלחה את׳ ותקח תמר אפר׳ ב׳ בפסו׳ ותשם בפוך עיניה׳ וגלה על ראשה׳ ב׳ בפסוק: לוז חד מן ג׳ זוגין קדמא׳ ז׳ ותני׳ ש׳ והילופיהון ג׳ זוגין קדם׳ ש׳ ותני׳ ז׳ מסור בסם רבת׳: ודרד ג׳ פתח וסי׳ ודר יעקב׳ ודר ישרא׳ ודר יפתח׳

מצב ג׳ קמץ ופ׳ סולמא׳ לשכם קיים.

והשבתיך ג׳ מל׳ ולא חס׳.

לראשונה ב׳ ויקרא׳ שם העיר לז׳.

אם יהיה אלהים עמדי׳ אם ישמור לי הבטחות הללו שהבטיחני להיות עמדי כמו שאמר לי הנה אנכי עמך: ושמרני׳ כמו שאמר לי ושמרתיך בכל אשר תלך: ונתן לי לחם לאכל׳ כמו שאמר כי לא תעזב שנאמר ולא רחיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם: ושבתי׳ כמו שאמר לי והשיבותיך אל האדמה: בשלום׳ שלם מן החטא שלא אלמד מדרכי לבן: והיה יי׳ לי לאלהים׳ שיהול שיהו עלי מתחלה ועד סוף שלא ימצא פסול בזרעי כמו שאמר אשר דברתי לך והבטחה ז׳ הבטיח לאברהם שנאמר להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך: והאבן הזאת׳ כך תפרש ו״ן זו של והאבן אם תעשה לי את אלה ואף אני אעשה זאת׳ והאבן הזאת אשר שמתי מצבה ו׳ ונו׳ כתרגומו אהא פלח עלה קדם יי׳ וכן עשה בשיבי מצרים אדם כשאמר לו קום עלה בית אל מה נאמר שם ויצב יעקב מצבה ויסך עליה נסך:

ויפא יעקב רגלין׳ מסתכל בשורה טוב׳ והובטח בשמירה נפש לבו את רגליו ונעשה קל ללכת כך מפורש בבראשית ל רפא: יסקו העדרי׳ מסקים הרועים את העדרי׳ והמקרא דבר בלשון קצרה: ונאספו רגילים היו ליאסף לפי שהיתה האבן גדולה: וגללו׳ ונוללין ותרגומו ומגנדרין כל לשון הווה משתנה לדבר בלשון עתיד ובלשון עבר לפי שכל דבר ההוה תמיד כבר היה ועתיד להיות: והשיבו׳ ומתיבין: באה עם הצאן׳ הטע׳ באלף ותרגומו אתיא: ורחל באה׳ הטעם למעלה בבית ותרגומו אתת ה הראשון לשון עושה והשני לשון עשתה: הן עוד היום גדול׳ לפי שראה אותם ל רובצים כשבור ם שרובי׳ לאסוף המקנה הביתה ולא ירעו עוד אמר להם הן עוד היום גדול אם שכירי׳ אתם לא השלמתם פעולות היום ואם ה הבהמות שלכם אף עכ״כ לא עת האסף המקנה ונו׳ בראשית רבה: לא מוכל להשקות לפי שהאבן גדולה: וגללו׳ זה מתורגם וינגדרון לפי שהוא לשון עתיד: וינש יעקב וינל׳ כאדם שמעביר את הסלע מעל פי בלוחית להודיעך ם שכחו גדול: ויבך׳ שנפה ברוח הקדש שאינה ככנסת עמו לקבורה׳ דבר אחר לפי שבא בידים׳ ל ריקניות אמר אליעזר עבד אבי אבא היו בידיו נזמים ומגדנות ומגדנות ואבי אין בידי כלום לפי שרדף אליפז בן עשו במצות אביו אחרית להרגו והשיגו ולפי שנדל אליפז בחיקו של יעקב אמר ליה מה אעשה לגיזו של אבא אמר לו יעקב טול מה שבידי והעני חשוב כמת: כי

הולך ט׳ מלאים מסור בפרשת תולדות: ללבש ב׳ וחס׳ וסי׳ בגד׳ את הבגדים: ושבתי ב׳ וסי׳ ושבתי בשלום׳ אך טוב וחסד ירדפוני׳ וכל שבית דכוו׳: והיה יי׳ ו׳ מסיר בזכריה סי׳ יד׳ בית אלהי׳ ה׳ בתו׳ ונביאי׳ וכתו׳ גם דה ועזרא וסי׳ אין זה כי אם בית אלהים׳ והאבן הואת׳ והאיש מיכה לו בית אלהים׳ ויבאו אל חלקיהו׳ עד

אבן עזרא

אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבש: ושבתי בשלום אל בית אבי והיה יהוה לי לאלהים: והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהים וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך:

וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם: וירא והנה באר בשדה והנה שם שלשה עדרי צאן רבצים עליה כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים והאבן גדלה על פי הבאר: ונאספו שמה כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקו את הצאן והשיבו את האבן על פי הבאר למקמה: ויאמר להם יעקב אחי מאין אתם ויאמרו מחרן אנחנו: ויאמר להם הידעתם את לבן בן נחור ויאמרו ידענו: ויאמר להם השלום לו ויאמרו שלום והנה רחל בתו באה עם הצאן: ויאמר הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו: ויאמרו לא נוכל עד אשר יאספו כל עדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקינו הצאן: עודנו מדבר עמם ורחל באה עם הצאן אשר לאביה כי רעה הוא: ויהי כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן אחי אמו ואת צאן לבן אחי אמו ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר וישק את צאן לבן אחי אמו: ויישק יעקב לרחל וישא את קולו ויבך: ויגד יעקב לרחל

ט מ״ל בתו׳ כ״ל את הבגדי׳ כ״ל כ״ל וכעינין ל כ״ל עשר תעשר ל״ל מ״ל חלק ותלה תכייל סמה ל״ל וחס׳ כל״ג בקרי׳ ל״ל בטעם מלרע׳ ל״ל וכל׳ סוס כל כם דכל׳ ג״ל בטעם זרקא ל״ל מ״ל ה כ״ל ג״ל פסי׳ את ואת את את כ״ל בתרי לוש כל אוריי׳ חס נמלא

בית אלהים אדם׳ וזה ועזר׳ אית בהון מ״ח בית אלהים וסי׳ מסור במסר׳ רבת׳: ישקו ג׳ בקריי׳ וסי׳ כי מן הבאר ההיא ישקו׳ ולא ישקו אתם כוס תנחומים׳ ישקו כל חיתו שדי׳ אנך: והאבן ב׳ וסי׳ והאבן הזאת׳ והאבן גדלה על פי: י׳ רפ מלה חדא ומלח תניי שמה וסי׳ ונאספו שמה כל׳ וגעדתי שמה לבני ישראל׳ לנוס שמה רוצח׳ דאז יבדיל׳ וחברו דיהושע׳ והבאתם שמה עלותיכם ובחיכם׳ ויסרו שמה ויבאו אל בית׳ וישלח שמה סוסים ורכב׳ ובארת שמה וראה שם יהוא׳ ובאו שמה והסירו את׳ כי שמה ישבו כסאות: ויאמר להם כל וכל קריא׳ מסור במס׳ רבת׳: הידעתם ג׳ וסי׳ הידעתם את לבן בן נחור׳ ויאמר מלך ישראל הידעתם כי לנו׳ ויענו חמשת האנשים: באה״א בטעם מלרע מסור במס׳ רבת׳: ויאמרו ג׳ רפ בטעם זרקא וסי׳ ויאמרו לא נוכל עד אשר יאספו׳ ויאמרו אל משה הסבלי׳ ויאמרו לי הנשארי׳ דעזרא: יאספו ד׳ וסי׳ ויאמרו לא נוכל׳ לא יאספו ולא יקברו׳ והיו הללויי׳ ביום ההוא׳ ולא יאספו כל הרד׳ בעזרא: ורחל ה׳ וסי׳ ורחל באה עם הצאן׳ ורחל היתה יפת תאר׳ ויפתח את רחמה ורחל׳ ורחל לקחה את התרפי׳ ואהר נגש יוסף ורחל: רעה ג׳ בתלת ליש ב׳ מלרע וא׳ מלעיל וסי׳ עזדנו מדבר עמם׳ רעה התרועעה הארץ׳ שן רעה ורגל מועדת: ויגל ב׳ בתרי לישני ומלעיל וסי׳ ויגל את האבן׳ לכן שמה לבי ויגל כבודי:

ויטרדני באורחא הדא די אנא אזל ויתן לי לחם למיכל וכסו למלבש: ואתוב בשלם לבית אבא ויהי מימרא דיי לי לאלהא: ואבנא הדא די שויתי קמא תהי דאתי פלח עלה קדם יי וכל די תתן לי חד מן עסרא אפרשניה קדמך: ונטל יעקב רגלוהי ואזל לארעא בני מדנחא: ואזא לארעא בני מדנחא: וחזא והא בירא בחקלא והא תמן תלתא עדרין דען רביען עלה ארי מן בירא ההיא משקן עדריא ואבנא רבתא על פומא דבירא: ומתכנשין תמן כל עדריא ומגנדרין ית אבנא מעל פומא דבירא ומשקן ית ענא ומתיבין ית אבנא על פומא דבירא לאתרה: ואמר להון יעקב אחי מנן אתון ואמרו מן מחרן אנחנא: ואמר להון הידעתון ית לבן בר נחור ואמרו ידענא: ואמר להון השלם ליה ואמרו שלם והא רחל ברתיה אתיא עם ענא: ואמר הא עוד יומא סגי לא עידן למכנש בעיר אשקו ענא ואזילו רעו: ואמרו לא ניכול עד די יתכנשון כל עדריא ויגנדרון ית אבנא מעל פומא דבירא ונשקי ענא: עד דהוא ממלל עמהון ורחל אתת עם ענא די לאבוהא ארי רעיתא היא: והוה כד חזא יעקב ית רחל בת לבן אחוהא דאמיה וית ענא דלבן אחוהא דאמיה וקריב יעקב וגנדר ית אבנא מעל פומא דבירא ואשקי ית ענא דלבן אחוהא דאמיה: ונשק יעקב לרחל וארים ית קליה ובכא: וחוי יעקב לרחל

וטעם והיה יי׳ לי לאלהים זה הסם הנכבד כי כן כתוב והנה יי׳ נצב עליו ובפרשת ואלה שמות ת תמצאנו׳ וטעם יהיה בית אלהים מקום קבוע לתפלתי ולהוציא סם מעשר מכל אשר תתן לי ממון לתתו למי שהוא ראוי לקחתו לכבוד ה׳ ולהיו׳ לוי עשירי דלך דרש כי אין בתורה שיתן האדם מעשר בניו רק מ מעשר בקר וצאן ותבואה:

ורא׳ מלה זרה בעבור שנפתח היו״ד והמלה מהבנין הקל ואין אחר היו״ד אחת מאותיות הנדון שהיא משפט להרחיב את אשר לפניהם ואין ראוי לאדם לחסל הוא״ו אם שיחמ׳ כן עם חברי היו״ד שהם שימני המשרתים ולפי דעתי כאשר רבו לאמר מן ראה על משקל ויסד ממנו שבי והנה אשר הא״ל ראה גם לא יתכן שיהיה האל״ף נרא׳ בסוף המלה והנה ישאר בחיריק תחת היו״ד והנה יהיה משקלו ויף בנדלו ויתערב עם לשון ירה על כן פתחו היו״ד: וגללו׳ הרועים את האבן: מאין׳ שאלה על מקום ולאמרו בלא מ״ם לא יתכן כי אז יהיה לאין גם נמצא כן עם מ״ם הן אתם מאין: והנה רחל בתו באה׳ מלרע הוא אשר תאר הסם כמו פועל: ורחל באה׳ מלעיל והוא פועל עבר: וגל יעקב לרחל מאוחר וטעמו וכבר הגיד יעקב לרחל ואחל כן ויסק ורבים כמוהו:

לשון שנים בתקורת הבא ואוחר לשון את הנדנים מלמל שיעקב היה כהן גדול בראשית רבה׳ אמר הקב״ה למיכאל אתה עשית יעקב כהן גדול שלי בעל מום שהוא מגנה על ירכו חייב שאתה נכיר לאמת כהן גדול שאעלה בתקומו זהו שאמר ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש שתקיים לי הבהונה שקניתי מיעשו שהגבורה היתה בבכורות׳ עשר אעשרנו בנמטריא זה כל המבזבז אל יבזבז יותר מחומש׳ וירא והנה באר בשדה אמרה לי אמו שאלכי יפת תואר ונזדמנתי על הבאר כן יהיה לך מבנות אחי אם תבאר שהיא בתאר היא בת מזלך׳ והנה באר בשדה דתן לבאר שהיה לישראל במדבר׳ שנה עדרי בנימטריא זה אהרן ומשה ומרים׳ כי מן הבאר היא בנימטריא משה׳ והאבן כ כפ׳ על שם קני לוחות אבנים׳ זפ׳ באר כפ׳ בנגד ז׳ ותי אחר שמבביים בהם מים ובנגד ז׳ שקורין בתורה בשבת ול מהם הבאר בנגד ה׳ שקורין בלו׳ וג מהם על פי הבאר בנגד ג׳ שקורין בחול׳ ויאמרו שלום׳ ולא אמרו שלום לי כי אין שלום אחר אלהי לרשעים׳ כי רעה היא שנים בתקורת שן רעה׳ וינל מועדת אותו פקוק נדרם בגלות אף כי רעה היא דומה בכל בגלות׳ ויגל כ בתקורת הבא ואוחר ויגל כבודי׳ שניין מלאה אותה שרתה עליו רוח הקדש נזהו ויגל כבודי בלבתיב עולה כבודי׳ לא אמתי ויגל כבודי בשיתקוי ויגל את ה אלהן בשיעור יגר הרע שלומה לאחן׳

כי אחי אביה הוא, קרוב לאביה כמו כי אנשים אחים אנחנו ומדברנו אם לרמאות הוא בא גם אני אחיו ברמאות ואם אדם כשר הוא גם אני בן רבקה אחותו כשרה: ותגד לאביה, אמה מתה ולא היה לה להגיד אלא לו: וירץ לקראתו, כסבור ממון הוא טען שהרי עבד הבית בא לכאן בעשרה גמלים טעונים: ויחבק, כשלא ראה עמו כלום אמר שמא זהובים הבית והגם בחיקו: וינשק לו, אמר שמא מרגליות הבית והגם בפיו: ויספר ללבן, שלא בא אלא מתוך אונס אחיו וסנטלו ממונו וממנו: אך עצמי ובשרי, מעתה אין לי לאספך הביתה הואיל ואין בידך כלום אלא מפני קרבה אטפל בך אדם ימים וכן עשה ואף זו לא לחנם שהיה רועה צאנו: הכי אחי אתה, וכי בן ל' זונין יחידאין מסור במסר' רב': שמע ה' וסי' את שמע יעקב, לא תשא שמע, ומלכת שבא שמעה, והברו, כאשר שמע למצרים: ויביאהו ה' וסי' ויהי כשמע לבן, ויבל לחמורים, ויביאהו אל אמו, וישלח ויביאהו הוא אדמוני, ויביאהו אל ארץ כנען, וכלהון מל וכל דה דכו' מל במא חסר, ולתשובת השנה: הכי לשון תימה וכי בטבל שאחי אתה תעבדני חנם: ועבדתני, כמו ותעבדני וכן כל תיבה שהיא לשון עבר הוסף ו"ו בראש' והיא הופכת התיב' להבא: רכות, שהיתה סבורה לעלות בגדולו של עשו ובוכה שהיו הכל אומרים שני בנים ל לרבקה ושתי בנות ללבן הגדולה לגדול והקטנ' לקטן: תואר, הוא צורת הפרצוף לשון יתארהו בשרל קוכש"ם בלע"ז: מראה הוא זיו קלסת': תעבדך שבע שני, הן ימים אחדים שאמרה לו אינו ויסבת עמו ימים אחדי' ותדע שכן הוא שהרי כתיב ויהיו בעיניו כ' ימים אחדי': ברחל בתך הקטנה, כל הסימנין הללו למה לפי פיוטא בו שהוא רמאי אמר לו תעבדך ברחל ושמא תאמר רחל אחרת מן הסוק תלמוד לומר בתך ו' ושמא תאמר אחליף ללאה שמה ואקרא שמה רחל תלמוד לומ' הקטנה ואעפי כן לא הועיל: מלאו ימי, שאמרה לי אמי ועוד מלאו ימי שהרי אני בן כ' שנה ואימתי אעמיד שנים עשר ש שבטים ונהו שנאמר ואבואה אליה והלא קל שבקלים אינו אומ' כן אלא להוליד תולדות אמר כן: ויהי בבקר והנה הוא לאה, אבל בלילה לא היתה לאה לפי שמסר יעקב סימני לרחל וכשראת' רחל שמכניסין לו ל לאה אמרה עכשו ת תכלס אחותי עמדה ומסרה לה אותן ס סימנים: מלא שבוע זאת, דבוק הו' שהרי נקוד בחטף שבוע של זאת והן שבעת ימי המשתה בתלמוד י ירושלמי במועד קטן: ונתנה לך, לשון רבים כמו כולה ונבלה ונשלמה אף זה לשון ונתן: גם את זאת, מיד לאחר ז' ימי המשתה ותעבול לאחל ניסואיה: שבע שני אחרות' אחרות' הקיטן לרשונות מה ראשונות' באמונה אף האחרונות באמונה אעפ שבראמות בא עליו: הנעם

אבן עזרא

את כל הדברים האלה, דברי הבריכה: חדש ימים, כבר פירשתיו: משכרתך, על משקל מתכונת הלבני': רכות, כמשמעו ים שואלים למה היו כן בעבור שחשבו שמחשבות הש"ש כ כמחשבותיהם וכל הנבראים ראויות צורתן להיות שוות וכן אפרים אמר שהוא חסר אלף וטעמו אלוקות והוא היה חסר אלף: יפת תאר, כמו ותאר לכם הנבול כל אבר פעין והאף והפה יפה ומראה הכל יפה או מראה על עין הפנים הנראה: ויעבד יעקב ברחל, בעבור רחל: מלא שבוע זאת, ז' ימי המשתה זאת על לאה: יאהבני, בשתחות הבית כמו כן תדבקני הרעה: ילוה

בעל הטורים

את שמע ב' במסורת שמע יעקב, כאשר שמע לתרחי יחילו לשמע נוד: מתי יהיה זה מקוים: בשתא שמועת ב גאולת יעקב: ויחבק לו ויכשק לו תחלה חבקו לראו' אם היה חנוך מעות בתתנו ובשלא תכא בשקו לראות אם יש אמן טוכה בפיו: ויחבק לו ויכשק לו בנים חבקו לגזול מה שעליו: ועיני לאה רכות ב' בסוקי הכא ועיני יעקב בכדו מזוקן ועיני רשעים תכלינה: לאה היו עיניה רכות לפי שהיתה יראה שמא תבא לעשו וכן ועיני יעל בכדו מזוקן לפי שראה ירבעם ואחאב יבאו ממנו וזה הוא ועיני לאה רכו' ועיני יעל בכדו בשביל ועיני רשעי' רכות ב' ועיני לאה רכות: כי ילכך תליך רכות: אף על פי כן לא היה אוהב אותה: ויהי בי' כי שנואה לא היה לפי שאמרה יעקב כתו מהפקירה עצמה לי כך הפקירה עצמה לאחר לכך הקיל הקב"ה שמו עליה: ותקרא שמו ראובן אחר כך כתיב כי אמרה ובאחרי' אינו כן אלא תחלה הוא מצרים טעם הש"ש ואחר כך הש"ש: הנה אחתי בלהה אלא אמרה שבקתי כדכתיב בהנר לפי שהיתה בת לבן בבלבנש:

מסרה

ה' רפק מסר בפרש' תולד': אתה יד זקפין מסר במס' רבת': ועיני ג' רפ' וסי' ועיני לאה, ועיני ישר', ועיני רשעי' תכלנה, והוא חד מן יב זוגין מן ג' ג' רפ' נסבין ו' ברש תיבותא וכל קרי' לא נסבין ו' מסור במס' רבת': מתתי ג' וסי' טוב תתי אתה, מתתי את מדין בידם פן, מתתי את נהלת אבותי: ואבואה ד' וסי' ויאמר יעקב אל לבן, ביד מלאכי חרפת, דמלכים, עתה חכמה ומדע, ואבוא אל מזבח אלהי' חד אבואה ויהי מימי בימי קציר חטים: יעשה חד מן לו' מסור במ' רבת: מלא ה' דגש וסי' מלא שבוע זאת, מלא את אמתחת, מלא קרנך שמן, מבחר עצמים מלא, מלא פניהם קלון, חד ומלא חפנך: ונתנה ג' וסי' מלא שבוע, ונתנה לעבדי המתהלכי' ונתנה העיר הזאת: וימלא ט' דגש וסי' פ' שלח לך, וירא ו' חד מן ד' דס' בתו' מסר בפרשת בראשית: אישי ח' וסי' יאהבני אישי, ילוה אישי, המעט קחתך, זבלתי, ובית אישי, עבדך אישי מת, אכה ואשובה ל', תקראי אישי ולא תקראי:

אֲרַי בַּר־אֲחַת אֲבוּהָא הוּא וַאֲרַי בַּר־רִבְקָה הוּא וְרַהֲטַת וְחַוְיָאַת לַאֲבוּהָא: וַהֲוָה כַּד־שְׁמַע לָבָן יַת־שְׁמַע יַעֲקֹב בַּר־אֲחָתֵיהּ וְרַהֲט לְקָדָמוֹתֵיהּ וְנַפֵּיק לֵיהּ וּנְשִׁיק לֵיהּ וְאַעֲלֵיהּ לְבֵיתֵיהּ וְאִשְׁתָּעֵי לְלָבָן יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין: וַאֲמַר לֵיהּ לָבָן בְּרַם קָרִיבִי וּבְסָרִי אַתְּ וִיתֵב עִמֵּיהּ יַרְחַ יוֹמִין:

וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב הֲמִדְּאַחַי אַתְּ וְתִפְלְחִנַּנִי מַגָּן חַוִּי לִי מָה אַגְרָךְ: וּלְלָבָן תַּרְתֵּין בְּנָן שׁוּם רַבְּתָא לֵאָה וְשׁוּם זְעֻרְתָּא רָחֵל: וְעֵינֵי לֵאָה רַכָּן וְרָחֵל הֲוָת שַׁפִּירָא בְּרִיוָא וַאֲיָא בְּחֶזְוָא: וּרְחִים יַעֲקֹב יַת־רָחֵל וַאֲמַר אֶפְלְחִנָּךְ שְׁבַע שְׁנִין בְּרָחֵל בְּרַתָּךְ זְעֻרְתָּא: וַאֲמַר לָבָן טַב דְּאִתֵּן יָתָהּ לָךְ מִדְּאִתֵּן יָתָהּ לְגֻבַר אוֹחֳרָן תִּיב עִמִּי: וּפְלַח יַעֲקֹב בְּרָחֵל שְׁבַע שְׁנִין וַהֲווֹ בְּעֵינוֹהִי כְּיוֹמִין זְעֵרִין בְּדַרְחֵם יָתָהּ: וַאֲמַר יַעֲקֹב לְלָבָן הַב יַת־אִתְּתִי אֲרֵי שְׁלִימוּ יוֹמֵי פִּלְחָנִי וְאֵעוֹל לְוָתָהּ:

וְכַנֵּשׁ לָבָן יַת כָּל־אֱנָשֵׁי אַתְרָא וַעֲבַד מִשְׁתְּיָא: וַהֲוָה בְּרַמְשָׁא וְדַבַּר יַת־לֵאָה בְּרַתֵּיהּ וְאָעֵיל יָתָהּ לְוָתֵיהּ וְעָל לְוָתָהּ: וִיהַב לָבָן לָהּ יַת זִלְפָּה אַמְתֵּיהּ לְלֵאָה בְּרַתֵּיהּ לְאַמְהוּ: וַהֲוָה בְּצַפְרָא וְהָא הִיא לֵאָה וַאֲמַר לְלָבָן מָה־דָּא עֲבַדְתְּ לִי הֲלָא בְּרָחֵל פְּלַחֵית עִמָּךְ וּלְמָא שַׁקַּרְתָּ בִּי: וַאֲמַר לָבָן לָא־אִתְעֲבֵד כֵּן בְּאַתְרָנָא לְמִתֵּן זְעֻרְתָּא קֳדָם רַבְּתָא:

אַשְׁלֵים שְׁבוּעָתָא דָּא וְנִתֵּן לָךְ אַף־יַת־דָּא בְּפוּלְחָנָא דִּתְפְלַח עִמִּי עוֹד שְׁבַע־שְׁנִין אוֹחֳרָנִין: וַעֲבַד יַעֲקֹב כֵּן וְאַשְׁלֵים שְׁבוּעָתָא דְּדָא וִיהַב לֵיהּ יַת־רָחֵל בְּרַתֵּיהּ לְאִתּוּ: וִיהַב לָבָן לְרָחֵל בְּרַתֵּיהּ יַת־בִּלְהָה אַמְתֵּיהּ לָהּ לְאַמְהוּ: וְעַל אַף לְוָת רָחֵל וּרְחִים אַף־יַת־רָחֵל מִלֵּאָה וּפְלַח עִמֵּיהּ עוֹד שְׁבַע־שְׁנִין אוֹחֳרָנִין: וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי־שְׁנוּאָתָא לֵאָה וִיהַב לָהּ עָדוּי וְרָחֵל עַקְרָא: וְעַדְיָאַת לֵאָה וִילַדַת בַּר וּקְרַת שְׁמֵיהּ רְאוּבֵן אֲרֵי אֲמַרַת אֲרֵי־גְלֵי קֳדָם־יְיָ עִלְבּוֹנִי אֲרֵי כְּעַן יְרַחֲמַנְנִי בַּעְלִי:

כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא וְכִי בֶן־רִבְקָה הִוא וַתָּרָץ וַתַּגֵּד לְאָבִיהָ: וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ לָבָן אֶת־שֵׁמַע יַעֲקֹב בֶּן־אֲחֹתוֹ וַיָּרָץ לִקְרָאתוֹ וַיְחַבֵּק־לוֹ וַיְנַשֵּׁק־לוֹ וַיָּבִיאֵהוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיְסַפֵּר לְלָבָן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: וַיֹּאמֶר לוֹ לָבָן אַךְ עַצְמִי וּבְשָׂרִי אָתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים: וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הֲכִי־אָחִי אַתָּה וַעֲבַדְתַּנִי חִנָּם הַגִּידָה לִּי מַה־מַּשְׂכֻּרְתֶּךָ: וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאָה וְשֵׁם הַקְּטַנָּה רָחֵל: וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת וְרָחֵל הָיְתָה יְפַת־תֹּאַר וִיפַת מַרְאֶה: וַיֶּאֱהַב יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה: וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב תִּתִּי אֹתָהּ לָךְ מִתִּתִּי אֹתָהּ לְאִישׁ אַחֵר שְׁבָה עִמָּדִי: וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרָחֵל שֶׁבַע שָׁנִים וַיִּהְיוּ בְעֵינָיו כְּיָמִים אֲחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֹתָהּ:

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן הָבָה אֶת־אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמָי וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ: וַיֶּאֱסֹף לָבָן אֶת־כָּל־אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה: וַיְהִי בָעֶרֶב וַיִּקַּח אֶת־לֵאָה בִתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֹא אֵלֶיהָ: וַיִּתֵּן לָבָן לָהּ אֶת־זִלְפָּה שִׁפְחָתוֹ לְלֵאָה בִתּוֹ שִׁפְחָה: וַיְהִי בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה־הִוא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל־לָבָן מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רִמִּיתָנִי: וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא־יֵעָשֶׂה כֵן בִּמְקֹמֵנוּ לָתֵת הַצְּעִירָה לִפְנֵי הַבְּכִירָה: מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וְנִתְּנָה לְךָ גַּם־אֶת־זֹאת בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר־תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת: וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיְמַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־רָחֵל בִּתּוֹ לוֹ לְאִשָּׁה: וַיִּתֵּן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ אֶת בִּלְהָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ לְשִׁפְחָה: וַיָּבֹא גַּם אֶל־רָחֵל וַיֶּאֱהַב גַּם־אֶת־רָחֵל מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת: וַיַּרְא יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה לֵאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ וְרָחֵל עֲקָרָה: וַתַּהַר לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי־רָאָה יְהוָה בְּעָנְיִי כִּי עַתָּה יֶאֱהָבֵנִי אִישִׁי:

לרשונות מה ראשונו' באמונה אף האחרונות באמונה אעפ שבראמות בא עליו:

הפעם אודה את יי׳ לכי שמחמת נבואות היו נולעות שבטים עשר שבטים מיעקב וארבע נשים יפת תמרה מעתה אין לו פתחון פה עלי שאדי נטלתי כל חלקי בבנים: על כן׳ כל מי שנאמר בו על כן מרובה באכלוסין חוץ מלוי שהאריון היה מכלה בהם: קרא שמו לוי׳ תמהתי שבכולן כתיב ותקרא וזה כת׳ בו קרא ים מדרש אגדה בחלה הלבריס רבה שפלח הקבה נבריאל והביאו לפניו וקרא לו שם זה ונתן לו כל מתנות כהונה ועל שם שלוהו במתנות קראו לוי: הפעם אודה׳ שנטלתי יותר מחלקי מעתה יש לי להודות: ותקנא רחל׳ קנאה במעשיה אמרה אלולי שנדקה ממני לא זכתה לבנים: הבה לי׳ וכי כך עשה אביך לאמך והלא התפלל עליה:

אבן עזרא

אלוה אישי׳ כמו וכלנו עליך: הפעם אודה את יי׳ כטעם הפע׳ הזאת אחר שיש לי אחרבעה בנים אודה השם כי לא אחמול להיות לי עוד כאומר אודה את השם שנתן לי כל זה ויסייע לי על כן עמדה מלדת: תבה לי בנים׳ שתתפלל לשם כאשר עשה אביך: התחת אלהים אנכי׳ כאילו אני במקומו אני: ממך׳ את אומרת שאינשה כאבא אני אין לו בנים אני אינו כאבא אני אין לו בנים אני יש לי בנים ממך מנע ולא ממני: על ברכי׳ כתרגו׳ ואבא אדבי: ואבנה גם אנכי׳ מהו גם אמרה לי זקיך אבריסם הין לו בנים מהנר ואבר מתבו כנגד שרה אמר לה זקנתי הבניסה שרתה לביתה אמר לו אם הדב׳ הזה מעכב הנה אמתי: ואבנה גם אנכי׳ כשרה: דני אלהים׳ דנני: נפתולי אלהי׳ מנחם בן סרוק פ פרשו במחברת מויל כתיל חבורים מאת המקום כתחברתי עם אחותי לזכות לבנים ואני מפרשו לשון ע עקש ופתלתול ו כתעקשתי והפכתי כלילו הרבה ונפתולי למקום להיות שום לאחותי: גם יכולתי׳ הסכים על ידי: ואנקלוס תרגם לשון תפלה׳ כמו נפתולי שהים נפתלתי בקשות החביבות לפניו כ כתקבלתי ונעתרתי כ כאחותי׳ נפתלתי כתקבלה תפילתי ו ומדרשי חנל׳ יש רבי׳ בלשון מוטרייקון: ותלד זלפה׳ בכלן נאמר הרין חוץ מ מזלפה לפי שהיתה בתולה מכולן ותימקת בשנים ואין הרין נכר בה וכדי לרמות יעקב נתנה לבן ללאה שלא יבין שמכניסין לו את לאה שכך מנהג ליתן שפחה הגדולה ו והקטנה לקטנה: בא גד׳ בא מזל טוב כמו גד גדי וסימן לא ודומה לו העורבי לגד שלחן ואגדה שמלה מהול כמו גודו חילא ולא ידעתי על מה נ נכתב תיבה אחת׳ בימי קני׳ חטי׳: להגיל

ותהר עוד ז׳ וסי׳ שמעון׳ לוי׳ יהודה׳ נפתלי׳ זבולון׳ אונן׳ רחמה: קראה ג׳ וסי׳ על כן קראה שמו יהודה׳ ותאמר רחל דנני׳ קראה שמו יעבץ׳ יד׳ סימן: התחת ג׳ בקריא׳ וסי׳ ויחר אף יעקב׳ ויאמר אליהם יוסף׳ התחת זאת לא יומת שמעי: ואבנה לֹ׳ ואבנה גם אנכי ממנה׳ וחד אבנה אולי אבנה ממנה:

ל

א

וַתֵּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר כִּי־שָׁמַע
יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה אָנֹכִי וַיִּתֶן־לִי גַּם־
אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן׃ וַתַּהַר
עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר עַתָּה הַפַּעַם
יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ שְׁלֹשָׁה
בָנִים עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ לֵוִי׃ וַתַּהַר
עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר הַפַּעַם אוֹדֶה
אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה
וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת׃ וַתֵּרֶא רָחֵל כִּי לֹא
יָלְדָה לְיַעֲקֹב וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ
וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הָבָה־לִּי בָנִים
וְאִם־אַיִן מֵתָה אָנֹכִי׃ וַיִּחַר־אַף יַעֲקֹב
בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנֹכִי
אֲשֶׁר־מָנַע מִמֵּךְ פְּרִי בָטֶן׃ וַתֹּאמֶר
הִנֵּה אֲמָתִי בִלְהָה בֹא אֵלֶיהָ וְתֵלֶד
עַל־בִּרְכַּי וְאִבָּנֶה גַּם־אָנֹכִי מִמֶּנָּה׃
וַתִּתֶּן־לוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה
וַיָּבֹא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב׃ וַתַּהַר בִּלְהָה
וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן׃ וַתֹּאמֶר רָחֵל דָּנַנִי
אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקֹלִי וַיִּתֶּן־לִי בֵּן
עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ דָּן׃ וַתַּהַר עוֹד
וַתֵּלֶד בִּלְהָה שִׁפְחַת רָחֵל בֵּן־שֵׁנִי
לְיַעֲקֹב׃ וַתֹּאמֶר רָחֵל נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים
נִפְתַּלְתִּי עִם־אֲחֹתִי גַּם־יָכֹלְתִּי וַתִּקְרָא
שְׁמוֹ נַפְתָּלִי׃ וַתַּרְא לֵאָה כִּי עָמְדָה
מִלֶּדֶת וַתִּקַּח אֶת זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ
וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה׃ וַתֵּלֶד
זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה לְיַעֲקֹב בֵּן׃
וַתֹּאמֶר לֵאָה בָּגָד וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
גָּד׃ וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה בֵּן
שֵׁנִי לְיַעֲקֹב׃ וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאָשְׁרִי
כִּי אִשְּׁרוּנִי בָנוֹת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
אָשֵׁר׃ וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר־
חִטִּים וַיִּמְצָא דוּדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא
אֹתָם אֶל־לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל־
לֵאָה תְּנִי־נָא לִי מִדּוּדָאֵי בְנֵךְ׃
וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְּעַט קַחְתֵּךְ אֶת־
אִישִׁי וְלָקַחַתְּ גַּם אֶת־דּוּדָאֵי בְנִי
וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה
תַּחַת דּוּדָאֵי בְנֵךְ׃

וַעֲדִיאַת עוֹד וַיֹּלֶדֶת בַּר וַאֲמַרַת
אֲרֵי שְׁמִיעַ קָדָם יְיָ אֲרֵי סְנִיאַתָּא
אָנָא וִיהַב לִי אַף יָת דֵּין וְקָרַת שְׁ
שְׁמֵיהּ שִׁמְעוֹן׃ וַעֲדִיאַת עוֹד
וַיֹּלֶדֶת בַּר וַאֲמַרַת הָדָא זִמְנָא
יִתְחַבַּר לִי בַּעֲלִי אֲרֵי יְלִידַת לֵיהּ
תְּלָתָא בְנִין עַל־כֵּן קָרָא שְׁמֵיהּ לֵוִי׃
וַעֲדִיאַת עוֹד וַיֹּלֶדֶת בַּר וַאֲמַרַת
הָדָא זִמְנָא אוֹדֵי קָדָם יְיָ עַל־כֵּן
קָרַת שְׁמֵיהּ יְהוּדָה וְקָמַת מִלְּמֵלַד׃
וְחַזַת רָחֵל אֲרֵי לָא יְלִידַת
לְיַעֲקֹב וְקַנְיָאַת רָחֵל בַּאֲחָתָהּ
וַאֲמַרַת לְיַעֲקֹב הַב־לִי בְנִין וְאִם־
לָא מֵיתָא אֲנָא׃ וּתְקֵיף רוּגְזָא
דְיַעֲקֹב בְּרָחֵל וַאֲמַר הֲמִנִּי אֲרֵי
בַּעְיָא הֲלָא־מִן־קֳדָם־יְיָ תִּבְעֵין
דְּמָנַע מִנִּיךְ וְלָדָא דְמִעַין׃
וַאֲמַרַת הָא אַמְתִּי בִלְהָה עָאל
לְוָתָהּ וְתֵלִיד וַאֲנָא אֶרְבֵּי וְאִתְבְּנֵי
אַף אֲנָא מִנָּהּ׃ וְיָהֲבַת לֵיהּ יָת־
בִּלְהָה אַמְתָהּ לְאִנְתּוּ וְעָל לְוָתָהּ
יַעֲקֹב׃ וַעֲדִיאַת בִּלְהָה וִילִידַת
לְיַעֲקֹב בַּר׃ וַאֲמַרַת רָחֵל דָּנַנִי
יְיָ וְאַף קַבֵּל צְלוֹתִי וְיַהֲב־לִי בַּר
עַל כֵּן קָרַת שְׁמֵיהּ דָּן׃
וַעֲדִיאַת עוֹד וִילִידַת בִּלְהָה אַמְתָא
דְרָחֵל בַּר תִּנְיָן לְיַעֲקֹב׃ וַאֲמַרַת
רָחֵל קַבֵּל יְיָ בְּעוּתִי בְּאִתְחַנְּנוּתִי
בְּצְלוֹתִי חֲמִירַיִת דִּירֵי־לִי־וְלַדְ
בַּאֲחָתִי וְאַף אִתְיְהַב־לִי וְקָרַת
שְׁמֵיהּ נַפְתָּלִי׃ וְחַזַת לֵאָה אֲרֵי
קָמַת מִלְּמֵלַד וּרְבָרַת יָת־זִלְפָּה
אַמְתָהּ וְיַהֲבַת יָתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִנְתּוּ׃
וִילִידַת זִלְפָּה אַמְתָא דְלֵאָה
לְיַעֲקֹב בַּר׃ וַאֲמַרַת לֵאָה אִתָּא
גַּד וְקָרַת יָת־שְׁמֵיהּ גָּד׃ וִילִידַת
זִלְפָּה אַמְתָא דְלֵאָה בַּר תִּנְיָן
לְיַעֲקֹב׃ וַאֲמַרַת לֵאָה תּוּשְׁבְּחָא
הַיָּת לִי אֲרֵי־בְכֵן יְשַׁבְּחוּנַנִי נְשַׁיָּא
וְקָרַת יָת־שְׁמֵיהּ אָשֵׁר׃ וַאֲזַל
רְאוּבֵן בְּיוֹמֵי חֲצַר־חִטִּין וְאַשְׁכַּח
יַבְרוּחִין בְּחַקְלָא וְאֵיתִי יָתְהוֹן
לְלֵאָה אִמֵּיהּ וַאֲמַרַת רָחֵל לְלֵאָה
הַבִּי־כְעַן לִי מִיַּבְרוּחֵי דִּבְרִיךְ׃
וַאֲמַרַת לָהּ הַזְעִיר דְּדַבְּרַת יָת־
בַּעְלִי וְלִמְסַב אַף יָת־יַבְרוּחֵי דִּבְרִי
עִמָּךְ בְּלֵילְיָא חֲלַף יַבְרוּחֵי דִּי בְרִיךְ׃
וַאֲמַרַת רָחֵל בְּכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ בְּלֵילְיָא

ל׳ בטעמא

ל׳ בן יהודה יעבץ

ל׳ מלרע

ל׳ דש ות׳ פרי בטן לרפי

ל׳

ל׳ דנש

ל׳ נ׳ חס

ל׳ נחל ועמדה לפני המלך

ל׳

כלבן ייקוף פת בקר׃

ל׳

ל׳ נ׳ חס

ל׳ נחל

ל׳

ל׳ נ׳ לס

ל׳ נ׳ חס

ל׳ יוסף לכוסין לדשות׃

ל׳ יוסף׃ יברוחי

ל׳ יוסף׃ יברוחי

ל׳

ל׳ נחל

ל׳

ל׳ נ׳ לס

ל׳ נ׳ חס

ל׳ נחל

ל׳

ל׳ נחל

ל׳

ל׳ נחל

ל׳

וּבָא יַעֲקֹב מִן הַשָּׂדֶה אֶת מְאַיְּלִין מְאָרְכִי בֵּין אוֹלָא לְזַרְקָ בְּאוּרֵי וְסִי׳ וִיקָר׳ פְּרִעָה שֵׁם יוֹסֵף׳ מִן הָדָם אֲשֶׁר
עַל הַמִּזְבֵּחַ׳ וְעָבְרוּ קוֹל בְּמַחֲנֶה׳ כַּאֲשֶׁר יוֹסֵר חֵלֶב הַכֶּבֶשׂ אוֹלָא וְבׁ׳ מוּנָחִים׳ וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאֵשׁ׳
וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה׳ וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם׳ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַסֵּלָה׳ כֹּל הַתְּרוּמֹת

אבן עזרא

זבדני אלהים׳ כטעם כתן לי חלק ואין לו אח במקל׳: יזבלני׳ יזבול עמי יהיה זבולו עמי ת תמיד כמו בנה בניתי בית זבול וכמוהו בני יצחקי יצחו ממני ויבואני כלם הם פעלי׳ עומדי׳: ואחר ילדה בת׳ יש אומרים כי עם זבולון היתה בבטן אחת: אסף אלהים את חרפתי׳ כטעם כרת וכן ונאסף שמחה וגיל ואחרים אמרו כי הסר רוחה החרפות שהיו הנשים מחרפות אותי בעבור היותי עקרה וכאילו כאספו ונתחברו אצל הסר והכ׳ מולדו ליעקב יב בנים בז׳ שנים וכאשר ספרום הקדמוני׳ מצאום בני שנה חדשים וימים במספר ויתכן שנתנה לזה שפחתה ל ליעקב קודם שנולד נפתלי נס הרתה רחל קודם שנולד זבולן ונס דינה לא ידענו מתי נולדה: אשר עבדתי אותך בהן׳ שב אל נסי לא אל ילדי כמו ויסר דמי מלחמה בשלום: נחשתי׳ כמו נסיתי כי הולך היה לקראת ל נחשי׳ ים לו תרפי׳: נקבה׳ לשון צווי במשקל זכר׳ לי אלהי לטובה ופי׳ פרש וכן אשר כי יי׳ יקבנו ודנשות הקוף להתבלע הלון בו כמו אשר ידבנו לבו: לרגלי׳ בעבור רגלי כי דרך בני אדם לומ׳ רגל טובה יש לפלוני והטעם כי התברכתי משעה שבאתה לביתי׳ הא מאומה נוסף ונמצא חסר: עקדים

בעל הטורים

כי ילדתי ג׳ וכיסיל בתיב כי ילדתי לו׳ כשילדה ב׳ אחר׳ הרי ילדתי ג׳ שהם חלקי וכשילדה עוד ב׳ אחר׳ הרי ילדתי ב׳ חלקי׳

וְעַל יַעֲקֹב מִן־הַקְּלָאִים בְּרַמְּשָׁא
וּנְפַקַת לָאָה לְקַדְמוֹתֵיהּ וַאֲמַרַת
לְוָתִי תֵּעוֹל אֲרֵי מְיַגַּר אֲגַרְתִּיךְ
בְּיַבְרוּחֵי דְּבְרִי וְשִׁכִּיב עִמָּהּ בְּלֵילְיָא
הוּא׃ וְקַבִּיל יְיָ צְלוֹתָהּ דְּלֵאָה
וְעַדְּיָאַת וִילִידַת לְיַעֲקֹב בַּר חַ
חֲמִישָׁאי׃ וַאֲמַרַת לֵאָה יְהַב יְיָ
אַגְרִי דִּיהַבִּית אַמְתִּי לְבַעְלִי וּקְרַת
שְׁמֵיהּ יִשָּׂשְׁכָר׃ וְעַדְּיָאַת עוֹד
לֵאָה וִילִידַת בַּר שִׁתָּאי לְיַעֲקֹב׃
וַאֲמַרַת לֵאָה יְהַב־יְיָ יָתִיהּ לִי חוֹלָק
טַב הָדָא זִמְנָא יְהֵי מְדוֹרֵיהּ דְּבַעְלִי
לְוָתִי אֲרֵי יְלִידִית לֵיהּ שִׁתָּא בְנִין
וּקְרַת יַת־שְׁמֵיהּ זְבוּלֻן׃
וּבְתַר־כֵּן יְלַדַת בְּרַתָּא וּקְרַת יַת־
שְׁמַהּ דִּינָה׃ וְעַל דּוּכְרָנָא
דְּרָחֵל קְדָם־יְיָ וְקַבִּיל צְלוֹתָהּ יְיָ
וִיהַב לָהּ עִדּוּי׃ וְעַדְּיָאַת וִילִידַת
בַּר וַאֲמַרַת כְּנַשׁ יְיָ יַת חִסְרָאי׃
וּקְרַת יַת־שְׁמֵיהּ יוֹסֵף לְמֵימַר יוֹסֵף
יְיָ לִי בַּר־אוֹחֲרָן׃ וַהֲוָה כַּד
יְלִידַת רָחֵל יַת־יוֹסֵף וַאֲמַר יַעֲקֹב
לְלָבָן שַׁלְחֵנִי וְאֵהָךְ לַאֲתָרִי ו
וּלְאַרְעִי׃ הַב יַת נְשַׁי וְיַת־בְּנַי דִּי
פְלַחִית יָתָךְ בְּהוֹן וְאֵזִיל אֲרֵי אַתְּ
יָדַעְתְּ יַת פּוּלְחָנִי דִּי־פְלַחִתִּיךְ׃ ו
וַאֲמַר לֵיהּ לָבָן אִם־כְּעַן אַשְׁכַּחִית
רַחֲמִין בְּעֵינָךְ נַסֵּיתִי וּבָרְכָנִי יְיָ ב
בְּדִילָךְ׃ וַאֲמַר פְּרֵישׁ אַגְרָךְ עָלַי
וְאֶתֵּן׃ וַאֲמַר לֵיהּ אַתְּ יָדַעְתְּ יַת
דִּי פְלַחְתָּךְ וְיַת דִּי־הֲוָה בְעִירָךְ
עִמִּי׃ אֲרֵי זְעַר דִּי־הֲוָה לָךְ
קֳדָמַי וּתְקֵיף לְמִסְגֵּי וּבָרֵיךְ יְיָ יָתָךְ
בְּדִילִי וּכְעַן אֵימָתַי אַעְבֵּיד אַף־
אֲנָא לְבֵיתִי׃ וַאֲמַר מָה־אֶתֵּן־לָךְ
וַאֲמַר יַעֲקֹב לָא־תִתֵּן־לִי מִדְּעַם
אִם־תַּעְבֵּיד־לִי פִּתְגָמָא הָדֵין אֶתּוּב
אֶרְעֵי עָנָךְ אֶטַּר׃ אֶעְבַּר
בְּכָל עָנָךְ יוֹמָא־דֵּין אַעְדֵּי מִתַּמָּן

וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וַתֵּצֵא
לֵאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי
שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךָ בְּדוּדָאֵי בְּנִי וַיִּשְׁכַּב
עִמָּהּ בַּלַּיְלָה הוּא׃ וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים
אֶל־לֵאָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן
חֲמִישִׁי׃ וַתֹּאמֶר לֵאָה נָתַן אֱלֹהִים
שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי
וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׂשְׂכָר׃ וַתַּהַר עוֹד
לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן־שִׁשִּׁי לְיַעֲקֹב׃ וַתֹּאמֶר
לֵאָה זְבָדַנִי אֱלֹהִים אֹתִי זֶבֶד טוֹב כ
הַפַּעַם יִזְבְּלֻנִי אִישִׁי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ
שִׁשָּׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ זְבֻלוּן׃
וְאַחַר יָלְדָה בַּת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ
דִּינָה׃ וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רָחֵל
וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת־
רַחְמָהּ׃ וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר אָסַף
אֱלֹהִים אֶת־חֶרְפָּתִי׃ וַתִּקְרָא אֶת־
שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יֹסֵף יְהוָה לִי בֵּן
אַחֵר׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת־
יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן שַׁלְּחֵנִי
וְאֵלְכָה אֶל־מְקוֹמִי וְלְאַרְצִי׃ תְּנָה
אֶת־נָשַׁי וְאֶת־יְלָדַי אֲשֶׁר עָבַדְתִּי
אֹתְךָ בָהֶן וְאֵלְכָה כִּי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־
עֲבֹדָתִי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ׃ וַיֹּאמֶר
אֵלָיו לָבָן אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
נִחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי יְהוָה בִּגְלָלֶךָ׃
וַיֹּאמֶר נָקְבָה שְׂכָרְךָ עָלַי וְאֶתֵּנָה׃
וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת אֲשֶׁר
עֲבַדְתִּיךָ וְאֶת אֲשֶׁר־הָיָה מִקְנְךָ אִתִּי׃
כִּי מְעַט אֲשֶׁר־הָיָה לְךָ לְפָנַי וַיִּפְרֹץ
לְרֹב וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֹתְךָ לְרַגְלִי וְעַתָּה
מָתַי אֶעֱשֶׂה גַּם־אָנֹכִי לְבֵיתִי׃ וַיֹּאמֶר
מָה אֶתֶּן־לָךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא־תִתֶּן־לִי
מְאוּמָה אִם־תַּעֲשֶׂה־לִּי הַדָּבָר הַזֶּה
אָשׁוּבָה אִרְעֶה צֹאנְךָ אֶשְׁמֹר׃
אֶעְבֹר בְּכָל־צֹאנְךָ הַיּוֹם הָסֵר מִשָּׁם

הקדשי׳ אשר ירמו בני ישרא׳ ולא נתן סיחון את ישר׳ ואם החרש יחריש לה אישה׳ והיו לאח׳ מבני שבטי בני ישר׳ ובאו הר האמרי ואל כל שכניו׳ כי ידחיב יי׳ אלהיך׳ ואשר יבא את רעהו ביער׳ וסקלתם באבנים׳ ואכל פרי בטנך ופרי אדמתך׳ כל אלו במאיילא וכל פסקת׳ דכו׳ מארכין במארכ׳ אך לא במאיילא אך כי הנינו שוה בס״ב ועלוי וסי׳ ואמ׳ אליהם ראובן׳ הנה חרדת אלינו׳ ובנ׳ מקומות משרתי׳ אזלא ומירכ׳ בתיבה אחת לזרקא וסי׳ איתמר בניו׳ יצאו בנות שילו׳ לאוצרו׳ ולתרומות: זבלו׳ ט׳ לכ וסי׳ פרשת ויגש: בן כל בן המוקף פתח במ״ד וסי׳ בן ששי ליעקב וימלט בן אחד לאחימלך בן אחיטוב׳ ולמפיבוש׳ בן קטן׳ והולי׳ בן פריץ ואם הנגינה בו קמץ כגון בן חכם בן כסיל ופי׳ בן שהו׳ חכם במ״ו ושחט את בן הבקר׳ בן הישראלית׳ בן יברכיהו׳ בן משלמיה׳ בן יאיר׳ בן משל׳ בן ברכיה׳ וכל מבן ומבן הלבן פתח׳ יסף יא בלשון אוסופי ג׳ מלאי׳ ה׳ חסרי׳ וסי׳ יסף יי׳ לי בן אחר׳ פרעה התל׳ והמשתו יסף עליו׳ ממעשרו׳ והמישתו׳ והתורו את׳ ואדעה מה יסף יי׳ ככם אלף פעמי׳ עליכם ועל בניכם׳ ואת אשר חטא׳ ואחריו לא יוסף׳ יוסף יי׳ על עמו׳ דה הלין ג׳ בתראי מלאי׳ וכל שום בר נש דכו׳ מלאי׳: בהן ט״ו קמצי׳ וסי׳ במסר׳ רבת׳: ואלסה ב׳ וסי׳ תנה את נשי ואת ילדי׳ ויאמר אבנר אל דוד׳ וחד אלכה אני אמרתי בדמי: כי אתה כל אורי׳ ואיוב כי עתה בס״ש כי אתה וכל שאר קר״ דכו׳ כי אתה במ״ב כי עתה וסי׳ במסר׳ רבת׳: רגלי לרגלי ה׳ וסי׳ בתהלי׳ סי׳ מ״ו: אם תעשה לי הדבר הזה׳ עש״ית הדבר יא חס׳ את וסי׳ במסר׳ רבת׳:

נקוד׳ מנומר בחברבורות דקות כמו נקודה פונטורא בלע״ז: טלוא׳ לשון טלאי׳ חברבורות לחבות: חוס׳ שחוס דומה לחלוס רוסו בלע״ז לשון מסנה שחמתית ונמצאת לבנה לעכין התבואה: והיה שכרי׳ חותן שיולדו מכאן ולהבא נקודים וטלואים בעזים ושחומים בכבשי׳ יהו שלי ואותן שיסכן עכשו הפרס מהם והפקידם ביד בניך שלא תתמר על המולדים מעתה אלו היו שם מתחלה ועוד שלא תחמר על ידי הזכרי׳ שהן נקודי׳ וטלואי׳ תלדנה הנקבות דונמתן מכאן ואילך: ועכשה בי׳ אם תחשדני שאני מוטל משלך כלום תענה בי צדקתי כי תבא צדקתי ותעיד על שכרי לפניך שלא תמצא בעדרי כי אם נקודי׳ וטלואי׳ וכל שתמצא בהן שאינו נקוד או טלוא או חום בידוע שגנבתיו לך וכגניבה הוא שרוי אצלי: הן׳ לשון הן קבלת דברים: לו יהי כדברך׳ הלואי שתתיצב בכך: ויסר לבן ביום ההוא וגו׳ תיסים׳ עזים זכרים: כל אשר לבן בו׳ כל אשר היתה בו חברבורת לבנה: ויתן לבן ביד בניו: המותרות׳ הרעועות שבהן החולו׳ והעקרו׳ שאינן חלא שילי אותן מסר לו: מקל לה לבנה׳ עץ הוא ושמו לבנה כמה דתימר תחת לון ולבן׳ ותומר אני הוא שקורין ס טלינבלא שהוא לבן: לח׳ כשהו׳ רטוב: לח׳ ועוד לקח מקל לח׳ עץ שנדלין בו חגוזים דקים קולדלי בלע״ז: וערמון׳ קשטייר בלע״ז: פצלות׳ קילופים קילופים שהיה עושהו מנומר: מחשוף הלבן: גלוי לבן של מקל כשהיה קולפו היה נראה ו ונגלה לבן שלו במקו׳ הקילוף: ויכן׳ תרגום ולעיץ לשון תחיבה ונעיצה הוא בלשון חרמית והרבה מ ים בתלמוד דגה ו ושלפה דן ביה מידי דגה כמו דעבה אלא שמקבר את לשונו: ברהטים׳ במרזבות המים בבריכות ה העשויו׳ בארץ להשקו׳ שם הצאן: אשר תבאן וגו׳ ברהטים אשר תבאן הצאן ל לשתות שם הכינ ה המקלו׳ לנכח הצאן: ויחממנה׳ הבהמה רואה את המקלות והיא כרתעת לאחוריה והזכר רובעה וולדת כיוצא בו׳ ר׳ הושעיא אומר המים נעשין זרע במעיהן ולא היו צריכות לזכר וזהו ו

דנקדות׳ ב׳ מל׳ עם נקדות הכסף:

לח׳ ג׳ ל׳ פתח וא׳ קמץ:

פצל׳ עץ הוא עם מקל שכר בכר וכל הנקדנים עושים:

ויחמנה׳ ג׳ מילין אכדרוגינוס ויחמנה בצאן ויסרבה הפרו׳ ר׳ תרגם מלבוי׳ מגנו יעמדנה:

בבאן׳ ב׳ חד חס׳ וחד מל׳:

נקדים׳ עקדים׳ נקדים׳ ועלאים׳ ל׳ פסלא נקדים׳ נכדים:

בעל הטורים

ביום מחר ב׳ במסרה הכא ואיך אל ת תתהלל ביום מחר׳ אחר הקבה ליעקב וכי אתה יודע מה יהיה ביום ו׳ תתהלל ביום מחר למחר כתך ליכה ינבא ממך׳ העטופים

אבן עזרא

ועתה ד׳ וסי׳ בי צדקתי׳ וענתה ואמרה׳ וענתה השירה׳ שמה בימי נעוריה: ביום מחר ב׳ וענת׳ בי צדקתי׳ אל תתהלל ביום מחר: לו כב מסר בפרשת לך לך: כדברך ג׳ חס׳ י׳ בתו׳ וסי׳ הן לו יהי׳ ושכבתי עם׳ ויאמ׳ יי׳ סלחתי׳ ואינון מן יג חס׳ י׳ במס׳ רבת׳ וחילופיהון ח׳ כתיבן דבריך וקריין דברך וסי׳ במס׳ רבת׳: ויעקב יד

כָּל־שֶׂה׳ נָקֹד וְטָלוּא וְכָל־שֶׂה־חוּם בַּכְּשָׂבִים וְטָלוּא וְנָקֹד בָּעִזִּים וְהָיָה שְׂכָרִי׃ וְעָנְתָה־בִּי צִדְקָתִי בְיוֹם מָחָר כִּי־תָבוֹא עַל־שְׂכָרִי לְפָנֶיךָ כֹּל אֲשֶׁר־אֵינֶנּוּ נָקֹד וְטָלוּא בָּעִזִּים וְחוּם בַּכְּשָׂבִים גָּנוּב הוּא אִתִּי׃ וַיֹּאמֶר לָבָן הֵן לוּ יְהִי כִדְבָרֶךָ׃ וַיָּסַר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַתְּיָשִׁים הָעֲקֻדִּים וְהַטְּלֻאִים וְאֵת כָּל־הָעִזִּים הַנְּקֻדּוֹת וְהַטְּלֻאֹת כֹּל אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ וְכָל־חוּם בַּכְּשָׂבִים וַיִּתֵּן בְּיַד־בָּנָיו׃ וַיָּשֶׂם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב רֹעֶה אֶת־צֹאן לָבָן הַנּוֹתָרֹת׃ וַיִּקַּח־לוֹ יַעֲקֹב מַקַּל לִבְנֶה לַח וְלוּז וְעַרְמוֹן וַיְפַצֵּל בָּהֵן פְּצָלוֹת לְבָנוֹת מַחְשֹׂף הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל־הַמַּקְלוֹת׃ וַיַּצֵּג אֶת־הַמַּקְלוֹת אֲשֶׁר פִּצֵּל בָּרְהָטִים בְּשִׁקְתוֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר תָּבֹאן הַצֹּאן לִשְׁתּוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן וַיֵּחַמְנָה בְּבֹאָן לִשְׁתּוֹת׃ וַיֵּחַמּוּ הַצֹּאן אֶל־הַמַּקְלוֹת וַתֵּלַדְנָה הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּטְלֻאִים׃ וְהַכְּשָׂבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל־עָקֹד וְכָל־חוּם בְּצֹאן לָבָן וַיָּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים לְבַדּוֹ וְלֹא שָׁתָם עַל־צֹאן לָבָן׃ וְהָיָה בְּכָל־יַחֵם הַצֹּאן הַמְקֻשָּׁרוֹת וְשָׂם יַעֲקֹב אֶת־הַמַּקְלוֹת לְעֵינֵי הַצֹּאן בָּרְהָטִים לְיַחֲמֻנָּה בַּמַּקְלוֹת׃ וּבְהַעְטִיף הַצֹּאן לֹא יָשִׂם

כָּל־אֲמַר׳ נְמוֹר וּרְקוּעַ וְכָל־אֲמַר־שְׁחוּם בְּאִמְּרַיָּא וּרְקוּעַ וּנְמוֹר בְּעִזַּיָּא וִיהֵי אַגְרִי׃ וְתִסְהֵד־בִּי זַכּוּתִי בְּיוֹמָא דְּמָחָר אֲרֵי תֵּעוֹל עַל־אַגְרִי קֳדָמָךְ כֹּל דְּלֵיתוֹהִי נְמוֹר וּרְקוּעַ בְּעִזַּיָּא וּשְׁחוּם בְּאִמְּרַיָּא גְּנִיבָא הוּא עִמִּי׃ וַאֲמַר לָבָן בְּרֵם לְוֵי יְהֵי כְּפִתְגָמָךְ׃ וְאַעְדֵּי בְיוֹמָא הַהוּא יַת־תְּיָשַׁיָּא רְגוּלַיָּא וּרְקוּעַיָּא וַיַת כָּל־עִזַּיָּא נְמוֹרָתָא וּרְקוּעָתָא כָּל דִּי־חִוַּר בֵּידֵהּ וְכָל־דִּשְׁחוּם בְּאִמְּרַיָּא וִיהַב בְּיַד בְּנוֹהִי׃

וְשַׁוִּי מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין בֵּינוֹהִי וּבֵין יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב רָעֵי יַת־עָנָא דְּלָבָן דְּאִשְׁתְּאֲרָא׃ וּנְסִיב לֵיהּ יַעֲקֹב חוּטְרִין דִּלְבֶן רַטִּיבִין וּדְלוּז וְדִדְלוּב וְקַלֵּיף בְּהֵן קְלִפִּין חִוָּרִין קְלוּף חִוָּר דִּי עַל־חֻטְרַיָּא׃ וּרְעִיץ יַת־חֻטְרַיָּא דִּי קְלִיף בְּרַהֲטַיָּא אֲרַתַר־בֵּית־שְׁקִיָּא דְּמַיָּא אֲתַר דְּאָתְיָן עָנָא לְמִשְׁתֵּי לְקֳבֵלֵהֵן דְּעָנָא וּם וּמִתְיַחֲמָן בְּמֵיתֵיהֵן לְמִשְׁתֵּי׃ וְאִתְיַחֲמָא עָנָא בְּחוּטְרַיָּא וִילִידָא עָנָא רְגוּלִין נְמוֹרִין וּרְקוּעִין׃ וְאִמְּרַיָּא אַפְרֵישׁ יַעֲקֹב וִיהַב בְּרֵישׁ עָנָא כָּל־דְּרְגוּל וְכָל־דִּשְׁחוּם בַּעֲנָא דְּלָבָן וְשַׁוִּי לֵיהּ עֲדָרִין בְּלַחוֹדוֹהִי וְלָא עָרְבִינוּן עִם־עָנָא דְּלָבָן׃ וַהֲוִי בְּכָל־עִדָּן דְּמִתְיַחֲמָן עָנָא מְכַבְּדַיָּא וְשַׁוִּי יַעֲקֹב יַת־חוּטְרַיָּא לְעֵינֵי עָנָא בְּרַהֲטַיָּא לְיַחֲמוּתְהֵן בְּחוּטְרַיָּא׃ וּבְלָקִישׁוּת עָנָא לָא מְשַׁוֵּי

ל׳ ל׳ חס׳ ובעיין׳ ל׳

ל׳ ל׳ 36 תתהלל

ל׳ ומ׳ל

כ״ל׳ ל״ל כלים חס׳

ל׳ חס׳ בלים

ל׳ חס׳ לחס׳ כ״ל מ״ל׳

ל״ל׳ ל׳ ל׳ ל׳ בת׳ וחל מ״ל׳ ל׳ ל׳

ל׳ ל׳ ל׳ ל׳ מ״ל׳ ל׳

ל׳ ל׳ ל׳ ל׳ ל׳ ל׳ ל׳ המקלות ל

ל׳ ומ׳ל׳ ל׳ ל׳ ל׳ ל׳ ל׳ ל׳

נתן רבות׳ כרות ורבות מעטר נתן׳ ועבדים ושפחות׳ מוכר נתנו בדמים יקרים ולוקח כל אלה: עשה׳ כגם כמו ויעש חיל ויך את עמלק: שוב אל ארץ אבותיך׳ ובשם תהיה עמך אבל בעודך מחובר לטמא לי אפשר להשרות שכינתי עליך: ויקרא לרחל וללאה׳ לרחל תחלה ואחר כך ללאה שהיא היתה עקר הבית שבשבילה נזדווג יעקב עם לבן ואף בניה של לאה מודים בדבר שהרי בועז ובית דינו משבט יהודה אומרים כרחל וכלאה אשר בנו שתיהן וגו׳ הקיימו רחל ללאה: עשרת מונים׳ אין מונים פחות מעשרה: מונים לשון סכום כלל החשבון והן עשיריות למדנו שהחליף תנאו ק׳ פעמים: והנה העתודים׳ אעפ שהבדילם לבן כלם שלא יתעברו הצאן

אבן עזרא

בעל המורים העטופים׳ שאין כח בהם כמו נבשם בהם תתעטף: דברי בני לבן׳ בנים זכרים היו לו וכן הוא אומר ויתן ביד בניו: ולבן הלך לגזוז את צאנו׳ שהיה ביד בניו רחוק שלשה ימים כאשר הוא כתוב על כן וינד ללבן ביום השלישי: את פני אביכם׳ ראיתי בבניו שאינם עמי כתמול שלשום אז ישוב אינם אל פני כמו כני יי׳ חלקם: התל בי׳ מלה זרה בעבור היות התיו רפה כי עיקרו להלנש כמו ויהתל בהם אליהו דרך לעג: עשרת מונים׳ מלשון מנה את העם והטעם עשרה במספר אז הזכיר עשרה בעבור היותו סך חשבון׳ וזה שאמר עקדים יהיה שכרך יהוה שהחליף משכרתו לקחת עקדים לבדם וכן פעם אחרת נקדים: ויבל אלהים׳ כטעם ויבצלו את מצרי׳ ושניהם מגזרת הצילני נא ואם הוא מעט רחוק׳ וזה שאמר יעקב לנשיו גם הוא אמת שראה זה בחלום כי הפס יעזרהו לחזק הצאן ולהוליד גם בלא מקלות: תכבי הלל בית הלל׳ טעמו הלל הלל בית הלל וכן הדעת דעת טוב ורע: כי מכרמו׳ כאילו מכרמו שלא עשה כמשפט האבות עם הבכורות רק אמר שמור נא לי ויקח בנותי במשכרתך׳ רכש

בתמל שלשום על כל גדותיו׳ זיך רחוק יהיה בינכם׳ אשת עזורה לנו׳ וישבו בני ישראל באהליהם כתמל שלשום: שלשום ב׳ מלאים בתורה וסי׳ והגדה אינו עמו כתמול שלשום׳ פן ירדף גאל הדם׳ וכל נביאים וכתובי׳ דכתו׳ במ׳ חס׳ וסי׳ כי לא היתה כזאת׳ ויהי כל יודעו באתמול׳ כי אם אשה עזורה לנו׳ ודבר אבנר היה: אבותיך ג׳ מלאים וסי׳ שוב אל ארץ אבותיך׳ וכמשרפות אבותיך׳ אל תשג גבול עולם: ואתנה ג׳ וסי׳ ואתנה ידעתן׳ אמור אל שדי תפל׳ ואתנה צאני׳ וחד אתנה׳ הנני אל כסת ותיכנה: נתנו ה׳ וסי׳ ולא נתנו אלהי׳ להרע׳ ויפקד שמשון את אשתו בגדי׳ וילחצו האמרי את בני דן׳ ויקהלו שאול ביום ההוא׳ וישב דוד במדבר במצדות׳ וחד ונתנו דכי תצא למלחמה: להרע ו׳ וסי׳ כו׳ בס׳ בפר׳ ויקרא: מלאך האלהים ח׳ וסי׳ כו׳ במס׳ רבתא: ותאמרנה ל׳ כ׳ ותען רחל ולאה ותאמרנה׳ וכל נבי׳ וכתו׳ דכתו׳ במא ותענינה הנשים המשחקות ותאמרן: נחשבנו ג׳ וסי׳ הלא נכריות נחשבנו׳ כצאן טבחה׳ מדוע נחשבנו כבהמה:

לא

ויבדלים׳ כתרגומו ומכיחין פיסיד בלעז חוט של לבן מקיף את נופו סביב חברבורת שלו פתוחה ומכולסת יתן אל זן ואין לי ל להביא עד מן המקל׳ : האל בית אל׳ כמו אל בית אל ההא יתיר ודרך מקראות לדבר כן כמו כי אתם באים אל הארץ כנען: מסחת סם: לשון רבוי וגדולה כשמסחה למלכות כך ויצק שמן על ראשה להיות מ מסוחה למזבח: אשר כדרת לי׳ נצריך אתה לשלמו שאמרת יהיה בית אלהים שתקריב שם קרבנות: העול לנו׳ למה נתעכב על ידך כלום אנו מיחלות לירש מנכסי אבינו כלום בין הזכרים: הלא נכריות נחשבנו לו׳ אפי׳ בשעה שדרך בני אדם לתת מהנכיות לבנותיו בשעת נישואין הנה עמנו כנכריות כי מכרנו לך בשכר הפעולה: את כספנו׳ שנכב דמי שכר פעולתך: כי כל העשר׳ כי זה משמש בלשון אלא כלומר מכל אבינו אין לנו כלום אלא מה ש שהציל הקב׳ מאבינו שלנו הוא: הציל׳ לשון מצרים וכן כל לשון הצלה שבמקרא לשון הפרשה ש שמפריסו מן הרעה ומן האויב: את

דהתל ל׳ וכ׳ שלמה בשם בקרקע מנכה הרשים׳

ל׳ לון חס׳ בדעב׳ ל׳

ל׳ מ׳ל בשם

ל׳

ל׳ חס׳

ל׳ ו׳ חס׳ כתו׳

ל׳ מ׳ל

ל׳ מ׳ל יסי׳ הדר מלכת לעולמת

ל׳ ל׳ דל

ל׳

ל׳

ל׳ ל׳ וחס׳

ל׳ חס׳ כל חס׳ בתלת ל׳ ל׳

ל׳ פת

ל׳

ל׳ כתו׳ מס׳ בנקבות׳ ל׳ ונעינין

ל׳ חס׳ בעב׳ דנחס׳

ל׳

ל׳ ונעינין ל׳ מ׳

ל׳ ל׳ כב בתול

ל׳ מ׳ל כתו׳ ל׳

ל׳ מ׳ל כק׳ ל׳ מ׳ל בתול

ל׳

ל׳ ל׳ ל׳

אמר אלהים ו׳ מסר פרשת בראשית: וינהג ה׳ וסי׳ וינהג את כל מקנהו׳ וינהג את הצאן אחר המדבר׳ וינהג את מקניהם ויך בהם׳ וינהג את עמו וילך גיא מלח׳ וינהג יואב את חיל הצבא: רכש ה׳ פסו׳ דמי׳ מן ב׳ מלי׳ קדמ׳ קמ׳ תני׳ פתח וסי׳ ארת בכרתי׳ לקח והנה עתה לקח ברכתי׳ רכשו אשר רכש מקנהו וקנינו אשר

אֱמֹר אֱלֹהִים אֵלֶיךָ עֲשֹׂה׃ וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו עַל־הַגְּמַלִּים׃ וַיְנַהֵג אֶת־כָּל־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־רְכֻשׁוֹ אֲשֶׁר רָכָשׁ מִקְנֵה קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפַדַּן אֲרָם לָבוֹא אֶל־יִצְחָק אָבִיו אַרְצָה כְּנָעַן׃ וְלָבָן הָלַךְ לִגְזֹז אֶת־צֹאנוֹ וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת־הַתְּרָפִים אֲשֶׁר לְאָבִיהָ׃ וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת־לֵב לָבָן הָאֲרַמִּי עַל־בְּלִי הַגִּיד לוֹ כִּי בֹרֵחַ הוּא׃ וַיִּבְרַח הוּא וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת־הַנָּהָר וַיָּשֶׂם אֶת־פָּנָיו הַר הַגִּלְעָד׃ וַיֻּגַּד לְלָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב׃ וַיִּקַּח אֶת־אֶחָיו עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיַּדְבֵּק אֹתוֹ בְּהַר הַגִّלְעָד׃ וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־לָבָן הָאֲרַמִּי בַּחֲלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תְּדַבֵּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע׃ וַיַּשֵּׂג לָבָן אֶת־יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב תָּקַע אֶת־אָהֳלוֹ בָּהָר וְלָבָן תָּקַע אֶת־אֶחָיו בְּהַר הַגִּלְעָד׃ וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב מֶה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־לְבָבִי וַתְּנַהֵג אֶת־בְּנֹתַי כִּשְׁבוּיֹת חָרֶב׃ לָמָּה נְחַבֵּאתָ לִבְרֹחַ וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא הִגַּדְתָּ לִי וָאֲשַׁלֵּחֲךָ בְּשִׂמְחָה וּבְשִׁרִים בְּתֹף וּבְכִנּוֹר׃ וְלֹא נְשַׁקְתָּנִי לְבָנַי וְלִבְנֹתָי עַתָּה הִסְכַּלְתָּ עָשׂוֹ׃ יֵשׁ־לְאֵל יָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם אֶמֶשׁ אָמַר אֵלַי לֵאמֹר הִשָּׁמֶר לְךָ מִדַּבֵּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע׃ וְעַתָּה הָלֹךְ הָלַכְתָּ כִּי־נִכְסֹף נִכְסַפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ לָמָּה גָנַבְתָּ אֶת־אֱלֹהָי׃ וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן כִּי יָרֵאתִי כִּי אָמַרְתִּי פֶּן־תִּגְזֹל אֶת־בְּנוֹתֶיךָ מֵעִמִּי׃ עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת־אֱלֹהֶיךָ

אֲמַר יְיָ לָךְ עֲבִיד׃ וְקָם יַעֲקֹב וּנְטַל יָת־בְּנוֹהִי וְיָת־נְשׁוֹהִי עַל־גַּמְלַיָּא׃ וְדָבַר יָת כָּל־גֵּיתוֹהִי וְיָת כָּל־קִנְיָנֵיהּ דְּקָנָא גֵּיתוֹהִי וְקִנְיָנֵיהּ דְּקָנָא בְּפַדַּן אֲרָם לְמֵיתֵי לְוָת־יִצְחָק אֲבוֹהִי לְאַרְעָא דְּכְנָעַן׃ וְלָבָן אֲזַל לְמֵיגַז יָת־עָנֵיהּ וְגַנֵּיבַת רָחֵל יָת־צִלְמָנַיָּא דִּי לַאֲבוּהָא׃ וְגָנֵיב יַעֲקֹב מִן־לָבָן אֲרַמָּאָה עַל דְּלָא חַוִּי לֵיהּ אֲרֵי אָזֵל הוּא׃ וְאָזֵל הוּא וְכָל־דִּי לֵיהּ וְקָם וַעֲבַר יָת־פָּרָת וְשַׁוִּי יָת־אַפּוֹהִי לְטוּרָא דְּגִלְעָד׃ וְאִתְחַוֵּיָת לְלָבָן בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה אֲרֵי אָזֵל יַעֲקֹב׃ וּדְבַר יָת אֲחוֹהִי עִמֵּיהּ וּרְדַף בַּתְרוֹהִי מַהֲלַךְ שַׁבְעָא יוֹמִין וְאַדְבֵּיק יָתֵיהּ בְּטוּרָא דְּגִלְעָד׃ וַאֲתָא מֵימַר־מִן־קֳדָם־יְיָ לְוָת־לָבָן אֲרַמָּאָה בְּחֶלְמָא דְּלֵילְיָא וַאֲמַר לֵיהּ אִסְתַּמַּר לָךְ דִּלְמָא־תְמַלֵּל עִם־יַעֲקֹב מִטַּב עַד־בִּישׁ׃ וְאַדְבֵּיק לָבָן יָת־יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב פְּרַס יָת־מַשְׁכְּנֵיהּ בְּטוּרָא וְלָבָן אַשְׁרִי יָת־אֲחוֹהִי בְּטוּרָא דְּגִלְעָד׃ וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב מָה עֲבַדְתָּ וְכַסֵּיתָא יָת־בְּנָתַי כְּשִׁבְיָתָא חַרְבָּא׃ לְמָה אִטַּמַרְתָּא לְמֵיזַל וְכַסֵּיתָא מִנִּי וְלָא חַוֵּיתָא לִי וּשְׁלַחְתָּךְ פּוּן בְּחֶדְוָא וּבְתוּשְׁבְּחָן בְּתוּפִין וּבְחִנְּנִין׃ וְלָא שְׁבַקְתָּנִי לְנַשָּׁקָא לְבָנַי וְלִבְנָתָי כְּעַן אַסְכַּלְתָּא לְמַעְבַּד׃ אִית־חֵילָא בִּידִי לְמַעְבַּד עִמְּכוֹן בִּישׁ וֵאלָהָא דַּאֲבוּכוֹן בְּרַמְשָׁא אֲמַר לִי לְמֵימַר אִסְתַּמַּר לָךְ מִלְּמַלָּלָא עִם־יַעֲקֹב מִטַּב עַד־בִּישׁ׃ וּכְעַן מִיזַל אֲזַלְתָּ אֲרֵי חַמָּדְתָּא חַמָּדְתָּא לְבֵית אֲבוּךְ לְמָה גְנַבְתָּא יָת דַּחֲלָתִי׃ וְאַתִּיב יַעֲקֹב וַאֲמַר לְלָבָן אֲרֵי דְּחֵילַת אֲרֵי אֲמַרִית דִּלְמָא־תֵינוֹס יָת־בְּנָתָךְ מִנִּי׃ אֱתַר דִּי תַשְׁכַּח יָת־דַּחֲלָתָךְ לָא

רכש
קתן כיקף
ראוי חד מן
ה׳ פסו׳ דמיון
מן ב׳ תלין
קדמ׳ קתן
תני׳ פתח׃

רכש׳ אה פקודי המשכן משכן׳ והמכתב מכתב׳ והמנהג כמנהג יהוא: ולבן ג׳ באורית׳ וסי׳ ולבן הלך לגזוז את צאנו׳ ולבן תקע את אחיו׳ ולבן וחצרו׳: ויגד כ״ד וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳: ובשרים ב׳ חד חס׳ וחד מל׳ וסי׳ למה נחבאת לברח׳ וכל ישראל משחקים׳ בד״ה׳ קדמ׳ חס׳ דד״ה מל׳: עשוד׳ ג׳ כתיב ה׳ וא׳ כתיב ו׳ וסי׳ הסכלת עשו׳ למען עשה כיום הזה׳ עשה שטים שנאתי׳ עשה צדקה ומשפט׳ קדמה כתוב ו׳: מדבר ח׳ דגש׳ וסי׳ יש לאל ידי לעשת׳ ובבא משה אל אהל׳ ויכל משה מדבר אתם׳ ועתה דע׳ וראי מה תעשי׳ ותבא בי רוח׳ ואשמע מדבר אלי׳ אהבת רע מטוב׳ נצור לשונך מרע: הלך ד׳ חס׳ וסי׳ ועתה הלך הלכת כי נכסף׳ הלך אלך עמך׳ וישרנה הפרות׳ ויעש כן הלך ערום ויחף׳ וכל ירמיה דכו׳ במו מל׳ וסי׳ וקנית לך אזור פשתים׳ ואמרת אל חנניה׳ הלוך להרגיעו ישראל׳ לעבד מלך הכושי׳ הלוך אל בית הרכבי׳ הלוך בכו ילכו ואת: בנותיך ג׳ מלאי׳ וסי׳ פן תגזל את בנותיך מעמי׳ ואכל קצירך׳ עד זה מדבר:

רכש׳ מנזרת רכוש: התרפי׳ יא שהוא כלי כחשת העשוי לדעת חלקי השעות ואחרים אמרו כי יש כח בחכמי המזלות לעשות צורה בשעו׳ ידועות תדבר הצורה והעל שלהם כי התרפים דברו און ופי׳ הפסוק אינו כן והקרוב אלי שהתרפים הם על צורת בני אדם והיא עשויה לקבל כח עליונים ולא אוכל לפרש והעל שהתרפים כן התלפים שמה מיכל בת שאול במט׳ על שחשבו שומרי הבית שהם דוד והפסוק שאמ׳ אין איפוד ותרפים יש לו ב׳ פירושים האחד שאמר אין מלך ואין שר בישראל כי הם לא בחר מלך רק ממשפחת דוד על כן אמר בפסוק הסני ובקשו את יי׳ אלהיכם ואת דוד מלכם ואין זבח ומנחה לעו׳ ואין אפוד שהיו עובדי הבעל עושים כדמו׳ אפוד מסה על כן אמ׳ אפוד ולא אמר האפוד כמו הניסה האפוד ואפוד ירד בידו אינו אפוד שעשה משה ובמקומו אפרשנו ברחיות נמורות אם נומר הם עלי והפי׳ הב׳ שלא יעבדו הם ולא עו׳ והנה התרפים קראם לכן אלוהיו ויש אומרים שרחל נגנבתם לבטל עו׳ מאביה ואילו היה כן למה הוליכה אותם עמה ולא טמנתם בדרך והקרוב שהיה לבן אביה ידע מזלות ופחדה שאביה יסתכל במזלות לדעת אי זה דרך ברחו׳ לא נגב יעקב כי אם דעתו כי עיקר ה הדעת בלב: ויבא אלהים אל לבן הארמי׳ קודם וידבר אותו ופי׳ וכבר בא אלהים וכבר הראיתיך רבים כמוהו ובא הם לבבול יעקב: מטוב עד רע׳ שתחשוב אתה שהוא טוב לו לא תדבר לו להשיבו: ולכן תקע את אחיו׳ עם אחיו: אהל יעקב׳ מושך עצמו ואחר עמו וכן הוא ויעקב תקע את אהלו בהר ולכן תקע את אהלו עם אחיו בהר הגלעד: הסכלת עשו׳ שם הפועל והוא שמוך ואחר זה אז כן: יש לאל׳ כח כמו כנבר אין איל: ככסף׳ שם הפועל מבכין נפעל כמו אם נלחום נלחם כם׳ ומלת ככספת כמו התאוות וכן יכסוף לטרוף: לא

בעל הטורים

כי ברח שנים כמנו׳ כי ברח יעקב כי ברח העם אותא במדר׳ שנתמלק הגיל לבן על כריח׳ יעקב׳ וגם לפרע על כריחת ישראל׳ כי ברח בגיתעריא עמלק׳ עשה ל בחסודת הסכלת עשה למען עשה כיום הזה׳ עשה שטים שנאתי׳ עשה צדקה׳ הכל אחיו ברחמותו של לבן וכן ביוסף חשדוהו אחיו מרחמו כדכתי׳ ואתם חשבתם עלי רעה וכן עשה שטים שנאתי אותן שעשין רחמות בלבו ובינה כו׳ עשה צדקה זה שעשה צדקה עם אחיו שהם חשבוהו לרעה והוא חשבה לטובה: לא

לא יחיה׳ ומאותה קללה מתה רחל בדרך: מה עמדי׳ מסלך: באהל יעקב׳ הוא אהל רחל שהיה יעקב תדיר אצלה וכן הוא אומר בני רחל אשת יעקב ובכולן לא נאמר אשת יעקב: ויבא באהל רחל׳ כשיצא מאהל לאה חזר לו לאהל רחל קודם שיחפש באהל האמהות וכל כך למה לפי שהיה מכיר בה שהיא מסמסנית: בכל הגמל׳ לשון כריס וכסותות כתרגומו בעביטא דגמלא והיא מרדעת העשויה כמין כר ובעירובין שנינו הקיפוה בעביטין והן עביטי גמלים בשטו״ בלע״ז: דלקת׳ רדפת כמו על ההרים דלקוני וכמו מדליק אחרי כלשתיים: ויוכיחו׳ ויברר עם מי הדין אבלו״ביר בלע״ז: לא שכלו׳ לא הפילו עיבורם כמו רחם משכיל תכלה פדותו ולא תשכל: ואילי צאנך׳ מכאן אמרת איל בן יומו קרוי איל שאם לא אכל כבשים אכל אם כן נזלן הוא: טרפה׳ על ידי חרי ונאכ: אכי אחטנה׳ לשון אל הפעל׳ ולא יחטיא אני ובני שלמה חטאתי חסרים אכי אחטרל׳ אם חסרה חסרה לי שמילי תבקשנה: אכי אחטא׳ תרגומו דהות שניא ממנייתא שהיתה נפרדת ומחוסרת כמו ולא כפקל ממנו אים תרגומו לא שגא: נגובתי יום ונגובתי לילה׳ נגובת יום אז נגובת לילה כל שלמתי: נגובתי׳ כמו רבתי בנו׳ שרתי במדינו׳ מלאתי מספט אוהבתי לדוש: אלכלי חרב׳ לשון אם אוכלה: קרח׳ כמו מסליך קרחו תרגומו גלידא: סנתי׳ לשון שינה: ותחלף את משכורתי׳ היית מסנה תכלי שביכנו מנקוד לטלוא מנקודי לכרודים: ויחל יצחק׳ לא דבה לומר אלהי יצחק שאין הקבה מייחל שמו על הצדיקי בחייהם ואף על פי שאמ׳ לו בצאתו מבאר שבע אני יי׳ אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק בשביל שהם עיקר והרי הוא כמת יעקב כתיירא לומר אלהי ואמר׳ ו ויחל: ויוכח׳ לשון תוכחה הוא ולא לשון הוכחה: מה תעשה לאלה׳ איך תעלה על לבי להרע להן: והיה לעד׳ הקבה: לאחיו

מה׳ ה׳ קמץ דסמיכי להי״ו וסי׳ הבר מה לך עמדי וקח לך׳ כי מה עבדך הכלב׳ ואמרתם על מה׳ על מי העיר׳ ומה השחן אנחנו׳ ויאמר לא מה עבדת׳: ולא ידע יא וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳: ואהל ובאהל אב מן בב וב׳ ברוש תיבות׳ וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳: האמהת ב׳ חד חס׳ וחד מל וסי׳ ויבא לבן׳ ועם האמהות אשר אמרת׳

אבן עזרא

לא יחיה׳ רק אהרגנו ויש אומרי׳ שהיה דרך תכלה על כן מתה רחל בדרך אם כן יודיענו מי התפלל על אשת פנחס: ויבא לבן באהל יעקב ובאהל לאה ובאהל שתי האמהות׳ שאהל אחד היה לשתיהן או באהל כל אחת מהן ואחר כן סב פעם שנית אל אהל לאה והעד ויצא מאהל לאה גם זה נכון שהיה אהל ליעקב בין אהל לאה ובין אהל רחל והקדוב אלי שהכתוב אחז דרך קצרה ואיחר להזכיר אהל רחל וכן היה בא באהל יעקב ואחר כן באהל לאה ואחר כך באהל רחל ואחר כך באהל שתי האמהות והטעם שבקש באהל יעקב ובאהל לאה ובאהל שתי האמהות ולא מצא כי לא היה שם כלום ובעת באתו מאהל לאה ובא באהל רחל שהיו התרפים שם ככר לקחתם רחל ושמתם בכר הגמל׳ ושם בכר כדמות מרדעת׳ והנכון בעיני שכר הגמל כמו שלחו כר מושל ארץ וכן בכרכרו׳ ומנהג הכר אז הרוכב עליו יקרא הכרי והנה רחל לקחה התרפי׳ ושמה אותם במקום שמשם כל הגמל ותשב עליהם ולא היתה באהל: כי דלקת׳ רדפת וכן ידלוק עני׳: אנכי אחטנה׳ אם היתה טרפה החטא היה עלי ופרעתי כמוה: נגבתי יום׳ הלוך נוסף כאל מלאתי וכן הוא נגובת יום אז לילה מידי תבקשנה: ופחד יצחק׳ ידאת יצחק את הש״ם היא הועילתני כי זכות האב תועיל לבן׳ אם ריקם נוסף והוא שם ימצא עשו יחיד זכר ונקבה ועם רבים וכן אם חמנה גם חנם: ולבמותי מה תעשה׳ הוסיף לבאר וכן הוא ולבמותי אלה מה אוכל לעשות להם: מגבה׳

בעל הטורים

לא שנים בתקורת מלאים: לא אוכל לקום מפני אם לא יגיד ונבא עונו לאחר לא אוכל לקו׳ מפניך מפני התרפים אבל תפני אחר אקום כי היכי דדרשינן התם אם לא יגיד פירוש לגיים ונבא עונו אבל לאחר אם לא יגיד בשביל זה לא יבא עונו: מאהל׳ ל׳ במס׳ ניכא מאהל לאה׳ מאהל חוצה אמר׳ נאהיה מתהלך מאהל לאהל׳ יתנך לנכא ויסחר מאהל פידוש בשנה שהוא המשכן באברו הבמות ויביאו ויקרא אלו מאהל מוצה דוקא לאחר שנברו הידלן הותרו הבמות עד שבאו לשילה והיינו ויבא מאהל לאה דהיינו התרפים שם בשעה בגלגל שבא מאבנט יהודה שיבא מלאה׳ ויבא באהל רחל זה שילה שבמלא ויבא שלו׳ ואל נאהיה מתהלך מאהל לאהל׳ משילה לגיב ומגיב לגבעון ומשם לבית העולמי׳ ואז נאחרו הבמות והיינו יתנך לנכא ויסחר מאהל שלא היה שום היתר׳ אלהי אבי הלאם זל׳

לא יחיה׳ נגד אחינו הכר־לך מה׳ עמדי וקח לך׳ ואמרתם על מה׳ על מי העיר׳ ומה השחן אנחנו׳ ולא ידע יא וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳: ואהל ובאהל אב מן בב וב׳ ברוש תיבות׳ וסי׳ כו׳ במסר׳ רבת׳: האמהת ב׳ חד חס׳ וחד מל וסי׳ ויבא לבן׳ ועם האמהות אשר אמרת

לאחיו, הם בניו שהיו לו אחים נגשי לבדה ולמלחמה עליו: יגר שהדות, תרגומו של גלעד: גלעד, גל עד: והמצפה אשר אמר וגו', והמצפה אשר בהר הגלעד כמו שכתוב ויעבר את מצפה גלעד ולמה נקראת שמה מצפה לפי שאמר כל אחד מהם לחברו יצף יי' ביני וביניך אם תעבור את הברית: כי נסתר, ולא נראה אים את רעהו: בנותי, בנותי שני פעמי' אף בלהה וזלפה בנותיו היו מפלגש: אם תענה את בנותי, למנוע מהן עונת ת תשמיש: יליתי, כמו ילה בים כזה שהוא יולה חן: אם אני, הרי אם מסמס בלשון אשר כמו על אם דברתי דברי: לרעה, לרעה לי אתה עובר אבל אתה עובר לפרקמטיא: אלהי אברהם, קדם: אלהי נחור, חול: אלהי אביהם, חול: ויזבח יעקב זבח, שחט בהמות למשתה: לאחיו, לאוהביו, שעם לבן: לאכול לחם, כל דבר מאכל קרוי לחם כמו עבד לחם רב נשחית' עץ בלחמו: ויפגעו בו מלאכי אלהים, מלאכים של ארץ ישראל באו ל לקראתו ללוותו לארץ: מחנים, שתי מחנות של חונה לארץ שבאו עמו עד כאן ושל ארץ ישר' שבאו לקראתו:

אם ז' פסו' אם מעגל, פס בתורה.

חסלת ויצא יעקב

וישלח לב

יעקב מלאכי, מלאכי' ממש: ארבע שעיר, לארץ שעיר כל תיבה שבריכ' למ"ל בתחילת' הטיל לה ה' בסופה: נרתי

מצבה, שהניב אותה: גל, שינולו שם אבנים על שהתחברו נס קראה מצפה, ונעשה יצף יי' כמו יי' יראה וכן מופה כתתיך: כי נסתר, אנחנו שהיה כל אחד ממנו רחוק מחברו ולא יראהו השם רואהו, ונעשה אשר אמר שב אל לבן, ויעקב קראה מצפה בעבור שאמ' לו יצף יי': אם תענה בנותי, אמר הנאון פירושו אם לא תשכב עם נשיך ונאת לשון נכריה לא נשמע כמוהו בכל המקרא ואם היה כמשמעו מה יזיק והנעשה שאל יעש להם רע ויכריחם על דבר שאינם חפיצות בו, ותרגום גלעד יגר שהדותא: אשר יליתי, הוא ואחיו שילו אבנים מגזרת ירה בים ויריה אל מקום אחר: לא תעבור, ברית זה הגל כמו עברו חק, ועשה לרעה לעשות רע ויש אומ' לא תעבר אלי אתה להרע לי גם אני כן, כל אחד אמר יספה ביאינו אלהי אבותינו ויעקב אמר על אלהי אברהם ולבן אמר על אלהי נחור אבי אבינו שהיה עובד ע"ז וכן העיד יהושע: ויזבח יעקב בפחד אביו, בימי שהיה אביו מפחד ממנו ויש אומ' זה הפחד רמז ליום העקידה ואינו רחוק: לבניו, הם בני בנותיו: ויפגעו בו מלאכי אלהי', לעזרו בדרך והוא לבדו ראה מחנה המלאכים סביב מחנהו: על כן קרא שם המקום מחנים, על שם שנים אחד שלו ואחד של מלאכים:

וישלח הנה

ידענו כי ארץ אדום בין ארץ ובין ארץ ישראל אחת תשובה על הנאון שאמר כי סיני ושעיר ופארן סמוכים הם ואלה המלאכי' הם מעבדיו: כה

בעל הטורים

מחנים נוערי' מלות חיילים כשל יעקב מלאכים: וישלח

וַיִּקַּח יַעֲקֹב אֶבֶן וַיְרִימֵהָ מַצֵּבָה: ל"ז מ"ל
מה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֶחָיו לִקְטוּ אֲבָנִים
וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ־גָל וַיֹּאכְלוּ שָׁם ל
עַל־הַגָּל: וַיִּקְרָא־לוֹ לָבָן יְגַר ל
שָׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב קָרָא לוֹ גַּלְעֵד: ל' כ' בנעגין
וַיֹּאמֶר לָבָן הַגַּל הַזֶּה עֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ
הַיּוֹם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ גַּלְעֵד:
וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר יִצֶף יְהוָה בֵּינִי ל
וּבֵינֶיךָ כִּי נִסָּתֶר אִישׁ מֵרֵעֵהוּ: ל
אִם־תְּעַנֶּה אֶת־בְּנֹתַי וְאִם־תִּקַּח ל' קמץ אבל יש חלוק בו'
נָשִׁים עַל־בְּנֹתַי אֵין אִישׁ עִמָּנוּ רְאֵה
נ אֱלֹהִים עֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ: וַיֹּאמֶר
לָבָן לְיַעֲקֹב הִנֵּה הַגַּל הַזֶּה וְהִנֵּה ל' פס' הנה והנה
הַמַּצֵּבָה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ: ל' ויחל ויליתי. לשם גולל.
עֵד הַגַּל הַזֶּה וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה אִם־אֲנִי
לֹא־אֶעֱבֹר אֵלֶיךָ אֶת־הַגַּל הַזֶּה וְאִם־ כ' ל' חק כמ"ג
אַתָּה לֹא־תַעֲבֹר אֵלַי אֶת־הַגַּל הַזֶּה
וְאֶת־הַמַּצֵּבָה הַזֹּאת לְרָעָה: אֱלֹהֵי נ' רש מן נ' מלין דמיין קדם ותליתא קדמי ואחנעי פסיק נ'
אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי נָחוֹר יִשְׁפְּטוּ בֵינֵינוּ
אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם וַיִּשָּׁבַע יַעֲקֹב בְּפַחַד
אָבִיו יִצְחָק: וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח
בָּהָר וַיִּקְרָא לְאֶחָיו לֶאֱכֹל לָחֶם
וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם וַיָּלִינוּ בָהָר: וַיַּשְׁכֵּם
לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנֹתָיו ג' מ"ל
וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקֹמוֹ ל' ג' חס
א: וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ
מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כ'
כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא ל' נקדנו ל' ה' חס את
שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם:

קמח, חלקי, מחנים, סימן:

פרשה

וַיִּשְׁלַח

יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם:

וּנְסִיב יַעֲקֹב אַבְנָא וְקַקְפַּהּ קְמָא: וַאֲמַר יַעֲקֹב לַאֲחוֹהִי לְקוּטוּ אַבְנִין וּנְסִיבוּ אַבְנִין וַעֲבַדוּ דְגוֹרָא וַאֲכָלוּ תַמָּן עַל־דְּגוֹרָא: וּקְרָא־לֵיהּ לָבָן יְגַר שַׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב קְרָא לֵיהּ גַּלְעֵד: וַאֲמַר לָבָן דְּגוֹרָא הָדֵין סָהֵיד בֵּינָא וּבֵינָךְ יוֹמָא־דֵין עַל־כֵּן קְרָא שְׁמֵיהּ גַּלְעֵד: וְסַכּוּתָא דִּי אֲמַר יִסַּף מֵימְרָא־דַיְיָ בֵּינָא וּבֵינָךְ אֲרֵי־נִתְכַּסֵּי גְּבַר מֵחַבְרֵיהּ: אִם־תְּעַנֵּי יַת־בְּנָתַי וְאִם־תִּסַּב נְשִׁין עַל־בְּנָתַי לֵית אֱנָשׁ עִמָּנָא חַזֵי מֵימְרָא־דַיְיָ סָהֵיד בֵּינָא וּבֵינָךְ: וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב הָא דְגוֹרָא הָדֵין וְהָא קָמְתָא דִּי אֲקִימִית בֵּינָא וּבֵינָךְ: סָהֵיד דְּגוֹרָא הָדֵין וְסַהֲדָא קָמְתָא אִם־אֲנָא לָא־אֶעֱבַר לְוָתָךְ יַת־דְּגוֹרָא הָדֵין וְאִם־אַתְּ לָא־תֶעֱבַר לְוָתִי יַת־דְּגוֹרָא הָדֵין וַיַת־קָמְתָא הָדָא לְבִישׁוּ: אֱלָהֵיהּ דְּאַבְרָהָם וֵאלָהֵי דְּנָחוֹר יְדוֹנוּן בֵּינָנָא אֱלָהָא דַּאֲבוּהוֹן וְקַיֵּם יַעֲקֹב בִּדְדַחֵיל לֵיהּ אֲבוּהִי יִצְחָק: וּנְכִיס יַעֲקֹב נִכְסָתָא בְּטוּרָא וּקְרָא לַאֲחוֹהִי לְמֵיכַל לַחְמָא וַאֲכַלוּ לַחְמָא וּבָתוּ בְּטוּרָא: וְאַקְדֵּם לָבָן בְּצַפְרָא וְנַשֵּׁיק לִבְנוֹהִי וּלְבִנְתֵּיהּ וּבָרִיךְ יַתְהֵין וַאֲזַל וְתָב לָבָן לַאֲתָרֵיהּ: וְיַעֲקֹב אֲזַל לְאוֹרְחֵיהּ וְעָרְעוּ בֵּיהּ מַלְאֲכַיָּא דַיְיָ: וַאֲמַר יַעֲקֹב כַּד־חֲזָנוּן מַשְׁרִיתָא מִן קֳדָם יְיָ דָּא וּקְרָא שְׁמָא דַאֲתְרָא הַהוּא מַחֲנָיִם:

פרשה

וְיִשְׁלַח

יַעֲקֹב אֲזַנְדִּין קֳדָמוֹהִי לְוָת־עֵשָׂו אַחֲוֹהִי לְאַרְעָא דְשֵׂעִיר לְהַקְלֵי אֲדוֹם:

ופקיד

וירמיה אם ואם במצ' פסו' וסי' כו' במס' רבת': ג' ראשי פסו' מן ג' ג' מלי' דמי' קדם' ותלי' קרחי ומציע' נסי' ואו' וסי' אלהי אברהם ואלהי נחור, כי יזומו אינני שמע, עלי עשור ועלי, אנ"ך, וחילופי ה' פסו' מן ג' מילין קדמ' ותלית' נסי' ואו' ומצ' קרחי וסי' ואה יצאו מן העיר, ואם רע בעיניכם לעבד את יי', כי אם את יי', וגם תבן גם מספא, והיו בני ישראל, ופתח הצלע למנה, דיחזקאל, ראיתי והנה מנורת זהב כלה, יש אחד ואין שני, אדן סרכיא: בנותיו ולבנותיו ג' מל' וסי' וינשק לבניו ולבנותיו, ואלה בני לאה אשר ילדה ליעקב, הוא ובנותיו, דעזרא: אתהם ה' וסי' וישכם לבן בבקר, והזהרת אתהם, וישמע יי' בקול ישראל ויתן את הכנעני, כבקרת רועה עדרו, ויתנו בגורל ממטה בני יהודה בדה': כאשר ראם ב' וסי' ויאמר יעק', כאשר ראם צדקיהו: ראם אב מן ב' ב' מן ג' אתין וסי' כו' במסר' רבת': ויקרא שם המקום ה' חס' את וסי' שם המקום ההוא מחנים, שם המקום ההוא מסה ומריבה, שם המקום חרמה, שם המקום ההוא תבערה, שם המקום ההוא גלגל: מלאכי אלהים ב' וסי' והנה מלאכי אלהים, ויפגעו בו מלאכי אלהים:

ויצו אתם לאמר כה תאמרון לאדני לעשו כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי ואחר עד עתה: ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדני למצא חן בעיניך: ויבשו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך אל עשו וגם הלך לקראתך וארבע מאות איש עמו: ויירא יעקב מאד ויצר לו ויחץ את העם אשר עמו וגו' לשני מחנות: ואמר אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה: ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק יהוה האמר אלי שוב לארצך וגו' ולמולדתך ואיטיבה עמך: קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך כי במקלי עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות: הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אתו פן יבוא והכני אם על בנים: ואתה אמרת היטב איטיב עמך ושמתי את זרעך כחול הים אשר לא יספר מרב: וילן שם בלילה ההוא ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו: עזים מאתים ותישים עשרים רחלים מאתים ואילים עשרים:

ויחן יי' אתם וירחמם: ויירא יב ו' בקריאה ו' בשמואל וסי' מה נורא. ויירא יעקב מאד, ויאמר מי שמך לאיש, וישמע המלך יהויקי, ויירא דוד את יי' ביום ההוא, ויירא מאד מפני אכיש מלך גת, ויירא כל העם מאד את יי', ויירא שאול מלפני דוד, ויירא ויחרד לבו, ויירא מאד מדברי שמואל, ויירא דוד את האלהים, דה', ויירא ויתן יהושפט את פניו, דה': ויצר ג' וסי' ויירא יעקב, בכל אשר יצאו יד יי', שופטים, ויצר לאמנון להתחלות: ויחץ ג' וסי' ויחץ את העם, ויחץ את הילדים, ויחץ את שלש מאות האיש: יבוא ז' מלאי' בתו' מסר פרשת אחרי מות: ויאמ' ד' רפ' בטעם זרקא וסי' ויאמ' יעקב, יתרו ברוך יי', משה שש מאות אלף, משה בזאת תדעון: והכני ב' הד פתח וחד קמץ וסי' פן יבא והכני, אם זוכל להלחם, אורי' פתח, דשמואל קמץ, ודא הוא חד מן אב מן חד חד חד פתח וחד קמץ דלוג וסי' במסרא רבתא: אם על בנים ב' וסי' פן יבא והכני, אם על בנים רטשה: ואלים ז' וסי' עזים מאתים, וזה הדבר, והקרבתם על הלחם, חמאת בקר וחלב צאן, ערב וכל נשיאי קדר, הלא הדחתם את כהני יי', ויביאו פרים שבעה: אילים ד' מלאי' בתורה וסי' רחלים מאתים, קח את אהרן, בנה לי בזה קדם, חמאת בקר:

ויצו אתם לאמר כה תאמרון לאדני לעשו כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי ואחר עד עתה: ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדני למצא חן בעיניך: ויבשו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך אל עשו וגם הלך לקראתך וארבע מאות איש עמו: ויירא יעקב מאד ויצר לו ויחץ את העם אשר עמו וגו' לשני מחנות: ואמר אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה: ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק יהוה האמר אלי שוב לארצך וגו' ולמולדתך ואיטיבה עמך: קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך כי במקלי עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות: הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אתו פן יבוא והכני אם על בנים: ואתה אמרת היטב איטיב עמך ושמתי את זרעך כחול הים אשר לא יספר מרב: וילן שם בלילה ההוא ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו: עזים מאתים ותישים עשרים רחלים מאתים ואילים עשרים:

אבן עזרא

כה תאמרון לאדני. אמר כן להם עד שיתברר אצלם שהוא אדוני ודברו עמו בדרך מוסר הנבד: ואחר עד עתה. התלף שימן המדבר והמות הנעלם שהוא אחרי תחת אלף הסרס וכן אני אהבי אהב כי כבד על הלשון להוציא ב' שפין והו' מהבני הקל: שור וחמור. שם המין: ואשלחה להגיד כי רצוני לעשות כל אשר יצוה וזה טעם למצא חן: ונם הולך לקראתך. שהונד לו שאתה בא: ויגר לו. זה הדבר מהבנין הכבד כמו והגר לך: ויחן. כשתא הלל בעבור אות הנרין הבא אחרי כמו ויעל מסה: אחנה. זכר ונקבה כבית ומקום: והיה המחנה הנשאר לפליטה. אולי יהיה שברחו אז תשוך חמת אחיו בהכותו המחנה האחת אז יבא להם ריוח והצלה מהשם וכמוהו אם תחזק אחרם ממני והיית לי לישועה ומה שאמ' רבינו שלמה שיהיה לפליטה בעל כרחו הוא דרך דרש ואם השם אמ' לו נהיה זרעך כעפר הארץ לא ידע אם על אלה או על אחרים כי הנה יוסף כאשר נמכר היה יעקב חי והוא לא ידע כי אין הנבואה יודע הנסתרות אם לא יגלה לו השם ואליעזר אמר יוסף לא ידע מה שנגנב ממנו והוא שלחו להוציא את ישראל ממצרי ובעבור שנגנבו שלח מלאך להמיתו: קטנתי. כמו נם יכלתי והטעם פחות אני וקטן על שתעשה עמי כל החסדים וכבר כירשתי חסד ואמת: והכני. מסרת עצמו ואחר עמו כמו ושני שרי גדודים וכן הוא והכני והכה אם על בנים: עזים מאתים. בצאן שם הנקבות עשר לזכר ולפרים ד' ולעיירים שנים כי ידע תולדתם: וריות

בעה

וישלח יעקב

גם

לכן גרתי

כלומר לף

על פי שהייתי בבית לבן קיימתי תרי"ג מצות: ואחר עד עתה. ואם תאמר אם כן שקיימת ה' המצות כל ואחר עד עתה עתי ואחר עד עתה כלומר אני ברוך להתאחר עד שיעברו עתה ע' שלבבל ות' שלמצרים ותחשב אלפיים ויבא אלף הבאי שם ימות הנשים ואחר כך בעלי תושיעים בהר ציון לגשוט את הר עשו לא גרתי אותיו הנרי שהיה עם לבן שהיה לו עמו תנרי נאלי אים ריב ובעל יעלחמה והכל כדי להפחידו: גרתי שנים בשמירת הכל ואחיד אויב לי כי גרתי מעך בשביל שיעקב יבא מעבר ונקרא אדוני והקדים הכתיחו ברכ' ושמרתיך בכל אשר תלך גרם לבנות ס שבעבור נרים בין אחותו: ויהי לי שור וחמור ולא הזכיר מינים אחרים אלא רמז ליוסף שהוא ס"ג הוא שלו עשו: ולי שור ולא הזכיר שעוקרין בתורה לקיים הקול ברבקה בפתי מלרשו לי שור וחמור בגימ' שמו"ל יוסף. שור בגיימטריי קרן יוסף. ויהי לי שור ולא לי פיתחברו עתה השור והחמור ויטהר ויקנו. ויירא יעקב אף על פי שכ' לו והיה זרעך כעפר הארץ לא יספר אם יתקיים בזרע אחר שיולד אחר כן. והכני שנים כמכור והכני אם על בנים. אם יוכל להלחם כי והכני נני גולת לומר מה יעקב בתיירא אף דוד ב בתירא. מה יעקב ברגף אף דוד ברגף. בשם שיעקב ניכל מעבר אף דוד ניכל מגולת וזכות יעקב עוד להזל: ובשם שבני דוד היה מ אלחמה אף יעקב הכין עצמו לתלחמה שהתקין עצמו לב' דברים: אם על בנים אם על בנים ראשונים ואיכר בהכרחיב מלך אשור שאמר לה להשחית את ישראל כמו עשו שבא להלחם עם יעקב וכן לא תקח אם על בנים רבו לגלות: קטנתי. דוד כפופה אף על כי שבתכרתי כעפר ברכות ירא אני שמא יברוס לי החטא בתקלי בגימטריא יעקב. כיבוס בגדי לבדו. אל בזכות יעקב עברו ישראל את הירדן ואטיבה. הנה דוד התפלל שיעמדו לו עשרה בקיומות של אברהם הנלני נא תיל לת הין. רחו להמן מיכל להכות אם על בנים. כלכתיב טף ונשים.

קטנתי מכל החסדים, נתמעטו זכיותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי לכך אני ירא שמא משהבטחתני כתלכלתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו: מכל האמת, אמיתת דבריך שאמרת לי כל ההבטחות שהבטחתני: כי במקלי, לא היה עמי לא כסף ולא זהב ולא מקנה אלא מקלי לבדו, ומדרש אגד' כתן מקלו בירדן ונבקע הירדן: מיד אחי מיד עשו, מיד אחי שאין מהנ עמי כאח אלא כעשו הרשע: היטב איטיב, היטב בזכותך איטיב בזכו' אבותיך: ושמתי את זרעך כחול הים, והיכן אמר לו כן אלא לא אמ' לו שא והיה זרעך כעפר הארץ שא שאמ' לו כי לא אעזבך עד אשר עשיתי את אשר דברתי לך ולאברהם אמר הרבה אזרבה את זרעך ככוכבי השמי' וכחול אשר על שפת הים: הבא בידו, בלשונו וכן ויקח את כל אשר מידו, ומדרש אגדה מן הבא בידו אבנים טובות ומרגליות שאדם נר בארור ונוטלם בידו, לא מן הבא בידו, מן ההולין שבטל מעשר כמה דאת אמר עשר תעשרנו לך והדר לקח מנחה: עזים מאתים ותישים עשרים, מאתים ע"ז מריבות עשרים תישים וכן כלם הזכרים כדי שיוכל הנקבות ובברהשית רבה דורש מכאן לעונה האמורה בתורה הטיילן בכל יום הפועלים שתים בשבת החמרים אחד בשבת הנמלים אחת לשלשים יום הסנים אחת לשנה חדשים ואינו יודע לכוין אלא בדרכו המדרש הזה בכוון אלא נראה בעיני שלמדנו מכאן שאין העונה שוה בכל אדם אלא לפי טולת המוטל עליו שמצינו כאן שמסר לכל איש עשר עזים וכן לכל איל לפי שהם פגויין ממלאכה דרכן להרבות תאמים ולעבר עשר נקבות ובהמה משנתעבר איזה מקבלת זכר ופרים שעשקין במלאכה לא מסר לזכר אלא הרבע נקבות ולחמור שהילך רחיקה שתי נקבות לזכר ולנמלים שהולכים דרך יותר רחוקה נקבה אחת לזכר: נמלים

ע' ויצו אתם לאמר כה תאמרון לאדני לעשו כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי ואחר עד עתה: ל' ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדני למצא חן בעיניך: ויבשו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך אל עשו וגם הלך לקראתך וארבע מאות איש עמו: ל"ל כל כמ"ל ויירא יעקב מאד ויצר לו ויחץ את העם אשר עמו וגו' לשני מחנות: ואמר אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה: ל' כמעט לפ' ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק יהוה האמר אלי שוב לארצך ולמולדתך ואיטיבה עמך: ל' ל' ומל' ל' קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך כי במקלי עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות: ל' הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אתו פן יבוא והכני אם על בנים: ל' ל' ל'

גמלים מיניקות שלשים, ובניהם עמהם ומלרם חגלה ובניהם בכאיה׳ זכר כנגד נקבה ולפי שנמנע בתשמישם לא פרסמו הכתוב: עירים, חמורים זכרים: עדר עדר לבדו, כל מין ומין לעצמו: עברו לפני, דרך יום או פחות ואני אבנה אחריכם: וגיתם תשימו, עדר לפני חברו מלא עין כדי להשביע עימו של רשע ולתנוהו על דבוי הדורון: למי אתה, של מי אתה מי שולחך ותרגומו דמאן את: ולמי אלה לפניך, ואלה שלפניך של מי הם למי המנחה הזאת שלוחה למל משמשת ברשם התיבה במקום של כמו וכל אשר אתה רואה לי הוא שלי הוא לוי׳ האדון ומלואה של יי׳: ואמרת לעבדך ליעקב, על ראשון ועל אחרון אחרון שאחלת למי אתה לעבדך ליעקב אני ותרגו׳ דעבדך ליעקב ושאלת ולמי אלה לפניך מנחה היא ס שלוחה וגו׳: והנה גם הוא, יעקב:

בעל הטורים

אבן עזרא

ורוח ט׳ זונק חד ר׳ וחד ור׳ וסי׳ כו׳ במס׳ רבת׳: ולמי ג׳ וסי׳ ולמי אלה לפניך, ולמי כל חמדת ישר׳, ולמי אני עמל: שלוחה ג׳ ב׳ חס׳ וא׳ מל וסי׳ ואמרת לעבדך ליעקב נפתלי אילה שלחה, וארא והנה יד שלח קדם מל׳, ויש ספרי נמסרי ב׳ מל וא׳ חס׳ נפתלי חס׳: רצו גם יב פסו דאית בהו גם גם וסי׳ כו׳ במ׳ רבת׳: ההלכת ג׳

ורוח תשימו, הפרש ונקרו ממנו כי היתה הרוחה הפרשה בין מכה למכה כמו ורוח לשחול: ושלך לאמר, כמו כי אהבך: נס את כל ההולכי׳, כי חמם היו סס: במוכאכם, כפתח הכלי בעבור אות הנרון ואם אין כמוהו: כי אמר, יעקב בלבו ואלה דברי משה, ופי׳ אכפרה פניו אכסה ואסתיר, ופניו כעסו וכן ופניה לא היו לה: ויעבר את מעבר יבק, הוא עבר בתחלה ואחר כך לקח נשיו ובניו והעבירם והנה פירוש ויעבר כבר עבר וסד בתחלונה לבקש אם נשאר כלום: ויאבק, מנזרת אבק על שעלה אבק ביניהם: עד עלות השחר, ויש על כור שחרות הלילה ויש כי שחר דמות אור והוא הנראה בעבים טרם זרוח השמש וכן אשר אין לו שחר: כי לא יכול לו, המלאך: וינע בכף ירכו, של יעקב: ותקע, כמו כן תקע נפשי ממך סלה כף הירך ממקומה:

בנד

מסרה

ב׳חס׳ וא׳ מל וסי׳ במנח׳ ההלכת, ההלכת על ארבע, ההולכת למואל, בתר׳ מל: בלילה ההוא ד׳ מסר בפרשת לך לך: ילדיו ג׳ ב׳ מלאים וא׳ חס׳ וסי׳ ואת אחד עשר, כי בראותו, כי ילדו אל, בתרא חס׳, אנך: ויעברם ח׳ חס׳ בליש׳ וסי׳ ביהושע בסי׳ ד׳: ויעבר ט׳ מסר פרשת נח: עלות ו׳ ה׳ מלאים וא׳ חס׳ וסי׳ ויותר יעקב, והגבלת את ההר, והיה כל הראה, והנה יוצר גבי, עד עלות חמת יי׳, מנגד עלת הנשק, בתרא׳ חס׳: לא יכול לו׳ וסי׳ ויראו כי לא יכול לו׳, ידעת את דוד אבך, ותעש כן אשת ירבעם, ויקדש שלמה את תוך החצר: עם אלהים ג׳ וסי׳ כי שרית עם אלהים, היהונתן יסות, ברצותו עם אלהים, אנך: ותוכל ג׳ וסי׳ כי שרית עם אלהים, הנה דברת ותעש, פתיתני יי׳ ואפת: פניאל שיטה מן מ׳ דכל הד וחד לית דכו׳ וסי׳ במס׳ רבת׳: פני׳ אל פני׳ ה׳ וסי׳ ויקר׳ יעקב שם המקו׳ פניאל, ודבר יי׳ אל משה פנים, ולא קם נביא עוד בישראל, ויאמר גדעון אהה אדני יי׳, ונשפטתי אתכם שם, דיחזקאל: פנואל ח׳ בשופטים סי׳ ח׳:

בעל הטורים

מן הכח בידו מכחה לעשו ששלח לו ל אכנים טובות שלרם מהכן בידו. מנחה בגיתעריא אכנים. עוים מאתים כל הפסוק מסיים בחס׳ וכן פסוק ומנחתם ונסכיהם שבשביל הבהמו׳ ששלח לעשו והם תקן קרבנות בשנה כדתפר בפרש׳ פנחס והם ז׳ מתן ובנגדם מלבו שתוכה מלבים בחדוש לפני מלך מלך בישראל. לא לכך מסיים הכל במס׳ לפי שכל ה הבהמות ששלח לו היו בעלי׳מומי׳ שלא יקריב מהם קרבן. וימו את הראשון לפ כנגד ל מלבות. וריוח ב׳ הבא ואחיך ריוח והבלה יעמול להודו׳ רמז לדורות הבאים שיתנו שוחד לשרייהם. שלוחה ג׳ בתחרה מנחה ה היא שלוחה. כפתלי אילה שלוחה. והנה יש שלוחה גבי דניאל. פירוש מה התם ספר אף כאן שעל ידי המנחה נתן לו אחרי ספר. ובכלו ואחר לו מנחה היא שלוחה לאחוני לעשו. כה אמר עבדך יעקב ובמו התם יש שלוחה אף כאן שאף על פי שלא רצה בפיו לקבל הבה ידו שלוחה. ילדיו ג׳ בתחרה אחד עשר ילדיו. כי בראותו ילדיו. ילדיו אל אל יעשו. זהו סיום בתרגום שרשה יעקב ל׳ רבותא מבני בניו בניו שרשה ל׳ ילדיו. כך רמה רבותא מילדיו ובמו התם ילדיו ל אל יעשו גם בכאן אחר לילדיו בית עשו לקח. ויגיע בכף ירכו לרמות אם הוא מלאך במתנו אם היו לו קפנים שהמלאכי אין להם קפנים. לו כעי לפוסלו מן העבודה לפי שקנה מעשה הבכור שכהן העבוד בכף יריכו בגיתע לפוסלו מכהונה. ברכתני. בגיתעריא הולה לי ברכתי עשרו של עשו היה: נשתנו

מסרה

ג׳ ל׳ מל׳ ומ׳ חס׳ בקיב׳ ים ומ׳ חס בליש ומל נבי כח דרו במ׳ מ׳ ל

ל׳ ומל׳ ה׳ מ׳ ל בנים. ל׳ חס׳

ל׳ חס׳ יול ואל והעילים

ל׳ ומ׳ ריח והבלה. סג

ל׳ ל׳

כ׳ מלעי׳ וכל אל׳ דכו׳. ג

ג׳ ב׳ מל׳ ומ׳ חס

ל׳ פסו׳ דאי׳ כהון גם גם גם:

ל

ל׳ לגם.

ל׳ ל׳

ל׳ ל׳ ל׳

ביד הנשה׳, ולמה נקרא שמו גיד הנשה לפי שנשה ממקומו ועלה והוא לשון קפיצה וכן נשתה נבורתם וכן כי נשני אלהים את כל עמלי: ואת לאה וילדיה אחרוני׳, אחרון אחרון חביב: עבר לפניהם׳, אמר אם יבא אותו רשע להלחם ילחם בי תחלה: ויחבקהו׳, כתנלגלו רחמיו כשראהו משתחוה כל השתחואות הללו: ויפקהו׳, נקוד עליו ויש מולקין בדבר הזה בברית׳ דספרי יש שדרשו נקודה זו לומר שלא נשקו בכל לבו אמ׳ רבי שמעון בן יוחאי הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו: מי אלה לך׳, מי אלה להיות שלך: נגש יוסף ורחל׳, בכלן האימהות׳ נגשות לפני הבני׳ אבל ברחל יוסף נגש לפניה אמ׳ אמי יפת תאר שמא יתלה בה עיני אותו רשע אעמוד כנגל ואעבנו מלהשתכל בה מכאן זכה יוסף לברכת עלי עין: מי לך כל המחנה׳, מי כל המחנה אשר פגשתי שהו׳ שלך כלומ׳ למה הוא לך פשוטו של מקרא על מוליכי ה המנחה׳ ומודעו כתות של מלאכי׳ כנגד שהת דוחפין אותו ואת אנשיו ואומר להם של מי אתם והם אומרים להם של עשו והם אמ׳ הכו הכו ואלו אומרים בנו של יצחק הוא ולא היו מסניחין עליו בן בנו של אברהם ולא היו מסניחין אחיו של יעקב הוא אומרים להם אל׳ מפלגו אתם: יהי לך אשר לך׳, כאן הודה לו על הברכו: אל נא׳, אל נא תאמ׳ לי כן: אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך וגו׳, כי כדאי והגון לך שתקבל מנחתי על אשר ראית פניך והן חשובין לי כראיית פני המלאך שראיתי שר שלך ועוד על ס שנתרצית לי למחול סורחני ולמה הזכיר לו ראיית המלאך כדי שיתיירא הימנו ויאמר ראה מלאכים וכאול איני יכול לו מעתה: ותרצני׳, כתפיסת לי וכן כל לשון שבמקרא לשון פיוס תפייסיו׳ נכנו בלעז׳ כי לא לרצון יהיה לכם הקרבנות בחות לפיים ולרצות הנני וכן שפתי צדיק ידעון רצון יודעים לפיים ולרצו׳: ברכתי׳, מנח׳ זו הבאה על ראיית פ פנים ולפרקים היא באה אלא לשלום וכל ברכ׳ שהיא לראיית פנים כנון ויברך יעקב את פרעה

עשו אתי ברכה דשנאריב וכן לשאול לו לשלו׳ ולברכו לתיעי מלך חמת כלם לשון ברכת שלו׳ הן שקודין בלעז׳ שלולאר אף זו ברכתי מין שלוד:

אבן עזרא

בגיד הנשה׳, יעוע כאשר העתיקו קדמונינו ז׳ל ואין בו ספק כי אם לחסרי הדעת ותולדת שמבדרשי שהוא האבר ויבדרשו הנשה מ מנזרת נשיס לדעת זה המלאך שנראה ליעקב שהוא נוף יתבאר לך אם הסס ישקה את לבבך בבדשת כי שמי בקרבו׳ ושם רחל ויוסף באחרונ׳ אולי יתלטו בעבור אהבתו אותם׳ הדרש על נקודו׳ ויפקהו טוב הוא לעתיקי מפרשים כי על דרך הפשטלא חשב עשו לעשות רע לאחיו והעל ויבכו כאשר עשה יוסף עם אחיו: מי אלה לך׳, מי אלה עמך או מי אלה שלך הם: חנן׳ כמו נתן וכמוהו חנונו אותם גם חנם כמו אנ׳ עתל׳ ולאי אלה הם: מי לך׳, מי לעולם ימצא על אל׳ ובי׳ מי הוא זה שנגרת לו כל המנח׳ הזה אז מי במחשבתך: אל נא׳, אל יאמר אדוני כן ובבר הודעתיך דקדוק הגיד: כראות פני אלהים׳, מלאך ורבי המפרשי׳ אומרי׳ כי בא המלאך ליעקב לחזק את לבו שלא יירא מאחיו כי הנה המלאך לא יכול לו אף כי בן אדם ואין מלת שרית עם אלהי׳ כמו ויסר אביימלך על ישראל כי אין עם כמו על רק פירושו שר תחשב עם המלאכי׳ ועם אנשי׳ שרים׳, ומאלים ישאלו מה טעם ויזרח לו השמש והלא ברגע אחד זורחת בכל העולם ושאלתם תהו כי עת זרוח השמש בכל מקום ישתנה והנה בין ירושלם ובין זאת המדינה שחברתי בה זה הפי׳ ומה לוקח שעה ושלים שעה ובריחב״ב מעלות וזה הדבר ברור בלא ספק׳, ופי׳ והוא מולע שהיה הולך על כלנו האחת׳, וטעם על כן זכר לדבר: כשעה׳, יש אומרים שהוא לשון כמוי כמו שלחה הנער וכן נפלו עלינו: ונלכה׳, כולנו ואתי אלך לנגדך לא אזוז ממך ויתכן להיותו כמו נסעה מנהר ההוא נסע כולנו ואני אלך לנגדך: כי הילדים רכים׳, כי הגדול שבהם יב שנה יש לו ימים מספר: עלות׳, כמו עלות יגהל והנה ההרות שעלו עליהם העתודים על כן נקראו עלות׳, וטעם עלי עלי לשמרם שלא יבואו לידי כזב: ודפקום׳, ואם דפקום המנהיגי׳ אז ימותו כל הצאן:

אתנהלה

בעל הטורים

ויפתחו אחריה זפ׳ עלו שם כי שבע יפיל בדיק יקם ולהעביר שבעה תועבות כלבו ויפקהו נקוד למעלה שמון למוסמו׳ ויפקהו בגימטריא לבוסביהו׳ דור אחרות שיבא בגיס עבו׳ ולאי ב׳ בתפל ולאי אלה לפניך ולאי כל חמלת יסל ולאי אני עתל׳ לומר כל חמלת ישראל בגמל טבלו בני עבו זהו׳ ולאי אלה כל חמלת ישראל ולאי אני עתל׳ ולאי אלה לפניך׳ לא כך אמר יעקב לאי אני עתל׳ לא את כל חמל ישראל לאי אלה לפניך׳ מי לך ב׳ המחנה מי לך כל המחנה מי לך פה כי חמלת לך קבלי עוד מי לך פה אתן וכנוך זהו שיש ב בעולם שהיו כתות של מלאכי השרת פינגען בעזר ב וכלאפיו ואתכם בהם וזהו מי לך כל התחנה שהיו מכים בהם עד שהיו ח חונכים להם קבריה לקבור המתים ב וכשנגע בו הלה לו בנים ובנות אמר מי לך פה בנים ובנות׳ לא כך אחרת ב כשהיינו בקטן אתנו מריבי על ב׳ עולמות שאתה היית ביחד בעולם הבא שאין בו פרייה ורבייה׳ אם כן מי לך אלו הבנים׳ כבלות פני אלהים בגימטריא כשר שלך שמחן לו שרלה שרו ונוכל מתנו׳ אחי יהי לך אשר לך בגימ׳ זה הבלבלת׳ לנגדך ב׳ כמ׳ ואלכה לנגדך שתה ע עונותינו לנגדך ס שעזו רבה ליעקב עם יעקב ואתר יעקב לתה תלך עמי ו ותזכיר עונותי ה שפשעתי נגל וכשלא אהיה עמך שאל תעבם׳ עלות ה בשם נלוך בשתואל שרו׳ עלות בפ ובכול מאחר עלות הבואו ולוך ובחיקי יש עלות יגהל׳ אלא לוז׳ דול התלך ויעקב היו מרחמין על הצאן והיו מרעין אותן במרעה רך וזהו שבתו׳ כאן עלות ובכול מאחר עלות הבואו׳ ומה היו עושים ברועה עדרו אלעה׳ שגיאה

רש״י

ט׳ בטעם פזר גדול
לג גיד הנשה אשר על־כף הירך עד היום הזה כי נגע בכף־ירך יעקב בגיד הנשה׳ וישא יעקב עיניו וירא
א והנה עשו בא ועמו ארבע מאות איש׳ ויחץ את־הילדים׳ על־לאה ועל־רחל׳ ועל שתי השפחות׳
ג וישם׳ את־השפחות׳ ואת־ילדיהן׳ ראשונה׳ ואת־לאה׳ וילדיה׳ אחרנים׳ ואת־רחל׳ ואת־יוסף׳ אחרנים׳
לג׳ לד והוא עבר לפניהם׳ וישתחו׳ ארצה׳ שבע פעמים׳ עד־גשתו׳ עד־אחיו׳
ד וירץ׳ עשו׳ לקראתו׳ ויחבקהו׳ ויפל׳ על־צוארו׳ וישקהו׳ ויבכו׳ וישא׳
ה את־עיניו׳ וירא׳ את־הנשים׳ ואת־הילדים׳ ויאמר׳ מי־אלה׳ לך׳ ויאמר׳ הילדים׳ אשר־חנן׳ אלהים׳ את־
ו עבדך׳ ותגשן׳ השפחות׳ הנה׳ וילדיהן׳ ותשתחוין׳ ותגש׳ גם־
ז לאה׳ וילדיה׳ וישתחוו׳ ואחר נגש׳ יוסף׳ ורחל׳ וישתחוו׳ ויאמר׳ מי
ח לך כל־המחנה׳ הזה׳ אשר׳ פגשתי׳ ויאמר׳ למצא־חן בעיני׳ אדני׳
ט ויאמר׳ עשו׳ יש־לי׳ רב׳ אחי׳ יהי׳ לך׳ אשר־לך׳ ויאמר׳ יעקב׳ אל־נא
י אם־נא מצאתי חן בעיניך׳ ולקחת׳ מנחתי׳ מידי׳ כי־על־כן׳ ראיתי׳ פניך׳
כמו ראות פני אלהים׳ ותרצני׳ קח־נא׳ את־ברכתי׳ אשר הבאת׳ לך׳ כי־
יא חנני׳ אלהים׳ וכי׳ יש־לי־כל׳ ויפצר־
בו׳ ויקח׳ ויאמר׳ נסעה׳ ונלכה׳ ואלכה׳
יב לנגדך׳ ויאמר׳ אליו׳ אדני׳ ידע׳ כי־
הילדים׳ רכים׳ והצאן׳ והבקר׳ עלות׳
יג עלי׳ ודפקום׳ יום אחד׳ ומתו׳ כל־הצאן׳

עינו׳ וירא׳ והנה׳ יהודע׳ ויחנן׳ יחיאל׳ ויאב׳ שלומית׳ זכריה׳ עובד׳: יח פסוק׳ דאית בהו את ואת ואת ואת דכוו׳ וסי׳ במס׳ רבת׳: ראשונה׳ במלכים א׳ סי׳ יח׳: צוארו׳ חד מן נ״ו חסרי׳ ו׳ באמצע תיבותא וקרין ולית דכוו׳ וסי׳ במס׳ רבת׳: יב פסוקים דאית בהו את את ואת את וסי׳ במס׳ רבת׳: מי לך ג׳ וסי׳ עד מי לך פה׳ כי מי לך כל המחנה הזה׳, כי חצבת לך פה: יהי לך אשר לך׳ ג פסוקים דאית בהון לך לך במסר׳ רבתא: ברכתי ג׳ וסי׳ הכי קרא שמו יעקב׳, קח נא את ברכתי׳, וצויתי את ברכתי לכם׳, וחד וברכתי על צאצאיך: ברכתי אלפ׳ בית׳ ב׳ ג׳ ב׳ וא׳ וב׳ וסי׳ במסר׳ רבת׳: ויפצר ד׳ וסי׳ ויפצר בם מאד׳, קח נא את ברכתי׳, ויקם האיש ללכת׳, דפלגש׳, ואמר חי׳ יי׳ אשר עמדתי׳, וכל ויפצרו דכות׳ במא ויפרצו וסי׳ ויפרצו בו עבדיו: לנגדך ב׳ וסי׳ נסעה ונלכה׳, שתה עונותינו לנגדך: עלות ה׳ וסי׳ ודפקום יום אחד׳, ושתי פרות עלות׳, וחברו׳ דארון׳, עלות יגהל׳, מאחר עלות הביאו: יום אחד׳ מסר פרשת תולדת: ומתו ח׳ בקמץ וסי׳ ודפקום יום אחד׳, ורד עליהם הברד׳, ולא ישאו עון ומתו׳, ולא יגעו אל הקדש׳, כבלע את הקדש׳, וסקלתם באבנים׳, וסקלתם אתם באבנים׳, והיה אם יותרו׳, עמוס:

אשר הובאת לך׳, לא טרחת בה ואני יגעתי להגיע עד סבאה לידך: חנני׳, כ״ן רשונה מודגשת לפי שהיא מסמסת במקום שני נוכ״ן שהיה לו לומר חנני׳ אין חכן בלא שני נוכ״ן והשלישית לסימום כמו עשני זבלני: יש לי כל׳, כל ספקי ועשו דבר בלשון נחוה יש לי רב יותר ויותר מכדי צרכי: נסעה׳, כמו שמעה שלחה שהוא כמו שמע שלח לף כאן נסעה כמו נסע והכ״ן יכול בתיבה ותרגום של אנקלוס טול ונהך עשו אמר ליעקב נסע מכאן ונלך: ואלכה לנגדך׳, בשוה לך טובה זו תעשה לך שאחריך ימי מהלכתי ללכת לאט כאשר אתה צריך ויהו לנגדך בשוה לך: עלות עלי׳, הצאן והבקר שהן עלות מוטלות עלי להלן לאט: עלות׳, מגדלות עוללהן לשון עולל ויונק׳, עול יומים ושתי פרות עלות׳ וכלנו אנפטיים: ודפקום יום אחד׳, לינעם בדרך במרוצה ומתו כל הצאן׳ ודפקום׳, כמו קול דודי דופק נוקש בדלת:

יעבר

יעבר נא אדני, אל נא תאריך ימי הליכתך עבור כפי דרכך ואף אם תתרחק: אתנהלה, אתנהל הא יתירה כמו אחרה אסמעה: לאטי, לאט אני לאטן כחת ההולכים לאט לאט לי לכבד: לאטי, הלמ"ד מן היסוד ואינה מסמסת אתנהל כחת אני: לרגל המלאכה, לרגל המלאכה המוטלת לפני להוליך: ולרגל הילדים, לפי דרך הליכת רגלי המלאכה המוטלת לפני להוליך: ולרגל הילדים, לפי רגליהם שהן יכולין לילך: עד אשר אבוא אל אדוני שעירה, הרחיב לו הדרך שלא היה דעתו ללכת אלא עד סוכות אמ' אם דעתו לעשות לי רעה ימתין עד בואי אצלו והוא לא הלך ואימתי ילך בימי המטיר סג' ועלו מוסיעי' בהר כיון לשפוט את הר עשו ומדרשי אגדה יש לפרשה זו רבים: ויאמר למה זה, תעשה לי טובה זו שאיני צריך לה:

אבן עזרא

אתנהלה, כמו אתנהל עמם: לאטי, הוא מסף אם יהי לשון יחיד מדבר: לרגל המלאכה, בעבור המקנה שהוא מלאכתי והקדוש שי כי מ' המלאכה מה שיוכל אדם לעשות בכחו ובדשתו גם הממון יקרא כך כמו אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ומזאת הנזדה מלת מלאך בעבור שהוא תחת רשו' השולח, ויהיה לרגל כמו ובדרך יי' אותך לרגלי ויתכן להיות לרגל מ' כמשמעו שהולכים על רגליהם, ונעים למה זה אין לי מורך: ויבא יעקב שלם, שם התאר והטעם שבא בשלום שלא אירע לו שום מאורע כי עתה יחיל לספר מאורע דינה: חלקת השדה, חלק בשדה והזכיר זה הכתוב להודיע כי מעלה גדולה יש לאדם ישראל, ומי שיש לו בה חלק משוב הוא כאלו עולם הבא, ויאמר הנאון כי ויקרא לו אל אלהי ישראל כי פירושו שקרא אל אל השם והנכון הוא שכן הוא שם המובחן וכן מובחן משה קרא שמו יי' נסי בעבור הנס שעשה השם במקום ההוא וכן בשוב השכינה אל ירושלים תהי נקראת יי' שמה וכן בעבור שעזל השם את יעקב קרא שם המזבח שעבד שם השם אל אלהי ישראל והטע' שהוא חזק ותקיף, אלהי ישראל שהגילו בדרך ובא שלם אל אדם כנגד כי שם וסכות ולכי דעתי יתכן שהתעכב בעיר שכם שני' רבות כי ליכה לא היתה בת שבע שני' גם שמעון ולוי קטני' הי': ותמת דינה, מעצמה: ויענה, כלדכה בעבור היותה בתולה: וילד' על לבה, שדבר לה דברי רכיס וניחומי': כי טמא, שכם:

בעל הטורים

שעירה ג' במסל' אל אדוני שעירה ויבא עשו לדרכו שעירה מן הדר החל' העולה שעירה שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון ענו' ודין עם אשר אבוא אל אדוני שעירה אבא אל אדוני שעירה סופי תיבות אליה. אבא עולה ל' רמז לאחר לפני בא יום הגאולה והנקמה ואז יעלו מושיעי' לשפוט את הר עשו. בכנות שני' בשרה בכנות אחיך אשה נכי שתשון לאיר בשביל שלא רצה ליתן לאחיו מבכורתו כאמרתו בחלום שהתיכה מבכיו ענגם שיבאה לראו' בכנות האדון ובעלה שכם: עתאו

אבא ואבא ה' חס' מסר בפרשת היי: שעירה ג' וסי' עבר נא אדני, וישב ביום ההוא עשו, החלק העלה שעירה: סכתה ב' וסי' ויעקב נסע סכתה, ויסעו בני ישראל מרעמסס: סכות ב' סל' בתורה וסי' שם המקום סכות, כי בסכו' השבתי וכל נביא' וכתו' דכוו' מלאי' במא חס' וסי' לעשות סכת ככתו', וכל הסכות

יעבר־נא אדני לפני עבדו ואני
אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר
לפני ולרגל הילדים עד אשר־אבא
אל־אדני שעירה: ויאמר עשו
אציגה־נא עמך מן־העם אשר אתי
ויאמר למה זה אמצא־חן בעיני א
דני: ושב ביום ההוא עשו לדרכו
שעירה: ויעקב נסע סכתה ויבן לו
בית ולמקנהו עשה סכת על־כן קרא
שם־המקום סכות: ס
ויבא יעקב שלם עיר שכם אשר
בארץ כנען בבאו מפדן ארם ויחן
את־פני העיר: ויקן את־חלקת
השדה אשר נטה־שם אהלו מיד בני
־חמור אבי שכם במאה קשיטה:
ויצב־שם מזבח ויקרא לו אל אלהי
ישראל: ס ותצא
דינה בת־לאה אשר ילדה ליעקב
לראות בבנות הארץ: וירא אתה
שכם בן־חמור החוי נשיא הארץ ו
יקח אתה וישכב אתה ויענה:
ותדבק נפשו בדינה בת־יעקב
ויאהב את הנער וידבר על־לב הנער
: ויאמר שכם אל־חמור אביו לאמר
קח־לי את־הילדה הזאת לאשה:
ויעקב שמע כי טמא את־דינה בתו
ובניו היו את־מקנהו בשדה והחרש
יעקב עד־באם: ויצא חמור אבי־
שכם אל־יעקב לדבר אתו: ובני
יעקב באו מן־השדה כשמעם ו
יתעצבו האנשים ויחר להם מאד
כי נבלה עשה בישראל לשכב את־
בת־יעקב וכן לא יעשה: וידבר
חמור אתם לאמר שכם בני חשקה
נפשו בבתכם תנו נא אתה לו לאשה
: והתחתנו אתנו בנתיכם תתנו־לנו
ואת־בנתינו תקחו לכם: ואתנו
תשבו והארץ תהיה לפניכם

יעבר־בעון רבוני קדם עבדיה
ואנא אדבר בניח לרגל עובדתא
די־קדמי ולרגל ינקא עד דאיתי
לות־רבוני לשעיר: ואמר עשו
אשבוק כען עמך מן־עמא די עמי
ואמר למא דנן אשכח רחמין
בעיני רבוני: ותב ביומא ההוא
עשו לאורחיה לשעיר: ויעקב
נטל לסכות ובנא ליה בית ו
ולבעירוהי עבד מטלן על־כן קרא
שמא דאתרא סכות: ואתא
יעקב שלים לקרתא דשכם די
בארעא דכנען במיתוהי מפדן
ארם ושרא לקביל אפי קרתא:
וזבן ית־אחסנת חקלא די פרסיה
תמן למשכניה מידא דבני־חמור
אבוהי דשכם במאה חורפן:
ואקים תמן מדבחא ופלח עלוהי
קדם־אל אלהא דישראל:
ונפקת דינה בת־לאה די ילדת
ליעקב למחזי בבנת ארעא: וחזא
יתה שכם בר־חמור חויאה רבא
דארעא ורבר יתה ושכיב יתה ועניה
: ואתרעיאת נפשיה בדינא בת־
יעקב ורחים ית־עולימתא ומליל
על־לבא דעולימתא:
ואמר שכם לחמור אבוהי למימר
סב־לי ית־עולימתא הדא לאתו:
ויעקב שמע ארי סאיב ית־דינה
ברתיה ובנוהי הוו עם־גיתוהי ב
בחקלא ושתיק יעקב עד־מיתיהון
: ונפק חמור אבוהי דשכם לות־
יעקב למללא עמיה: ובני
יעקב עלו מן־חקלא כד־שמעו
ואתנסיסו גוברייא ותקיף לרהון
לחדא ארי קלנא עבד בישראל
למשכב ית־בת־יעקב ודן לא
כשר לאתעבדא: ומליל חמור
עמהון למימר שכם ברי אתרעית
נפשיה בברתיכון הבו כען יתה ליה
לאתו: ותתחתנון בנא בנתיכון
תתנון לנא וית־בנתנא תסבון לכון
: ועמנא תתבון וארעא תהי קדמיכון

לד

חמישי

ויצא דינה בת־לאה אשר ילדה ליעקב
לראות בבנות הארץ: וירא אתה
שכם בן־חמור החוי נשיא הארץ ו
יקח אתה וישכב אתה ויענה:
ותדבק נפשו בדינה בת־יעקב
ויאהב את הנער וידבר על־לב הנער
: ויאמר שכם אל־חמור אביו לאמר
קח־לי את־הילדה הזאת לאשה:
ויעקב שמע כי טמא את־דינה בתו
ובניו היו את־מקנהו בשדה והחרש
יעקב עד־באם: ויצא חמור אבי־
שכם אל־יעקב לדבר אתו: ובני
יעקב באו מן־השדה כשמעם ו
יתעצבו האנשים ויחר להם מאד
כי נבלה עשה בישראל לשכב את־
בת־יעקב וכן לא יעשה: וידבר
חמור אתם לאמר שכם בני חשקה
נפשו בבתכם תנו נא אתה לו לאשה
: והתחתנו אתנו בנתיכם תתנו־לנו
ואת־בנתינו תקחו לכם: ואתנו
תשבו והארץ תהיה לפניכם

אליו כל אחיו וכל אחיותיו, אנך: בבנות ב' ומלאים וסי' לראות בבנות הארץ, האין בבנות אחיך: ויענה ב' וסי' וישכב אותה ויענה, ויחזק ממנה ויענה: טמא ט' וסי' ויעק' שמע, ויענו בני יעק' את, מקדש יי', משכן יי', ואת הבית אשר על פני ירושלם, ואיש את אשת רעהו, וחברו, ואיש את כלתו: הילדה יה זונין חד נסיב ה' וחד נסיב וה' ולית להון זונא וסי' במס' רבת': והחרש ו' חס' בליש' וסי' והחרש יעק' עד באם, יי' ילחם לכם, ושמע איש' והחרש לה לא הניא, כי החרש לה ביו' שמעו, למה את מחרשי להביא, הוא לי לבי לא אחרש ירמי', ודרשו ממנו כי לא נשמ' הדב', דדמי':

מסרה

דאורי' מל בסא, הנ הסכת תעשה לך: ויקן ב' בכסף וסי' ויקן את חלקת השדה, ויקן יוסף את כל אדמת מצרים, ועוד ב' מהם וסי' ויקן דוד את מקום הגרן, ויקן את הר שמרון: במאה ה' בקרי' וסי' במאה קשיטה, אשר ארשתי, אין הפץ למלך במהר, וישכר מישראל מאה אלף גבור חיל, במאה קשיטה, דיהושע: קשיטה ג' וסי' ויקן את חלקת, במאה קשיטה דיהושע, ויבאו

הנעד

בל' אחל חס' בחלא ויענבא אותו מלה.

חרפה, לדורות וזה טעם כי נבלה עשה בישראל, וטעם וידברו אשר טמא וידברו את שכם אשר טמא אחותם כי מבאתו דברו לו לו טעם אשר כי עמו במרמה בעבור אשר טמא: אשר לו ערלה, ערלת בשר וטעמו דבר מיכבד וכן ערל שפתים כי ערלה חזקה בעבור הנוסף והאומרים שהשם אמר לאברהם והיה תמים ובהמולו הנה הוא חסר הדבר הכיך והנה ה הבהמות יוכיחו ואם אמרו למה נחתך דבר ברור השם נס הטבוע יוכיח: את בתנו, בעבור היותה קטנה והם היו מדברים בעבור אביהם: ולא אחר, אינו בדקדוק כמו ואחר עד עתה רק מן הכנין הכבד הדגוש והוא פעל עבר על משקל ברך נכות: שלמים הם, בשלום: לאחת ידים, מקומות כמו ויד תהיה לך: יאותו, מגזרת כי לך יאתה והמוח הנעלם אחר האות המסרת תחת ס"ח הפועל: להמול, מפורש והנה הם חשבו רעה על יעקב ובניו שאמרו מ מקניהם וקניהם: ביום השלישי, שליש לעולם קשה שהוא חצי המרובע וזה המעשה אשר עשו שמעון ולוי לדעת אחיהם עשו לכתיב במרמה וכמו יעקב הם כלם וחרה אף יעקב על ש שמעון ולוי בעבור שהם הרגו אנשי שכם: את

מפרה

לכם כי כל העדה, לו מתנו בארץ מצרים, הנשיאים יחזו, ביהושע, בני דן: אליהם ז"ו מל בתורה וסי' במסר רבת': לעשות הדבר הזה, עשיית הדבר יא חס' את וסי' במסר רבת': אחתינו ג' ב' חסרים וא' מלא מסר פרשת תולדת: כמנו ג' חס' וסי' אך בזא נאות: כי מי כל בשר אשר, גם אתה חלית, וא' מלא כי עתה כמונו עשרה אלפים: נתנו ונתנו ד' דגש וסי' ונתנו את ב בנתינו לכם, בעזבוניך נתנו, ומידך נתנו לך, מצרים נתנו יד אשור: ואם לא תשמעו כל ר"פ דבראשית ורנזקן אם במ"ו ואם וסי' במסר רבתא, בבת ב' בתרי לישני וסי' כי חפץ בבת יעקב, ורב בבת יהודה: וישבו ד' וסי' האנשים האלה שלמים, אך נאותה להם, ויבאו אליך כמבוא עם, ויצו מלך אשור לאמר הוליכו: לנשים יד רפין בשופטים סי' כא: נתן ו' וסי' האנשים האלה שלמים, ויבאו אל אנשי סכות, ויבאו שרי סכות, ויאמרו נתן נתן ויפרשו את השמלה, ויקן כל איש רע ובליעל, אשר לא נתן מבנותינו: מקנהם ד' חס' וסי' מקנה' וקנינם, ונהלם בלהם ויקחו את מקנה', תיבא דפסוק, רק נשיכם וטפכם, וישבו בני ישראל את נשי מדין: אל חמור חד מן ב' זונין הרן ל' ותרן על וסי' במס' רבתא: על העיר ז' בירמיה סי' לב:

תיבו ועבידו בה סחורתא ו ואחסינו בה: ואמר שכם לאבוהא ולאחהא אשכח רחמין בעיניכון ודי תימרון לי אתן: אסגו עלי לחדא מהרין ומתנן ואתן כמא דתימרון לי והבו לי ית עולמתא לאתו: ואתיבו בני יעקב ית שכם וית חמור אבוהי בחוכמתא ומלילו די סאיב ית דינה אחתהון: ואמרו להון לא נכול למעבד פתגמא הדין למתן ית ארלתנא לגבר דליה עורלא ארי הסורא היא לנא: ברם בדא נטפס לכון אם תהון כותנא למגזר לכון כל דכורא: ונתן ית בנתנא לכון וית בנתיכון נסב לנא ונתיב עמכון ונהי לעמא חד: ואם לא תקבלון מננא למגזר ונדבר ית ברתנא ונזיל: ושפרו פתגמיהון בעיני חמור ובעיני שכם בר חמור: ולא איחר עוליטא למעבד פתגמא ארי אתרעי ברת יעקב והוא יקיר מכל בית אבוהי: ואתא חמור ושכם בריה לתרע קרתהון ו ומלילו עם אנשי קרתהון למימר: גברייא האלין שלמין אנון ע עמנא ויתבון בארעא ויעבדון בה סחורתא וארעא הא פתיורת ידין קדמיהון ית בנתהון נסב לנא לנשין וית בנתנא נתן להון: ברם בדא יטפסון לנא גבריא למתב עמנא למהוי לעמא חד במגזר לנא כל דכורא כמא דאנון נזרין: גיתיהון וקנינהון וכל בעירהון הלא די לנא אינון ברם נטפס להון ויתבון עמנא: וקבילו מן חמור ומן שכם בריה כל נפקי תרע קרתיה וגזרו כל דכורא כל נפקי תרע קרתיה: והוה ביומא תליתאה כד תקיפו עליהון כ ביבי הון ונסיבו תרין בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה גבר חרביה ועלו על קרתא דיתבא לרוחצן וקטלו כל דכורא: וית חמור וית שכם בריה קטלו ל לפתגם דחרב ורברו ית דינה מבית שכם ונפקו: בני יעקב עלו לחלצא קטילא וכזו קרתא

שבו וסחרוה והאחזו בה, שבו וסחרוה והאחזו בה, שבו איש תחתיו, ואל הזקנים אמר שבו, שבו נא בזה גם אתם: הרבו ב' וסי' הרבו עלי מאד, והגלגל הרבו לפשע: במרמה ב' מסר בפרשת תולדת: ויאמרו אליה ז' וסי' לא נוכל לעשות הדבר הזה, ירא ז' עליכם וישפט, מי יתן מותינו ביד ז', רב

ל·ל·ל בתוכם
ל שבו וסחרוה והאחזו בה: ויאמר
ל שכם אל־אביה ואל־אחיה אמצא־
ל חן בעיניכם ואשר תאמרו אלי א
ל אתן: הרבו עלי מאד מהר ומתן
ואתנה כאשר תאמרו אלי ותנו־לי
יב ל את־הנער לאשה: וישנו בני־יעקב
ל ל את־שכם ואת־חמור אביו במרמה
וידברו אשר טמא את דינה אחתם:
חד מן ז' מ"ל ויאמרו אליהם לא נוכל לעשות
ל"חס לחס הדבר הזה לתת את־אחתינו לאיש
אשר־לו ערלה כי־חרפה הוא לנו:
ל"ג חס' מ"ל אך־בזאת נאות לכם אם תהיו כמנו טו
ל"ל לדגש להמל לכם כל־זכר: ונתנו את־
ל בנתינו לכם ואת־בנתיכם נקח־לנו
וישבנו אתכם והיינו לעם אחד:
ל·ל מ"ל ואם־לא תשמעו אלינו להמול
ל·ל ולקחנו את־בתנו והלכנו: וייטבו
ל דבריהם בעיני חמור ובעיני שכם
ל"ל מ' ואחר בן־חמור: ולא־אחר הנער לעשות
ל הדבר כי חפץ בבת־יעקב והוא נכבד
מכל בית אביו: ויבא חמור ושכם כ
בנו אל־שער עירם וידברו אל־ א
ל לפ אנשי עירם לאמר: האנשים האלה
ל·ל לפי שלמים הם אתנו וישבו בארץ
ל ויסחרו אתה והארץ הנה רחבת־
ל לפי·ל ידים לפניהם את־בנתם נקח־לנו
לנשים ואת־בנתינו נתן להם:
ל אך־בזאת יאתו לנו האנשים לשבת
אתנו להיות לעם אחד בהמול לנו
ל חס' כל־זכר כאשר הם נמלים: מקנהם
ל"ג מ"ל וקנינם וכל־בהמתם הלוא לנו הם
ל"ל מ"ל לפי אך נאותה להם וישבו אתנו:
ל ויישמעו אל־חמור ואל־שכם בנו
כל־יצאי שער עירו וימלו כל־זכר
כל־יצאי שער עירו: ויהי ביום כה
ל השלישי בהיותם כאבים ויקחו שני
בני־יעקב שמעון ולוי אחי דינה
חד מן פתחי' בתתנ' דספר איש חרבו ויבאו על־העיר בטח ו
ויהרגו כל־זכר: ואת־חמור ואת־
שכם בנו הרגו לפי־חרב ויקחו את־
ל·ל לפ דינה מבית שכם ויצאו: בני יעקב
באו על־החללים ויבזו העיר אשר

הרבו
ל והגלגל הרבו לפשע

לעשות
ל"ג חס' לת

להמל
ל' חס' כלנ"ל

לעשות
ל"ג חס' לת

נמלים
ל כתו' וחס' ובספריס מדוייקים מכאתי כתהלים בקול

בהיותם
כן מכאתי בספ' אהפמי'

על העיר
ז' וכל ובנותי דכו' בח"ל אל העיר קדמת' דעלמיס

מהר, כתובה: במרמה, בחכמה: אשר טמא, הכתוב אומר בלא היתה רמיה שהרי טמא את דינה אחותם: חרפה היא, כמו פסול הוא, כלנו הבה לחרף חברו אומר לו ערל אתה הו בן ערל חרפה בכל מקום נדוף: נאות, כתרגמה להם לשון ויאותנו: להמול, להיות כמול אינו לשון לפעול אלא לשון להפעל: ונתנו, לשון שכייה מולנשת לבי שהיא מפמשת במקל שבי מולין ונתנו: ואת בנותיכם נקח למו, אתה מוכח בתנאי שאמר אמור ליעקב ובתשובת בני יעקב לאמור שתלו ה התאיבות בבני יעקב ליקח בנות שכם את שיבחרו להם ובנותיה יתנו להם לפי דעתם לכתיב ונתנו את ב בנותינו לפי דעתנו ז ואת בנותיכם נקח למו בכל אשר נחפון וכשדברו אמור ושכם בנו אל אל יומבי עירם הפנו הדברים את בנותם נקח למו לנשים ואת בנותינו נתן להם כדי לרצותם שיאותו להמול: שלמים, בשלום ובלב שלם: והארץ הנה רחבת ידים, כאלם שיהו רחבה ותרכית כלו' אל תפסידו כלום פרקמטיא הרבה ב בזה לכאן ואין לה ק קונים: בהמול, בהיות נמול: אך נאות' להם, לדבר זה ועל ידי כן יסבו אתנו: שני בני יעקב בני היו נאף על פי כן נהגו ע עצמן שמעון ולוי כ כשאר אנשים שאינם בני שלא נטלו עצה היומנו: אחי דינה, לפי שמסרו עצמן ע עליה נקראו אחיה: בטח, שהיו כואבים ואנדה בטוחים היו על כאו של זקן: על החללים, לפשטו החללים: חילל

חילם׳ ממונם וכן עשה לי את החיל הזה וישראל נשאה חיל ועמדו לאחרי׳ חילם: שבו׳ לשון שבייה לפיכך טעמו מלרע: עכרתם׳ לשון מיס עכורים אין דעתי צלולה עכשיו ואבדיה צלולה היתה החבית ועכרתם אותה מסולת היתה ביד כנעניים שיפלו ביד בני יעקב אלא שהיו אומרי׳ על אשר תפרה ונחלת את הארץ לפיכך היו שותקין: מתי מספר׳ אנשים מועטים: הכזונה׳ הנקי: את אחותינו׳ ית אחתכן: קום עלה׳ לפי שאחרת בדרך נענשת ובאה לך זאת מבתך: הנכר׳ שם בילכם משלל של שכם: והטהרו׳ מעבודה זרה: והחליפו שמלותיכם׳ שמא יש בילכם כסות של עבודה זרה: האלה׳ מין אילן ארץ: עם שכם׳ אצל שכם: אחת׳ בחד: אל ביתא׳ הקדוש בה

בבית אל נילוי שכינתו בבית אל יש תיבה הסרה בית המשמשת ברחשה כמו הנה בית מנחש כן עמיאל כמו בבית מנחש בית אבך כמו בבי׳ אבך: נגלו אלין האלהים׳ במקומות הרבה יש שם אלהות ואדמות ב בלשון רבים כמו א אחמי יוסף אם בעלי עמו ולא כאמר בעלו וכן אלהות שהוא לשון שיפט ומרות מזכר בלשון רבים א אבל אחד מכל שאל השמות לא תמצא ב בלשון רבים: ותמת דבורה׳ מה ענין דבורה בבית יעקב א אלא לפי שאמרה רבקה ליעקב ואלחתיך ולקחתיך משם שלחה דבורה אצלו לפדן א אלא לבאת משם ומתה בדרך מדברי רבי משה הדרשן ל למדתיה: מתחת לבית׳ העיר ישבת בהר ונקברה בגבלי ההר: תחת האלון׳ בשיפולי מערת שהיה מישור מלמעלה ב בשפוע ההר והקבור מלמטה ומישור של בית אל היו קורין לו אלון׳ וזאנדה נתכשל שם באבל שני שהונל לו על אמו שמתה ואון ה בלשון יווני אחר ולפי העלימו את יום מותה שלא יקללו הבריות ברם שיבת ממנו עשו אף הכתו׳ לא פרשה: עוד׳ פעם שני במקום הזה אחד ב בלכתו ואחד בשובו: ויברך אותו׳ ברכת אבלי: לא יקרא שמך עוד יעקב׳ לשון אלם הכא במאלב ועקבה שלא לשון סר ונגיד: אמי אל שדי׳ שאני כדאי לברך שהברכות שלי: פרה ורבה׳ על שם שעדיין לא מולד בנימין ואעפ שכבר נתעברה ממנו: גוי׳ בנימין: גויים׳ מנשה ואפרים שעתידי׳ לבאת מיוסף והם במנין השבטים: ומלכים

אבן עזרא

את כל אשר בבית׳ כי׳ בבית חמור הו בבית שכם: מתי מספר׳ מתי כמו אנשים ודבר שיסוף׳ הוא מעט על כן טעה ר׳ אהרן הכהן ראש הישיבה שבי׳ ויהי מתיו מספר כמשמעו: להבאישני׳ שיסנאו אותי כאשר יסנאו אים דבר שיבאש: ויאמרו׳ שמעון ולוי: הכזונה יעשה׳ שכם את אחותנו: הסירו את אלהי הנכר׳ חלילה חלילה שיסכב הנביא עם עובדות אלהי נכר ופירושו תמצאנו בפרשת ילך משה: והטהרו׳ שילחנו הנוף: והחליפו שמלותיכם מהמקום הזה כלומר שחייב כל יאל׳ כאשר ילך להתפלל למקום קבוע להיות נופו נקי ומלבושיו נקיי׳ דנשות הו׳ חתת להתבלע התו׳ ונעשה כי שם נגלו אלו האלהים המלאכים כמו והנה מלאכי אלהים: לא יקרא שמך עוד יעקב׳ לבדו כי גם ישראל: פרה ורבה׳ ברכה כמעשה בראשית: ויתכן

בעל הטורים

טמאו׳ ג׳ בתים׳ טמאו אחותם׳ טמאו את מקדשי׳ טמאו את היכל קדשך כלב למדים מזה׳ טמאו מקדשי לנשי׳ ויעשה שכם וכן טמאו את היכל קדשך כדכתיב כשיש בשיין ענין׳ טמאו אחותם וסמיך את נאנס לומר לך שעשו תעשה בחתה׳ הרבו׳ כ׳ בתסור׳ הרבו עלו מאל מהר׳ ה הנבעל הרבו לפשוע לף על פי שהרבה בתורה כמה שהרבו בנבעל דמיינו בעז הרבו גם אלו לפשוע שהתנו עמם שלא לעבוד בעז׳ ונקומה ג׳ בתסרה׳ ונקומה ונעלה בית אל׳ שלחה הנער אתי׳ ונקומה׳ ונקומה עליה לתלמה שלא יהולה כזכו׳ ונקומה ונעלה בית אל׳ שלחה הנער ונקומה וכן בלתו׳ ונקומה ונקומה עליה לתלמה׳ והחליפו שמלותיכם׳ ונקומה ונעלה בית אל׳ לתו להת לאיתה בפרק דאמת רמי פוזמקי ותנלי׳ ויסעו ב׳ במבריה חד ריש פסוק וחד סוף פסוק׳ ויסעו׳ ויהי׳ אתה אלהים׳ אלה מקנני ישראל׳ ויסעו׳ מלחל שדי הדגלי׳ ויסעו כיון הטתו של יעקב לומר מה כאן אתה אלהים על הנביאים אף להלן היו כל הנביאים יראים מהם׳ אני אל שדי׳ פרה ורבה היא שם של פרה ורבה׳ כי נעלה אלו שלא לבית אל׳ ועלה תלן כתיב׳ אבל׳ שכלם׳ נוי׳ וקהל גוים בנימין׳ יהיה׳ זקן

מסרה

ופליטי חרב ישובון׳ בהיותכם מתי׳ והחברו׳ לא׳ בא׳ איזב סי׳ ג׳: הנראה ב׳ וסי׳ לאל הנראה אליך׳ וירא י׳ אל אברם׳ והטהרו אב א׳ ה׳ וא׳ וה׳ וסי׳ במס׳ רבת׳: ויסעו ב׳ זונין חד ראשי פסו׳ וחד סוף פסו׳ וסי׳ במסר רבת׳: אלהים חד מן ט׳ זונין מן חד חד לא נסיב ה׳ בריש תיבותא וסי׳ במס׳ רבת׳: סביבותיה׳ ב׳ כל וסי׳ ויהי חתת׳ ויעזבו את י׳ אלהי אבותם׳ שופטים: לוזה ד׳ וסי׳ ויבא יעקב לוזה׳ ויצא מבית אל לוזה׳ ויעב׳ משם הנבול לוזה אל כתף ב׳ בפסו׳: אשר עמו י׳ א בשמואל א׳ סי׳ ט׳: דברה נ׳ חס׳ וסי׳ ותמת דברה מניקת רבקה׳ ושרי בישישכר עם דברה׳ ותאמר דברה אל ברק: ויקרא שמו ו׳ פסו׳ חס׳ את וסי׳ ואחרי כן יצא אחיו׳ ותמת דברה מניק׳ רבקה׳ ויהי כמשיב ידו׳ ואחר יצא אחיו׳ ויקרא שמו י׳ נסי׳ כי ילד ילד לנו: וירא כ׳ וסי׳ במסחה רבתא:

לה

הסירו׳ ל׳ חס׳ ערלת נכרים׳ דיתכן׳

ל׳ מ׳ ל׳ ס׳ ל׳ ל׳ ל

ספר בראשית לו רשי

ומלכים, שאול והיום בשת שהיו משבט בנימין שעדיין לא נולד: במקום אשר דבר אתו, איני יודע מה מלמדנו: כברת ארץ, מנחם פירש לשון כביר רבוי מהלך רב ואנדה בזמן שהארץ חלולה ככברה שהכיר מצוי הסתיו עבר והשרב עדין לא בא ואין זה פשוטו של מקרא שהרי בנעמן מצינו וילך מאתו כברת ארץ ואומר אני שהוא שם מדת קרקע כמו מהלך פרסה הו יותר כמו שאתה אומר כמל כרם חלקת שדה כך במהלך אדם מתן שם מדה כברת ארץ: כי גם זה, נוסף לך על יוסף ורבותיכו דרשו עם כל שבט נולדה תאומה ועם בנימין נולדה תאומ' יתירה: בן אוני, בן צערי: בנימין, נראה בעיני לפי שהוא לבדו נולד בארץ כנען שהיא בנגב כשאדם בא מארם נהרי כמו שנאמר בנגב בארץ כנען הלוך ונסוע הנגבה: בנימין, בן ימין לשון כמין וימין אתה ברא אתם לפיכך הוא מלא: בשכן יסל בארץ ההיא, על שלא בא לתבורין אבל יכאך אדעתו כל זה: ויעבר, מתוך שבלבל משכבו מעלה עליו הכתוב כאילו שכבה ולמה בלבל וחלל ימעיו שכשמתה רחל נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר באהל רחל ולא בשאר אהליס ונתנה באהל בלהה בא ראובן ותבע עלבון אמו אמר אם אחו' אמא היתה ברה לאמ' שפחת אחו' אמא תהא ברה לאמא לכך בלבל: ויהיו בני יעקב, מתחיל לענין ראשון המכולל בנימ' נשלמה המטה ומעתה ראויים למות ומנחן ורבותי' דרשו ללמדנו בא שכולן סוין וכולן צדיקים שלא חטא ל ראובן: בכור יעקב, אפי' בשעת הקללה קראו בכור: בכור יעק', בכו' לנחלה בכו' לעבודה בכור' לכהן ולא נתנה בכור' ליוסף אלא לענין הסבטיס שנעשה לשני שבטו': ממרא, שם המיסור: קרית ארבע, שם העיר ממרא קרית הארבע אל מיסור של קרית ארבע ואם תאמר היה לו לכתוב ממרא הקרית ארבע כן דרך המקר' בכל דבר שסמו כפול כגון זה וכגון בי' לחם אביעזר בית אל אם הוכרך להטיל בו ה' מתנה ברחם תיבה הסנייה בית הלחמי בעבורת אבי העזרי בנה מזבח בית ה': וינוע יצחק, אין מוקדם ומאוחר בתורה מכירתו של יוסף קדמ' למיתתו של יצחק ל"ב שנה שהרי כשנולד יעקב היה יצח' בן ס' שנה ויצחק מת בשנת ק"כ ליעקב שנה' ויצחק בן ששים אם תוכיח שני מקצ שנה כשאמרו ק"כ ויוסף נמכ' בן י"ז שנה ואותנו אנה שנת ק"ח ליעקב עלה

ששי

מבית

ג' בטע' סופל ואלר בגעל'

זה

ג' פסל' לאות' בהון ה' אלון דסתיכים מן כ"ב אותיות

עד היום

ע' יחיל לון

הובלון

ט' כ"ל כאוני, ובכנ"ל

אבן עזרא

ויתכן להיו' פי' ויכב וכבר הכיב בפעם הראשונה הו עשה כן כעם שנית והראשון קרוב אלי: ויסך עליה נסך, מים הו יין והטעם שרחץ אותה ואחר כן יצק עליה שמן ובבית אל שלש פלגי ונתן מעשר מהונו לכבוד הבית למי שהיה בדול ראוי ל לקחתו: כברת ארץ, יתכן להיות הכ"ף לדמות ויהיה ברת מדת מהלך ואין ריע לו במקל: בהקפות', מהבנין הכבד המוסף והטעם שהקפתה הלילה על כפשה וכן ותקש רק הו' מהבנין הכבד הדגוש וכמו ותכל ל להשקותו: בן אוני, בן אבלי וכן לאחר אונים לא אכלתי באוני: קבורתה וקברה שוים: ולך לאוכן, יפה פירשו רבותינו ז"ל וכוסה קלון ערום: אשר יולד לו בארם ארם, עשתי עם נולדו לו שם כי בנימין נולד בארץ כנען והכתוב כתב על הדוב ורבים אראה לך עוד כמוהו: וינוע יצחק, וכאשר מת יצחק ונאסף אל עמיו קברו אותו עשו ויעקב כאשר נולדו ונולדה אמ' יצחק ויסמעאל בעבור היות ישמעאל בן השפחה: הוא אדום, הוא אדום אבי אדום ואל תתמה על עדה ובשמת שים לה ב' שמות כי כן שם אם אביה נם שם אביה ב בדה אינכו כמו בספר מלכי' כי שני שמות היו לה גם לאביה, וטעם

בעל הטורים

זקן, ושבע ימים ב' המסו' ביצחק ובאיוב שסניהם היו בדוקי' יכן באברהם זקן ושבע. ובנדוקים אמר כן לשבח ובדרשים לגנאי: אדם יולד אשה קבר ימים ושבע רוגז ת"ל עדה. בכני יעקב כשמיחסם ל אומר בני בלה בני רחל ובן בכלן לפי שהם בניינו של עול ולכך נקראו בנים אבל בני עשו אינם נקראים בנים אלא בנות ולד ל בהמה: ישוע

מסרה

בשחפר מונח וסי' ותקש בלדתה, ולא נשאר איש בעי ובית אל, והעמיד בבית אל את כהני הבמות, ושארא בגעיא: ואביו ט' וסי' ואביו קרא לו בנימן, ואביו שמר את הדבר, ואביו אהבו, איש אמו ואביו תיראו, ואביו ואמו לא ידעו כי מי' הוא, ירד שמשון ואביו ואמו תמנת, בן אשה אלמנה הוא ממטה נפתלי, בן אשה מבנות דן דדה, ואיש ואביו ילכו אל הנערה: בנימין ז' מלאים וסי' ואביו קרא לו בנימן, והנה עיניכם ראות, ואל שדי יתן לכם רחמים, את בנימן אחיו בן אמו, וירא יוסף אתם, ואת בנימן אחי יוסף לא שלח, בנימן זאב יטרף, וממטה בנימן את גבעון, מני אפרים שרשם, ויעברו בני עמון את הירדן, ויהי איש מבן מין כתיב, ויבחר לו שאול ודבר דהבעם דמלכי, ובא אלי חנמל, תקעו שופר בגבע, ומן הלוי מחלקו: קברתה ג' וחס' וסי' ויצב יעקב מצבה, אשר נתנו קברתיה בירכתי בור, שם עולם וכל המונה: קברת ג' ב' חס' וא' מל וסי' היא מצבת קברת רחל, עם קברת רחל בגבול בנימן בצלצח, קבורת חמור יקבר מל, פילגש כולם מל במ' וסי' ולשאול פלגש, ויגד לדוד את אשר עשתה: גר שם ד' בקריא וסי' אשר גר שם אברה, וכי יבא הלוי מאחר שעריך, ויהי נער מבית לחם יהודה, וכל הנשאר מכל המקומו אשר גר שם: ואסף ה' מלעיל מסר פרשת חיי: ושבע ג' וסי' וינוע יצחק, ושבע רגז, וימת איוב זקן:

ויצאו ד' וסי' והפרתי, גוי, מהריסיך, והנשיא: ואת הארץ ה' דסמי' וסי' ואת הארץ תסחרו ואת הארץ אשר נתתי לאברהם, ואת הארץ כי נעמדה, ואת הארץ הזאת ירשנה בעת ההיא, ואת הארץ הזאת לא יראה עוד, וכל את השמים דכו': ויסך ג' דגש' וסי' עליה נסך ויצק, ויסך את נסכו, ויסך אתם ליי': מבית אל ג' בטעם

ומלכים מחלציך יצאו: ואת הארץ
אשר נתתי לאברהם וליצחק לך
אתננה ולזרעך אחריך אתן את־
הארץ: ויעל מעליו אלהים במקום
אשר־דבר אתו: ויצב יעקב מצבה
במקום אשר־דבר אתו מצבת אבן
ויסך עליה נסך ויצק עליה שמן:
ויקרא יעקב את־שם המקום אשר
דבר אתו שם אלהים בית־אל:
ויסעו מבית אל ויהי־עוד כברת־
הארץ לבוא אפרתה ותלד רחל
ותקש בלדתה: ויהי בהקשתה
בלדתה ותאמר לה המילדת אל־
תיראי כי־גם־זה לך בן: ויהי בצאת
נפשה כי מתה ותקרא שמו בן־אוני
ואביו קרא־לו בנימין: ותמת רחל
ותקבר בדרך אפרתה הוא בית לחם
: ויצב יעקב מצבה על־קברתה
הוא מצבת קברת רחל עד־היום:
ויסע ישראל ויט אהלה מהלאה
למגדל־עדר: ויהי בשכן
ישראל בארץ ההוא וילך ראובן
וישכב את־בלהה פילגש אביו
וישמע ישראל: פ
ויהיו בני־יעקב שנים עשר: בני
לאה בכור יעקב ראובן ושמעון
ולוי ויהודה ויששכר וזבלון: בני
רחל יוסף ובנימן: ובני בלהה
שפחת רחל דן ונפתלי: ובני זלפה
שפחת לאה גד ואשר אלה בני יעקב
אשר ילד־לו בפדן ארם: ויבא יעקב
אל־יצחק אביו ממרא קרית הארבע
הוא חברון אשר־גר־שם אברהם
ויצחק: ויהיו ימי יצחק מאת שנה
ושמנים שנה: וינוע יצחק וימת
ויאסף אל־עמיו זקן ושבע ימים
ויקברו אתו עשו ויעקב בניו:
פ ואלה
תולדות עשו הוא אדום: עשו
לקח את־נשיו מבנות כנען את־

ל"ה
ל
ג בלש
ג דגש
טו
ג
כל מ"ל חס' ג'
ל נחס
ל בטע נפס'
ט"ז מ"ל
ג' חד מיהון מ"ל
ל כ"ב
כ"ל מ"ל בטע
לה פסק' פסקי מנשו פסוק
ל
ל נחד יפסיר וזבלון
ל
ל
ל
ל
ל
ל
ל מלעי' ג
ג כל' לעל
א

עדה

בשחר מונח וסי' ותקש בלדתה, ולא נשאר איש בעי ובית אל, והעמיד בבית אל את כהני הבמות, ושארא בגעיא: ואביו ט' וסי' ואביו קרא לו בנימן, ואביו שמר את הדבר, ואביו אהבו, איש אמו ואביו תיראו, ואביו ואמו לא ידעו כי מי' הוא, ירד שמשון ואביו ואמו תמנת, בן אשה אלמנה הוא ממטה נפתלי, בן אשה מבנות דן דדה, ואיש ואביו ילכו אל הנערה: בנימין ז' מלאים וסי' ואביו קרא לו בנימן, והנה עיניכם ראות, ואל שדי יתן לכם רחמים, את בנימן אחיו בן אמו, וירא יוסף אתם, ואת בנימן אחי יוסף לא שלח, בנימן זאב יטרף, וממטה בנימן את גבעון, מני אפרים שרשם, ויעברו בני עמון את הירדן, ויהי איש מבן מין כתיב, ויבחר לו שאול ודבר דהבעם דמלכי, ובא אלי חנמל, תקעו שופר בגבע, ומן הלוי מחלקו: קברתה ג' וחס' וסי' ויצב יעקב מצבה, אשר נתנו קברתיה בירכתי בור, שם עולם וכל המונה: קברת ג' ב' חס' וא' מל וסי' היא מצבת קברת רחל, עם קברת רחל בגבול בנימן בצלצח, קבורת חמור יקבר מל, פילגש כולם מל במ' וסי' ולשאול פלגש, ויגד לדוד את אשר עשתה: גר שם ד' בקריא וסי' אשר גר שם אברה, וכי יבא הלוי מאחר שעריך, ויהי נער מבית לחם יהודה, וכל הנשאר מכל המקומו אשר גר שם: ואסף ה' מלעיל מסר פרשת חיי: ושבע ג' וסי' וינוע יצחק, ושבע רגז, וימת איוב זקן:

כיצד כן כ"נ מתברך ל' שנה נטיין בבית עבר הרי ע' ל' עבד בתשה ובכוף ל' נולד יוסף שנאמר ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ונו' הרי כ"ח ל' ז' על שלא נמכר יוסף הרי ק"ח: עלה

עדה בת אילון, היא בשמת בת אילון ונקראת בשמות על שם שהיתה מקוננת בשמים לעג: אהליבמה, היא יהודית ואותו רשע כינה שמה יהודית לומר שהיא כופרת בע"ז כדי להטעות את אביו: בת ענה בת צבעון, אם בת ענה לא בת צבעון, ענה בנו של צבעון שנאמר ואלה בני צבעון ואיה וענה מלמד שבא צבעון על בלהה אשת ענה ויצאת אהליבמה מבין שניהם והודיעך הכתוב שכלן בני ממזרות היו: בשמת בת ישמעאל, ולהלן קורא לה מחלת מבאתי בחנל' מדל' ספר שמואל ב' מוחליס להן עומתיהם גר שבתנייר והעולה לגדולה והנוטה אשה ולמד השעם מכאן לכך נקראת מחלת שנמחלו עונותיו: אחות נביות, על שם שהיא הסיאה לו משמת ישמעאל נקרא על שמו:

ואהליבמה ילדה וגו', קרא זה ממזר היה וכן אליפז היה שבא על אשת אביו אל א אהליבמה אשת עשו שהרי הוא מנוי עם אלופי אליפז בסוף הענין: וילך אל ארץ, לגור באשר ימצא:

ולא יכלה ארץ מגוריהם, להשפיע מדעה לבהמו' שלהם, ומדרש אגדה מפני יעקב אחיו מפני שטר חוב של גזלת כי גר יהיה זרעך המוטל על זרעו של יצחק אמר חלק לי מכאן אין לי חלק במתנה שנתנה לו הארץ אחזת ולא בפרעון השטר ומפני הבושה שמוכר בכורתו: ואלה, התולדות שהולידו בניו מהלך לשעיר: ותמנע היתה פילגש, להודיע גדולתו של אברהם כמה היו תאבי לידתן בזרעו, תמנע זו בת אלופי היתה שם' ואחות לוטן תמנע ולוטן מאלופי יושבי שעיר היה מן החורים שיושבו בה לפנים אמרה אמי אוכה להנשא לך ה אלוהי ואהיה פילגש ובדברי הימים מוכה אות' בבנות של אליפז מלמד שבא על אשתו של שעיר ויצאת תמנע מביניהם וכשגדלה נעשית פלגשו וזאת ואחו' לוטן תמנע ולא מנאה עם בני שעיר שהיתה אחותו מן האם ולא מן האב: אלה אלופי בני עשו בני אליפז בכור עשו אלוף תימן אלוף אומר אלוף צפו אלוף קנז: אלוף קרח אלוף געתם אלוף עמלק אלה אלופי אליפז בארץ אדום אלה בני עדה: ואלה בני רעואל בן עשו אלוף נחת אלוף זרח אלוף שמה אלוף מזה אלה אלופי רעואל בארץ אדום אלה בני בשמת אשת עשו: ואלה בני אהליבמה אשת עשו אלוף יעוש אלוף יעלם אלוף קרח אלה אלופי אהליבמה בת ענה אשת עשו:

ואהליבמה יד פסוקי בספר' אית בהון את ואת ואת וסי' במ' רבת': ז' פסוקי' אית בתון את ואת ואת ואת ואת ואת וסי' ויקח עשו את נשיו קח את אהרן ויקח את החלב ואת הליה אשר לא הוריש זה דבר המס' בא תגלת פלאסר ופלשתים פשטו בערי השפלה דה': יעיש חד מן ב' זוגין מן ג' דכתיב יוד במעלת

אבן עזרא

ונעם ואלה שמות בני עשו על בני בניו: בת ענה בת צבעון, והנה מצאתי כי יש ענה אחי צבעון נס' שם בנו ענה על כן יאמר כי האב והבן הו שני ש האחי' שבנו אשה אחת והמולדי' לא כולנו בן מי הם ויתכן להיות זאת אהליבמה בת ענה שהוא בן צבעון ויחסה הכתוב לשם אביה ואבי אביה להמרים בין ענה ובין ענה ויש אומרי' כי יש קדם בן עדה ויש קדם בן אהליבמה והקדוב אלי שהוא בן אהליבמה והוא אחד והזכירו הכתוב עם אלופי אליפז שהיה דר עמהם גם יתכן שמתה אמו כי הוא הקטן מבני אהליבמה וגדלה עדה את קדם עם בניה וכתב עליו שהוא מבניה כמו בני מיכל ויהי לה לבן וכן כתב על עמלק מבני עדה בעבור ש שהוא בן שפחת בעלה, וכי' אלוף כשיש ונגול ואינו כן ככבש אלוף רק הכף ישרת עצמו ואחר עמו וכן הוא ככבש כאלוף כי מספרו לשון הקדש לדבר כן כמו כליע כאת לי: שעיר

בעל הטורים

ולא יכלה ל' ולא יכלה ארץ מגוריהם ולא יכלה עוד הכפיני. לפי שיעקב שרתה עליו שכינה ומכניס עבדו עו' ולא היה יכול לסבול. יעוש תעיש כתיב שקנן ל' אומות לבא על ישראל בחרבן הבית והם אלוי אדום וכו' ל' גליות גלו ישראל על ידו: תיסמי

מסורה

תיבותא וקרי' וסי' יעוש, חורם יעיש, ואהליבמה ילדה את יעיש, ואלה בני אהליבמה, ובני ירועאל בלהן, חורם וישלח חורם מלך צר', הם עבדי חורם דויכל חורם לעשו', דה' תנינא דפסוק, ויעש חורם את הסרו' תנינא דפסוק: נפשות' ל' מלא בתו' וכל נפשות מל' במ' חס', את מחתות החטאים, יצפנו לנפשתם: דב ורב לו' קמץ וסי' במס' רבת': ואלה בני יז וסי' במס' רבת': כל רישי פסו' דאורי' אלה במיז ואלה מסורין בריש ואלה שמות: ה' ראשי פסו' דמיק אית בהון ג' מלין קדמא רפ ונסיב ו' ושאר' לא נסיב ו' וסי' ואלה בני רעואל בן עשו, אלה אלה, ואשר עשה לדתן, אשר אשר ושתים דלתות, שתים שתים, וכי מי אני כי, ולך טרדין לך לך:

ודישון כל דישון דאורי׳ דשן כתיב וכל ודישון דאוריתא ודשון כתיב בס״א ואקו׳ ודישן׳ וכל ד״ה דישון ודישון כתי׳ בס״א ודישן ובני שעיר לוטן: סימן דהדין ענינ׳ קדמא׳ דישון דישון׳ דישן דישן דישן וסי׳ כל יומא דספר׳ קורץ דישון ומתחיל בשבת וסי׳ מעלין בקדש אבל לא מורידין׳ ולפי סדר התולדות אבו המדן

אֵלֶּה בְּנֵי־עֵשָׂו וְאֵלֶּה אַלּוּפֵיהֶם הוּא אֱדוֹם: אֵלֶּה בְּנֵי־ שֵׂעִיר הַחֹרִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה: וְדִשָׁן וְאֵצֶר וְדִישָׁן אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי בְּנֵי שֵׂעִיר בְּאֶרֶץ אֱדוֹם: וַיְהִי בְּנֵי־לוֹטָן חֹרִי וְהֵמָם וַאֲחֹתִיה דְּלוֹטָן תִּמְנָע: וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוֹבָל עַלְוָן וּמָנַחַת וְעֵיבָל שְׁפוֹ וְאוֹנָם: וְאֵלֶּה בְּנֵי־צִבְעוֹן וַאַיָּה וַעֲנָה הוּא עֲנָה דְּאַשְׁכַּח יַת גִּבָּרַיָּא בְּמַדְבְּרָא כַּד־הֲוָה רָעֵי יַת־חֲמָרֵיָא לְצִבְעוֹן אֲבוּהִי: וְאֵלֶּה בְּנֵי־עֲנָה דִּישׁוֹן וַאָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה: וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישָׁן חֶמְדָּן וְאֶשְׁבָּן וְיִתְרָן וּכְרָן: וְאֵלֶּה בְּנֵי־אֵצֶר בִּלְהָן וְזַעֲוָן וַעֲקָן: אֵלֶּה בְּנֵי דִישָׁן עוּץ וַאֲרָן: אֵלֶּה בְּנֵי־לוֹטָן רַבָּא שׁוֹבָל רַבָּא צִבְעוֹן רַבָּא עֲנָה: רַבָּא דִּשָׁן רַבָּא אֵצֶר רַבָּא דִּישָׁן אֵלֶּה בְּנֵי־חֹרִי רַבְרְבֵי חוֹרָאֵי לְרַבְרְבָנֵיהוֹן בְּאַרְעָא דְשֵׂעִיר: וְאֵלֶּה מַלְכֵיא דִּי מַלְכוּ בְּאַרְעָא דֶאֱדוֹם קֳדָם דִּימְלוּךְ מַלְכָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: וּמְלַךְ בֶּאֱדוֹם בֶּלַע בַּר־בְּעוֹר וְשׁוּם קַרְתֵּיהּ דִּנְהָבָא: וּמִית בֶּלַע וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי יוֹבָב בַּר־זַרְח מִבָּצְרָה: וּמִית יוֹבָב וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי חֻשָׁם מֵאַרְעָא דְּרוֹמָאָה: וּמִית חֻשָׁם וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי הֲדַד בַּר־בְּדַד דְּקַטַל יַת־מִדְיָנָאֵי בְּחַקְלֵי מוֹאָב וְשׁוּם קַרְתֵּיהּ עֲוִית: וּמִית הֲדַד וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי שַׁמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה: וּמִית שַׁמְלָה וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי שָׁאוּל מֵרְחוֹבוֹת דְּעַל־פְּרָת: וּמִית שָׁאוּל וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי בַּעַל חָנָן בַּר־עַכְבּוֹר: וּמִית בַּעַל חָנָן בַּר־עַכְבּוֹר וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי הֲדַר וְשׁוּם קַרְתֵּיהּ פָּעוּ וְשׁוּם אִתְּתֵיהּ מְהֵיטַבְאֵל בַּת־מַטְרֵד

אֵלֶּה בְּנֵי־עֵשָׂו וְאֵלֶּה אַלּוּפֵיהֶם הוּא אֱדוֹם: ס אֵלֶּה בְּנֵי־ שֵׂעִיר הַחֹרִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה: וְדִשָׁן וְאֵצֶר וְדִישָׁן אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי בְּנֵי שֵׂעִיר בְּאֶרֶץ אֱדוֹם: וַיְהִי בְּנֵי־לוֹטָן חֹרִי וְהֵימָם וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע: וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוֹבָל עַלְוָן וּמָנַחַת וְעֵיבָל שְׁפוֹ וְאוֹנָם: וְאֵלֶּה בְּנֵי־צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה הוּא עֲנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת־הַיְמִם בַּמִּדְבָּר בְּרֹעֹתוֹ אֶת־הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו: וְאֵלֶּה בְּנֵי־עֲנָה דִּשָׁן וַאָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה: וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישָׁן חֶמְדָּן וְאֶשְׁבָּן וְיִתְרָן וּכְרָן: אֵלֶּה בְּנֵי־אֵצֶר בִּלְהָן וְזַעֲוָן וַעֲקָן: אֵלֶּה בְּנֵי־דִישָׁן עוּץ וַאֲרָן: אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי אַלּוּף לוֹטָן אַלּוּף שׁוֹבָל אַלּוּף צִבְעוֹן אַלּוּף עֲנָה: אַלּוּף דִּשָׁן אַלּוּף אֵצֶר אַלּוּף דִּישָׁן אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי לְאַלּוּפֵיהֶם בְּאֶרֶץ שֵׂעִיר: פ וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לִפְנֵי מְלֹךְ־מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּמְלֹךְ בֶּאֱדוֹם בֶּלַע בֶּן־בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהָבָה: וַיָּמָת בֶּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו יוֹבָב בֶּן־זֶרַח מִבָּצְרָה: וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו חֻשָׁם מֵאֶרֶץ הַתֵּימָנִי: וַיָּמָת חֻשָׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד בֶּן־בְּדַד הַמַּכֶּה אֶת־מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ עֲוִית: וַיָּמָת הֲדַד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שַׁמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה: וַיָּמָת שַׁמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שָׁאוּל מֵרְחֹבוֹת הַנָּהָר: וַיָּמָת שָׁאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר: וַיָּמָת בַּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הָדָר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהֵיטַבְאֵל בַּת מַטְרֵד

דישון וכך הוא כל יומא דספר תורה דישן ומתחיל באחד בשבת סא אג׳ ו דישון׳ בד״ה דישן: סימן כל דבתר אצר דישן כל דסמיך לענה דישון: הימם ב׳ חס׳ בליש׳ וסי׳ הוא ענה אשר מצא את הימם עד מלא׳ הימם אשר יזיר: לאלפיהם ה׳ חס׳ בליש׳ וסי׳ לאלפיהם׳ בארץ שעיר׳ וואת למדת אתם עלך אלפי׳ לראש׳ ואמרו אלפי יהודה בלבם׳ ביום ההוא אשים את אלפי יהודה ככיור אש׳ והיה כאלף ביהודה׳ וחד אל תבטחו באלוף׳ לומל: מבצרה ג׳ וסי׳ יובב׳ חמוץ בגהים: הדר אב מן חר חר ד׳ וחד ר׳ וסי׳ במס׳ רבת׳: ושם ז׳ פסו׳ ושם ושם וסי׳ וימת בעל חנן׳ וחברו דד״ה׳ ושם הקטנה מיכל׳ ושם אשת שאול אהיבעם׳ ובן המעברות אשר בקש יהונתן׳ ושם האיש נבל ושם׳ ושם אחתו מעכה ושם׳ דד״ה׳ והד ושם ושם ושם האיש אימלך ושם: מהיטבאל׳ וסי וימת בעל חנן׳ וחברו דד״ה׳ ואני באתי בי׳ שמעיה כן דליה:

בעל הטורי

יוסבי הארץ בניתי׳ היו תריסים הארץ׳ אלה המלאכים ב בזכל שאתר יעקב לבני חם אלוני אילני ראלל ובנגדו מלכו ח מלכים עד יהוסם מ׳ יוכב בן זרח מבצרה חמון בנגדי מבצרה לעתיד לבא תלקה בצרה עם הדוס לפי שהעמידה להם מלך שהמליכה תלך וזהו חמון בנגדים מבצרה תלקה בצרה שנאמר יוכב בן זרח מבצר בכלם מזכיר שמות מ מקומותיהם חון מבעל חנן בן עכבור לפי שלא היה לו מקום ידוע שהיו לו תריסים רבים ולא היה מתחבא היום כאן ולמחר כאן ולא היה יושב בתקום ידוע׳ ושם אשתו מזכיר שם אשתו אלא שיגלה עליה שהיתה בת נגלים ובשרים׳ מונה כאן שתוכה מלכים ולא שופט׳ ובנגדן נאמרו ביעקב׳ זה שופט ראשון ועל שמואל ושאול מלכים עד יורם׳ וזהו ואלכה לנגדך׳ ויסב והחמת שפי׳ לפני מלך מלך על מסה מלך ישראל וכן כתו׳ ויהי ביסורון מלך׳ בלע בן בעור׳ אינו בלעם גם בלעם אינו בן לבן הארמי ויתכן שהיה הדרש בעבור היותו מנחש כמוהו כי לא יפול מדברי רבותינו ז״ל אלא גם בלעם הארמי היה וזה בלע הדומי׳ גם יובב בן זרח אינו איוב כאשר אמר הינחקי המהביל׳ מהיטבאל בת מטרד׳ כטע׳ בת ענה בת צבעו׳ אם הזכי׳ הכתוב שם אביה ושם אמה׳ מי

ל׳ חס׳ ל׳ וכ׳ חס׳ לחס׳

ל׳

ל׳

ל׳ וחס׳ ל׳ חס׳ בליש׳

ל׳ ל׳ ל׳ ל׳

ל׳ ל׳

ל׳ כתו׳

ל׳ חס׳ בליש׳

ל׳ לפ כתו׳

ל׳ כתי׳ סוס נגבר מ״ל

ל׳

ל׳ סוס כי כ״ם כ״ח ס״ו ל׳ מ״ל׳

ל׳

ל׳ מ״ל׳ דלה׳ חס׳ זפסו׳ ושם ושם

ל׳

ל׳ סוס נגבר נהוא חל מן חל חל חל ל נחל ליש

ל׳ חס׳ ל׳ וכ׳ חס׳ לחס׳

ל׳

ל׳

ל׳ כתי׳ סוס נגבר מ״ל

ל׳

ל׳ סוס כי כ״ם כ״ח ס״ו ל׳ מ״ל׳

ל׳

ל׳ מ״ל׳ דלה׳ חס׳ זפסו׳ ושם ושם

בת מי זהב׳ מהו זהב עשיר היה ואין זהב חסוב בעינינו לכלום: ואלה שמות אלופי עשו׳ שנקראו על שם מדינותיהם לאחר שמות הדל ופסקה מהם מלכות והראשונים המזכרים למעלה הם שמות תולדותם וכן מפורש בדברי הימים וימת הדד ויהיו אלופי אדום אלוף תמנע וגו׳: מגדיאל׳ היא רומי:

חסלת ויצא יעקב

וישב

יעקב׳ אחר שבתו לך ויישובי עשו ותולדותיו בדרך קצר שלא היו שבטים וחשובי לפרש היאך נתיישבו וסדר מלחמותיהם אין הוריש את החרי פירש לך ויישובי יעקב ותולדותיו בדרך אחרוב כל נלגולי שבתם לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם וכן אתה מוצא בעשר דורות שמאדם ועד נח כל נלגולי דורות שמאדם ועד נח פלוני הוליד פלוני וכשבא לנח האריך בו וכן בעשר דורו שמנח ועד אברהם קצר בהם ומשהגיע אל אברהם האריך בו׳ ועל למרגלית שנפלה בין החול אדם ממשמש בחול וכובדו בכברה עד שמוצא את המרגלית ומשמצאה הוא משליך את הכרורות מידו ומוטל המרגלית: אלה תולדות יעקב׳ ואלה של תולדות יעקב אלה יישוביהם ונלגוליהם עד שבאו לכלל יישוב שבה לראשונה יוסף בן שבע עשרה וגו׳ על ידי זה נתגלגלו וירדו למצרים זהו אחר יישוב פשוטו של מקרא להיות דבור גדל אופני׳ ומלדם הגדה דורם תלה הכתוב תולדות יעקב ביוסף מפני כמה דברי אחת שכל עצמו של יעקב לא עבד אלא לבן אלא ברחל ושהיה זיו איקונין של יוסף דומה לו וכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף זה נפטס וזה נפטס זה אחיו מבקש להורגו וזה אחיו מבקשים להורגו וכן הרבה בבראשית רבה ועוד כדרש בויסב בקש יעקב לישב בשלוה קבץ עליו רוגזו של יוסף צדיקים מבקשים לישב בשלוה אמר הקב״ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה: והוא נער׳ שהיה עושה מעשה נערו׳ מתקן בשערו ממשמש בעיניו כדי שיהא נראה יפה: את בני בלהה׳ כלומר ודניל אכל בני בלהה לפי שהיו אחיו מבזין אותן והוא מקרבן: את דבתם רעה׳ כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו שהיו אוכלין אבר מן החי ומזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים וחסודין על העריות ובשלשתן לקה ויסחטו שעיר עז׳ במכירתו ולא אכלוהו חי ועל דבה שספר עליהם שקורין לאחיהם עבדי׳ לעבד במכר יוסף ועל העריות שספר עליהם את אדוני וגו׳: דבתם׳ כל לשון דבה פלרין בלע״ז כל מה שהיה יכול לדבר בהם רעה היה מספר דבה לשון דובב שפתי ישנים: בן זקונים׳ שמולד לו לעת זקנתו ואינקלוס תרגם בר חכים הוא ליה כל מה שלמד משם ועבר מסר לו׳ דבר אחר שהיה זיו איקונין שלו דומה לו: פסים׳ לשון כלי מלת כמו כרפס ותכלת וכמו כתונת הפסים דתמר ואמנון ומדרש אגדה על שם צרותיו שמכר לפוטיפר ולסוחרים וליסמעאלים ולמדינים: ולא יכלו דברו לשלום׳ מתוך גנותם למדנו שבחם שלא דברו אחת בפה ואחת בלב: דברו׳ לדבר עמו: מחלמים

מי זהב׳ כן שמו והנאון אמר מזוף זהב ואחרי׳ אמרו רמז לעושים זהב מנחשת ואלה דברי רוח׳ וטעם ואלה שמות אלופי עשו למקומותם שיש להם היום מקומות ידועים ואלה דברי משה ואלה המזכרים הם בני האלופים הכתובים למעלה ולא הזכיר כי אם מי שיש לו מקום: תמנע׳ במ״ק הזה זכר כי יש למו שמות רבי׳ לזכר ולנקבה שיש וכן אהליבמה אז יהיה הפירוש להיות אלוף מוסף ויהיה אלוף תמנע שהיתה פילגש אליפז אלה הם אלופיה עלוה נם יתת והנה אלה נסיאי עמלק ואלופי אהליבמה היו שבעה בימי משה אנשי מקומות על כן הוסיף לבאר במושבותם:

עלוה ג׳ וסי׳ אלוף׳ אלוף׳ תשיעם: מגורי ב׳ בתרי ל״ש׳ וסי׳ וישב יעקב בארץ מגורי׳ מגורי אל חרב היו את עמי: כל קריאה ואלה תולדת במד אלה תולדת וסי׳ אלה תולדות השמים׳ אלה תולדת נח׳ אלה תולדת שם׳ אלה תולדת יעקב יוסף׳ וכלם בספר׳: ואת בני׳ וסי׳ זלפה׳ עלו אלי ועזרוני׳ ואת בני המסי׳

וישב

בעל הטורים

וישב יעקב

הזכיר

שאלופי עשו ישבו בהר שעיר ויעקב ישב בארץ הנבחרת׳ והטעם אלה תולדות יעקב אלו המאורעות שאירעו לו והמקרים שבאו עליו מנזירת מה ילד יוסף: והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה׳ בעבור היותו קטן שמהו בני הספחות שמש להם כי אם ישרת אחיו בני הגבירה לא היה דבר רע ואחת היא דבתם רעה׳ וטעם אבר מן החי דרש הוא כי הכתו׳ לא הזכיל מאחיו חוץ מבני הספחות: כי בן זקונים הוא׳ כמשמעו כי הולידו והוא בן תשעים ואחת שנה גם כן אחיו בנימין קדאו וילד זקונים ואחר אלה שניהם לא מולד לו: פסים׳ כתונת מרוקמת פסים כמו כם ילא בלשון ארמית: דברו׳ כמו דבר לו לשלום אבי׳ לשלום:

מחלמים

בת מי זהב׳ ואלה שמות אלופי עשו׳ למשפחותם בשמותם אלוף תמנע אלוף עלוה אלוף יתת׳ אלוף אהליבמה אלוף אלה אלוף פינן׳ אלוף קנז אלוף תימן אלוף מבצר׳ אלוף מגדיאל אלוף עירם אלה׳ אלופי אדום למושבתם בארץ אחזתם הוא עשו אבי אדום׳

בת מצרף דהבא׳ ואלין שמהת רברבי עשו לזרעיתהון לאתרידהון בשמהתהון רבא תמנע רבא עלוה רבא יתת׳ רבא אהליבמה רבא אלה רבא פינון׳ רבא קנז רבא תימן רבא מבצר׳ רבא מגדיאל רבא עירם אלין׳ רברבי אדום למותבניהון בארע אחסנתהון הוא עשו אבוהון דאדומאי׳

קנד קליטה סימן

פרשה

פרשה

וישב

א וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען׳ אלה׳ תולדות יעקב יוסף בן־שבע־עשרה שנה היה רעה את־אחיו בצאן והוא נער את־בני בלהה ואת־בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את־דבתם רעה אל־אביהם׳ וישראל אהב את־יוסף מכל־בניו כי־בן־זקנים הוא לו ועשה לו כתנת פסים׳ ויראו אחיו כי־אתו אהב אביהם מכל־אחיו וישנאו אתו ולא יכלו דברו לשלם׳ ויחלם יוסף חלום ויגד לאחיו ויוספו עוד שנא אתו׳ ויאמר אליהם שמעו־נא החלום הזה אשר חלמתי׳

ויתיב יעקב בארע תותבות אבוהי בארעא דכנען׳ אלין׳ תולדת יעקב יוסף בר־שבע־עסרי שנין הוה רעי עם־אחוהי בענא והוא רבי עם־בני בלהה ועם־בני זלפה נשי אבוהי ואיתי יוסף ית־דבהון בישא לאבוהון׳ וישראל רחים ית־יוסף מכל־בנוהי ארי־בר־חכים הוא ליה ועבד־ליה כתונא דפסי׳ וחזו אחוהי ארי־יתיה רחים אבוהון מכל־אחוהי וסנו יתיה ולא צבן למללא עביה־שלם׳ וחלם יוסף חלמא והוי לאחוהי ואוסיפו עוד למסני יתיה׳ ואמר להון שמעו־כען חלמא דין די חלמית׳

לא המית׳ ואת בני צדקיהו שחטו׳ דמלכי׳ התערבות׳ וחברו דדה׳ לכן עד אריב אתכם׳ את אדום ואת מואב ואת בני עמון׳ ונתתי את רבה אל נוה׳ ויחי איוב אחרי׳: ויבא נ״א מסור במסר׳ רבת׳: וישראל לג׳ מסור במסר׳ רבת׳: אהב ד׳ פתחין וסי׳ וישראל אהב את יוסף׳ כי אתו אהב אביהם׳ ותחת כי אהב׳ והמלך שלמה אהב נשים נכריות: זקנים ב׳ וחס׳ וסי׳ כי בן זקנים׳ וילד זקנים קטן׳ לשלם ח׳ חס׳ בלי״ש׳ וסי׳ ולא יכלו דברו לשלם׳ ויעש שמואל את אשר דבר ה׳׳ וישם דמי מלחמה בשלם׳ ולא תורד שיבתו׳ ויהי שלם בין חירם ובין׳ ומי יסור לשאל לשלם לך׳ נביאי ישראל הנבאים׳ ב׳ בו: ויוספו יא וסי׳ ויחלם יוסף׳ המלך תמלך עלינו׳ ויסיפו בני ישראל׳ ויתנם איש ישראל ואהוד׳ בני ישראל׳ אסורות׳ פלשתים לעלות׳ למרו׳ דויחלם יוסף ושל אחריו ויוספו כתיב׳ ויסיפו בני ישראל דומת יאיר׳ ודעבדון בן הלל ויסיפו עוד פלשתים׳ דדה׳ הלין ויסיפו כתיב׳ ויוסיפו עוד לחטא׳ כי בי ירבו ימיך ויוסיפו כתיב ל ושאר׳ ויספו חס׳ דחס׳: אליהם יז מלאים מסור בפסר׳ רבת׳:

הי׳ לבתם בניתטריא מות׳ מלמד שלשון הרע הורג שלשה בעל בניתטריא סוטה וזהו שאמר הפסוק ומנין לבה הוא בסיל׳ בן זקונים׳ זקנים כתיב שמסר לו כל מה שקבל מזקנים שהם שם ועבר׳ בן זקנים ריש לו סופי תיבות אמון שמסר לו סתרי תורה שנאמר בה נאמנה אבן אמון ואמון שעשועים׳ זקנים בניתטריא עולה ר״ל שמסר לו רזי תורה וכבתטריא זו על שם עטרת זקנים בני בנים׳ זקנים מוטריקון זרעים קדשים בשים ישועות מועד׳ פסים מוטריקון פושיפר סוחרים ישמעאלים מדינים׳ פסים עולה בניתטריא קן רמז לו שעל ידו ירדו למצרים ונשתעבדו בניו׳ והקבה יחסר מנין קן מן השעבוד ורמז לו שמסר לו הקן׳ ורמז שיתלוך ב׳ שנים מתנין פסים שהוא מנין שמותיו׳ דבר אחר פסים לשון פסו תמו שעל ידו מת קודם לאחיו׳ פסים שנים פיסים ביומו לבין אחיו׳ פסים בניתטריא פס יד לו׳ ועשה לו כתונת פסים׳ בניתטרי׳ משקל שני פלעים מילת׳ זהו שאחז בפלק דשבת בשביל שני פלעים מילת פהיסיף יעקב ליוסף יותר משאר אחיו כתגלגל הדבר וירדו אבותיו לתמרים׳ אותו אהב אביהם מכל אחיו בניתטריא שגלה לו סוד לבד ולא לשם׳ לשלם חסר ועולה ת׳ שנרם לא של שעבוד׳ לא קרי כאן לשלם משלמו לו גמולו׳

בנה

בת מי זהב׳ מהו זהב עשיר היה ואין זהב חסוב בעינינו לכלום: ואלה שמות אלופי עשו׳ שנקראו על שם מדינותיהם לאחר שמות הדל ופסקה מהם מלכות והראשונים המזכרים למעלה הם שמות תולדותם וכן מפורש בדברי הימים וימת הדד ויהיו אלופי אדום אלוף תמנע וגו׳: מגדיאל׳ היא רומי:

חסלת ויצא יעקב

וישב

יעקב׳ אחר שבתו לך ויישובי עשו ותולדותיו בדרך קצר שלא היו שבטים וחשובי לפרש היאך נתיישבו וסדר מלחמותיהם אין הוריש את החרי פירש לך ויישובי יעקב ותולדותיו בדרך אחרוב כל נלגולי שבתם לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם וכן אתה מוצא בעשר דורות שמאדם ועד נח כל נלגולי דורות שמאדם ועד נח פלוני הוליד פלוני וכשבא לנח האריך בו וכן בעשר דורו שמנח ועד אברהם קצר בהם ומשהגיע אל אברהם האריך בו׳ ועל למרגלית שנפלה בין החול אדם ממשמש בחול וכובדו בכברה עד שמוצא את המרגלית ומשמצאה הוא משליך את הכרורות מידו ומוטל המרגלית: אלה תולדות יעקב׳ ואלה של תולדות יעקב אלה יישוביהם ונלגוליהם עד שבאו לכלל יישוב שבה לראשונה יוסף בן שבע עשרה וגו׳ על ידי זה נתגלגלו וירדו למצרים זהו אחר יישוב פשוטו של מקרא להיות דבור גדל אופני׳ ומלדם הגדה דורם תלה הכתוב תולדות יעקב ביוסף מפני כמה דברי אחת שכל עצמו של יעקב לא עבד אלא לבן אלא ברחל ושהיה זיו איקונין של יוסף דומה לו וכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף זה נפטס וזה נפטס זה אחיו מבקש להורגו וזה אחיו מבקשים להורגו וכן הרבה בבראשית רבה ועוד כדרש בויסב בקש יעקב לישב בשלוה קבץ עליו רוגזו של יוסף צדיקים מבקשים לישב בשלוה אמר הקב״ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה: והוא נער׳ שהיה עושה מעשה נערו׳ מתקן בשערו ממשמש בעיניו כדי שיהא נראה יפה: את בני בלהה׳ כלומר ודניל אכל בני בלהה לפי שהיו אחיו מבזין אותן והוא מקרבן: את דבתם רעה׳ כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו שהיו אוכלין אבר מן החי ומזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים וחסודין על העריות ובשלשתן לקה ויסחטו שעיר עז׳ במכירתו ולא אכלוהו חי ועל דבה שספר עליהם שקורין לאחיהם עבדי׳ לעבד במכר יוסף ועל העריות שספר עליהם את אדוני וגו׳: דבתם׳ כל לשון דבה פלרין בלע״ז כל מה שהיה יכול לדבר בהם רעה היה מספר דבה לשון דובב שפתי ישנים: בן זקונים׳ שמולד לו לעת זקנתו ואינקלוס תרגם בר חכים הוא ליה כל מה שלמד משם ועבר מסר לו׳ דבר אחר שהיה זיו איקונין שלו דומה לו: פסים׳ לשון כלי מלת כמו כרפס ותכלת וכמו כתונת הפסים דתמר ואמנון ומדרש אגדה על שם צרותיו שמכר לפוטיפר ולסוחרים וליסמעאלים ולמדינים: ולא יכלו דברו לשלום׳ מתוך גנותם למדנו שבחם שלא דברו אחת בפה ואחת בלב: דברו׳ לדבר עמו: מחלמים

מחלמים, מנזרת חלומים ונמצא בלשון נקבה נופת חלומותיו: תסובבה, מפעלי הכפל ודנשות הבית לבלוע הבית: המלוך תמלוך או משול תמשול, תכתבו כשיבוך מלך או תתה תמשול בנו בחזקה, נעלה עם בית דרך קלון ובלא בית לשון הסתתה כמו הנני נוער לכם את הזרע או הוא על דרך משל שיגער בזרע ויפחד ולא יעלה: אני ואיך,

בעל הטורים

נכבה שנים במסורת הכל ואיך בית כתיבות נכבה לומר שעל ידי זה החלום הביא בתיון של ישראל שלבל בשנת רעבון לך כל דלה: לומר שלא אבא אלא בכי טוב בשעה שיוכל לראות והשיבני דבר: נכבה פרוש הקדש שסופו לאזור אלין: עמק בגיעשריא לדו שעל ידי זה כשתעבדו לדו שנים לוהו על חברון: אמר לו אבא מזור כך: אמר ליה בתי ידונו לא שפכה את הדם הזה שלא פטרנוהו בלא ליה ובזה כפטר ממנו: ומתוך לך זוכרו והיינו דכתיב וירא את העגלות אשר שלח יוסף: וזהו שאמר אליפעזר אדם מחבירו אלא מתוך דברי תורה שתוך כך זוכרו ותשתחון ה' כיסר הכל ואיך לגיל ותגשן הספחי ותשתחון לומר שאף על פי שלא ראה בחלום הראשון אלא רמז להשתחות אחיו: אל תעשי כן כל בית אביו השתחוה לו כדתיב ותגשן הספחות הכה וילדיהן ונו' ויגער ב' הכל ואיך ויגער בים סוף ויחרב לומר לך מה ויגער דהכל יעקב אף ויגער דהת אחיו כיעקב: שבזכותו חרב וזהו שדרשו ויירא ישראל ישראל הכל: ג' במקום' הכל ואיך תעורר תועה ואיך אלהים תועה מדרך הזכל לנת לך שטעה ויבא מאלם הדרך ובכסם בשדות לבקש לו תעורו תועה ואתריכן כל שכן דאמרת נופו שאם ראה חביבו שטעה בדרך שרי להשיבו אחיו לא חשו לאבידת נופו על כן טעו מדרך השכל: ויאמרו האיש הלוך בני מלאך נכריאל שאלו: אפה הם רעי' כתיב חסר: רמז פה התחילו בדעה ביתי דהבעם שהמליכוהו בשכם: ויוכלם בדותן ופס לומל יהודה עליו זכות: ועל כן זכה שתלכו מזרעו שבי' כמאי דתן מדוד ועד בקיאו: ובטרם יגע ג' בתהו הכל ואיך ובטרם יתנגפו רגליכם: ובטרם תבא מדרחם: שבגין זה כתנלגלו הגליות וכתנגפו ל רגליהם: ובטרם הבא מדרחם בגלות בתדרם שנגלה ויסף מהול: כתנתו

הנה כל ר"פ דספר' והנה בס"ז הנה וסי' הנה נא מצא עבדך חן בעיניך ותגדל, הנה נא העיר הזאת קרובה, הנה נא לי שתי בנות, הנה אנכי נצב על עין, וחברו, הנה רבקה לפניך, הנה שבע שנים באו', וכל שאר אורי' דכו' ר"פ הנה בס"ג והנה והנה איש מבני ישראל, והנה קמתם תחת אבתיכם, והנה הוא שם עלילות:

וְהֵמָּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֲלֻמָּתִי וְגַם־נִצָּבָה וְהִנֵּה תִסְבֶּינָה אֲלֻמֹּתֵיכֶם וַתִּשְׁתַּחֲוֶיָן לַאֲלֻמָּתִי: וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו הֲמָלֹךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם־מָשׁוֹל תִּמְשֹׁל בָּנוּ וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ עַל־חֲלֹמֹתָיו וְעַל־דְּבָרָיו: וַיַּחֲלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיְסַפֵּר אֹתוֹ לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חָלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי: וַיְסַפֵּר אֶל־אָבִיו וְאֶל־אֶחָיו וַיִּגְעַר־בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתָּ הֲבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אָרְצָה: וַיְקַנְאוּ־בוֹ אֶחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת־הַדָּבָר: וַיֵּלְכוּ אֶחָיו לִרְעוֹת אֶת־צֹאן אֲבִיהֶם בִּשְׁכֶם: וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הֲלוֹא אַחֶיךָ רֹעִים בִּשְׁכֶם לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּנִי: וַיֹּאמֶר לוֹ לֶךְ־נָא רְאֵה אֶת־שְׁלוֹם אַחֶיךָ וְאֶת־שְׁלוֹם הַצֹּאן וְהָשִׁיבֻנִי דָּבָר וַיְשַׁלְּחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן וַיָּבֹא שְׁכֶמָה: וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ וְהִנֵּה תֹעֶה בַּשָּׂדֶה וַיִּשְׁאָלֵהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה־תְּבַקֵּשׁ: וַיֹּאמֶר אֶת־אַחַי אָנֹכִי מְבַקֵּשׁ הַגִּידָה־נָּא לִי אֵיפֹה הֵם רֹעִים: וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נָסְעוּ מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אֹמְרִים נֵלְכָה דֹתָיְנָה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחֲרֵי אֶחָיו וַיִּמְצָאֵם בְּדֹתָן: וַיִּרְאוּ אֹתוֹ מֵרָחֹק וּבְטֶרֶם יִקְרַב אֵלֵיהֶם וַיִּתְנַכְּלוּ אֹתוֹ לַהֲמִיתוֹ: וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו הִנֵּה בַּעַל הַחֲלֹמוֹת הַלָּזֶה בָּא: וְעַתָּה לְכוּ וְנַהַרְגֵהוּ וְנַשְׁלִכֵהוּ בְּאַחַד הַבֹּרוֹת וְאָמַרְנוּ חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ וְנִרְאֶה מַה־יִּהְיוּ חֲלֹמֹתָיו: וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלֵהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נַכֶּנּוּ נָפֶשׁ: וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רְאוּבֵן אַל־תִּשְׁפְּכוּ־דָם הַשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל־הַבּוֹר

ל"ג ל' והנה אנחנו ל"ל ה' מלעי' ל' ולוכ' ל' ל' ל' ל' מ"ל ל' מ"ל ב' כלכ' ובעינין ה' פסו' הנה והנה כה' ל' ל' מ"ל כמ"ג ב' כפ' ט' חל מן ט' נקוד בתול ל' מ"ל כתו' ל' מ"ל כתו' ל' כפי' ל' חס' כלים ל' ל' ל' ל' ל' ל' ל' מ"ל ל' מ"ל ל' מ"ל ל' כפ' ל' ל' ל' ל' ל' ל

למען הציל אותו, רוח הקדש מעידה על ראובן שלא אמר זאת אלא להציל אותו שיבא הוא ויעלהו מפני אמר אני בכור ונדול שבכולן לא יתלה הסרחון אלא בי: את כתנתו, זה חלוק: את כתנת הפסים, היא שהוסיף לו אביו יותר על אחיו: והבור רק אין בו מים, ממשמע שנאמר והבור ריק אינו יודע שאין בו מים מה תל אין בו מים מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו: ארחת, כתרגומו שיירת על שם הולכי אורח: ונמליהם נשאים ונו', למה פרשם הכתוב את משאם להודיענו מתן שכרן של צדיקים שאין דרכן של ערביי לשאת אלא כפה ועטרן שריחן רע ולזה מדמכו בשמים שלא יוצק מריח רע: נכאת, כל כמוסי בשמים הרבה קרוי נכאת וכן וירדו את כל בית נכותה מרקחת בשמים ונאכלוס תרגם לשון פעוה: צרי, שרף המוטף מעצי הקטף והוא כטף הנמנה עם סמני הקטרת: ולוט, לוטיתא שמו בלשון משנה ורבותינו פירשו שרש עשב ושמו אשטורגיתא במסכת נדה: מה בצע, מה ממון כתרגומו: וכסינו את דמו, ונעלים את מיתתו: ושמעו, וקבלו מכיה וכל שמועה שהיא קבלת דברים כגון זה וכגון ושמע יעקב אל אביו כעשה ונשמע מתרגם קבל וכל שהיא שמועת האוזן כגון ושמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן ורבקה שומעת ושמע ישראל שמעתי את תלונות בני מתורגם ושמעי ושמעת ושמע שמיע קדמי: ויעברו אנשי מדינים, זו היא שיירה אחרת והודיעך הכתוב שנמכר פעמים הרבה: ויתמשכו בני יעקב את יוסף מן הבור וימכרהו לישמעאלים והישמעאלים למדינים והמדינים מכרו אותו למצרי: ויסב ראובן, ובמכירתו לא היה שם שהגיע יומו לילך ולשמש את אביו, לא עסוק היה בשקו ותעניתו על בלבול יצועי אביו: אנה אני בא, אנה אברח מצערו של אבא: מצרימה, דומה לשל אדם: הכתנת, זה שמה וכשהיא לבוקה לתיבה אחרת כגון כתנת יוסף כתב פסים כתנת בד נקוד כתנת: ויאמר כתנת בני, היא זו: חיה רעה אכלתהו נכנה בו רוח הקדש שמנו שתתגרה בו אבל לא הקבה לבי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה ושתפו להקבה עמהם אבל יבחן היה יודע שהוא חי אמר היאך אגלה והקבה אינו רוצה לגלות לו:

ימים רבים, עשרים ושתי שנה משפירש ממנו על שיבל יעקב למכרים שב' יוסף בן שבע עשרה שנה ונו' ובן שלשים שנה היה בעמדו לפני פרעה ושבע שני השבע ושבר' הרעב כשבא יעקב למצרים הרי עשרים ושתים שנה כנגד עשרים ושתים שלא קיים יעקב כבוד אב ואם עשרים שנה שהיה בבית לבן ושתי שנים בדרך בשובו מבית לבן שנה וחצי בסוכות ושנה חדשי בבית אל וזהו שאמר ללבן זה לי כ' שנה בביתך, לי הן עלי וסופי ללקו' כנגדן: וכל בשותי, רבי יהודה אומ' אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט ונשאום רבי נחמיה אומר כנעני' היו אלא מהו וכל בשותיו כלותיו שאין אדם ממנע מלקרות לאחותו בשם ולכלתו בשם: ויאמרו להתנחם, אין אדם יכול לקבל תנחומין על החי ושבור שמת שעל המת כגזרה גזרה שיתנחם אין הלב ולא על החי: אבל אל בני, כמו על בני והלבה אל שמשמשין בלשון על אל שאול ואל בית הדמים אל הלקח ארון האלהים ואל מות חמיה ואיסה: אבל שאלה: כשמוטו לשון קבל הוא אבלי אקבר ולא אתנחם כל ימי ובמדרשו ניהנם שמין זה היה מסור בידי מני הנבול' אם לא ימות אחר מבני מובטה אני שאיני רואה נשים,

f 1 h 1

הֲזֶה אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר וְיָד אַל־תִּשְׁלְחוּ־
בוֹ לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לַהֲשִׁיבוֹ
אֶל־אָבִיו׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־בָּא יוֹסֵף
אֶל־אֶחָיו וַיַּפְשִׁיטוּ אֶת־יוֹסֵף אֶת־
כֻּתָּנְתּוֹ אֶת־כְּתֹנֶת הַפַּסִּים אֲשֶׁר עָלָיו
׃ וַיִּקָּחֻהוּ וַיַּשְׁלִכוּ אֹתוֹ הַבֹּרָה וְהַבּוֹר
רֵק אֵין בּוֹ מָיִם׃ וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכֹל לָחֶם
וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיַּרְאוּ וְהִנֵּה אָרְחַת
יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד וּגְמַלֵּיהֶם
נֹשְׂאִים נְכֹאת וְצָרִי וָלוֹט הֹלְכִים
לְהוֹרִיד מִצְרָיְמָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוּדָה
אֶל־אֶחָיו מַה־בֶּצַע כִּי נַהֲרֹג אֶת־
אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת־דָּמוֹ׃ לְכוּ
וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים וְיָדֵנוּ אַל־
תְּהִי־בוֹ כִּי־אָחִינוּ בְשָׂרֵנוּ הוּא׃ וַ
יִּשְׁמְעוּ אֶחָיו׃ וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים
מִדְיָנִים סֹחֲרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת־
יוֹסֵף מִן־הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת־יוֹסֵף
לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף וַיָּבִיאוּ
אֶת־יוֹסֵף מִצְרָיְמָה׃ וַיָּשָׁב רְאוּבֵן
אֶל־הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵין־יוֹסֵף בַּבּוֹר
וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו׃ וַיָּשָׁב אֶל־אֶחָיו
וַיֹּאמַר הַיֶּלֶד אֵינֶנּוּ וַאֲנִי אָנָה אָנִי־
בָא׃ וַיִּקְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחָטוּ
שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת־הַכֻּתֹּנֶת
בַּדָּם׃ וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־כְּתֹנֶת הַפַּסִּים
וַיָּבִיאוּ אֶל־אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת
מָצָאנוּ הַכֶּר־נָא הֲכֻתֹּנֶת בִּנְךָ הִוא
אִם־לֹא׃ וַיַּכִּרֵהָ וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת בְּנִי
חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ טָרֹף טֹרַף יוֹסֵף׃
וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שִׂמְלֹתָיו וַיָּשֶׂם
שַׂק בְּמָתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל־בְּנוֹ יָמִים
רַבִּים׃ וַיָּקוּמוּ כָל־בָּנָיו וְכָל־
בְּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ וַיְמָאֵן לְהִתְנַחֵם
וַיֹּאמֶר כִּי־אֵרֵד אֶל־בְּנִי אָבֵל שְׁאֹלָה
הֲרִין הִי בְּמַדְבָּרָא וִידָא לָא־תוֹשִׁטוּן
בֵּיהּ בְּדִיל לְשֵׁזְבָא יָתֵיהּ מִידֵהוֹן
לַאֲתָבוּתֵיהּ לְוַת אֲבוּהִי׃ וַהֲוָה
כַּד־אֲתָא יוֹסֵף לְוַת אַחֲוֹהִי וְאַשְׁלְחוּ
יָת־יוֹסֵף יָת כְּתוֹנֵיהּ יַת־כְּתוֹנָא
דְּפַסֵּי דִּי עֲלוֹהִי׃ וְנַסְּבוּהִי וְרַמּוּ
יָתֵיהּ לְגוּבָא וְגוּבָא רֵיקָן לֵית בֵּיהּ
מַיָא׃ וְאַסְחָרוּ לְמִיכַל לַחְמָא
וְזָקְפוּ עֵינֵיהוֹן וַחֲזוֹ וְהָא שַׁיָּרַת
עָרְבָאֵי אָתְיָא מִגִּלְעָד וְגַמְלֵיהוֹן
טְעִינִין שְׁעַף וְקִטָּף וּלְטוּם אָזְלִין
לַאֲחַתָּא לְמִצְרָיִם׃ וַאֲמַר יְהוּדָה
לַאֲחוֹהִי מָה־מָמוֹן נִתְהַנֵּי לְנָא
אֲרֵי נִקְטוֹל יָת אַחוּנָא וּנְכַסֵּי יָת־
דְּמִי׃ אֱתוֹ וּנְזַבְּנִנֵּיהּ לַעֲרָבָאֵי
וִידֵנָא לָא־תְהֵי בֵּיהּ אֲרֵי אַחוּנָא
בִּסְרֵנָא הוּא וְקַבִּילוּ מִנֵּיהּ אַחֲוֹהִי׃
וַעֲבַרוּ גַּבְרֵי מִדְיָנָאֵי תַּגְּרֵי
וּנְגִידוּ וְאַסְּקוּ יָת־יוֹסֵף מִן־גּוּבָא
וְזַבְּנוּ יָת־יוֹסֵף לַעֲרָבָאֵי בְּעֶסְרִין
כְּסַף וְאַיְתִיאוּ יָת־יוֹסֵף לְמִצְרָיִם׃
וְתָב רְאוּבֵן לְגוּבָא וְהָא לֵית־יוֹסֵף
בְּגוּבָא וּבְזַע יָת־לְבוּשׁוֹהִי׃
וְתָב לְוַת אַחֲוֹהִי וַאֲמַר עוֹלִימָא
לֵיתוֹהִי וַאֲנָא לְאָן אֲנָא אָתִי׃
וּנְסִיבוּ יָת־כְּתוֹנָא דְּיוֹסֵף וּנְכִיסוּ
צְפִיר בַּר־עִזִּי וּטְבַלוּ יָת־כְּתוֹנָא
בְּדַמָא׃ וְשַׁלְּחוּ יָת־כְּתוֹנָא
דְּפַסֵּי וְאַיְתִיאוּ לְוַת אֲבוּהוֹן
וַאֲמַרוּ דָּא אַשְׁכַּחְנָא אִשְׁתְּמוֹדַע־
כְּעַן הֲכִתּוֹנָא דִּבְרָךְ הִיא אִם־
לָא׃ וְאִשְׁתְּמוֹדְעָהּ וַאֲמַר
כִּתּוֹנָא דִּבְרִי הִיא בִּישְׁתָּא
אֲכָלַתֵּיהּ מִקְטָל קְטִיל יוֹסֵף׃
וּבְזַע יַעֲקֹב לְבוּשׁוֹהִי וְאַסַּר שַׂקָּא
בְּחַרְצֵיהּ וְאִתְאַבַּל עַל־בְּרֵיהּ
יוֹמִין סַגִּיאִין׃ וְקָמוּ כָל־
בְּנוֹהִי וְכָל־בְּנָתֵיהּ לְנַחֲמוּתֵיהּ וּ
וְסָרֵב לְקַבָּלָא תַּנְחוּמִין וַאֲמַר אֲרֵי
אֶחָות עַל־בְּרִי כַּד־אֲבִילָא לִשְׁאוֹל

אבן עזרא

ויפשיטו, פועל יוצא לשני פעולי שאמרו לו שיפשיט אותה בעצמו, והכתנת בלשון הקדש החלוק הדבק לעור והנה ה העריומהו והסליכוהו ערום אל הבור: ויאכלו לחם, התסעה אחים: ארחת ישמעאלי, כאשר אמר המתרגם בעבור שהיא הולכת אחרות: נכאת, אמר ר' משה הכהן זל הספרדי שפי' נכאות דבר כאמר וכן וירדו את בית נכותה כי הי"ו והא"ף יתחלפו שהם מ מחותיות הנח: וצרי, מצאנוהו במקרא בשוא נח תחת הצדי ובקמץ חטף הצדי אין בנלעד בס בחולם שמן ודבש וצרי והנאון כי אותו כי הוא הנעשה משבעים וחמשה עקרי' ואחרים אמרו כי הוא פרי או שמן ה האילן שהוכא מיליחו אל מצרי' על דעת יוסף בן גוריון ורבי ישמעאל אמ' שהוא שרף ואנחנו נסמוך על דעתו: ולוט, אמר הנאון שהוא הפרי הנקרא כן בלשון ישמעאל בתוספת ב"ת ואולי כן הוא: מה בצע, מה תועלת ויקרוב מטעם חפץ וכן מה בצע בדמי: כי אחינו בשרנו הוא, כמו בשרנו: ויעברו, מן שנים: לא שכן כי מבשר אחד היינו: ואכלהו עבדו עליהם הישמעאלים הסוחרים כי המדינים יקראו ישמעאלים וכן אמר על מלכי מדין כי ישמעאלים הם: ואני הנה אני, הזכיר אני פעמי' הכר נא: והאחד רב רק לדרך הלשון כך: טרף טרף, פועל שלא מזכר שם פועלו ובא כן בעבור הלים שלא ידגש וכן ממוקן ושוטף: ויבך

מסרה

ולית דכוותהון מסור במסרה רבת': וצרי ב' זונין בתרי לישני וב' תיבי קדם' וצ' וסי' וצרי', והנה ארחת ישמעאלי', וצרי', לידותן בני ידותן נדליהו וצרי', וצרתי', כי אם שמוע תשמעו בקולי, וצרתי עליך מצב', ואחד וצרי בהולם ושמן וצרי נתנו מערבך:

בעל הטורים

כתנתו שנים במקול ויפשיטו את יוסף את כתנתו: קרינן את כתנתו נבי שאול לויחר שנם בכלן קרינו כתנתו מעליו למהר הדבר. ויקחהו כתיב חסר יו"ד שלא לקחו אלא אח"ז והוא שמיטן ונבל כן ויקח תאתם את שמעון. רק שנים במסורת והכור רק ואילך כי לא דבר רק הוא לאחר לא דבר רק הוא שלא היה הבור ריקן שהרי היו בו נחשים ועקרבים ועוד נמרינן אין בו מי' דהכא ממים דכתיב נחש שרף ועקרב ומתאון אשר אין בו מים. מה בצע. שנים במסורת ואילך מה בצע בדמי ונהנו מה בצע בדמי אם תהרוג את אחי. ויעבור כ' במסורת הכא ואילך ויעבור ויעלו את יוסף. ירמיה שנפרש מירמי' מה שעבר ליוסף. בעבורי כסף שהוסיף לו אביו תשקל שני שלשי מילת ומכרוהו כל שלשים שקלים שהגיע לו אחד כי אם שלשים שקלים לעבד הם לו. ויפתחו לו. שנים במסרה הכא ואילך הבר נא לאמי החיתה יהפתילו בלשון שרים יהול את אביו באותו מעמו נפרש ממנו

מד בצע ב' דס' וסי' כי נהרג, בדמי: וימשכו ב' וסי' את יוסף, את ירמיהו בחבלי: ואני אנה ב' דסמי' וסי' ואני אנה אני בא, ואני אנה אולך את חרפתי: ז' פסו' ואני אני בירמיה סי' כ': ויביאו ל"ז וסי' במסר' רבת: אכלתהו ד' וסי' ואמרנו חיה רעה, ויכירה ויאמר, אף כי אש אכלתהו, פטה עזה אש אכלתהו: ויתאבל ד' וסי' ויקרע יעקב, על בנו כל הימים, הנה המלך בכה ויתאבל על אבשלום, ויתאבל אפרי' אביהם, דר"ה: שאלה ט' ח' הסרים וא' מל' וסי' כי ארד אל בני, לא ירד בני עמכם, והורדתם את שיבתי, והיה כראתו, וירדו חיים, וירדו הם וכל אשר להם, גם הם אתו ירדו, בהורידי אותו שאלה, ביום רדתו שאלה, ואחד ישובו רשעים לשאולה מל', בתוך שאולה דמקון מל':

ובכא יתיה אבוהי: ומרינאי זבינו יתיה למצרים לפוטיפר רבא דפרעה רב קטוליא: והוה בעדנא ההיא ונחת יהודה מלות אחוהי וסטא עד־גברא עדלמאה ושמיה חירה: והזא תמן יהודה בת־גברא תגרא ושמיה שוע ונסבה ועל לותה: ועדיאת וילדת בר וקרא ית־שמיה ער: ועדיאת עוד וילדת בר וקרת ית־שמיה אונן: ואוסיפת עוד וילדת בר וקרת ית־שמיה שלה והוה בכזיב כד־ילדת יתיה: ונסיב יהודה אתתא לער בוכריה ושמה תמר: והוה ער בוכרא דיהודה ביש קדם יי ואמיתיה יי: ואמר יהודה לאונן עול לות־אתת אחוך ויבם יתה ואקים זרעא לאחוך: וידע אונן ארי לא על־שמיה מתקרי זרעא והוה כד־עלל לות־אתת אחוהי ומהבל אורחיה־ארעא בדיל דלא לקימא זרעא לאחוהי: ובאש קדם יי די עבד ואמית אף יתיה: ואמר יהודה לתמר כלתיה תבי ארמלא בית־אבוך עד־דירבי שלה ברי ארי אמר דלמא־ימות אף הוא באחוהי ואזלת תמר ויתיבת בית אבוהא: וסגיאו יומיא ומיתת בת־שוע אתת יהודה ואתנחם יהודה וסליק אל־גזזי ענוהי הוא וחירה רהמיה עדולמאה לתמנת: ואתרזאה לתמר למימר הא חמיך סלק לתמנת למגז ענוהי: ואעדיאת לבושי ארמלותה מנה וארתכסיאת בעיפא ואתקנת ויתיבת בפרשות עינין די־על אורח תמנת ארי חזת ארי־רבא שלה והיא לא־אתיהיבת ליה לאתו: וחזאה יהודה

והמדנים ג׳ בלשון וסי׳ מכרו אותו אל מצרים׳ מדנים בן אחים׳ שנאה תעורר מדני׳: אל מצרים ב׳ דסמיכי וסי׳ והמדנים מכרו׳ את אלנתן בן עכבור: ויהי בעת ההיא ג׳ מסר בפרשת וירא: ותסף ה׳ רפ ג׳ מל וב׳ חס׳ וסי׳ ללדת את אחיו׳ ותסף עוד ותלד בן ותקרא את׳ ותוסף המלחמה׳ ותוסף את תזונותיה׳ ותוסף

ויבך אותו אביו׳ כלפי יצחק בוכה היה מפני צרתו של יעקב אבל לא היה מתאבל שהיה יודע שהוא חי: הטבחים׳ שוחטי בהמות המלך: ויהי בעת ההיא׳ למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של יוסף ללמד שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו בצרת אביהם אמרו אתה אמרת למכרו אולי אמרת להשיבו

היינו שומעים לך:

ויט׳ מאת אחיו: על אחים עדולמי׳ כשתתף עמו: כנעני׳ תגרא: והיה בכזיב׳ שם המקום ואומ׳ אני על שם שפסיקה מלת נקראת כזיב לשון היו תהיה כמו אכזב אשר לא יכזבו מימיו ואם לא כן מה בא ל להודיענו׳ ובברא׳ רבא ראיתי ותקרא שמו שלה וגו׳ פסקת: רע בעיני יי׳ כרעתו של אונן משחית זרעו שנאמ׳ באונן וימת גם אותו כמיתתו של ער מיתתו של אונן ולמה היה ער מושחית זרעו כדי שלא תתעבר ויבחים יביה: והקם זרע׳ הבן יקרא על שם המת: ושחת ארצה׳ דם מבכים מורה מבחוץ: כי אמר וגו׳ כלומ׳ דומה היה אותה בקם שלא היה בדעתו להשיאה לו: כי אמר בן ימות׳ מוחזקת היא זו שימותו אנשיה: ויעל על גזזי צאנו׳ ויעל תמנתה לעמוד על גזזי צאנו: עולה תמנתה׳ ובשמשון הוא אומ׳ וירד שמשון תמנתה׳ ובשמשון היתה יושבת עולין לה מכאן ויורדין לה מ מכאן: ותתעלף׳ כשתה פניה שלא יכיר בה: ותשב בפתח עיני׳ בפתיחת עיניים בפרשת דרכים שעל דרך תמנת׳ ורבותינו דרשו בפתחו של אברהם אבינו שכל עיניים מצפו׳ לראותו: כי ראתה כי גדל שלה וגו׳ לפיכך הפקידה עצמה אצל יהודה ש שהיתה מתאוה ל להעמיד ממנו בניס:

ויחשבה

לח

ויקרא כל ותהר ותלד ותקרא במנ ויקרא עגנב פיסן

ויומת הוסי׳ אבאש ולאלף גדולים ויקטל נוכרי׳

והיא היא והיא ג׳ כטעם׳

בעל הטורים

בפתח עיני׳ אשר פת רמת כחגין אברהם שאמרה יהי רצון שאזקק לזרע אמרה׳ כי גדל ג׳ במסירה הכא גדיך על כי גדל מלך׳ כי גדל הכלב מלך בשביל שרתה כי גדל שלה גדל ש הכלב שלה מלך ו בזכות זה יצא מחלב מלכו׳ בית דוד שהיה הולך וגדל׳ יגד כי גדל מלך׳

ג׳ בלש׳ ג׳ ר׳ סבירין מנדיקה

ויבך אתו אביו׳ והמדנים מכרו אתו אל־מצרים׳ לפוטיפר סריס פרעה שר הטבחים׳ פ

א ויהי בעת ההוא׳ וירד יהודה מאת אחיו׳ ויט׳ עד־איש עדלמי׳ ושמו חירה׳ ב ויראה׳ שם יהודה בת־איש כנעני׳ ושמו שוע׳ ויקחה׳ ויבא אליה׳ ג ותהר׳ ותלד בן׳ ויקרא׳ את־שמו ער׳ ד ותהר עוד׳ ותלד בן׳ ותקרא׳ את־שמו אונן׳ ה ותסף עוד׳ ותלד בן׳ ותקרא׳ את־שמו שלה׳ והיה׳ בכזיב׳ בלדתה׳ אותו׳ ו ויקח יהודה׳ אשה לער בכורו׳ ושמה תמר׳ ז ויהי ער בכור יהודה רע בעיני יהוה׳ וימיתהו יהוה׳ ח ויאמר יהודה׳ לאונן׳ בא אל־אשת אחיך׳ ויבם אתה׳ והקם זרע לאחיך׳ ט וידע אונן׳ כי לא לו׳ יהיה הזרע׳ והיה׳ אם־בא אל־אשת אחיו׳ ושחת׳ ארצה׳ לבלתי׳ נתן־זרע׳ לאחיו׳ י וירע בעיני יהוה׳ אשר עשה׳ וימת׳ גם־אתו׳ יא ויאמר יהודה׳ לתמר כלתו׳ שבי אלמנה בית־אביך׳ עד־יגדל שלה בני׳ כי אמר׳ פן־ימות׳ גם־הוא׳ כאחיו׳ ותלך תמר׳ ותשב׳ בית אביה׳ יב וירבו הימים׳ ותמת׳ בת־שוע אשת־יהודה׳ וינחם יהודה׳ ויעל׳ על־גזזי צאנו׳ הוא׳ וחירה רעהו׳ העדלמי׳ תמנתה׳ יג ויגד לתמר׳ לאמר׳ הנה חמיך׳ עלה׳ תמנתה׳ לגז׳ צאנו׳ יד ותסר׳ בגדי אלמנותה׳ מעליה׳ ותכס׳ בצעיף׳ ותתעלף׳ ותשב׳ בפתח עינים׳ אשר׳ על־דרך׳ תמנתה׳ כי־ראתה׳ כי־גדל שלה׳ והוא׳ לא־נתנה לו לאשה׳ טו ויראה יהודה

אסתר׳ב׳ קדמאי חס׳: במרז ג׳ מל וסי׳ אשה לער בכורו׳ ויאמר ליתר בכורו׳ ויהי בכורו אמנון אחינועם: ומיתהו כלם חס׳ במח׳ וסי׳ ומצאהו הארדה׳ ויבא זמרי׳ שלום בן יבש׳ ב׳בו׳ ויקשר קשר׳ ומיתהו במגדו ויהי ער בכור יהודה רע בעיני יי׳ דלה׳ ולא דרש ביי׳ ומיתהו: לא לו ה׳ וסי׳ ידע אונן כי לא לו׳ לדשת משכנות לא לו׳ הוי המרבה לא לו׳ עבר מתעבר על ריב לא לו׳ ולא לו תהיה בראשנה: וימת ה׳ וסי׳ גם אתו׳ ויכב דואג האדמי׳ ויכו האחד את האחר׳ ויכו את גדליהו׳ וימת את דגתם: כאחיו אב מן חד חד כ׳ בריש תיבותא וסי׳ במסר׳ רבת׳: ישיבת בית ז׳ וסי׳ שבי אלמנה בית אביך ב׳בו׳ וישב ארון יי׳ דשמואל׳ ותשב תמר ושוממה׳ וישב בבית החפשית׳ דמלכים׳ וחברו׳ דלה׳ והמלך ישב בית החרף: ותשב׳ ב וסי׳ לה מנגד׳ ב׳בו׳ ורחל לקחה את התרפים׳ ותלך תמר׳ בפתח עינים׳ באיתן קשתו׳ ואת רחב הזונה׳ ותשב האשה ותינק׳ תמר ושוממה׳ וישם כסא לאם המלך: מצד הקוצרים׳ את המותה: גדל ג׳ מסר פרש׳ תולדת: היא והיא ז׳ בטעם זקף גדול וסי׳ והיא לא נתנה לו לאשה׳ והיא הפכה שער׳ והיא גלתה׳ היא בתרומ׳ הקדשים׳ היא מתהלכת בין החיות׳ היא ראש לכל המלכו׳ והיא בעמק אשר לבית רחוב;

מקומו: כי

ויחשבה לזונה׳ לפי שיושבת בפרשת דרכים: כי כסתה פניה׳ ולא יכול לראותה ולהכירה ומדרש רבותינו כי כסתה פניה כשהיתה בבית חמיה היתה צנועה לפיכך לא חשדה: ויט אליה אל הדרך׳ מדרך שהיה בה נטה אל הדרך אשר היא בה ובלשון לע״ז דסטולי״ר: הבה נא׳ הכיני עצמך ודעתך לכך כל לשון הבה לשון הזמנה הוא

חוץ ממקום שיש לתרגמו בלשון כתיבה וגם אותן של הזמנה קרובים ללשון כתיבה הם: ערבון׳ משכון: חותמך ופתילך׳ עזקתך ושושיפך ט טבעת שאתה חותם בה ושמלתך שאתה מתכסה בה: ותהר לו׳ נבוריס כיונא בו: צריכים כיונא בו: הקדשה׳ מקולסת ומזומנת לזנות: תקח לה׳ יהיה שלה מה שבידה: כן נהיה לבוז׳ אם תבקשנה עוד יתפרסם הדבר ויהיה נבזה׳ כי מה עלי לעשות עוד לחמת דברי: הנה שלחתי את הגדי הזה׳ ולפי שרמה יהודה את אבן בגדי עזים שהטביל בתכת יוסף בדמו ר׳ רמוהו גם הוא בגדי עזים: כמשלם חדשי׳ רובו של רשעים ורובו של חרבן ומחצעי שלם׳ ולשון כמשלם חדשים כהשתלם ה׳ החדשים כמו ומשלוח מנות משלוח ידם וכן תרגם אונקלוס כ׳ בתלתות ירחיא: הרה לזנוכים׳ שם דבר מעוברת כמו אשה הרה וכמו ברה כחמה: ותשרף׳ אמר אפריים מקשאה משום רבי מאיר בתו של שם היתה שהיא כהן לפיכך דנוה ב׳ בשריף: היא מוצאת׳ ליסרף: והיא שלחה אל חמיה׳ לא רצתה להלבין פניו ולומר ממך אני מעוברת אלא לאיש אשר אלה לו׳ אמרה אם יודה יודה מעצמו ואם לאו יסתרפוני׳ ואל אלבין פניו מכאן אמרו חכמים לו לאדם שיפילו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים: הכר נא׳ אין כאן אלא לשון בקשה הכר נא בורא״ך ואל תאבד שלם כפשוט: צדקה׳ בדבריה: ממני היא מעוברת ורש״י דרשו שיצתה בת קול ואמרה ממני ומאתי יצאו הדברים לפי שהיתה צנועה בבית חמיה נזרתי שיצאו ממנה מלכים ומשבט יהודה נזרתי להעמיד מלכים בישראל: כי על כן לא נתתיה׳ כי בדין עשתה על אשר לא נתתיה לשלה בני: ולא יסף עוד׳ יש אומרים לא הוסיף ויש אומרים לא פסק: בעת לדתה׳ ובדבקה הוא אומר ויתלאו ימיה ללדת להלן למלאים וכאן לחסרים׳ והנה תאומים׳ מלא ולהלן תומים חסר לפי שהאחד רשע אבל אלו שניהם צדיקים: ויתן יד׳ הוציא האחד ידו לאחר ולאחר שקשר על ידו השני החזירה:

ויחשבה ג׳ וסי׳ והאמין ביי׳, ויחשבה לזונה ויחשבה עלי לשכור׳: לזונה ב׳ וסי׳ ויחשבה לזונה׳ איכה היתה לזונה: אל הדרך כל לשון דרך על בסז אל וסי׳ ויט אליה׳ אל דרך המדבר׳ אל דרך עפר׳ אל דרך הגוי׳ אל תלמדו׳ אל דרך עמדי ובפי׳ אל ישט אל דרכיה לבך׳ ואתה תשמע השמים׳ דד״ה: אשלח ט׳

ויחשבה לזונה כי כסתה פניה׳ ויחשבה בנפקת ברא ארי כסיאת אפהא: וסטא לותה לאורחא ואמר הבי־כען אעל לותיך ארי לא ידע ארי כלתיה היא ואמרת מה־תתן־לי ארי תעול לותי: ואמר אנא אשלח גדיא בר־עזי מן־ענא ואמרת אם־תתן משכונא עד דתשלח: ואמר מה־משכונא דאתן־לך ואמרת עזקתך ושושיפך וחוטרך די בידך ויהב לה ועל לותה ועדיאת ליה׳ וקמת ואזלת ואעדיאת עיפה׳ מנה׳ ולבישת לבושי ארמלותה׳: ושדר יהודה ית־גדיא בר־עזי ביד רחמיה עדולמאה למסב משכונא מידא דאתתא ולא אשכחה׳: ושאיל ית־אנשי אתרה למימר אן מקדשתא היא בעינין על־אורחא ואמרו ליה הכא מקדשתא׳: ותב לות־יהודה ואמר לא אשכחתה׳ ואף אנשי אתרא אמרו ליה הכא מקדשתא׳: ואמר יהודה תסב לה דלמא נהי לחוך הא שדרית גדיא הדין ואת לא אשכחתה׳: והוה׳ כתלתות ירחיא׳ ואתחוה ליהודה למימר זניאת תמר כלתך ואף הא מעדיא מזנותא ואמר יהודה אפקוהא ותתוקד׳: היא מתפקא והיא שלחת לות חמוהא למימר לגבר דאלן דיליה מגיה׳ אנא מעדיא ואמרת אשתמודע כען דמן עזקתא ושושיפא והוטרא האלין׳ ואשתמודע יהודה ואמר זכאה׳ מני מעדיא׳ ארי־על־כן לא־יהבתה לשלה׳ ברי ולא־אוסף עוד למדעה׳: והוה בעדן מילדה והא תיומין במעהא׳: והוה במילדה׳ ויהב ידא ונסיבת חיטא וקטרת על־ידיה זהוריתא למימר דין נפק קדמאה׳: והוה׳ כד־אתיב ידיה והא נפק אחוהי ואמרת

ג׳ כ׳ ל׳ ל׳ ל׳ וחל ופכיה לא היו

לא בטע׳ כלפ

ל׳ כ׳ ל׳ מ׳ ל׳

ל׳ וחס׳ ל׳

ל׳ מ׳ ל׳ ל׳

ל׳ וחס׳

ל׳ קמ׳ ל׳

ל׳ ל׳

ל׳ ל׳ ל׳ ל׳ דכתיב לת׳ ל׳ ולא׳ ומכאתה לא תוכל

ל׳ ומ׳ ל׳ ל׳ ומ׳ ל׳

ל׳ ל׳ ל׳ לפ׳ זה כתי׳ כתורה

ל׳ וכעין

ל׳ ומ׳ ל׳ ל׳

ל׳ וחל בקה

ל׳

ל׳

ל׳ לזונין למיין חל מ׳ ל׳ וחל חס׳

ל׳

ל׳

ל

מה פרצת, כלומר שיפרוץ גדר ויצא ממנו והנה יש עליך משפט זה הפרץ, ואחרים אמרו שהוא כמו ופרצת והנאון אמר כי מה פרצת כמשמעו רק עליך פרץ מגזרת ויפרץ לרב: ולא ידע אתו מאומה כי אם הלחם, יש אומרים שהוא כנוי לסביבת אשתו וזה רחוק ועוד כי אדוני יוסף סרים היה והנכון בעיני שכל אשר לו היה בידו חוץ מן הלחם שלא היה אפילו כינעה בו בעבור היותו עברי כי הנה מפורש כי לא יוכלו המצריים לאכול את העברים לחם כי כוטיפר ידע שיוסף עברי הוא וכן אשתו אומרת ראו הביא לנו איש עברי: ויהי יוסף יפה תאר, כאמו: לשכב אצלה, אפי' לשכב במקום קרוב ממנה או להיות עמו לדבר שיחות: ויהי כהיום הזה, משבוע אחד מהיום שהחלה לדבר לו שכבה עמי או מחדש אחד או אחר שנה תמימה והוא הנכון בעיני: לעשות מלאכתו, מלאכת הבית או הממון כי פקיד היה על הכל, ודרש ואין איש מבני ביתו: הביא לנו, בעלי: ויחר

בעל הטורים

מה פרצת. רמז ס שהמלך פורץ גדר לעשות לו דרך ואין ממחין בידו. פרץ בלשון עולה לך והוא כנימטריא דוד. הורד כ' במסר' ויקם הורד. הורד שאול. לאחר שפקיד הנלות בנגד ניהו הורידוהו שנים במצרים אשר הורידוהו שמה. הורידוהו אלו בניתן בשביל שנים יהודה ליוסף ס' הורידוהו שמה ל' לאמריים הוכרך גם הוא להוריד בניתן שמה. ובכל יש לו כתן בידו את לשונו מלמד שכל נדריהל ולאחר לו שבעי לשון ולכך הבליט בידו. כי אם הלחם אשר הוא אוכל בני היא אשתו. להיות עמה בנימטריא לתוך ניהו בנגדו כ' כמ' בפרשת משפטים: הריגותי

מסרה

הרעב, אם ינועו ונפלו על פי אוכל, אשר בטחתי בו אוכל להמי: ותשא ד' וסי' במלכים ב' סימן ד': חשך לשון מגע' ו' וסי' ולא חשך ממני מאומה, ואת עבדו חשך מרעה, הנה חשך יואב את העם, הנה חשך אדני את נעמן, לא חשך ממות נפשם, מרדף בלי חשך, ישעיה, ובתהפנחס חשך היום: אאותך ו' מלאים בליש' נקבה מסר במס' רבתא: באשר ט' מסר בשופטים סי' ה': הרעה הגדלה הזאת ו' וסי' איננו גדול בבית הזה, אם דרך גבולו יעלה בית שמש, אל אודות הרעה, והיה כי תגיד לעם הזה, כאשר תבאתי אל העם הזה, ולכם הנשמע לעשות: יום יום ז' ופסק וסי' ויהי כדברה לא יוסף, על אשר לקטו יום יום, ואתי יום יום ידרשון, ברוך ז' יום יום, לשלמי נדרי, ואהיה שעשועים יום יום, לשקד על דלתותי יום יום, וב' יום יום דלא פסק' וסי' יום יום לשנה ותברו ד' חזקאל: כהיום ד' וסי' ובא הביתה לעשות, לחיותנו כהיום הזה, כי אותו כהיום תמצאון אתו, ולא יוכל ז' עוד לשאת, וכל עזרא דכו': הביתה ח' וסי' במסר' רבתא: ואין איש ו' וסי' מאנשי הבית, מאסף, דפלגש, מבני ישראל, טוב ממנו, הצדיק אבד, מדוע באתי ואין איש: בבגדו ב' בתרי ליש' וסי' ותתפשהו, בבגדו בה: בידה סימן דהדין עניינא בידה בידה אצלי אצלה אצלי: ותאמר להם ג' דסמי' וסי' ותקרא לאנשי ביתה, כה אמר ז' אלהי ישראל, אמו, ליש, דדה, ולהם משמים נת' להם, וכל נביאים דכו' בסא ותאמר אליהם כה אמר ז' אלהי ישראל, אמרו, דמלכים,

מה־תִּקּוּף סַגִּי עַלָּךְ לְמִיתְקַף וְקָרָא שְׁמֵיהּ פָּרֶץ: וּבְתַר כֵּן נְפַק אֲחוּהִי דִּי עַל־יְדֵיהּ זְהוֹרִיתָא וּקְרָא שְׁמֵיהּ זָרַח: וְיוֹסֵף אִתְּתַת לְמִצְרַיִם וְזַבְּנֵיהּ פּוֹטִיפַר רַבָּא דְּפַרְעֹה רַב קְטוֹלָיָא גַּבְרָא מִצְרָאָה מִיַּד דְּעַרְבָאֵי דִּי אַחַתְּוּהִי תַּמָּן: וַהֲוָה מֵימְרָא דְיָיָ בְּסַעֲדֵיהּ דְּיוֹסֵף וַהֲוָה גֻּבַר מַצְלַח וַהֲוָה בְּבֵית רִבּוֹנֵיהּ מִצְרָאָה: וַחֲזָא רִבּוֹנֵיהּ אֲרֵי מֵימְרָא דְיָיָ בְּסַעֲדֵיהּ וְכֹל דַּהֲוָא עָבֵד יְיָ מַצְלַח בִּידֵיהּ: וְאַשְׁכַּח יוֹסֵף רַחֲמִין בְּעֵינוֹהִי וְשַׁמֵּשׁ יָתֵיהּ וּמַנְיֵהּ עַל בֵּיתֵיהּ וְכֹל דַּאִית לֵיהּ מְסַר בִּידֵיהּ: וַהֲוָה מִעְבַּן דְּמַנִּי יָתֵיהּ בְּבֵיתֵיהּ וְעַל כֹּל דַּאִית לֵיהּ וּבָרִיךְ יְיָ יָת בֵּית מִצְרָאָה בְּדִיל יוֹסֵף וַהֲוָא בְּרַכְתָּא דְיָיָ בְּכֹל דַּאִית לֵיהּ בְּבֵיתָא וּבְחַקְלָא: וּשְׁבַק כָּל דִּילֵיהּ בִּידָא דְיוֹסֵף וְלָא יְדַע עִמֵּיהּ מִדַּעַם אֱלָהֵן לַחְמָא דִּי הוּא אָכִיל וַהֲוָה יוֹסֵף שַׁפִּיר בְּרִיוָא וְיָאִי בְּחֵזְוָא:

וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וְזַקְפַת אִתַּת רִבּוֹנֵיהּ יָת עֵינָהָא לְוָת יוֹסֵף וַאֲמַרַת שְׁכוֹב עִמִּי: וְסָרִיב וַאֲמַר לְאִתַּת רִבּוֹנֵיהּ הָא רִבּוֹנִי לָא יְדַע עִמִּי מִדַּעַם בְּבֵיתָא וְכֹל דַּאִית לֵיהּ מְסַר בִּידִי: לֵיתוֹהִי רַב בְּבֵיתָא הָדֵין מִנִּי וְלָא מְמַנַּע מִנִּי מִדַּעַם אֱלָהֵן יָתִיךְ בְּדִיל דְּאִתַּתְּ אִתְּתֵיהּ וְאֵיכְדֵין אֶעְבַּד בִּישְׁתָּא רַבְּתָא הָדָא וְאֶחְוֹב קֳדָם יְיָ: וַהֲוָה כַּד־מַלִּילַת עִם־יוֹסֵף יַוֹם יַוֹם וְלָא־קַבִּיל מִנַּהּ לְמִשְׁכַּב לְוָתַהּ לְמֶהֱוֵי עִמָּהּ: וַהֲוָה כְּיוֹמָא הָדֵין וְעָל לְבֵיתָא לְמִבְרַךְ בְּכַרְתֵּי חוּשְׁבָּנֵיהּ וְלֵית אֱנָשׁ מֵאֲנָשֵׁי בֵיתָא תַּמָּן בְּבֵיתָא: וְאַחַרְתֵּיהּ בְּלִבּוֹשֵׁיהּ לְמִימַר שְׁכוֹב עִמִּי וְשַׁבְקֵיהּ לְלִבּוֹשֵׁיהּ בִּידָהּ וַעֲרַק וּנְפַק לְשׁוּקָא: וַהֲוָה כַּד חֲזַת אֲרֵי שַׁבְקֵיהּ לְלִבּוֹשֵׁיהּ בִּידָהּ וַעֲרַק לְשׁוּקָא:

וְקָרַת לַאֲנָשֵׁי בֵיתַהּ וַאֲמַרַת לְהוֹן לְמִימַר חֲזוֹ אֵיתִי לָנָא גַּבְרָא עִבְרָאָה לְחַיְּכָא בָּנָא עָלַי לְוָתִי לְמִשְׁכַּב עִמִּי וְקָרֵית בְּקָלָא רָמָא: וַהֲוָה כַּד שְׁמַע

מַה־פָּרַצְתָּ עָלֶיךָ פָּרֶץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פָּרֶץ: וְאַחַר יָצָא אָחִיו אֲשֶׁר עַל־יָדוֹ הַשָּׁנִי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח: ס

וְיוֹסֵף הוֹרַד מִצְרַיְמָה וַיִּקְנֵהוּ פוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר הוֹרִדוּהוּ שָׁמָּה: וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי: וַיַּרְא אֲדֹנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ: וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיְשָׁרֵת אֹתוֹ וַיַּפְקִדֵהוּ עַל־בֵּיתוֹ וְכָל־יֶשׁ־לוֹ נָתַן בְּיָדוֹ: וַיְהִי מֵאָז הִפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלַל יוֹסֵף וַיְהִי בִּרְכַת יְהוָה בְּכָל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ בַּבַּיִת וּבַשָּׂדֶה: וַיַּעֲזֹב כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בְּיַד יוֹסֵף וְלֹא־יָדַע אִתּוֹ מְאוּמָה כִּי אִם־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר־הוּא אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף יְפֵה תֹאַר וִיפֵה מַרְאֶה: פ

וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת־אֲדֹנָיו אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שִׁכְבָה עִמִּי: וַיְמָאֵן וַיֹּאמֶר אֶל־אֵשֶׁת אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי לֹא־יָדַע אִתִּי מַה־בַּבָּיִת וְכֹל אֲשֶׁר־יֶשׁ־לוֹ נָתַן בְּיָדִי: אֵינֶנּוּ גָדוֹל בַּבַּיִת הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא־חָשַׂךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם־אֹתְךָ בַּאֲשֶׁר אַת־אִשְׁתּוֹ וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים: וַיְהִי כְּדַבְּרָהּ אֶל־יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלֹא־שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ: וַיְהִי כַּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת שָׁם בַּבָּיִת: וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה: וַיְהִי כִּרְאוֹתָהּ כִּי־עָזַב בִּגְדוֹ בְיָדָהּ וַיָּנָס הַחוּצָה: וַתִּקְרָא לַאַנְשֵׁי בֵיתָהּ וַתֹּאמֶר לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עִבְרִי לְצַחֶק בָּנוּ בָּא אֵלַי לִשְׁכַּב עִמִּי וָאֶקְרָא בְּקוֹל גָּדוֹל: וַיְהִי כְּשָׁמְעוֹ

ל' חס' לת

ג' כלפ' ט' סוס בר נס. כ' ל'

ה' גני קינין. ב' כל. ז' ח' קפ

ל' נחפ' ח' ל'

ה' בטעם נליס.

ז' ל

ל' מ' ל

ז' ל

ז' מרעיתי ופסק.

כ' ז

ז' לשון מניע

ט' ז

ז'

ז' ופסק.

ל' וכל עזר' דכו'

ז' ח

ז'

ל' ב' כל ל' ל'

ל' ומ' ל

ג' דסמי'

פרצת, חזקת עליך חוזק: אשר על ידו הפני, ארבע ידות כתובות כאן כנגד ארבעה חרמים שמעל עכן שיצא ממנו, וזה כנגד ארבעה דברים שלקח אדרת שנער ושתי חתיכות כסף של מאתים שקלים ולשון זהב בראשית רבה: ויקרא שמו זרח, על שם זריחת מרחית הפני: ויוסף הורד, חוזר לענין ראשון אלא שהפסיק בו כדי לסמוך לידתו של יהודה למכירתו של יוסף לומר שבשביל הורידוהו מגדולתו ועוד כדי לסמוך מעשה אשתו של פוטיפר למעשה תמר לומר לך מה זו לשם שמים אף זו לשם שמים שראתה בנבואה שלה שעתיד להעמיד בניה ממנו ואינה יודעת אם ממנה אם מבתה: כי יי' אתו, שם שמים סגור בפיו: וכל יש לו, הרי לשון קטן חסר אשר: ולא ידע אתו מאומה, לא היה מתן לבו לכלום: כי אם הלחם, היא אשתו אלא שדבר בלשון נקייה: ויהי יוסף יפה תואר, כיון שראה עצמו מ מוסל התחיל אוכל ושות' ומסלסל בשערו אמר הקב"ה אכיך מתאבל ואתה מסלסל בשערך אני מגרה בך את הדוב מיד ותפש אשת אדוניו וגו' כל מקום שנאמר אחר שמיך: ואחטאתי לאלהים, בני כת כנטוע על העליות: לשכב אצלה, אפילו בלא תשמיש: להיות עמה, לעולם הבא: ויהי כהיום הזה, כלומר ויהי כאשר הגיע יום מיוחד יום לחוק יום חיל שלהם ס שהלכו כלם לבית ע"ז אותך ז' מ' בלשון נקבה אמרה אי' לי יוסף הגון ליזקק ליוסף כהיום הזה אמר' להם חולה אני ואינו יכולה לילך: לעשות מלאכתו, רב ושמואל אחד אמר מלאכתו ממש ואחד אמר לעשות ברכיו עמה אלא שבראית לו דמות דיוקנו של אביו וכו' כדאיתא במסכת סוטה: הביא לנו, הרי זה לשון קטרה הביא לנו ולא פירש מי הביאו ואל בעלה אומרת כן: לצחק ל' פתחון ל' מקום בטעם עליני. עברי, מעבר הנהר מבני עבר: אלוהי

ויקרא שמו ו' פסו' מסר פרשת וישלח: ויוסף ג' רפ' וסי' ויוסף הורד מצרימה, ויוסף בן שלשי' שנה בעמדו, ויוסף הוא השליט: הורד ב' וסי' מצרים, גאונה: הורדהו ב' כ' וסי' הורדהו שמה, ותאמר ל' עבדיך: על ביתו ח' מסר בפר' מקץ: ויהי ה' בטעם גריש בספרא מסר בפרש' נח: אוכל ד' מל' וסי' כי אם הלחם, כאשר יחלם

כִּי־הֲרִימֹתִי קוֹלִי וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה׃ וַתַּנַּח בִּגְדוֹ אֶצְלָהּ עַד־בּוֹא אֲדֹנָיו אֶל־בֵּיתוֹ׃
וַתְּדַבֵּר אֵלָיו כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר בָּא אֵלַי הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר־הֵבֵאתָ לָּנוּ לְצַחֶק בִּי׃ וַיְהִי כַּהֲרִימִי קוֹלִי וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס הַחוּצָה׃ וַיְהִי כְּשָׁמְעַ אֲדֹנָיו אֶת־דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְּרָה אֵלָיו לֵאמֹר כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עַבְדֶּךָ וַיִּחַר אַפּוֹ׃ וַיִּקַּח אֲדֹנֵי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר־אֲסוּרֵי הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי־שָׁם בְּבֵית הַסֹּהַר׃ וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חָסֶד וַיִּתֶּן חִנּוֹ בְּעֵינֵי שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר׃ וַיִּתֵּן שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר בְּיַד־יוֹסֵף אֵת כָּל־הָאֲסִירִם אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֹּהַר וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר עֹשִׂים שָׁם הוּא הָיֶה עֹשֶׂה׃ אֵין שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר רֹאֶה אֶת־כָּל־מְאוּמָה בְּיָדוֹ בַּאֲשֶׁר יְהוָה אִתּוֹ וַאֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ׃ פ

וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָטְאוּ מַשְׁקֵה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וְהָאֹפֶה לַאֲדֹנֵיהֶם לְמֶלֶךְ מִצְרָיִם׃ וַיִּקְצֹף פַּרְעֹה עַל שְׁנֵי סָרִיסָיו עַל שַׂר הַמַּשְׁקִים וְעַל שַׂר הָאֹפִים׃ וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵף אָסוּר שָׁם׃ וַיִּפְקֹד שַׂר הַטַّבָּחִים אֶת־יוֹסֵף אִתָּם וַיְשָׁרֵת אֹתָם וַיִּהְיוּ יָמִים בְּמִשְׁמָר׃ וַיַּחַלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלוֹמוֹ בְּלַיְלָה אֶחָד אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ הַמַּשְׁקֶה וְהָאֹפֶה אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר אֲסוּרִים בְּבֵית הַסֹּהַר׃ וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בַּבֹּקֶר וַיַּרְא אֹתָם וְהִנָּם זֹעֲפִים׃ וַיִּשְׁאַל אֶת־סְרִיסֵי פַרְעֹה אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּמִשְׁמַר בֵּית־אֲדֹנָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ פְּנֵיכֶם רָעִים הַיּוֹם׃ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חָלַמְנוּ וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף

ג כג כת ולין לכ׳ ו׳
ג מ״ל
ל ומ״ל
ז׳ פ״נגל לגס׳
כ
ל
אסירי ק
ל ומשמש אל
האסירים ק
ל
ל
ל׳ ל׳ מ״ל
ג׳ פתח
ל קמץ
ל
ל׳ ל׳ מ״ל
ל קמץ
ג רפי׳
חל מן ו׳ מ״ל בתורה
ל׳ ל׳
ג פתח
ה
ה

אֲרִי־אֲרִימִית קָלִי וּקְרִית וְשַׁבְקִיד לְלִבּוּשִׁיהּ לְוָתִי וַעֲרַק וּנְפַק לִשְׁוָקָא׃ וְאַנְחַת לְלִבּוּשִׁיהּ לְוָתָהּ עַד־דְּעָל רְבוֹנֵיהּ לְבֵיתֵיהּ׃ וּמְלַלַּת עִמֵּיהּ כִּפְתַגְמַיָּא הָאִלֵּין לְמֵימַר עַל לְוָתִי עַבְדָּא עִבְרָאָה דִּי אַיְתֵיתָא לָנָא לְהַיְכָא בִּי׃ וַהֲוָה כַּד־אַרִימִית קָלִי וּקְרִית וְשַׁבְקִיד לְלִבּוּשִׁיהּ לְוָתִי וַעֲרַק לִשְׁוָקָא׃ וַהֲוָה כַּד־שְׁמַע רְבוֹנֵיהּ יָת פִּתְגָמֵי אִתְּתֵיהּ דִּי מַלֵּלַת עִמֵּיהּ לְמֵימַר כִּפְתַגְמַיָּא הָאִלֵּין עֲבַד לִי עַבְדָּךְ וְתַקִּיף רוּגְזֵיהּ׃ וּדְבַר רְבוֹנֵיהּ דְּיוֹסֵף יָתֵיהּ וִיהַבֵּיהּ בְּבֵית אֲסִירֵי אַתְרָא דִּי אֲסִירֵי דְּמַלְכָּא אֲסִירִין וַהֲוָה תַמָּן בְּבֵית אֲסִירֵי׃ וַהֲוָה מֵימְרָא דְּיָיָ בְּסַעֲדֵיהּ דְּיוֹסֵף וּנְגַד לֵיהּ חִסְדָּא וְיַהֲבֵיהּ לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי רַב בֵּית־אֲסִירֵי׃ וְיַהַב רַב בֵּית־אֲסִירֵי בִּידָא דְּיוֹסֵף יָת כָּל־אֲסִירַיָּא דִּי בְּבֵית אֲסִירֵי וְיָת כָּל־דְּעַבְדִּין תַּמָּן מִמִּמְרֵיהּ הֲוָה מִתְעַבִּיד׃ לֵית דְּ רַב בֵּית־אֲסִירֵי חָזֵי יָת כָּל־סוּרְחָן בִּידֵיהּ בְּרֵמִימְרָא דְּיָיָ בְּסַעֲדֵיהּ וְדִי הוּא עָבִיד יְיָ מַצְלַח׃

וַהֲוָה בָתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין סְרַחוּ שַׁקְיָא מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וַנַחְתּוּמָיָא לְרִבּוֹנֵיהוֹן לְמַלְכָּא דְּמִצְרַיִם׃ וּרְגַז פַּרְעֹה עַל תְּרֵין רַבְרְבָנוֹהִי עַל רַב שָׁקִי וְעַל רַב נַחְתּוּמֵי׃ וִיהַב יַתְהוֹן בְּמַטְרַת בֵּית רַב קְטוֹלַיָּא בְּבֵית אֲסִירֵי אַתְרָא דִּי יוֹסֵף אֲסִיר תַּמָּן׃ וּמַנִּי רַב קְטוֹלַיָּא יָת־יוֹסֵף עִמְּהוֹן וְשַׁמֵּשׁ יָתְהוֹן וַהֲווֹ יוֹמִין בְּמַטְרָא׃ וַחֲלַמוּ חֶלְמָא תַרְוֵיהוֹן גֻּבַר חֶלְמֵיהּ בְּלֵילְיָא חַד גֻּבַר כְּפִשְׁרָן חֶלְמֵיהּ שַׁקְיָא וְנַחְתּוּמָא דִּי לְמַלְכָּא דְּמִצְרַיִם דַּאֲסִירִין בְּבֵית אֲסִירֵי׃ וַאֲתָא לְוָתְהוֹן יוֹסֵף בְּצַפְרָא וַחֲזָא יָתְהוֹן וְהָא אִנּוּן נְסִיסִין׃ וּשְׁאַל יָת־רַבְרְבֵי פַרְעֹה דִּי עִמֵּיהּ בְּמַטְרָא בֵּית רְבוֹנֵיהּ לְמֵימַר מָה־דֵּין אַפְּכוֹן בִּישִׁין יוֹמָא־דֵין׃ וַאֲמַרוּ לֵיהּ חֶלְמָא חַלַמְנָא וּפַשְׁרָא לֵית לֵיהּ וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף

ג כג כת ולין לכ׳ ו׳
ג מ״ל
ל ומ״ל
ז׳ פ״נגל לגס׳
אסירי ק
ל ומשמש אל
האסירים ק
ל
ל
ל׳ ל׳ מ״ל
ל קמץ
ל
ל׳ ל׳ מ״ל
ל קמץ
ג רפי׳
חל מן ו׳ מ״ל בתורה
ל׳ ל׳
ג פתח
ה
ה

הרימתי ג׳ בג׳ כת׳ וסי׳ הרמתי ידי חס׳ דחס׳, כי הרימתי קולי כ״כ, הרימותי בחור מעם כ״כ: בוא ג׳ מלאים וסי׳ בישעיה סימן ב׳: חנו אב מן חד וחד ווי בסוף תיבותא וסי׳ במסרא רבתא: חנו חד מן כ״ב זוגין קר׳ ח׳ וכל חד וחד לית דכו׳ מסור במסר׳ רבת׳: משקה ד׳ קמץ וסי׳ חטאו משקה מלך, וכל כלי משקה המלך, וחברו

ויחר אפו, ואעפ״כ לא הרגו כי בספק היה הדבר אצלו: בית הסהר, לא כדע אם הוא לשון הקדש או לשון מצרים בעבור שפירש אחרים ואמר מה הוא כמו האחשתרנים שהוא לשון פרס ופירש שהם בני הרמכי׳: ואת כל אשר עושים, יש אומרים כי היה מתעסק באומנות שיחיה ממנו כאשר היו עושים האסורי׳ והקרוב אלי שפירושו כל אשר היו צריכים באילו היה הוא העושה כי פקיד היה עליהם והפסוק הבא אחרינו לעד: חטאו, חטא מוסר המלוכה בעבור שלא יפתנה שמ״ך סריסיו הוא לאות כי היה הליץ לאוי להדגש ונקמן הסמ״ך בקמץ גדול לחסרון הדגש: במשמר בית שר הטבחים, מקום שיהיו שם כשמרים בעבור שלא יברחו: ויפקד שר הטבחים, והנה כאשר הושמו אלה הסריסים בבית שר הטבחים פקד את יוסף, והטעם זכר דברי והביאו אל ביתו ושמהו בבור והוא המשמר ואחת דעת המלקדק הגדול ולפי דעתי שבית הסהר היה בבית שר הטבחים ושם היה יוסף והעל מקום אשר יוסף אסור שם ובית שר הטבחים להיות יוסף אתם לשרת אותם כי מעלה גדולה היתה להם בבית פרעה כי שרי היו: ויחלמו, כטע׳ אים כפתרון חלומו כי לא כל אחד בחלומו מהו פתרון חלומו לעתיד ומה שאירע לו: זועפים, מתרעמים כטעם ויעמד הים מזעפו: ויבא אליהם, יתכן שבלילה היה לן בבור, וטעם

מסרה

דלה, הוי משקה רעהו מספח׳ וחד ומשקה צמא יחסיר:
לאדניהם ז׳ מפקין א׳ בליש׳ וסי׳ לאדניהם למלך מצרים, ואדני האדנים, ואדנינו דוד לא ידע, דאמרות לאדניהם, כי אני ידעתי כי גדול יי׳ מכל, הודו לאדני האדנים, כי קדוש היום לאדוננו: ועל שר ב׳ וסי׳ ויקצף פרעה על שני, ועל שר שרים יעמד: במשמר ג׳ פתחין וסי׳ ויתן אתם, וישאל, ויתן אתי, וכל אתנחתא וסף קמץ: בלילה ג׳ וסי׳ ויחלמו, ונחלמה, את עמוד האש, דעזרא: זעפים ב׳ וסי׳ ויבא אליהם יוסף, את פניכם זעפים, דדניאל:

לאדניהם
ז׳ מפקין ל׳ בליש וסי׳ מלכא דמצרים לדוד אמר למלא אודו לקודשא׳

בעל הטורים

קריתיתי ב׳ במסרה בפרשת לך לך. אשר אסורי המלך אסורים. אסורי כתי׳ ואסירי קרי מלמד שעשר שנים היה אסו׳ על שהיו׳ דבה על אחיו. ועוד ב׳ שנים על שאמר לשר המשקים כי אם זכרתני. אסורים ג׳ בחסול שנים נכי יוסף ואחד יי׳ מתיר אסורי׳. וזהו שאמרו חכמי׳ ז״ל שאמרה לו אשתו על פוטיפר אמי חונכך בבית האסורים אמר לה יי׳ מתיר אסורי׳. ואשר הוא עוש״ יי׳ מגליח ולא כתיב מגליח בילו כמו למעלה לפי שכאן היה בבית האסורים ולא היה לו עסק בילו כמו למעלה שהיה בבית אדוניו ותתיבשק כשל אדוניו. לאדוניהם ב׳ בחס׳ לאדוניהם למלך תנרים. האומרות לאדוניהם הביאה ונשתה. מה להלן על עסקי שתיה אף כאן על עסקי שתיה כמו שדלז״ל שנאמר זכור בכוס שלו. זועפים ב׳ בחסל הכא ואיך למה ירחה את פניכם זועפים. מה התם על עסקי אכילה בשני שלא רצו לאכול היו פניהם זועפי׳. אף הכא זועפו פניהם על עסקי אכילה כמו״ל זכור וכו׳ ספרו

הלא מן קדם ייי פשרן אשתעו כען לי: ואשתעי רב שקי ית חלמיה ליוסף ואמר ליה בחלמי והא גופנא קדמי: ובגופנא תלתא שבשין והיא כד אפרחת אפיקת לבלבין ואנציצת גץ בשילו אתבלהא הוו ענבין: וכסא דפרעה בידי ונסיבית ית ענביא ועצרית יתהון לכסא דפרעה והבית ית כסא על ידא דפרעה: ואמר ליה יוסף דין פושרנה תלתא שבשין תלתא יומין אנון: בסוף תלתא יומין ידכרנך פרעה ויתיבנך על שמושך ותתן כסא דפרעה בידיה כהלכתא קדמאה דהויתא משקי ליה: אלהין תדכרנני עמך כד ייטב לך ו ותעביד כען עמי טיבו ותדכר עלי קדם פרעה ותפקנני מן בית אסירי הדין: ארי מגנב גניבנא מארעא עבראי ואף הכא לא עבדית מדעם ארי מנאו יתי בבית אסירי: וחזא רב נחתומי ארי אתורת פשר ואמר ליוסף אף אנא בחלמי והא תלתא סלין דחירו על ראשי: ובסלא עלאה מכל מיכלא דפרעה עובד נחתום ועופא אכל יתהון מן סלא מ מעלוי ראשי: ואתיב יוסף ואמר דין פושרניה תלתא סלין תלתא יומין אנון: בסוף תלתא יומין ידעי פרעה ית ראשך מנך ויצלוב יתך על צליבא וייכול עופא ית בשרך מנך: והוה ביומא תליתאה יום בית ולדא דפרעה ועבד משתיא לכל עבדוהי ורבר ית רישי רב שקי וית רישי רב נחתומי בגו עבדוהי: ואתיב ית רב שקי על שקיותיה ויהב כסא על ידא דפרעה: וית רב נחתומי צלב כמא דפשר להון יוסף: ולא דכר רב שקי ית יוסף ואנשיה:

הלוא לאלהים פתרנים ספרו־נא לי: ויספר שר־המשקים את־חלמו ליוסף ויאמר לו בחלומי והנה גפן לפני: ובגפן שלשה שרגים והוא כפרחת עלתה נצה הבשילו אשכלתיה ענבים: וכוס פרעה בידי ואקח את־הענבים ואשחט אתם אל־כוס פרעה ואתן את־הכוס על־כף פרעה: ויאמר לו יוסף זה פתרנו שלשת השרגים שלשת ימים הם: בעוד שלשת ימים ישא פרעה את־ראשך והשיבך על־כנך ונתת כוס־פרעה בידו כמשפט הראשון אשר היית משקהו: כי אם־זכרתני אתך כאשר ייטב לך ועשית־נא עמדי חסד והזכרתני אל־פרעה והוצאתני מן־הבית הזה: כי־גנב גנבתי מארץ העברים וגם־פה לא־עשיתי מאומה כי־שמו אתי בבור: וירא שר־האפים כי־טוב פתר ויאמר אל־יוסף אף־אני בחלומי והנה שלשה סלי חרי על־ראשי: ובסל העליון מכל מאכל פרעה מעשה אפה והעוף אכל אתם מן־הסל מעל ראשי: ויען יוסף ויאמר זה פתרנו שלשת הסלים שלשת ימים הם: בעוד שלשת ימים ישא פרעה את־ראשך מעליך ותלה אותך על־עץ ואכל העוף את־בשרך מעליך: ויהי ביום השלישי יום הלדת את־פרעה ויעש משתה לכל־עבדיו וישא את־ראש שר המשקים ואת־ראש שר האפים בתוך עבדיו: וישב את־שר המשקים על־משקהו ויתן הכוס על כף פרעה: ואת שר האפים תלה כאשר פתר להם יוסף: ולא־זכר שר־המשקים את־יוסף וישכחהו:

קיב, יבק, סימן,

פרשה

פרשה

בעל הטורים

כפרו נא. כפרו נא לי ולא דרך כפרה בנויים את כבודו חד כתלים נחד בדברי היוסים פיגל הכפור ספרו כפרו בגוי כבוד ויסף שבחוהו לפני פרעה. שיגנב כתיב חסר בגיתא דאבות העולם דאיכא מאן דאמר שלא האבות. ולא זכר שר המשקים ג' במס הכא ואחיך ולא זכר יוסף התלך את ה' החסד. ולא זכר הלוס דגליו שר המשקים היה כפוי טובה ולא זכר הטובה שעשה לו יוסף יכן היה יוסף כפוי טובה ולא זכר הטוב שעשה לו והוילע הכהן והרג לזכריה בנו ועל זה נהרגו כתה נפשות מיסרל כהיה דמו תוסס עד שנחרב הבית ועוד ולא זכר הלוס דגליו ביום חמו: ויהי

מסרה

דסמיכי וסי' והנה שלשה סלי, אנשים: מאכל ומאכלד' פתחין וסי' ובסל העליון, ומאכל שלחנו ומושב עבדיו, וחברו, ונפשו מאכל תאוה וסי' בלשון ארמית פלא בנפשיה פתורא דחבריה: והעוף ג' באורייתא וסי' והעוף ירב בארץ, והעוף אוכל אותם מן הסל, זאת תורת הבהמה והעוף: ראשך ד' וסי' ותלה אותך, והיו שמיך, היום הזה יסגרך, ושמן על ראשך אל יחסר: אותך יז מלאים מסר במסר רבתא: הלדת ג' ב' חסרים וא' מלא וסי' הולדת את פרעה, ומולדותיך ביום הולדת אותך, מל, ותשלכי אל פני השדה, קדם' ובתר' חס': ואת ראש ב' וסי' שר האופים, איש בשרת: וישב כה וסי' במסר רבתא: ולא זכר ג' דסמי' וסי' ולא זכר שר המשקים, ולא זכר זואש המלך, דה, ולא זכר הדום רגליו:

ג' מל' בחיל, ולא פלונתא.

ל' מל' ובענין

ל' ל' כל

ל

ל

ל

ל

ל' נחס' זיר קדמת'. יב כפ

ל' חס

כג

ל' יז כתו'

ל' ב' כי החלתי דלה.

ל' ל

ל' מלרע וסי' שתני בכור תתעיות.

ל' ומל' ל' לאפים.

ל

ג

כל

יב פפ

ל

יז מל' פלוסן זכר. ל

ג' ל' חס' ולא מל' דין חס. מב.

ל

כה

ל

ל

ל' ל' קמן ובפתח.

מאכל

ל' פתחין וסי' פלא בנפשיה פתורא דחבריה

חסלת ויסב יעקב

ספרים, זמורות תרוכו' שקורין ויליין: והיה כפורחת, דומה לפורחת והיה כפורחת נדמה לי בחלומי כאילו היה פורחת ואחר הפרח עלתה נצה נעשו סמדר אשכול בלעז ואחר כך הבשילו והיה כד אפרחת אפיקת לבלבין עד כאן תרגו' על פורחת כן נדול מפרח כדכתיב ובוסר גומל יהיה נצה וכתיב ויוצא פרח והדר ויצן נץ: ואשחטו, כתרגומו ועצרית ו והרבה יש בלשון מ מסנה: שלשת ימים הם, סימן הם לך שלשת ימים ומדרשי חנלה הרבה: יפא מדעתיך בין' הולדת בטע' ופי' בכי' הלשורי' בשבר בלשון נזקף.

נצה חל' מן ז' זונין חל וחל מפיק הא' ונל לא מפי' הא'.

ואתן ל' תני' ויתן הכוס ויהיו חל מן ז' זונין דמיין קדמת כסב את תנייא לא כסב את.

והשיבך ל' וחל, ו' והשיבך מכרים ולפי ענו העמול.

פתר ל' ל' קמן ובפתח.

ויספר חל מן ז' זונין מתחלפת בטע' ופי' בכי' הלשורי' בשבר בלשון נזקף.

פרשה

ויהי מקץ, כתרגו' מסוף וכל לשון קץ סוף הוא: על היאור כל שאר נהרו' אינם קרויין יאורים חוץ מנילוס מפני שכל הארץ עשוי' יאורים יאורים בידי אדם ונילוס עולה בתוכה ומשקה אותה לפי שאין גשמים יורדין במצרים תדיר כשאר ארצות: יפות מראה, סימן הוא לימי שובע שהבריות כראו' יפו' זו לזו שאין עין בריה צרה ב בחברתה: בשר, בחנם מליסק כמו ישנא אחו: ודקות בסר, טובים בלעו' לשון דק: ותאכלנה, סימן שהיא כל שמחת השבע נשכחת בימי הרעב: בקנה אחד, טולל בלעו': בריאות, שאוכלים בלעו': שקיפן קידוש חבוטות לשון משקוף החבוט תמיל על ידי הלת המלה עליו: קדים, רוח מזרחית שקורין ב בשם: הבריאות, שיונים בלעו': והנה נשלם חלום שלם לפני ו והוכרך לפותרים: ותפעם רוחו, ומטרפא רוחיה מקשקשת בתוכו כ כפעמון ובכבוכא בגר אוז' ותתפעם רוחו לפי שהיו שם שתי פעימות שכחת החלו' והעלמות פתרונו: חרטומי, הנחרים בטומי מתי' שמוחלין בעצמות, טומי הן עצמות בלשון ארמי ובמשנה בית שהוא מלא ט טומיא מלא עצמות: ואין פותר אותם לפרעה, פותרים היו אותם אבל לא לפרעה שלא היה קולן ככסם באזני ולא היה לו קורת רוח בפתרונם שהיו אומרים שבע בנו' אתה מולך שבע בנות אתה קובר: אים כפתרון חלומו, חלום הראוי לפתרון שנפתר לנו ונזמה לו: נער עברי עבד, אנשים הרשעי' שאין טובתם שלמה מזכירו בלשון בזיון נער סוט' ואין ראוי לגדולה, עבדי אפילו לשונכו אינו מכיר עבד וכתו' בימוקי מצרי' שאין עבד מולך ולא לובש בגדי שרים: אים כחלומו, לפי החלום יקרוב לעמינו: הסיב על כני, פרעה המזכר למעלה כמו שאמיר פרעה קצף על עבדיו הלי מקל' קצר לשון ולא פירש מי הסיב לפי שאין צריך לבאר מי הסיב מי שביתו להסיב והוא פרעה וכן דרך כל מקראו' קצרי' על מי שעליו לעשות הם שותמין את הדבר:

ויהי מקץ, לא פי' הכתוב תחלת זה החשבון וכן ויהי מקץ ארבעים שנה וכן ובעוד שני' וחמש שנה וכן ויהי בשלשי' שנה ויתכן להיו' שזה החשבון ליציאת שר המשקים מבית הסהר אז לבית יוסף שם, וטעם ימים כבר בארתיו: ופרעה חלם, היה חולם וכן ודבקה שומעת: בחלומו יא עמק שבו ממחים ויא שהוא שם ממח והבית משקה כבית השביעני במרורים ועל שני הפיהו' כי הוא בין אחים יפריח הוא אחיו בן אמו:

שבלים, לשון רבות נקבות ואם הוא במ"ם כמו נשים ופלגשים: שדופות, שאינו מזרח מזרחית כי נקרא מזרח קדים בעבור שאת השמש בתחלה, וטעם המלאות כמו הבריאות: ותפעם רוחו, מבין כפעל כמו נפעמתי ולא אדבר ויא שהכל מן נזרת הולם פעם והטעם שהרוח דומה לגוף המוכה: חרטומי, מלה מרובעת ויתכן להיותה ארמית או מצרית והם חכמי התולל: ואת כל חכמיה: במזלות ופתרון חלומות: את חלומו, תעם שאזכיר חטאי: פרע' קצף על עבדיו, לפי דעתי כי אין פרעה שם עצם רק שם תואר והוא מלשון מצרים כמו חירם בצור נם היום יקרא כל מלך גדול על ישמעאל נגיד המאמינים על כן מכאנו פרעה בימי אברהם ובימי יוסף ומת פרעה וקם פרעה וכן בימי ירמיהו הלא תראה הכתו' יפרע מה טעם פרעה כי הוא מלך מצרים והעד הפרע שהוא שם העצם וכן פרעה נכה כי נכה שם העצם ואל יקשה עליך דרש כשא שלמה כי לא לקחו מלך מצרים ועל שני שאמר שר המשקים פרעה קצף וכן אמר יוסף אלהי' יענה את שלו' פרעה הראה את פרעה ועשה פרעה ואין מדרך המוסר להזכיר עם המלכים שם העצם: אותי ואת שר האופים, אמר אותי פעם שנית כי כן דרך הלשון כמו ואני אנה אני בא: אים כפתרון חלומו, כבר פירשתיו: אותי הסיב, פרעה ויא שהוא בדבור הסיב ותלה אז בפתרון:

ויריאהו

ויהי מקץ

נאמר כאן מקץ ונאמר באברהם מקץ עשר שנים מה להלן עשר אלף כאן לסוף עשר שנים ופירוש ויהי מקץ דהיינו לסוף עשר: ועוד שנתים: ויהי מקץ שנתים ימים: בגימטריא מקץ עשר שנתים: שבע פרות על שם שנלה יפיפיה מצרים: ולמה שבעה על שם מצרים לודים עניתי' להני' כתותיתי' פתרוסי' כסלוחי' שהם ז' גוי' עתתיים מלקן כנען יתפרנסו ממנרי' בקנה אחד: ג' כמסרה תרי הכא ואילך בני מצרה שהשובע הוא אור לעולם: ולכך ראה בטוכות בקנה א' ובשדיפות לא ראה בקנה א' כאשר פתר: בגימטריא שהחלומות הולכים אחר הפה: ויפקד

ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם והנה עמד על היאר: והנה מן היאר עלות שבע פרות יפות מראה ובריאת בשר ותרעינה באחו: והנה שבע פרות אחרות עלות אחריהן מן היאר רעות מראה ודקות בשר ותעמדנה אצל הפרות על שפת היאר: ותאכלנה הפרות רעות המראה ודקת הבשר את שבע הפרות יפת המראה והבריאת ויקץ פרעה: ויישן ויחלם שנית והנה שבע שבלים עלות בקנה אחד בריאות וטבות: והנה שבע שבלים דקות שדופת קדים צמחות אחריהן: ותבלענה השבלים הדקות את שבע השבלים הבריאות והמלאות ויקץ פרעה והנה חלום: ויהי בבקר ותפעם רוחו וישלח ויקרא את כל חרטמי מצרים ואת כל חכמיה ויספר פרעה להם את חלמו ואין פותר אותם לפרעה: וידבר שר המשקים את פרעה לאמר את חטאי אני מזכיר היום: פרעה קצף על עבדיו ויתן אתי במשמר בית שר הטבחים אתי ואת שר האפים: ונחלמה חלום בלילה אחד אני והוא איש כפתרון חלמו חלמנו: ושם אתנו נער עברי עבד לשר הטבחים ונספר לו ויפתר לנו את חלמתינו איש כחלמו פתר: ויהי כאשר פתר לנו כן היה אתי השיב על כני ואתו תלה: וישלח פרעה ויקרא את יוסף

והוה מסוף תרתין שנין ופרעה חלם והא קאם על נהרא: והא מן נהרא סלקן שבע תורן שפירן למחזי ופטימן בסר ורעין באחוא: והא שבע תורן אוחרנין סלקן בתריהן מן נהרא בישן למחזי וחסירן בסר וקמא לקבליהן דתורתא על כיף נהרא: ואכלא תורתא דבישן למחזי וחסירן בסר ית שבע תורתא דשפירן למחזי ופטימתא ואתער פרעה: ודמוך וחלם תנינות והא שבע שבלין סלקן בקניא חד פטימן וטבן: והא שבע שובלין לקין ושקיפן קדום צמחן בתרהן: ובלעא שובלא לקיתא ית שבע שבלא פטימתא ומליתא ואתער פרעה והא חלמא: והוה בצפרא ומטרפא רוחיה ושלח וקרא ית כל חרשי מצרים וית כל חכימהא ואשתעי פרעה להון ית חלמיה ולית דפשר יתה להון לפרעה: ומליל רב שקי עם פרעה למימר ית סורחני אנא מדכר יומא דין: פרעה רגז על עבדוהי ויהב ית במטרת בית רב קטולא אתי וית רב נחתומי: והחלמנא חלמא בליליא חד אנא והוא גבר כפשרן חלמיה חלמנא: ותמן עמנא עולים עבראה עבדא לרב קטולא ואשתעינא ליה ופשר לנא ית חלמנא גבר כחלמיה פשר: והוה כמא די פשר לנא כן הוה יתי אתיב על שמושי ויתיה צלב: ושלח פרעה וקרא ית יוסף וארהטוהי

עולת, אבנים שלמות תבנה, וכל נביאים עלות כתיב במ"ב עולות כתיב מלא דמל וסי' ועל הנשיא יהודה, האקדמנו בעולות, ובכתובים עולת, אף בלב עולת תפעלון, יחפשו עולת טמנו חפש, אנא ביתך בעולות, ל מלא דמל בכתו' ושארא עלות כתיב: ויישן ג' וסי' דאדם, דפרעה, דאליהו, בתר' פתח: בריאות ג' מלאים וסי' וישן וחלם שנית, ותבלענה השבלי' הדקות, והנה שבע פרות בתראה: ואין פותר הלין מלין מל דלית דכו' וסי' ואין פותר אותם, את עדי' מהר חורב, והנושא אותם, או חלום החלום ההוא, ויהי שוחק בבית, שם האחד בוצץ, נטעתיך שורק, הנני פוקד על אמון מנוא, שוכב על צדך, ביד הורג, יחזקאל, חולש על גוים, כקונה כמוכר, אשרי כל חוכי לו, שוחט השור מכה איש זובת השדה עורף ג' בו, לא אוסף אהבתם, כי בוקר אנכי, זנגש חורש בקוצר, נוער בים ויבשהו, וארור נוכל, המון חוגג, חובר חברים מהכם, כבוצר על סלסלות, הנני קולע, את הולם פעם, שלש אנכי נוטל עליך: אותם טל מל בתורה וסי' במס' רבתא: ושם ה' רפ' וסי' ושם אתנו נער עברי, ושם ראינו את הנפלי', ושם איש מעבדי שאול, ושם נקרא איש בליעל, ושם היה נביא ליי' עודד שמו, וא' בלשון שימה רפ' בתו' ושם לה עלילות דברים:

ורעות ג׳ וסי׳ דלות כרפאי ליש׳ אשר הראיתנו צרות: לא ראיתי ב׳ וסי׳ בכל ארץ מצרים לרע׳ ואני אמתך לא ראיתי׳ וחד ולא ראיתי צדיק נעזב: והרעות ג׳ ב׳ סלאים וא׳ חס׳ וסי׳ ושבע הפרות הרקות והרעת׳ ותאכלנה הפרות׳ והרעות רעות מאד׳ קדמ׳ חס׳: הראשונות ד׳ וסי׳ ותאכלנה הפרות׳ הראשנות הנה באו׳

ואראה בחלומי הנה אני עומד על שפת היאר: והנה מן היאר עולות שבע פרות בריאות בשר ויפת תאר ותרעינה באחו: והנה שבע פרות אחרות עלות אחריהן דלות ורעות תאר מאד ורקות בשר לא ראיתי כהנה בכל ארץ מצרים לרע: ותאכלנה הפרות הרקות והרעות את שבע הפרות הראשנות הבריאות: ותבאנה אל קרבנה ולא נודע כי באו אל קרבנה ומראיהן רע כאשר בתחלה ואיקץ: ואראה בחלמי והנה שבע שבלים עלת בקנה אחד מלאות וטבות: והנה שבע שבלים צנמות דקות שדפות קדים צמחות אחריהם: ותבלענה השבלים הדקות את שבע השבלים הטבות ואמר אל-החרטמים ואין מגיד לי: ויאמר יוסף אל-פרעה חלום פרעה אחד הוא את אשר האלהים עשה הגיד לפרעה: שבע פרת הטבת שבע שנים הנה ושבע השבלים הטבת שבע שנים הנה חלום אחד הוא: ושבע הפרות הרקות והרעת העלת אחריהן שבע שנים הנה ושבע השבלים הרקות שדפות הקדים יהיו שבע שני רעב: הוא הדבר אשר דברתי אל-פרעה אשר האלהים עשה הראה את-פרעה: הנה שבע שנים באות שבע גדול בכל-ארץ מצרים: וקמו שבע שני רעב אחריהן ונשכח כל-השבע בארץ מצרים וכלה הרעב את-הארץ:

ויצאהו מן-הבור וינלח ויחלף שמלתיו ויבא אל-פרעה: ויאמר פרעה אל-יוסף חלום חלמתי ופתר אין אתו ואני שמעתי עליך לאמר תשמע חלום לפתר אתו: ויען יוסף את-פרעה לאמר בלעדי אלהים יענה את-שלום פרעה: וידבר פרעה אל-יוסף בחלמי הנני עמד על-שפת היאר: והנה מן-היאר עלות שבע פרות בריאות בשר ויפת תאר ותרעינה באחו: והנה שבע פרות אחרות עלות אחריהן דלות ורעות תאר מאד ורקות בשר לא ראיתי כהנה בכל-ארץ מצרים לרע: ותאכלנה הפרות הרקות והרעות את שבע הפרות הראשנות הבריאת: ותבאנה אל-קרבנה ולא נודע כי-באו אל-קרבנה ומראיהן רע כאשר בתחלה ואיקץ: ואראה בחלמי והנה שבע שבלים עלת בקנה אחד מלאות וטבות: והנה שבע שבלים צנמות דקות שדפות קדים צמחות אחריהם: ותבלענה השבלים הדקות את שבע השבלים הטבות ואמר אל-החרטמים ואין מגיד לי: ויאמר יוסף אל-פרעה חלום פרעה אחד הוא את אשר האלהים עשה הגיד לפרעה: שבע פרת הטבת שבע שנים הנה ושבע השבלים הטבת שבע שנים הנה חלום אחד הוא: ושבע הפרות הרקות והרעת העלת אחריהן שבע שנים הנה ושבע השבלים הרקות שדפות הקדים יהיו שבע שני רעב: הוא הדבר אשר דברתי אל-פרעה אשר האלהים עשה הראה את-פרעה: הנה שבע שנים באות שבע גדול בכל-ארץ מצרים: וקמו שבע שני רעב אחריהן ונשכח כל-השבע בארץ מצרים וכלה הרעב את-הארץ:

מן הבור׳ מן בית הסוהר שהוא עשוי כמין נומא וכן כל בור שבמקרא לשון נומא הוא ואף אם אין בו מים קרוי בור פושא בלעז׳: וינלח׳ מפני כבוד המלכו׳: תשמע חלום לפתר אותו׳ תאזין ותבין חלום לפתור אותו׳ תשמע לשון הבנה והאזנ׳ כמו שומע יוסף אשר לא תשמע לשונו אנטנלרא בלעז׳: בלעדי׳ אין החכמ׳ מעלי אלא אלהים יענה יתן ענייה בפי לשלום פרעה: דלות׳ כחוטות כמו מדוע אתה ככה דל דאמרן: ורקות בשר׳ כל לשון רקות שבמקרא חסרי בשר ובלעז׳ בלוסא׳: צנומות׳ צונמא בלשון ארמי שלע הרי הן כעץ בלי לחלות ויבשו׳ כשלע ותרגומו נכן לקיין נכן אין בהם אלא הכן לפי שנתרוקנו מן הזרע: שבע שניס ושבע שני׳ כלן אינן אלא שבע׳ ואשר נשכח החלום פעמים לפי שהדבר מזומן כמו שפירש לו בסוף ועל השנות החלום ונו׳:

ונשכח כל השבע׳ הוא פתרון הבליעה: ולא

כהנה ל׳ נאם מעט ואוסיפה׳

רע׳ לא פתחי בו׳:

ל׳ ונאם ל׳ ואל ל׳ ל׳ ל׳

ולא יודע השבע, הוא פתרון ולא מודע כי בא אל קרבנה: נכון, מזומן בטבע שני הטובו כאמר הניל לפרעה לפי שהיה סמוך ובשבע שני רעב נאמר הראה אל פרעה לפי שהיה הדב' מופלג ורחוק נופל בו לשון מראה: וחמש, כתרגו' ויזרע וכן וחמושי: את כל אכל, סם דבר הוא לפי טעמו בחלף ונקוד בפתח קטן ואוכל

לעשתו ה' וחס' וס' וממהר האלהים, וכי יגור אתך גר ועשה כי קרוב אליך הדבר, כי לא יכלו לעשותו בערת ההיא, דה', כי שוקד אני על דברי: וממהר אב חד מ' וחד ומ' וסי' במס' רבת': פקדי' ד' ב' חס' י' קדמ' וב' מלאים וסי' יעשה פרעה ויפקד פקדי', להיות פקדי' בבית יי', הלין חס' פקידי' מיד כונינהו, ויפקד המלך

ולא־יוּדַע הַשָּׂבָע בָּאָרֶץ מִפְּנֵי הָרָעָב
הַהוּא אַחֲרֵי־כֵן כִּי־כָבֵד הוּא מְאֹד:
וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל־פַּרְעֹה
פְּעָמִים כִּי־נָכוֹן הַדָּבָר מֵעִם הָאֱלֹהִים
וּמְמַהֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשֹׂתוֹ: וְעַתָּה
יֵרֶא פַּרְעֹה אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם וִישִׁיתֵהוּ
עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: יַעֲשֶׂה פַרְעֹה וְיַפְקֵד
פְּקִדִים עַל־הָאָרֶץ וְחִמֵּשׁ אֶת־אֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע: וְיִקְבְּצוּ
אֶת־כָּל־אֹכֶל הַשָּׁנִים הַטֹּבוֹת הַבָּאֹת
הָאֵלֶּה וְיִצְבְּרוּ־בֶר תַּחַת יַד־פַּרְעֹה
אֹכֶל בֶּעָרִים וְשָׁמָרוּ: וְהָיָה הָאֹכֶל
לְפִקָּדוֹן לָאָרֶץ לְשֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב אֲ
אֲשֶׁר תִּהְיֶין בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְלֹא־תִכָּרֵת
הָאָרֶץ בָּרָעָב: וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי
פַרְעֹה וּבְעֵינֵי כָל־עֲבָדָיו: וַיֹּאמֶר
פַּרְעֹה אֶל־עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כָזֶה אִישׁ
אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ: וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה
אֶל־יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ
אֶת־כָּל־זֹאת אֵין־נָבוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ:
אַתָּה תִּהְיֶה עַל־בֵּיתִי וְעַל־פִּיךָ יִשַּׁק
כָּל־עַמִּי רַק הַכִּסֵּא אֶגְדַּל מִמֶּךָּ:
וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף רְאֵה נְתַתִּי
אֹתְךָ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: וַיָּסַר
פַּרְעֹה אֶת־טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן
אֹתָהּ עַל־יַד יוֹסֵף וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ בִּגְדֵי־
שֵׁשׁ וַיָּשֶׂם רְבִד הַזָּהָב עַל־צַוָּארוֹ:
וַיַּרְכֵּב אֹתוֹ בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה
אֲשֶׁר־לוֹ וַיִּקְרְאוּ לְפָנָיו אַבְרֵךְ וְנָתוֹן
אֹתוֹ עַל־כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:
וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֲנִי פַרְעֹה
וּבִלְעָדֶיךָ לֹא־יָרִים אִישׁ אֶת־יָדוֹ
וְלֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ אֶת־כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:
וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְיוֹסֵף צָפְנַת פַּעְנֵחַ
וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־אָסְנַת בַּת־פֹּטִי פֶרַע כֹּהֵן
אֹן לְאִשָּׁה וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:
וְיוֹסֵף בֶּן־שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי
פַרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף מֵאֵת
פַּרְעֹה וַיַּעֲבֹר בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:
וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ בְּשְׁנֵי הַשָּׂבָע קְמָצִים:
וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־אֹכֶל שֶׁבַע שָׁנִים אֲשֶׁר
הָיוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּתֵּן אֹכֶל בָּעָרִים
אֹכֶל שְׂדֵי הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן
בְּתוֹכָהּ: וַיִּצְפֹּן יוֹסֵף בָּר כַּחוֹל הַיָּם
הַרְבֵּה מְאֹד עַד אֲשֶׁר חָדַל לִסְפֹּר כִּי
אֵין מִסְפָּר: וּלְיוֹסֵף יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים
בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב אֲשֶׁר יָלְדָה
לוֹ אֹתָם אֲסְנַת בַּת־פֹּטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן:
וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת־שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה
כִּי נַשַּׁנִי אֱלֹהִים אֶת־כָּל־עֲמָלִי וְאֵת
כָּל־בֵּית אָבִי: וְשֵׁם הַשֵּׁנִי קָרָא אֶפְרָיִם
כִּי הִפְרַנִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עָנְיִי:
וַתִּכְלֶינָה שֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע אֲשֶׁר
הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: וַתָּחֵלֶנָה שְׁנֵי
הָרָעָב לָבוֹא כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי
רָעָב בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
הָיָה לָחֶם: וַתִּרְעַב כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם
וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־פַּרְעֹה לַלָּחֶם וַיֹּאמֶר
פַּרְעֹה לְכָל־מִצְרַיִם לְכוּ אֶל־יוֹסֵף אֲשֶׁר
יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ: וְהָרָעָב הָיָה עַל־
פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת־כָּל־
אֲשֶׁר בָּהֶם וַיִּשְׁבֹּר לְמִצְרַיִם וְחָזַק
הָרָעָב בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: וְכָל־הָאָרֶץ
בָּאוּ מִצְרַיְמָה לִשְׁבֹּר אֶל־יוֹסֵף כִּי
חָזַק הָרָעָב בְּכָל־הָאָרֶץ:
וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם
וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִתְרָאוּ:
וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי יֵשׁ שֶׁבֶר
בְּמִצְרָיִם רְדוּ שָׁמָּה וִשְׁבְרוּ לָנוּ מִשָּׁם
וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת: וַיֵּרְדוּ אֲחֵי־יוֹסֵף
עֲשָׂרָה לִשְׁבֹּר שֶׁבֶר מִצְרָיִם:
וְאֶת־בִּנְיָמִין אֲחִי יוֹסֵף לֹא שָׁלַח יַעֲקֹב
אֶת־אֶחָיו כִּי אָמַר פֶּן־יִקְרָאֶנּוּ אָסוֹן:
וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לִשְׁבֹּר בְּתוֹךְ
הַבָּאִים כִּי הָיָה הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:
וְיוֹסֵף הוּא הַשַּׁלִּיט עַל־הָאָרֶץ הוּא
הַמַּשְׁבִּיר לְכָל־עַם הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ אֲחֵי
יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אַפַּיִם אָרְצָה:
וַיַּרְא יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וַיַּכִּרֵם וַיִּתְנַכֵּר
אֲלֵהֶם וַיְדַבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת וַיֹּאמֶר
אֵלֵהֶם מֵאַיִן בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ
כְּנָעַן לִכְלְכֹּל אֹכֶל:
וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וְהוּא לֹא הִכִּרוּהוּ
וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת־הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם
לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְרַגְּלִים אַתֶּם
לְרְאוֹת אֶת־עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם:
וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא אֲדֹנִי וְעֲבָדֶיךָ בָּאוּ
לִשְׁבֹּר אֹכֶל: כֻּלָּנוּ בְנֵי אִישׁ אֶחָד
נְכֵנִים אֲנַחְנוּ לֹא הָיוּ עֲבָדֶיךָ מְרַגְּלִים:
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לֹא כִּי עֶרְוַת הָאָרֶץ
בָּאתֶם לִרְאוֹת: וַיֹּאמְרוּ שְׁנֵים עָשָׂר
עֲבָדֶיךָ אַחִים אֲנַחְנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנֵּה הַקָּטֹן אֶת־אָבִינוּ
הַיּוֹם וְהָאֶחָד אֵינֶנּוּ:
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי
אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרַגְּלִים אַתֶּם:
בְּזֹאת תִּבָּחֲנוּ חַי פַּרְעֹה אִם־תֵּצְאוּ
מִזֶּה כִּי אִם־בְּבוֹא אֲחִיכֶם הַקָּטֹן הֵנָּה:
שִׁלְחוּ מִכֶּם אֶחָד וְקַח אֶת־אֲחִיכֶם
וְאַתֶּם הִאָסְרוּ וְיִבָּחֲנוּ דִבְרֵיכֶם הַאֱמֶת
אִתְּכֶם וְאִם־לֹא חַי־פַרְעֹה כִּי מְרַגְּלִים
אַתֶּם: וַיַּאֲסֹף אֹתָם אֶל־מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת
יָמִים:
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
זֹאת עֲשׂוּ וִחְיוּ אֶת־הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא:
אִם־כֵּנִים אַתֶּם יֵאָסֵר אֲחִיכֶם אֶחָד
בֵּית מַסְגַּרְתְּכֶם וְאַתֶּם לְכוּ הָבִיאוּ
שֶׁבֶר רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם:
וְאֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן תָּבִיאוּ אֵלַי וְיֵאָמְנוּ
דִבְרֵיכֶם וְלֹא תָמוּתוּ וַיַּעֲשׂוּ כֵּן:
וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו אֲבָל אֲשֵׁמִים
אֲנַחְנוּ עַל־אָחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת
נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמָעְנוּ
עַל־כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת:
וְרְאוּבֵן עָנָה אֹתָם לֵאמֹר הֲלוֹא אָמַרְתִּי
אֲלֵיכֶם לֵאמֹר אַל־תֶּחֱטְאוּ בַיֶּלֶד וְלֹא
שְׁמַעְתֶּם וְגַם־דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ:
וְהֵמָּה לֹא יָדְעוּ כִּי שֹׁמֵעַ יוֹסֵף הוּא
כִּי הַמֵּלִיץ בֵּינָם:
וַיִּסֹּב מֵעֲלֵיהֶם וַיִּבְךְּ וַיָּשָׁב אֲלֵיהֶם
וַיְדַבֵּר אִתָּם וַיִּקַּח מֵאִתָּם אֶת־שִׁמְעוֹן
וַיֶּאֱסֹר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם:
וַיְצַו יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ אֶת־כֵּלֵיהֶם בָּר
וְהָשִׁיב כַּסְפָּם אִישׁ אֶל־שַׂקּוֹ וְצֵדָה
נָתַן לָהֶם לַדָּרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן:
וַיִּטְעַן אֶת־שִׁבְרָם עַל־חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ
מִשָּׁם:
וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת־שַׂקּוֹ לָתֵת מִסְפּוֹא
לַחֲמֹרוֹ בַּמָּלוֹן וַיַּרְא אֶת־כַּסְפּוֹ וְהִנֵּה
הוּא בְּפִי אַמְתַּחְתִּי:
וַיֹּאמֶר אֶל־אֶחָיו הוּשַׁב כַּסְפִּי וְגַם
הִנֵּה בְשַׂקִּי וַתֵּצֵא לִבָּם וַיֶּחֱרְדוּ אִישׁ
אֶל־אָחִיו לֵאמֹר מַה־זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים
לָנוּ:
וַיָּבֹאוּ אֶל־יַעֲקֹב אָבִיהֶם אַרְצָה כְּנָעַן
וַיַּגִּדוּ לוֹ אֵת כָּל־הַקֹּרוֹת אֹתָם לֵאמֹר:
דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת
וַיִּתֶּן אֹתָנוּ כְּמְרַגְּלֵי הָאָרֶץ:
אֵלֶיהָ אָמַר אֵלֵינוּ בְּזֹאת אֵדַע כִּי כֵנִים
אַתֶּם אַחִים הַנִּיחוּ אִתִּי אָחִיכֶם וְאֶת־
הַכֶּסֶף לָקַחְתֶּם אִישׁ אִישׁ הָשִׁיבוּ בְיַדְכֶם
וְאֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן קְחוּ וּלְכוּ שׁוּבוּ
אֶל־הָאִישׁ:
וְאֵל שַׁדַּי יִתֶּן לָכֶם רַחֲמִים לִפְנֵי הָאִישׁ
וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת־אֲחִיכֶם אַחֵר וְאֶת־בִּנְיָמִין
וְאָנֹכִי כַּאֲשֶׁר שָׁכָלְתִּי שָׁכָלְתִּי:
וְהָאֲנָשִׁים לָקְחוּ אֶת־זֹאת וּכְפֶל־כֶּסֶף
לָקְחוּ בְיָדָם וְאֶת־בִּנְיָמִין לָקָחוּ וַיָּקוּמוּ
וַיֵּרְדוּ מִצְרַיְמָה וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף:
וַיַּרְא יוֹסֵף אִתָּם אֶת־בִּנְיָמִין וַיֹּאמֶר
לַאֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ הָבֵא הָאֲנָשִׁים הַבָּיְתָה
וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן כִּי אִתִּי יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים
בַּצָּהֳרָיִם:
וַיַּעַשׂ הָאִישׁ כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיָּבֵא
הָאֲנָשִׁים הַבָּיְתָה:
וַיִּרְאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הוּבָאוּ הַבָּיְתָה
וַיֹּאמְרוּ עַל־דְּבַר הַכֶּסֶף הַשָּׁב בְּתַחִלָּה
אֲנַחְנוּ מוּבָאִים לְהִתְגֹּלֵל עָלֵינוּ וּלְהִתְנַפֵּל
עָלֵינוּ וּלְקַחַת אֹתָנוּ לַעֲבָדִים וְאֶת־
חֲמֹרֵינוּ:
וַיִּגְּשׁוּ אֶל־אִישׁ אֲשֶׁר עַל־בֵּית יוֹסֵף
וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח הַבָּיִת:
וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנִי יָרוֹד יָרַדְנוּ בָּרִאשֹׁנָה
לִשְׁבֹּר אֹכֶל:
וַיְהִי כִּי בָאנוּ אֶל־הַמָּלוֹן וַנִּפְתְּחָה
אֶת־אַמְתְּחֹתֵינוּ וְהִנֵּה כֶסֶף אִישׁ בְּפִי
אַמְתַּחְתּוֹ כַּסְפֵּנוּ בְּמִשְׁקָלוֹ וַנָּשֶׁב
אֹתוֹ בְיָדֵנוּ:
וְגַם כֶּסֶף אַחֵר הוֹרַדְנוּ בְיָדֵנוּ לִשְׁבֹּר
אֹכֶל לֹא יָדַעְנוּ מִי שָׂם כַּסְפֵּנוּ בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ:
וַיֹּאמֶר שָׁלוֹם לָכֶם אַל־תִּירָאוּ אֱלֹהֵיכֶם
וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן בְּאַמְתְּחֹתֵיכֶם
כַּסְפְּכֶם בָּא אֵלָי וַיּוֹצֵא אֵלֵיהֶם אֶת־
שִׁמְעוֹן:
וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶל־בֵּית יוֹסֵף וַיִּתֶּן מַיִם
וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיִּתֶּן מִסְפּוֹא לַחֲמֹרֵיהֶם:
וְהֵכִינוּ אֶת־הַמִּנְחָה עַד־בּוֹא יוֹסֵף
הַצָּהֳרָיִם כִּי שָׁמְעוּ כִּי שָׁם יֹאכְלוּ לָחֶם:
וַיָּבֹא יוֹסֵף הַבַּיְתָה וַיָּבִיאוּ לוֹ הַבַּיְתָה
מִנְחָה אֲשֶׁר בְּיָדָם וְלַאֲרָצָה הִשְׁתַּחֲווּ לוֹ:
וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר הֲשָׁלוֹם
אֲבִיכֶם הַזָּקֵן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם הַעוֹדֶנּוּ חָי:
וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאָבִינוּ עוֹדֶנּוּ חָי
וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ:
וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא בִּנְיָמִין אָחִיו בֶּן־
אִמּוֹ וַיֹּאמֶר הֲזֶה אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֲשֶׁר
אֲמַרְתֶּם אֵלָי וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יָחֹנְךָ בְּנִי:
וַיְמַהֵר יוֹסֵף כִּי נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל־אָחִיו
וַיְבַקֵּשׁ לִבְכּוֹת וַיָּבֹא הַחֶדְרָה וַיִּבְךְּ
שָׁמָּה:
וַיִּרְחַץ פָּנָיו וַיֵּצֵא וַיִּתְאַפַּק וַיֹּאמַר
שִׂימוּ לָחֶם:
וַיָּשִׂימוּ לוֹ לְבַדּוֹ וְלָהֶם לְבַדָּם וְלַמִּצְרִים
הָאֹכְלִים אִתּוֹ לְבַדָּם כִּי לֹא יוּכְלוּן
הַמִּצְרִים לֶאֱכֹל אֶת־הָעִבְרִים לֶחֶם כִּי
תוֹעֵבָה הוּא לְמִצְרָיִם:
וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָיו הַבְּכוֹר כִּבְכֹרָתוֹ וְהַצָּעִיר
כְּצָעִרוֹ וַיִּתְמְהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל־
רֵעֵהוּ:
וַיִּשָּׂא מָנוֹת מֵאֵת פָּנָיו אֵלָיו וַתֶּרֶב
מָנָת בִּנְיָמִין מִמָּנוֹת כֻּלָּם חָמֵשׁ יָדוֹת
וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ:
וַיְצַו אֶת־אֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ לֵאמֹר מַלֵּא
אַמְתְּחֹת הָאֲנָשִׁים אֹכֶל כַּאֲשֶׁר יוּכְלוּן
שֵׂאת וְשִׂים אִישׁ כַּסְפּוֹ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ:
וְאֶת־גְּבִיעִי הַגְּבִיעַ הַכֶּסֶף תָּשִׂים
בְּפִי אַמְתַּחַת הַקָּטֹן וְאֶת כֶּסֶף שִׁבְרוֹ
וַיַּעַשׂ כִּדְבַר יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֵּר:
הַבֹּקֶר אָור וְהָאֲנָשִׁים שֻׁלְּחוּ הֵמָּה
וַחֲמֹרֵיהֶם:
הָעִיר הִרְחִיקוּ לֵאת אֲשֶׁר־יָצְאוּ הָאֲנָשִׁים
הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וְיוֹסֵף אָמַר אֶל־אֲשֶׁר
עַל־בֵּיתוֹ קוּם רְדֹף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים וְהִשַּׂגְתָּ
אֹתָם וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם לָמָּה שִׁלַּמְתֶּם רָע
תַּחַת טוֹבָה:
הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ וְהוּא
נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ בּוֹ אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם רָע:
וַיַּשִּׂגֵם כִּדְבָרִים הָאֵלֶּה וַיְדַבֵּר אֵלָיו
כֵּן:
וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֲדֹנִי לָמָּה יְדַבֵּר אֲדֹנִי
כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָלִלָה לַעֲבָדֶיךָ מֵעֲשׂוֹת
הַדָּבָר הַזֶּה:
הֵן אֲשֶׁר מָצָאנוּ בְּפִי אַמְתְּחֹתֵינוּ כֶּסֶף
כְּנָעַן אֲשֶׁר הִשַּׁבְנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן
וְאֵיךְ נִגְנֹב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף וּזָהָב:
אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ מֵעֲבָדֶיךָ וָמֵת וְגַם
אֲנַחְנוּ נִהְיֶה לַאדֹנִי לְעֲבָדִים:
וַיֹּאמֶר גַּם עַתָּה כִּדְבָרֶיכֶם כֵּן הוּא
אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ הוּא יִהְיֶה־לִּי עֶבֶד
וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּם:
וַיְמַהֵר וַיֹּרִידוּ אִישׁ אַמְתַּחְתּוֹ אֶרְצָה
וַיִּפְתַּח אִישׁ אַמְתַּחְתּוֹ:
וַיְחַפֵּשׂ הַגָּדוֹל הַחֵל בַּזָּקֵן וְעַד הַצָּעִיר
וַיִּמָּצֵא הַגְּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִין:
וַיִּקְרְעוּ שִׂמְלֹתָם וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל־
חֲמֹרוֹ וַיָּשֻׁבוּ הָעִירָה:
וַיָּבֹא יְהוּדָה וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף עוֹדֶנּוּ
שָׁם וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו אָרְצָה:
וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מַה־זֹּאת עֲשִׂיתֶם
הֲלוֹא יָדַעְתֶּם כִּי נָחֹשׁ יְנַחֵשׁ אִישׁ כָּמוֹנִי:
וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מַה־נֹּאמַר לַאדֹנִי מַה־
נְּדַבֵּר וּמַה־נִּצְטַדָּק הָאֱלֹהִים מָצָא אֶת־
עֲוֹן עֲבָדֶיךָ הִנְּנוּ עֲבָדִים לַאדֹנִי גַּם־
אֲנַחְנוּ גַּם־אֲשֶׁר נִמְצָא הַגְּבִיעַ בְּיָדוֹ:
וַיֹּאמֶר חָלִלָה לִּי מֵעֲשׂוֹת זֹאת הָאִישׁ
אֲשֶׁר נִמְצָא הַגְּבִיעַ בְּיָדוֹ הוּא יִהְיֶה־לִּי
עֶבֶד וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם אֶל־אֲבִיכֶם:
וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמַר בִּי אֲדֹנִי
יְדַבֶּר־נָא עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי וְאַל־
יִחַר־אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה:
אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת־עֲבָדָיו לֵאמֹר הַיֵּשׁ־לָכֶם
אָב אוֹ אָח:
וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי יֶשׁ־לָנוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד
זְקֻנִים קָטָן וְאָחִיו מֵת וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ
לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהֵבוֹ:
וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ הוֹרִדוּהוּ אֵלַי וְאָשִׂימָה
עֵינִי עָלָיו:
וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי לֹא יוּכַל הַנַּעַר לַעֲזֹב
אֶת־אָבִיו וְעָזַב אֶת־אָבִיו וָמֵת:
וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ אִם־לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם
הַקָּטֹן אִתְּכֶם לֹא תוֹסִפוּן לְרְאוֹת פָּנָי:
וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וַנַּגֵּד
לוֹ אֶת־דִּבְרֵי אֲדֹנִי:
וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שֻׁבוּ שְׁבָרוּ־לָנוּ מְעַט
אֹכֶל:
וַנֹּאמֶר לוֹ לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם־יֵשׁ אָחִינוּ
הַקָּטֹן אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ כִּי לֹא־נוּכַל לִרְאוֹת
פְּנֵי הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטֹן אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ:
וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם יְדַעְתֶּם
כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה לִּי אִשְׁתִּי:
וְהָאֶחָד יָצָא מֵאִתִּי וָאֹמַר אַךְ טָרוֹף
טֹרָף וְלֹא רְאִיתִיו עַד־הֵנָּה:
וְגַם אֶת־זֶה תִּקְחוּ מֵעִם פָּנַי וְקָרָאהוּ
אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּרָעָה שְׁאֹלָה:
וְעַתָּה כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ
אִתָּנוּ וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ:
וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי אֵין הַנַּעַר וָמֵת וְהוֹרִדוּ
עֲבָדֶיךָ אֶת־שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבִינוּ בְּיָגוֹן
שְׁאֹלָה:
כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנַּעַר מֵעִם אָבִי
לֵאמֹר אִם־לֹא הֲבִיאֹתִיו אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי
לְאָבִי כָּל־הַיָּמִים:
וְעַתָּה שֶׁב־נָא עַבְדְּךָ תַּחַת הַנַּעַר עֶבֶד
לַאדֹנִי וְהַנַּעַר יַעַל עִם־אֶחָיו:
כִּי אֵיכָה אֶעֱלֶה אֶל־אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ
אִתִּי פֶּן אֶרְאֶה בָּרָעָה אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת־
אָבִי:
וַיּוּכַל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְעֵינֵי כָל־הַנִّצָּבִים
עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ מֵעָלַי כָּל־אִישׁ
וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל־
אֶחָיו:
וַיִּתֵּן קוֹלוֹ בַּבְּכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם
וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה:
וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד
אָבִי חָי וְלֹא־יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ
כִּי נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו:
וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו גְּשׁוּ־נָא אֵלַי
וַיִּגְּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר
מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיְמָה:
וְעַתָּה אַל־תֵּעָצְבוּ וְאַל־יִחַר בְּעֵינֵיכֶם
כִּי־מְכַרְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי
אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם:
כִּי זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ
וְעוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין חָרִישׁ וְקָצִיר:
וְשָׁלַח אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם לָשׂוּם לָכֶם שְׁאֵרִית
בָּאָרֶץ וְלְהַחֲיֹת לָכֶם לִפְלֵטָה גְּדֹלָה:
וְעַתָּה לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי
הָאֱלֹהִים וְשָׂמַנִי לְאָב לְפַרְעֹה וּלְאָדוֹן
לְכָל־בֵּיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:
מַהֵרוּ וַעֲלוּ אֶל־אָבִי וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה
אָמַר בְּנְךָ יוֹסֵף שָׂמַנִי אֱלֹהִים לְאָדוֹן
לְכָל־מִצְרָיִם רְדָה אֵלַי אַל תַּעֲמֹד:
וְיָשַׁבְתָּ אֶרֶץ גֹּשֶׁן וְהָיִתָ קָרוֹב אֵלַי
אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֵי בָנֶיךָ וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ
וְכָל־אֲשֶׁר לָךְ:
וְכִלְכַּלְתִּי אֹתְךָ שָׁם כִּי עוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים
רָעָב פֶּן־תִּוָּרֵשׁ אַתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל־אֲשֶׁר
לָךְ:
וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין
כִּי פִי הַמְדַבֵּר אֵלֵיכֶם:
וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת־כָּל־כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם
וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר רְאִיתֶם וְמִהַרְתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם
אֶת־אָבִי הֵנָּה:
וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארֵי בִנְיָמִין אָחִיו וַיִּבְךְּ
וּבִנְיָמִין בָּכָה עַל־צַוָּארָיו:
וַיְנַשֵּׁק לְכָל־אֶחָיו וַיִּבְךְּ עֲלֵיהֶם וְאַחֲרֵי
כֵן דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ:
וְהַקּוֹל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר בָּאוּ
אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּיטַב בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי
עֲבָדָיו:
וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֱמֹר אֶל־אֶחֶיךָ
זֹאת עֲשׂוּ טְעֻנוּ אֶת־בְּהֵמְתְּכֶם וָלְכוּ
שׁוּבוּ אֶרֶץ כְּנָעַן:
וְקַחוּ אֶת־אֲבִיכֶם וְאֶת־בָּתֵּיכֶם וּבֹאוּ
אֵלָי וְהִנְחַלְתִּי לָכֶם אֶת־טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם
וְאֹכְלוּ אֶת־חֵלֶב הָאָרֶץ:
וְאַתָּה צֻוֵּיתָה זֹאת עֲש

וטעם רגלו לו דשית ללכת לו על דרך משל והוא הנכון: צפנת פענח, אם זו המלה מצרית לא ידענו פירושה ואם היא מתורגמת לא ידענו אם יוסף ויהי פירוש פענח כאשר תרגם המתרגם ארמית והיא מלה מרובעת: כהן און, עובד השם לו עובד עז כי אין כהן בכל המקרא כי אם משרת על דעתי: ויצא יוסף, יצא שמו, כטעם ויצא לך אם בנויש לו יצא ועבר על כל מקום והכריזו עליו כדי שיכירוהו: את כל אוכל, אין פי כל כי היו מתים בדעב וכן וכל הארץ באו לרב טעמו שקבץ כל אשר יכול: כי נסני אלהי, טעמו כי אמ' ויאמר רבי יהודה המדקדק הראשון כי נסני על משקל חכני ויאמר רבי משה הכהן הספרדי כי הפתח תחת תיבת: ותחילנה, מבנין הקל פעל הכפל: בכל הארצות, סביבות מלכות מצרי: ויפתח יוסף את כל, האוצרות שהיו עמם: ויסבר למצרי, פי' נתן סבר למצרים וטעמו קנין: לסבור אל יוסף, הפוך וכן הוא וכל הארץ באו מצרים אל יוסף לסבור: וירא יעקב, בעבור היות ההרעבות נחבלות במקום יחליפו זו בזו כמו ראה ריח בני ומתוק הארוך וכן וירא יעקב כי אחריו כתו' הנה שמעתי: למה תתראו, אל תתראו שם לכם הון או אל תהיו מריבים זה עם זה כמו נתראה פנים: ונסבר

בעל הטורים

בפנת פענח בגיהט מגלה נסתרים בפנת פענח נוטרי גניק פשפט נפש תאוה פוטיפר עגה נפשו חנם. לא מפה פולה נכיא תוחך פות עמי נכון חנוה. אליוסף ב' במקרה. אליוסף ילד ל' בנים. אליוסף אמ' מבורכת מ' אדנו כלאמריכן כל המשתף עמו עם הנמוך. בברתם זוכה ורואה בנחמת נכור. לכם תעשו בניחש המילה תעשו שנה אותם למול. ויתחזו

והוספתי חכמה, ואפס, הוא היה דבר יי': וליוסף ב' רפוסי' ילד שני בני', וליוסף אמ' מבורכת יי': און כלם חס' במ"ג וסי' וליוסף ילד שני בני', ואון בן פלת, עשרתי מצאתי און: הבכור ד' מלאים בתו' וסי' ויקרא יוסף את שם הבכור, שכל את ידיו, כל הבכור אשר יולד, והיה הבכור אשר תלד, וכל נבי' וכתו' דכו' מל במא חס' וכל נבי' וכתובי' דכו' במא חס' ותתנ' ביד עמי הארצות: ללחם ד' דגשים וסי' ותרעב כל ארץ מצרים, והיתה ללחם לאכרה, לא רעב ללחם ולא, נודד הוא ללח' איה, וחד וללחם לא נרעב: על כל פני ועל כל פניי ד' בלישנ' וסי' ועל כל פני אדן הכסף, והרעב הדה, ישנו צאני בכל הרים, ובימי שאול עשו מלחמה, דדה: וכל הארץ ה' וסי' באו מצרימה, הזאת אשר אמרתי, באו ביער ויהי דבש, בוכי' קול גדול מבקשי' את פני שלמה: לשבר כלם חס' במד סל וסי' אחרי שבור הנגדה, קנה רצון לא ישבור וקשרת וחדב ומלחמה אשבור, ואוכלי פת בנו ישברוהו: חזק ה' פתחון וסי' וכל הארץ באו מ מצרים ויקן יוסף את כל אדם, ויהי כי חזק ישראל, דשפטים, וירא מלך מואב כי חזק, ודבר המלך חזק: רדו שמה ירידה שמה ג' וסי' הורידוהו שמה, רדן שמה ושברו לנו, וירדו אליו שמה:

ויוסף ג' רפ מסר פרשת וישב: ויצבר ב' וסי' ויצבר יוסף בר, ויצבר עפר וילכדה: היו ג' זוגין מן בב בעני' דמט' קרס' היו תנין הדה וסי' ויקבץ את כל אכל שבע שנים אשר היו, ותכלינה שבע שני השבע אשר הדה, ומרת אלעזר ולא היו לו בנים, למחלי אלעזר ולא הדה לו בנים, קניתי עבדים ושפחו', וגדלתי

ל וְאֶת־רַגְלוֹ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: וַיִּקְרָא מה
ל·ל פַרְעֹה שֵׁם־יוֹסֵף צָפְנַת פַּעְנֵחַ וַיִּתֶּן־
ג' נתרין מלי' לו אֶת־אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן
כ"ל חס במ"ג לְאִשָּׁה וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:
ג רפ·ל וְיוֹסֵף בֶּן־שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי
פַרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרָיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף מִלִּפְנֵי
פַרְעֹה וַיַּעֲבֹר בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:
ל וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע
ל לְקֻמָצִים: וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־אֹכֶל שֶׁבַע
ג זוגין מתחלפין שָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּתֶּן־
אֹכֶל בֶּעָרִים אֹכֶל שְׂדֵה־הָעִיר אֲשֶׁר
כ' עפר וילכדה סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ: וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף
בר כְּחוֹל הַיָּם הַרְבֵּה מְאֹד עַד כִּי־
ל רפ חָדַל לִסְפֹר כִּי־אֵין מִסְפָּר: וְלִיוֹסֵף
ג ל קמץ יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת
הָרָעָב אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ אָסְנַת בַּת־
ג מ"ל פוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן: וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת־
ל מ"ל בתו' ל שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי־נַשַּׁנִי אֱלֹהִים
אֶת־כָּל־עֲמָלִי וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִי:
ל וְאֵת שֵׁם הַשֵּׁנִי קָרָא אֶפְרָיִם כִּי־
ל·ל ולפ הִפְרַנִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עָנְיִי: וַתִּכְלֶינָה
שֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ
ל מ"ל מִצְרָיִם: וַתָּחֵלֶנָה שְׁבַע שְׁנֵי
הָרָעָב לָבוֹא כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי
ל רָעָב בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וּבְכָל־אֶרֶץ מ
ל לפ מִצְרַיִם הָיָה לָחֶם: וַתִּרְעַב כָּל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־פַּרְעֹה
ל דגשי' לַלָּחֶם וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה לְכָל־מִצְרַיִם
לְכוּ אֶל־יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֹאמַר לָכֶם
ל דגלש תַּעֲשׂוּ: וְהָרָעָב הָיָה עַל־כָּל־פְּנֵי
הָאָרֶץ וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲשֶׁר
ל בָּהֶם וַיִּשְׁבֹּר לְמִצְרַיִם וַיֶּחֱזַק הָרָעָב
ל בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: וְכָל־הָאָרֶץ בָּאוּ
ל·ל מִצְרַיְמָה לִשְׁבֹּר אֶל־יוֹסֵף כִּי־חָזַק
א הָרָעָב בְּכָל־הָאָרֶץ: וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ
־שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו
ל מ"ל ולפ לָמָּה תִתְרָאוּ: וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי
ג דגלש כִּי יֵשׁ־שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם רְדוּ־שָׁמָּה

חת ידו ואת רגלו, כתרגומו: צפנת פענח, מפרש הצפונות ואין לפענח דמיון במקרא: פוטיפרע, הוא פוטיפר ונקרא פוטיפרע על סנסתרם מחילו לפי שלקח את יוסף למשכב זכר: ותעש הארץ כתרגומו ואין הלשון נעקר מלשון עשייה: לקמצים, קומץ על קומץ יד על יד היו אוכלין: אכל שדה העיר נתן בתוכה, שכל ארץ וארץ מעמיד פירותיה ונותנין בתבואה מ מעפר המקו' ומעמיל את התבואה מלידקב: על כי חדל לספור, עד אשר חדל לו ה הסופר לספור והרי זה מקרא קצר: כי אין מספר, לפי שאין מספר והרי כי מסמש בלשון דהא: בטרם תבא שנת הרעב, מכאן שאדם אסור לשמש מטתו ב בשני רעבון: ותרעב כל ארץ מצרים, שהרקיבה תבואתם שאכלו חוץ משל יוסף: אשר אמ' לכם תעשו, לפי שהיה יוסף אומר להם שימולו וכשבאו אצל פרעה ואומרים כך היא אומר לנו אמר לא נברתם בל והלא הכרית לכם שני הרעב באים אמרו לו אשפנו הרבה והרקיבה אמר להם אם כן כל אשר יאמר לכם תעשו הרי נזל על התבואה והרקיבה מה אם יגזור עלינו ונמות: על כל פני הארץ, מי הם פני הארץ אלו העשירים: את כל אשר בהם, כתרגומו די בהון ע עיבורא: ויסבור ל מ"ל כתי' וכל נכיאלי' נכתי' לכל' ל"מ חס

פרעה חד מן ז' מקומות מאיילין מאריכין בין אלה לורקא באו'

אשר היה נ' זוגין מתחלפין

הארצות ל מ"ל כתי' וכל נכיאלי' נכתי' לכל' ל"מ חס

מב

שבר כן נהגו חכמי הלוויק בפתח אבל כן הוא, כל שבר שהו' לשון שברין בפתח שאינו לשון שברין בקמץ אלא יש לשון אחר בענין מסורת אל ומר שבר נ' קמץ

ויאמר יעקב אל בניו למה תתראו לכם: ויאמר הנה שמעתי כי יש שבר במצרים רדו שמה וקנו לנו משם ונחיה ולא נמות: ויאמר יעקב אל בניו, אמר לבניו: למה תתראו, למה תתראו עצמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כאילו אתם שבעים באותה שעה עדיין היה להם תבואה ומפני שאתם שמעתי שהוא לשון כחיפה למה תהיו כחופים בדעב ודומה לו ומלה נס הוא ירה: רדו שמה, ולא אמר לכו רמז למאתים ועשר שנים שנשתעבדו למצרים במצרים דלו: וירדו

ויכר יוסף וגו׳, לפי שהניחם תחומי זקן: והם לא הכירוהו, שיצא מלבוש בלא חתימת זקן ועכשו בא בחתימת זקן, ומדרש אגדה ויכר יוסף את אחיו כשנמסרו בידו הכיר שהם אחיו ורחם עליה׳, והם לא הכירוהו, כשנכנס בידם להיות בו אחוה: אשר חלם להם, עליה׳ ולא שנתקיימו שהרי השתחוו לו: עדות האל, גילוי האל מהיכן הי׳ בוח׳ ליכבים כמו את מקול העדה וכמו עדות ועדיה וכן כל עדות שבמקרא לשון גלוי ונתקלוס תרגם בדקא דאלעזר כמו בדק הבית דעזע הבית אבל לא דקדק לפרשו אחר לשון המקרא: לא אלוהי, לא תאמר כן והרי עבדיך באו לשבור אוכל: כולנו בני איש אחד נחנו: נכנסה בהם רוח הקדש וכללוהו עמהם שאף הוא בן אביהם: כנים, אמתיים כמו כן דברת כן בנו בלפחד לוכרות ועברתו לא כן בדיו: כי ערות הארץ בחתם לראות שהרי נכנסתם בעשרה שערי העיר למה לא נכנסתם בשער אחד: ויאמרו שנים עשר עבדיך וגו׳, ובשביל אותו אחד שאינכם מתגזרים בעיל לבקשו: הוא אשר דברתי, הדבר אשר דברתי שאתם מרגלים הוא האמת והנכון זהו לפי פשוטו ומדרשו אמר להם ואילו מבאתם אותו ויפשקו עליכם ממון הרבה תבדוהו אמרו לו הן׳ אמר לאם ואם יאמרו לכם שלא יחזיר הוא בשום ממון מה תעשו אמרו לך בחמ להרוג אז ליהרג אמר להם הוא אשר דברתי אליכם להרוג בני העיר ב בחתם מנחם אני ב בנביע שלי שמני מכם התיכו כדך גדול של שכם: חי פרעה, אם יחיה פרעה כשהיה נשבע שקר היה נשבע בחיי פרעה: אם תצאו מזה, מן המקום הזה: האמת אתכם, אם אמת אתכם לביכך הא נקיל פתח שהיא כמו בלשון תימה: ואם לא תביאו חי פרעה כי מרגלים אתם: מסמר, בית האסורים: בבית משמרכם, שאתם אסורים בו עכשיו: ואתם לכו הביאו, לבית אביכם: שבר רעבון בתיכם, מה שקניתם לרעבון אנשי בתיכם: ויאמנו דבריכם, יתאמתו ויתקיימו כמו אמן ואמן כמו יאמן כל דבריך:

אליהם ל״ מ״ אליהם

אחד נחנו קרא בני איש אחד נחנו אחד בני איש אחד נחנו אחד בני איש אחד נחנו אחד

אבן עזרא

אבל כמו אבל טרם אסתך כמו אכן: המלין, מבאר מגזרת מליצה, ולקח שמעון כי כאשר יחטאו רבי הגדול שבאים בשביל יענם יותר ועוד ראובן כי הוא הבילו ויאמר ר׳ יוסה הכהן כי כסף וזהב לא ימצאו בלשון רבים והנה שכח כספיהם, ויפתו את שברם, אשר קנו: ויפתח האח׳, האחד מהן ויתכן להיות ראובן כי הוא הבכור כמו אחד בחשבון: ואת לעבון בתיכם, מוך: . כולה

מסרה

הדם אשר בכף, וכל קרבן מנחתך במלח תמלח, חמשים לולאת תעשה בירעה האחת, והברו: ולתת ח׳ מסור פרשת כי תשא: והנה הוא ד׳ וסי׳ והנה הוא בפי אמתחתו, והנה הוא שם עלילות דברים, ויהי בבקר כורח וארד בית היוצר, ויפן אליו עזריהו: עשה אלהים ב׳ דסמ׳ באוריית׳ וסי׳ מה זאת עשה אלהי׳ לנו, את אשר עשה אלהי׳ למשה ולישראל עמו: ארצה כנען ה׳ במס׳ רבת׳: הקרת ב׳ ומב׳ ליש׳ וסי׳ את כל הקרת אתם, הקרות והספים, קדם׳ חס׳ דחס׳: דבר ב׳ רפ׳ וסי׳ דבר האיש אדני הארץ, דבר י׳ עליכם: אדני ד׳ וסי׳ ויקח אדני יוסף, דבר האיש, ויאמר אלינו האיש, ויקן את ההר שמרון, וחד ואדני, כי י׳ אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדני: ולכו ג׳ וסי׳ ואת רעבון בתיכם קחו, גם צאנכם גם בקרכם, והשכמתם בבקר ואור לכם: והביאו ו׳ וסי׳ והביאו את אחיכם הקטן, פרקו נזמי הזהב, באו בית אל ופשעו, ויאמר דוד אל יואב כפרו, ויען חזקיהו ויאמר, ואשר ישמעו ויעבירו: ואדעה ו׳ וסי׳ ואדעה כי לא מתלים, ועתה הורד עדיך, ואדעה מה יוסף י׳ דבר, ואדעה מספרם, עבדך אני הבינני, ואדעה מה חדל אני: ואדעה כי זולתך לגאול, בתר׳ ואדע כתיב ואדעה קרי: ואת הארץ ה׳ מסר פרשת וישלח: ושמעון ד׳ וסי׳ יוסף אינגו, בני לאה, כראובן, ובערי מנשה ואפרים:

המליץ ה׳ זוגין חד מ׳ וחד המ׳ וסי׳ במס׳ רבתא: ויסב ב׳ וסי׳ מעליהם ויבך, ויבך דוד, וכל שמואל דכוו׳ במא ויסב את עמשא מן המסלה: ויאסר ג׳ א׳ רפ׳ וב׳ דג׳ וסי׳ ויאסר אתו, ויאסר יוסף מרכבתו, ויאסר את רכבו: בר׳ תיבן באו׳ קמץ בסגול וסי׳ ומפרי העץ אשר בתוך הגן, ויצו יוסף וימלאו את כליהם בר׳, מן

ל״ל בטעם גל׳ וַיַּעַבְרוּ כֵן: וַאֲמַרוּ גֹבַר לַאֲחוֹהִי בִּקוּשְׁטָא חַיָּבִין אַנַחְנָא עַל־אֲחוּנָא דִּי חַזֵּינָא עֲקַת נַפְשֵׁיהּ כַּד־הֲוָא מִתְחַנֵּן־לָנָא וְלָא קַבֵּלְנָא־מִנֵּיהּ עַל־כֵּן אֲתַת לָנָא עַקְתָּא הָדָא: וַאֲתִיב רְאוּבֵן יַתְהוֹן לְמֵימַר הֲלָא אֲמַרִית לְכוֹן לְמֵימַר לָא־תֶחֱטְאוּן בְּעוֹלֵימָא וְלָא קַבִּלְתּוּן וְאַף דְּמֵיהּ הָא מִתְבְּעֵי: וְאִנּוּן לָא יְדָעִין אֲרֵי שָׁמַע יוֹסֵף אֲרֵי מְתַרְגְּמָן הֲוָה בֵּינֵיהוֹן: וְאִסְתְּחַר מִנֵּיהוֹן וּבְכָא וְתָב לְוָתְהוֹן וּמַלֵּיל עִמְּהוֹן וּדְבַר מִלְוָתְהוֹן יַת־שִׁמְעוֹן וַאֲסַר יָתֵיהּ לְעֵינֵיהוֹן: וּפַקִּיד יוֹסֵף וּמְלוֹ יַת־מָנֵיהוֹן עִבּוּרָא וּלְאַתְבָּאָא כַּסְפֵּיהוֹן גֻּבַר לְסַקְיֵהּ וּלְמִתַּן לְהוֹן זְוָדִין לְאוֹרְחָא וְעֲבַד לְהוֹן כֵּן: וּנְטַלוּ יַת־עִבּוּרְהוֹן עַל־חֲמָרֵיהוֹן וַאֲזָלוּ מִתַּמָּן: וּפְתַח חַד יַת־סַקְיֵהּ לְמִתַּן כִּסְרָא לַחֲמָרֵיהּ בְּבֵית מִבְרָא וַחֲזָא יַת־כַּסְפֵּיהּ וְהָא־הוּא בְּפוּם טְעָנֵיהּ: וַאֲמַר לַאֲחוֹהִי אִתּוֹתַב כַּסְפִּי וְאַף הָא בְּטְעָנִי וּנְפַק מַדַּע־לִבְּהוֹן וְתוֹהוּ גֻּבַר לַאֲחוֹהִי לְמֵימַר מַה־דָּא עֲבַד יְיָ לָנָא: וַאֲתוֹ לְוָת־יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן לְאַרְעָא דִכְנָעַן וְחַוְיוּ לֵיהּ יַת כָּל־דְּעַרְעָא יַתְהוֹן לְמֵימָר:

מְלִיל גֻּבְרָא רְבוּנָא דְּאַרְעָא עִמָּנָא קָשִׁין וִיהַב יַתְנָא כְּמַאֲלֵי יַת־אַרְעָא: וַאֲמַרְנָא לֵיהּ כֵּיוָנִי אֲנַחְנָא לָא־הֲוֵינָא אַלִּילֵי: תְּרֵי־עְסַר אֲנַחְנָא אַחֵין בְּנֵי אֲבוּנָא חַד לֵיתוֹהִי וּזְעֵירָא יוֹמָא־דֵין עִם־אֲבוּנָא בְּאַרְעָא דִכְנָעַן: וַאֲמַר לָנָא גֻּבְרָא רְבוּנָא דְּאַרְעָא בְּדָא אִדַּע אֲרֵי כֵּיוָנִי אַתּוּן אַחְוֹכוֹן חַד שִׁבְּקוּ לְוָתִי וְיַת־עְ עִבּוּרָא דְּהַסִּיר בְּבֵית־כּוֹן סְבוּ וְאֲזִילוּ: וְאָיתוּ יַת־אֲחוּכוֹן זְעֵירָא לְוָתִי וְאִדַּע אֲרֵי לָא אַלִּילֵי אַתּוּן אֲרֵי כֵּיוָנִי אַתּוּן יַת־אֲחוּכוֹן אִתֵּן לְכוֹן וְיַת־אַרְעָא תַּעְבְּדוּן־בָּהּ סְחוֹרְתָּא: וְהַוָּה אִנּוּן מְרִיקִין סַקְיֵהוֹן וְהָא־גֻבְרָא צְרַר־כַּסְפֵּיהּ בְּסַקְיֵהּ וְחַזּוּ יַת־צְרָרֵי כַסְפֵּיהוֹן אִנּוּן וַאֲבוּהוֹן וּדְחִילוּ: וַאֲמַר לְהוֹן יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן יָתִי אַתְכַּלְתּוּן יוֹסֵף לֵיתוֹהִי וְשִׁמְעוֹן לֵיתוֹהִי

ויתן

ל״ל בטעם גל׳ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן: וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו ל׳ ל׳ אֲבָל אֲשֵׁמִים, אֲנַחְנוּ עַל־אָחִינוּ 3. אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְנוֹ אֵ׳ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמָעְנוּ עַל־כֵּן בָּאָה ל״ל עַל עַל׳ ל׳ אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת: וַיַּעַן רְאוּבֵן אֹתָם לֵאמֹר הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם לֵאמֹר אַל־תֶּחֱטְאוּ בַּיֶּלֶד וְלֹא שָׁמַעְתֶּם וְגַם־דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ: וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שֹׁמֵעַ יוֹסֵף כִּי הַמֵּלִיץ בֵּינֹתָם: וַיִּסֹּב מֵעֲלֵיהֶם וַיֵּבְךְּ וַיָּשָׁב אֲלֵהֶם וַיְדַבֵּר אֵלֵהֶם וַיִּקַּח מֵאִתָּם אֶת־שִׁמְעוֹן וַיֶּאְסָר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם: כ״כ מלין קמץ וַיְצַו יוֹסֵף וַיְמַלְּאוּ אֶת־כֵּלֵיהֶם בָּר׳ ר׳ וְלַהֲשִׁיב כַּסְפֵּיהֶם אִישׁ אֶל־שַׂקּוֹ וְלָתֵת לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן: וַיִּשְׂאוּ אֶת־שִׁבְרָם עַל־חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם: וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת־שַׂקּוֹ לָתֵת מִסְפּוֹא לַחֲמֹרוֹ בַּמָּלוֹן וַיַּרְא כ״ל כ״כ ל׳ אֶת־כַּסְפּוֹ וְהִנֵּה־הוּא בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ: ל׳ ומ״ל וַיֹּאמֶר אֶל־אֶחָיו הוּשַׁב כַּסְפִּי וְגַם הִנֵּה בְּאַמְתַּחְתִּי וַיֵּצֵא לִבָּם וַיֶּחֶרְדוּ ל׳ כתו׳ אִישׁ אֶל־אָחִיו לֵאמֹר מַה־זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ: וַיָּבֹאוּ אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם מ׳ אַרְצָה כְּנָעַן וַיַּגִּידוּ לוֹ אֵת כָּל־הַקֹּרֶת ל״ל לפ׳ ל׳ אֹתָם לֵאמֹר: דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ ל׳ ל׳ וכעין אִתָּנוּ קָשׁוֹת וַיִּתֵּן אֹתָנוּ כִּמְרַגְּלִים אֶת־הָאָרֶץ: וַנֹּאמֶר אֵלָיו כֵּנִים אֲנַחְנוּ לֹא הָיִינוּ מְרַגְּלִים: שְׁנֵים־עָשָׂר ל׳ אֲנַחְנוּ אַחִים בְּנֵי אָבִינוּ הָאֶחָד אֵינֶנּוּ וְהַקָּטֹן הַיּוֹם אֶת־אָבִינוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ בְּזֹאת אֵדַע כִּי כֵנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם הָאֶחָד הַנִּיחוּ אִתִּי וְאֶת־רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם קְחוּ וָלֵכוּ: וְהָבִיאוּ אֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן ל׳ אֵלַי וְאֵדְעָה כִּי לֹא מְרַגְּלִים אַתֶּם כִּי כֵנִים אַתֶּם אֶת־אֲחִיכֶם אֶתֵּן לָכֶם ל׳ ל׳ וְאֶת־הָאָרֶץ תִּסְחָרוּ: וַיְהִי הֵם לה ל״ומ״ל ל׳ כתו׳ מְרִיקִים שַׂקֵּיהֶם וְהִנֵּה־אִישׁ־צְרוֹר־ ל׳ ול״ל כַּסְפּוֹ בְּשַׂקּוֹ וַיִּרְאוּ אֶת־צְרֹרוֹת ל׳ ול״ל כַּסְפֵּיהֶם הֵמָּה וַאֲבִיהֶם וַיִּירָאוּ: וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֹתִי ל׳ שִׁכַּלְתֶּם יוֹסֵף אֵינֶנּוּ וְשִׁמְעוֹן אֵינֶנּוּ

ל״ל בטעם גל׳ ל״ל בטעם גל׳ ל״ל בטעם גל׳

לא ירד בני עמכם, לא קבל רשותן אמר במר שוטה הוא זה הוא אומר להמית בניו וכי בניו הם ולא בני: כאשר כלו לאכל, יהודה אמר להם המתינו לזקן עד שתכלה פת מן הבית: כאשר כלו, כל שבריו והמתרגם כל שפיקו טועה כאשר כלו הגמלים לשתות מתורגם כל שפיקו כשתו די שפיקם הוא במר שתייתם אכל זה כאשר כלו לאכל כאשר תם האוכל הוא ומתרגמינן כל שביעו: העד העד, לשון התראה שסתם התראה מתרה בו בפני עדים וכן העידותי בשמיכם רד העד בעם: לא תראו פני בלתי אחיכם, לא תראוני בלא אחיכם אתכם ואוקמוס תרגם אילהין כל אחוכון עמכון יסב הדבר על אופנו ולא דקדק לתרגם אחר לשון המקרא: לנו ולמולדתנו,

ואת בנימן ד׳ וסי׳ אחי יוסף לא שלח, ואל שדי יתן, ואת בנימן תקחו, משנה כסף לקחו: תמית ב׳ וסי׳ את שני בני, ופתה תמית בקנאה: כלנה ב׳ וסי׳ עלי היו, ואת עלית: וקראהו ד׳ זונין מן ב׳ קדמא׳ מפיק א׳ ותני׳ לא מפיקא׳ וסי׳ וקראהו, לא ירד בני עמכם, וקראהו, ולקחתם גם את זה, משאל, וממטהו אשר, דיהושע,

ל׳ כ׳ וְיָרֵת־בִּנְיָמִן תִּדְבְּרוּן עָלַי הָוָאר׳ כּוּלְהֶן: וַאֲמַר רְאוּבֵן לַאֲבוּהִי לְמִימַר יַת־תְּרֵין בְּנַי תְּמִית אִם־לָא אֵיתְנִיָּה לָךְ הַב יָתֵיהּ עַל־יְדִי וַאֲנָא אֲתִיבְנִיָּה לָךְ: וַאֲמַר לָא־יֵחוֹרַת בְּרִי עִמְּכוֹן אֲרֵי־אֲחוּהִי מִית וְהוּא בִּלְחוֹדוֹהִי אִשְׁתְּאַר וְיַעֲרַעְנִיָּה מִיתָא בְּאוֹרְחָא דִּי תֵהֲכוֹן בַּהּ וְתַחֲתּוּן יַת שֵׂיבָתִי בְּדוּוָנָא לִשְׁאוֹל: וְהָוָה כַּד שֵׁצִיאוּ לְמִיכַל יַת־עִבּוּרָא דְּאַיְתִיאוּ מִמִּצְרַיִם וַאֲמַר לְהוֹן אֲבוּהוֹן תּוּבוּ זְבוּנוּ־לָנָא זְעִיר־עִבּוּרָא: וַאֲמַר לֵיהּ יְהוּדָה לְמִימַר אִסְתְּהֵד בְּנָא גַּבְרָא לְמִימַר לָא־תְחַזּוּן אַפַּי אֱלָהִין כַּד־אֲחוּכוֹן עִמְּכוֹן: אִם־אִיתָךְ מְשַׁלַּח יַת־אֲחוּנָא עִמָּנָא נֵיחוֹת וְנִזְבּוּן לָךְ עִבּוּרָא: וְאִם־לֵיתָךְ מְשַׁלַּח לָא נֵיחוֹת אֲרֵי גַּבְרָא אֲמַר לָנָא לָא־תְחַזּוּן אַפַּי אֱלָהִין כַּד־אֲחוּכוֹן עִמְּכוֹן: וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל אֲבוּהוֹן לְמָא אַבְאַשְׁתּוּן לִי לְחַוָּאָה לְגַבְרָא הַעַד לְכוֹן אַחָא: וַאֲמַרוּ שְׁאֵלָא שְׁאִיל־גַּבְרָא לָנָא וְלִילַדְוָתָנָא לְמִימַר הַעַד־כְּעַן אֲבוּכוֹן קַיָּם הַאִית־לְכוֹן אַחָא וְחַוֵּינָא לֵיהּ עַל־מֵימַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין הֲמִדַּע הַוֵּינָא יְדָעִין אֲרֵי יֵימַר אַחֵיתוּ יַת־אֲחוּכוֹן: וַאֲמַר יְהוּדָה לְיִשְׂרָאֵל אֲבוּהִי שְׁלַח עוּלֵימָא עִמִּי וְנָקוּם וְנֵזֵיל וּנְחֵי וְלָא נְמוּת אַף־אֲנַחְנָא אַף־אַתְּ אַף־טַפְּלָנָא: אֲנָא מְעָרְבְּנָא־בֵיהּ מִן־יְדִי תְּבַעֵנֵיהּ אִם־לָא אֵיתִינֵיהּ לָךְ וַאֲקִימְנֵיהּ קָדָמָךְ וְאֶהֱוֵי חָטֵי לָךְ כָּל־יוֹמָיָא: אֲרֵי אִלּוּלָא פּוּן בְּרֵא אִתְעַכְּבְנָא אֲרֵי־כְעַן תְּבִנָא דְּנָן תַּרְתֵּין זִמְנִין: וַאֲמַר לְהוֹן יִשְׂרָאֵל אֲבוּהוֹן אִם־כֵּן הוּא דָּא עֲבִידוּ סְבוּ מִדְּמִשְׁבַּח בְּאַרְעָא בְּמָנֵיכוֹן וְאַחֵיתוּ לְגַבְרָא תִּקְרוּבְתָּא זְעַר קְטַף וּזְעֵיר דְּבַשׁ שַׁעַף וּלְטוּם בּוֹטְנִין וְשִׁקְדִין: וְכַסְפָּא עַל־חַד־תְּרֵין סְבוּ בִּידְכוֹן וְיַת־כַּסְפָּא דְּאִתְהֲדַר בְּפוּם טוּעֲנֵיכוֹן תְּתִיבוּ בִּידְכוֹן דִּלְמָא שְׁלוּ הוּא: וְיַת־אֲחוּכוֹן דְּבַרוּ וְקוּמוּ תּוּבוּ לְוַת־גַּבְרָא: וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לְכוֹן רַחֲמִין קֳדָם גַּבְרָא

ל׳ כ׳ ל׳ ופתה ל׳ נכל הנשאר דנו׳ א ל׳ מל׳ כתי׳ ל׳ מל׳ כתי׳ ל׳ חס׳ כתי׳ ל׳ חס׳ נלים ה ל׳ חס׳ ל׳ נ׳ ל׳ בעל פזר׳ ל׳ חס׳ ל׳ חס׳ נ׳ ל׳ חס׳ ל׳ מל׳ ל׳ ל׳

ונטלה לכם: ויפטר לכון כתרגו' יפטרכון מאסורין לסון לחפצי ישלחנו ואינו נופל בתרגום לסון ויטלה שהרי לפס הם הולכים אצלו: את אחיכם, זה שמעון: אחר, רוח הקדש כיונקה בו לרבות יוסף: ואני, עד שובכם אהיה שכול מכסף: כאשר שכלתי, מיוסף ומשמעון: שכלתי, מבנימין: ואת בנימין, מתרגמינן ודברו ית בנימין לפי שאין לקיחת הכסף ולקיחת האדם שוה בלסון ארמי בדבר הנקח ביד מתרגמינן ונסיב ודבר הנקח בהנהנו לדברים מתרגמינן ודבר: וטבח טבח והכן, כמו ולטבוח טבח ולהכן ואין וטבוח לסון מנוי שהיה לו לומר וטבח: בהלים, זה מתורגם בפירושא שהוא לסון סעודה לאשונה בלסון ארמי ובלעז לינר ויש הרבה בתלמוד שלא לכלבא פירושיה בנע אכולא פירושיה אכל כל תרגום של בהלים טיהרא: ויילחו האנשים, כתוב הוא בפסי יולין ותרגומו ודחילו: כי הובאו בית יוסף, ואין דרך שאר בני אדם לסבול כל ללון בבית יוסף כי אם בפונדקאות ם שבעי' לכן ויירא' שאי' זה אלא לאספם אל ממש': אכחנו מובאי', אל תוך הבית הזה: להתגולל, להיות מתגלגלת עלינו ע עלילת הכסף ולהיותה נופלת עלינו ואנקלוס שתרגם ולאסתיקפא עלנא הוא לסון להתעולל כדמתרגמי' עלילו' דברי' תסקופי מלין ולא תרגמו אחר לסון המקל' ולהתגולל שתרגום לאתרברבא הוא לסון גלת הזהב והכב גלתה העלתה שהוא לסון מלכות: כי אדני, לסון בעיא ותחנונים הוא בלסון ארמי בייא ביא: ירוד ירדנו, ירילה היא לנו רגילים היינו לפרנס אחרים עכשיו אנו צריכים לך: אלהיכם, בזכותכם ואם אין זכותכם כ כדאי אלהי אביכם בזכות אביכם כתן לכם מטמון: ויבא האיש, הבאה אחר הבאה לפי שהיו הן מוחפין אותו חוץ על שדברו אלין פתח ה הבית ומשאמר להם שלום לכם כמשכו ו ובאו אחריו: ויכינו, הזמינו עטרוה בכלים נאים: הביתה, מפרוזדור לטרקלין: ויקלו ויסתחוו, על שאלת שלום, קילה כפיפת קדקד ה השתחואה משתטח לארץ: אלהים

ירידה מצרים ד' בליש' וסי' ויעמדו לפני יוסף, ויעקב ובניו ירדו מצרי', הוי הירדים מצרי' לעזרה, ההלכים לרדת מצרים ופי' לא שאלו, ושארא מצרימה: על ביתו ח' וסי' ומצא יוסף חן, וירא יוסף אתם, ויצו את אשר על, הם יצאו את העיר, וילך אלקנה הרמתה, הראית כי נכנע אחאב, וילך מלך ישראל על ביתו סר,

אבן עזרא

כאשר שכלתי, במות יוסף אחפב כי שכלתי מהכל: להתגולל, מגזל בגלל הדבר: ולהתנכל כאדם שיתנכל מעצמו על אחד ואחמ' לו אתה הפלתני: בי, לשון בקשה ולפי דעתי שהוא דרך קצרה כמו בי אדני הגון וטעם עון במקום הזה כטעם גדול עוכי מנשוא והטעם בשה כי מה שתרגה ותשמעני: מתן לכם מטמון, יתכן שהיה לאדם מטמון בביתו ושכחו כאש' שמו באוכל ויבא בגולכם כי כספכם בא אלי: ביתה יוסף, מיסבא הלסון אל בית יוסף: המלה הביכם הזקן, שם תחת שם התאר והיא דרך קצרה בחילו אמ' השלום לאביכם וכן אלהי אבי, ויקדו, שמו הקדקד בארץ וכבר השתחוו: אלהים

בעל הטורים

מסרה ל' בתסירת ומשנה כסף: ומשנה שברון: לומר לך קל וחומר מה הכא מכסנה הא רכסף ליל אחי יוסף באו לשלמו בכפלים כ"ג שעתידין האומות לשלם על הכסף שלוקחים מישראל כפלי כפלים: יחיד

ל וְשַׁלַּח לָכֶם אֶת־אֲחִיכֶם אַחֵר וְאֶת־
ז"ו מל' ל' בִּנְיָמִין וַאֲנִי כַּאֲשֶׁר שָׁכַלְתִּי שָׁכָלְתִּי:
וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־הַמִּנְחָה הַזֹּאת
ל מ וּמִשְׁנֶה־כֶּסֶף לָקְחוּ בְיָדָם וְאֶת־בִּנְיָמִן
ה' בלים וַיָּקוּמוּ וַיֵּרְדוּ מִצְרַיִם וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי
ז"ו מל' יוֹסֵף: וַיַּרְא יוֹסֵף אִתָּם אֶת־בִּנְיָמִן
ח' נ"ל חס' וא' מל' וַיֹּאמֶר לַאֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ הָבֵא אֶת־
ל' נחל' לעשן טבח טבח הָאֲנָשִׁים הַבַּיְתָה וּטְבַח טֶבַח וְהָכֵן כִּי
ז"ב אִתִּי יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים בַּצָּהֳרָיִם:
כ"ח וַיַּעַשׂ הָאִישׁ כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיָּבֵא
ג הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף:
ל ומ' וַיִּרְאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הוּבְאוּ בֵית יוֹסֵף
ל דגש וַיֹּאמְרוּ עַל־דְּבַר הַכֶּסֶף הַשָּׁב
כול' חס' ג בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ בַּתְּחִלָּה אֲנַחְנוּ מוּבָאִים
ל וחס' ל לְהִתְגֹּלֵל עָלֵינוּ וְלְהִתְנַפֵּל עָלֵינוּ
ל וְלָקַחַת אֹתָנוּ לַעֲבָדִים וְאֶת־חֲמֹרֵינוּ:
ז"ג וַיִּגְּשׁוּ אֶל־הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל־בֵּית
יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח הַבָּיִת:
ז' וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנִי יָרֹד יָרַדְנוּ בַּתְּחִלָּה כ
לִשְׁבָּר־אֹכֶל: וַיְהִי כִּי־בָאנוּ אֶל־
ל פתח לג נחל לפי הַמָּלוֹן וַנִּפְתְּחָה אֶת־אַמְתְּחֹתֵינוּ וְהִנֵּה
כֶסֶף־אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ כַּסְפֵּנוּ ב
ל בְּמִשְׁקָלוֹ וַנָּשֶׁב אֹתוֹ בְיָדֵנוּ:
ל וְכֶסֶף אַחֵר הוֹרַדְנוּ בְיָדֵנוּ לִשְׁבָּר־
אֹכֶל לֹא יָדַעְנוּ מִי־שָׂם כַּסְפֵּנוּ ב
בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ: וַיֹּאמֶר שָׁלוֹם לָכֶם
אַל־תִּירָאוּ אֱלֹהֵיכֶם וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם
ל ומ' נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן בְּאַמְתְּחֹתֵיכֶם
ז"ב מ' כַּסְפְּכֶם בָּא אֵלָי וַיּוֹצֵא אֲלֵהֶם אֶת־
שִׁמְעוֹן: וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים
ג בֵּיתָה יוֹסֵף וַיִּתֶּן־מַיִם וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם
וַיִּתֶּן מִסְפּוֹא לַחֲמֹרֵיהֶם: וַיָּכִינוּ כה
ז"ג מ' אֶת־הַמִּנְחָה עַד־בּוֹא יוֹסֵף בַּצָּהֳרַיִם
כִּי שָׁמְעוּ כִּי־שָׁם יֹאכְלוּ לָחֶם:
ז"ע' ל' דגש וַיָּבֹא יוֹסֵף הַבַּיְתָה וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת־
ז"ט הַמִּנְחָה אֲשֶׁר־בְּיָדָם הַבַּיְתָה ו
וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אָרְצָה: וַיִּשְׁאַל לָהֶם
לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר הַשָּׁלוֹם אֲבִיכֶם הַזָּקֵן
אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם הַעוֹדֶנּוּ חָי: וַיֹּאמְרוּ
שָׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאָבִינוּ עוֹדֶנּוּ חָי
ל"ק וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּ: וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא
ז"ו מ' אֶת־בִּנְיָמִין אָחִיו בֶּן־אִמּוֹ וַיֹּאמֶר

ישיב על ביתו: הבא נ"ב חס' וא' מלא וסי' הבא את האנשים, הבא נא ידך בחזקך, לך הביא העיר, בתרא מלא: וטבח א"ב א' ט' וא' וש' וסי' במסר רבתא: בצהרים י"ב מסר במלכי' א' סי' יח: ולקחת ד' רפי' מסר פרש' ויצא: ויצא י"ב מלא' מסר במס' רבת': ויביאו ב' דגשי' וסי' ויביאו לו את המנחה, ויביאו לנו כיד אלהינו, ואפס לו לנו, ויביאו לו' מסר במס' רבת': וישא עיניו ה' חס' את וסי' מסר פרשת ורא:

אלהים יחנך בני, פשר שבטים שיונמו חכינה אשר חנן אלהים את עבדך ובניומן עדיין לא מולד לכך ברכו יוסף בחכינה: כי נכמרו רחמיו, שאלו יש לך אח מאם אמר לו אח היה לי ואיכי יודע היכן הוא יש לך בנים אמר לו יש לי עשרה אמר לו ומה שמם אמר לו בלע ובכר וגו' אמר לו מה טיבן של שמות הללו אמר לו כלם על שם אחי והנחלת אשר מנאוהו, בלע שנבלע עין האומות, בכר שהיה בכור לאמי, אשבל שנשבו אל, גרא שנתגייר באכסניא, ונעמן שהיה נעים ביותר, אחי ורא אחי היה וראתי היה, מופים מפי אבי למד, וחופים שלא ראה חופתי ולא ראיתי אבי חופתו, ואחרד שירד לבין האומות כראיתא במסכת סוטה מיד נכמרו רחמיו: נכמרו,

הזה ד' רפי' וסי' הזה אחיכם הקטן, הזה יבא אל ביתי, הזה האיש מרגיז הארץ, אי זה יכשר הזה או זה: יחנך ב' וסי' אלהים יחנך בני, דגיך יחנך לקול זעקך: נכמרו ג' וסי' וימהר יוסף כי נכמרו, כי נכמרו רחמיו, יחד נכמרו ניחומיו ויתאפק ב' וסי' שימו לחם, ויתאפק המן: שימו פולם מלא' במא חס' וסי' ושמו בכליכם:

הֲזֶה אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם אֵלָי: וַיֹּאמַר אֱלֹהִים יְחֻנְּךָ בְנִי: וַיְמַהֵר יוֹסֵף כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל־אָחִיו וַיְבַקֵּשׁ לִבְכּוֹת וַיָּבֹא הַחֶדְרָה וַיֵּבְךְּ שָׁמָּה: וַיִּרְחַץ פָּנָיו וַיֵּצֵא וַיִּתְאַפַּק וַיֹּאמַר שִׂימוּ לָחֶם: וַיָּשִׂימוּ לוֹ לְבַדּוֹ וְלָהֶם לְבַדָּם וְלַמִּצְרִים הָאֹכְלִים אִתּוֹ לְבַדָּם כִּי לֹא יוּכְלוּן הַמִּצְרִים לֶאֱכֹל אֶת־הָעִבְרִים לֶחֶם כִּי־תוֹעֵבָה הוּא לְמִצְרָיִם: וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָיו הַבְּכֹר כִּבְכֹרָתוֹ וְהַצָּעִיר כִּצְעִרָתוֹ וַיִּתְמְהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ: וַיִּשָּׂא מַשְׂאֹת מֵאֵת פָּנָיו אֲלֵהֶם וַתֵּרֶב מַשֵּׂאת בִּנְיָמִן מִמַּשֹּׂאת כֻּלָּם חָמֵשׁ יָדוֹת וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ: וַיְצַו אֶת־אֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ לֵאמֹר מַלֵּא אֶת־אַמְתְּחֹת הָאֲנָשִׁים אֹכֶל כַּאֲשֶׁר יוּכְלוּן שָׂאת וְשִׂים כֶּסֶף־אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ: וְאֶת־גְּבִיעִי גְּבִיעַ הַכֶּסֶף תָּשִׂים בְּפִי אַמְתַּחַת הַקָּטֹן וְאֵת כֶּסֶף שִׁבְרוֹ וַיַּעַשׂ כִּדְבַר יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֵּר: הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שֻׁלְּחוּ הֵמָּה וַחֲמֹרֵיהֶם: הֵם יָצְאוּ אֶת־הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וְיוֹסֵף אָמַר לַאֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ קוּם רְדֹף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים וְהִשַּׂגְתָּם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָמָּה שִׁלַּמְתֶּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה: הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ וְהוּא נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ בּוֹ הֲרֵעֹתֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם: וַיַּשִּׂגֵם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לָמָּה יְדַבֵּר אֲדֹנִי כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָלִילָה לַעֲבָדֶיךָ מֵעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה: הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מָצָאנוּ בְּפִי אַמְתְּחֹתֵינוּ הֲשִׁיבֹנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאֵיךְ נִגְנֹב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב: אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ מֵעֲבָדֶיךָ וָמֵת וְגַם־אֲנַחְנוּ נִהְיֶה לַאדֹנִי לַעֲבָדִים: וַיֹּאמֶר גַּם־עַתָּה כִּדְבָרֵיכֶם כֵּן הוּא אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ יִהְיֶה־לִּי עָבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּם: וַיְמַהֲרוּ וַיּוֹרִדוּ אִישׁ אֶת־אַמְתַּחְתּוֹ אַרְצָה וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ אַמְתַּחְתּוֹ:

חדין אחוכון זעירא די אמרתון לי ואמר מן קדם יי יתרחם עלך ברי: ואותי יוסף ארי אתגולילו רחמוהי על אחוהי ובעא למבכי ועל לאדרון בית משכבא ובכא תמן: ואסתי אפוהי ונפק ואתחסן ואמר שוו להמא:

ושויאו ליה בלחודוהי ולהון בלחודיהון ולמצראי דאכלין עמיה בלחודיהון ארי לא יכלין מצראי למיכל עם עבראי להמא ארי בעיראי דמצראי דחלין לה עבראי אכלין: ואסחרו קדמוהי רבא כרביותיה וזעירא כזערותיה ותמיהו גברייא גבר לחבריה: ונטל חולקין מן קדמוהי לקדמיהון וסגי חולקא דבנימן מחולקי דכולהון חמשא חולקין ושתיו ורויו עמיה:

ופקיד ית די ממנא על ביתיה למימר מלי ית טועני גברייא עבורא כמא די יכלין למטען ושו כסף גבר בפום טועניה: ויתן בלידי כליא דכספא תשיו בפום טועניה דזעירא ית כסף זביניהי ועבר כפתגמא דיוסף די מליל: צפרא נהר וגברייא אתפטרו אנון והמריהון: אנין נפקו ית קרתא לא ארחיקו ויוסף אמר לדי ממנא על ביתיה קום רדוף בתר גברייא ותדביקנון ותימר להון למא אשלמתון ב בישתא חלף טבתא: הלא דין דשתי רבוני ביה והוא בדקא מבדק ביה באבאישתון די עבדתון: ואדביקנון ומלל עמהון ית פתגמיא האלין: ואמרו ליה למא ימלל רבוני כפתגמיא ה דאלין חס לעבדך מלמעבד כפתגמא הדין: הא כספא די אשכחנא בפום טועננא אתיבנא לך מארעא דכנען ואיכדין ננגוב מבית רבונך מנין דכסף או מנין דדהב: די ישתכח עמיה מעבדך יתקטיל ואף אנחנא נהי לרבוני לעבדין: ואמר אף כען כפתגמיכון כן הוא די ישתכח עמיה יהי לי עבדא ואתון תהון זכאין:

ואוחיאו ואחיתו גבר ית טועניה לארעא ופתחו גבר טועניה: ובלש

אבן עזרא

אלהים יחנך, אין לו משקל אולי הסתנה כן בעבור אות הנדרן: כי נכמרו, בערו ויקרו וכן עורנו כתנור נכמרו: ויפח משאת, דורון: ידות, חלקים: ממשאות כלם, מדורון כל א' מהם כי רחוק לתת לו חמש ידות על כל חלק וחלק: נביעי, כוס: והוא כחש יכחש בו, הוא כסה אתכם בו לדעת אם אתם נביאי, כמו כחשתי וכן כי כחש יכחש וטעמו למה לא פחדתם כי לנסותכם שמתי נביע הכסף לפניכם והעלמתי עיני עד ש שתקחוהו, ויאמר ר' יונה כי פי בו בעבורו וכן הוא טעמו והוא יפחל למוכחים בעבורו,

נס

מסרה

וישמו כולם מלאים במ' חסרי אבנים גדלות, את ארון יי', אל האבן הגדולה, וישמו לה ידים, דמלכים: ולהם ח' מסר פרשת נח: והצער ב' וסי' והצעיר כצערתו, הקטן יהיה לאלף: כצערתו ב' חסרים בליש' וסי' וישבו לפניו הבכור, ומשפחת הצערה: משאת ד' ב' חס' וב' מלאים בליש' וסי' ושא משאת מאת פניו ב' בו וחסרי, למשאו אתה משרשיה, משאות שוא ומדוחים, ב' בתר' מלאים: ותרב ב' וסי' ותרב משאת בנימן, ותרב חכמת שלמה: משאת ו' פתחין וסי' ותרב משאת בנימן, להעלותם משאת העשן מן ה העיר, ותצא אחרי משאת המלך, ויקרא המלך ליהודע, ויתנו קול ביהודה, תכון תפלתי קטרת לפניך, והר ומשאת בר תקחו ממנו: מלא ח' דגש מסר פרשת ויצא: ושים ט' מסר פרש' בשלח: שברו ד' זונן בתרי ליש' ורישהון ש' וסי' שברו, ואת גביעי גביע הכסף, ויהי כשמוע גדעון, שירו, ודב' שלש' אלפי' יומם יצוה יי' חסדו, שונים, ירא את יי' בני ומלך, והשקות בכלי זהב, שפרה, אשר שם האחת שפרה, ורוחו שמים: וישגם ה' חס' בליש' וסי' וישגם וידבר אליהם, ארדף אחרי הגדור הזה, כן מהר, והשיגו, וישגו את צדקיהו, דמלכים, וקדמא דירמיה: כדבריכם ג' וסי' ואמר גם עתה כדבריכם כן הוא, ותאמר כדבריכם כן הוא, הנני מתפלל אל יי' אלהיכם

כדבריכם,

בעל הטורים

יחנך ב' במסול הכא ולידך חנין יחנך לקול זעקך זהו סוד במדרש שאל כמה בני יש לך ואמר לו שבלם קרא שמות על שם הבכורות שלוקעו לאחיו וזהו לקול זעקך שאחר לו שהיה מבטא על אחיו בכמרו רחמיו ואמר לו אלהים יחנך בני: ויתאפק שנים בחסו הלא ולידך ויתאפק חנן ונכא אל ביתו: מה הכא תחלה בעל וסופו שמחה כי בהודיעם שהוא יוסף אף התם תחלה בעל וסופו שמחה ונשמן ליהודים: והצעיר שנים במסו' והצעיר בצעירתו: והמעיר לבני עמוס בנימן שהיה בעיר עשאו גדול מכלם כלבתיב ותרב משאת בנימן משאות כל ג' תשאת שנים במסו' ויעש משאות משאת שוא ומדוחים: כלליה במדרש שהיה מכה בנביא ואומר פלוני ופלוני מלא לחם ישבו כיחד ואני אין לי לא מלמי ובנימן אין לו לא מלמו כאב כיחד וזה היה משאות שוא ומדוחים: פרשת

הזה ד' רפי' וסי' הזה אחיכם הקטן, הזה יבא אל ביתי, הזה האיש מרגיז הארץ, אי זה יכשר הזה או זה: יחנך ב' וסי' אלהים יחנך בני, דגיך יחנך לקול זעקך: נכמרו ג' וסי' וימהר יוסף כי נכמרו, כי נכמרו רחמיו, יחד נכמרו ניחומיו ויתאפק ב' וסי' שימו לחם, ויתאפק המן: שימו פולם מלא' במא חס' וסי' ושמו בכליכם:

בגדול החל׳ שלא ידעו שהיה יודע היכן הוא: ויעמס איש על חמורו׳ בעלי זרוע היו ולא הוצרכו לסייע זה את זה לטעון: ויסובו העירה׳ מטרופולין היתה והוא חומר העיר העיר כל שהיא חלא שלא היתה חסובה בעיניהם אלא כעיר בינונית של עשרה בני אדם לענין המלחמה: עודנו שם׳ שהיה ממתין להם: הלא ידעתם כי נחש ינחש ונו׳ הלא ידעתם כי איש חסוב כמוני יודע לנחש ולדעת מדעת ומסברא ובינה כי אתם נגנבתם הנביע: האלהים מצא׳ יודעים אנו שלא סרחנו אבל מאת המקום נהיתה להביא לנו זאת מצא בעל חוב מקום לגבות שטר חובו: מה נאמר׳ לשון דרך וכן כל תיבה שתחלת יסודה דל״ת והיא באה לדבר בלשון מתפעל אינו מתפעל כותן טוב ב׳ במקו׳ תי״ו ואינו כותבה לפני אות דאשונה של יסוד התיב׳ שא באמצ׳ אותיות העיקר כגון נצטדק מנזרת דרך ונצטבע מנזרת צבע ונצטוינו מנזרת ציל אמונים הנצוילנו אותו מנזרת ציה ל לדרך ותיבה שתחלת׳ סמ״ך כשהי׳ מתפעלת הת״ו מפרדת את א אותיות העיקר כגון ויסתבל החנב מ מסתכל הוית בקרניה ויסתמר חקות עמרי מנזיר׳ שמר וסר מרע מסתולל מנזל׳ מולך יועצים שולל מסתולל בעמי מנזרת דרך לא סלולה:

חסלת ויחי מקץ:

ויגש אליו׳ דבר באזני אדוני: יכנסו דברי באזניך: ואל יחר אפך׳ מכאן אתה למד שדבר אליו קשות: כי כמוך כפרעה׳ חשוב אתה בעיני כ כמלך זהו פשוטו ומדרשו סופך ללקות עליו בגרעת כמו ס שלקה פרעה על ידי זקנתי שרה על לילה אחת שעכבה׳ דבר אחר מה פרעה נוזל ואינו מקיים מבטיח ואינו עושה אף אתה כן וכי זו היא שימת עין שאומרת לשוס עינך עליו׳ דבר אחר כי כמוך כפרע׳ אם תקניטני אהרוג אותך ואת אדוניך׳ אדוני שאל את עבדיו׳ מתחלה בעלילה באת עלינו למה היה לך לשאול כל אלה ב בתך היינו מבקשי׳ אנו אחותינו אתה מבקש ואף על פי כן ונאמר אל אדוני לא כאמר ממך דבר: ואחינו מת׳ מפני הירושה היה מוציא דבר שקל מפיו אמר אם אומר לו שהוא קיים יאמר הביאוהו אצלי: לבדו לאמו׳ מאותה האם

ויחפש ב׳ בטעם זקף גדול וסי׳ ולא מצא׳ בגדל החל: וימצא ז׳ וסי׳ הגביע׳ ויבקש הדבר׳ וימצא כתו׳ וימצא מבני הכהנים׳ עזרא׳ וימצא בהם גבורי חיל׳ ד״ה׳ ויבקשוהו וימצא להם: העירה ט׳ ח׳ לשון קריה וא׳ לשון עורה מסר ביהושע גבי יריחו: ויאמ׳ להם חד מן כ״ב מסור במס׳ רבת׳: הננו ג׳ דגשי׳ בתור׳ וסי׳ הננו

ויחפש בגדול החל ובקטן כלה׳ ז׳ וימצא הגביע באמתחת בנימן: ל׳ וחס׳ וחל יעמס׳ ויקרעו שמלתם ויעמס איש על־ ט׳ חמרו וישבו העירה: ויבא יהודה ואחיו ביתה יוסף והוא עודנו שם כ״ב ויפלו לפניו ארצה: ויאמר להם טו יוסף מה־המעשה הזה אשר עשיתם ג״ מ״ל בתול׳ הלוא ידעתם כי־נחש ינחש איש כל אול חס׳ אשר כמני: ויאמר יהודה מה־ ל׳ נאמר לאדני מה־נדבר ומה־נצטדק ג׳ דגשי׳ האלהים מצא את־עון עבדיך הננו עבדים לאדני גם־אנחנו גם אשר־ נמצא הגביע בידו: ויאמר חלילה לי מעשות זאת האיש אשר נמצא ב׳ קמ׳ זקף הגביע בידו הוא יהיה־לי עבד ואתם עלו לשלום אל־אביכם:

קסו׳ יחזקו׳ אמציה׳ יהיה לי עבד׳ סימן׳ ותיבות אלפים כה:

ובלש ברבא שרי ובזעירא שצי ואישתכח בליבא בטועינא דבנימן: ובזעו לבושיהון ורמו גבר על־חמריה ותבו לקרתא: ועל יהודה ואחוהי לבית יוסף והוא עד־כען תמן ונפלו קדמוהי על־ארעא: ואמר להון יוסף מה עובדא הדין די עבדתון הלא ידעתון ארי־בהקא מבדק גברא די כותי: ואמר יהודה מה־נימר לרבוני מה־נמלל ומה־נזכי מן־ קדם יי אשתכח ית־חובא בעבדך הא־אנחנא עבדין לרבוני אף־ אנחנא אף די־אשתכח בליבא בידיה: ואמר חס לי מלמעבד דא גברא די אשתכח בליבא בידיה הוא יהי־לי עבדא ואתון סקו לשלם לות־אבוכון:

אבן עזרא

גם כי נחש ינחש כי אין כמוני יש לו מנחשי׳ וזה כי הנביע היה מצוייר ובו היה מסתכל לפני אחיו ואומר זה הוא הגדול וזה כולל אחרין׳ טי״ת נצטדק תחת תי״ו התפעל בעבור הצדי׳: האלהי׳ מצא׳ על דרך משל כי עון היה לנו ונחלנו כשכח ואינו נ והיום כמצא׳ אנו יהיה פי׳ עון עבדיך כמו גדול עוני מנשוא:

ויגש

כי כמוך כפרעה אתה כמלך והמלך כמוך וכן כל שני כפ״ן ס שהן זה אחר זה כמו כעמי כעמך והיא דרך קצרה: אב זקן׳ כי הגדול שבכולם הוא בן מה שנים ויתכן להיות א אביהם בחור׳ ואשמיה עיני עלין׳ שארשה אותו: ועוב את אבינו ומת׳ ולמה לא הביא המזכיר החמשה שאין להם ה הכרע כמו ושלוף כעלו וזה עמהם: אך

בעל הטורים

פרשת ויגש

ויגש אליו׳ בגימטריא זהו לשלחם עם יוסף׳ ובגימטריא גם בכסף לפייסו לשלשה דברים בכסף׳ ויגש אליו יהודה סופי תיבות שוה שאמר לו אני שוה לך׳ שכמו שאתה מלך גם אני מלך׳ ועל זה דורש במדרש כי הנה המלכים נועדו׳ כי אלוהי פירו׳ כי נעשה מה שתרבה והכעיר ועל עבד אחיו׳ ואל יחר שכים בעבורת אל יחר אפך בעבדך ואיך ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי הנה כי לחיות שלחני אלהים לפניכם׳ ודרשינן אל״ף שבשתנו פניהם בקדרה׳ כי על מי היה להם לחרות הכל כמי אחר לו יהודה אל ישתנו פניך כיך אני לדבר מעט׳ כמוך כפרעה׳ בגימטריא כך אתה׳ אל׳ היה לכם אב לו אח׳ ועל אחם לא שאל כי ידע שכבר אתה׳ לו׳ ב׳ במסורת הכל׳ ואל זקנים קטן ואיך כי אים הרגתי לפנעי׳ ואל אחבורתי שאם בנים לבנימין כלן הרי כאלו הרגתי אים דהיינו יעקב בפעמי ואל אחבורתי דהיינו בנימין כי אי אפשר להם להיות זה בלא זה׳ ואל זקנים אחר שמסר לו כל מה שלמד מזקניו דהיינו שם וענבר׳ ויותר ב׳ במסור׳ הכל ויותר הוא לבדו ואיך ויותר יעקב לבדו מה היתה מלחמה דכתי׳ ואבק איש עמו אף הכל בכין עניתו לתלחמה׳ לא תוסיפון לראות פני שכי׳ במסרה הכל׳ ואיך לא תוסיפון לשוב עוד בדרך הזה שאמר להם ולא די שלא תראו עוד את פני אלא בכל הדרך לא תוסיפו לשוב עוד׳

קשורה

פרשה

וקריב לותיה יהודה ואמר בבעו רבוני ימלל כען עבדך פתגמא קדם רבוני ולא־ירתקף רוגזך בעבדך ארי כפרעה כן את: רבוני שאל ית־עבדוהי למימר האית־לכון אבא או אחא: ואמרנא לרבוני אית־לנא אבא סבא ובר סיבתין זעיר ואחוהי מית ואשתאר הוא בלחודוהי לאמיה ואבוהי רחים ליה: ואמרת לעבדך אחתוהי לותי ואשוי עיני עלוהי: ואמרנא לרבוני לא־יכול עולימא למשבק ית־אבוהי ואם־ ישבוק ית־אבוהי ימות: ואמרת לעבדך אם־לא יחות אחוכון זעירא עמכון לא תוספון למחזי אפי: והוה כד־סליקנא לות עבדך אבא וחוינא־ליה ית פתגמי רבוני:

פרשה

ויגש אליו יהודה ואמר אדני ידבר־נא עבדך דבר באזני אדני ואל־יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה: אדני שאל את־עבדיו לאמר היש־לכם אב או־אח: ונאמר אל־אדני יש־ לנו אב זקן וילד זקנים קטן ואחיו מת ויותר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו: ותאמר אל־עבדיך הורדהו אלי ואשימה עיני עליו: ונאמר אל־אדני לא־יוכל הנער לעזב את־ אביו ועזב את־אביו ומת: ותאמר אל־עבדיך אם־לא ירד אחיכם הקטן אתכם לא תוספון לראות פני: והי כי עלינו אל־ עבדך אבי וגנד־לו את דברי אדני:

עבדים לאדני׳ הננו לך לעבדים׳ הננו ועלינו: עבד ב׳ קמץ בזקף וסי׳ אשר ימצא אתו׳ האיש אשר נמצא הגביע בידו: בי אדני ז׳ וסי׳ ירד ירדנו׳ ויגש אליו׳ אל נא תשת עלינו חטאת׳ דש״ עמנו׳ אני והאשה הנצבת׳ אני והאשה הזאת ישבת׳ תנו לה את הילוד החי: וילד ב׳ וסי׳ וילד לחבורתי׳ וילד זקונים: ויותר ב׳ וסי׳ יעקב לבדו׳ הוא לבדו: אמו דקדי׳ לאביו ג׳ וסי׳ ויותר הוא לבדו לאמו׳ איש אמו ואביו תיראו׳ כי אם לשארו: ואביו ט׳ מסר פרש׳ וישלח: אהבו ד׳ וסי׳ ואביו אהבו׳ כי אהבת נפשו אהבו׳ ותקרא את שמו שלמה׳ ז׳ אהבו עשה חפצו: עיני כ״ט מסור במס׳ רבת׳: עלינו ב׳ וסי׳ ויהי כי עלינו׳ לאסר את שמשון:

אין לו עוד אח: ועזב את אביו ומת׳ אם יעזוב את אביו הנה ממא ימות בדרך שהרי אמו בדרך מתה: וקרהו

ויקרהו אסון׳ שהשטן מקטרג בשעת הסכנה: והורדתם את שיבתי וגו׳ עכשו כשהוא אצלי אני מתנחם בו על אמו ועל אחיו ואם ימות זה דומה עלי שסלסתם מתו ביום אחד: והיה כראותו כי אין הנער ומת׳ אביו מכרתו: כי עבדך ערב את הנער׳ ואם תאמר למה אני נכנס לתגר יותר משאר אחי הם כלם מבחוץ ואני כתקשרתי בקשר חזק להיות מנודה בשני עולמות: יסב כא עבדך וגו׳ לכל דבר אני מעולה ממנו לגבורה ולמלחמה ולשמש: להתאפק לכל הנגבי׳ לא היה יכול לסבול שיהיו מגריים נגביים עלי ושומעים שאחיי מתביישין בהודעו להם: וישמע בית פרעה׳ ביתו של פרעה כלומר עבדיו ובני ביתו ואין זה לשון בית ממש אלא כמו בית ישראל בית יהודה מישכלה בלעו: כי נבהלו׳ מפני הבושה: נשו כא אלי׳ לאה אותם כשונים לאחור אחר עכשו אחי נכלמים קלא להם בלשון רכה ותחנונים והלאה להם שהוא מהול: למחיה׳ להיות לכם לעמיה: כי זה שנתים הרעב׳ עברו משני הרעב: לאכ׳

ראיתיו ב׳ וסי׳ ולא ראיתיו עד הנה׳ האומר לאביו ולאמו׳ וחד וראיתיו מגיע אל האיל: ולקחתם׳ וסי׳ גם את זה׳ ולקחתם אגדת אזוב׳ ולקחתם לכם ביום הראשון׳ והתחזקתם ולקחתם׳ ולקחתם את ארון מ״׳ ולקחתם מן החרם: שאלה ט׳ חס׳ מסור פרשת ושב: ונפשו ח׳ וסי׳ קשורה בנפשו׳ ונפשו לא חידה׳

כה וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־
אֹכֶל׃ וַנֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם־
יֵשׁ אָחִינוּ הַקָּטֹן אִתָּנוּ וָיָרַדְנוּ כִּי־לֹא
נוּכַל לִרְאוֹת פְּנֵי הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטֹן
אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ׃ וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי
אֵלֵינוּ אַתֶּם יְדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה־
לִּי אִשְׁתִּי׃ וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וָאֹמַר
אַךְ טֹרֹף טֹרָף וְלֹא רְאִיתִיו עַד־הֵנָּה׃
וְלַקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִם פָּנַי וְקָרָהוּ
אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּרָעָה
שְׁאֹלָה׃ וְעַתָּה כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ
אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ וְנַפְשׁוֹ
קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ׃ וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי־
אֵין הַנַּעַר וָמֵת וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־
שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבִינוּ בְּיָגוֹן שְׁאֹלָה׃
כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנַּעַר מֵעִם אָבִי
לֵאמֹר אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי
לְאָבִי כָּל־הַיָּמִים׃ וְעַתָּה יֵשֶׁב־נָא
עַבְדְּךָ תַחַת הַנַּעַר עֶבֶד לַאדֹנִי וְהַנַּעַר
יַעַל עִם־אֶחָיו׃ כִּי־אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל־
אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתִּי פֶּן אֶרְאֶה בָּרָע
אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת־אָבִי׃ וְלֹא־יָכֹל
יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִّצָּבִים עָלָיו
וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא־
עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל־
אֶחָיו׃ וַיִּתֵּן אֶת־קֹלוֹ בַּבֶּכִי וַיִּשְׁמְעוּ
מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה׃ וַיֹּאמֶר
יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד אָבִי
חָי וְלֹא־יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי
נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו׃ וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־
אֶחָיו גְּשׁוּ־נָא אֵלַי וַיִּגְּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי
יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּם אֹתִי
מִצְרָיְמָה׃ וְעַתָּה אַל־תֵּעָצְבוּ וְאַל־
יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מְכַרְתֶּם אֹתִי הֵנָּה
כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם׃
כִּי־זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ
וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חָרִישׁ
וְקָצִיר׃ וַיִּשְׁלָחֵנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם
לָשׂוּם לָכֶם שְׁאֵרִית בָּאָרֶץ וְלְהַחֲיוֹת
לָכֶם לִפְלֵיטָה גְּדֹלָה׃
וְעַתָּה לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה

וַאֲמַר אֲבוּנָא תּוּבוּ זְבוּנוּ־לָנָא
זְעִיר־עִבּוּרָא׃ וַאֲמַרְנָא לָא
נְכוּל לְמֵיחַת אִם־אִית אֲחוּנָא
זְעֵירָא עִמָּנָא וְנֵחוּת אֲרֵי לָא נְכוּל
לְמֶחֱזֵי אַפֵּי גַּבְרָא וַאֲחוּנָא זְעֵירָא
לֵיתוֹהִי עִמָּנָא׃ וַאֲמַר עַבְדָּךְ
אַבָּא לָנָא אַתּוּן יְדַעְתּוּן אֲרֵי תְּרֵין
יְלִדַת לִי אִתְּתִי׃ וּנְפַק חַד
מִלְוָתִי וַאֲמַרִית בְּרַם מִקְטַל
קְטִיל וְלָא חֲזִיתֵיהּ עַד־כְּעָן׃
וְתִדְבְּרוּן אַף־יַת דֵּין מִן־קֳדָמַי
וִיעַרְעֻנֵּיהּ מוֹתָא וְתַחֲתּוּן יָתִי
שֵׂבְתִּי בְּבִישְׁתָּא לִשְׁאוֹל׃ וּכְעַן
כְּמִיתִי לְוַת עַבְדָּךְ אַבָּא וְעוּלֵימָא
לֵיתוֹהִי עִמָּנָא וְנַפְשֵׁיהּ חֲבִיבָא לֵיהּ
בְּנַפְשֵׁיהּ׃ וַיְהִי כַּד־יְחֵזֵי אֲרֵי־
לֵית עוּלֵימָא וִימוּת וְיַחֲתּוּן עַבְדָּךְ
יַת־שֵׂיבַת עַבְדָּךְ אַבּוּנָא בְּרוּוָנָא
לִשְׁאוֹל׃ אֲרֵי עַבְדָּךְ
מְעָרֵב בְּעוּלֵימָא מִן אַבָּא לְמֵימַר
אִם־לָא אֵיתֵנֵיהּ לָךְ וַאֲהֵי חָטֵי־
לְאַבָּא כָּל־יוֹמָיָא׃ וּכְעַן
יְתֵב־כְּעַן עַבְדָּךְ חֵלַף עוּלֵימָא
עַבְדָּא לְרִבּוֹנִי וְעוּלֵימָא יְסַק עִם־
אֲחוֹהִי׃ אֲרֵי אֵיכְדֵין אֶסַּק לְוַת־
אַבָּא וְעוּלֵימָא לֵיתוֹהִי עִמִּי דִּלְמָא
אֶחֱזֵי בְּבִישְׁתָּא דְּתַשְׁכַּח יַת־אַבָּא׃
וְלָא־יְכִיל יוֹסֵף לְאִתְחַסָּנָא לְכָל
דְּקָיְמִין עֲלוֹהִי וְקָרָא אַפֵּיקוּ כָּל־
אֱנָשׁ מֵעֲלַוַּי וְלָא־קָם אֱנָשׁ עִמֵּיהּ
כַּד־אִתְיְדַע יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי׃
וְיַהֵב יַת־קָלֵיהּ בְּבִכְיָתָא וּשְׁמַעוּ
מִצְרָאֵי וּשְׁמַע אֱנָשׁ בֵּית־פַּרְעֹה׃
וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי אֲנָא יוֹסֵף
הַעַד־כְּעַן אַבָּא קַיֵּם וְלָא־יְכִילוּ
אֲחוֹהִי לְאַתְבָּא יָתֵיהּ פִּתְגָּם אֲרֵי־
אִתְבְּהִילוּ מִן־קֳדָמוֹהִי׃ וַאֲמַר
יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי קְרִיבוּ כְּעַן לְוָתִי
וּקְרִיבוּ וַאֲמַר אֲנָא יוֹסֵף אֲחוּכוֹן
דְּזַבְּנְתּוּן יָתִי לְמִצְרָיִם׃ וּכְעַן
לָא תִתְנַסְּסוּן וְלָא יִתְקוֹף בְּעֵינֵיכוֹן
אֲרֵי זַבְּנְתּוּן יָתִי הָלְכָא אֲרֵי
לְקַיָּמָא שְׁלַחְנִי יְיָ לְקֳדָמֵיכוֹן׃
אֲרֵי־דְנָן תְּרֵתֵין שְׁנִין כַּפְנָא בְּגַו
אַרְעָא וְעוֹד חֲמֵשׁ שְׁנִין דְּלֵית
זְרוּעָא וַחֲצָדָא׃ וְשַׁלְחַנִי
יְיָ קֳדָמֵיכוֹן לְשַׁוָּאָה לְכוֹן שְׁאָרָא
בְּאַרְעָא וּלְקַיָּמָא לְכוֹן לְשֵׁיזָבָא רַבְּתָא׃ וּכְעַן לָא אַתּוּן שְׁלַחְתּוּן יָתִי הָלְכָא

אבן עזרא

אך טרף טרף׳ והעד כי לא ראיתיו עד הנה: להתאפק׳ לסבול: לכל הנצבים עלי׳ טעמו על שיצאו כל הנצבים עלי והוכרך לקרות להוציאם: בדבכי׳ במקום הפסקה וכמוהו לאה עני: כי

מסרה

ונפשו מאכל תאוה׳ ונפשו אותה ועש׳ ונפשו משאול תציל׳ ונפשו עליו תאבל׳ ונפשו לא תשבע מן הטובה׳ ונפשו שוקקה: קשורה ב׳ וסים׳ ונפשו קשורה׳ אולת קשורה בלב נער: כראתו ב׳ חד חס׳ וחד מלא וסי׳ והיה כראותו כי אין הנער׳ כראותו וימיתהו במגדו בתרא מלא: ערב ה׳ פתחין וסי׳ כי עבדך ערב את הנער׳ כי מי הוא זה ערב את לבו׳ רע׳ירע כי ערב זר׳ לקח בגדו כי ערב׳ וחברו׳ קח בגדו כי ערב זר: ברע נ׳ קמץ וסי׳ פן אראה׳ בטרם ידע הנער׳ וחברו: ולא עמד ג׳ וסי׳ בהתודע׳ ולא עמד איש בפניהם דיהושע׳ ויוצא מנחם את הכסף: בבכי ו׳ וסים׳ ויתן את קלו בבכי׳ בבכי יעלה בו׳ בבכי עזר׳ בבכי יעלה בכי׳ בבכי יבאו׳ ושקויי בבכי מסכתי: ועתה ל תעצבו ה׳ מלין בתרי טעמי וסי׳ ועת׳ אל תעצבו׳ אנא חטא העם הזה׳ ואסער׳ על כל הגוים׳ ואילו האחד שיפול וישם לדניאל בלטשאצר:

ואל יחר ב׳ וסי׳ ויגש אליו יהודה׳ ועתה אל תעצבו: וקציר אב מן כב ותרויהן בספרא וסי׳ במ׳ רבתא: ולהחיות נ׳ ומלאים וסי׳ לכם לפליטה גדולה׳ האלהים אני להמית ולהחיות׳ ולהחיות לב נדכאים: כי

ולא ראיתיו ל׳ וחד לא ראיתיו׳

לוי

בעל השורים

מה

והורדתם ל׳ במסל׳ והורדתם את שיבתי׳ והורדתם את לבי הנה׳ משל לפרה שאינה רוצה ליכנס לשחיטה הכניסו את ולדה והיא נכנסה׳ כך יעקב לא רצה לירד למצרים וכשמע שיוסף חי נכנס מיד׳ קשורה ב׳ כמסק הכא ואילך אולת קשורה בלב נער׳ ולא אם לקח הנביא מפני אולתו שקשורה בו אי מפני שאולתו קשורה בריך שתהא נפשו קשורה בנפשו׳ אל תהי לחכמו׳ וקציר ב׳ במסרה הכא אשר אין חרישׁ וקציר׳ ואילך עוד כל ימי החרץ זרע וקציר׳ ולאי לא בא יוסף לנטל גזירת המקי׳ זרע וקציר לא יסבותו על כן אמר אשר אין חרישׁ וקציר׳ כי ולאי לא יסבותו זרע וקציר וכשיזרעו יקצירו ונאלן לא רצו לזרוע שאחרו מוטב שנאכל מה שבידינו מתה שנזרע אותו ואולי לא נחיה עד שנקצור על כן אמר אשר אין חרישׁ וקציר׳ ולא אמר זרע וקציר׳ רלה

תעצבו ה׳ מלין בתרי טעמי

שלישי

לאב׳ חבר ופטרין: ועלו אל אבי׳ ארץ ישראל גבוהה מכל הארצות: כן תורם׳ דלמא תתמסכן לשון מורים ומעשיר: והנה עיניכם רואות׳ בכבודי ושאני אחיכם שאני מהול ועיד כי פי המדבר אליכם בלשון הקדש: ועיני אחי בנימין׳ הסוה את כלם שאין לי שנאה על בנימין אחי שהרי לא היה במכירתי כך אין בלבי שנאה עליכם: ויפל על צוארי בנימין אחיו ויבך׳ על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופו ליחרב: ובנימין בכה על צוארי׳ על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו ליחרב: ואחרי כן׳ מאחר שראהו בוכה ולבו שלם עמהם: דברו אחיו אתו׳ שמתחלה היו כועסים ממנו: והקול נשמע בית פרעה׳ כמו בבית כרעה ונהו לשון בית ממש: טענו את בעיריכם׳ תבואה: את טוב ארץ מצרים ארץ נושן כיבא ואינו יודע מה ניבא סופם לעשות׳ כמצולה שאין בה דגים: חלב הארץ׳ כל חלב לשון ייטוב הוא: ואתה צויתה׳ מפי לומר להם: זאת עשו׳ כך אמור להם שברשותי הוא: שלח מזאת׳ כחשבון הזה ומהו החשבון עגלה חיורים וגו׳: מטוב מצרי׳ מצינו בתלמוד שסלח לו יין יפן שלעת זקנים נוחה היינו: ומלרם אגלה נרים׳ שלו פול: בר ולחם׳ כמדבנומו: ומזון׳ ליפתן: אל תרגזו בדרך׳ אל תתעסקו בדבר הלכה שלא תרגזו עליכם הדרך׳ דבר אחר כל תפסיעו פסיעה נסה והכנסו בחמה לעיר׳ ולפי פשוטו של מקרא יש לומר לפי שהיו ככלמים היה דוחק שמא יריבו בדרך על דבר מכירתו להתוכח זה עם זה ולומר על ידך נמכר אתם שברת לשון הרע עלין ונרמת לנו לשנאתו: וכי

אבן עזרא

כי האלהים׳ מסר בקהלת סימן ה׳: מהרו ד׳ וסי׳ עלו אל אבי׳ מהרו עשו כמני׳ מהרו את הטן לעשות׳ מהרו ללכת פן ימהר: רדה ב׳ וסי׳ רדה אלי אל תעמוד׳ רדה והשכבה את ערלים: פן תורש ב׳ וסי׳ פן תורש אתה וביתך׳ לא תאהב שנאה פן תורש: ועיני׳ מסר באיוב סי׳ יא: המדבר ד׳ וסי׳ כי פי המדב׳ אליכם:

בעל הטורים

בלה סנים כמסורת הכל לכה אלי אל אבי׳ ת נחול ואיך לכה נה שבכה את ערלים נכי נכוכר נכר סיבל לניהכם לחמר לך שקול הגלות כנגל ניהכם׳ פן תורש כ׳ כמסל הכל ואיך אל תאהב סיבה פן תורש זה הוא שאול וקרעיו׳ תלבים נוחה לאמרך כל היסן בבית המלך תורתו בעבית קרעיו׳ קרעים וזהו אל תאהב שיבה בבית המלכ פן תורש מלמודך׳ יכן אחר יוסף ליעקב מוטב שתהא בכלן אף לאכלת חוכה לאכן פן תורש מתורה כי לא תוכלו לנחול שם מפני הרעב עיניכם קולות כנייתם הרמיתי לכם המילה: כי פי המדבר אליכם׳ בענלה ערוף שסיתן זה מסר להם לאחיו שפירש ממנו בענלה ערופה. ומזון שני׳ בחסר׳ הכל כר ולחם ומזון לאחיו ואיך ומזון לכולא ביה ומזון לאחיו פי שאמר אף על פי שאמר ומזון לאחיו ביה ומזון לפרנסם כלם: אל תרגזו׳ אם אל תרגזו׳ תסמכו עלי לומר אחיכם נחל הלכן לבעית שול לשום אלם אל תרגזו לשום אלם בדרך כאשר עשה׳ על פי אהרן ובניו תהרה׳ ולבני קרת לא נתן׳ ושארו שני אנשים׳ וענגך עמד עלהם: והקל ו׳ חס׳ בליש׳ מסר פר׳ תולדת: והקל נשמע ב׳ א׳ חס׳ וא׳ מל׳ וסי׳ והקל נשמע בית פרע׳ והקול נשמע עד למרחק׳ קדמ׳ חס׳: ארצה כנען ח׳ דסמיכי וסי׳ במסר רבת׳: תחס ב׳ דוסרים וסי׳ ועינכם אל תחס על׳ ולאלה אמ׳ באזני: צדה כל אז׳ חס׳ וכל קריי מל בסב צדה חס׳ וסי׳ ויקחו את צדה העם בידם׳ לקחת צדה לעם: לכלם כל ליש׳ חס׳ במ׳א כי כולם ידע אתי: חלפות ג׳ כב וסי׳ לכלם נתן לאיש קדמא׳ דפסוק׳ שלום ארני שלחני לאמר׳ ויצר כסרים כסף בשני הרטים׳ וב׳ כתי׳ חלפת וחמש חלפ׳ שמלו׳ תנינ׳ דפסו׳ ושלשי׳ חלפת שמלות׳ קדמ׳ דשמשון׳ נשאר׳ מלאי׳ דמלאי׳: ולאביו ג׳ וסי׳ שלח כזא׳ לאמו ולאביו ו ולבנו׳ ולאביו לא הגיד: נשאת ב׳ חד חס׳ וחד מל׳ וסי׳ ועשר אתנת נשאת׳ אניו׳ תרשיש׳ כתר מל׳: ומזון ג׳ וסי׳ ומזון לאביו לדרך׳ ומזון לכולא ביה: וחברו:

אֲלֵהֶן מִן־הַדֶּרֶךְ׳ וַיָּשֶׁב לָהֶם צֵדָה׳ כן׳ ג׳ וַיִּתֶּן לָהֶם׳ ג׳ לְכָל־אֶחָד׳ ג׳ חֲלִפוֹת׳ ג׳ שְׂמָלוֹת׳ ג׳ וּלְבִנְיָמִן׳ ג׳ נָתַן׳ ג׳ שְׁלֹשׁ׳ ג׳ מֵאוֹת׳ ג׳ כֶּסֶף׳ ג׳ וְחָמֵשׁ׳ ג׳ חֲלִפֹת׳ ג׳ שְׂמָלוֹת׳ ג׳ וּלְאָבִיו׳ ג׳ שָׁלַח׳ ג׳ כְּזֹאת׳ ג׳ עֲשָׂרָה׳ ג׳ חֲמֹרִים׳ ג׳ נֹשְׂאִים׳ ג׳ מִטּוּב׳ ג׳ מִצְרַיִם׳ ג׳ וַעֲשֶׂר׳ ג׳ אֲתֹנֹת׳ ג׳ נֹשְׂאוֹת׳ ג׳ בָּר׳ ג׳ וָלֶחֶם׳ ג׳ וּמָזוֹן׳ ג׳ לְאָבִיו׳ ג׳ לַדָּרֶךְ׳ ג׳ וַיְשַׁלַּח׳ ג׳ אֶת־אֶחָיו׳ ג׳ וַיֵּלְכוּ׳ ג׳ וַיֹּאמֶר׳ ג׳ אֲלֵהֶם׳ ג׳ אַל־תִּרְגְּזוּ׳ ג׳ בַּדָּרֶךְ׳ ג׳ וַיַּעֲלוּ׳ ג׳ מִמִּצְרַיִם׳ ג׳ וַיָּבֹאוּ׳ ג׳ כְּנָעֻנָה׳ ג׳ אֶל־יַעֲקֹב׳ ג׳ אָבִיהֶם׳ ג׳ וַיַּגִּדוּ׳ ג׳ לוֹ׳ ג׳ לֵאמֹר׳ ג׳ עוֹד׳ ג׳ יוֹסֵף׳ ג׳ חַי׳ ג׳ וְהוּא׳ ג׳ מֹשֵׁל׳ ג׳ בְּכָל־אֶרֶץ׳ ג׳ מִצְרָיִם׳ ג׳ וַיָּפָג׳ ג׳ לִבּוֹ׳ ג׳ כִּי׳ ג׳ לֹא׳ ג׳ הֶאֱמִין׳ ג׳ לָהֶם׳ ג׳ וַיַּרְא׳ ג׳ אֶת־עֶגְלוֹת׳ ג׳ אֲשֶׁר׳ ג׳ שָׁלַח׳ ג׳ יוֹסֵף׳ ג׳ לָשֵׂאת׳ ג׳ אֹתוֹ׳ ג׳ וַתְּחִי׳ ג׳ רוּחַ׳ ג׳ יַעֲקֹב׳ ג׳ אֲבִיהֶם׳ ג׳ וַיֹּאמֶר׳ ג׳ יִשְׂרָאֵל׳ ג׳ רַב׳ ג׳ עוֹד׳ ג׳ יוֹסֵף׳ ג׳ בְּנִי׳ ג׳ חָי׳ ג׳ אֵלְכָה׳ ג׳ וְאֶרְאֶנּוּ׳ ג׳ בְּטֶרֶם׳ ג׳ אָמוּת׳ ג׳ וַיַּרְא׳ ג׳ יִשְׂרָאֵל׳ ג׳ אֶת־כָּל־׳ ג׳ אֲשֶׁר׳ ג׳ שָׁלַח׳ ג׳ בּוֹ׳ ג׳ וַיֹּאמֶר׳ ג׳ אֵלָיו׳ ג׳ הִנֵּה׳ ג׳ נָא׳ ג׳ יָדַעְתִּי׳ ג׳ כִּי׳ ג׳ אוֹהֵב׳ ג׳ אֹתְךָ׳ ג׳ אָבִי׳ ג׳ אֶת־הַנַּעַר׳ ג׳ אִתָּנוּ׳ ג׳ אֶלְכָה׳ ג׳ נָּא׳ ג׳ וְנָקוּמָה׳ ג׳ וְנֵלֵכָה׳ ג׳ וְגַם׳ ג׳ אָנֹכִי׳ ג׳ אֶטְעַן׳ ג׳ בְּעַד׳ ג׳ טַפֶּךָ׳ ג׳ וַיֹּאמֶר׳ ג׳ יִשְׂרָאֵל׳ ג׳ בְּנוֹ׳ ג׳ הַיָּדוֹעַ׳ ג׳ תֵּדְעוּן׳ ג׳ כִּי׳ ג׳ אִשָּׁה׳ ג׳ יָלְדָה׳ ג׳ לִי׳ ג׳ שְׁנָיִם׳ ג׳ אֲנִי׳ ג׳ אֵלֶךְ׳ ג׳ וְאָשׁוּבָה׳ ג׳ אֶל־אֲבִי׳ ג׳ וְאָמַרְתָּם׳ ג׳ אֵלָיו׳ ג׳ כֹּה׳ ג׳ אָמַר׳ ג׳ בִּנְךָ׳ ג׳ יוֹסֵף׳ ג׳ שָׂמַנִי׳ ג׳ אֱלֹהִים׳ ג׳ לָאָדוֹן׳ ג׳ לְכָל־מִצְרָיִם׳ ג׳ רְדָה׳ ג׳ אֵלַי׳ ג׳ אַל־תַּעֲמֹד׳ ג׳ וְיָשַׁבְתָּ׳ ג׳ בְּאֶרֶץ־גֹּשֶׁן׳ ג׳ וְהָיִיתָ׳ ג׳ קָרוֹב׳ ג׳ אֵלַי׳ ג׳ אַתָּה׳ ג׳ וּבָנֶיךָ׳ ג׳ וּבְנֵי׳ ג׳ בָנֶיךָ׳ ג׳ וְצֹאנְךָ׳ ג׳ וּבְקָרְךָ׳ ג׳ וְכָל׳ ג׳ אֲשֶׁר־לָךְ׳ ג׳ וְכִלְכַּלְתִּי׳ ג׳ אֹתְךָ׳ ג׳ שָׁם׳ ג׳ כִּי־עוֹד׳ ג׳ חָמֵשׁ׳ ג׳ שָׁנִים׳ ג׳ רָעָב׳ ג׳ פֶּן־תִּוָּרֵשׁ׳ ג׳ אַתָּה׳ ג׳ וּבֵיתְךָ׳ ג׳ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׳ ג׳ וְהִנֵּה׳ ג׳ עֵינֵיכֶם׳ ג׳ רֹאוֹת׳ ג׳ וְעֵינֵי׳ ג׳ אָחִי׳ ג׳ בִנְיָמִין׳ ג׳ כִּי־פִי׳ ג׳ הַמְדַבֵּר׳ ג׳ אֲלֵיכֶם׳ ג׳ וְהִגַּדְתֶּם׳ ג׳ לְאָבִי׳ ג׳ אֶת־כָּל־כְּבוֹדִי׳ ג׳ בְּמִצְרַיִם׳ ג׳ וְאֵת׳ ג׳ כָּל־אֲשֶׁר׳ ג׳ רְאִיתֶם׳ ג׳ וּמְהַרְתֶּם׳ ג׳ וְהוֹרַדְתֶּם׳ ג׳ אֶת־אָבִי׳ ג׳ הֵנָּה׳ ג׳ וַיִּפֹּל׳ ג׳ עַל־צַוָּארֵי׳ ג׳ בִנְיָמִין׳ ג׳ אָחִיו׳ ג׳ וַיֵּבְךְּ׳ ג׳ וּבִנְיָמִן׳ ג׳ בָּכָה׳ ג׳ עַל־צַוָּארָיו׳ ג׳ וַיְנַשֵּׁק׳ ג׳ לְכָל־אֶחָיו׳ ג׳ וַיֵּבְךְּ׳ ג׳ עֲלֵיהֶם׳ ג׳ וְאַחֲרֵי׳ ג׳ כֵן׳ ג׳ דִּבְּרוּ׳ ג׳ אֶחָיו׳ ג׳ אִתּוֹ׳ ג׳ וְהַקֹּל׳ ג׳ נִשְׁמַע׳ ג׳ בֵּית׳ ג׳ פַּרְעֹה׳ ג׳ לֵאמֹר׳ ג׳ בָּאוּ׳ ג׳ אֲחֵי׳ ג׳ יוֹסֵף׳ ג׳ וַיִּיטַב׳ ג׳ בְּעֵינֵי׳ ג׳ פַרְעֹה׳ ג׳ וּבְעֵינֵי׳ ג׳ עֲבָדָיו׳ ג׳ וַיֹּאמֶר׳ ג׳ פַּרְעֹה׳ ג׳ אֶל־יוֹסֵף׳ ג׳ אֱמֹר׳ ג׳ אֶל־אַחֶיךָ׳ ג׳ זֹאת׳ ג׳ עֲשׂוּ׳ ג׳ טַעֲנוּ׳ ג׳ אֶת־בְּעִירְכֶם׳ ג׳ וּלְכוּ׳ ג׳ בֹּאוּ׳ ג׳ אַרְצָה׳ ג׳ כְּנָעַן׳ ג׳ וּקְחוּ׳ ג׳ אֶת־אֲבִיכֶם׳ ג׳ וְאֶת־בָּתֵּיכֶם׳ ג׳ וּבֹאוּ׳ ג׳ אֵלַי׳ ג׳ וְאֶתְּנָה׳ ג׳ לָכֶם׳ ג׳ אֶת־טוּב׳ ג׳ אֶרֶץ׳ ג׳ מִצְרַיִם׳ ג׳ וְאֹכְלוּ׳ ג׳ אֶת־חֵלֶב׳ ג׳ הָאָרֶץ׳ ג׳ וְאַתָּה׳ ג׳ צֻוִּיתָה׳ ג׳ זֹאת׳ ג׳ עֲשׂוּ׳ ג׳ קְחוּ־לָכֶם׳ ג׳ מֵאֶרֶץ׳ ג׳ מִצְרַיִם׳ ג׳ עֲגָלוֹת׳ ג׳ לְטַפְּכֶם׳ ג׳ וְלִנְשֵׁיכֶם׳ ג׳ וּנְשָׂאתֶם׳ ג׳ אֶת־אֲבִיכֶם׳ ג׳ וָבָאתֶם׳ ג׳ וְעֵינְכֶם׳ ג׳ אַל־תָּחֹס׳ ג׳ עַל־כֵּלֵיכֶם׳ ג׳ כִּי־טוּב׳ ג׳ כָּל־אֶרֶץ׳ ג׳ מִצְרַיִם׳ ג׳ לָכֶם׳ ג׳ הוּא׳ ג׳ וַיַּעֲשׂוּ׳ ג׳ כֵן׳ ג׳ בְּנֵי׳ ג׳ יִשְׂרָאֵל׳ ג׳ וַיִּתֶּן׳ ג׳ לָהֶם׳ ג׳ יוֹסֵף׳ ג׳ עֲגָלוֹת׳ ג׳ עַל־פִּי׳ ג׳ פַרְעֹה׳ ג׳ וַיִּתֶּן׳ ג׳ לָהֶם׳ ג׳ צֵדָה׳ ג׳ לַדָّרֶךְ׳ ג׳ לְכֻלָּם׳ ג׳ נָתַן׳ ג׳ לְאִישׁ׳ ג׳ חֲלִפוֹת׳ ג׳ שְׂמָלוֹת׳ ג׳ וּלְבִנְיָמִן׳ ג׳ נָתַן׳ ג׳ שְׁלֹשׁ׳ ג׳ מֵאוֹת׳ ג׳ כֶּסֶף׳ ג׳ וְחָמֵשׁ׳ ג׳ חֲלִפֹת׳ ג׳ שְׂמָלוֹת׳ ג׳ וּלְאָבִיו׳ ג׳ שָׁלַח׳ ג׳ כְּזֹאת׳ ג׳ עֲשָׂרָה׳ ג׳ חֲמֹרִים׳ ג׳ נֹשְׂאִים׳ ג׳ מִטּוּב׳ ג׳ מִצְרַיִם׳ ג׳ וַעֲשֶׂר׳ ג׳ אֲתֹנֹת׳ ג׳ נֹשְׂאוֹת׳ ג׳ בָּר׳ ג׳ וָלֶחֶם׳ ג׳ וּמָזוֹן׳ ג׳ לְאָבִיו׳ ג׳ לַדָּרֶךְ׳ ג׳ וַיְשַׁלַּח׳ ג׳ אֶת־אֶחָיו׳ ג׳ וַיֵּלְכוּ׳ ג׳ וַיֹּאמֶר׳ ג׳ אֲלֵהֶם׳ ג׳ אַל־תִּרְגְּזוּ׳ ג׳ בַּדָּרֶךְ׳ ג׳ וַיַּעֲלוּ׳ ג׳ מִמִּצְרַיִם׳ ג׳ וַיָּבֹאוּ׳ ג׳ כְּנָעֻנָה׳ ג׳ אֶל־יַעֲקֹב׳ ג׳ אָבִיהֶם׳ ג׳

כי האלהים׳ מסר בקהלת סימן ה׳: מהרו ד׳ וסי׳ עלו אל אבי׳ מהרו עשו כמני׳ מהרו את הטן לעשות׳ מהרו ללכת פן ימהר: רדה ב׳ וסי׳ רדה אלי אל תעמוד׳ רדה והשכבה את ערלים: פן תורש ב׳ וסי׳ פן תורש אתה וביתך׳ לא תאהב שנאה פן תורש: ועיני׳ מסר באיוב סי׳ יא: המדבר ד׳ וסי׳ כי פי המדב׳ אליכם:

אֲלֵהֶן מִן־הַדֶּרֶךְ׳ וַיָּשֶׁב לָהֶם צֵדָה׳ כן׳ ג׳ וַיִּתֶּן לָהֶם׳ ג׳ לְכָל־אֶחָד׳ ג׳ חֲלִפוֹת׳ ג׳ שְׂמָלוֹת׳ ג׳ וּלְבִנְיָמִן׳ ג׳ נָתַן׳ ג׳ שְׁלֹשׁ׳ ג׳ מֵאוֹת׳ ג׳ כֶּסֶף׳ ג׳ וְחָמֵשׁ׳ ג׳ חֲלִפֹת׳ ג׳ שְׂמָלוֹת׳ ג׳ וּלְאָבִיו׳ ג׳ שָׁלַח׳ ג׳ כְּזֹאת׳ ג׳ עֲשָׂרָה׳ ג׳ חֲמֹרִים׳ ג׳ נֹשְׂאִים׳ ג׳ מִטּוּב׳ ג׳ מִצְרַיִם׳ ג׳ וַעֲשֶׂר׳ ג׳ אֲתֹנֹת׳ ג׳ נֹשְׂאוֹת׳ ג׳ בָּר׳ ג׳ וָלֶחֶם׳ ג׳ וּמָזוֹן׳ ג׳ לְאָבִיו׳ ג׳ לַדָּרֶךְ׳ ג׳ וַיְשַׁלַּח׳ ג׳ אֶת־אֶחָיו׳ ג׳ וַיֵּלְכוּ׳ ג׳ וַיֹּאמֶר׳ ג׳ אֲלֵהֶם׳ ג׳ אַל־תִּרְגְּזוּ׳ ג׳ בַּדָּרֶךְ׳ ג׳ וַיַּעֲלוּ׳ ג׳ מִמִּצְרַיִם׳ ג׳ וַיָּבֹאוּ׳ ג׳ כְּנָעֻנָה׳ ג׳ אֶל־יַעֲקֹב׳ ג׳ אָבִיהֶם׳ ג׳

מסורה

המדבר אליך והבאתו אלי׳ כי אני הוא המדבר׳ ויאמר אחד קדוש: עלהם חד מן ג׳ חסרי׳ בתו׳ וסי׳ ונשק לכל אחיו׳ ויקן יוסף׳ ויכו שטרי בני ישר׳ שלח העז׳ כי בא טוס פרעה׳ ורם תולעים׳ ואת׳ תחזו׳ זביום פקדי ופקדתי׳ ועשה לפר כאשר עשה׳ על פי אהרן ובניו תהרה׳ ולבני קרת לא נתן׳ ושארו שני אנשים׳ וענגך עמד עלהם: והקל ו׳ חס׳ בליש׳ מסר פר׳ תולדת: והקל נשמע ב׳ א׳ חס׳ וא׳ מל׳ וסי׳ והקל נשמע בית פרע׳ והקול נשמע עד למרחק׳ קדמ׳ חס׳: ארצה כנען ח׳ דסמיכי וסי׳ במסר רבת׳: תחס ב׳ דוסרים וסי׳ ועינכם אל תחס על׳ ולאלה אמ׳ באזני: צדה כל אז׳ חס׳ וכל קריי מל בסב צדה חס׳ וסי׳ ויקחו את צדה העם בידם׳ לקחת צדה לעם: לכלם כל ליש׳ חס׳ במ׳א כי כולם ידע אתי: חלפות ג׳ כב וסי׳ לכלם נתן לאיש קדמא׳ דפסוק׳ שלום ארני שלחני לאמר׳ ויצר כסרים כסף בשני הרטים׳ וב׳ כתי׳ חלפת וחמש חלפ׳ שמלו׳ תנינ׳ דפסו׳ ושלשי׳ חלפת שמלות׳ קדמ׳ דשמשון׳ נשאר׳ מלאי׳ דמלאי׳: ולאביו ג׳ וסי׳ שלח כזא׳ לאמו ולאביו ו ולבנו׳ ולאביו לא הגיד: נשאת ב׳ חד חס׳ וחד מל׳ וסי׳ ועשר אתנת נשאת׳ אניו׳ תרשיש׳ כתר מל׳: ומזון ג׳ וסי׳ ומזון לאביו לדרך׳ ומזון לכולא ביה: וחברו:

כי׳ ג׳ חס׳ ל׳ ג׳ מל׳ ל׳ ג׳ חס׳ ל׳ ג׳ מל׳ ל׳ ג׳ כתו׳ ל׳ ג׳ יחידאין ל׳ ג׳ נחס׳ כתו׳ ל׳ ג׳ חס׳ ל׳ ג׳ חס׳ ל׳ ג׳ חס

וכי הוא מושל, ואסר הוא מושל: ויכנ לבו, נחלף לבו והלך מלהאמין לא היה לבו פוכה אל הדברים לשון יכינין טעמן בלשון משנה וכמו מאין הכונ' וריחו לא כמר מתרגמיכן וריחיה לא כנ: את כל דברי יוסף, כיון מסר להם במה היה עוסק כשפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה זהו שנאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף ולא נאמר אשר שלח פרעה: ותחי רוח יעקב, שרתה עליו שכינה שפירשה ממנו: רב לי, רב לי עוד שמחה וחדוה הוחיל ועוד יוסף בני חי: באדה שבע, כמו לבאר שבע הא בסוף תיבה במקום לגל בתחלתה: אלהי אבי יצחק, חייב אדם בכבוד אבי יותר מבכבוד זקנו לפיכך תלה ביצחק ולא באברהם: יעקב יעקב, לשון חבה: אל

ארץ ה' סבירין ארצה וסי' ויעלו ממצרים ויבאו ארץ כנען, נחנו נעבור, ותרא אביגיל את דוד ותמהר, ותקר בת שבע אפים ארץ, ולא יפול צרור ארץ: ויגדו ד' חס' מסר פרשת תולדת: העגלות ב' מלאים בתורה וסי' וירא את העגלות, את שתי העגלות: באדה ד' ג' מלעיל וא' מלרע וסי' ויבא באדה שבע, ומשם

ארץ כנען אל יעקב אביהם: ויגדו לו לאמר עוד יוסף חי וכי הוא משל בכל ארץ מצרים ויפג לבו כי לא האמין להם: וידברו אליו את כל דברי יוסף אשר דבר אלהם וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אתו ותחי רוח יעקב אביהם: ויאמר ישראל רב עוד יוסף בני חי אלכה וארא אנו בטרם אמות: ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא באדה שבע ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק: ויאמר אלהים לישראל במראת הלילה ויאמר יעקב ויאמר הנני: ויאמר אנכי האל אלהי אביך אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם: אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה ויוסף ישית ידו על עיניך: ויקם יעקב מבאר שבע וישאו בני ישראל את יעקב אביהם ואת טפם ואת נשיהם בעגלות אשר שלח פרעה לשאת אתו: ויקחו את מקנהם ואת רכושם אשר רכשו בארץ כנען ויבאו מצרימה יעקב וכל זרעו אתו: בניו ובני בניו אתו בנתיו ובנות בניו וכל זרעו הביא אתו מצרימה: ס

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה יעקב ובניו בכר יעקב ראובן: ובני ראובן חנוך ופלוא וחצרן וכרמי: ובני שמעון ימואל וימין ואהד ויכין וצחר ושאול בן הכנענית: ובני לוי גרשון קהת ומרדי: ובני יהודה ער ואונן ושלה ופרץ וזרח וימת ער ואונן בארץ כנען ויהיו בני פרץ חצרון וחמול: ובני יששכר תולע ופוה ויוב ושמרון: ובני זבלון סרד ואלון ויחלאל: אלה בני לאה אשר ילדה ליעקב בפדן ארם ואת דינה בתו כל נפש בניו ובנותיו שלשים ושלש: ובני גד צפיון וחגי שוני ואצבון ערי וארודי וארואלי:

לארעא דכנען לות יעקב אבוהון: והויאו ליה למימר עוד בעון יוסף קים וארי הוא שליט בכל ארעא דמצרים והוו מלין פיגן על לביה ארי לא המין להון: ומלילו עמיה ית כל פתגמי יוסף די מלל עמהון והזא ית עגלתא דשלח יוסף למטל יתיה ושרת רוח קודשא על יעקב אבוהון: ואמר ישראל סגי לי חדוא עד כען יוסף ברי קים אזיל ואחזניה עד לא אמות: ונטל ישראל וכל די ליה ואתא לבאר שבע ורבח דבחין לאלהא דאבוהי יצחק: ואמר יי לישראל בחזוא דליליא ואמר יעקב יעקב ואמר הא אנא: ואמר אנא אל אלהא דאבוך לא תדחל מלמיחת למצרים ארי לעם סגי אשונך תמן: אנא אחות עמך למצרים ואנא אסקנך אף אסקא ויוסף ישוי ידוהי על עינך: וקם יעקב מבאר שבע ונטלו בני ישראל ית יעקב אבוהון וית טפלהון וית נשיהון בעגלתא די שלח פרעה למטל יתיה: ודברו ית גיתיהון וית קנייניהון די קנו בארעא דכנען ואתו למצרים יעקב וכל בנוהי עמיה: בנוהי ובני בנוהי עמיה בנתיה ובנת בנוהי וכל זרעיה אייתי עמיה למצרים:

ואלין שמהת בני ישראל דעלו למצרים יעקב ובנוהי ב ביכרא דיעקב ראובן: ובני ראובן חנוך ופלוא חצרון וכרמי: ובני שמעון ימואל וימין ואהד ויכין וצחר ושאול בר כנענתא: ובני לוי גרשון קהת ומרדי: ובני יהודה ער ואונן ושלה ופרץ וזרח ומית ער ואונן בארעא דכנען והוו בני פרץ חצרון וחמול: ובני יששכר תולע ופוה ויוב ושמרון: ובני זבלון סרד ואילון ויהלאל: אלין בני לאה דילידת ליעקב בפדן ארם וית דינה ברתיה כל נפש בנוהי ובנתיה תלתין ותלת: ובני גד צפיון וחגי שוני ואצבון ערי וארודי ואראלי: ובני

אבן עזרא

ויכנ לבו, מנזרת אל תתכי פונת לך והטעם שעמל לבו ודמס כטעם ויימת לבו כי לא האמין ויהי כראותו העגלות ותחי רוחו ואל תתמה על מלת ויכנ כי כן דרך הנביאים לדבר כמו ונשמה לא נשאלים בי: רב עוד יוסף, רב לי זאת השמחה: מרדה, מקור והוא חסר הפ"ה כמו אשר תנה הולך, ונעשה תעלך גם עלה שיקבר בארץ ישראל: ויוסף ישית ידו על עיניך, במותך כי כן מנהג החיים עם המתים: במותי, היא דינה לבדה ויתכן שהיו לדינה שפחות קטנות נולדו עמה ובעבור בתו קראם הכתוב בנות יעקב בעבור שנולדו בביתו כמו בני מיכל וכן ובנות בנין כי אחת היא: כן הכנענית, לעד כי נשי השבטים היו אדמיות ומצריות ואדומיות ומדינות והזכיר זו לבדה בעבור שנשה שמעון שלא כהונן לקחת כנענית ועל זה הדבר הזכיר מות ער ואונן כ בעבור היותם בני כנענית: נעמן

מסרה

בארה, וינס יותם ויברח, בארה בנו אשר הגלה, בתרא שום בר נש ומלרע, חד ויתרן ובארא, לחוד כתי' א': במראת ב' חס' וסי' ויאמ' אלהי' לישר' במרא' הצבא', ותרין מלא' וסי' וישלח תבנית יד, במראות אלהי' הביאני: עלה ג' וכתיב ה' וסי' ואנכי אעלך גם עלה, עלה נעלה וירשנו אתה, ורוד עלה במעלה: ישית ז' וסי' ויוסף ישית ידו, וירא יוסף כי ישית, כאשר ישית עליו בעל, ישית חומות וחיל, ישית ארצה לשם, ופא ישית בנאן, ובקרבו ישית מרמה: בכר ז' הסרים בתורה וסי' בכר ישמעאל נבית, יעקב ובניו בכר יעקב ראובן, אלה ראשי בית אבתם, ויהי בני ראובן בכר, פקד כל בכר זכר, ולקחת את הלוים לי, קדמא דפסו, וא' ולא תעבד בבכר צאנך: חצרן כל אורייתא חסר במא חצרוני קדמ' דודבר: תולע ב' בתרי לישני וסי' תולע ופוה, האמוני עלי תולע, קדמ' שום בר נש: זבלון ט' כתי' כן וסי' זבדני אלהי', בני לאה בכור יעקב ראובן ושמעון, ובני זבלון סרד ואלון, ופנע בזבלון לנגב ובאשר, ושב מורה השמש בית דגן, ותשלח ותקרא לברק בן אבינע: ומלאכים שלח בכל מנשה, זבלון עם חרף נפשו, כי לא מוקף לאשר מוצק לו, וכל כתו' דכוות זבלון במא זבולן לזבולן שמעיהו, בדה:

בעל הטורים

ויגלו לו. חסר ו' שלא הגידו לו על שהתירו החרם ש אחריתו בעשרה. ארבע פעמים כתוב עגלות בפרשה זו פעמים כתוב עגלה ערופה שפירש ממנו וירא את העגלות רלה כי בהלכת עגלה ערופה יפל בתרלות הלילה. ז' תנין כתין על סם כי שבע יפול בליק וקם שבלו עליו שבעה פרות ונולד מהם עשו לכן מלך דינה יוסף שתעין ובניין. נס עלה כתי' בהא רמז לאחר ל' דורות יעקב. לוי. קהת. עמרם. משה. ויוסף ישית ידו על עיניך יעניש עיניך בשתות הנטיחו ש שלא יעות בחייו. ולא

ארץ ל' סבירין ארצה

רביעי

מו

יעקב יעקב ג' שמות פסק טעמ' ביניהם

מצרימה ובתיקון סופרים ראיתי מרדה מצרים אבל בעל המסורה אומר מרדה מצרימה

חמישי

יעקב ובניו הורתה במצרים: ל' יחד ויעקב ובניו.

בני

ימואל ל' ומל'

ובני אשר ימנה וישוה וישוי וברעה וישרח אחותם ובני ברעה חבר ומלכיאל: אלין בני זלפה דיהב לבן ללאה ברתיה וילדת ית־אלין ליעקב שתא עשר נפשן: בני רחל אתת יעקב יוסף ובנימן: ואתילידו ליוסף בארעא דמצרים דילדת ליה אסנת ברת־פוטי־פרע כהן און ית־מנשה וית־אפרים: ובני בנימין בלע ובכר ואשבל גרא ונעמן אחי וראש מפים וחפים וארד: אלין בני רחל דאתילידו ליעקב כל־נפשתא ארבעה עשר: ובני דן חשים: ובני נפתלי יחצאל וגוני ויצר ושלם: אלין בני בלהה דיהב לבן לרחל ברתיה וילדת ית־אלין ליעקב כל־נפשתא שבע: כל־נפשתא דעלא ליעקב למצרים נפקי ירכיה בר מנשי בני־יעקב כל־נפשתא שתין ושית: ובני יוסף די־אתילידו ליה במצרים נפשתא תרתין כל־נפשתא לבית־יעקב דעלא למצרים שבעין:

וית־יהודה שלח קדמוהי לות־יוסף לפנאה קדמוהי לגשן ואתו לארעא דגשן: ואסקים יוסף רתיכוהי וסליק לקדמות־ישראל אבוהי לגשן ואיתחזי ליה ונפל על־צוריה ובכא על־צוריה עוד: ואמר ישראל ליוסף אלו אנא מאית זמנא הדא מנהם אנא בתר דחזיתינון לאפך ארי עד־בען קים את: ואמר יוסף לאחוהי ולבית אבוהי אסק ואחוי לפרעה ואימר ליה אחי ובית־אבא די בארעא דכנען אתו לותי: ובני רעין ענא ארי גברי מרי גיתי הוו וענהון ותוריהון וכל־דילהון איתיאו: ויהי ארי־יקרי לכון פרעה ויימר מה־עובדיכון: ותימרון גברי מרי־גיתי הוו עבדך מזעירנא עד־כען אף־אנחנא אף־אבהתנא בדיל דתיתבון בארעא דגשן

ובני אשר ימנה וישוה וישוי וברעה וישרח אחותם ובני ברעה חבר ומלכיאל: אלה בני זלפה אשר־נתן לבן ללאה בתו ותלד את־אלה ליעקב שש עשרה נפש: בני רחל אשת יעקב יוסף ובנימן: ויולד ליוסף בארץ מצרים אשר ילדה־לו אסנת בת־פוטי פרע כהן און את־מנשה ואת־אפרים: ובני בנימן בלע ובכר ואשבל גרא ונעמן אחי וראש מפים וחפים וארד: אלה בני רחל אשר ילד ליעקב כל־נפש ארבעה עשר: ובני דן חשים: ובני נפתלי יחצאל וגוני ויצר ושלם: אלה בני בלהה אשר־נתן לבן לרחל בתו ותלד את־אלה ליעקב כל־נפש שבעה: כל־הנפש הבאה ליעקב מצרימה יצאי ירכו מלבד נשי בני־יעקב כל־נפש ששים ושש: ובני יוסף אשר־ילד־לו במצרים נפש שנים כל־הנפש לבית־יעקב הבאה מצרימה שבעים: ס

ואת־יהודה שלח לפניו אל־יוסף להורת לפניו גשנה ויבאו ארצה גשן: ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת־ישראל אביו גשנה וירא אליו ויפל על־צואריו ויבך על־צוארו עוד: ויאמר ישראל אל־יוסף אמותה הפעם אחרי ראותי את־פניך כי עודך חי: ויאמר יוסף אל־אחיו ואל־בית אביו אעלה ואגידה לפרעה ואמרה אליו אחי ובית־אבי אשר בארץ־כנען באו אלי: והאנשים רעי צאן כי־אנשי מקנה היו וצאנם ובקרם וכל־אשר להם הביאו: והיה כי יקרא לכם פרעה ואמר מה־מעשיכם: ואמרתם אנשי מקנה היו עבדיך מנעורינו ועד־עתה גם־אנחנו גם־אבתינו בעבור תשבו בארץ גשן

בני רחל אשת יעקב, ובכלן לא כתיב כן אלא סתם בית: כל הנפש הבאה ליעקב, שיצאו מארץ כנען לבא למצרים ואין הבאה זו לשון עבר אלא לשון הווה כמו בערב היא באה וכמו והנה רחל בתו באה עם הצאן לפיכך טעמו למטה באלף לפי שכשיצאו לבא מארץ כנען לא היו אלא ששים ושש והשני כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים הוא לשון עבר לפיכ' טעמו למעלה בבית לפי ש שמשבאו שם היו ם שבעי' שמצאו שם יוסף ושני בניו ונתוספה להם יוכבד בין ה החומו' ולדברי האומר תחומות גולדו עם השבטים בריכין אנו לומר שמתו לפני ירידתן למצרי' שהרי לא נמנו כאן, מצאתי בויקרא רבה עשו שם נפשות היו לו והכתוב קורא אותן נפשות ביתו לשון רבים לפי שהיו עובדין לאל אחד: להורות לפניו, כתרגומו לפנות לו מקום ולהורות היאך יתיצב בה: לפניו, קודם שיגיע לשם ומלדם אנדה להורו לפניו לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה: ויאסור יוסף מרכבתו, הוא עצמו אסר את הסוסים ל מרכבה להולכו לכבו אביו: וירא אליו, יוסף כראה אל אביו: ויבך על צוארו, עוד לשון הרבו בכיה וכן כי לא על איש ישים עוד לשון רבוי הוא אינו שם עלי עילות נוסמות על חטאיו אף כאן הרבה והוסיף בבכי יותר על הרגיל אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע: אמותה הפעם, כפשוט כתרגומו ומודעו סבור הייתי למות שתי מיתו בעולם הזה ולעולם הבא שנשתלקה ממני שכינה והייתי אומר שיתבעני הקב"ה מ מיתתך עכשיו שעודך חי לא אמות אלא פעם אחת: ואמרה אלי אחי וגו', ועוד אומר לו והאנשים רועי צאן וגו': בעבור תשבו בארץ גושן, והיא נריכה לכם שהיא ארץ מרעה וכשתאמרו לו שאין אתם בקיאין במלאכה אחרת ירחיקכם מעליו ויושיבכם שם:

ישמע עהו פוטי פרע ומלכי צדק בעל חנן צפנת פענח, הלין כל כתיב תרין מלין וקריין ואינון חד שמא, תובל קין למדינחאי מילת' חדא כתי' וקריין, למערבאי תרין מלין כתיב וקרין: ו' סבירין ובני זק' ובן וסי' ובן חנניה פלטיה וישעיה, ובן נעריה אליועיני והזקיה, ובן עזרא יחד ומרד, ובן זרבבל משלם, ובן הלם אחיו

כול' כתי' ס"ן בלא וסרים העולם.

ל לפ

ל פעל

ג' נ"חס' ל

ג' נ לפ

ל

ג' ומל' ל"ש לענין ל"ל

ל סגיריק וכן

ג' כל לים

כה

ג' מלעי

כ

ל כתי'

ג

כול' כתי' כן

ל ג

ג' וחס' ונעגין

ל ומ"ל ל ומ"ל

ל אחד אמרי לא"ל מלעי

ל לפ

ג מ"ל

בעל הטורים

ורלא סגיים במסורת הכא לחי ורלא. ולוקך זכור עניי ומרודי לענה ורלא. בדלות כמלך שקרא בניתן לכל בניו על שם הגדות שלוקעו ליוסף. וזהו על שם ורלא לזכור עניי ומרודי לענה ורלא. חשים ב' בחסו' מתרי ליסני וכנין לן חסי. ולאחרינו נחלן חשים. דלמרינן בפרק מי שמת שהיו בני לן חשים של קנה. פירוש מלמעה הוא לחד ולתחלה הוא מתפלל לכתה קנים שמנן לחד שהיה לו יבלו חשים. וכן בתי נחלן חשים שלרך הגלחתים לבלבק אלו עם אלו שלא יפרילו אותם הלוגים: ומקנה

מסורה

צופה, ובן יהונתן מריב בעל, וד' סבירין ובן זקרי ובני וסי' ובני דן חשים, ובני פלוא אליאב, ובני איתן עזריה, ובני אולם בדן: חשים ב' בתרי לישני וסי' ובני דן חשים, ואנחנו נחלץ חשים: הבאה ג' בטעם מלרע וסי' כל נפש הבאה, ובני ישראל למספר, ואמרו כל העם אשר בשער, וג' מלעיל מסר פרשת וירא: ואת יהודה ג' וסי' שלח, לך מנה, ואת יהודה וירושלם: נשנה כ' וחס' וסי' ואת יהו' שלח, דאסר יוסף מרכבתו: ואסר ג' מסר פרשת מקץ: והאנשים ח' רפ' וסי' והאנשים רעי צאן, והאנשים אשר עלו עמו, אשר שלח משה, טבים לנו מאד, ודפו אחריהם, ינחשו ומהרו, עשים באמונה, אשר לא מתו, וא' האנשים האלה שלמים: מנעורינו ג' ומלאים וסי' ואמרתם אנשי מקנה היו, והבשת אכלה את יגיע, נשכבה בבשתינו: אבותינו ח' מלאים וסי' גם אנחנו גם אבותינו, תני' דפסוק, והבשת אכלה, נשכב' בבשתינו, ידענו יי' רשענו, יי' עד זמעי, ידא אלהי אבותינו, והנה נפלו אבותינו, על אשר לא שמרו אבותינו, וכל יהושע ושפטים ותהלים דכוו' מלאים במא חס' בך בטחו אבתינו:

זלפה
ז"ן בית סיל' זלפה זקף בלהה תכיל.

גרא
לענני כתי' ל' דבעינא מתקלא כתי' הא.

כי תועבת מצרים כל רועה צאן, לפי שהם להם אלוהות: ומקבה אחיו, מן הפחותים שבהם לגבורה שאין כראים גבוריס שאם יראה אותם אכסי מלחמתו, ואלה הם ראובן שמעון לוי יששכר ובנימין אותן שלא כפל משה שמותם כשברכן אבל שמות הגבוריס כפל ונאת ליהודה שמע יי' קול יהודה ולגד אמר ברוך מרחיב גד ולנפתלי אמר נפתלי אמר דן וכן לזבולון וכן לאשר זהו לשון ברכותיה דבה שהיה אנדת ארץ ישראל אבל בתלמוד בבלי שלנו מביאו שאותן שבפל משה שמותן הם החלשים ואותן הביא לפני פרעה ויהודה שהוכפל שמו לא הוכפל משום חלשות אלא טעם יש בדבר כדאיתא בבבא קמא ובברייתא דספרי שנינו בה בנוסחת הברכה כמו תלמוד שלנו: אכסי חיל,

ביקיאין באומנותם לרעות צאן: על אשר לי, על צאן שלי, ויברך יעקב, היא שאילת שלום כדרך כל הנכנסים לפני המלכים לפרקים שלוליר בלעז: שני מגורי, ימי גרותי כל ימי הייתי גר בארץ ולא השיגו בטובה: ויברך יעקב, כדרך כל הנפטרים מלפני שרים מברכים אותם ומטלים לשות ומה ברכה ברכו שיעלה כילום לרגלין לפי שאי מגרי' שותה מי נשמי' אלא כילום עולה ומשק' ומברכתו של יעקב ואילך היה פרעה בא על כילום והוא עולה לקראתו ומשקה את הארץ תבחומא:

לעמסס, מארץ גושן היא: לפי הטף, לפי הגרי' לכל בני ביתם: ולחם אין בכל הארץ, חוזר לענין הראשון לתחלת שני הרעב: ותלה, כמו ותלאה לשון עיפות כתרגומו ודומה לו כמתלהלה היורה זקים: בשבר אשר הם שוברים, נותנין לו את הכסף: אכס

אבן עזרא

כי תועבת מצרי' כל רועה צאן, לאות כי בימים ההם לא היו המצרים אוכלי' בשר ולא יועב אדם שתבא צאן כאשר יעשו היום אכסי הולו ומי שהוא רועה צאן תועבה היא שהוא שותה החלב ואכסי הולו לא יאכלו ולא ישתו כל אשר מחי מ מרגיש עד היום הזה: ארץ גושן, כלל בארץ רעמסס פרט והעין כח ולפי דעתי כי רעמסס פתוח העין אינה שהיא דרים שם ישראל כי מעבי מסכנות פרעה היתה: שרי מקנה, כשום כפרל: ותלה: על משקל ותתע כמתלהלה כמו כמתעתע וטעמו כאדם שלא ידע מה יעשה: ויתוס, מפעלי הכפל כמו ולוס הטמם: הבו

בעל הטורים

ומקנה אחיו לקח בנימטרי' החלשים. כמיטב הארץ בנימ' גשן. ושמתם שניס במסרה ושמתם שרי מקנה על אשר לי. ואיך ושמת בארון. מלמד שהיו ממונים ושריס על אחי ה' החיילים והיו שמם כתובים ומוכיחים ב בארגז המלך וזה הוא ושמתם בארון. ויעמדהו ב' במסרה ויעמדהו לפני פרעה. ואיך ויעמדהו לפני אלעזר הכהן. ושניה חסרים לפי שיעקב היה זקן והיו בריאי' לסומכו כדי שיוכל לעמוד. גם יהושע היה מתכוים שנעשה מנהיג לפני משה והיה ירא ממשה שמא ישכיחהו והיו בריאים לסמכו ולכך חסרים שלא היתה עמידתן שלמה. ביתה פרעה ב' במס' את כל הכסף ביתה פרעה. ערוב ככל ביתה פרעה. כשכיל שלא זכר הטובות שעשה לו יוסף והביא כל הכסף לביתו על זה בא הערוב תחלה ביתה פרעה. דבר אחר לומר כמו ש שתכניסין הכסף ח אחר בחלר. ביתה תרגום מלגיו כך כא הערוב בחדר פרעה שהיה לפניס חדר בחדר: הא

מן

רעה ד' קמץ כתיב ה' וסי' ויהי הבל רעה צאן, כי תועבת מצרי' כל, רעה צאן עבדיך, רעה ישר' האזינה: ה' פסוקי' מתחלפים ומטעים וסי' ויהי רעב בארץ, וכל הארץ באו מצרימה, ויבאו בני ישראל לשבור בתוך, ויאמרו אל פרעה לגור, ולחם אין בכל, קדמ' כי כבד הרעב בארץ, תני' כי חזק הרעב בכל הארץ, תליתא כי

חלמון ל קמ כתי' ה בסוף תיבותא.

כִּי־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל־רֹעֵה צֹאן׃ א וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיַּגֵּד לְפַרְעֹה וַיֹּאמֶר אָבִי
וְאַחַי וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם
בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנָּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃
ל ומקצה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים
ל וחס וַיַּצִּגֵם לִפְנֵי פַרְעֹה׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה
אֶל־אֶחָיו מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל־
כן כתי' בלשון רבים קמ"ל.
פַּרְעֹה רֹעֵה צֹאן עֲבָדֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ
גַּם־אֲבוֹתֵינוּ׃ וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה
לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ כִּי־אֵין מִרְעֶה
לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי־כָבֵד הָרָעָב
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יֵשְׁבוּ־נָא עֲבָדֶיךָ
ז"ח בטעם
בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף
ג בטע"ל לפ
ה לֵאמֹר אָבִיךָ וְאַחֶיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ׃
אֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ הִוא בְּמֵיטַב
הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אַחֶיךָ
ל ומל' ב' תפקול לשלוס
יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְאִם־יָדַעְתָּ וְיֵשׁ־בָּם
ג
אַנְשֵׁי־חַיִל וְשַׂמְתָּם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־
כא
אֲשֶׁר־לִי׃ וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו
ב' וחס
וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב
אֶת־פַּרְעֹה׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יַעֲקֹב
ה לפ כתי'
כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
ה לפ כתי'
אֶל־פַּרְעֹה יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים
ג
וּמְאַת שָׁנָה מְעַט וְרָעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי
חַיַּי וְלֹא הִשִּׂיגוּ אֶת־יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי
ל ומל' אֲבֹתַי בִּימֵי מְגוּרֵיהֶם׃ וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב
אֶת־פַּרְעֹה וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פַרְעֹה׃
ה לין מלרע
וַיּוֹשֵׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו
וַיִּתֶּן לָהֶם אֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמֵיטַב
הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעְמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה
ל' ה' פַּרְעֹה׃ וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־
ט
אֶחָיו וְאֶת כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי
ל לא
הַטָּף׃ וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־
ל ומפיק
כָבֵד הָרָעָב מְאֹד וַתֵּלַהּ אֶרֶץ מִצְרַיִם
וְאֶרֶץ כְּנָעַן מִפְּנֵי הָרָעָב׃ וַיְלַקֵּט
יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא ב
בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן בַּשֶּׁבֶר
ה' ל
כא
אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־
טו הַכֶּסֶף בֵּיתָה פַרְעֹה׃ וַיִּתֹּם
כ
הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנָעַן
ל
וַיָּבֹאוּ כָל־מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר
הָבָה־לָּנוּ לָחֶם וְלָמָּה נָמוּת נֶגְדֶּךָ

אֲרֵי־מְרַחֲקִין מִצְרָאֵי כָּל־רָעֵי
עָנָא׃ וַאֲתָא יוֹסֵף וְחַוִּי לְפַרְעֹה
וַאֲמַר אַבָּא וְאַחַי וַעֲנָהֹן וְתוֹרֵיהוֹן
וְכָל־דִּלְהוֹן אֲתוֹ מֵאַרְעָא דִכְנָעַן
וְהָא אִנּוּן בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן׃ וּמִקְצַת
אַחוֹהִי דְּבַר חַמְשָׁא גוּבְרִין וְ
וַאֲקִימְנוּן קֳדָם פַּרְעֹה׃ וַאֲמַר
פַּרְעֹה לַאֲחוֹהִי מָה־עוֹבָדֵיכוֹן
וַאֲמַרוּ לְפַרְעֹה רָעֵן עָנָא עַבְדָּךְ
אַף־אֲנַחְנָא אַף־אֲבָהָתָנָא׃ וַאֲמַרוּ
לְפַרְעֹה לְאִתּוֹתְבָא בְּאַרְעָא
אֲתֵינָא אֲרֵי־לֵית רַעְיָא לְעָנָא דִּי
לְעַבְדָּךְ אֲרֵי־תְקִיף כַּפְנָא בְּאַרְעָא
דִכְנָעַן וּכְעַן יִתְּבוּן כְּעַן עַבְדָּךְ ב
בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן׃ וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף
לְמֵימַר אֲבוּךְ וְאַחָיךְ אֲתוֹ לְוָתָךְ׃
אַרְעָא דְמִצְרַיִם קֳדָמָךְ הִיא
בְּרַשְׁפַּיר בְּאַרְעָא אוֹתֵיב יָת אֲבוּךְ
וְיָת אַחָךְ יִתְּבוּן בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן וְאִם
יְדַעְתָּ וְאִית בְּהוֹן גַּבְרִין דְּחַיְלָא
וְתִמַנְנוּן רַבְּנֵי גַיְתָא עַל־דִּי לִי׃
וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת יַעֲקֹב אֲבוּהִי
וַאֲקִימִנֵּיהּ קֳדָם פַּרְעֹה וּבָרִיךְ
יַעֲקֹב יָת פַּרְעֹה׃ וַאֲמַר פַּרְעֹה
לְיַעֲקֹב כַּמָּה יוֹמֵי שְׁנֵי חַיָּךְ׃ וַאֲמַר
יַעֲקֹב לְפַרְעֹה יוֹמֵי שְׁנֵי ת
תְּוָתְבוּתִי מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין זְעִירִין
וּבִישִׁין הֲווֹ יוֹמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלָא א
אַדְבִּיקוּ יָת יוֹמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבָהָתִי
בְּיוֹמֵי תְּוָתְבוּתְהוֹן׃ וּבָרִיךְ יַעֲקֹב
יָת פַּרְעֹה וּנְפַק מִן קֳדָם פַּרְעֹה׃
וְאוֹתֵיב יוֹסֵף יָת אֲבוּהִי וְיָת אַחוֹהִי
וְיַהֵב לְהוֹן אֲחֻסְנָא בְּאַרְעָא
דְמִצְרַיִם בְּרַשְׁפַּיר בְּאַרְעָא בְּאַרְעָא
רַעְמְסֵס כְּמָא דְפַקִּיד פַּרְעֹה׃
וְזָן יוֹסֵף יָת אֲבוּהִי וְיָת אַחוֹהִי וְיָת
כָּל־בֵּית אֲבוּהִי לַחְמָא לְפוּם טַפְלָא
׃ וְלַחְמָא לֵית בְּכָל אַרְעָא אֲרֵי־
תְקִיף כַּפְנָא לַחֲדָא וְאִשְׁתַּלְהִי
עַמָּא דְאַרְעָא דְמִצְרַיִם וְעַמָּא ד
דְאַרְעָא דִכְנָעַן מִן קֳדָם כַּפְנָא׃
וּלְקַט יוֹסֵף יָת כָּל כַּסְפָּא ד
דְאִשְׁתְּכַח בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם ו
וּבְאַרְעָא דִכְנָעַן בְּעִבּוּרָא דִי אִנּוּן
זָבְנִין וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת כַּסְפָּא לְבֵית
פַּרְעֹה׃ וּשְׁלִים כַּסְפָּא מֵאַרְעָא
דְמִצְרַיִם וּמֵאַרְעָא דִכְנָעַן ו
וַאֲתוֹ כָל מִצְרָאֵי לְוָת יוֹסֵף לְמֵימַר
הַב־לָנָא לַחְמָא וּלְמָה נְמוּת לְקֳבָלָךְ

מסרח

היה הרעב בארץ כנען, רבי' כי כבד הרעב בארץ כנען, חמיש' כי כבד הרעב מאד: ישבו כ' וסי' במסרא רבתא: ארץ ג' ר"פ מסר בתהלים סימן ס"ז: ואת אחיך ב' וסי' הושב את אביך, תפקד לשלום: ושמתם ב' וסי' שרי מקנה, בארון: ויעמדהו ב' וחס' וסי' ויעמדהו לפני פרעה, ויקח את יהושע ויעמדהו לפני אלעזר: ימי שני ה' וסי' ימי שני חיי אברה' יעקב, יעקב, ישמעאל, ויאמ' ברחל: חיך כולם מלאים במא חיך וסי' חיך וחי נפשך אם אעזבך: ויושב ו' ד' מלאים וב' חסרים וא' מלרע וסי' ויושב יוסף את אביו, שם את בני ישראל, שם רעבים, אותם בחלת וחבור, דן חס', בערי שמרון, והערים אשר נתן חירם, קדמא מלרע: ואת אחיו ה' וסי' ויכלכל יוסף, ויושב יוסף את אביו, האומר לאביו ולאמו, וישב אבימלך בארומה, ואקח את יאזניה בן ירמיהו: ואת כל בית ט' מסר במלכים ב' סימן ס"ח: ולהם ד' ר"פ וסי' ולהם אין בכל הארץ, ולהם מצות והלות, ולהם וקלי וכרמל, ולהם משמים נתת להם: ובארץ ה' וסי' ולקט יוסף, ובארץ שלום אתה בוטח, בערי ההר ובערי השפלה, בנוף ובארץ פתרוס, ובארץ חרחבה והשמנה:

אפס ד׳ וסי׳ כי אפס כסף׳ אם אפס כסף׳ אפס המץ כלה שד׳ כי אפס ערץ וכלה לץ׳ וחד האפס לנצח
הסדו: וינהלם ב׳ וסי׳ בלחם׳ וינהלם מסביב׳ דרש: בלחם ו׳ דגש מסר פרשת חוקת התורה: מקנהם ד׳
הס׳ מסר בוישלח: ותתם ב׳ וסי׳ ותתם השנה ההיא׳ ותתם מלאכת העמדי׳: ומקנה ג׳ קמצין מסר בבראשי׳

אבן עזרא

הבו׳ היה הראוי להיותו נע בפתח וחטף: אפס כסף׳ כועל עבר כמו כי ירא לשבת בכועל ואל תתמה שיאמר לשון מות על האדמה כי הפך זה ואתה מחיה את כלם:

תשס׳ מנזרת והבמות תיסמכה ומסקלו תדע מנאמן בדרש כי נסתלק הרעב בזכות יעקב ויתכן שהיה הרעב שלש שנים ולא היו כמו הל שעברו: ואת העם העביר׳ העתיק כל אחד ממקומו ויש אומרים כי על אנשי כרך מצרים דבר הכתוב שהעבירם מהמדינה לערי׳ כדי לעבוד את האדמה: הכהנים׳ הם כדברי המתרגם אחרית: ויאחזו בה׳ שקנו שם אחוזה:

חסלת וינש

מסרה

בעל הטורים

ארי שלים בספא: ואמר יוסף
הבו גיתיכון ואתן לכון בגיתיכון
אם־שלים כספא: ואיתיאו ית־
גיתידון לות יוסף ויהב להון יוסף
לחמא בסוסותא ובגיתי ענא
ובגיתי תורי ובחמרי וזנינון ב
בלחמא בכל־גיתידון בשתא
ההיא: ושלימת שתא ההיא
ואתו לותיה בשתא תניתא ו
ואמרו ליה לא־נכסי מן־רבוני
אלהן שלים כספא וגיתי בעירא
לות־רבוני לא אשתאר קדם
רבוני אלהן גויתנא וארענא:
למה נמות לעינך אף־אנחנא אף־
ארענא קני יתנא ית־ארענא
בלחמא ונהי אנחנא וארענא עבדין
לפרעה והב בר־זרע ונחי ולא
נמות וארעא לא תבור: וקנא יוסף
ית־כל־ארעא דמצרים לפרעה
ארי־זבינו מצראי גבר חקליה ארי
־תקיף עליהון כפנא והות ארעא
לפרעה: וית־עמא אעבר
יתיה מקרוי לקרוי מסוף תחום־
מצרים ועד־סופיה: לחוד ארעא
כומריא לא קנא ארי חולקא ל
לכומריא מן־קדם פרעה ואכלין
ית־חולקהון דיהב להון פרעה
על־כן לא־זבינו ית־ארעהון:
ואמר יוסף לעמא הא קניתי יתכון
יומא־דין וית־ארעכון לפרעה
הא־לכון בר־זרע וזרעון ית־
ארעא: ויהי באעולי עללתא
ותתנון חד־מן־חמשא לפרעה
וארבע חולקין יהון לכון לבר־זרע
חקלא ולמיכלכון ולאנש בתיכון
ולמיכל לטפלכון: ואמרו
קימתנא נשכח רחמין בעיני ר
רבוני ונהי עבדין לפרעה: ושוי
יתה יוסף לגזירא עד־יומא הדין
על־ארעא דמצרים דיהון יהבין
חד־מן חמשא לפרעה לחוד ארעא
דכומריא בלחודהון לא הות
לפרעה: ויתיב ישראל בארעא
דמצרים בארעא דגשן ואחסינו
בה ונפישו וסגיאו לחדא:

כי אפס כסף: ויאמר יוסף הבו
מקניכם ואתנה לכם במקניכם אם־
אפס כסף: ויביאו את־מקניהם
אל־יוסף ויתן להם יוסף לחם
בסוסים ובמקנה הצאן ובמקנה
הבקר ובחמרים וינהלם בלחם
בכל־מקנהם בשנה ההוא: ותתם
השנה ההוא ויבאו אליו בשנה
השנית ויאמרו לו לא־נכחד מאדני
כי אם־תם הכסף ומקנה הבהמה
אל־אדני לא נשאר לפני אדני בלתי
אם־גויתנו ואדמתנו: למה נמות
לעיניך גם־אנחנו גם־אדמתנו
קנה־אתנו ואת־אדמתנו בלחם
ונהיה אנחנו ואדמתנו עבדים
לפרעה ותן־זרע ונחיה ולא נמות
והאדמה לא תשם: ויקן יוסף את־
כל אדמת מצרים לפרעה כי־מכרו
מצרים איש שדהו כי־חזק עלהם
הרעב ותהי הארץ לפרעה: ואת־
העם העביר אתו לערים מקצה
גבול־מצרים ועד־קצהו: רק אדמת
הכהנים לא קנה כי חק לכהנים מאת
פרעה ואכלו את־חקם אשר נתן
להם פרעה על־כן לא מכרו את־
אדמתם: ויאמר יוסף אל־העם
הן קניתי אתכם היום ואת־אדמתכם
לפרעה הא־לכם זרע וזרעתם את־
האדמה: והיה בתבואת ונתתם
חמישית לפרעה וארבע הידת יהיה
לכם לזרע השדה ולאכלכם ולאשר
בבתיכם ולאכל לטפכם: ויאמרו כה
החיתנו נמצא־חן בעיני אדני והיינו
עבדים לפרעה: וישם אתה יוסף
לחק עד־היום הזה על־אדמת מצרים
לפרעה לחמש רק אדמת הכהנים
לבדם לא היתה לפרעה: וישב
ישראל בארץ מצרים בארץ גשן
ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד: ס

מקנהם
ל׳ חס׳ והוא חד מן ט׳ כפו׳ דמיין קלת׳ מ׳ל תגי׳ חס׳.

נמות
קדמת נמות בנדך תביאנו בחזק לעינך ואכלם כלא בנד עינינו:

חסלת וינש

קו׳ יהללאל׳ סימן׳

ויחי יעקב׳ למה פרשה זו סתומה לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם׳ דבר אחר שבקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו ברחשית רבה: וייקרבו ימי ישראל למות׳ כל מי שנאמרה בו קריבה למות לא הגיע לימי אבותיו: ויקרא לבנו ליוסף׳ למי שהיה יכולת בידו לעשות: שים נא ידך׳ והשבע׳ חסד ואמת׳ חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום גמול: אל נא תקברני במצרי׳ סופה להיות עברה כיום ושאין מתי חונה לארץ חיין אלא בצער גלגול מחלות ושלא יעשוני מצרים ע״ז: ושכבתי עם אבותי׳ וא״ז מחובר למעלה לתחלת המקרא שים

ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי־יעקב שני חייו שבע שנים ומאת שנה: ויקרבו ימי־ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם־נא מצאתי חן בעיניך שים־נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל־נא תקברני במצרים: ושכבתי עם־אבתי ונשאתני ממצרים וקברתני בקברתם ויאמר אנכי אעשה כדברך: ויאמר השבעה לי וישבע לו וישתחו ישראל על־ראש המטה:

פ

ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה ויקח את־שני בניו עמו את־מנשה ואת־אפרים: ויגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך ויתחזק ישראל וישב על־המטה: ויאמר יעקב אל־יוסף אל שדי נראה־אלי בלוז בארץ כנען ויברך אתי: ויאמר אלי הנני מפרך והרביתיך ונתתיך לקהל עמים ונתתי את־הארץ הזאת לזרעך אחריך אחזת עולם: ועתה שני־בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד־בואי אליך מצרימה לי־הם אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו־לי: ומולדתך אשר־הולדת אחריהם לך יהיו על שם אחיהם יקראו בנחלתם: ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך בעוד כברת־ארץ לבא אפרתה

וחיא יעקב בארעא דמצרים שבע עשרי שנין והוו יומי־יעקב שני חיוהי מאה וארבעין ושבע שנין: וקריבו יומי־ישראל לממת וקרא לברה ליוסף ואמר ליה אם־כען אשכחית רחמין בעינך שו־כען ידך תחות ירכי ותעביד עמי טיבו וקשוט לא־כען תקברנני במצרים: ואשכוב עם־אבהתי ותטלנני ממצרים ותקברנני בקבורתהון ואמר אנא אעבד כפתגמך: ואמר קים לי וקים ליה וסגיד ישראל על־ריש ערסא:

והוה בתר פתגמיא דאלין ואמר ליוסף הא אבוך מרע ודבר ית־תרין בנוהי עמיה ית־מנשה וית־אפרים: והוי ליעקב ואמר הא ברך יוסף אתי לותך ואתקף ישראל ויתיב על־ערסא: ואמר יעקב ליוסף אל־שדי אתגלי־לי בלוז בארעא דכנען וברך יתי: ואמר לי הא־אנא מפיש לך ומסגי־לך ואתנך לכנשת שבטין ואתן ית־ארעא הדא לבנך בתרך אחסנת עלם: וכען תרין בנך די אתילידו לך בארעא דמצרים עד־מיתי לותך למצרים די־לי אנון אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהון קדמי: ובנין די־תולד בתריהון די־לך יהון על שום אחיהון יתקרון באחסנתהון: ואנא במיתי מפדן מיתת עלי רחל בארעא דכנען באורחא בעוד כרוב־ארעא למיעל לאפרת וקברתה

ויחי ימי׳ דמטעין בהון וסי׳ אדם׳ נח׳ אברהם׳ יעקב׳ דניאל׳ ישעיה: כדברך חד מן ג׳ חס׳ וסי׳ במס׳ רבתא ותלת מנהון באורית׳ וסי׳ בפרשת ויצא: קריבת ימי למיתה ג׳ וסים ישראל׳ הן קרבו ימיך׳ ויקרבו ימי דוד: ויהי אחרי הדברים ג׳ מסר פרשת וירא: חלה ח׳ ז׳ חס׳ וחד מל׳ וסי׳ ואמר ליוסף׳ ותאמר הלה הוא׳

ואין חלה מכם עלי ובן הדד מלך מואב׳ הנה אשת ירבעם׳ ביזרעאל כי חלה הוא׳ וחברו דדה׳ ואתה אינך חולה׳ בתרא מלא וקדמא חס׳: בניז עמוד׳ וסי׳ ויאמר ליוסף׳ ויצא מעמך הוא ובניו׳ ואם לא יגאל באלה׳ וישב ארנן וירא את המלאך וארבעת בניו עמו: ואת אפרים ב׳ דס׳ באו׳ וסי׳ ויאמר ליוסף הנה אביך חלה׳ וילד ליוסף בארץ מצרים: ויתחזק ח׳ מסר בשפטים סי׳ כ׳: הנולדי׳ ב׳ מלאים וסי׳ ועתה שני בנך הנולדי׳ והרגום אנשי גת׳ בדה׳: ושמעון ד׳ מסר במקץ: יקראו ב׳ וסי׳ על שם אחיהם׳ ומשה איש האלהי׳ עניו: כברת ג׳ וסי׳ ויהי עוד כברת ארץ׳ ואני בבאי מפדן׳ וילך מאתו כברת: לבא ט׳ חס׳ וסי׳ ואני בבא׳ ולא יתן המשחית׳ ממדבר צן עד רחב׳ מהר ההר תתאו לבא חמת׳ שמע ישראל אתה עובר׳ כי אתם עברים את הירדן׳ כי האדם עץ השדה׳ אל תעצלו ללכת׳ אם אתם שום תשימון פניכם: אפרתה ח׳ וסי׳ בעוד כברת ארץ׳ בעוד כברת ארץ׳ ותקבר בדרך אפרתה׳ ואתה בית לחם אפרתה צעיר׳ ואחר מות חצרון׳ אלה היו בני כלב׳ ופנואל אבי גדור׳ יעזר אבי חושה:

אבן עזרא ויחי

שים נא ידך׳ מפורש בדברי אליעזר נס חסד ואמת: ושכבתי עם אבותי׳ כמו למיתה לו יהיה פירושו אל נא תקברני במצרים ואשכב עם אבותי ואיך יהיה זה שתשאני ממצרים ותקברני בקבורתם: ויאמר ישראל׳ שחלק כבוד למלכות והנכון בעיני שנתן שבח לשם ואין זה כהשתחויות אברהם כי שם מפורש לבני חת: ויאמ׳ החומ׳ ליוסף וכן אשר ילדה אותה ללוי במצרים: וגנד׳ המגיד ליעקב הו׳ החומר ליוסף הו׳ היה שליח מיעקב׳ ועשה הנני מפרק על דעת הנאון שאמ׳ לי השם הנני מפרק וכן לא מולד לי רק מתה רחל ועתה ידעתי כי בעבור בניך המולדים לך אמר הנני מפרק וזה הפירוש אין לו טעם וריח כי מה פרש בין בני יוסף ובין בני ראובן ועוד כי בנימין מולד לו אחר זו הנבואה והנכון בעיני שאמר השם אמר לי כי ארץ כנען תהיה לזרעי אחוזת עולם ואני אתן לך בנחלת ה׳ הארץ הבכורה ויקחו אפרים ומנש׳ חלקם בארץ כאשר יקח ראובן ושמעון שהם הגדולים מבני ואשר תוליד אחרי אפרים ומנשה יקראו על שם אחיהם המזכרים שירשו עמם בנחלתם והמפרש שאמר ומולדתך על בני מכיר שיולדו על ברכי יוסף לא יאמרו בעיני דברין כי מה טעם על שם אחיהם ואם יטעון טוען כי לא מצאנו ליוסף בנים אחרים גם זו איננה טענה כי יתכן שהיו ובעבור שירשו עם אחיהם לא הזכירם הכתו׳ ודבי׳ כאלה׳ וטעם ואני בבואי מפדן שמתה רחל פתאום ולא יכלתי להוליכה לקברה במע׳ כאשר קברתי לאה ואמר זה ליוסף שלא יחל לך שאבקש מאתך שלא עשיתי לכבוד אמך׳

ואחר

בעל הטורים

ויחי יעקב

ורבו מאד ויחי יעקב בנו׳ רלה שנים רבות׳ וזהו שנאמר ברחותיך ילדיו׳ ברחותיו אותיות רבותיו׳ ילדיו עולה שנים לומר שרלה שנים רבות מילדיו׳ לא ויבכו מאד ויחי׳ יעקב מלמד שרא׳ ל׳ רבות׳ לקמן קאמ׳ במאד מאד והוא ס רבות׳ והכה לא כתיב אלא חד מאד להייבו חיי׳ וכן כתיבי לקמן ג׳ לשונות והם פרו׳ וישרצו׳ וירבו׳ ויעצמו במאד מאד הכא לא כתיבי אלא תלתא׳ ויפרו׳ וירבו מאד׳ ולהאי לישנא דרגש הכי׳ כי בראותו ילדיו׳ כי עולה ל׳ שרלה שלשי׳ רבותיו מילדיו׳ לא ויחי יעקב בארץ שלא חיה ימי׳ טובים כלא בצר אלא נמצא ויחי ז׳ שנה משנולד יוסף׳ על שנמכר ז׳ שנה במצרים׳ לא ויחי יעקב בארץ מ מצרים ז׳ שנה ס שהרשעים לא היו חיים שהרי אמר כי אחד אל בני אבל שאולה׳ שבע עשרה שנה בנגד ז׳ שנים שנולד הוא ליוסף׳ כלבלו ז׳ שנה׳ ויחי ימי יעקב בכל מקום שנאמר ויחי ימי לא הגיע לימי אבותיו׳ ויחי ימי חנוך ויחי ימי למך וכן בכל מקום שנאמר בו קריבה׳ שבע שנים ואלו׳ ומאת שנה׳ מנה המעט תחלה מה שלא עשה כן באברהם ויצחק ב בשביל שהיו ימיו מעטים ורעים הזכיר המעט תחלה וחי לבן שנים רבות מלבנו׳ מסוס דכתיב קצת חנם לא תבא׳ על שקלל רחל ואחר את אשר תתן לי׳ אחר שהיה לא יחיה׳ אבל מנין יחיה שהוא לבן משמתיו׳ ויקרבו ימי׳ כ׳ כתכורת הכא ולהלן נבי דוד ליתא במקרא אמר הקב״ה אתה עשית קרנו מזמורי׳ כמנין שנת ישראל תשכה כמנינו מה הוא וכנו מלבנו ביחל לף אתה׳ יתלוך שלמה בנך בחייך׳ לא מה יעקב לא הגיע לימי אבותיו אף דוד כן דכתיב ביה והמלך דוד זקן בא בימים וכו׳ בא ידך בנו מילה חסד ואמת׳ פלשי חסד שעושין עם המתי׳ וזהו אמת׳ אמת׳ כוטרי אמרין מטה תבריכין׳ ויסתחו׳ בגיתטרי׳ מולים על בשורה טובה׳ על המטה כ׳ בא׳ ויסב על המטה והתן נופל על המטה שבקדיקי אפי׳ כסתן חלשים מתחזקי׳ שב׳ ויתחזק ישראל ויסב על המטה והרשעים אפילו בתוקפן הן נופלין שנאמר והתן נופל על המטה׳ אפרים ומנשה בניא׳ ראובן ושמעון׳ יקראו כ׳ כתכורה על שם אחיהם יקראו בנחלתם׳ בניא יקראו על שנט הלוי׳ כמו שנכלין נקראו בנחלתם על שם אחיהם שהיו להם עדי המנרש מכל שבטי ישראל׳

ועתה רבינו׳ התול יסי׳ ל׳ שמות שבפסוק בנגד ל רבינות של תורה וכזה הפסוק רבינו אחר׳

ואקברה שם׳ ולא הולכתיה אצילו לבית לחם להכניסה לארץ וידעתי שיש בלבך עלי אבל דע לך שעל פי הדבר קברתיה שם שתהא לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבוזר אדן והיו עוברים דרך שם יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים שנאמר קול ברמה נשמע ונו׳ והקב״ה משיבה יש שכר לפעולתך אמר יי׳ ושבו בנים לגבולם ואינקלוס תרגם כרוב ארעא כדי שעור חציית יום ואו׳ אני שהיה להם קבר שהיו קורין אותו כדי מחציתה אחת קוריאדא בלעז כדאמרי׳ כרוב ותני כמה דמסיק תעלא מבי כרכא : וירא ישראל את בני יוסף׳ בקש לברכם ונסתלקה שכינה ממנו לפי שעתיד ירבעם ואחאב לצאת מאפריים ויהוא ובניו ממנשה : ויאמר מי אלה׳ מהיכן יצאו אלו שאינן ראויין לברכה : בזה׳ הרא׳ לו שטר חירוסין ושטר כתובה ובקש יוסף רחמי על הדבר ונחה עליו רוח הקודש׳ ויאמר קחם נא אלי׳ ואברכם׳ ואחכי תרגלתי לאפריים קחם על זרועותיו תרגלתי ל רוחי ביעקב בשביל אפריים עד שלקחם על זרועותיו : לא מלאתי׳ לא מלאתי לבי לחשוב מחשבה שאראה כיצד עוד : בלתי׳ לשון מחשבה כמו הביאו עצה עשו בלילה : ויגש אותם׳ לאחר שנשקם הנשיקה יוסף מעם ברכיו כדי ליטבם זה לימין וזה לשמאל ל לסמוך ידיו עליהם ולברכם : ויפתחו׳ לאפיו׳ כשאחז הנערים לאפיו׳ משמאל ישראל׳ הכה לעשות ידיו שכלים׳ ויקרב אליו׳ לשון נגיעה׳ ויקרא׳ לשון קריאה׳ ויקרא׳ לשון מיעוט׳ ל׳ מ׳ מחסכתו על כן אמר הכתוב בני׳ בכל שבטי ישראל׳ ויקרא׳ על שם יוסף כדרכי׳ נאלת בזרוע׳ עתך בני יעקב׳ ויוסף׳ כלה׳ ולעתיד בנימין׳ אחשה מלכים׳ שם מלכים ינאו מחנם׳ ונדרשי יהוה׳ מלא׳ בנימין׳ יהושע׳ בימים ההם׳ לאמר׳ ויאיך׳ אמר׳ כאפרים׳ ומנשה׳ לאחרו׳ מלא׳ שבטו׳ מקומו׳ הקדים אפרים לנשה בכנגד שבא נדיקי שופטים ומלכים חזרו׳ ל׳ מ׳ ל׳ ל׳ ל

ואני נתתי לך · אתה טורח להתעסק בקבורתי וגם אני נתתי לך נחלה שתקבל בה ואי זו זו שכם שנאמר ואת עצמות יוסף אשר העלו ממצרים קברו בשכם: שכם אחד על אחיך · שכם ממש היא תהיה לך חלק אחד יתירה על אחיך: בחרבי ובקשתי · כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם נתכנסו כל סביבותיהם להזעיק להם וחגר יעקב כלי מלחמה בגבעון · לא שכם אחד היא הבכורה שיטלו בני שני חלקים ושכם לשון חלק הוא והרבה יש לו לומר במקרא שכם כי תשיתמו שכם תשית שוכתי לבני חלקים דרך ירושלם שמה · שיש חלקו · לעבדו שכם אחד: אשר לקחתי מיד האמורי · מיד עשו שעשה אמורי · דבר אחר שהי' כל חבין באמרי כיי: בחרבי ובקשתי · היא חכמתו ותבונתו: ואגידה לכם · בקש לגלות את הקץ ונסתלק ממנו שכינה והתחיל אומר דברים אחרים · ראשית אוני · היא טיפה ראשונה לו שלא ראה קדי מיימיו: אוני · כחי: כמו מנאתי און לי מרוב אונים ולאין אונים: יתר שאת · ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהונה לשון נשיאות כפים: ויתר עז · במלכות כמו ויתן עז למלכו ומי גרם לך להפסיד כל אלה:

רבינו מט

כה וְאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל־אַחֶיךָ
אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחַרְבִּי
א וּבְקַשְׁתִּי: פ וַיִּקְרָא
יַעֲקֹב אֶל־בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֵאָסְפוּ
וְאַגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר־יִקְרָא אֶתְכֶם
בְּאַחֲרִית הַיָּמִים: הִקָּבְצוּ וְשִׁמְעוּ
בְּנֵי יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל־יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם:
רְאוּבֵן בְּכֹרִי אַתָּה כֹּחִי וְרֵאשִׁית
אוֹנִי יֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז: פָּחַז כַּמַּיִם
אַל־תּוֹתַר כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ אָז
חִלַּלְתָּ יְצוּעִי עָלָה: פ
שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים כְּלֵי חָמָס
מְכֵרֹתֵיהֶם: בְּסֹדָם אַל־תָּבֹא נַפְשִׁי
בִּקְהָלָם אַל־תֵּחַד כְּבוֹדִי כִּי בְאַפָּם
הָרְגוּ אִישׁ וּבְרִצֹנָם עִקְּרוּ־שׁוֹר:

ה

ואני נתתי לך · אתה טורח להתעסק בקבורתי וגם אני נתתי לך נחלה שתקבל בה ואי זו זו שכם שנאמר ואת עצמות יוסף אשר העלו ממצרים קברו בשכם: שכם אחד על אחיך · שכם ממש היא תהיה לך חלק אחד יתירה על אחיך: בחרבי ובקשתי · כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם נתכנסו כל סביבותיהם להזעיק להם וחגר יעקב כלי מלחמה בגבעון · לא שכם אחד היא הבכורה שיטלו בני שני חלקים ושכם לשון חלק הוא והרבה יש לו לומר במקרא שכם כי תשיתמו שכם תשית שוכתי לבני חלקים דרך ירושלם שמה · שיש חלקו · לעבדו שכם אחד: אשר לקחתי מיד האמורי · מיד עשו שעשה אמורי · דבר אחר שהי' כל חבין באמרי כיי: בחרבי ובקשתי · היא חכמתו ותבונתו: ואגידה לכם · בקש לגלות את הקץ ונסתלק ממנו שכינה והתחיל אומר דברים אחרים · ראשית אוני · היא טיפה ראשונה לו שלא ראה קדי מיימיו: אוני · כחי: כמו מנאתי און לי מרוב אונים ולאין אונים: יתר שאת · ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהונה לשון נשיאות כפים: ויתר עז · במלכות כמו ויתן עז למלכו ומי גרם לך להפסיד כל אלה:

פחז כמים · הפחז והבהלה אשר מהרת להרגות כעסך כמים הללו הממהרים למרוצתם לכך אל תותר אל תרבה ליטול כל היתרות הללו שהיו ראויות לך ומהו הפחז אשר פחזת כי עלית משכבי אביך אז חללת אותו שעלה על יצועי שם שכינה שהיה דרכו להיות עולה על יצועי: פחז · שם דבר הוא לפיכך טעמו למעלה וכלו נקול פתח ואילו היה לשון עבר היה נקול חבין קמץ וחבין פתח וטעמו למטה: יצועי · לשון משכב על שם שמציעים אותו על ידי לבדין וסדינין והרבה דומים לו אם תעלה על ערש יצועי אם זכרתיך על יצועי: שמעון ולוי אחי · בעצה אחת על שכם ועל יוסף ויאמרו איש אל אחיו ועתה לכו ונהרגהו מי הם תאמר ראובן אי יהודה הרי לא הסכימו בהרגתו אם תאמר בני הפחות הרי לא היתה שנאתן שלמ' שנאמ' והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה ובו' שנאמר ובבולו' לא היו מדברי בפני אחיהם הגדולים מהם על כרחך שמעון ולוי הם שקראם אביהם אחים: כלי חמס · אומנות זו של רציחה חמס הוא בידיהם מברכת עשו היא זו אומנות שלו היא ואתם חמסתם אותה הימנו: מכרותיהם · לשון כלי זיין הסייף בלשון יוני מכיר תמחוטא · דבר אחר מכרותיהם בארץ מגורתם נהגו עצמן בכלי חמס כמו מכורותיך ומולדותיך וזהו תרגום של אנקלוס: בסודם אל תבוא נפשי · זה מעשה זמרי בן סלוא בשבטו שבטו של שמעון לאבי את המדינית לפני משה ואמרו לו זו אסורה לו מותרת אם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה לך אל יזכר שמי בדבר זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני ולא כתב בן יעקב: ובקהלם · כשיקהיל קרח שהוא משבטו של לוי את כל העדה על משה ועל אהרן אל תחד כבודי שם אל יתיחד עמהם שנאמר קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ולא נאמר בן יעקב אבל בדברי הימי' כשנתיחסו בני קרח על חדוכן נאמר בן קרח בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל: אל תחד כבודי · כבוד לשון זכר הוא ועל כרחך אתה צריך לפרש כמדבר אל הכבוד ואומר אתה כבודי אל תתיחד עמם כמו לא תחל אתם בקבורה: כי באפם הרגו איש · אלו חמור ואנשי שכם ואינן חשובים כלם אלא באיש אחד וכן הוא אומר בגדעון והכית את מדין כאיש אחד וכן במגרים שם ובוכבו רמה בים והו מדרשו ופשוטו אנשים הרבה קורא איש כל אחד לעצמו באשם הרגו כל איש שבעשו עליו וכן וילמד לטרף טרף אדם אכל: וברצונם עקרו שור · רצו לעקור את יוסף שנאמר שור שנאמר בשור שורו הדר לו · עקרו

אשר לשון ואת שניהם תעקר: אחרון

כו אֲשֶׁר אָרוּר אַפָּם כִּי עָז
וְעֶבְרָתָם כִּי קָשָׁתָה
אֲחַלְּקֵם בְּיַעֲקֹב וַאֲפִיצֵם
בְּיִשְׂרָאֵל: יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ
אַחֶיךָ יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ
יִשְׁתַּחֲוּ לְךָ בְּנֵי אָבִיךָ:
גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה מִטֶּרֶף בְּנִי עָלִיתָ
כָּרַע רָבַץ כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ:
לֹא־יָסוּר שֵׁבֶט מִיְּהוּדָה וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו
עַד כִּי־יָבֹא שִׁילֹה וְלוֹ יִקְּהַת עַמִּים:
אֹסְרִי לַגֶּפֶן עִירֹה וְלַשֹּׂרֵקָה בְּנִי אֲתֹנוֹ
כִּבַּס בַּיַּיִן לְבוּשׁוֹ וּבְדַם עֲנָבִים סוּתוֹ:
חַכְלִילִי עֵינַיִם מִיָּיִן וּלְבֶן שִׁנַּיִם מֵחָלָב:
זְבֻלֻן לְחוֹף יַמִּים יִשְׁכֹּן וְהוּא לְחוֹף אֳנִיֹּת
וְיַרְכָתוֹ עַל צִידֹן: יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם
רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם: וַיַּרְא מְנוּחָה כִּי טוֹבָה
וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי נָעְמָה וַיֵּט שִׁכְמוֹ לִסְבֹּל
וַיְהִי לְמַס עֹבֵד: דָּן יָדִין עַמּוֹ
כְּאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל: יְהִי־דָן נָחָשׁ עֲלֵי־דֶרֶךְ
שְׁפִיפֹן עַל־אֹרַח הַנֹּשֵׁךְ עֲקֵבֵי־סוּס
וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר: לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְהוָה:
גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ וְהוּא יָגֻד עָקֵב:
מֵאֲשֶׁר שְׁמֵנָה לַחְמוֹ וְהוּא יִתֵּן מַעֲדַנֵּי מֶלֶךְ:
נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי שָׁפֶר:
פְּרָת בֵּן יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן בָּנוֹת צָעָדָה עָלוּ שׁוֹר:
וַיַּרְבֻּהוּ וַיָּרִיבֻהוּ וַיִּשְׂטְמֻהוּ בַּעֲלֵי חִצִּים:
וַתֵּשֶׁב בְּאֵתָן קַשְׁתּוֹ וַיָּפֻזוּ זְרֹעוֹת יָדָיו מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב
מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל: מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָּ
וְאֵת שַׁדַּי וִיבָרְכֶךָּ בִּרְכֹת שָׁמַיִם מֵעָל
בִּרְכֹת תְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת בִּרְכֹת שָׁדַיִם וָרָחַם:
בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל־בִּרְכֹת הוֹרַי עַד תַּאַוַּת
גִּבְעֹת עוֹלָם תִּהְיֶנָה לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו:
בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד וְלָעֶרֶב יְחַלֵּק שָׁלָל:
כָּל־אֵלֶּה שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם
וַיְבָרֶךְ אֹתָם אִישׁ כְּבִרְכָתוֹ בֵּרַךְ אֹתָם:
וַיְצַו אֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אָנֹכִי נֶאֱסָף אֶל־עַמִּי
קְבֻרוּנִי אֶל־אֲבֹתַי אֶל־הַמְּעָרָה אֲשֶׁר בְּשְׂדֵה עֶפְרֹן הַחִתִּי:
בַּמְּעָרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מַמְרֵא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי לַאֲחֻזַּת קָבֶר:
שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת־אַבְרָהָם וְאֶת־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת־יִצְחָק וְאֶת־רִבְקָה אִשְׁתּוֹ
וְשָׁמָּה קָבַרְתִּי אֶת־לֵאָה: מִקְנֵה הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי חֵת:
וַיְכַל יַעֲקֹב מִצַּוֹּת אֶת־בָּנָיו וַיֶּאֱסֹף רַגְלָיו אֶל־הַמִּטָּה וַיִּגְוַע וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו:

בעל הטורים

שכם אחד בגימטריא חלק בכורה · ויקרא יעקב לבניו · מדבר לגלות להם הקץ ובשתם תתנו · אמר יעקב שתא יש בכם חטא אמרו לו תקבל בשמותינו ולא תמת בהם חטא · ואחר להם גם לון בהם אותיות קץ · ובשמעו אותיות שמע ל' שאחר להם שמע ישראל שיש בו ששה תיבות · ושמעו בני יעקב ושמעו בגימטר' היא בקש לגלות הקץ · ושמעו אל ישראל בגימטריא זהו קצו של עולם בגימטריא · לאחוכן בגימטריא לא בכור · יוסף במלואו בגימטריא בכורה · תחד שני כתפי הכא אל תתיחד בכבודי ואילך לא תתיחד אתה כ בקבור שבקש יעקב שלא לאחד הקבורה לא יהיו מזכירין אותו במעשה קרח ויהו בקבלם של שם ויקבל עליהם קרח אבל בשמייחסם על הלוכן זוכרו ואמר בן לוי בן ישראל · שמעון ולוי אחים בגימטריא אין להם כאין · כי באפם הרגו איש בגימטר' זה שלם בן חמור · יהודה

אחור אפס כי עת, דרך נבואה הוא דרך תפלה שיחסר אפס וטוב להם כי אחור הפך ברוך וכאשר הברכה תוספת האחירה מנרעת, ועברתם כפול הטעם וכן אחלקם ואפיצם והטעם שהם אלה לאחייהם שיכרלו ולא יתחברו יחדו והנה מצאנו כי גולל שמעון נכל בתוך נחלת בני יהודה והנה הוא ברשות אחר וגם ערים לא היו דבקים זו לזו רק מפוזרות בימות גולל יהודה גם כן לוי שהיו לו במה ואחרבעי עיר והן מפוזרות בימות הסבטים:

עז ב׳ זקפן קמצין וסימ׳ ארור אפם כי עז, כי עז גבול בני עמון: ואפיצם ב׳ וסי׳ אחלקם ביעקב, ואפיצם בקש עובד: יודוך כולם מלאים בתרגום ויין במא חס׳ ו׳ תניין, ויודך כי תטיב לך: לא כל רפ דבראשי׳ ולא במב לא וסי׳ לא אדני שמעני, לא יסור שבט מיהודה, שילה ל׳ כתי׳ כן וה׳ כתי׳ שלו וסי׳ הנה חג יי׳ בשלו,

ליט רוגזיהון ארי תקיף וחמתהון ארי קשיא אפלגנון ביעקב ואבדרנון בישראל: יהודה את אודיתא ולא־בחתתא בך יודון אחך ידך תתקף על־בעלי דבבך יתבדרון סנאך יהון־מחזרין קדל־קדמך ויהון־מקדמין למשאל בשלמך בני אבוך: שלטון יהי בשירויא ובסופא יתרבא־מלכא מדבית יהודה ארי־מדין קטלא ברי נפשך סלקתא ינוח ישרי בתקוף כאריא וכליתא ליתי־מלכו דתזעזעניה: לא־יעדי עבד שולטן מדבית יהודה וספרא מבני־בנוהי עד־עלמא עד־דייתי משיחא דדיליה היא מלכותא וליה ישתמעון עממיא: יסחר ישראל לקרתיה עמא יבנון הכליה יהון־צדיקיא סחור סחור ליה ועבדי אוריתא באולפן עמיה יהי ארגון טב לבושוהי כסותיה מילא צבע זהורי וצבעותין: יסמקון טורוהי בכרמוהי יטופון נעווהי בחמר יחורן בקעתיה בעבור ובעדרי ענא: זבלון

ג׳ זקף קמץ
ל׳ ג׳
כולל כ׳ ל׳
ל׳ וחל כ׳ ערף
ג׳ לפ כפל ומכ׳ לוש
ג׳
ג׳ לפ כפל
ל׳ כ׳ וחל שלו כתיב
ל׳ וח׳ ל׳ יקרת
ל׳ ג׳
ל׳ ולכ׳ ל׳
ג׳ כ׳ כלים פת וח׳ קמץ

תביאהו בית יי׳ שלו, כי נגלה שלו, ואחיה בן אחיטוב, כאשר עשיתי לשלו, מדוע נבית בשם יי׳, ויבאו אנשים משכם, ויטש משכן שלו, ושאר שלה כתיב: כבס ב׳ וסי׳ כבס ביין לבשו, ואת בגדיו לא כבס: לבשו ג׳ חס׳ וסי׳ כבס ביין לבשו, ויואב הגור מדו לבשו, בשומי ענן לבשו, וסי׳ בלשון ארמי חמרא דיואב ערפלא: ולבן ג׳ בליש ב׳ פתחין וא׳ קמץ וסי׳ ולבן שנים, ולבן אדם צדקתך, וא׳ קמץ ולבן ולבת ולאח:

אחור אפס, אפי׳ בשעת תוכחה לא קלל אלא אפס וזהו שאמ׳ בלעם מה אקוב לא קבה אל: אחלקם ביעקב, אפרילם זה מזה שלא יהא לוי במכין הסבטים והרי הם אלוקים, דבר אחר אין לך עניי׳ סופרי׳ ומלמדי תינוקות אלא מסמעון כדי שיהיו נפוצי׳ ונסבטו שלו לוי עשאו מחזר על הגרמות ולמעשרו׳ נתן לו תפיסתו דרך כבוד: יהודה אתה יודוך אחיך, לפי שהוכיח את הראשונים בקנטוריס התחיל יהודה נסוב לאחיריו וקראו יעקב בדברי רצוי לא אתה כמותם: ידך בעורף אויביך, בימי דוד ואויבי תתה לי עורף: בני אביך, על סס שהיו מנשים הרבה לא אמ׳ כדרך שאמר יצחק: גור אריה, על דוד נתנבא בתחלה גור בהיות שאול מלך עלינו אתה המוציא והמביא את ישראל ולבסוף אריה כשהמליכוהו עליהם וזהו שתרגם אונקלוס שלטון יהא בשרויא בתחלתו: מטרף, ממה שחטפתיך בטרף טרף יוסף חיה רעה אכלתהו וזהו יהודה שנמשל לאריה: בני עלית, שלקת את עצמך ואמרת מה בצע וגו׳ וכן מהלינת תמר ש שיהודה נדקה ממני לפיכך כרע שכב וגו׳ בימי שלמה היו שתחת נפנו ונומ׳: לא יסור שבט מיהודה, מדוד ואילך אלו ראשי גליות שבבבל שרודים את העם בשבט שממונים על פי המלכות: ומחקק מבין רגליו, תלמידי אלו נשיאי ארץ ישראל: עד כי יבא שילה, מלך המשיח שהמלוכה שלו וכן תרגמו אונקלוס ומדרש אגדה שי לו שנאמר יובילו שי למורא: ולו יקהת עמים, אסיפת העמים שהיו עיקר היא ביסוד כמו יפעתך ופעמים שנופלת ממנו וכמה אותיות מסמסות בלשון זה והן נקראים עיקר נופל כנון לין של מנף ושל נוסך ואלף שבאחותי באזניכם ושבאבחת חרב ואסוך שמן אף זה יקהת עמים אסיפת עמים שנאמר אליו גויים ידרשו ודומה לו עין תלענ לאב ותבוז ליקהת אם לקבון קמטים שבכניה מפני זקנתה ובתלמוד דיתבי׳ ומקהו אקהתא בשוקי דנהרדעא במסכת יבמות ויכול היה לומר קהיית עמים: אסרי לגפן עירה, כתבא על ארץ יהודה שתהא מוסכת יין כמעין אים יהודה יאסור לגפן עיר אחד ויטעננו מגפן אחת ומשורק אחד בן אתון אחד: שורקה, זמורה ארוכה קולירא בלע״ז: כבס ביין, כל זה לשון רבוי יין: סותה, לשון מין בגד הוא ואין לו דמיון במקרא: אסרי, כמו אוסר דוגמת מקימי מעפר דל היושבי בשמים וכן בני אתונו כענין זה ואנקלוס תרגם במלך המשיח גפן הם ישראל עירה זו ירושלם שורקה ישראל ואנכי נטעתיך שורק: בני אתנו, יבמון היכליה לשון שער האיתון בספר יחזקאל ועוד תרגמו בפנים אחרים גפן אלו גדיקים בני אתונו עבדי אוריתא באולפן על סס רוכבי אתונות אחורות: כבס ביין, יהא ארגון שביבוע דומה ליין ונבעונין הוא לשון סותה שהאשה לובשתן ומסיתה בהן את הזכר ליתן עיניו בה ואף רבותינו פירשו בתלמוד לשון הסתת שכרות במסכת כתובות ועל היין שמא תאמר אינו מרוה תלמוד לומר סותה: חכלילי, לשון אודם כתרגומו וכן למי חכלילות עינים שכן דרך סותי יין עיניהם מאדימין: מחלב, מרוב חלב שיהא בארצו מרעה טוב לעדרי צאן וכן פירוש המקרא אדום עינים יהא מרוב יין ולבן שנים יהא מרוב חלב ולפי תרגומו עינים לשון הרים שמשם נופים למרחוק ועוד תרגמו בפנים אחרים לשון מעיינות וקילות היקבים נעוותי יקבים שלו ולשון ארמי הוא במסכת עבודה זרה נעות אתתחו יחורן בקעתיה תרגום שנים לשון שני הסלעים: לחוף

בעל הטורים

יהודה כיה שמו כדיך להיו׳ בראש הדגל. בית בראשית יוד יהודה אתה יודוך. הא הכאים אחריה בים. שיון שמור לך. מלא מה עבו אהביך ע״ו ואעילה כם את השמים. על סס כי ביה יי׳ נור עולמים. אחיך ידך בעורף אויביך את בנימט דוד. דכתיב ביה ואויבי תתה לי ע עורף. יסתחוו יסתחוו לך כ׳ כמסר הכא חל. ואיזך כל הארץ יסתחוו לך. ויזמרו לך. וכן ואדוניהו כ׳ במקורת ואדוניהו מכל אלהי׳. ואדוננו דוד על סס כסאו כשמש נגלי רבנא לבנן קדמוהי אחד לי ואחד לדוד: גור אריה יהודה בנית דוד ושלמה. גור אריה יהודה לא בנים דוד. גור אריה יהודה בנימטרון זה בחסנון. עלית ג׳ בא מטרף בני עלית ו׳. כי עלית תשכבי אביך. עלית למרום. לראובן אחר עלית והיית ראשי ליקר מתנו כהונה ותלוכה דכתיב כיה ויתן עוז לתלנו ותי נרס לך סהפסלת אותו כי עלית משכבי אביך. ליהודה אמר אבל אתה שמטרף בני עלית זכית ועלית. לק את מתנו מלוכה. ותחקק תבין רגלין בנים׳ תלמידי חכמי ובנים׳ מחקק עולה לעם שרמת אויביה בארצם על סס עריכה בכל ושמורה. יבא שילה בנימט׳ משיח שילה בנימט׳ משה דכתי׳ כיה ויתא ראשי לקדשו. דכתיב שרי יהודה רגמתם: ורבתו

כמו כסותו והוא חסר כ״ף, והנכון בעיני שהו׳ מגזר מסוה והטעם שתרבה
תבואת כרמיו עד שיסור עירה לגפן ולא יחוס אם יאכל ענבים:
ותחת מים יכבס ביין לבושו, ודמהו לדם בעבור שיתאדם
וזה על דרך משל כמו יטבו ההרי׳ עשים על שיקרא
חכלילי עינים מרוב היין שהוא שותה כי
החכלילות ירדה בעין מסכרות היין ושניו
לבנות מרוב אכלו חלב:
ולבן שנים, שם
התאר ונקראו
שנים על
שם
מערכות
שנים בעבור
היותם שתי מערכות
יאמר הנאון זל חכלילי עינים יותר מהיין וכן אמר מחלב ואחריה אומרים
כי לבן שינים שלא יאכל דבר טמא ולא יתור אחרי עיניו וזה דרך דרש משובש:

ל׳ ה׳ פסוקים בתול שלין לם הכרע

קשתה

לבשו

ג׳ מסרי׳ וסי׳ תמרא דייתא עדבלא.

לחוף ימים׳ על חוף ימים תהיה ארצו׳ חוף כתרגומו ספר מרקא בלעז והוא יהיה מצוי תדיר אל חוף אניות במקום הכמל שאניות מביאות שם פרקמטיא שהיה זבולן עוסק בפרקמטיא וממציא מזון לשבט יששכר והם עוסקים בתורה הוא שאמר משה שמח זבולן בצאתך ויששכר באהלך זבולן יוצא בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה באהלים: וירכתו על צידון׳ סוף גבולו יהא סמוך לצידון וירכתו סופו כיצו ולירכתי ה המשכן: יששכר חמור גרם חמור׳ בעל עצמות סובל עול תור׳ כחמור חזק שמטעינין אותו למשאוי ככל: רובן בין המשפתים׳ כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית וכשהוא רובץ למוח רובץ בין ה התחומין בתחומי ה העיירות שהולך שם פרקמטיא: וירא מנוחה כי טוב׳ ראה לחלקו ארץ מבורכת וטובה להושיב פירות: ויט שכמו לסבול׳ עול תורה׳ ויהי לכל אחיו יסר׳ למס עובד׳ לספק להם הוראות של תורה וסדרי ע עבורין שנאמר ומבני יששכר יודעי בינה ל לעתים לדעת מה י יעשה ישראל ראשיהם מאתים מאתים ס סנהדראות העמיד ו וכל אחיהם על פיהם: ויט שכמו׳ הטפיל שכמו כמו ויט שמים הטו אזניכם

ואנקלוס תרגמו בפנים אחרים ויט שכמו לסבול מלחמות ולכבוש מחוזות שהם יושבים על הספר ו ויהיה האויב כבוש ת תחתיו למס עובד: דן ידין עמו׳ יקום נקמת עמו מפלשתים כמו כי ידין יי׳ עמו: כאחד שבטי ישראל׳ כל ישראל יהיו כאחד עמו ואת כלם ידין ועל שמשון נבא נבוא׳ זו ועוד יש לפר׳ כאחד שבטי יסר׳ כמיוחד שבשבטים הוא דוד שבא מיהודה: שפיפון׳ הוא נחש ואומר אני שקרוי כן על שם שהוא נוטף ואתה תשופמו עקב: המוסך עקבי סוס׳ כך דרכו של נחש ודומהו לנחש המוסך עקבי סוס: ויפל רוכבו אחור׳ שלא נגע בו ודומתו מגיעו בשמשון ונלכת את שני עמודי התוך ונו׳ ושעל הגג מתו ואנקלוס תרגם כחוי חורמן שם מין נחש שאין רפואה לנשיכתו והוא נפעוני וקרוי חורמן על שם שעושה הכל חרש וכפיתנא כמו פתן יכמון יאלוב: לישועתך קויתי יי׳ כתבא שיקבל פלשתי׳ את עיניו וסופו לומר זכרני וחזקני אך הפעם ונו׳: גד גדוד יגודנו׳ כלם לשון גדוד הם וכך חברו מנח׳ ואם תאמר אין גדוד בלא שני דלתין׳ ל גדוד שם דבר כדיך שני דלתין שכן דרך תיבה בת שתי אותיות לכפול בסופה ואין יסודה אלא שתי אותיות וכן אמר כצפור לגוד מגזרת שבעתי גדודים שם נפל שדוד מגזרת יגוד בהרים אף יגוד יגודנו וגדוד מגזרה אחת הם וכשהוא מדבר בלשון יפעל אינו כפול כגון יגוד ימד ירוס יגוד יסוב וכשהוא מתפעל או מפעיל אחרים הוא כפול כמו יתגודד יתרומם יתבולל יתעודד ובלשון מפעיל יתוס ואלמנה יעודד לשובב יעקב אלו מיסובב כתיבות יגודנו האומר כאן אין לשון מיפעלותו אחרים אלא כמו יגוד הימנו כמו בני יצחקוי ממני׳ גד גדוד יגודנו גדודים יגודו הימנו שיעברו הירדן עם אחיהם למלחמה כל אלון על שנכבשה הארץ׳ והוא יגל עקב׳ כל גבולו ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן ולא יפקד מהם איש: עקב׳ בדרכן ובמסילותם שהלכו ישובו כמו עקבותיך לא נודעו וכן בעקבי הצאן בלשון לעז טלניאים: מאשר׳ שמנה לחמו׳ מאכל הבא מחלקו של אשר יהא שמן שיהיו זתים מרובין בחלקו והוא מושך שמן כמעין וכן ברכו משה וטובל בשמן רגלו כמו שסיבנו במנחות פעם אחת כשהרכו אנשי לודקיא לשמן וכו׳: אילה שלוחה׳ זו בקעת נימוסר שהיא קלה לבשל פירותיה כאילה זו שהיא קלה לרוץ אילה שלוחה משולחת לרוץ: הנותן אמרי שפר׳ כתרגומו׳ דבר אחר על מלחמת סיסרא כתבא ולקחת עמך עשרת אלפי איש מבני נפתלי ונו׳ והלכו שם בזריזות וכן אמר שם לשון שלוח בעמק שלח ברגלין הנותן אמרי שפר על ידם שרו דבורה וברק שירה ודבותינו דרשוהו על יוסף קבורת יעקב כשעדער עשו על המערה במסכת סוטה ותרגומו יתרמי עדביה יכול הבלו והוא יודה על חלקו אמרים נאים ושבח: בן פרת׳ בן חן והוא לשון אמרי אפריון כמטייה לרבי שמעון בסוף בבא מציעא: בן פורת עלי עין׳ חמו נטוי על העין הרואה אותו׳

בנות

זבולן על־ספר ימים ישכן והוא לחוף אניות וירכתו על־צידן: פ
יששכר חמר גרם רבץ בין
המשפתים: וירא מנחה כי טוב
וארץ־הארץ כי נעמה ויט שכמו
לסבל ויהי למס עבד: ס
דן ידין עמו כאחד שבטי
ישראל: יהי־דן נחש עלי־דרך
שפיפן עלי־ארח הנשך עקבי־סוס
ויפל רכבו אחור: לישועתך קויתי
יהוה: ס גד גדוד
יגודנו והוא יגד עקב: ס
מאשר שמנה לחמו והוא
יתן מעדני־מלך: ס נפתלי
אילה שלחה הנתן אמרי־שפר: ס
בן פרת יוסף בן פרת עלי־עין
בנות צעדה על־שור: וימררו ורבו בעלי חצים
וישבו באיתן קשתם ופזרו זרועתם
מידי אביר יעקב משם רעה אבן ישראל:
מאל אביך ויעזרך ואת שדי ויברכך
ברכת־שמים מעל ברכת־תהום רבצת
תחת ברכת־שדים ורחם: ברכת אביך
גברו על־ברכת הורי עד־תאות גבעת
עולם תהיינה לראש יוסף ולקדקד
נזיר אחיו: בנימין זאב יטרף
בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל:
כל־אלה שבטי ישראל שנים עשר
ואת־זאת אשר־דברו להם אביהם
ויברך אותם איש אשר כברכתו
ברך אותם: ויצו אותם ויאמר
אליהם אני נאסף אל־עמי קברו
אל־אבתי אל־המערת אשר בשדה
עפרון החתי: במערת אשר בשדה
המכפלה אשר על־פני ממרא בארץ
כנען אשר קנה אברהם את־השדה
מאת עפרון החתי לאחזת־קבר:
שמה קברו אברהם ואת־שרה אשתו
שמה קברו יצחק ואת־רבקה אשתו
ושמה קברתי את־לאה: מקנה
השדה והמערה אשר־בו מאת בני־חת:
ויכל יעקב מצות אל־בניו ויאסף
רגליו אל־המטה וגוע ויאסף אל־עמיו:
ויפל יוסף על־פני אביו ויבך עליו
וישק־לו: ויצו יוסף את־עבדיו
את־הרופאים לחנט את־אביו
ויחנטו הרופאים את־ישראל:
ויכלו־לו ארבעים יום כי־כן ימלאו
ימי החנטים ויבכו־אתו מצרים
שבעים יום: ויעברו ימי־בכיו
וידבר יוסף אל־בית פרעה לאמר
אם־נא מצאתי חן בעיניכם דברו
נא באזני פרעה לאמר: אבי
השבעני לאמר הנה אנכי מת בקברי
אשר כריתי לי בארץ כנען שמה
תקברני ועתה אעלה־נא וקברתי
את־אבי ואשובה: ויאמר פרעה
עלה וקבר את־אביך כאשר השבעך:
ויעל יוסף לקבר את־אביו ויעלו
אתו כל־עבדי פרעה זקני ביתו
וכל־זקני ארץ־מצרים: וכל־בית
יוסף ואחיו ובית אביו רק טפם
וצאנם ובקרם עזבו בארץ גשן:
וגם־רכב ופרשים עלו עמו ויהי
המחנה כבד־מאד: ויבאו עד־גרן
האטד אשר בעבר הירדן ויספדו
שם מספד גדול־וכבד־מאד ויעש
לאביו אבל שבעת ימים: וירא
יושב הארץ הכנעני את־האבל
בגרן האטד ויאמרו אבל־כבד זה
למצרים על־כן קרא שם־המקום
אבל־מצרים אשר בעבר הירדן:
ויעשו בניו לו כן כאשר צוה
אותם: ישאו בניו אתו ארצה
כנען ויקברו אתו במערת שדה
המכפלה אשר קנה אברהם את־
השדה לאחזת־קבר מאת עפרון
החתי על־פני ממרא: וישב יוסף
מצרים הוא ואחיו וכל־העלים
אתו לקבר את־אביו אחרי קברו
את־אביו: ויראו אחי־יוסף כי
מת אביהם ויאמרו לו אולי
ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו
את כל־הרעה אשר גמלנו אתו:
ויצו אל־יוסף לאמר אביך צוה
לפני מותו לאמר: כה־תאמרו
ליוסף אנא שא־נא פשע אחיך
וחטאתם כי־רעה גמלוך ועתה
שא־נא לפשע עבדי אלהי אביך
ויבך יוסף בדברם אתו: וגם
אחיו הלכו ויפלו לפניו ויאמרו
הנה־לך לעבדים: ויאמר אליהם
יוסף אל־תיראו כי התחת אלהים
אני: ואתם חשבתם עלי רעה
אלהים חשבה לטובה למען עשה
כיום הזה להחיות עם־רב:
ועתה אל־תיראו אנכי אכלכל
אתכם ואת־טפכם וינחם אותם
וידבר על־לבם: ויתר יוסף
בארץ־מצרים הוא ובית אביו
ויחי יוסף מאת שנה: ויראה
יוסף לאפרים בני־שלשים גם
בני מכיר בן־מנשה ילדו על־
ברכי יוסף: ויאמר יוסף אל־
אחיו אנכי מת ואלהים פקד
יפקד אתכם והעלה אתכם
מן־הארץ הזאת אל־הארץ אשר
נשבע לאברהם ליצחק וליעקב:
וישבע יוסף את־בני־ישראל
לאמר פקד יפקד אלהים אתכם
והעלתם את־עצמותי מזה:
וימת יוסף בן־מאת שנה
ויחנטו אתו ויישם בארון
במצרים:

חמישי על ע׳ פרקיו עד וקריו על

ששי

והוא עול תורה׳ ויהי לכל אחיו יסר׳ למס עובד׳ לספק להם הוראות של תורה וסדרי ע עבורין שנאמר ומבני יששכר יודעי בינה ל לעתים לדעת מה י יעשה ישראל ראשיהם מאתים מאתים ס סנהדראות העמיד ו וכל אחיהם על פיהם:

הנתן חד מן ה׳ מלי נקיא כמסר עליו ל חסר ובן הוא בתיקון סת חסר וברוב דפפרים.

בעל הטורים

ויברכו׳ עד ביצו כתיב חס כיון לשון גילה שהיה מסכן מזון ליששכר. יששכר חמר גרס קרי ביה חמור גרס שמעה לה קול בעקת החמור ויבא לקראת יעקב והכיאתו לאהלה. בין המשפתים שניים במקום הכא. ואיך לשה המשפתים כן ה שהתחור בושת כל המשוי כך היה יששכר בושת מעשה של ישראל בתור ורוב שבטלין היו משל יששכל כתיב הכא רובץ בין ה המשפתי ובתי התם לשה ישבת בין ה המשפתים. רובץ שהיו מרבצין תורה בישראל. מלשבת הגזית שהיתה חביה בקדש ואמיה בחול. ובתיב התם לשה ישבת בין המשפתים שהיתה נחלתו על שפת הים. לון יס ליבשה: בלעתלגמי תמיד. לשם עובד שלזה כמסורת הכא ואיך דיהושע אשר לא הוריש ויתב׳ לשם עובד. ויעלם שלמה לשם עובד לומר לא די שלמד תורה לכל ישראל אלא שהעלה להם עם ממשונו ש שהיה מסביק לכל מי שיבא ללמוד. כאחד שנטו ישראל פירוש כדור. ולכן אותיות של אחי פנוקים. לן ליסועתך בנים כדוד ינודנו כ כמ הכא ואיך לעלות לעם ינודנו פירו שבני נל לקחו נחלה מעבר לירדן. והיו בלון עלין גדודים מהגוים שסביבו וזהו פ פירושו גדוד ינודנו. ינוד אותו. והוא ינוד עקב. שהיו נגורים והיו בלחמים בקש ותחזירו אותם עלי עקבם ולא לי שתחזירו אותם אלא שהיו עולים אחריהם לאחרם לשלול שלל וזהו לעלות לעם ינודנו שהיו עולים אל לעם אשר ינודנו אותו. נפתלי אילה שלוחה הכא על ת מלחמת ברק עם סיסרא שלקח עשרת אלפים מנפתלי ואת לשון נקבה אילה שלוחה על שם דבורה המותן אמרי שפר עם ותשר דבורה. אילה שלוחה המותן אמרי שפר בנים שיר ושבחה. אילה שלוחה המותן אמרי שפר בנימט ותשר דבורה וברק בן אבינועם ביום ההוא. בן פורת יוסף לא אזכירו כ בשתו כמו שעשה לאחרים שחילק לו כמו כשנכל המלכות והתחיל כשם בניו. בן פרת בניו מנשה ואפרי. לא בן פורת בן פותר עם פתרון חלומות. בנות

ונטעם בגמת נעלה עלי שור ס״יוסף היה כאן פרת ועשה בגמת נעלה כל אחת ואחת מהן על החומה והטעם שנבהו מאד על החומות הבצורות, בגמת נעלה על דרך זבובי מות: וימררוהו, אמר הגניד שפירושו שמו מררתו כמו מטרה ואחר כך ירו בעלי חצים וככה השמיענו אל בכל רבים ונטעם וימררוהו יסבו עליו רבים בסוף יסיך לארץ מרירתו:

ויסטמוהו, מיקדם קדם וימררוהו כאילו אמר וכבר ס״ סטמוהו וזה רמז על אחיו שמכרוהו: ותשב באיתן, במקום איתן קשתו: ויפוזו, ויתחזקו והקרוב אלי מפזז ויש מפרשים אותו מפז ואין טעם לו והטעם שסטמוהו בעלי חצים והתחברו לשסיך מררתו וקשתו היתה חזקה ופחדו ממנו ולא יכלו לו כי היו ידיו חזקים מידי אביר יעקב משם רמז אביר יעקב שהוא הסיר מאותו הכח יכול והיה רועה אבן ישר׳ וכן היה ויכלכל יוסף, וטעם אביר יעקב שהוא ידע אהבתו את יוסף, וטעם אבן כעצם הדבר ולא כי מסר כמו מאז וכזה לא מצאנוהו בכל המקרא גם אבן ישראל שמת לבו והיה כאבן וסד לרעות והטעם לחיי במאכל ואת דרך רחוקה: מאל אביך, על דעתי שהוא דבק עם הפסוק שהוא למעלה והטעם זה הכח שהיה בידך מאל אביך היה והו יעזרך ומשם מאל משרת עצמו ואחר עמו כמו באל שדי ושמי יי׳ והנה הטעם כפול ומאת שדי והוא יברך אותך והנאון פירש אשר מא אביך ויתכן היות ברכ׳ שמים דבק עם מא אביך והטע׳ יתברך במלת תהיין ברכו׳ תהום כאשר אמ׳ משה וממגד ארץ גם תהו׳ לשו׳ נקב׳ וכן תהו׳ רוממתהו וכן טעמו שירדו נשמים ממעל בארצו וירבו המעיינות והנחלי׳ מהתהו׳ שהיא רובצת מתחת׳ לאר׳:

ברכו׳ שדי׳ ורחם׳ דומה השדי׳ לשמי׳ והרחם לתהו׳ והטע׳ שירבו בניו והפך זה רחם מסכיל ושדים גומלי׳: ברכו׳ אביך׳ אלה הברכו׳ שברכתיך עכומי׳ הם ויתחברו עם ברכות הורי שברכוני והולי כמו יולדי וכן ויתהר את מריס הורה נבר: תאות׳ מנזר׳ והתאוותם והטע׳ שתנבהנה הברכו׳: נזיר אחיו׳, מנזר׳ נזר והוא סמוך כמו כליב לב: בגימן׳, דומה לזאב כי נבור היה והאות אבני הנבעה: עד׳ תרגו׳ שלל וכן אז חלק עד שלל ליום קומי לעד בגד עדים׳ ולערב יחלק הטרף שלל לבניו ויטועה אמר כי זה רמז לשאול שנגח את עמלק׳, וטעם בבקר בתחלת המלכות ולערב בגלות׳ על דבר מרדכי וזה דרך דרש ודעת המתרג׳ ארמית ידוע: אים אשר כברכתו׳, כאשר בא לכל אח׳ מהברכ׳ כן ברך אותם כטעם אים כפתרון חלומו:

בעל הטורים

בגמת נעלה עלי שור בגא על מלחמת יהושע בירושלים שיורו לו ב׳ בחצים מן החומה. ותשב באיתן קשתו שבתחזק בכנגדן. מיצל ג׳ כתהל ברכות שמים מעל. מטל השמים מעל. יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו. פירוש כי לדין עמו יקרא אל השמים ל לתכונ׳ ל ומטר ואל הארץ לתנוע לתת יבולה כלכתיב כי כם ידין עמים. רובצת שלשה כמסו׳ ברכות תהום רובצת תחת. ואיך כמו ביוסף ו ותתהו רובצת תחת. והאם רובצת והיינו לאחרין כפר ג׳ ל לתבונית. אין לך טפה שירד אלמעלה שאין שפעיים עולה מלמטה מן התהום והיינו ומתהום רובצת תחת. והאם רובצת. ליף רובצת רובצת מתהום רובצת ל לאשתעינן שהמוכת קן בים שחייב ב בשלוח: ברכות שדי׳. קם השמים שיריקו מט ורח היא הארץ שמולדת פירי ולערב יחלק שלל בנייטריא אלו ה הקרבנות. התחלת היבב שלאחרי מותן כנגן בכורי׳ אחים. אתה. לחוף. חמור. ידין. נחול. שמנה. אילה. בן. זאב. עולה לאשכנן שלה כמכין יתות החמה. ואותיות האחרונות של הברכות בנין. עלה. ביסרא מחלב. מידון. עובד. ילדה. עקב. תלך. ספר. אחיו. שלל. עולה שלל כמכין ימות הלבנה. וזהו שנאת בה אמר יי׳ מותן שמש ירח ולזור יומם חוקות ירח וכוכבים לאור לילה וגו׳. אם ימושו החקים האלה מלפני כלם יי׳ גם זרע ישר׳ ישבותו להיות לפני גוי כל הימים. יעקב הקדוש זן לנד בשלל תולדותם. מגד הקדי׳ גל לדן לפי שהוא קטן בחלקו. וזאת אשר דבר להם אביהם שיים בזאת ובו בלשון פתח משה ברכם וזאת הברכה וזהו מזקני אתבונן:

תֵּרֵין שִׁבְטִין יִפְקוּן מִבְּנוֹהִי יְקַבְּלוּן הֲלָכָא וַאֲחַסְנְתָּא: וְאַמְרֵי עַמְּיָה וְנַקְמוּהִי וַאֲעִיקוּ לֵיהּ גַּבְרִין גִּבְרִין בַּעֲלֵי פַלְגוּתֵיהּ: וְיָתְבַת בְּהוֹן נְבִיאוּתֵיהּ עַל דְּקַיְם אוֹרַיְתָא בְּסִתְרָא וְשַׁוִּי תּוּקְפָּא רוּחֲצָנֵיהּ בְּכֵן יִתְרְמָא דְּהַב עַל־דְּרָעוֹהִי וַאֲחַסִּין מַלְכוּתָא וְתִקִּיף דָּא הַוְרַת־לֵיהּ מִן־קֶדֶם־אֵל תַּקִּיפָא דְּיַעֲקֹב דִּי בְּמִימְרֵיהּ זָן־אֲבָהָן וּבְנִין זַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל: מֵימַר אֱלָהָא דַּאֲבוּךְ יְהֵי בְּסַעֲדָךְ וְיַת־שַׁדַּי וִיבָרְכִנָּךְ בִּרְכָן דְּרַחֲתָן מִטַּלָּא דִּשְׁמַיָּא מִן מְלֵעִילָּא בִּרְכָן דְּנִנְדָּן מִמַּעֲמַקֵּי אַרְעָא מִלְּרַע בִּרְכָתָא דַּאֲבוּךְ וְדִאִמְּךָ: בִּרְכָתָא דַּאֲבוּךְ יְתוֹסְפָן עַל־בִּרְכָתָא דִּלְי בִּרְיוֹ אֲבָהָתִי דַּחֲמִידוּ לְהֵן רַבְרְבָיָא דְּמִן־עָלְמָא יְהֵוְיָן כָּל־אִלֵּין לְרֵישָׁא דְּיוֹסֵף וּלְנַבְרָא פְּרִישָׁא דַּאֲחוֹהִי:

ל׳ חסר׳ בנות צעדה עלי־שור: וימררהו ל׳ ל׳ ל׳ ל׳ חס׳ ורבו וישטמהו בעלי חצים: ותשב ל׳ חס׳ ל׳ באיתן קשתו ויפזו זרעי ידיו מידי אביר יעקב משם רעה אבן ישראל: ל׳ מאל אביך ויעזרך ואת שדי ויברכך ל׳ ה׳ חס׳ ות׳ מ׳ ברכת שמים מעל ברכת תהום רבצת תחת ברכת שדים ורחם: ל׳ ל׳ חס׳ ל׳ ל׳ ל׳ ל׳ חס׳ ל׳ ל׳ ל׳ ל

נאסף אל עמי על שם שמכניסין הנפשות אל מקום גניזתן שיש אסיפות בלשון עברי שהוא בלשון הכנסה כנון ואין איש מאסף אותו הביתה ואספתו אל תוך ביתך באספכם את תבואת הארץ הכנסתה לבית מפני הגשמים באספכם את מעשיכם וכל אסיפה האמורה במיתה אף היא לשון הכנסה: אל אבותי, עם אבותי, ויאסף רגליו, הכניס רגליו: ויגוע ויאסף, ומיתה לא נאמרה בו ואמרו רבותי יעקב אבינו לא מת: להמיט את אבינו, ענין מרקחת בשמים הוא: ויצו את בניו, הגיטתו על שמלאו לו ארבעים יום: ויכו אותו מצרי שבעים יום, ארבעים לחניטה וחמשים לבכי לפי שבאה להם ברכה לרגלו שכלה הרעב והוא מי גילום מתברכין:

נאסף ג׳ ב׳ פתחין וא׳ קמץ וסי׳ אני נאסף אל עמי, כאשר נאסף אחרן׳ כי מפני הרעב נאסף הצדיק׳ קדם׳ קמץ: אל עמי ד׳ וסי׳ אני נאסף, ותחללנה אתי אל עמי׳ ויקחני יי׳ מאחרי הצאן׳ בא הקץ אל עמי ישר׳ לא׳ והד ואל עמי ידו גורל: עפרן ד׳ חסרים מסר ריש פרשת חיי: שמה ה׳ רפ׳ וסי׳ קברו את אברהם׳ שמה קבורה

נ׳ ב׳ פתחי׳ לין קמץ׳ ל

נֶאֱסַף אֶל־עַמָּי קִבְרוּ אֹתִי אֶל־אֲבֹתָי
אֶל־הַמְּעָרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה עֶפְרוֹן
הַחִתִּי׃ בַּמְּעָרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה
הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־עַל־פְּנֵי מַמְרֵא בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה
מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי לַאֲחֻזַּת־קָבֶר׃
שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת־אַבְרָהָם וְאֵת שָׂרָה
אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת־יִצְחָק וְאֶת
רִבְקָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמָּה קָבַרְתִּי אֶת־לֵאָה
׃ מִקְנֵה הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ
מֵאֵת בְּנֵי חֵת׃ וַיְכַל יַעֲקֹב לְצַוֹּת
אֶת־בָּנָיו וַיֶּאֱסֹף רַגְלָיו אֶל־הַמִּטָּה
א וַיִּגְוַע וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו׃ וַיִּפֹּל יוֹסֵף
עַל־פְּנֵי אָבִיו וַיֵּבְךְּ עָלָיו וַיִּשַּׁק לוֹ׃
וַיְצַו יוֹסֵף אֶת־עֲבָדָיו אֶת־הָרֹפְאִים
לַחֲנֹט אֶת־אָבִיו וַיַּחַנְטוּ הָרֹפְאִים אֶת־
יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּמְלְאוּ־לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם
כִּי כֵן יִמְלְאוּ יְמֵי הַחֲנֻטִים וַיִּבְכּוּ אֹתוֹ
מִצְרַיִם שִׁבְעִים יוֹם׃ וַיַּעַבְרוּ יְמֵי
בְכִיתוֹ וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל־בֵּית פַּרְעֹה
לֵאמֹר אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֵיכֶם
דַּבְּרוּ־נָא בְּאָזְנֵי פַרְעֹה לֵאמֹר׃
אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אָנֹכִי מֵת
בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
שָׁמָּה תִּקְבְּרֻנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה־נָּא
וְאֶקְבְּרָה אֶת־אָבִי וָאָשּׁוּבָה׃ וַיֹּאמֶר
פַּרְעֹה עֲלֵה וְקְבֹר אֶת־אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר
הִשְׁבִּיעֶךָ׃ וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת־
אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל־עַבְדֵי פַרְעֹה
זִקְנֵי בֵיתוֹ וְכֹל זִקְנֵי אֶרֶץ־מִצְרָיִם׃
וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו רַק
טַפָּם וְצֹאנָם וּבְקָרָם עָזְבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן
׃ וַיַּעַל עִמּוֹ גַּם־רֶכֶב גַּם־פָּרָשִׁים
וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כָּבֵד מְאֹד׃ וַיָּבֹאוּ
עַד־גֹּרֶן הָאָטָד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַّרְדֵּן
וַיִּסְפְּדוּ־שָׁם מִסְפֵד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד
וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל שִׁבְעַת יָמִים׃
וַיַּרְא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶת־הָאֵבֶל
בְּגֹרֶן הָאָטָד וַיֹּאמְרוּ אֵבֶל־כָּבֵד זֶה
לְמִצְרָיִם עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אָבֵל
מִצְרַיִם אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן׃ וַיַּעֲשׂוּ
בָנָיו לוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּם׃ וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ

מתכנש לעמי קברו יתי לות־ א
אבהתי במערתא די בחקל עפרון
חתאה׃ במערתא דבחקל
כפלתא די־על־אפי ממרא בארעא
דכנען דזבן אברהם ית־חקלא
מן עפרן חתאה לאחסנת־קבורא׃
תמן קברו ית־אברהם וית שרה
אתתיה תמן קברו ית־יצחק וית
רבקה אתתיה ותמן קברית ית־
לאה׃ זבינא חקלא ומערתא
די־ביה מן בני חתאה׃ ושיצי
יעקב לפקדא ית־בנוהי ובנש
רגלוהי לערסא ואתנגיד וא
ואתכנש לעמיה׃ ונפל יוסף
על־אפי אבוהי ובכא עלוהי ונשק
ליה׃ ופקד יוסף ית־עבדוהי
ית־אסיתא למחנט ית־אבוהי
ואחנטו אסיתא ית־ישראל׃
ושלימו ליה ארבעין יומין ארי
כן שלימו יומי חניטא ובכו יתיה
מצראי שבעין יומין׃ ועברו
יומי בכיתיה ומלל יוסף עם־בית
פרעה למימר אם־כען אשכחית
רחמין בעיניכון מלילו־כען קדם
־פרעה למימר׃ אבא קים
עלי למימר הא אנא מת בקברי
דאתקנית לי בארעא דכנען תמן
תקברנני וכען אסק כען ואקבר
ית־אבא ואתוב׃ ואמר פרעה
סק וקבור ית־אבוך כמא דקים־
עלך׃ וסליק יוסף למקבר ית־
אבוהי וסליקו עמיה כל־עבדי
פרעה סבי ביתיה וכל סבי ארעא
־דמצרים׃ וכל בית יוסף
ואחוהי ובית אבוהי לחוד טפלהון
וענהון ותוריהון שבקו בארעא
דגשן׃ וסליקו עמיה אף־
רתיכין אף־פרשין והות משריתא
סגיאה לחדא׃ ואתו עד־בית־אדרי
דאטד די בעברא דירדנא וספדו־
תמן מספד רב ותקיף לחדא
ועבד לאבוהי אבלא שבעא יומין׃
וחזא יתב ארעא כנענאה ית־
אבלא בבית־אדרי דאטד ואמרו
אבל־תקיף דין למצראי על־כן
קרא שמה אבל מצרים די בעברא
דירדנא׃ ועבדו בנוהי ליה כן
כמא די פקדנון׃ ונטלו יתיה
בנוהי

ל׳ פתחי׳ לין קמץ׳ ל

ל׳ חסר

שמה ה׳ רפ׳ והות חל מן ג׳ פסו׳ אית בהון ג׳ מלין דמיין ב׳ קדמאי לא כתיבין ותליתאי כתיב ולו׳

ל׳ כתיב

ל׳ מלעיל

ל׳ ל׳

ל׳ וחסר ו׳

ל׳ ל׳ ל׳

ל׳

ל׳

ל׳

ל׳ ל׳ ל׳

ל׳ ל׳

ל׳ פסל כתיב גם׳ גם׳ ועלה כתיבין

ל׳ מל כתיב

אבן עזרא

ויצו אותם׳ שילכו כולם עם יוסף לקברו: ויאסף רגלו׳ אל המטה׳ כי בתחלה ישב על המט׳ ורגלו תלוי׳ כמנהג ארץ חלש היום ולא כן מטות ה׳ היסמעאלים: ויעלו אותו כל עבדי פרעה׳ כל אנשי מצרים לכל מיוסף עבדי פרעה יקראו: ויחנטו׳ כדמות אבק ויתכן רק על דרך רחוקה מעט להיות כמוה התאנה חנטה פניה: אשר כריתי׳ חפרתי כמו כי יכרה איש: רכב׳ כמו מרכבת: פרשים׳ ידועים: ויעש לאבי׳ אבל׳ אחר שקברוהו כאשר אמרו קדמונינו ז״ל: ויעשו בניו׳ כיון שנשאוהו וקברוהו במקו׳ שנזה לו

בעל הטורים

ויאמלאו שניים בתפל׳ ויאמלאו לו לארבעים יום׳ ויאמלאו ימים לגלות׳ רמז לסוף מ׳ יום הולך מוצר׳ אנכי מת ג׳ בתפילת חלש ביעקב ואיכך בתשה ואיכך ביוסף׳ אף על פי שאמרו יעקב לא מת כיון שאמר משה אנכי מת שאמר אותו גם הוא ובלשון שאמר יעקב אמר גם יוסף׳ וכל זקני׳ שלשה בתפל׳ וכל זקני פרעה׳ ויפת אהרן וכל זקני ישראל׳ לאכל לחם ואל זקני העי׳ הוא גבי ענלה ערופה׳ וזהו שדרשו לא ס׳ ספק שלא פטרוהו בלי מזון דהיינו וכל זקני ישראל׳ לאכל׳ ולא פטרוה בלא לויה דהיינו וכל זקני פרעה שלוה לאחריו של יעקב׳ כפיו ל׳ כן כתיב כפ׳ תליתאי נסיב ו״ו וסי׳ במ׳ רבת׳ הקי׳ את דברי יוסף תאר כפ׳ עבדי עשה ופסלי נפ׳ ונסבי כפ׳ לאמר׳ מה זה מלכר בע׳ ונסבי ופסלי כפ׳ לף ייקרב׳ כפ׳ לבניו׳ שלא יעבדו עבודה זרה׳ וכן יעקב׳ בשבקם לגלות הקץ לבניו׳ ויעלם ממנו אחר עתיד יש בכם עובדי עבודה זרה׳ אמרו לו שמע ישראל׳ ענו׳

מסורה

קפוז׳ שמה אדום מלכיה שמה נסיכי צפון׳ שמה שבר רשפי קשת: ו׳ פסו׳ אית בהון ג׳ מלין דמיין ב׳ קדמאי לא גסי׳ ו״ו כיס ג׳ בתפסול ויעשו כפיו ל׳ כן כתיב כפ׳ ותליתאי נסיב ו״ו וסי׳ במ׳ רבת׳: הקי׳ את דברי יוסף תאר כפ׳ את בנו ד׳ וסי׳ כי ידעתיו למען׳ עבדי עשה ופסלי נפ׳ ויכל יעקב לצוות׳ ויקם יעקב׳ ונסבי כפ׳ לאמר׳ וישא את׳ והיה ביו׳ הנחילו את׳ מה זה מלכר בע׳ ונסבי ופסלי כפ׳ לף וכל נביאים וכתו׳ את בניו במו׳ ייקרב׳ כפ׳ לבניו׳ שלא יעבדו עבודה זרה׳ וכן יעקב׳ ואת בניו וסי׳ ביהושע סימן ז׳: ויאסף ה׳ מלעיל וסי׳ בסוף פרש׳ חיי׳: השביעני הד מן ב׳ זוגין א׳ ש׳ וא׳ ס׳ וסי׳ במסורא רבתא׳ ואשובה ז׳ וסי׳ אבי השביעני לאמר׳ ואשובה אל אחי אשר במצרים׳ ואשובה אל מקומי׳ אלכה ואשובה אל אישי׳ שובו אלי׳ ואשובה׳ וארוצה עד איש האלהים׳ השיבני ואשובה כי אתה׳: וכל זקני ג׳ וסי׳ ויעל יוסף לקבר׳ ויבא אהרן וכל זקני׳ הקרבים אל החלל: וכל בית יב׳ מסר בשופטים סימן ט׳: יושב יז׳ מלא׳ בתורה וסי׳ ואשביעך ביי׳ ויצחק בא מבואר׳ וירא יושב הארץ הכנעני׳ וירא חותן משה׳ השמר לך פן תכרת׳ ושלאדרש׳ ומה הערים אשר הוא׳ עמלק יושב ג׳ בו׳ ואמרו אל יושב הארץ׳ אל משה אל תירא אתו׳ אחרי הכתי את סיחן׳ ב׳ בו׳ ראה החלתי תת לפניך׳ בעבר הירדן בגיא: צום ג׳ וסי׳ ויעשו בנו לו כן כאשר צום׳ ופסלי ונכסי צום׳ כי הקימו בני יהודה

הוא ואחיו וכל העולים אתו׳ בחזרתן כאן הקדים אחיו למצרים העולים אתו ובהליכתן הקדים מצרים לאחיו שנאמר ויעלו אתו כל עבדי פרעה וגו׳ ואחר כך כל בית יוסף ואחיו אלא לפי שראו כבוד שעשו מלכי כנען עתה כתריהם בחרונו של יעקב נהגו בהם כבוד: וירא אחי יוסף כי מת אביהם׳ מהו וירא הכירו במיתתו אבל יוסף שהיו רגילים לשעוד על פלחנו של יוסף והיה מקרבן בשביל כבוד אביו ומשמת יעקב לא קרבן: לו ישטמנו׳ לו מתחלק לעניינים הרבה יש לו משמש בלשון בקשה ולשון הלואי כגון לו יהי כדברך לו שמעני ולו הואלנו לו מתנו ויש לו משמש בלשון אם ואולי כגון לו חכמו לו הקשבת למצותי ולו אוכלי שוקל על כפי ויש לו משמש בלשון שמא לו ישטמנו ואין לו עוד דומה במקרא והוא לשון אולי כמו אולי לא תלך האמה אחרי לשון שמא הוא ויש אולי לשון בקשה כגון אולי ירדה יי׳ בעניי אולי יעיב יי׳ אותי הרי הוא כמו לו יהי כדברך ויש אולי. לשון אם אולי יש חמשים צדיקי׳: ויצוו אל בני כמו ויצוה אל בני ישראל בזה ולאחרן להיות שלוחי אל בני ישראל אף זה ויצוו אל שלוחם להיות שליח אל יוסף ולומר לו כן׳ ואת מי צוו את בני בלהה שהיו רגילין אצלו שנאמר והוא כער את בני בלהה: תביך מה׳ שנו בדבר השלום כי לא צוה יעקב כן שלא כאחד יוסף בעיניו: אם נא לפשע עבדי אלהי אביך׳ אם אביך מת אלהי אביך קיים והם עבדיו: וילכו גם אחיו׳ מוסף על השליחות: כי התחת אלהים אני׳ אמת במקומו אני בתמיה אם הייתי ר׳ רוצה להרע לכם כלל אני יכול והלא אתם כלכם חשבתם עלי רעה והקב״ה חשבה לטובה והיאך אני ל׳ לבדי יכול להרע לכם: וידבר על לבם׳ דברי המתקבלים על הלב עד שלא ירדתם לכאן היו מרננים עלי שאני עבד על ידיכם מודע שאני בן חורין ואני הורג אתכם מה הבריות אומרות כת של בחורים לאה ונשתבח בהן ואמר אחי הם ולבסוף הרגנם יש לך אח ש שהורג את אחיו׳ דבל אחר עשרה נרות לא יכלו לכבות כל אחל וכו׳: על ברכי יוסף׳ כתרגומו נולדן בין ברכיו:

אבן עזרא

לו ישטמנו׳ שמא יטור לנו איבה כמו ויסטום עשו ויש לו במקרא על דרכים רבים: אולי׳ לשון כיום׳ ויאמר הנאון כי התחת אלהים אני כאילו אני במקום אלהים שבלתם לפני ותאמרו תכתנו עבדיך: למען עשה׳ שם הפועל: בני שלשים׳ בעבור היות מלת בני סמוכה הנה יהיו הבנים רבעים: ילדו׳ נולדו: ויתכנו אותו׳ הרופאים: ויישם בארון׳ שם אותו אחד והנה הארם יסם על מסקל ויישר ויאמר ל׳ יונה המדקדק כי החיריק תחת סורק והוא דחוק בעיני׳ ונעשה בארון בקמצו הבית הוא שהכין לנפשו:

בעל הטורים

לו ישטמנו יוסף׳ כשחזרו מלקבור את אביו׳ שכר יוסף על הבור שהשליכוהו בו אביך ואמר כיון שעשה לו כל כך מקום הזה׳ אמרו עדין הוא חי׳ אם נעשינו לו אם לא ישטמנו יוסף שלוחי ישטמנו יוסף כלומר לא יעשה לנו משנה׳ ואם חפץ לעשות יעיב לנו כל הרעה שגמלנוהו כי מה עשינו לו נרמנו שנעשה מלך מחמת שמכרנוהו ונתגלגל הדבר ונעשה מלך במצרי׳ כן ונעשה לנו׳ התחת אלהים אני בלשון שהשיב יעקב לרחל כשבקש ממנו שיבקש עליה רחמים וגער בה׳ בו בלשון הסיב לאחיו׳ על כן הוא׳ שלשה דמ׳ והשלישי התחת זאת לא יתות שמעי׳ שכלותו לשון שלא לאחיו כפרע משמעי שאחיו אמרו ממנו לדבר בלשונו׳ אבל מת אלהים פקוד יפקד אתכם׳ פירוש אבל בשר ודם היום כאן ומחר בקבר אבל מלך אל חי וקיים הוא יפקוד אתכם׳ ולמה שני פעמי׳ כל לא׳ פירוש פשט שמלכתי פ׳ שנים כך יבוא לכם גואל בן שמונה׳ שנים אי כמי יפקוד לשון חסרון כמו לא כפקד אתנו אי׳ רמז שמכון פקוד חסר מת שנה ושלר לדו׳ ושבע יוסף את בני ישראל׳ לא אמר השבע לבנו׳ אלא אמר להם בשם לקחתם אותו יפה התחזיקו׳ ובמדרש יש שהשביעם שלא ילקחו את הקץ׳ כי יוסף ידע את הקץ שיבא גלה לגיהנם שנים בחלי פרעה׳ ויחנטו את ישראל׳ ויחנטו׳ את יוסף׳ בחנוטות׳ בבחורות׳ ויפקד יוסף׳ ילדו׳ בשביל ישראל׳ ויישם בארון׳ בנלתם׳ בנשם׳

מסרה

טעמי וסי׳ פרשת ויגש: הנגו נ׳ דגשים וסי׳ פרשת בקץ: התחת ג׳ בקריו׳ וסי׳ פרשת ויצא: לטבה ה׳ חס׳ בליש׳ וסי׳ ואתם חשבתם עלי רעה׳ ועשית הישר והטב׳ ואכלת ושבעת וברכת׳ ואבדתם מהרה מעל׳ ובפרי אדמתך לטבה: עשה ד׳ הד כתי׳ ו׳ וג׳ כתי׳ הא וסי׳ פרשת ויצא: ילדו ה׳ וסי׳ ובנו׳ ילדו להם׳ ואהליבמה ילדה׳ ילדו על ברכי יוסף׳ והששי יתרעם לענלה׳ אלה ילדו להרפה: ואלהים ה׳ וסי׳ ואמר יוסף אל אחיו׳ ואלהים כר מעל׳ ואלהים אמר לבהלני׳ ואלהים זולתי לא תדע׳ ואלהי׳ מלכי מקדם: פקד ה׳ וחס׳ וסי׳ ואלהים פקד יפקד אתכם׳ וישבע יוסף את בני׳ פקד פקדתי אתכם׳ ויקח משה את עצמו׳ אם פקד יפקדני: וישבע ד׳ וסי׳ וישבע יוסף׳ ובשנה השביעית שלח יהודע׳ וישבע יהושע׳ ויקם עזרא וישבע: והעלת׳ ג׳ חס׳ בליש׳ וסי׳ והעלתם את עצמתי׳ קדמה׳ והעלתי עליכם בשר׳ כי העלתיך מארץ מצרים: עצמתי ו׳ חס׳ בליש׳ וסי׳ והעליתם את עצמתי׳ וחברו דויהי בשלח׳ ושפו עצמתיו לא ראו׳ ממרום שלח אש׳ עצור בעצמתי׳ כל עצמתי תאמרנה׳ ובסא מצאתי מסור׳ עצמתי ה׳ חס׳ והשמיט ושפו עצמתיו לא ראו׳ וזהו המסורת שהיה לפני השמיט אצל עצמתיו הניחו עצמתי׳ וכל עצמות מלאים:

בְּנוֹהִי לְאַרְעָא דִכְנָעַן וְקָבְרוּ יָתֵיהּ בְּמְעָרַת חֲקַל כְּפֵלְתָּא דְזַבְּנֵן אַבְרָהָם יַת־חַקְלָא לַאֲחֻסַּנַת־קְבוּרָא מִן עֶפְרֹן חִתָּאֵה עַל־אַפֵּי מַמְרֵא׃ וְתָב יוֹסֵף לְמִצְרַיִם הוּא וַאֲחוֹהִי וְכָל דְּסַלִּיקוּ עִמֵּיהּ לְמִקְבַּר יַת־אֲבוּהִי׃ וַחֲזוֹ אֲחֵי יוֹסֵף אֲרֵי־מִית אֲבוּהוֹן וַאֲמָרוּ דִלְמָא יְטַר־לָנָא דְּרָבְבוּ יוֹסֵף וַאֲתֵיב לָנָא יָת כָּל־בִּישְׁתָּא דִּגְמַלְנָא יָתֵיהּ׃ וּפַקִּידוּ לְוָת־יוֹסֵף לְמֵימַר אֲבוּךְ פַּקִּיד קֳדָם מוֹתֵיהּ לְמֵימַר׃ כְּדֵין תֵּימְרוּן לְיוֹסֵף בְּבָעוּ שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבֵי אַחָךְ וּלְחַטָּאֵיהוֹן אֲרֵי־בִישְׁתָּא גְּמַלוּךְ וּכְעַן שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבֵי עַבְדֵי אֱלָהָא דַאֲבוּךְ וּבְכָא יוֹסֵף בְּמַלָּלוּתְהוֹן עִמֵּיהּ׃ וַאֲזָלוּ אַף־אַחוֹהִי וּנְפַלוּ קֳדָמוֹהִי וַאֲמַרוּ הָא אֲנַחְנָא לָךְ לְעַבְדִין׃ וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף לָא תְּדַחֲלוּן אֲרֵי דַחֲלָא דַיְיָ אֲנָא׃ וְאַתּוּן חֲשַׁבְתּוּן עֲלַי בִּישָׁא מִן קֳדָם־יְיָ אִתְחַשְׁבַת לְטָבָא בְּדִיל לְמַעְבַּד כְּיוֹמָא הָדֵין לְקַיָּמָא עַם־סַגִּי׃ וּכְעַן לָא־תְדַחֲלוּן אֲנָא אֲזוֹן יַתְכוֹן וְיַת־טַפְלְכוֹן וְנָהֵם יַתְהוֹן וּמַלֵּל תַּנְחוּמִין עַל־לִבְּהוֹן׃ וִיתֵיב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אֲבוּהִי וְחַיֵּא יוֹסֵף מְאָה וַעֲשַׂר שְׁנִין׃ וַחֲזָא יוֹסֵף לְאַפְרַיִם בְּנִין תְּלִיתָאִין אַף־בְּנֵי מָכִיר בַּר־מְנַשֶּׁה אִתְיְלִידוּ וְרַבִּי יוֹסֵף׃ וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי אֲנָא מֵאֵת יְיָ מְרַחֵץ דְּכִיר יַתְכוֹן וְיַסֵּק יַתְכוֹן מִן־אַרְעָא הָדָא לְאַרְעָא דְקַיֵּם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃ וְאוֹמֵי יוֹסֵף יַת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר מְרַחֵץ דְּכִיר יְיָ יַתְכוֹן וְתַסְּקוּן יַת־גַּרְמַי מִכָּא׃ וּמִית יוֹסֵף בַּר־מְאָה וַעֲשַׂר שְׁנִין וְחַנְּטוּ יָתֵיהּ וְשִׂמוּהִי בַּאֲרוֹנָא בְּמִצְרָיִם׃

בָּנָיו אַרְצָה כְּנָעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בִּמְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה לַאֲחֻזַּת־קָבֶר מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי עַל־פְּנֵי מַמְרֵא׃ וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיְמָה הוּא וְאֶחָיו וְכָל־הָעֹלִים אִתּוֹ לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו אַחֲרֵי קָבְרוֹ אֶת־אָבִיו׃ וַיִּרְאוּ אֲחֵי־יוֹסֵף כִּי־מֵת אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לֻו יִשְׂטְמֵנוּ יוֹסֵף וְהָשֵׁב יָשִׁיב לָנוּ אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמַלְנוּ אֹתוֹ׃ וַיְצַוּוּ אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר׃ כֹּה־תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אָנָּא שָׂא נָא פֶשַׁע אַחֶיךָ וְחַטָּאתָם כִּי־רָעָה גְמָלוּךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לְפֶשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ וַיֵּבְךְּ יוֹסֵף בְּדַבְּרָם אֵלָיו׃ וַיֵּלְכוּ גַּם־אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ הִנֶּנּוּ לְךָ לַעֲבָדִים׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף אַל־תִּירָאוּ כִּי הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנִי׃ וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חֲשָׁבָהּ לְטֹבָה לְמַעַן עֲשֹׂה כַּיּוֹם הַזֶּה לְהַחֲיֹת עַם־רָב׃ וְעַתָּה אַל־תִּירָאוּ אָנֹכִי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְּכֶם וַיְנַחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל־לִבָּם׃ וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה וְעֶשֶׂר שָׁנִים׃ וַיַּרְא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שִׁלִּשִׁים גַּם בְּנֵי מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה יֻלְּדוּ עַל־בִּרְכֵּי יוֹסֵף׃ וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אָנֹכִי מֵת וֵאלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֶעֱלָה אֶתְכֶם מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב׃ וַיַּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה׃ וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן־מֵאָה וְעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחַנְטוּ אֹתוֹ וַיִּישֶׂם בָּאָרוֹן בְּמִצְרָיִם׃

חזק

סכום פסוקי דספר בראשית אלף וחמש מאות ושלשים וארבע׳ וסימן אך לה׳: וחציו על חרבך תחיה: ופרשיותיו כ׳ אחאב סימן׳ וסדריו מ׳ ידידיה סימן׳ ואותיותיו ד׳ אלפים ושלש מאות ותשעים וחמשה:

רש״י

בעל הטורים

לו ישטמנו יוסף׳ כשחזרו מלקבור את אביו׳ שכר יוסף על הבור שהשליכוהו בו אביך ואמר כיון שעשה לו כל כך מקום הזה׳ אמרו עדין הוא חי׳ אם נעשינו לו אם לא ישטמנו יוסף שלוחי ישטמנו יוסף כלומר לא יעשה לנו משנה׳ ואם חפץ לעשות יעיב לנו כל הרעה שגמלנוהו כי מה עשינו לו נרמנו שנעשה מלך מחמת שמכרנוהו ונתגלגל הדבר ונעשה מלך במצרי׳ כן ונעשה לנו׳ התחת אלהים אני בלשון שהשיב יעקב לרחל כשבקש ממנו שיבקש עליה רחמים וגער בה׳ בו בלשון הסיב לאחיו׳ על כן הוא׳ שלשה דמ׳ והשלישי התחת זאת לא יתות שמעי׳ שכלותו לשון שלא לאחיו כפרע משמעי שאחיו אמרו ממנו לדבר בלשונו׳ אבל מת אלהים פקוד יפקד אתכם׳ פירוש אבל בשר ודם היום כאן ומחר בקבר אבל מלך אל חי וקיים הוא יפקוד אתכם׳ ולמה שני פעמי׳ כל לא׳ פירוש פשט שמלכתי פ׳ שנים כך יבוא לכם גואל בן שמונה׳ שנים אי כמי יפקוד לשון חסרון כמו לא כפקד אתנו אי׳ רמז שמכון פקוד חסר מת שנה ושלר לדו׳ ושבע יוסף את בני ישראל׳ לא אמר השבע לבנו׳ אלא אמר להם בשם לקחתם אותו יפה התחזיקו׳ ובמדרש יש שהשביעם שלא ילקחו את הקץ׳ כי יוסף ידע את הקץ שיבא גלה לגיהנם שנים בחלי פרעה׳ ויחנטו את ישראל׳ ויחנטו׳ את יוסף׳ בחנוטות׳ בבחורות׳ ויפקד יוסף׳ ילדו׳ בשביל ישראל׳ ויישם בארון׳ בנלתם׳ בנשם׳